

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 2

45. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI BİLDİRİLERİ

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**45. Uluslararası Kazı, Araştırma ve
Arkeometri Sempozyumu**

**45. KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI**

CİLT 2

**26-30 Mayıs 2025
MERSİN**

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3821/2
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 211/2

Editör

Dr. Soner ATEŞOĞULLARI

26-30 Mayıs 2025 tarihlerinde Mersin’de düzenlenen 45. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Mersin Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-6633-5

ISBN: 978-975-17-6635-9

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafı

Tanır Yassıhöyük, Doğudan görünüm, Kahramanmaraş ili, Afşin ilçesi, Tanır Mahallesi.

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Soner ATEŞOĞULLARI tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2026

45. ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

SCIENTIFIC COMMITTEE OF 45th INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY

- Prof. Dr. Ümit AYDINOĞLU, Mersin Üniversitesi
- Prof. Dr. Charles Brian ROSE, Pennsylvania Üniversitesi
- Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL, Harvard / Wisconsin Üniversitesi
- Prof. Dr. Felix PIRSON, Alman Arkeoloji Enstitüsü
- Prof. Dr. Necmi KARUL, İstanbul Üniversitesi
- Prof. Dr. Deniz KAPLAN, Mersin Üniversitesi
- Prof. Dr. Timothy P. HARRISON, Chicago Üniversitesi
- Prof. Dr. Yılmaz Selim ERDAL, Hacettepe Üniversitesi
- Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet IŞIKLI, Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet ÖNAL, Harran Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet TEKOC AK, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Aslı ÖZYAR, Boğaziçi Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali BORAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Prof. Dr. Giulio PALUMBI, Bari Aldo Moro Üniversitesi
- Doç. Dr. Francesca BALOSSİ RESTELLI, Roma Sapienza Üniversitesi
- Doç. Dr. Şener YILDIRIM, Mersin Üniversitesi
- Doç. Dr. Yavuz YEĞİN, Ankara Üniversitesi
- Doç. Dr. Mahmut AYDIN, Batman Üniversitesi
- Doç. Dr. Gülsün Çiler ALGÜL, İstanbul Üniversitesi
- Doç. Dr. Asena KIZILARSLANOĞLU, Kastamonu Üniversitesi

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLDİRİ KİTAPLARI YAYIN İLKELERİ

Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu toplantısındaki sözlü sunumlara dair bildirilere yer verilen Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı bildiri kitapları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde yayına hazırlanmakta ve Bakanlığımız web sayfası üzerinden açık erişimli olarak tüm araştırmacı ve ilgililerin kullanımına sunulmaktadır. Katılımcılar tarafından sempozyumda sunulan bütün bildirilerin yayımlanmak üzere gönderilmesi beklenmektedir.

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sunulan bildirilerin telif hakkı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne devredilmiş sayılır. Bildiriler, Bakanlık editörleri tarafından yalnızca yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluk bakımından incelenmektedir. Yazarlar tarafından bildirilerin telif hakları ve etik ilkeler gözetilerek hazırlanması gerekmektedir. Bildiri metinlerinde ifade edilen görüşler veya telif haklarından doğacak sorumluluklar yazarlarına aittir.

Yazım Dili

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sunulan ve yayınlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin yazım dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızcadır. Yazarlar, bu dillerden birinde metinlerini göndermelidirler.

Yazım Kuralları

Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen şekilde sunulmasına özen gösterilmelidir.

1. Bildiri Metni Başlığı: İçerikle uyumlu ve konuyu kapsayan bir başlık olmalı ve koyu harflerle 14 punto yazılmalıdır. Bildiri başlığı en fazla 12 kelimedenden oluşmalıdır.

2. Yazar ad(lar)ı ve adres(ler)i: Yazar(lar)ın ad(lar)ı ve soyad(lar)ı, başlığın hemen sağ altında yer alacak ilk yazarın soyadının sonuna eklenen bir dipnotla (*) verilmeli; aşağıdaki şekilde unvan, görev yapılan kurum, iletişim, e-posta adresi ve ORCID numarası belirtilmelidir.

Örneğin: Prof. Dr. Derya ŞAHİN; Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle-Bursa/TÜRKİYE, E-posta: dsahin@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0021-4271.

3. Ana Metin

- Bildiri metinlerinin Word formatında, 10 punto, bir satır aralıklı ve Times New Roman

fontunda; resim, çizim, tablo, harita, grafik, altyazı ve dipnotlar dâhil olmak üzere toplam 1.500 kelimedenden az olmayacak ve 4.000 kelimeyi aşmayacak şekilde hazırlanması gerekmektedir.

- Bildirileri metinlerinde özet kısmına yer verilmemelidir.
- Metin içinde bold (koyu) karakter kullanılmamalıdır. Yabancı ve teknik terimler için italik (eğik) karakterler kullanılmalıdır. Başka kaynaklardan doğrudan yapılan alıntılar “tırnak” işareti içerisinde verilmelidir.
- Metinler hazırlanırken Türk Dil Kurumu yazım kurallarına uyulması gerekmektedir. Kelimelerin yazımı sırasında Türk Dil Kurumu web sitesinde yer alan sözlük uygulaması (<https://sozluk.gov.tr/>) referans olarak alınmalıdır.
- Kısaltmaların Türk Dil Kurumu web sitesinde (<https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kisaltmalar-dizini/>) yer verilen kurallara uygun olarak yapılması gerekmektedir.
- Metin içinde MÖ, MS gibi çok alışlagelmiş kısaltmalar ile km, kg, m, cm, m² ve m³ gibi ölçü ve ağırlık birimleri dışında kısaltma kullanılmaması beklenmektedir. MÖ, MS ile uzunluk ve ağırlık ölçüleri gibi standartlaşmış örnekler haricinde kısaltma kullanılmak istenen durumlarda, ilk kullanımda açık hali ve parantez içerisinde kısaltmasının verilmesi, metnin ilerleyen bölümlerinde kısaltmaların aktarılması gerekmektedir. Örneğin: Erken Tunç Çağı (ETÇ) katmanında ele geçen buluntular.... ETÇ duvarının devamında....
- Bölge, dönem, devir, çağ, kurum vb. ilk harfleri büyük harf ile yazılmalıdır: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Fetret Devri, Geç Tunç Çağı, Osmanlı Dönemi, Orta Çağ, Türk Tarih Kurumu vb.

4. Bölüm Başlıkları: Metindeki ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar ise küçük harflerle ve italik olarak tümü 12 punto ile yazılmalıdır. Makalede, düzenli bilgi aktarımını sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Ana ve alt başlıkların uygun şekilde numaralandırılması gerekmektedir.

5. Alıntı ve Göndermeler:

- Başka metinlerden doğrudan yapılan alıntılar tırnak içinde verilmelidir. Yapılan alıntı uzunluğu beş satırdan az ise satır arasında, beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağ ve solundan 1,5 cm içeride, blok halinde yazılmalıdır.
- Metin içinde yapılan göndermeler, parantez içinde, aşağıdaki şekilde yazılmalıdır (Akurgal, 1995, s. 44). İki yazarlı yayınlar için (Erdem ve Yenice, 2008) örneğine uyulmalıdır. İki'den fazla yazarlı yayınlarda, metin içinde yalnızca ilk yazarın soyadı ile birlikte vd. kısaltması (Örneğin: Tunç vd., 2001, s. 45, şek. 3b) kullanılmalıdır.
- Dipnot yalnızca açıklamalar için kullanılmalı ve otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir.

- Metin içinde gönderme yapılan yazarın adının verildiği durumlarda kaynağın yalnızca yayın tarihi yazılmalıdır. Örneğin: Eyice (1985, s. 21)'ye göre..."
- Yayın tarihi bulunmayan eserlerde yazar adının sonrasında tarih yok kısaltması olarak ty. ibaresi eklenmelidir. Örneğin: Yılmaz, ty., s.13.
- Yazarı belli olmayan veya anonim eserlerde, eserin ismi yazılmalıdır. Örneğin: MTA Raporu, 1979, s. 33
- Bir atıfta birden çok kaynağa yer verilmesi durumunda, kaynakların eski tarihli olanlardan yeni tarihli olana doğru sıralanması gerekmektedir (Akurgal, 1966; Özgüç, 1969; Erkanal, 1983).
- Bir eserden yararlanıldığı durumlarda, atıf yapılan eserin sayfa numarası ve gerektiği durumlarda yararlanılan şekil no.su açık biçimde belirtilmelidir (Örneğin: Cook, 1966, s. 192, fig. 4).
- Yararlanılan tüm kaynaklar, metnin sonunda "Kaynakça" başlığı altında verilmelidir. Metinde kullanılmayan yayınlara kaynakça kısmında yer verilmemesi, metinde kullanılan tüm yayınların da kaynakça kısmında açık hallerinin belirtilmesine özen gösterilmelidir.
- Web kaynaklarının metin içi atıflarda, atıf sırasına göre "Web: 1" , "Web: 2", "Web: 3" ... şeklinde aktarılması; kaynakça kısmında web sayfasının linkine yer verilmesi ve erişim tarihinin eklenmesi gerekmektedir.

Örnek (Metin İçinde): Bir diğer mermer güneş saati de 2022 yılındaki Aizonai kazılarında ele geçmiştir (Web: 1).

(Kaynakçada):

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Erişim Tarihi: 24.03.2024)

6. Tablo, Harita, Çizim, Grafik, Şekil ve Fotoğraflar:

- Bildirilerde kabul edilecek görsel sayısı 15 ile sınırlıdır. Kullanılan fotoğraf, şekil, tablo, harita ve benzeri görsellerin alt yazıları dahil olarak bildiri metninin uygun yerine yerleştirilmesi ve ayrıca kullanılan tüm görsellerin metinden ayrı olarak JPEG formatında baskıya uygun çözünürlükte gönderilmesi gerekmektedir. Kullanılacak olan bir fotoğraf ise minimum 300 dpi boyutunda; şekil, harita, plan ve benzeri çizimlerin en az 600 dpi boyutunda olması gerekmektedir. Tasarım aşamasında karışıklıklara yol açmaması açısından her bir görsel metin içerisindeki numarasına uygun biçimde sıralanmalıdır.
- Metinde kullanılan harita, resim, çizim ve grafik gibi görseller niteliklerine uygun biçimlerde adlandırılmalı ve ekler kısmında gruplandırılmalıdır. Çizimler (Çizim: 1), Re-

simler (Resim: 1), Haritalar (Harita: 1) şeklinde isimlendirilmelidir. Ekler kısmında ilk olarak harita, ardından resim, son olarak çizim ve grafiklere yer verilmelidir.

- Metin içerisinde kullanılacak tablolarda numara ve başlık verilmelidir. Tablo çiziminde dikey çizgiler kullanılmamalı, yatay çizgilerden yalnızca tablo içinde verilen alt başlıkları ayırmak için yararlanılmalıdır. Tablo numarası ve açıklaması üstte ortalanmış olarak verilmelidir. Her sözcüğün ilk harfi büyük yazılmalıdır.
- Harita, çizim, grafik, şekil ve fotoğraflar gerekli görüldüğü durumda metin içerisinde kullanılabilmeyle birlikte metnin sonunda “Ekler” başlığı altında yukarıda belirtilen sıralamaya göre verilmesi tercih edilmelidir. Harita, çizim, grafik, şekil ve fotoğrafların numaraları ve adları görsel altına ortalanmış şekilde tümce düzeninde yazılmalıdır. Örneğin: Resim 1: Sipylos Dağı kuzeyden görünüm.
- Kapsamı gereği bir arada yer verilmesi gereken resim, çizim ve tablolar haricinde levha sistemi kullanılmamalıdır.
- Çoklu görsellerde isimlendirmeler çizim, resim vb. no. ve ardından harf ile verilmeli; metin içerisinde görsellere atflar da bu şekilde aktarılmalıdır. Örneğin: ...Kazıda ele geçen iki kandilden ilk örnekte bitkisel bezemeler (Çizim: 3a), parçalar halinde ele geçen diğer örnekte ise geometrik desenler (Çizim: 3b) hakimdir...

7. Kaynakça: Metin içerisinde yararlanılan kaynaklar, kaynakça bölümünde yazarların soyadına göre alfabetik olarak aşağıda verilen örneklere uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça kısmında bir yazarın birden çok yayınının olması durumunda, yayın tarihine göre sıralamaya gidilmeli, bir yazarın aynı yılda basılmış yayınları ise yayın tarihinin yanında harflerle (2001a, 2001b gibi) verilmelidir.

Örnekler:

Tek Yazarlı Kitap	Görkay, K. (2015). Tarih Hazinesi Zeugma. İstanbul: National Geographic Türkiye. Morrisson, C. (2002). Antik Sikkeler Bilimi Nüsmatik: Genel Bir Bakış (Çev. Zeynep Çizmeli Ögün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
Çok Yazarlı Kitap	Yenişehirlioğlu, F., Müderrisoğlu, F., Akpolat, M. ve Alp, S. (1995). Mersin Evleri. Ankara: Kültür Bakanlığı.
Editörlü Kitap	Uçkan, Y. (ed.) (2017). Olympos I: 2000-2004 Araştırma Sonuçları. İstanbul: AKMED.
Editörlü Kitapta Bölüm	Pekak, S. (2009). Nevşehir’de Osmanlı Döneminde İnşaa Edilen Bir Kilise (Ed. Ahmet Oğuz Alp), Ebru Parman’a Armağan. Ankara: Alter, s.335-341.
Elektronik Baskısı Olan Kitap	Beck, H. (2020). Localism and the Ancient Greek City-State. Erişim: https://www.ebooks.com/en-us/book/210040162/localism-and-the-ancient-greek-city-state/hans-beck/

Tezler	Yıldırım, F. (2013), 14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Dergiden Tek Yazarlı Makale	Bilici, Z.K. (2005). A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations, Adalya, 8, s. 351-356. (Dergilerin cilt ve sayıları dergi adının ardından verilmelidir. Bir cilde ait birden çok sayı var ise bu sayılar parantez içinde aktarılmalıdır. Örneğin, Belleten, 87(310)
Dergiden Çok Yazarlı Makale	Bennett, J. ve Young, R. (1981). Some New and Some Forgotten Stamped Skillets, and the date of P. Cipiis Polybius. Britannia, 12, s. 37-44.
Web kaynakları	Web1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Erişim Tarihi: 24.03. 2024)

Bildiri Metinlerinin Gönderilmesi

Yukarıda belirtilen ilkelere uygun hazırlanmış olan bildiri metinleri ile eki görseller, **15 Ağustos** tarihine kadar yayinlar@ktb.gov.tr adresine Wetransfer ile gönderilmelidir. Wetransfer ile gönderilmeyen metin ve görseller sistem tarafından otomatik olarak silinmektedir.

Bildiri Metinlerinin Değerlendirilmesi

Bildiri metinleri ve eklerinin, belirtilen süre içerisinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir. Metinler, ilgili konunun editörleri tarafından yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunlukları açısından incelenir. İlgili editör, gerekli durumlarda metin üzerinde düzeltmeler yapabilir veya eksikleri yazardan gidermesini isteyebilir. Uygun görülmeyenler düzeltilmesi için yazarına gönderilir. Son gönderim tarihine kadar dergi editörlüğüne gönderilmeyen, eksiklikleri bulunan ve konu editörleri tarafından talep edilen düzeltmeler yerine getirilmeyen bildirimler, yayın kapsamına alınmaz.

Etik İlkeler

Kazi Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen etik ilkelere uygun olarak hazırlanması zorunludur.

Ortak Yazarlık: Bildirilerin yazarları sunulan çalışmaya katkı sağlayanlarla sınırlı olmalıdır. Çalışmaya katkıda bulunmayan isimlere makalede yer verilmemelidir. Bildirilerin yazar sıralamaları, dergi editörlüğüne gönderilen metindeki sıralamaya uygun olarak yayına alınacaktır.

Teşekkür: Yazarlar, çalışmalarını destekleyen kişi, kuruluş ve finansal kaynakları te-

şekkür kısmında beyan etmekle yükümlüdür. Teşekkür kısmı, metnin sonunda kaynakça kısmının önünde yer almalıdır.

Özgünlük: Sunulan bildiri, sunumu yapan yazar(lar)a ait olmalıdır. Diğer araştırmacıların çalışmalarına yer veriliyor ise, alıntılarının uygun biçimde aktarılması ve kaynakçada yararlanılan çalışmalara yer verilmesi gerekmektedir. Gönderilen görsellerin ve metinlerin telif hakkından doğacak hukukî yaptırımlardan bildiri sahipleri sorumludur.

Basılmış Bir Yayının Sunumu: Yazarlar tarafından gönderilen çalışmaların daha önce yayınlanmamış olması beklenir.

İletişim Bilgileri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Müzeler Dairesi Başkanlığı Yayın ve Tanıtma Şubesi Müdürlüğü

II. TBMM Binası (Cumhuriyet Müzesi) Yanı, Doğanbey Mahallesi, 06030, Altındağ/
Ankara

Tel:+90 (0312) 470 64 64 - 470 64 65

E-posta: yayinlar@ktb.gov.tr

Web: <https://kvmmgm.ktb.gov.tr/>

Web: <https://ukaas.ktb.gov.tr/>

INTERNATIONAL EXCAVATION, RESEARCH, AND ARCHEOMETRY SYMPOSIUM PROCEEDINGS PUBLICATION GUIDELINES

The proceedings of the Excavation Results Meeting, Research Results Meeting, and Archaeometry Results Meeting, which include papers presented at the annual International Excavation, Research, and Archaeometry Symposium, are prepared for publication under the General Directorate of Cultural Heritage and Museums of the Ministry of Culture and Tourism. These proceedings are made openly accessible to all researchers and interested parties via the Ministry's website. It is expected that all papers presented at the symposium be submitted for publication.

The copyright of the papers presented at the International Excavation, Research, and Archaeometry Symposium is considered transferred to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums. The papers will be reviewed only for compliance with the publication guidelines and writing rules by the Ministry's editors. Authors are required to prepare the papers in accordance with copyright and ethical principles. The opinions expressed in the papers or any responsibilities arising from copyright violations belong to the authors.

Writing Language

The papers presented at the International Excavation, Research, and Archaeometry Symposium and submitted for publication to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums can be written in Turkish, English, German, or French. Authors should submit their papers in one of these languages.

Writing Rules

Papers submitted for publication to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums from the Excavation Results Meeting, Research Results Meeting, and Archaeometry Results Meeting should be prepared according to the following guidelines:

1. Title of the Paper: The title should be relevant to the content and cover the subject. It should be written in bold, 14-point font, and not exceed 12 words.

2. Author(s) and Their Address(es): The name(s) and surname(s) of the author(s) should be given with a footnote(*) added to the end of the first author's surname, which will be located immediately below the right of the title; title, institution, contact, email address and ORCID number should be specified as follows.

For example: Prof. Dr. Derya ŞAHİN; Uludağ University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Archaeology, 16059 Görükle-Bursa/TÜRKİYE, E-mail: dsahin@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0021-4271.

3. Main Text

- The text of the paper should be prepared in Word format, 10-point font, single-spaced, in Times New Roman, with a total of no less than 1,500 words and no more than 4,000 words, including images, drawings, tables, maps, graphs, captions, and footnotes. The text should not include an abstract.
- Bold characters should not be used in the text. Italics should be used for foreign and technical terms. Direct quotations from other sources should be enclosed in quotation marks.
- When preparing the text, the spelling rules of the Turkish Language Association should be followed. The dictionary application on the Turkish Language Association's website (<https://sozluk.gov.tr/>) should be used as a reference.
- Abbreviations should be in accordance with the rules found on the Turkish Language Association's website (<https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kisaltmalar-dizini/>).
- Except for widely used abbreviations such as BC, AD, and standard measurement units like km, kg, m, cm, m², and m³, no other abbreviations should be used. In cases where abbreviations are necessary, the full form should be given on the first use, followed by the abbreviation in parentheses, and subsequent uses should follow the abbreviation. For example: Early Bronze Age (EBA) layer, EBA wall.
- Regions, periods, eras, ages, and institutions should be capitalized: Eastern Anatolia, Near East, Europe, Mediterranean Region, Tigris River, Interregnum Period, Late Bronze Age, Ottoman Period, Middle Ages, Turkish Historical Society, etc.

4. Section Headings: Main headings in the text should be in uppercase and italic, while subheadings should be in lowercase and italic, all in 12-point font. Main, intermediate, and subheadings may be used for organized information transfer. Proper numbering of main and subheadings should be followed.

5. Citations and References:

- Direct quotations from other texts should be enclosed in quotation marks. If a quotation is less than five lines, it should be written within the text. If the quotation exceeds five lines, it should be written as a block, indented 1.5 cm from both the left and right sides.
- In-text citations should be written in parentheses as follows (Akurgal, 1995, p. 44). For two-author publications, the format (Erdem and Yenic, 2008) should be followed. For publications with more than two authors, only the first author's surname should be used, followed by "et al." (e.g., Tunç et al., 2001, p. 45, fig. 3b).
- Footnotes should be used only for explanations and must be numbered automatically. If the author's name is mentioned in the text, only the publication year should be included. For example: According to Eyice (1985, p. 21)..."

- For sources without a publication date, “n.d.” (no date) should be added after the author’s name. For example: Yılmaz, n.d., p. 13.
- For anonymous works, the title of the work should be used. For example: MTA Report, 1979, p. 33.
- When citing multiple sources, they should be listed in chronological order, from oldest to newest (Akurgal, 1966; Özgüç, 1969; Erkanal, 1983).
- In the case of citing a work, the page number and, if necessary, the figure number used should be clearly indicated (e.g., Cook, 1966, p. 192, fig. 4).
- All cited sources should be listed at the end of the text under the heading “References.” Publications not cited in the text should not appear in the reference list, and all cited publications should be listed in full.
- For web sources, in-text citations should be written as “Web: 1”, “Web: 2”, “Web: 3”, etc., and the web page link along with the access date should be included in the reference list.

Example:

(In-Text): Another marble sundial was uncovered during the 2022 Aizonai excavations (Web: 1).

(Reference List):

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Accessed: 24.03.2024)

6. Tables, Maps, Drawings, Graphs, Figures, and Photos:

- The number of visual elements accepted in the papers is limited to 15. All images, figures, tables, maps, and other visuals should be placed appropriately in the text and sent in separate files in JPEG format with a print-resolution of at least 300 dpi for photos and 600 dpi for figures, maps, plans, and similar drawings. Each visual should be numbered and referred to in the order in which it appears in the text.
- Maps, drawings, photos, and graphics should be appropriately labelled and grouped under appendices, with the following order: maps, images, drawings, and graphs. Figures, maps, drawings, and photos should have captions below the visuals, written in sentence form and centered.
- If multiple visuals are presented together, they should be labelled as Figure, Image, etc., followed by a number and letter for each visual.

7. References: The sources used in the text should be listed alphabetically by the surname of the author, following the examples below. If a single author has multiple

publications, they should be arranged in order of publication date, with letters (2001a, 2001b, etc.) used for publications from the same year.

Examples:

Single-Author Book

Görkay, K. (2015). *Tarihin Hazinesi Zeugma*. İstanbul: National Geographic Türkiye.

Morrisson, C. (2002). *Antik Sikkeler Bilimi Nüsmatik: Genel Bir Bakış* (Trans. Zeynep Çizmeli Öğün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Multi-Author Book

Yenişehirlioğlu, F., Müderrisoğlu, F., Akpolat, M., and Alp, S. (1995). *Mersin Evleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Edited Book

Uçkan, Y. (ed.) (2017). *Olympos I: 2000-2004 Araştırma Sonuçları*. İstanbul: AKMED.

Chapter in Edited Book

Pekak, S. (2009). A Church Built in the Ottoman Period in Nevşehir (Ed. Ahmet Oğuz Alp), *Ebru Parman'a Armağan*. Ankara: Alter, pp. 335-341.

Electronic Book

Beck, H. (2020). *Localism and the Ancient Greek City-State*. Accessed: <https://www.ebooks.com/en-us/book/210040162/localism-and-the-ancient-greek-city-state/hans-beck/>

Thesis

Yıldırım, F. (2013), *14th Century to the Republic Era: Foreign Travelers' Views on Architectural Monuments in Bursa Province*. Unpublished Doctoral Dissertation, Gazi University, Institute of Social Sciences, Ankara.

Single Author Article from a Journal

Bilici, Z.K. (2005). A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations, *Adalya*, 8, pp. 351-356.

(Journal volumes and issues should be provided after the journal name. If there are multiple issues within a volume, these issues should be indicated in parentheses. For example, *Belleten*, 87(310)).

Multiple Author Article from a Journal

Bennett, J. and Young, R. (1981). Some New and Some Forgotten Stamped Skillets, and the date of P. Cypius Polybius. *Britannia*, 12, pp. 37-44.

Web Sources

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Accessed: 24.03. 2024)

Submission of Paper Texts

Papers prepared in accordance with the principles outlined above, along with any accompanying visuals, must be submitted via WeTransfer to yayinlar@ktb.gov.tr by **August 15th**. Papers and visuals not submitted via WeTransfer will be automatically deleted by the system.

Evaluation of Paper Texts

Paper texts and their attachments must be submitted to our Directorate-General within the specified time frame. The texts will be reviewed by the relevant editors for compliance with publication principles and writing rules. If necessary, the editor may make corrections to the text or request the author to resolve any deficiencies. Papers that do not meet the required standards or that have not been corrected by the author by the final submission date will not be included in the publication.

Ethical Principles

The papers submitted for publication by the Directorate-General of Cultural Heritage and Museums must be prepared in accordance with the ethical principles outlined below:

Co-authorship: The authors of the papers should be limited to those who have contributed to the work. Names of individuals who did not contribute should not be included in the paper. The order of authors will be published in the order indicated in the manuscript submitted to the journal's editorial office.

Acknowledgements: Authors are required to acknowledge individuals, organizations, and financial sources that supported their work in the acknowledgments section. The acknowledgments section should be placed at the end of the text, before the references section.

Originality: The submitted paper must be the work of the author(s) presenting it. If the work includes references to other researchers' studies, the citations should be properly referenced and included in the bibliography. Authors are responsible for any legal consequences arising from copyright issues related to the submitted visuals and texts.

Presentation of Published Work: The works submitted by the authors should not have been previously published.

Contact Information:

Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Heritage and Museums Department of Museums, Directorate of Publications and Promotion.

II. Grand National Assembly of Türkiye Building (Republic Museum) Next to, 06030, Altındağ/Ankara

Phone: (0312) 470 80 00

Email: yayinlar@ktb.gov.tr

Web: <https://ukaas.ktb.gov.tr>/<https://kvmgm.ktb.gov.tr/>

web: <https://ukaas.ktb.gov.tr/>

İÇİNDEKİLER

Derya YILMAZ TEKİN 2024 YILI KÜLHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI.....	21
Elif BAŞTÜRK, Özlem HEPER, Ali Furkan ALTUNPAK, Cuma BİÇİCİ TANIR YASSIHÖYÜK KAZISI 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	37
Elif YAVUZ ÇAKMUR, Ahmet Cuneydi HAS, Ayşe ERDEM, Semra GÜL, Tuncer Çağrı ÇAKMUR SATALA 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	55
Emre TAŞTEMÜR, Münteha DİNÇ, Ahsen FINDIK, Muradiye KÜÇÜKCAN SEBASTE KAZI, ARAŞTIRMA VE RESTORASYON PROJESİ (2024 YILI ÇALIŞMALARI).....	77
Eren SÜLEK, Derya EROL 2024 THYATEIRA VE HASTANE HÖYÜK KAPANIŞ RAPORU.....	97
Ergül KODAŞ, Yunus ÇİFTÇİ, Onur DİNÇ, Kazım ÖZKAN, Rüstem CİN, Hüreyla BALCI, Stephanie EMRA, Arzella Didar DİNÇ, Çağdaş ERDEM BONCUKLU TARLA 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	119
Ergül KODAŞ, Eşref ERBİL, Yunus ÇİFTÇİ, Mehmet ŞAN, Onur DİNÇ, Rüstem CİN, Charlotte LABEDAN KODAŞ, Mehmet Hatip AKSİN ŞİKA RİKA 2024 KAZILARI.....	135
Éric JEAN, Martin SAUVAGE, İ. Murat OZULU, Alice MOUTON, Alessio MANTOVAN 2024 YILI PORSUK HÖYÜK (NİĞDE-ULUKIŞLA) ÇALIŞMALARI.....	147
Erim KONAKÇI, Asuman KAPUCI, Bora TEMUR AŞAĞISEYİT HÖYÜK 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	165
Erkan FİDAN, Nihan BÜYÜKAKMANLAR, Sezer SEÇER FİDAN, Ümmühan ÇEŞME TAVŞANLI HÖYÜK 2024.....	187
Erkan GÜRÇAL, Burçin ERDOĞU, Nejat YÜCEL GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK 2023 VE 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	201

H. Ertuğ ERGÜRER, Hatice ERGÜRER, Sercan TUNTAY, Samet ŞENALP, Makbule ERKAN SYEDRA ANTİK KENTİ 2024 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	207
Eşref ABAY, Ferhat ERİKAN, Muhip ÇARKI, Dilek ÖZTÜRK BEYCESULTAN HÖYÜĞÜ 2023 ve 2024 YILLARI KAZI ÇALIŞMALARI.....	233
Fatma ŞAHİN, Yutaka MİYAKE ÇAKMAKTEPE 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	251
Feray KORUCU YAĞIZ, Müjdat GİZLİGÖL, Miyaser VAR DİYARBAKIR-SİLVAN BARAJI PROJESİ: İNKAYA (KANIKAN) KÖYÜ 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	273
Fikri KULAKOĞLU, Elif GENÇ, Ryoichi KONTANI, Luca PEYRONEL, Harvey WEISS, Nilgün COŞKUN, Agnese VACCA, Yuji YAMAGUCHI, Katherine BURGE, Mehmet Tarık ÖĞRETEN, Birgül YILDIZ-KÖSE, Alireza GOUCHİ, JiYeon CHOI 2024 YILI KÜLTEPE-KANIŞ KAZILARI.....	295
Balossi RESTELLI ARSLANTEPE'DE 2024 YILINDA ARKEOLOJİK KAZI VE ARAŞTIRMA FAALİYETLERİ	309
Gizem KARTAL, Çiğdem ŞAHİN, İsmet Berkan ERDEM, Ertuğrul Buğra YILMAZ, Damla DUMAN, Özlem SARITAŞ, Metin KARTAL KIZILIN KAZILARI (VII) 2024 SEZONU.....	323
Gonca DARDENİZ, Onur KAYA, Elmas KURU, Merve BEŞEL KONYA KARAHÖYÜK KAZILARI 2024 SEZONU.....	339
Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN, Muradiye BURSALI, Seçkin EVCİM, Halil Mert ERDOĞAN OLYMPOS KAZISI 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	349
Gökhan COŞKUN, Fikret ÖZBAY, Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN, Hüseyin USTA AİZANOİ 2024.....	367
Grazia SEMERARO PHRYGIA HIERAPOLIS'İ (PAMUKKALE) 2024 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	387

Gülçin İLGEZDİ BERTRAM, Jan-Krzysztof BERTRAM 2024 YILI KIRŞEHİR HASHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI.....	411
Gülnur KURAP AINOS 2024.....	421
Gülriiz KOZBE, Akarcan GÜNGÖR, Turgay POLAT ŞANLIURFA KALESİ KAZISI, 2024.....	441
Halil TEKİN DOMUZTEPE 2024 KAZILARININ İLK ÖN RAPORU.....	463
Hamza EK MEN, F. Gülden EK MEN, Burak KADER, H. Berkin YILDIZ İNÖNÜ MAĞARASI 2024 YILI KAZILARI.....	477
Hanifi BİBER, Bülent DEMİR, Hakan YILMAZ, Rafet ÇAVUŞOĞLU, Selma SANCAK, Erdal ÖZGÜNER 2024 YILI İREMİR HÖYÜK KURTARMA KAZILARI.....	493

2024 YILI KÜLHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI

Derya YILMAZ TEKİN*

I. GİRİŞ

Külhöyük, Ankara'nın Gölbaşı ilçesi sınırları içinde Oyaca Mahallesi'nde bulunmaktadır (Harita:1). Külhöyük 2024 sezonu çalışmaları 13 Ağustos-20 Eylül 2024 tarihleri arasında yapılmıştır¹. Bu sezon höyüğün merkezinde bulunan *monumental* Hitit yapısının işlevini anlamak amacıyla T/18 plan karesinde kazı çalışmalarına devam edilmiştir. Ayrıca disiplinler arası çalışmalar kapsamında jeofizik, botanik ile hayvan kalıntıları üzerine çalışmalara devam edilmiştir.

II.T/18 PLAN KARESİ KAZI ÇALIŞMASI

2022 yılında daha önce hiç kazılmamış olan T/18 plan karesinde kazıya başlanmıştır. Höyüğün merkezinde daha önceki kazılarda açılmış olan merkezi büyük yapının devamını araştırmak için bu alan seçilmiştir. Bu yapının tamamı açığa çıkartılmamıştır ve mabet veya merkezi bina olabileceği yönünde olasılıklar belirtilse de işlevi konusunda, müze kurtarma kazıları sonucunda net bir bilgi bulunmamaktadır.

Döküntü taşların ayıklanmasından sonra 2022 yılında ilk izleri tespit edilen merkezi Hitit yapısının devamı olan 1 No.lu duvar (A) ile birlikte 2024 sezonunda 1 No.lu odanın diğer duvarı (B) açığa çıkartılmıştır (Çizim:1). T/18'de şimdiye kadar yapılan kazılar neticesinde, makineli tarım faaliyetleri nedeniyle tahrip olmuş mimariye ait düşük taşların ayıklanmasıyla alttan belirgin bir şekilde 2022 yılında bulduğumuz duvar ile bağlanan, köşe yapan doğu kesitine giren bir başka duvar daha bulunmuştur. Bu duvarın orta kısmının aksı kaymış ve tahrip olmuştur. Bu tahribatın nedeni bilinmemektedir. Ancak deprem sonucu olabileceği üzerinde durulmaktadır. Diğer taraftan hemen bu duvarın iç kısmında,

* Doç. Dr. Derya YILMAZ TEKİN; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: d.yilmaz@ankara.edu.tr; ORCID: 0000-0001-9763-2685.

1 Külhöyük 2024 sezonu çalışmalarına Bakanlık Temsilcisi olarak Gaye Demirciler katılmıştır. Ayrıca ekip üyeleri kazı başkanı yardımcıları Dr. Nurgül Özgün, Gülgün Önder, Prof. Dr. M. Hamdi Sayar, Prof. Dr. Ayla Sevim Erol, Prof. Dr. Emel Oymbak-Dönmez, Prof. Dr. Barbaros Yaman, Prof. Dr. Leyla Murat Karakurt, Prof. Dr. Cengiz Çetin, Prof. Dr. Ertuğ Öner, Prof. Dr. Hasan Peker, Doç. Dr. Songül Alpaslan Roodenberg, Doç. Dr. Neyir Kolonkaya Bostancı, Doç. Dr. Deniz Şanlıyüksel Yücel, Prof. Dr. Mehmet Ali Yücel, Doç. Dr. Erkan Yılmaz, Doç. Dr. Murat Çayır, Doç. Dr. Okan Ekim, Doç. Dr. Caner Bakıcı, Doç. Dr. Mehmet Doğan, Doç. Dr. Rifat İlhan, Doç. Dr. Serdar Vardar, Dr. Öğr. Üyesi Aylin Karadaş, Dr. Mehmet Tarık Öğreten, Arkeolog Berna Karakurt, Coğrafyacı Berkay Yılmaz, Arkeolog Işıl Bilge Uygun, Jeofizik Mühendisi Ali Genç, Yüksek Jeofizik Mühendisi Oğuzhan Büyükyenerel, Yüksek Jeofizik Mühendisi Batuğhan Yıkılmaz, Jeofizik Mühendisi Fatih Çırak, Hititolog Aslınaz Emekli, Hititolog Nur Yılmaz'dan oluşmuştur. Stajyer öğrenci olarak Ankara Üniversitesi, Arkeoloji Bölümünden Putri Ayesha Mustafiz Safia, Seyfullah Karakuş ve Ankara Üniversitesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümünden Helen Çakır katılmıştır.

alandaki derinleşme sırasında aynı aksta olasılıkla yeni bir duvara ait (C), 90 cm genişliğinde 2,5 m uzunluğunda, taşlar temizlenmiştir. Henüz bu duvarın Hitit yapısının bir safhasına mı ait olduğu veya müze kurtarma kazılarında belirtilen Hitit Çağı *monumental* yapısının hemen altından gelen Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait başka bir *monumental* yapıya mı ait olduğu şimdilik belirlenememiştir.

1 No.lu odanın temizlenen A ve B duvarının kalınlığı tahribat nedeniyle yer yer değişmekle beraber ortalama 80-90 cm arasındadır. T /18 *locus* 2'de, üzerinde çizilerek yapılmış yıldız motifi bulunan Hitit Çağı'na ait pişmiş toprak bir ağırşak, yuvarlanmış seramik gövde parçasından ortası delinmeye çalışılmış muhtemelen dokuma ağırlığı yapılacak parça ve andezit bir öğütme taşı parçası ve hemen yakınında yarısı korunmuş bir fincan ele geçmiştir. Ayrıca oldukça kaliteli hamurlu, siyah astarlı ve parlak perdahlı, plastik olarak şekillendirilmiş yüzü tahrip olmuş olasılıkla boğa şeklinde tutamaklı bir çanak parçası bulunmuştur (Resim :1). Yüz kısmında kırık nedeniyle tahribat olan boğanın kolları lades kulpun üzerinden çanağın ağız kenarı üzerinde yükselmektedir. Söz konusu parça boğa başlı *protom*lara sahip benzer örnekler ışığında bir kült kabına ait olmalıdır. Kabın içine doğru lades kulp üzerinden bakan boğa muhtemelen çanağın ağız kenarında karşılıklı en az iki adet olmalıdır. Boğa *protom*lu kulplu çanak geleneği Orta Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe Kaniş'ten tanınmaktadır (Özgüç, 1950, s.67-68, şek. 191-196, 429, 432, 451; Özgüç, 1986a, s. 58). Bu geleneğin Eski Hitit Çağı'nda; İnandiktepe mabedinde ele geçen örnekler ışığında devam ettiği bilinmektedir (Özgüç, 1988, s. 9-10, lev. 22, 1a-b). Bu tür kapların günlük işlerden çok mabet hizmetlerinde kült ile ilgili olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Özgüç, 1988, s. 41). Hitit seramiğinde hayvan gövdesi şeklinde yapılan kaplar, sadece hayvanın başı veya ön kısmını betimleyen *protom*lar da vardır (Mielke, 2017, s.128, fig.4-5).

Locus 2'de B duvarının iki ucundan ve ortasından üç duvarın batıya doğru devam ettiğine dair çok azı korunmuş taş duvarlar tespit edilmiş olmakla birlikte henüz kazılan alanda devamında duvar bulunmamıştır (Çizim: 1). Aynı alanda Eski Hitit Çağı'ndan tanınan koyu kırmızı, kahvemsî kırmızı, siyah astarlı ve perdahlı çanaklar, açık kırmızı veya krem astar üzerine kahvemsî siyah boya bezemeli gövde parçaları bulunmuştur.

1 No.lu odanın kuzey kısmında *locus* 5'te herhangi bir mimari tespit edilememiştir. Odanın dışında kuzeydoğu köşede düz levha taşlarından yapılmış olasılıkla eski bir döşemeye ait yassı taşlar tespit edilmiştir. MÖ 2. bin yapılarında ve avlularda taş döşemelerin varlığı bilinmektedir. Bu döşemenin önünde kaldırılan döküntü taşların arasında iki adet andezit öğütme taşı ile çakmaktaşı bir dilgi ve yonga, seramik gövde parçasından yuvarlanmış iki adet olasılıkla oyun taşı (Resim: 2) ve seramik gövde parçasından dokuma ağırlığı bulunmuştur. Bu tarz seramik gövde parçasından yuvarlanmış oyun taşları Roma'da taştan oyun levhaları üzerinde oynanan oyunları anımsatmaktadır. Farklı malzemeler ve şekillerde yapılmış oyun taşları MÖ 3. binden itibaren Önasya'da tanınmaktadır. Tahta ve oyun taşları ile oynanan oyunlar Önasya'da Ur kral mezarlarından ve eski Mısır'dan

bilinmektedir (Becker, 2007, s. 11-12; Pritchard, 1958, fig. 46-48). Ayrıca Yunan dünyasında tahta oyunlarında kullanılan seramik gövde parçalarından yuvarlanmış oyun taşlarını andırmaktadır (Kurke, 1999, fig.1). Roma Çağı'nda ise asker oyunu olarak bilinen *Ludus Latrunculorum* veya *Latrunculi* oyunundaki oyun taşlarına benzemektedir. Bunlar kemik, taş ve bazen seramik gövde parçalarının yuvarlanmasıyla yapılır (Austin, 1934, s. 27, fig.2; Web:1). Önasya'da MÖ 2. bin yerleşimlerinde çeşitli oyun taşları ve oyun tahtalarının varlığı bilinmektedir. Seramik gövde parçalarının yuvarlanmasıyla elde edilen olasılıkla oyun taşları Külhöyük'te yaygın olarak ele geçmektedir. Diğer taraftan seramik gövdelelerinin yuvarlanmasıyla yapılmış benzer oyun taşları Ankara ili Gölbaşı ilçesi ile Haymana ilçesi Dereköy sınırları içinde 2022-2024 yıllarında yürütülen Yüze Araştırması Projesi kapsamında da sıklıkla ele geçmiştir. Bu tür seramik gövde parçalarının daha büyük boyutlu örneklerinin kapak veya dokuma ağırlığı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Oyun taşları boyut olarak daha küçüktür.

Locus 5'te, olasılıkla hammaddesi cam, disk biçimli kenarları dilimli bir boncuk bulunmuştur (Çizim: 2). Benzer dilimli fayans, frit veya camdan yapılmış boncuklar MÖ 2. binin başına tarihlenen Afyon Yanarlar Mezarlığı'ndan (Emre, 1978, s.37, lev. XLII, 5, e), Gordion Hitit Mezarlığı'ndan (Mellink, 1956, s.39, pl. 21 e,t, pl. 22a), Alişar Hitit Çağı tabakalarından (von der Osten, 1937, s.284, fig. 309, e1107, e438), Boğazköy'den (Boehmer, 1972, s.175-176, taf. XLIV, 1848) ve Çavlum Mezarlığı'ndan (Bilgen, 2005, s. 19) tanınmaktadır. Boncuk ile aynı alanda yerde Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın geç safhası (Ib katı) ile Eski Hitit Çağı'ndan tanıdığımız kaliteli hamurlu gaga ağızlı bir testinin parçası bulunmuştur (Resim: 3). Benzer gaga ağızlı testiler MÖ 2. binde Kültepe Kanış Karumu Ib. katından (Özgüç ve Özgüç, 1953, s. 34-35, res.95, res. 97), Ferzant (Özgüç, 1986b, s.387, res.13, res.15), Alaca Höyük (Koşay ve Akok, 1973, s.11, lev. LXXV, AL. T. 130), Boğazköy (Fischer, 1963, s.38, taf.29, 294, 295, 288), Alişar (von der Osten, 1937, s. 187, fig.185, e684) ve Maşat Höyük'ten (Özgüç, 1982, s. 36, lev. 50, 7-9) bilinmektedir. T. Özgüç, İnandıktepe mabesinde bulunan üç gaga ağızlı testi mabet içinde kullanılmış kült kapları olarak tanımlamıştır. Ayrıca bu tür kapların günlük işlerde kullanılmadığını *libasyon* kapları olarak mabette kullanıldığını belirtmiştir (Özgüç, 1988, s.10). Hitit tasvir sanatında ve çivi yazılı belgelerde gaga ağızlı testilerin *libasyon* ile ilgili kült kapları olduğu bilinmektedir. S. Alp, K. Bittel'in çalışmalarına atıfta bulunarak, Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk Çağı'nda tasvir sanatında gaga ağızlı testilerin *libasyonda* kullanılan tek kap olarak tasvir edildiğine işaret etmiştir. Hatta yerli Anadolu üslubunda bazı Kültepe mühürlerinde gaga ağızlı testi tanrıya takdim edilmekte veya ondan tanrının kadehine içki konulmaktadır. S. Alp'in belirttiği gibi gaga ağızlı testi ile *libasyon* geleneği, eski bir Anadolu geleneği olarak Hititler'de de devam etmiştir (Alp, 1967, s.515-525). Hitit tasvir sanatında *libasyon* kabı olarak kullanılan gaga ağızlı testiler, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan Hitit Çağı'na devam eden formlardan olup, giderek daha ince ve kaliteli hamurlu örnekleriyle tanınır ve MÖ 14. yüzyıldan itibaren giderek azalır (Mielke, 2017, s. 134, fig.4a-b).

Aynı alanda yani T/18 plan karesi *locus* 5'te siyah taştan yassı disk biçimli deliksiz gövdeli bir damga mühür bulunmuştur. Boyut ve kalınlık olarak günümüzün bozuk paralarını andıran bir forma sahip mühür yüzeyinde üçlü saç örgü bandı (*Guilloches*) vardır. Bu tür ikili veya üçlü saç örgü motifleri içeren damga mühürler Asur Ticaret Kolonileri Çağı sonunda Kültepe ve Achemhöyük'te (Özgüç, 2015, res. 129, Ac. İ-870) Ib katı çağdaşı dönemde ortaya çıkmakla birlikte (Özgüç, 1996, fig.6; Özgüç, 2005, s.251, no. 314-316,317-319) Ia tabakasında yuvarlak çerçeve içine mührün dış yüzü alınırken, Eski Hitit Çağı'nda devam eden bu tür mühürlerin merkezi de yine daire içine alınmaya başlanır ve bu şemada buraya hayat, iyilik sağlık gibi çeşitli hiyeroglif işaretleri veya hayvan başları, çiçek betimi rozet gibi motifler veya hiyerogliflerle mühür sahibinin adı eklenmektedir. Anadolu'da bu kompozisyon şeması yaygın olarak bilinmekle beraber, Külhöyük'te ele geçen taş damga mühür şekli açısından ünik bir eserdir. Belki metal bir tutamak/kılıf içine yerleştirilmek üzere yapıldı veya yüzük mühür gibi bir metal muhafaza içine yerleştirilecekti. Mühür yüzeyinde motifin bir kısmının yapıpıp sonra silindiği görülmektedir. Mührün kenarları ve arkası düzeltilmiştir. Merkezdeki daire içine alınmış kısmı mühür sahibinin talebine göre hazırlanacağı için boş bırakılmıştır. Altından mühür yüzeyindeki tasvir açısından benzer bir yüzük mühür Alaca Höyük'ten (Koşay, 1941, lev. XI) ve bronz bir örnek ise Boğazköy'den (Boehmer ve Güterbock, 1987, taf. XIV, 143) bilinmektedir. Külhöyük mührüne form açısından benzeyen pişmiş topraktan bir damga mühür Alişar II Dönemi'nden tanınmaktadır (Schmidt, 1932, fig. 184, no. 1529). Hitit İmparatorluk Çağı düğme mühürleri içinde form açısından Külhöyük mührüne benzeyen düz yassı ortası delikli örnekler bilinmektedir (Gorny, 1993, fig.1). Külhöyük mührü bu formun Eski Hitit Çağı'ndaki erken örnekleri arasındadır. Benzer mühürler Korucutepe (Ertem, 1988, s.5-Kat. I, s. 10, Kat. 13), Alişar (von der Osten, 1937, s. 221, fig. 255, pl. XXV), Boğazköy (Boehmer ve Güterbock, 1987, taf. XII; Beran, 1967, taf. II) ve Alaca Höyük Eski Hitit Çağı'ndan bilinmektedir. Orta Anadolu'da Hatti sanatı ve Asur Ticaret Kolonileri Çağı sanatının Hitit Çağı sanatına zemin oluşturduğu bilinmektedir. Kültepe mühür baskılarında Mezopotamya ve Suriye'nin zengin üslup geleneğine bağlı olarak gelişen yerli Anadolu üslubu en zengin grubu oluşturmaktadır (Özgüç, 1965, s.3). Mühür sanatında bu üslubun devamlılığı ve izleri Eski Hitit Çağı başlarındaki mühür sanatında da izlenebilmektedir. Külhöyük mührü de bu grup içinde değerlendirilebilir.

1 No.lu odanın içerisinde Hitit Çağı'na ait kap parçaları ele geçmiştir (*Locus* 7). Bunların arasında Hitit Çağı'na ait depo amaçlı kullanılmış bir kabin dip kısmı bulunmuştur. Omuzunda üç memecik olan kulpu ve ağız kenarı kırılmış yuvarlak gövdeli kaba hamurlu tama yakın bir testi bulundu (Resim: 4, Çizim: 3). Bu tür testiler MÖ 2. binde Boğazköy Büyükkaya IVc-d (Fischer, 1963, s. 38, Taf. 29, 294; Schoop, 2011, s.251) ile Afyon Yarınlılar (Emre, 1978, s. 25, Lev. XXVII, 1-4), Eskişehir Çavlım (Bilgen, 2005, s. 112, Lev. LXXVI.1), Gordion (Mellink, s. 22, pl. 13, c) Hitit mezarlıklarından tanınmaktadır. Aynı alanda kulplu bir çanak parçası ele geçmiştir. Bu tür kıvrımlı astarlı ve perdeli çanaklar, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan Eski Hitit Çağı'na devam eden formlardandır.

1 No.lu odanın içerisinde (*Locus 7*) küçük buluntu olarak üzerinde taşıma deliği bulunan minyatür bir bileği taşı, seramik gövde parçasından tam ve yarısı kırık dokuma ağırlıkları, obsidiyen bir dilgi parçası (Resim: 5), bronzdan olasılıkla bir çivi parçası, andezit öğütme taşı parçası ele geçmiştir. Yine aynı odanın ortasında taşların altında tahrip olmuş, kısmen etrafı taşlarla çevrelenmiş yuvarlak kerpiç ocak tabanına ait kalıntılar tespit edilmiştir (Resim: 6). Ayrıca *locus 7* ve *locus 5*'ten kabartma bant bezemeli gövde parçası, ağız kenarının dış yüzünde dikey kabartmalı çanak parçası ve yine gövde üzerinde kabartma bulunan çanak parçası ele geçmiştir (Resim: 7). Yine aynı alanda açık kırmızımsı kahve astarlı ve perdahlı, astarsız ve perdahsız açık kırmızımsı krem tonlarda çanaklar ile krem astar üzerine siyah boyalı bir parça bulunmuştur.

II. DİSİPLİNLER ARASI ÇALIŞMALAR

Disiplinler arası çalışmalar kapsamında Külhöyük'te Arkeozooloji, haritalama ve uzaktan belgeleme, uzaktan (İHA ile) ve yerden Jeofizik ölçümler, Arkeobotani çalışmalarına devam edilmiştir.

2024 yılı Arkeozooloji çalışması A.B. Sıddıq tarafından gerçekleştirilmiştir. T/18 plan karesinde MÖ 2. bin Külhöyük *faunası* içinde geçen yılki sonuçlara benzer şekilde küçükbaş hayvanların daha fazla tercih edildiği anlaşılmıştır. Hayvan kemikleri ön analiz sonucuna göre; küçükbaş grubunda keçi ve koyun kemiği çoğunlukta olup, büyükbaş olarak çok az sığır kemikleri tespit edilmiştir.

Külhöyük Arkeobotani çalışmaları E.O. Dönmez ile B. Yaman tarafından yürütülmüştür. 2024 yılı ilk sonuçlarına göre geçen yıl olduğu gibi tahıllar arasında ekmeçlik buğday, siyez buğdayı, arpa; bakliyat olarak mercimek ve burçak, yabancı bitkilerde delice yer almaktadır. Bu yıl Külhöyük'te MÖ 2. bin yerleşiminde ilk kez meşe tohumu, mayasıl otu, endemik tür olan Yanar Döner veya Sevgi Çiçeği (Resim: 8), papatyagiller ve çayır itkuyruğu tespit edilmiştir. Omuzunda üç memecik olan testi içinde (Resim: 4, Çizim: 3) Papatyagiller familyasından, Sevgi Çiçeği'nin (*Centaurea tchihatcheffii*) şimdiki kadar bilinen en eski tohumu ele geçmiştir. Günümüzde koruma altında olan bu çiçek, Türkiye'ye özgü endemik bir bitki olarak dünyada sadece Ankara ili, Gölbaşı ilçesi sınırlarında yetişmektedir. Step bitkilerinin onları baskılaması sebebiyle özel koruma alanları isteyen, son derece nadir, gösterişli, güzel bir türdür. Böylece Külhöyük botanik kalıntıları ışığında Hitit Çağı'ndan itibaren yine bölgede bulunan bir tür olduğu anlaşılmıştır.

Coğrafyacı E. Yılmaz tarafından Külhöyük ve çevresinde uzaktan belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir. Külhöyük ve yakın çevresinin yükselti haritası, rölyef haritası, arazi modeli (Harita: 2) ve ortofotosu hazırlanmıştır.

2024 sezonu Jeofizik çalışmaları kapsamında; manyetik ölçüm öncesi saha üzerinde insansız hava aracı (İHA) kullanılarak yüksek çözünürlüklü görüntüler ve sayısal yükseklik modeli (DSM) elde edilmiştir. DSM ve ortofoto görüntüsü, saha analizlerinde

ve topografya etkilerinin manyetik verilere entegrasyonunda temel bir referans olarak kullanılmıştır. Manyetik ölçümlerde höyüğün merkezinde ve özellikle güney kısmında anomalilerin yüksek olması yapı kalıntılarına işaret etmiştir. Höyüğün sadece yüzeyi değil tamamı tarandı ve manyetik kesitte höyüğün en alt kültür katmanına ulaşan olası yapı izleri değerlendirilmektedir. *Poternin* güneybatısında yapılan manyetik ölçümlerde elde edilen anomaliler burada sur duvarının olabileceğini ve olasılıkla bir yapının varlığına işaret etmiştir. Höyüğün doğu kısmında giriş kısmına yakın alanda taş yoğunluğu fazla olan yüksek manyetik alanlar tespit edildi. Bunların düzenli bir sıra takip etmesi yüksek anomalilerle mimari bir yapının olduğunu düşündürmektedir. Sonuç olarak kırmızı ve sarı tonlarda görülen yüksek manyetik anomaliler, özellikle höyüğün güney ve orta kesimlerinde yoğunlaşmakta olup yanmış toprak, taş yapı kalıntıları gibi unsurlarla ilişkilendirilebilir. Bu alanlar, arkeolojik kazılar için öncelikli bölgeler olarak değerlendirilmektedir. Yeni kazılacak alanların ön taraması niteliğinde olan bu sonuçlar son derece önem taşımaktadır.

III. DİĞER ÇALIŞMALAR

Höyüğün en dik kesiminde kuzey yamacında müze kurtarma kazılarında açığa çıkarılan *kiklopien* sur duvarını koruyan çatı parçalarından kışın şiddetli rüzgarlar nedeniyle uçanların yerine yenileri takılarak alan koruma altına alınmıştır. 2024 yılı kazı toprağı Gölbaşı Belediyesi işçileri tarafından iş makinası ve kamyon yardımıyla alandan çıkartılmıştır. Külhöyük'te müze kurtarma kazılarından kalan atılmamış kazı toprağının elenerek kaldırılmasına başlanmıştır. Kalan kısmı önümüzdeki sezonlarda kaldırılacaktır. Höyükte kuzey, doğu ve güney yamaçta bulunan müze kurtarma kazılarından kalan eski kazı topraklarının da önümüzdeki sezonlarda kaldırılması planlanmaktadır. Höyüğün etrafında bulunan çitlerin tahrip olmuş telleri onarılmıştır. 14 adet eski kazı alanlarında temizlik çalışması yapılmıştır. Ayrıca höyük yüzeyindeki dikenler ve diğer büyük otlar Gölbaşı Belediyesinin desteği ile temizlenmiştir.

Toplumsal katkı çalışmaları kapsamında; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kaçakçılıkla Mücadele Daire Başkanlığı bünyesinde bulunan Eğitim Farkındalık Şube Müdürlüğü iş birliği ile kültür varlıklarımızın korunması, kaçakçılığı ve tahribatının önlenmesi konularında Oyaca halkına ve Oyaca karakolu personeline bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Oyacalı kadınlara kültürel miras bilgilendirme toplantısı sonrası, Gölbaşı Belediyesi desteğiyle, Külhöyük ve Gavurkale gezisi düzenlenmiştir (Resim: 9). Ayrıca Oyaca Şehit Komando Onbaşı Mükremin Başaran İlköğretim Okulunun 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik arkeoloji nedir? arkeolog ne iş yapar? kültür varlığı nedir? kültür varlıklarımızın korunması, kaçakçılığı ve tahribatının önlenmesi konularında farkındalık oluşturmak amacıyla bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

IV. SONUÇ

2024 sezonunda disiplinler arası çalışmalarla Külhöyük ve çevresindeki yaşam dinamiklerinin anlaşılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüş ve yeni verilere ulaşılmıştır. Bunlardan en önemlisi sevgi çiçeği endemik türünün en eski örneğinin Hitit Çağı kabı içinde bulunmasıdır. Yeni jeofizik çalışmalarıyla höyüğün üst üstte yoğun bir yapılaşmaya sahip olduğu anlaşılmış ve özellikle *potern*lerle bağlantılı sur hattının varlığı anlaşılmıştır. Külhöyük'ün merkezinde bulunan ve T/18 alanında kazısına devam edilen çok odalı Hitit yapısında ele geçen boğa *protomlu* kült kapları gibi parçalar, mühürler ve mühür taslakları burada bir mühür kazıyıcının atölyesi olduğunu ve yapının işlevi konusunda ip uçları vermiştir. Buluntuların büyük bir kısmı şimdilik söz konusu yapının Eski Hitit Çağı başlarında bir yere tarihlenebileceğine işaret etmektedir.

TEŞEKKÜR

2024 sezonu Külhöyük kazı çalışmalarına destek veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine, Ankara Büyükşehir Belediyesine, Gölbaşı Belediyesine ve Oyaca Çakır Yapı'dan Sayın Burak Çakır'a teşekkürler. Ayrıca uyumlu ve özverili çalışmalarından dolayı tüm Külhöyük ekibine teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

Alp, S. (1967). Libasyon Kapları “Gaga Ağızlı Desti” ile “Kol Biçimli Alet” ve Hitit Metinlerindeki Karşılıkları, *Bulleten*, 31(124), s. 513-530.

Austin, R. G. (1934). Roman Board Games. I, *Greece & Rome*, 4(10), s.24-34.

Bilgen, N. (2005). *Çavlum, Eskişehir Alpu Ovası'nda Bir Orta Tunç Çağı Mezarlığı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Becker, A. (2007). Royal Game of Ur, (Ed. Irving L. Finkel), *Ancient Board Games in perspective*. London: The British Museum Press, s. 11-16.

Beran, T. (1967). *Die Hethitische Glyptic von Boğazköy. I. Teil: Die Siegel und Siegelabdrücke der vor-und althethitischen Perioden und die Siegel der Hethitischen Grosskö-nige*. Berlin: Gebr. Mann Verlag.

Boehmer, R. M. ve Güterbock, H.G. (1987). *Glyptic aus dem Stadtgebiet von Boğazköy, Die Grabungskampagnen 1932-1939, 1952-1978. Die Glyptic von Boğazköy II. Teil*. Berlin: Gebr. Mann Verlag.

Emre, K. (1978). *Yanarlar Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ertem, H. (1988). *Korucutepe I (1973-1975) kazı yıllarında ele geçen Erken Hitit-İmparatorluk Çağı arası buluntuları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Fischer, F. (1963). *Die hethitische Keramik von Boğazköy*. Berlin: Verlag Gebr. Mann.

Gorny, R. L. (1993). The Biconvex Seals of Alişar Höyük, *Anatolian Studies*, 43, s.163-191.

Koşay, H.Z. (1941). Türk Tarih Kurumu Alacahöyük Hafriyatı 1940 Çalışmaları ve Neticeleri, *Belleten*, 5(17), s.1-8.

Koşay, H.Z. ve Akok, M. (1973). *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı 1963-1967 Çalışmaları ve Keşiflere Ait İlk Rapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kurke, L. (1999). Ancient Greek Board Games and How to Play Them, *Classical Philology*, 94(3), s. 247-267.

Mellink, M. (1956). *A Hittite Cemetery at Gordion*. Philadelphia: The University Museum, University of Pennsylvania.

Mielke, D. P. (2017). From» Anatolian«to »Hittite«. The Development of Pottery in Central Anatolia in the 2nd Millennium BC (Ed. Adreas Schachner) *Bzsas 23: Innovation versus Beharrung: Was macht den Unterschied des hethitischen Reichs im Anatolien des 2. Jahrtausends v. Chr.?*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 121-144.

von der Osten, H.H. (1937). *The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32, Part II*. OIP XXIX. Chicago: University of Chicago Press.

Özgüç, N. (1996). Seal Impressions on Kültepe Documents Notarized By Native Rulers, (Ed. Hermann Gasche, Barthel Hrouda), *Collectanea Orientalia Histoire, arts de l'espace et industrie de la terre. Etudes offertes en hommage à Agnès Spycket*, Civilisations du Proche-Orient. Série 1. Archéologie et environnement. Paris: Neuchâtel, s. 267-278.

Özgüç, N. (2015). *Acemhöyük Buruşhaddum I, Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özgüç, T. (1950). *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1948*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özgüç, T. (1986a). *Kültepe-Kaniş II, Eski Yakındoğu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Özgüç, T. (1986b). Ferzant Hitit Mezarlığında bulunmuş eserler hakkında yeni gözlemler, *Belleten*, 50(197), s. 383-392.

Özgüç, T. (1988). *İnandiktepe Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özgüç, T. (2005). *Kültepe Kaniş / Neša*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özgüç, T. ve Özgüç, N. (1953). *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1949*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Pritchard, J.B. (1958). *Ancient Near East, An Anthology of Texts and Pictures*. Chicago: Princeton University press.

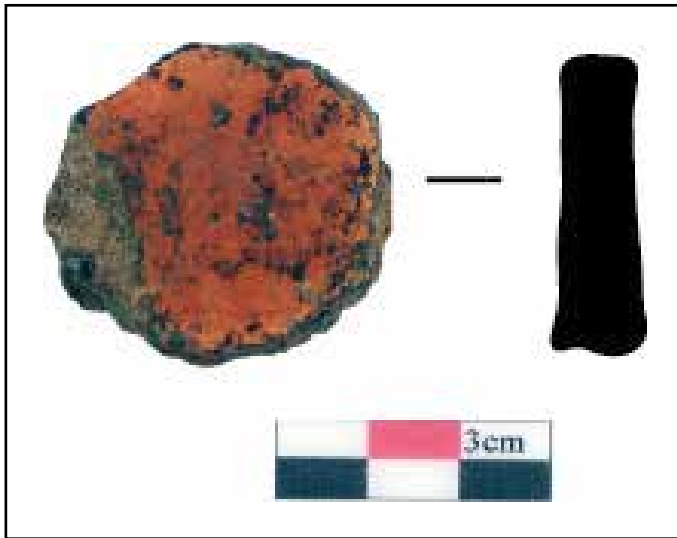
Schmidt, E.F. (1932). *The Alishar Hüyük Seasons of 1928 and 1929, Part I*. OIP XIX, Chicago: The University of Chicago Press.

Schoop, U.D. (2011). Hittite Pottery: A Summary (Ed. Hermann Genz, Dirk Paul Mielke), *Insights Into Hittite History and Archaeology*. Peeters: Leuven, s. 241-275.

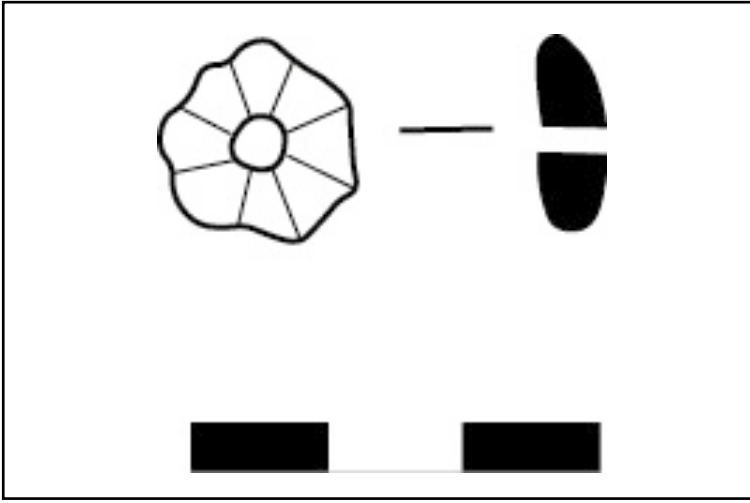
Web 1: <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/best-board-games-ancient-world-180974094/> (Erişim Tarihi: 02.08.2025)

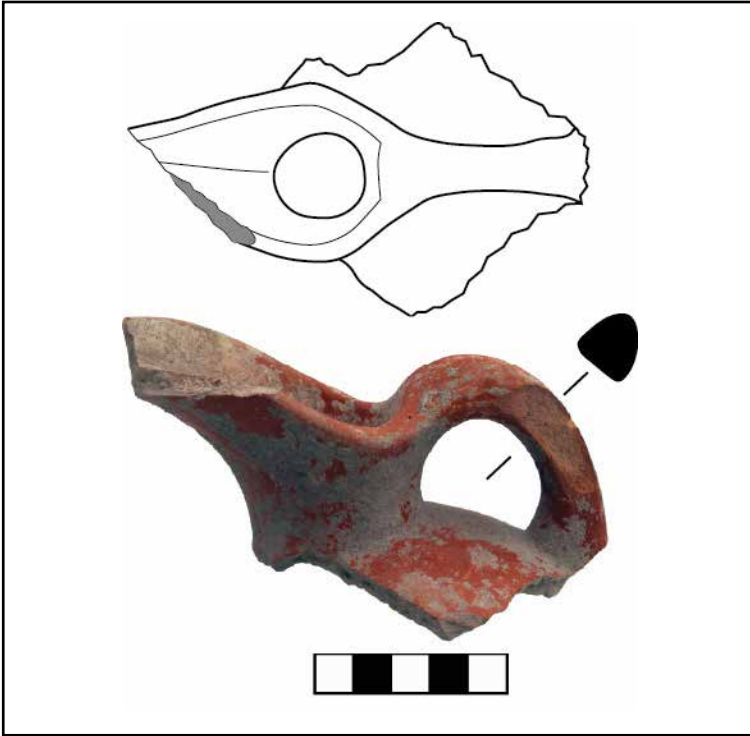
Resim 1: Boğa *protomlu* kült çanağı parçası.

Resim 2: Seramik gövde parçasından disk biçimli oyun taşı (Çizim: G. Önder).

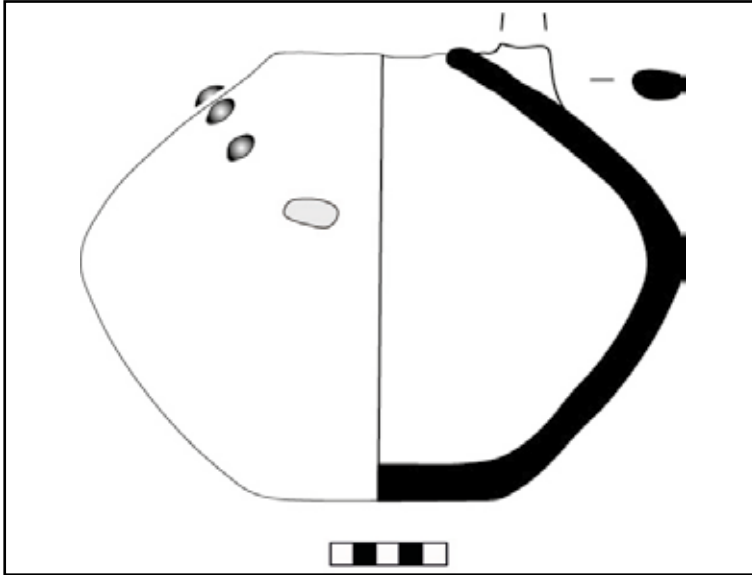
Çizim 2: Hammaddesi cam olan dilimli boncuk (Çizim: Y. Çiçek, G. Önder).

Resim 3: Gaga ağızlı testi parçası (Çizim: Y. Çiçek, G. Önder).

Resim 4: Üç memecikli testinin buluntu durumu.

Çizim 3: Üç memecikli testinin çizimi (Çizim: Y. Çiçek, G. Önder).

Resim 5: Obsidiyen dilgi parçası.

Resim 6: 1 No.lu odanın içinde tahrip olmuş ocak tabanı.

Resim 7: Kabartma bezemeli kap parçaları.

Resim 8: Hitit kabı içinde bilinen en eski tohumu tespit edilen Sevgi Çiçeği/*Centaurea tchihatcheffii*.

Harita 2: Külhöyük arazi modeli (Hazırlayan: E. Yılmaz).

Resim 9: Oyacalı kadınlara kültürel mirasın korunması konusunda yapılan toplantı sonrası düzenlenen Gavurkale gezisi.

TANIR YASSİHÖYÜK KAZISI 2024 YILI ÇALIŞMALARI

ELİF BAŞTÜRK*

Özlem HEPER

Ali Furkan ALTUNPAK

Cuma BİÇİCİ

Kahramanmaraş ili Afşin ilçesine bağlı Tanır Mahallesi'nin yaklaşık 4 km güneyinde konumlanan Tanır Yassihöyük, ilçe merkezinin 20 km kuzeyinde yer almaktadır (Resim: 1). Bozyer Mevkii'nde, Hurman Suyu'nun batı kıyısındaki kayalık bir alan üzerinde yükselen höyük, bölgedeki büyük ölçekli yerleşimler arasında değerlendirilmektedir. Etekleriyle birlikte yaklaşık 5,2 hektarlık bir alanı kaplayan Tanır Yassihöyük, 17 m yüksekliğe sahiptir. Arkeolojik çalışmalarına ilk kez 2021 yılında başlanan Tanır Yassihöyük'te (Baştürk vd., 2023; Baştürk-Türkan, 2024; Baştürk vd., 2024; Baştürk vd. 2025) bugüne kadar Merkez Sektör, Kuzeydoğu Sektör ve Doğu Sektör olmak üzere üç farklı alanda kazı faaliyetleri yürütülmüştür. Söz konusu çalışmalarda, şimdilik geçici nitelikte olmak üzere, MÖ 6000 yılından MS 275 yılına kadar kesintisiz uzanan, dokuz dönemlik bir stratigrafik dizilim ortaya koyulmuştur:

TYH I Roma Dönemi

TYH I A: MS 4. yüzyıl

TYH I B: MS 3. yüzyıl

TYH I C: MS 3. yüzyıl

TYH II Geç Demir Çağı

TYH II A: Geç Akhaemenid / Erken Helenistik Dönem

TYH II B: Geç Demir Çağı – Akhaemenid Dönemi

TYH II C: Orta Demir – Geç Demir Çağı Geçişi

TYH III Orta Demir Çağı

TYH III A: Orta Demir Çağı Sonu – Geç Demir Çağı Başı

* Doç. Dr. Elif BAŞTÜRK; Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE, E-posta: elif.basturk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3937-7799.
Özlem HEPER; E-posta: ozlemheper93@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8129-632X.
Ali Furkan ALTUNPAK; Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Programı, Kırşehir/TÜRKİYE, E-posta: furkanaltunpak@hotmail.com
Cuma BİÇİCİ; Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Programı Kırşehir/TÜRKİYE, E-posta: cumabicici13@gmail.com

TYH IV Erken Demir Çağı

TYH V Geç Tunç Çağı

TYH VI Orta Tunç Çağı

TYH VII Erken Tunç Çağı

TYH VIII Kalkolitik Dönem

TYH IX Neolitik Dönem

Resim 1: Tanır Yassihöyük'ün doğudan görünümü.

27 Temmuz-29 Aralık 2024 tarihleri arasında yürütülen Tanır Yassihöyük 2024 yılı çalışmaları, höyüğün merkez sektörü ile kuzeydoğu sektöründe yer alan üç farklı alanda gerçekleştirilmiştir. Bu sezonun başlıca hedefleri, Merkez Sektör'deki Akhaemenid Dönemi yapı kalıntılarının kuzey ve doğu yönlerindeki yayılımını tespit etmek ve höyük tabakalanmasını ortaya koymak amacıyla Demir Çağı yerleşiminin altında bulunan tabakalara ulaşmaktır.

Merkez Sektör Çalışmaları

2022 yılı kazı çalışmalarıyla birlikte Merkez Sektör’de, Geç Demir Çağı/Akhaemenid (Pers) Dönemi’ne tarihlenen (TYH IIB) ve büyük olasılıkla idari işlev taşıyan bir yapı kompleksi (muhtemelen yerel yönetici sarayı) ortaya çıkarılmaya başlanmıştır. Bu yapı kompleksiyle bağlantılı olarak yaklaşık 500 m²lik bir alanda açığa çıkarılan TYH IIB evresine ait yapılar, şu ana kadar mühür ya da yazılı belge gibi yönetsel işlevi doğrudan kanıtlayabilecek buluntular vermemiştir. Bununla birlikte, yapılarda gözlemlenen özenli mimari işçilik ile mekân içi buluntu olarak ele geçen mermer tabak parçaları gibi prestij objeleri, söz konusu alanın domestik nitelikte olamayacağını düşündürmektedir. TYH IIB yapı katıyla ilişkili alanlarda, 2024 yılında devşirme malzeme olarak belirlenen Akhaemenid sütun altlıkları, höyükte bu döneme ait sütunlu bir yapının varlığına işaret etmektedir (Baştürk, 2025, s. 50-51).

M17-M18 Plankaresi 2

2022 ve 2023 yıllarında açılmaya başlanan K17–K18 ile L17–L18 plankarelerinde yer alan, idari işlevli yapı kompleksinin doğuya doğru yayılımını belirlemek amacıyla M17–M18 plankarelerinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Önceki yıllarda, 2 No.lu oda ile 2 No.lu avlunun çevresinde koridor ve dış mekân işlevi gören döşemeli alanlar, ayrıca bu alanların yaklaşık 5 m doğusunda yer alan üç mekâna (3, 4 ve 5 No.lu) ait duvar köşelerine ait olan kesimler açığa çıkarılmıştı.

2024 yılında ise, kuzeyden güneye doğru sıralanan; ancak avlulara ve birbirlerine çapraz biçimde konumlanan 3, 4 ve 5 No.lu mekânların geri kalan kısımları ortaya çıkarılmıştır. Geç Demir Çağı–Erken Helenistik Dönem (TYH IIA) olarak tanımlanan üst yapı katları tarafından büyük ölçüde tahrip edilmiş olan bu mekânlar arasında, güneyde konumlanan 5 No.lu mekân en iyi korunmuş durumdadır. 6,30x5,30 m ölçüleriyle, alan içerisinde tespit edilen en büyük mekân olma özelliğini taşımaktadır. Yapının kuzey duvarının bitişiğinde, duvar örgüsü içerisine dâhil edilmiş devşirme bir sütun altlığı tespit edilmiştir. Kum taşından yapılmış olan bu sütun altlığı ovaoid formdadır.

Mekânın en dikkat çekici özelliği, 200’ün üzerinde aşık kemiği ile irili ufaklı yüzlerce dağ kristali parçasının taş zemin dolgusuna saçılmış olmasıdır. Bu buluntuların, olasılıkla ritüel bir uygulama kapsamında, özellikle duvar diplerine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim höyük genelindeki Geç Demir Çağı tabakalarında, ritüellerle ilişkili olarak delinmiş aşık ve parmak kemiklerinden oluşan çok sayıda buluntunun varlığı dikkat çekmektedir. Bu yapıları tahrip eden TYH IIA yapıları ise farklı akstaki daha büyük boyutlu yapılara ait duvar ve köşe kalıntılarından oluşmaktadır (Resim: 2).

Resim 2: M17- M18 Plankareleri, TYH IIB Tabakası ve üzerindeki TYH IIA Tabakası yapıları.

M16 Plankaresi

Höyüğün Merkez Sektörü'ndeki bir diğer çalışma alanını, 2024 yılında açılmaya başlanan 10x10 m boyutlarındaki M16 plankaresi oluşturmaktadır. Höyüğün tam merkezinde yer alan bu plankarede, yüzeyin hemen altında Geç Demir Çağı'na (TYH IIB) ait taş döşemeli alanlar ve dağınık durumdaki yapı kalıntıları tespit edilmiştir (Resim: 3). Roma Dönemi'nde de kullanılmış olabileceği düşünülen bu kalıntılar, Akhaemenid Dönemi idari yapı kompleksinin devamı niteliğinde olup, höyük topografyası nedeniyle daha yüksekte konumlanmaktadır.

Resim 3: M16 Plankaresi TYH IIB Evresi yapıları.

İdari yapı kompleksine ait döşemelerle aynı karakteristik özellikleri ve işçiliği sergileyen bu döşemeli alanın hemen güneyinde, devşirme olduğu anlaşılan, üzeri yivlerle bezemiş geoit formlu bir sütun altlığı tespit edilmiştir. Akhaemenid Dönemi'ne tarihlenen bu sütun altlığı, ön araştırmalarımıza göre bezeme özelliği nedeniyle ünik bir örnek niteliğindedir. Halihazırda Geç Demir Çağı ile ilişkili olarak belirlenen iki sütun altlığı ise hammadde, form ve işçilik açısından tamamen farklı özellikler göstermektedir.

Bu yapıların altında, TYH IIC evresi olarak tanımlanan ve Orta Demir Çağı ile Geç Demir Çağı arasındaki geçiş süreciyle ilişkilendirilen, oldukça silik bir mimari yapı katı

tespit edilmiştir. Üstteki yapı katından tamamen farklı bir aksta konumlanan dağınık duvar kalıntılarıyla temsil edilen bu evre, güneydoğu–kuzeybatı doğrultulu, 40 cm genişliğinde paralel iki duvar ile alanın kuzeyinde yer alan ve sökülmiş bir mekâna ait duvar kalıntılarında oluşmaktadır (Resim: 4).

Resim 4: M16 Plankaresi TYH IIC Evresi yapıları.

Bu yapı katının en önemli buluntularını; biri tüm kap olmak üzere birkaç parça Assur sırlı (*Glazed Ware*) seramik, bar handle tipindeki bazalt kap parçaları ile bunların seramik örnekleri ve ayrıca bazalttan yapılmış iki adet Assur tipi değirmen taşı oluşturmaktadır (Resim: 5). Çoğunlukla lüks tüketim malzemeleri ve mezar hediyeleri olarak değerlendirilen Assur sırlı şişeleri, MÖ 8. yüzyıldan MÖ 6. yüzyıla kadar oldukça geniş bir coğrafyada

karşımıza çıkmaktadır (Daviau-Klassen 2014, 201, s. 104). Literatürde *Bar Handle Bowls* olarak adlandırılan çubuk kulplu taş kaplar ise, ağız kenarının altına yerleştirilen çubuk biçimli kulplarıyla karakterize edilen özel bir grup olup, tarihsel olarak MÖ 8. yüzyıldan MÖ 6. yüzyılın sonuna kadar uzanan bir döneme tarihlendirilmektedir. İstisnai örnekler bulunmakla birlikte, bazalttan üretilmiş örnekleri çoğunlukla domestik nitelikli kontekstlerde ele geçen bu tip taş kapların (Squitieri 2014.), Tanır Yassihöyük idari yapı kompleksinde olduğu gibi, mermer türevi hammaddeden yapılmış olanları genellikle saray yapıları ve idari binalarda görülmektedir. Bu bağlamda dikkat çekici olan, Akhaemenid Dönemi yapılarında bugüne kadar hiçbir bazalt örneğin ele geçirilmemiş olmasıdır. Assur tipi değirmen taşları, manivelalı ve hazneli bir öğütme aracıdır. Bu buluntuların Afşin–Elbistan bölgesine yayılımının MÖ 7. yüzyıla tarihlenebileceği düşünülmektedir (Baştürk – Baştürk, 2025). Höyüğün genelinde olduğu gibi, bu yapı katında da standart Assur seramiğinin henüz tespit edilmemiş olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla Tanır Yassihöyük’te Assur seramiği yerine Assur etkisindeki buluntuların varlığı, doğrudan Assur yayılımıyla değil, Assur kültürü ve teknolojisini tanıyan grupların varlığı ile bölgeler arası ticaret ağları üzerinden açıklanabilir.

Resim 5: M16 TYH IIC Tabakası buluntuları a: Yalın Kaplar b: Assur sırlı (*Glazed Ware*) c: Assur tipi değirmen taşı d: bar handle tipindeki bazalt kap parçaları.

Orta Demir Çağı'na tarihlenen mimari kalıntılar, ilk kez M16 plankaresi TYH IIC evresinin hemen altında, 2024 yılı çalışmaları kapsamında tespit edilmeye başlanmıştır. Mevcut bulgular, Orta Demir Çağı'nın Tanır Yassıhöyük'te en az iki evreyle temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Bu tabakaya ait mimari kalıntılar; M16 plankaresinde, açmanın güney bölümünde yer alan iki birimli bir mekân (1 ve 2 No.lu) ile kuzey kesimdeki tahrip olmuş duvar kalıntılarıyla bağlantılı bir platformdan oluşmaktadır (Resim: 6). Yapıların kullanım evreleri, TYH III tabakasının erken ve geç safhalarına karşılık gelmekte olup, stratigrafik veriler bu iki aşamanın varlığını desteklemektedir. Ancak, söz konusu tabaka yaklaşık 20 adet çukur nedeniyle ciddi ölçüde tahrip olmuştur.

Resim 6: M16 Plankaresi TYH III Yapı Katı Geç Evre.

Açmanın güney kesiminde yer alan, kuzeybatı–güneydoğu doğrultusunda uzanan iki birimli yapının 1 No.lu mekân olarak adlandırılan bölümü, yaklaşık 5,50x4,50 m ölçülerinde olup, kabaca kare formundadır. 2 No.lu mekân ise bir tadilat ile ilişkili olup, büyük kısmı güney kesit içinde kalmaktadır. 1 No.lu mekânın içerisinde çapları 1,70 m ile 1,80 m arasında değişen iki adet depolama çukuru açığa çıkarılmıştır. Çukurlardan kuzeyde yer alanı, yapının kullanım süreciyle eşzamanlı olarak açılmış izlenimi vermektedir. Bu bulgular doğrultusunda, yapının birincil işlevlerinden birinin depolama olduğu değerlendirilmektedir. 1 No.lu mekânın, altta yer alan TYH IIIB evresine ait bir başka mekânın duvarları kullanılarak, doğrudan üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu inşa esnasında, alttaki yapının kuzey ve batı duvarı, 1 No.lu mekânın iç kısmında yaklaşık 60 cm genişliğinde bir seki oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Mekânının içinde yer alan kuzeydeki çukurun batı ve kuzeyden iç çeperlerinin, alttaki mekânın temel taşlarıyla çevrelenmesi sağlanmıştır. Çukurun doğusuna ise kuzey-güney doğrultulu bir başka duvar inşa edilmiştir.

Açmanın kuzey kesiminde, iki duvarla çevrelenmiş bir alan içerisinde yer alan taş döşeli kerpiç bir platform, yaklaşık 1 metre çapında taş bir çukur ve bu çukura bağlanan bir duvar kalıntısı dikkat çekmektedir. Söz konusu yapıların altta yer alan TYH IIIB evresine ait bir mimari düzenlemenin, sonraki dönemde yeniden kullanımıyla ilişkili olduğunu görülmektedir. Buna göre, erken evrede (TYH IIIB) etrafı tek sıra taşla çevrelenmiş, 1x1 metre ölçülerinde “kutu” olarak tanımlanan, içi sıvalı kerpiç bir yapı elemanın çevresi TYH IIIA evresinde kalın bir kerpiç tabakasıyla kaplanarak platform formuna dönüştürülmüştür (Resim: 7). Bu yeni düzenlemenin üzerine yassı taşlar döşenmiş, ayrıca taştan örülmüş bir çukur ile bu çukura bağlanan bir duvar kalıntısı eklenmiştir. Üst seviyeye ait duvar kalıntısının zamanla kayarak alt kattaki kutunun güney kısmını tahrip ettiğini ve kısmen üzerine yıkıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu duvar kalıntısının kaldırılması sırasında, kutunun yıkıntıları ile bu duvara ait molozlar arasında, Orta Anadolu boyalı seramik geleneğiyle ilişkili kulplu bir fincan açığa çıkarılmıştır. Bununla birlikte, platform alanını sınırlayan duvarlar, kazı alanında yoğun biçimde tespit edilen çukurlar nedeniyle büyük ölçüde tahrip olmuştur.

Resim 7: M16 Plankaresi TYH III Yapı Katı Erken Evre.

Alanda belgelenen çukurların büyük çoğunluğunun, tabanlarına saz yerleştirilmiş ve muhtemelen depolama amacıyla kullanılmış geniş hacimli çukurlar olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, bazı örneklerde çukurların taşla doldurulduğu da gözlemlenmektedir. Bu çukurlar arasında en dikkat çekici olanı, yaklaşık 2,40 m çapında ve 1,50 m derinliğinde olan, TYH IIC evresine tarihlenen mimari kalıntıların hemen altı itibarıyla tespit ettiğimiz ritüel çukurudur. Tabanı beyaz sazla kaplı bu çukurun tabanına, büyükbaş bir hayvana ait arka iki bacağın özenle yerleştirildiği belirlenmiştir.

Tanır Yassıhöyük'te bu dönem, çoğunlukla mineral katkılı, nadiren bitkisel katkı içeren; kırmızı, kahverengi ve devetüyü tonlarında hamura sahip, büyük ölçüde çark yapımı

seramiklerle temsil edilmektedir. El yapımı örnekler ise ağırlıklı olarak TYH IIIB evresinde görülmekte olup, omurgalı çanaklar, geniş ağızlı kısa boyunlu çömlekler ve kazıma bezemeli uçayaklı kaplar ile karakterize edilmektedir. Genel anlamda seramik bulgular birbirinin devamı niteliğinde olmakla birlikte iki evre arasındaki en belirgin farklılık yukarıda değindiğimiz Orta Anadolu etkili Orta Demir Çağı boyalı seramiklerin ilk kez TYH IIIA evresinde karşımıza çıkmasıdır. Her iki evrede çok sayıda ağırşanın yanı sıra pişmemiş toprak bobin/ağırlık açığa çıkarılmıştır. Kemik spatül, öğütme taşları ve bronz objelerin de tespit edildiği, üretim ve depolama temelli bu kontekst içerisinde, TYH IIIA evresinden ele geçen iyi korunmuş bir *fibula* MÖ 7. yüzyılın ortalarına veya ikinci yarısına tarihlen- dirilebilir.

Tanır Yassıhöyük tabakalanmasında TYH IV tabakası, her ne kadar Erken Demir Çağı olarak sınıflandırılrsa da M16 plankaresinde şu ana kadar steril buluntularla değil, Geç Tunç Çağı–Erken Demir Çağı geçiş sürecine işaret eden verilerle tanımlanmıştır.

M16 plankaresinde stratigrafik dizilimi izleyebilmek amacıyla, açmanın güney kesimindeki THY III tabakasına ait mekânlar korunmuş ve kazılar bu mekânların çevresinde yürütülmüştür. Çalışmalarda, THY III tabakasının altında birden fazla kullanım evresine ait duvar ve taban kalıntıları ile bunları tahrip eden çok sayıda çukur tespit edilmiştir. Daha erken evre, açmanın doğu kesiminde yer alan kuzey–güney doğrultulu kalın bir duvar ve alana dağılmış ince duvar kalıntılarıyla temsil edilmektedir. Yaklaşık 40 cm genişliğindeki bu ince duvarlar, tek sıra ya da çift sıra taşla örülmüştür (Resim: 8).

Açmanın kuzeybatı köşesindeki duvar kalıntılarının ise geniş bir tabanla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Bir sonraki evrede, farklı bir mimari düzen görülmektedir. Bu evrede, boyutları 1 m ile 2,20 m arasında değişen, bazıları dökme kerpiçle çevrili ve tabanları beyaz sazla kaplı sekiz çukur ile dağınık duvar kalıntıları açığa çıkarılmıştır (Resim: 9) Her iki evrede de seramikler, Geç Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı'na ait karışık kontekstler hâlinde ele geçtiğinden, tabakalar arasında seramik üzerinden kesin bir ayırım yapmak zordur. Bu buluntular arasında yalın mallar, çapraz boyalı mallar ve az sayıda Kırmızı Bant Boya Bezemeli örnekler, Geç Tunç Çağı seramik grubu içinde değerlendirilmektedir.

Resim 8: M16 Plankaresi TYH IV Yapı Katı, Erken Evre.

Resim 9: M16 Plankaresi TYH IV Yapı Katı, Geç Evre.

TYH IV tabakasının Erken Demir Çağı'na ait seramikleri, çoğunlukla mineral katkılı, az sayıda ise bitkisel katkı içeren örneklerle temsil edilmektedir. Genel olarak kahverengi tonlarında hamura sahip, düşük ısılarda pişirilmiş bu seramikler arasında el yapımı omurgalı formlar ile Geç Tunç Çağı örneklerinden gelişmiş, dışa eğik gövdeli ve basit ağızlı çark yapımı çanaklar yer almaktadır. Döneme ait boya bezemeli örnekler de repertuar içinde bulunmaktadır.

Mimari kullanım ve işlevdeki belirgin değişim, küçük buluntular aracılığıyla da izlenebilmektedir. Geç evrede, çukurların çevresinde ele geçen çok sayıda pişmemiş toprak bobin, ağırşak, seramik ağırlık, pişmemiş toprak şişe ve çömlek tıpaları ile delici aletler, alanın üretim odaklı bir işlik ve depolama alanına dönüştüğünü göstermektedir. Özellikle, bu evrede tespit edilmeye başlanan pişmemiş toprak bobinler, Geç Tunç Çağı'ndan itibaren görülen ve Demir Çağları boyunca tekstil üretiminde yaygın olarak kullanılan bir buluntu grubudur (Summers, 1993, s. 51; Blaylock, 2016, s. 260-261). Alt evreye ait buluntular ise bronz bilezik, minyatür Hitit baltası, taştan yapılmış nitelikli ve ince işçilikli boncuklar ile ağırşaklardan oluşmaktadır.

Tanır Yassihöyük'te Tunç Çağı'na ait mimari bulgular yine ilk kez 2024 yılı çalışmalarında, M16 plankaresinde tespit edilmeye başlanmıştır. Geç Tunç Çağı'nın son evresine ait olduğu düşünülen söz konusu yapı katı, yüzeyden yaklaşık 5 metre derinlikte ortaya çıkarılmıştır. Üstteki TYH IV tabakasının erken evresinin kaldırılması sırasında, dağınık halde ve herhangi bir plan bütünlüğü göstermeyen taş döküntülerin altından açığa çıkarılan bu yapı katı TYH V tabakası olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmalarda, M16 plankaresinin kuzeybatı köşesinde, büyük bölümü kuzey kesit altında kalan kalan bir yapı belirlenmiştir. Açığa çıkarılabilen kısmı 3,50x1,50 metre ölçülerinde olup, yaklaşık 0,45 metre kalınlığındaki duvarları taban seviyesinden 0,70 metre yüksekliğe kadar korunmuştur (Resim: 10). Duvarların bazı teknik özellikleri, yapının bir tadilat geçirdiğine işaret etmektedir. Özenle yapılmış taban dolgusu içerisinde, bezemeli bir kemik obje dışında başka buluntuya rastlanmamıştır. Yapının dış kısmında ise, muhtemelen muhasebe veya çetele tutma amacıyla kullanılan pişmiş toprak bir sayı tableti bulunmuştur. Ön yüzü beş satıra ayrılmış ve her satırda beş dikey çizgi bulunan bu tablet üzerindeki işaretler, kil henüz yaşken işlenmiş olup, belirli bir ürün grubunun miktarının tek seferde kaydedildiğini ve sonrasında pişirilerek kalıcı hale getirildiğini düşündürmektedir. Döneme ait diğer önemli buluntular arasında bir bronz Hitit minyatür baltası yer almaktadır.

Resim 10: M16 Plankaresi TYH V Yapı Katı.

Mekânın güneyinde ise taş döşemeli bir alan ve buna bitişik duvar kalıntıları açığa çıkarılmış, ancak bunların çeşitli çukurlar tarafından kesilerek tahrip edildiği gözlenmiştir. Buna rağmen, seramik buluntular genel olarak homojen bir dağılım sergilemektedir. Mekân çevresinde ele geçen seramikler, TYH IV evresinde gördüğümüz Geç Tunç Çağı seramik grupları ve kırmızı astarlı kapların yanı sıra el yapımı boyalı çanaklar ile yoğun mineral katkılı koyu renkli (gri, siyah ve kahverengi tonlarında) kaplardan oluşmaktadır.

Kırmızı tonlardaki, bitkisel katkılı hamurdan yapılmış boyalı kapların tümü el yapımı çanaklardan oluşmaktadır. Yüzeylerinde hafif perdah veya düzeltme izleri bulunan bu kaplar, keskin omurgalı, içe dönük ağızlı ve basit ya da hafif kalınlaştırılmış dudak kenarlı formdadır. Az sayıda boyasız örnek de bulunmakla birlikte, grubun en belirgin özelliği omurga ile ağız kenarı arasına siyah veya kızıl kahverengi boya ile uygulanmış çoklu dikey çizgiler, içi taralı üçgenler ya da X motifleri ve gövdeye yapışık sahte sepet kulp biçimli kabartma bezemelerdir. Koyu renkli seramikler ise yoğun mineral katkılı hamurdan, el yapımı, keskin omurgalı ve içe dönük ağız kenarlı çanaklardan oluşmaktadır. Boyalı örneklerle kıyasla sayıca daha fazla temsil edilen bu grupta, yatay sepet kulplu örnekler ve çömlek gövdesi parçaları da yer almaktadır. Kapların çoğunda kalınlaştırılmış dudak kenarı görülmekte olup, ağız kenarı veya gövde üzerine yerleştirilmiş yumru bezemeler tipik bir süsleme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuzeydoğu Sektörü

O11, O12, O13, P11, P12 ve P13 Plankareleri

2024 yılı kazı sezonunun son 15 günlük bölümünde gerçekleştirilen çalışmalar, höyü-ğün kuzeydoğu yamacındaki düzlük alandan başlatılarak yamaca doğru genişletilmiştir. Çalışma alanının, ilerleyen yıllarda yamacın etek kısmında yer alan Geç Demir Çağı yapılarına bağlanması planlanmıştır. Bu kapsamda, O11, O12, O13, P11, P12 ve P13 plankarelerini kapsayan, yaklaşık 28x17–19 m boyutlarında ve toplam 375 m²lik bir alanda kazı çalışmaları yürütülmüştür

Yamacın üst kesimindeki düz alanlarda, yamaç boyunca aşağı inilecek şekilde yüzey top- rağı kaldırılmış ve gelecek sezonlarda gerçekleştirilecek kazılara zemin oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sırasında, yüzeyin yaklaşık 40 cm altında, geniş bir yapı kompleksine ait kalıntılar açığa çıkarılmaya başlanmıştır. Kuzey–güney doğrultusunda uzanan, 1,5 m genişliğinde ve 18 m uzunluğundaki bir duvar, muhtemelen çevre duvarıyla ilişkili olup, bu duvara dik doğ- rultuda bağlanan ve uzunlukları 5 ile 6 m arasında değişen dört farklı duvar kalıntısı tespit edilmiştir. Bu mimari düzen, ızgara planlı bir yapı kompleksine işaret etmekte olup, dört odası açığa çıkarılmıştır. Ayrıca, 18 m’lik ana duvarın yaklaşık 3 m doğusunda, ona paralel uzanımlı 4,5 m uzunluğunda başka bir duvar kalıntısı daha belirlenmiştir. Yapının tarihle- mesiyle ilgili net bir bulgu tespit edilmemiş olup, seramikler genel olarak Roma Dönemi ile karışık Geç Demir Çağı-Erken Helenistik Dönem’i işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

Baştürk, E., Acıpayam, S., Alkan, Y., Eşsiz, A., Akyürek, N. (2023). Tanır Yassihöyük 2021 Yılı Kazı Çalışmaları, 42. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2023, Cilt 2, s. 163-174.

Baştürk, E., Türkan, A., Alkan, Y., Biçici, C. (2024). Tanır Yassihöyük Kazı Çalışmaları, 43. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 5, 2024, s. 37-47.

Baştürk, E., Türkan, A. (2024). Afşin Ovası'nda Yeni Bir Kazı: Tanır Yassihöyük Kazısı Ön Değerlendirme, *ADerg*, 2024; XXXII: s. 47-65.

Baştürk, E., Türkan, A., Altunpak A. F., Heper Ö., Biçici C. (2025). Tanır Yassihöyük 2023 Yılı Kazı Çalışmaları, 44. *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, s. 447-456.

Baştürk, E. (2025). *Tanır Yassihöyük Kazıları-1: 2021-2024 Çalışmaları Ön Değerlendirme*, Myrina Yayınları, 2025, Ankara, ISBN:978-625-6812-55-0

Baştürk, E., Baştürk, M.B. (2025). The Assyrian Mill Beyond Assyria: Recent Evidence for Assyrian Influence in The Afşin- Elbistan Plain, *LEVANT*, 57, s. 1-18.

Baylock, S. (2016). *Tille Höyük 3.2. The Iron Age: Pottery, Objects and Conclusions*. The British Institute of Archaeology at Ankara.

Daviau, P. M. M., Klassen S. (2014). Conspicuous Consumption and Tribute: Assyrian Glazed Ceramic Bottles at Khirbat al-Mudayna ath-Thamad. *BASOR* 372, s. 99–122.

Squitieri, A. (2014) Stone Bar-handled Bowls: Characteristics and Values, P. Belinski, M. Gawlikowski, R. Kolinski, D. Laweka, A. Soltysiak ve Z. Wagnanska (Ed.), *ICAANE* 8, s. 681–692.

Summers, G. D. (1993). *Tille Höyük 4. The Late Bronze Age and the Iron Age Transition*. The British Institute of Archaeology at Ankara.

SATALA 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Elif YAVUZ ÇAKMUR*

Ahmet Cuneydi HAS

Ayşe ERDEM

Semra GÜL

Tuncer Çağrı ÇAKMUR

Anadolu'nun kuzeydoğusunda, Kapadokya'yı Karadeniz'e bağlayan Satala, günümüz Gümüşhane şehir merkezine yaklaşık 88 km mesafede, Kelkit ilçe merkezinin ise 25 km güney doğusunda Sadak köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Antik Dönem'de ise güneyde Kilikia Tauros dağları, doğuda Armenia ve Kolkhis, kuzeyde Pontus Eukseinos, batıda ise Galatya tarafından çevrelenmiş Kappadokia bölgesinin kuzeydoğusunda yer alan Satala, Roma Dönemi öncesinde oldukça küçük bir yerleşimdi. Ancak MS 1. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırının korumak için kurduğu lejyon kalelerinden biri olmasıyla birlikte siyasi, ekonomik ve askeri ayrıcalıkların olması sınırlarının genişlemesine ve nüfusunun artmasına sebep olmuştur.

Satala Antik Kenti'nde 2017–2023 yılları arasında Prof. Dr. Şahin Yıldırım başkanlığında yürütülen bilimsel kazı ve araştırma çalışmaları, 2024 yılı itibarıyla Karadeniz Teknik Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Dr. Elif Yavuz Çakmur'un başkanlığında devam etmektedir. Satala 2024 kazı çalışmaları 16 Temmuz-8 Kasım 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir¹. 2024 yılı kazı sezonunda, Satala Antik Kenti'nde Castrum, Nekropol ve Kemerli yapı olmak üzere üç farklı alanda çalışma gerçekleştirilmiştir (Resim: 1). Öncelikle kazılması planlanan alanlarda ve kazı evinde bitki örtüsü temizliği ile çevre düzenlemesi yapılmıştır. Castrum C3 yapısında ve Nekropol alanında öncelikle alan drone kullanılarak belgelenmiş; gerekli ölçümler alınmış ve GPS cihazı yardımıyla yapı-

* Dr. Öğr. Üyesi Elif YAVUZ ÇAKMUR; Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, E-posta: eycakmur@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5826-0444.

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cuneydi HAS; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, E-posta: ahmetcuneydi.has@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4503-0257.

Arkeolog Dr. Ayşe ERDEM; E-posta: arkeonar08@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9392-7600.

Arkeolog Dr. Semra GÜL; E-posta: semragul86@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2506-4038.

Arş. Gör. Tuncer Çağrı ÇAKMUR; Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, E-posta: cagri.cakmur@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3948-3786.

1 Satala Antik Kenti kazı çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 04.07.2024 tarih ve 5351537 sayılı izni ile gerçekleştirilmiştir. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nü temsilen Samsun Müzesi Müdürlüğünden Muhammet Emin Gözütök Bakanlık Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Kazı çalışmalarımız, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Geleceğe Miras Projesi, DÖSİMM ve Gümüşhane Valiliği tarafından maddi, Kelkit Kaymakamlığı tarafından da aynı olarak desteklenmiştir.

ların bulunduğu bu parselde uluslararası koordinat sistemi ve kot değerleri belirlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda, alan drone yardımıyla taranmış ve elde edilen veriler Agisoft ve QGIS programlarıyla işlenmiştir. Daha sonra çalışma alanları, 10x10 metrelik plan karelere bölünerek karelej sistemi oluşturulmuştur.

TEMİZLİK VE KAZI ÇALIŞMALARI

2024 kazı çalışmaları, 16.07-2024-08.11.2024 tarih aralığında gerçekleştirilmiştir. Yürütülen çalışmalar kapsamında; köyün kuzeydoğusunda yer alan XV. Lejyon'un konumlandığı Castrum Yapısı'nda ve köyün batısında, Gölbaşı Mevkii'de yer alan Nekropol alanında, belgeleme, temizlik ve kazı çalışmaları ile mimari proje çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Castrum C3 Yapısı'nda Yürütülen Temizlik ve Kazı çalışmaları

294 ada 2 parselde yer alan Castrum C3 ve C4 yapılarında ve parselin genelinde, kazı çalışmaları öncesinde belgeleme çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ve alanın daha iyi algılanabilmesi amacıyla bitki temizliği ve kesit düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu işlemlerin ardından gerekli belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır (Resim: 2).

A-B Alanı, A-B koridoru, 1-7. mekân olarak adlandırılan alanlarda öncelikle kesit temizliği yapılmıştır. 2024 kazı çalışmaları ise A ve B alanı, A ve B koridoru, 3. mekân ve 7. mekân olarak adlandırılan sektörlerde gerçekleştirilmiştir.

A alanı, 15 m uzunluğunda ve 4,20 m genişliğinde, ince uzun bir alan olarak tanımlanmıştır. Ancak, bu alanda herhangi bir mekân oluşturacak mimari kalıntıya rastlanılmamıştır. 2024 kazı sezonunda yapılan çalışmalar neticesinde bu alanın uzunluğu 20 metreye ulaşmıştır. Çalışmalar sırasında, +1653,70 m kotunda, doğu-batı yönünde uzanan, 0.80 m genişlikte, 4.44 m uzunlukta ve 1.85 m yüksekliğinde bir duvar tespit edilmiştir. Söz konusu duvarın, C3 yapısının batı beden duvarı ile kesiştiği ve bu yapının bu bölümünde batıya doğru genişlediği gözlemlenmiştir. Kuzey-güney yönlü duvar ile doğu-batı yönlü duvarın kesiştiği noktada, 1.20 m genişliğinde ve 0.65 m yüksekliğinde bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu duvarın 2.20 m kuzeyinde, kuzey-güney yönünde uzanan 3.20 m uzunluğa, 0.80 m genişliğe ve 1.60 m yüksekliğe sahip başka bir duvar daha ortaya çıkarılmıştır. Duvarın kuzey ucunun, daha önceki kazı çalışmalarında çıkarılmış olan ve bir kısmı görülebilen bir duvar ile bağlantılı olduğu, ancak zamanla bu bağlantının tahrip olduğu anlaşılmıştır. Devam eden çalışmalarda, +1651,60 - +1651,47 m kot aralığında yoğun bir yanık tabakasına rastlanılmıştır. Ayrıca, bu yanık tabakasının üst kotlarında ve yanık tabakası içerisinde yoğun olarak Geç Roma Dönemi'ne ait seramik parçalarına ve hayvan kemiklerine ulaşılmıştır. Yürütülen çalışmalar esnasında 8 adet bronz sikke, 4 adet bronz obje ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3).

A Koridoru, C3 Yapısı'nın batısında yer alan bu mekân, kazı çalışmaları öncesinde 15 m uzunluğunda, 3 m genişliğinde ve ince uzun dikdörtgen formda olup üç duvarı görünür durumdaydı. Bu duvarın üzerinde ölçüleri birbirinden farklılık gösteren iki adet pencere açıklığı tespit edilmiştir.

2024 kazı sezonunda A Koridoru'nun güneyinde, O18 ve O19 karelajında 7.30x4.00 m'lik alanda çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle +1653,90- +1651,28 m kot aralığında dolgu toprak ve moloz taş kaldırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yürütülen çalışmalar neticesinde A Koridoru'nun batı duvarından 1.10 m doğusunda, doğu duvarının 1.50 m batısında 0.50 m genişliğe sahip, 5.6 m uzunluğunda, 1.7 m yükseklikte düzgün kesilmiş blok taşların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş kemer ayağı ve bu ayak üzerinde açılı yüzeyleri ayaklar üzerine gelen oval 1 sıra kemer taşları ortaya çıkarılmıştır. Bu kemer taşlarını oturtabilmek için düz yüzey oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Uzman mimarlar ve arkeologların gözlemleri neticesinde tonozun iz düşümü hesaplanarak provası yapılmıştır. Neticesinde ise tonozun A Koridoru'nun batı duvarı üzerine bindiği gözlemlenmiştir.

Tonozun güney ve kuzey yönlerinde herhangi bir duvar kalıntısı ortaya çıkmaması bu tonozun yapıda girişin çıkışın sağlandığı bir alan olduğunu göstermektedir. Bu tonoz içerisinde yapılan kazılarda 24 adet tonoz taşları tespit edilmiştir. Fakat bu tonoz taşlarının farklı yerlerde yapılan kazılarda çıkması, bu tonozun aslında yapının mevcut halinden önceki evrede olduğunu göstermektedir.

Tonozlu yapının doğusunda ise 1 metrelik genişliğe, 4.80 m uzunlukta bir kireç havuzu yer almaktadır. Bu havuz içerisinde yoğun miktarda kireç kalıntılarına rastlanmaktadır (Resim: 4). Bu kireç kalıntılarının güneyden kuzeye doğru eğimli bir şekilde olduğu görülmüştür. Yoğun kirecin olması bu alanın bir kireç havuzu olduğunu göstermektedir. Bu yapının kuzey duvarı ile batı duvarı birleşimi kısmında diletasyon izlerine rastlanmaktadır. Bu mekânda yürütülen çalışmalarda bronz sikke, bronz obje, seramik parçaları ve LegXV yazılı tuğla parçası ve bitki bezemeli sütun başlığı ortaya çıkarılmıştır.

B Alanında Yürütülen Çalışmalar

7. Mekânın doğusunda, N20, N21, O20 ve O21 karelaj sınırlarında, 11,00x4,20 m'lik bir alanda, +1653,24 ile +1649,78 m kot aralığında dolgu toprak ve moloz taş kaldırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları sırasında, +1651,45 m kotunda, 0,30 m yüksekliğe ve 0,30 m çapa sahip bir adet sütun başlığı tespit edilmiştir.

+1650,05 m kotunda düzgün kesilmiş dikdörtgen formda kayrak taşlarıyla kapatılmış, 10 m uzunluğunda ve 0,53 m genişliğinde bir kanal açığa çıkarılmıştır. Bahsi geçen kanal, kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta ve güneyden kuzeye doğru bir eğim göstermektedir. Kanalın oldukça dar bir yapıya sahip olduğu (0,10 m genişlik) gözlemlenmiştir. Kanal içerisinde herhangi bir künk borusu kalıntısına rastlanılmamıştır. Kanalın devamı henüz tespit edilememiştir; ancak 7. mekânın doğu-batı doğrultusunda yer alan kanal ile aynı

hizada sonlanması, iki kanal arasında bir bağlantı olabileceğini düşündürmektedir. Kanalın basit bir su yolu oluşturduğu ve C3 yapısına su taşımak amacıyla inşa edildiği değerlendirilmektedir.

Yürütülen çalışmalar esnasında 5 adet bronz sikke, seramik parçaları ve Karaz Dönemi'ne ait olduğu düşünülen pişmiş toprak levha tespit edilmiştir (Resim: 5).

B Koridoru'nda Yürütülen Çalışmalar

3. ve 7. Mekânları da kapsayan B Koridoru'nda, N18 ve N19 karelajında, 13,00x8,00 m'lik bir alanda, +1653,46 - +1651,25 m kot aralığında dolgu toprak ve moloz taş kaldırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar esnasında, 3. ve 7. mekânların 3,70 m güneyinde, +1651,65 m kotunda, 14,00 m uzunlukta, 0,55 m genişlikte ve 0,45 ile 0,35 m yükseklikte doğu-batı doğrultulu D1 duvarı tespit edilmiştir. Bahsi geçen duvar, yapının genelinde kullanılan duvar örgü sisteminden farklıdır. Bu farklılık hem kalınlık hem de malzeme kullanımından kaynaklanmaktadır. Diğer duvarlarda kullanılan *opus caementicium* yerine bu duvarda topraktan yapılmış harç kullanıldığı gözlemlenmiştir.

D1 duvarının batı ucunda, kuzey-güney yönünde 2,30 m uzunluğunda ve 0,55 m genişlikte +1651,72 m kotunda D2 duvarı ile birleşerek bir giriş oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, D1 duvarının 2 m güneyinde, kesit içerisinde kalan 6,50 m uzunluğa sahip +1651,60 m kotunda D3 duvarı yer almaktadır. Bu duvarın batısında, kuzey-güney yönünde 2,20 m uzunlukta, 0,45 m genişlikte ve 0,46 m yükseklikte, +1651,65 m kotunda, D4 duvarı bulunmaktadır. D4 duvarının güney ucu kesitte kaldığı için amacı bilinmemektedir. D3 ve D4 duvarlarının muhtemelen güneyde keşşerek bir mekân oluşturduğu düşünülmektedir. Ancak bu iki duvarın kesin akıbeti, gelecek dönem kazı çalışmalarında anlaşılacaktır. Çalışmalar sırasında; +1652,29 m kotunda, sütun tamburu ve sütun başlığı ele geçmiştir. Sütun tamburunun, devrilirken çarpmanın etkisiyle iki parçaya ayrıldığı gözlemlenmiştir. Sütun tamburu 2,24 m uzunluğa, 0,40 m alt çapa ve 0,38 m üst çapa sahiptir. Konsollu sütun başlığı ise 0,30 m yüksekliğe, 0,38 m çapa ve 0,50x0,50 m'lik kare formlu bir *abaküze* sahiptir (Resim: 6).

B Koridoru'nda, +1651,50 m kotunda, 9,70x2,50 m'lik bir alanda düzgün kesilmiş dikdörtgen ve kare formlu zemin taşlarına rastlanmıştır (Resim: 7). Zemin oluşturulurken Roma Dönemi'ne ait mezar taşlarının da zeminde döşeme olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu zemin taşlarının boyutları 0,60x0,70 m ile 0,80x0,35 m arasında değişiklik göstermektedir. Zemin, mekânın kuzey ve güney duvarları arasında ince ve uzun bir hat oluşturmaktadır. Ayrıca, N19 karelajının doğu kesitinde devam ettiği görülmüştür. Bu mekânın ve zeminin sınırları, kazı çalışmalarının ilerleyen aşamalarında netlik kazanacaktır. B Koridoru'nun batısında, N17 ve N18 karelajı sınırlarında 8,30x5,00 m'lik bir alanda, +1653,90 - +1651,30 m kot aralığında dolgu toprak ve moloz taş kaldırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yürütülen çalışmalarda, bu alanda mekân oluşturabilecek yeterli bir bulguya rastlanmamıştır.

N18 karelağında +1652,10 m kotunda, doğu-batı yönünde uzanan D6 Duvarı ortaya çıkarılmıştır. D6 Duvarı 3,50 m uzunluğundadır; ancak genişliği, kesitte kalması nedeniyle ölçülememiştir. Duvarın doğu ucunda, D6 Duvarı ile bitişik ve yekpare şekilde örülmüş kuzey-güney yönlü D7 Duvarı yer almaktadır. Bu duvar, 2,00 m uzunluğa ve 0,60 m genişliğe sahiptir. Bahsedilen D6 ve D7 duvarlarını karşılayan herhangi bir simetrik duvar yapısı gözlemlenmemiştir. Duvar örgü sistemi, B Koridoru'nda tespit edilen diğer duvarlarla benzerlik gösterirken, D5 Duvarı ile herhangi bir benzerlik taşımamaktadır. Devam eden çalışmalarda, +1652,68 m kotunda, kesit içerisinde bir adet sütun tamburu, bir sütun başlığı ve yoğun moloz taş kalıntısına rastlanılmıştır. +1651,65 m kotunda ise yangın tabakasına ulaşılmıştır. Yanık tabakasının kuzeyinde pişmiş toprak tuğlalar ile sınırlandırıldığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden buranın yemek pişirmede kullanılmış ocak kalıntısı olabileceği düşünülmüştür. Gerekli analizler için yangın tabakasından kül örnekleri alınarak laboratuvar ortamında incelenmek üzere gönderilmiştir.

Çalışmalar sırasında; +1653,52 m ile +1651,43 m arasında değişen kotlarda Geç Roma ve Bizans Dönemi'ne ait bronz sikkeler; +1651,43 m kotunda bronz elbise aksamı ve üç ayaklı pirinç *tripot* parçası; +1652,32 m kotunda bronz kapı aksamı; +1651,94 m kotunda bronz *fibula*, pişmiş toprak LEG yazılı tuğla parçası ve çok sayıda seramik parçası tespit edilmiştir (Resim: 8).

3. Mekân; A Koridoru'nun doğusunda, 9 m uzunluğunda ve 5 m genişliğinde, dikdörtgen formda dört duvarı bulunan bir mekandır. Bahsi geçen bu mekânda dört adet kapı girişi gözlemlenmektedir. Batı taraftaki iki kapının, daha sonradan kapatılarak işlevini yitirdiği, yürütülen kazılar ile anlaşılmıştır.

2024 kazı sezonunda, O18 ve O19 karelağına denk gelen 3. mekânın güneyinde, 5,00x3,00 m'lik bir alanda, +1653,40 - +1651,20 m kot aralığında dolgu toprak ve moloz taş kaldırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda mekânın güney, doğu ve batı duvarlarının tamamı ortaya çıkarılmıştır. Böylelikle mekân, 8,80 m uzunluğa ve 5,00 m genişliğe ulaşmıştır. Mekânda yürütülen çalışmalar sırasında doğu ve batı yönlerinde birbirine yakın ölçülerde iki adet kapı açıklığı tespit edilmiştir. Doğudaki kapı, 7. Mekân ile bağlantıyı sağlarken, batıdaki kapı ise A Koridoru'na açılan 2. Kapı işlevini görmektedir. Çalışmaların devamında zemin taşlarının devam ettiği görülmüş olup, zeminin üzerindeki toprak kaldırılmadan koruma altına alınmıştır. Mekânda seramik dâhil hiçbir buluntuya rastlanılmamıştır.

3. Mekânın doğusunda, 13.30 m uzunluğunda ve 4.70 m genişliğinde dikdörtgen formunda olan 7. mekânda doğu ve güneyde iki adet kapı girişi mevcuttur. Batıdaki 1.50 m genişlikte, 1.90 m yükseklikteki kapı 3. Mekân ile bağlantıyı sağlamaktadır. Güney tarafta yer alan 1.10 genişlikte, 0.85 yükseklikte kapı B Koridoru ile bir bağlantı oluşturmaktadır.

7. Mekân'ın güneyinde, O19 karelağına 7,30x2,80 m'lik bir alanda, +1653,20 - +1650,30 m kot aralığında dolgu toprak ve moloz taş kaldırma çalışmaları gerçekleştiril-

miştir. Kazı çalışmaları sonucunda 7. Mekânın doğu, batı ve güney duvarlarının tamamı ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmaların ardından mekân, 13,50 m uzunluğa ve 4,60 m genişliğe sahip dikdörtgen bir form kazanmıştır. Seviye inme çalışmaları sırasında, +1651,66 - +1651,37 m kot aralığında, çapı 0,38 m, yüksekliği 0,41 m ve yiv genişliği 0,09 m olan iki adet yivli sütun başlığı ve 0,88 m uzunlukta bir adet kırık sütun tamburu tespit edilmiştir (Resim: 9). Sütun, üst bilezikten gövdesinin hemen hemen ortasına kadar korunmuş durumdadır; ancak diğer parçası kazılarda ele geçmemiştir. Sütunun üst bileziği 0,38 m ölçüsündedir. Diğer iki sütun başlığı ile sütunun üst bileziği ölçülerinin birbiriyle uyumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Devam eden çalışmalarda, +1651,13 - +1650,93 m kot aralığında yoğun bir yanık tabakasına rastlanılmıştır. Bu alanda gerekli belgelemeler yapılmış ve yanık tabakasından kül örneği alınarak analiz için laboratuvara gönderilmiştir. 1650,55 m kotunda yapılan kazı çalışmaları sonucunda zemine ulaşılmıştır. Bu sayede, yapının güneyinde doğu-batı yönünde uzanan, 13,50 m uzunluğa ve 2,80 m genişliğe sahip, düzgün bir şekilde korunmuş bir zemin ortaya çıkarılmıştır. Tespit edilen zemin taşları 3. Mekânın ilk evre zemin taşları ile aynı özellikleri göstermektedir.

Nekropol Alanında Yürütülen Çalışmalar

Gölbaşı Mevkii'nde yer alan nekropol alanındaki çalışmalar 12.08-11.09.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Satala Nekropolü'nde çalışmalar ilk olarak yukarıda da bahsi geçen uluslararası koordinat sistemi kullanılarak, alanın 10x10 m'lik plan karelere bölünüp taranmasıyla başlamıştır. Daha sonra 2024 kazı sezonunda çalışılabilecek alanların sınırları belirlenerek karelej sistemine göre açmalar belirlenmiştir. Belirlenen beş (K15, K16, K17, L16, L17) açmanın bitki örtüsü temizliği yapılmıştır.

Çalışmalar sırasında ikisi kiremit mezar on dördü basit toprak mezar olmak üzere toplam on altı mezar ortaya çıkarılmıştır. Her bir mezarın ilk önce sınırları belirlenmiş ve üstteki toprak örtüsü dikkatli bir şekilde iskelete zarar vermeden temizlenmiştir. Üzerleri tamamen açılan iskeletlerin ayrıntılı belgeleme çalışmaları yapıldıktan sonra kafatası, gövde, kol ve eller, leğen kemiği, bacak ve ayaklar olmak üzere her bir uzvu farklı etiketli poşetlere konularak kazı evi deposunda korumaya alınmıştır (Resim: 10). Çıkarılan tüm iskeletler uygun koşullar içerisinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesinden Prof. Dr. Ayşen Açıkkol tarafından incelenmek üzere kendisine gönderilmiştir.

Genel olarak açılan mezarlara baktığımızda K16 açması, M4 mezarının güney batısından bu mezara ait olduğu düşünülen korunan yüksekliği 2.9 cm, ağız çapı 2.1 cm, cidar kalınlığı 0.3 cm, *discus* çapı 2.4 cm, kulp kalınlığı 0.3 cm olan bir konik gövdeli kandil çıkarılmıştır. Astarsız olan kandilin üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Geç Roma Dönemi'ne tarihlenen kandilin (Mimaroglu, 2019, Kat. No: 4-9-10; Karaman, 2024, Kat. No. 19-21) üzerinde yapım hataları olduğunu gösteren küçük hamur kalıntıları yer almaktadır. Yine K16 açmasından korunan uzunluğu 9 cm, kalınlığı ise 100 cm olan mızrak ucu ve çapı

1 cm, kalınlığı 1 mm olan fazlaca korozyona uğramış, okunması mümkün olmayan bronz bir sikke bulunmuştur (Resim: 11). K16 açmasının kuzey doğusu ve K17 açmasının kuzey batısında +1748,14 kodunda, uzunluğu 1.9 cm, genişliği 3.3 cm, kalınlığı 0.2 cm olan muhtemelen askeri bir zırha ait bronz bir parça ele geçmiştir. Eserin düz olan kısmının üzerinde dairesel çizgiler yer alır ve tam ortası hafif dışa doğru bombelidir. Yuvarlak kısmın tam ortasından dışa doğru yaklaşık 1.7 cm uzunluğunda ve 1.2 cm kalınlığında bombeli bir çıkıntı yer almaktadır.

K16 ve K17 açmalarının birleştiği yerde -50 cm'lik toprak örtüsünün kaldırılması ile tespit edilen düz blok taşlardan oluşan bir zemin ortaya çıkmıştır (Resim: 12). Tamamen açılan taşların dağılan bir yapıya sahip olması sebebiyle yoğun tahribin olduğu zemin üzerinde çok az sayıda seramik dışında bir buluntuyla karşılaşmamıştır. Satala Nekropolü'nde +1747,62 kodunda en derin mezar olan M10'da kulak kısımlarında *in situ* bir şekilde kalınlıkları 2 mm, çapları 2.2 cm olan bronz küpeler açığa çıkartılmıştır. Elips şeklinde olan küpelerin kulağa temas eden yeri daha incedir ve üzeri oldukça korozyona uğramıştır. K 15 açmasında yapılan çalışmalar sırasında dolgu toprak içerisinden 1.5 cm çapında ve 0.1 mm kalınlığında bronz bir sikke ele geçmiştir.

K15 açmasındaki çalışmalarda ele geçen seramik parçaları dağınık halde bulunmuştur. Form olarak çömlekler, kâse veya tabakların olduğu görülmektedir. Kâse formları incelendiğinde yüzeylerinin oldukça deforme olduğu görülse de daldırma boyama izlerini görebilmek mümkündür. Geç Helenistik Dönem özelliği taşıyan bu kâselerin yanında Geç Roma Dönemi ve Doğu Roma Dönemi seramik örneklerini de görmek mümkündür. Ayrıca seramikler üzerinde harç izleri oldukça yoğundur. Bu durum seramiklerin taşınmış olduğunu göstermektedir. Seramiklerin mevcut durumları Satala Nekropolü'nün oldukça fazla tahrip edilmiş olduğunu bir kez daha göstermektedir.

SATALA ANTİK KENTİ MİMARİ PROJE VE ALAN ÇALIŞMALARI

2.1. Karşılama Alanı Projesi (Arş. Gör Tuncer Çağrı Çakmur)

Satala Antik Kenti, Gümüşhane il sınırlarında yer alan, Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait önemli bir kültürel mirasa sahiptir. Günümüzde kazıların Castrum ve özellikle de C3 açmasının olduğu bölgede yoğunlaştığı görülmektedir. Kazı alanına gelen ziyaretçilerin hemen hepsi bu alanı tercih etmektedir. Ancak günümüzde bu alan ziyaret için gerekli asgari yeterlilikleri sağlamamakla birlikte iptidai bir görüntüye sahiptir. Ziyaretçiler ve arkeolojik çalışma alanını ayıran net bir sınır yoktur. Bu durum ziyaretçilerin girmelerinin sakıncalı olduğu yerlere araçları ile dahi girmesine neden olmaktadır. Kuzeyde yer alan surlara erişimi engelleyen mevcut tel örgüler her yıl onarılmasına rağmen malzeme yeterlilikleri sebebi ile sürekli deforme olmakta ve güvenlik sorunlarına yol açmaktadır. Öte yandan ziyaretçilerin bilgilendirici doküman temin edebilecekleri hacimlere, ihtiyaçlarını giderebilecekleri ıslak mekânlara ve kazı ekibinin kullanabileceği depolama birimlerine

ihtiyaç vardır. Bu amaçla hem ziyaretçilerin rahatlıkla arkeolojik sahayı deneyimleyebilmelerine hem de kültürel miras değerlerinin korunmasına katkı sağlayacak bir karşılama ve satış alanı projesi gündeme gelmiştir.

Karşılama alanı C3 açmasının batısındaki yol kenarında, çelik iskelet ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilecektir. Arkeolojik alanda, alanın atmosferini zedelemeyen, derin bir temel gerektirmeyen hafif bir yapı tercih edilmiştir. Bu unsurlar hem tarihi dokuya zarar vermemek hem de ziyaretçi deneyimini iyileştirmek amacıyla dikkatle tasarlanmıştır (Resim: 13). Ziyaretçi akışının düzgün olması için, giriş ve çıkış noktaları belirgin ve açık olacak şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca, alanın ulaşılabilirliği de göz önünde bulundurulmuş, engelli ziyaretçilerin rahatça erişebileceği yollar ve alanlar tasarlanmıştır.

Proje, açık, yarı açık ve kapalı alanlar olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır:

Açık Alan

Proje kapsamında ilk olarak C3 açmasındaki arkeolojik sahaya ziyaretçilerin fiziksel olarak girmelerini ve surlara yaklaşmalarını önleyecek metal panel çitler önerilmiştir. Bu çitler aynı zamanda karşılama ve satış yapısının kuzeyindeki alanı çevreleyerek otopark alanını sınırlayacak ve yoğun saatlerdeki park probleminin önüne geçecektir.

Yarı Açık Alan

Çelik dikmeler üzerinde taşınan kırma çatı örtüsünün altında kalan bu alanın toplanma ve bekleme gibi işlevlerini aynı anda görmesi beklenmektedir. Öte yandan kenti ziyarete gelen kalabalık grupların gölgelik bir alanda toplanması sağlanacaktır. Böylelikle rehberlik faaliyetleri çerçevesindeki ön bilgiler bu alanda verilecektir. Alan aynı zamanda ziyaretçilerin olmadığı aralıklarda işçilerin dinlenmesi için de kullanılacaktır.

Kapalı Alan Tasarımları

Kapalı alanlar, kazı ekip üyelerinin ve işçilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve operasyonel süreçlerin düzgün işleyişini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu alanlar; danışma, depo ve WC birimlerinden oluşmaktadır.

Bu proje, Satala Antik Kenti'ne gelen ziyaretçilerin deneyimlerini iyileştirmeyi, alanının prestijine ve algılanabilirliğine katkı sağlamayı, kültürel mirası korumayı ve yerel ekonomiyi desteklemeyi hedeflemektedir. Hem ziyaretçi konforunu hem de çevreyi göz önünde bulunduracak şekilde tasarlanmış olan bu alanların, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2.2. Sağlık Ocağı Rölöve Projesi

Bu proje, Gümüşhane ili, Kelkit ilçesine bağlı Sadak köyünde yer alan, 372 ada, 3 parseldeki âtil durumdaki eski sağlık ocağı yapısını kapsamaktadır. Söz konusu yapı, günümüzde Köy Tüzel Kişiliği mülkiyetindedir. Sağlık hizmetlerinin başka bir yapıya taşınmasının ardından, bir süre lojman veya çobanların konaklama birimi olarak kullanılan bu yapı, hâlihazırda kullanılmamaktadır.

Projenin başlangıç aşamasını oluşturan rölöve çalışması, yapının mevcut durumunun belgelenmesini amaçlamaktadır. Bu belgeleme süreciyle, yapının mekânsal kondisyonu analiz edilmiş ve yeniden işlevlendirme sürecine temel oluşturacak analitik bir altlık hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında yapının iç ve dış mekânları analitik rölöve yöntemleriyle ölçülmüş, elde edilen veriler ayrıntılı biçimde dijital ortama aktarılmıştır. Proje, yalnızca yapının mevcut fiziksel durumunu belgelemeye ve dönüşüm kararlarına zemin hazırlamaya yönelik mimari rölöve çalışmaları ile sınırlıdır. Ölçüm ve belgeleme süreçlerinde geleneksel yöntemlerin yanı sıra modern teknolojik ekipmanlar ve dijital çizim araçları da kullanılmıştır.

Rölöve projesi kapsamında, âtil durumda bulunan eski sağlık ocağı yapısının mevcut fiziksel durumu ayrıntılı biçimde belgelenmiştir. Dijital ortamda oluşturulan teknik çizimler ve raporlar, yapının gelecekte gerçekleştirilecek dönüşüm projelerine yönelik kapsamlı bir altlık niteliği taşımaktadır. Kullanılan ileri teknolojik ölçüm araçları, yüksek doğruluk oranlarıyla çalışmayı desteklemiş ve belgeleme sürecindeki olası hata payını en aza indirmiştir.

Proje hem mimarlık hem de koruma alanında uygulanabilir bir model sunmakta; aynı zamanda yapının tarihi ve kültürel değerinin korunmasına yönelik önemli bir adımı temsil etmektedir. Rölöve çalışmaları sonucunda elde edilen veriler, yapıya yönelik herhangi bir müdahale öncesinde referans alınabilecek düzeyde kapsamlı ve detaylıdır.

2.3. Taş Kataloğu ve Dijital Tonoz Anastilosisi

Bu mimari proje Satala Antik Kenti C3 açmasında kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan tonozlu yapıya ait taşların belgelenmesi, lidar ve drone teknolojileri kullanılarak dijital ortama aktarılması, analiz edilmesi ve *anastilosis* yöntemiyle dijital ortamda yeniden inşa edilmesi süreçlerini kapsamaktadır. Castrum alanında açığa çıkarılan Tonozlu yapı, Roma mimarisine özgü mühendislik tekniklerini ve dönemin askeri ya da sivil mimarisi açısından önem taşıyan yapı türlerinden birini temsil etmektedir. Bu nedenle, yapı taşlarının dijital olarak belgelenmesi ve *anastilosisi*, yapının hem fiziksel hem de tarihsel değerini anlamaya yönelik önemli bir adım olmuştur. Bu çalışma, mimari yapı taşlarının düzenli bir şekilde sınıflandırılması ve dijital teknolojiler yardımıyla yeniden modellenmesi sonucunda, Roma mimarisindeki tonozlu yapıların inşa tekniklerine dair detaylı bilgiler sunmayı amaçlamaktadır.

Tonozlu yapıya ait taşlar, lazer tarama (lidar) teknolojisi kullanılarak dijital ortama aktarılmıştır. Her taş, milimetre düzeyinde hassasiyetle taranmış ve dijital bir veri seti oluş-

turulmuştur. Lidar tarama sürecinde elde edilen veriler: Taşların 3D geometrik modellerini oluşturmak için işlenmiştir. Taşların fiziksel özellikleri (boyut ve yüzey dokusu) detaylı olarak analiz edilmiştir.

DEPO VE LABORATUVAR ÇALIŞMALARI

Depo Çalışmaları

2024 yılı Satala Kazısı çalışmaları kapsamında, Castrum C3 Yapısı ve Nekropol Alanı'na ait seramik parçaları ile küçük buluntular üzerinde detaylı incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, toplam 126 küçük buluntunun konservasyon öncesi ve sonrası fotoğrafları çekilmiş, Adobe Photoshop programı kullanılarak arka plan temizliği yapılarak dijital ortama aktarılmıştır. Ardından, eserler türlerine göre sınıflandırılmış, fotoğrafları çekilmiş ve katalog bilgileri oluşturulmuştur. Tüm elde edilen veriler, dijital bir veri tabanına aktarılmıştır.

Ayrıca, Castrum C3 Yapısı ve Nekropol Alanı'nda tespit edilen toplam 423 seramik parçasının temizlik çalışmaları tamamlanarak buluntu numaraları verilmiştir. Bu numaralar esas alınarak seramik parçalarının her biri üzerine laklama işlemi yapılmıştır. Ardından, fotoğrafları çekilmiş ve manuel el çizimlerine başlanmıştır. Toplam 132 seramik parçasının el çizimleri tamamlanmış ve Corel Draw programı ile dijital ortama aktarılmak üzere hazırlanmıştır. Bu parçalardan 57'sinin dijital çizimi tamamlanmıştır.

Kazı çalışmaları sonucunda elde edilen seramik parçaları, çalışılan alanlara göre sınıflandırılarak ağız, kaide, ağız-kaide, kapak, gövde, kandil, kapak ve akıtaç gibi kategorilere ayrılmıştır. Her bir kategori, çalışıldığı alanın özellikleri doğrultusunda detaylı bir şekilde incelenmiş ve sınıflandırmalar, ilgili alanların başlıkları altında tablo halinde sunulmuştur. Bu tablo düzeni hem buluntuların ayrıntılı olarak değerlendirilmesine hem de alan bazlı karşılaştırmaların yapılmasına olanak sağlamıştır.

Laboratuvar Çalışmaları

Restoratör Doğa Algül tarafından bronz eserler alkol ve saf su çözeltisinde belirli bir süre bekletilerek işlem görmüştür. Bu süreçte, eserlerin yüzeyinde biriken kir tabakaları, yumuşak uçlu fırça yardımıyla dikkatlice temizlenmiştir. Temizlenen sikkeler, büyüteç altında bistüri kullanılarak mekanik olarak detaylı bir şekilde temizlenmiştir. Bu aşamada, eserlerin özgün patina tabakasının korunmasına özen gösterilmiştir. Mekanik temizlik işlemi tamamlanan eserlerin yüzeyi, hava ile temasını kesmek ve koruyucu bir tabaka oluşturmak amacıyla, asetonda çözülerek hazırlanan %3 oranındaki Paraloid B72 ile fırça yardımıyla kaplanmıştır. Toplamda 26 adet bronz sikke ve 12 adet bronz obje temizlenmiştir (Resim: 14).

TEŞEKKÜR

Satala Kazıları 2024 yılı çalışmalarının başarıyla gerçekleştirilmesine katkı sunan tüm kişi ve kurumlara içten teşekkürlerimizi sunarız. Bu kapsamda, kazı çalışmalarının yürütülmesine verdikleri destekten ötürü başta Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü olmak üzere, Gümüşhane Valiliği, Kelkit Kaymakamlığı, Gümüşhane İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Bakanlık Temsilcisi Sayın M. Emin Gözütok’a teşekkür ederiz. Ayrıca, 2024 yılı kazı sezonunun tüm aşamalarında özveriyle görev alan ekip üyelerimiz ve öğrencilerimiz: Ahmet Cuneydi Has, Ayşe Erdem, Semra Gül, Çağrı Çakmur, Korkmaz Meral, İbrahim Alpaslan, Saim Özdemir, Hüseyin İçoğlu, Gülşah Baştan, Hayrunisa Adade, Sümeyye Yıldırım, Sultannur Sabah, Melisa Gezer ve Furkan Balcı’ya emeklerinden dolayı gönülden teşekkür ederiz.

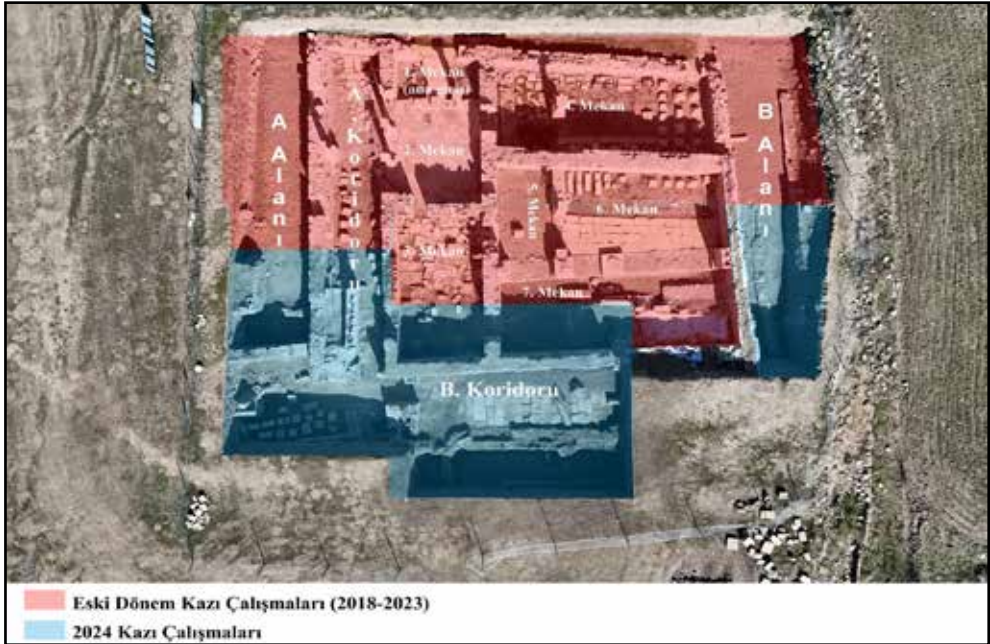
KAYNAKÇA

- Mimaroğlu, S. (2019), “Letoon Kutsal Alanı Kazılarında Bulunan Geç Antik Dönem Likya Üretimi Kandiller”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 48, 1-14.
- Karaman, S. (2024), *Sivas Arkeoloji Müzesi Pişmiş Toprak Kandilleri ve Bronz Aydınlatma Gereçleri*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Muğla.

EKLER

Resim 1: Satala, Kemerli Yapı, Castrum Yapısı ve Nekropol alanı.

Resim 2: Castrum C3 Yapısı, Mekanların isimlendirilmesi.

Resim 3: A Alanı, O17-O18 karelajında tespit edilen bronz sikkeler ve seramik eserler.

Resim 4: A Alanı, O18 karelağı tespit edilen kireç havuzu.

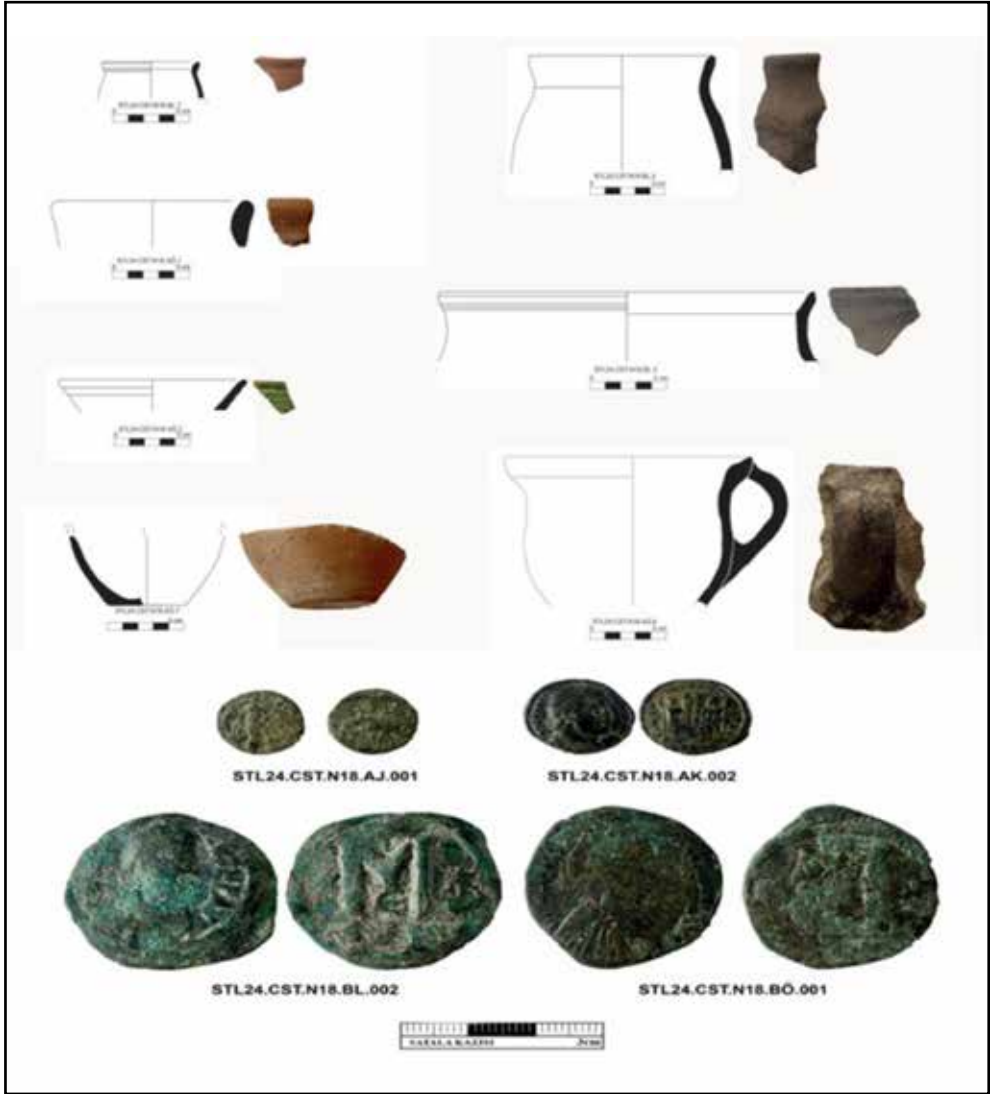
Resim 5: B Alanı, N20, N21, O20 ve O21 karelağında tespit edilen bronz sikkeler.

Resim 6: B koridoru, N19 karelajında tespit edilen sütun tamburu ve sütun başlığı.

Resim 7: B koridoru, N19 karelajında tespit edilen zemin kalıntısı.

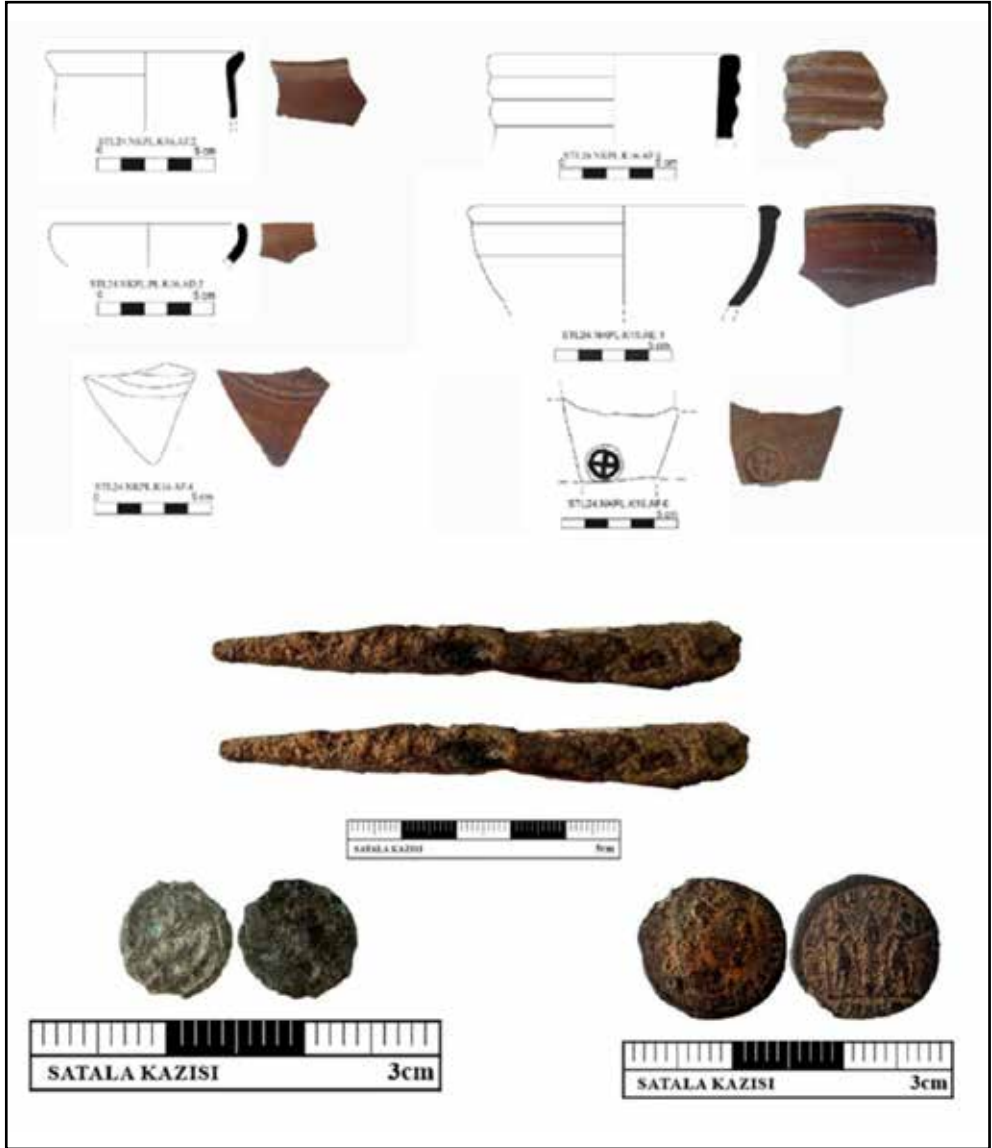
Resim 8: Castrum C3, N18 karelejında tespit edilen seramik parçaları ve bronz sikkeler.

Resim 9: O19 karelağın tespit edilen kırık sütun tamburu ve yivli sütun başlığı.

Resim 10: Nekropol Alanı iskelet açma çalışmaları.

Resim 11: K16 karelerinde tespit edilen seramik parçaları, mızrak ucu ve sikkeler.

Resim 12: K16, K17, L16 ve L17 karelajının keşiştiği alanda tespit edilen zemin kalıntısı.

Resim 13: Karşılama Alanı Projesi (Otopark Alanı).

Resim 14: Bronz eserlerde konservasyon çalışmaları öncesi ve sonrası görünüm.

SEBASTE KAZI, ARAŞTIRMA VE RESTORASYON PROJESİ (2024 YILI ÇALIŞMALARI)

Emre TAŞTEMÜR*

Münteha DİNÇ

Ahsen FINDIK

Muradiye KÜÇÜKCAN

2024 YILI ÇALIŞMALARI

Sebaste Antik Kenti, Uşak il merkezinin güneydoğusunda, Sivaslı ilçesinin 2 km güneybatısında, Selçukler köyünde yer almaktadır. Sebaste, Phrygia sınırlarında bulunurken, MÖ 5. yüzyılda Phrygia'nın ikiye ayrılmasıyla Megale Phrygia olarak bilinen bölgenin sınırları içinde kalmıştır. MS 360'lardan sonra ise kentin bulunduğu bölge, Phrygia Pacatiana olarak anılmaya başlamıştır. Sebaste, Akmonia ve kuzey ticaret yolunu (Sardeis'ten Smyrna'ya) Eumeneia ve güney ticaret yoluna (Ephesos'tan Lykia kıyılarına) bağlayan stratejik konumu sayesinde ticaret açısından önemli bir merkez olmuştur. Sebaste ismi, Roma İmparatoru Augustus'a (MÖ 27 – MS 14) sadakati ifade eden Latince bir kelimedir. Ele geçen yazıtlar, Augustus'un bu kenti Apollon kehanet merkezine danışarak MÖ 20 yılında kurduğunu ortaya koymaktadır.

Sebaste Antik Kenti'ndeki ilk arkeolojik çalışmalar, 1966-1978 yılları arasında İstanbul Arkeoloji Müzeleri uzmanı Dr. Nezhir Fıratlı yönetimindeki bir ekiple, 13 sezon süren kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar esnasında günümüzde de toprak üzerinde kalan Höyük, Tümülüsler ve Kiliseler olmak üzere 3 farklı alanda çalışmalar yapılmıştır. Aradan geçen 44 yılın ardından ilk defa 2022 yılında 08.08.2022 tarihinde, kiliselerin olduğu alanda genel bir temizlik ve Küçük Kilise'de ise ayrıntılı bir temizlik çalışması yapılmıştır (Resim: 1). 2024 yılında Doç. Dr. Emre Taştemür'ün bilimsel danışmanlığında yürütülen kazı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan E- 51337267-160.02.02-5299847 sayılı izni doğrultusunda 05.08.2024 tarihinde kazı yapılması planlanan Kiliseler çevresinde temizlik çalışmalarına ekip listesinde yer alan 2 öğretim üyesi, 2 doktora öğrencisi, 10 lisans öğrencisi ile başlanmıştır. Kazı çalışmalarında 2023 yılında Büyük Kilise'nin “*Synthro-*

* Doç. Dr. Emre TAŞTEMÜR; Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 1 Eylül Yerleşkesi, Uşak/TÜRKİYE, E-posta: emre.tastemur@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8831-0622.

Doç. Dr. Münteha DİNÇ; Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 1 Eylül Yerleşkesi, Uşak/TÜRKİYE, E-posta: munteha.dinc@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4991-6645.

Ahsen FINDIK; Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, 1 Eylül Yerleşkesi, Uşak/TÜRKİYE, E-posta: ahsen.cen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9625-8724.

Muradiye KÜÇÜKCAN; Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, 1 Eylül Yerleşkesi, Uşak/TÜRKİYE, E-posta: kucucanmuradiye@gmail.com, ORCID: 0009-0003-1499-2127.

non”, “*Kuzey Yan Nef*”, “*Orta Nef*”, “*Güney Yan Nef*” ve “*Narteks*” bölümlerinde, Küçük Kilise’nin ise iç kısımlarında ve “*Dış Narteks*”inde ot temizliği çalışmaları yapılan alanın yoğun bir şekilde 2024 yılında tekrardan otlarla kaplandığı görülmüş olup, bu otların mekanik temizliği yapıp kazıya hazır hale getirilmiştir (Resim: 1-2).

Büyük Kilise

2024 yılında kazı çalışmalarına Ağustos ayında, “*Büyük Kilise*” olarak adlandırılan bölgeye odaklanılmıştır. Kazı çalışmaları özellikle Kuzey Nef olarak bilinen alanda, kilisenin Roma hamamı temelleri üzerine inşa edilmiş hipotezini araştırmak amacıyla başlatılmıştır. 2024 yılında Büyük Kilise kazı çalışmaları FL 49, FL 50, FM 50, FP 51, FR 51, FS 51, FR 52 ve FS 52 plan karelerinde yer alan “Büyük Kilise’nin Kuzeydoğu Açması”, “Kuzeybatı Açması”, “Kuzeydoğu ve Kuzeybatı Açmaları arası dolgu toprak alanı”, “Büyük Kilise’nin *Narteks* bölümünün Güneybatı Köşesinde” ot ve moloz-hafriyat temizlenmesi ve Büyük Kilise ve Küçük Kilise arasındaki bağlantı olup olmadığını anlamak amacıyla “Küçük Kilise’nin Güneyi ile Büyük Kilise’nin Kuzeyi Açmaları”nın dahil olduğu iki kilise arasındaki alanda çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Resim: 3).

Büyük Kilise Kuzey Doğu Açması

Büyük Kilise’nin kuzeydoğu köşesindeki kazı çalışmaları FP 51, FR 51, FS 51, FR 52 ve FS 52 plankarelerinde sürdürülmüştür. Açmanın güneydoğu köşesinde tahrip edilmiş bebek/çocuk? mezarları tespit edilmiştir. Bu mezarlar, çatı şeklinde yapılan tuğla mezarlar ve taş örgüyle basit şekilde gömü yapıldığı anlaşılmıştır ancak mezarlarda az sayıda kemik parçalarına rastlanmıştır (Resim: 4). Açmanın güney duvarının batısında yükseklik: 79 cm, çap:46 cm olan kırık mermer sütun tamburu bulunmuştur (Resim: 5). Kırık olan sütun tamburunun altında, balıksırtı motifi şeklindeki zemin döşemesi ile karşılaşılmıştır (Resim: 5). Bu balıksırtı motifi şeklindeki zemin döşemesinin (*opus spicatum*) MS 4.-6. yüzyıla(?) ait olabileceği anlaşılmıştır. Açmanın güney duvarının batısında yer alan Sondaj 1 batıya doğru 300x100 cm genişletilmiş ve bu alanda *opus spicatum* zemin döşemesinin devam ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, Sondaj 1’in kuzeyindeki Sondaj 2’nin batısında seviye inme çalışması yapılmış ve taş blok ile harç tabakası ile karşılaşılmıştır (Resim: 6).

Büyük Kilise Kuzey Batı Açması

Büyük Kilise’nin kuzeybatı köşesindeki kazı çalışmaları ise FL 49, FL 50 ve FM 50 plankarelerinde yürütülmüştür. Açmanın güney duvarının kuzeyinde yer alan ve “*Mezar 9*” olarak adlandırılan tahrip olmuş mezar, diğer mezarlardan farklı bir yapıya sahiptir (Resim: 7). Zeminin kazılarak oluşturulduğu bu mezarın kenarları, pişmiş toprak tuğlalarla örülmüştür. Mezarın içinde düzensiz şekilde cam parçaları, seramikler ve yoğun miktarda kemik parçası bulunmuştur. Açmadaki seviye inme çalışmaları sırasında açmasının güney duvarının kuzeyinde duvar temeli ile karşılaşılmıştır (Resim: 7).

Büyük Kilise'nin Kuzeydoğu, Kuzeybatı Köşesi Açmaları'nın arasındaki dolgu toprak içerisinde dağınık halde seramik (Demir Çağı'ndan-Bizans Dönemi'ne kadar amorf), kemik, mermer plaster ve dibek taşı parçalarına rastlanılmıştır (Resim: 8).

Büyük Kilise Narteks Güneybatı Köşesi

Büyük Kilise'nin *narteks* bölümünün güneybatı köşesinde ot ve moloz-hafriyat temizleme çalışmaları yapılmıştır (Resim: 9). Bu çalışmalar sırasında yoğun moloz ve taş yığınlarının yanı sıra güncel cam ve poşetlere rastlanmıştır. Çalışmalarda, kemerli bir yapı tespit edilmiş ve "*Arcosoliumlu*" bir mezar olduğu belirlenmiştir (Resim: 10). Temizleme sırasında ayrıca güncel poşet parçaları, bir taş ve bir sütun parçası bulunmuştur (Resim: 10). Ayrıca, *narteks*in güneybatı köşesindeki "*Taş Sanduka Mezar 1*"de bir bronz haç kol-ye ucu ele geçmiştir *Arcosoliumlu* mezarın kuzeyindeki "*Taş Sandukalı Mezar 2*"de temizleme ve toprağını eleme çalışmaları yapılmıştır. Devşirme taşlardan yapılan mezarın oldukça tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Mezarın üzerinde mermer haç bezemeli bir plaka ile karşılaşılmıştır. Bu mermer plakanın, ters olarak, haç bezemesi altta kalacak şekilde kapatıldığı ve dört parça halinde kırıldığı gözlemlenmiştir. İçerisindeki toprak elenmiş, ancak herhangi bir malzemeye rastlanmamıştır (Resim: 10-11).

Küçük Kilise Güneyi ve Büyük Kilise Kuzeyi (Kiliseler Arası)

Kiliseler arasında 9.5x5 m boyutlarında yeni bir açmada, Büyük Kilise ve Küçük Kilise arasında bağlantı olup olmadığını anlamak amacıyla çalışmalara başlanmıştır (Resim: 12). Bu çalışmalar, Küçük Kilise'nin güneyi ile Büyük Kilise'nin kuzeyinde olmak üzere iki ayrı bölümde yürütülmüştür. Çalışmalar sırasında cam bilezik parçaları, metal objeler, seramik ve kemik kalıntıları ele geçmiştir (Resim: 13). Kiliseler arasında, büyük kilisenin kuzeyinde, kuzey-güney doğrultusunda yer alan devşirme duvarın ayırdığı alan, yer zemini ile kaplanmıştır (Resim: 12). Bu zemin, pişmiş toprak plakalarla oluşturulmuştur. Plakalar 33x33 cm boyutlarındadır ve bir adet plaka 46x46 cm ölçüsündedir. Sol yer döşemesinin uzunluğu 2.36 cm, genişliği ise 2.34 cm'dir. Sağ yer döşemesinin uzunluğu ise 2.40 cm, genişliği 1.70 cm'dir. Bu zemin, açmanın güneyine doğru devam etmektedir.

Kazı çalışmalarında alandan (Demir Çağı'ndan-Bizans Dönemi'ne kadar amorf), kemik, mermer plaster ve dibek taşı parçalarına rastlanılmıştır (Resim: 10, 13).

Atölye Çalışmaları

Büyük Kilise'de yürütülen kazı çalışmaları sonucunda ele geçen seramik buluntular, Helenistik Dönem'den Bizans Dönemi'ne kadar uzanan geniş bir dönem aralığına tarihlenmektedir. Atölye çalışmalarında söz konusu buluntuların temizliği, envanter işlemleri, konservasyonu, fotoğraflanması ve dijital ortama veri girişleri tamamlanmıştır. Arazi çalışmalarında elde edilen seramik ve metal objelerin de envanter işlemleri gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarına katılan mimarlar tarafından, rölöve çalışmaları kapsamında kiliselere

ait kesit çizimleri yapılmış ve bu çizimler dijital ortama aktarılmıştır. Ayrıca, kiliselerin mevcut planlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Büyük Kilise'nin Kuzey Doğu Köşesi Açması güney ve batı duvarları ile Büyük Kilise Narteks güneybatı köşesi ve bu alandaki *arcosolium*lu Mezar 1'in kesit çizimleri yapılmıştır. Kilise yapılarının içinde yer alan mimari bloklar ve yapı elemanları (*arşitrav*, sütun, sütun başlığı, sütun kaidesi vb.) belirli bir alanda sistematik biçimde sıralanarak envanterlenmiştir. Kazı süresince elde edilen buluntuların konservasyonu, temizlenmesi, numaralandırılması, fotoğraflanması ve teknik profil çizimlerinin dijital ortama aktarılması işlemleri ile kiliselere ait plan geliştirme çalışmaları da eş zamanlı olarak sürdürülmüştür (Resim: 14).

Opus spicatum döşemeleri, *arcosolium*lu mezar ve taş sandukalı mezarlar jeotekstil malzemeye kaplanıp üzeri toprakla örtülmüştür. Kenarların çökmesini önlemek amacıyla kum çuvalları yerleştirilmiş ve alan, güvenlik amacıyla şeritlerle çevrilmiştir (Resim: 15).

DEĞERLENDİRME

2022 yılından itibaren Uşak Arkeoloji Müzesi ve Uşak Üniversitesi iş birliğiyle yeniden başlayan ve Doç. Dr. Emre Taştemür'ün bilimsel danışmanlığında yürütülen kazı, 2024 yılında "*Büyük Kilise*" olarak adlandırılan bölgeye odaklanmıştır. Kazı çalışmaları, özellikle "*Kuzey Nef*" olarak bilinen alanda, kilisenin Roma Hamamı temelleri üzerine inşa edilmiş olabileceği hipotezini araştırmak amacıyla başlatılmıştır. Kazılar sırasında, kilisenin kuzey bölgesinde Orta Bizans Dönemi'nin sonlarına (MS 9.-13. yüzyıl) tarihlendirilen, çoğunluğu bebek ve çocuklara ait mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlar doğu-batı yönünde yerleştirilmiş olup iki farklı tipolojiye sahiptir. Bu mezarlar çatı biçimli tuğla mezarlar (basit yapıda gömülerin gerçekleştirildiği mezarlar) ve taş/pişmiş toprak örgü mezarlardır (daha özenli ve dayanıklı yapıya sahip mezarlar). Mezarların kilisenin zemininden yaklaşık 30-40 cm yüksekliğindeki dolguda bulunması, bu gömülerin, kilisenin önemini yitirdiği bir dönemde yapıldığını düşündürmektedir.

Sebaste Antik Kenti'nde yürütülen kazı çalışmaları sırasında, Büyük Kilise'nin kuzeybatı köşesinde oldukça iyi korunmuş bir zemin döşemesi gün yüzüne çıkarılmıştır. Söz konusu döşeme, Antik Dönem mimarisinde sıklıkla kullanılan ve "*Opus spicatum*" olarak adlandırılan balıksırtı motifinden oluşmaktadır. Bu teknik, özellikle Roma ve Geç Antik Çağ mimarisinde zemin kaplaması olarak tercih edilen dekoratif bir düzenleme biçimidir. Yapılan ön değerlendirmelere göre, bu dekoratif düzenleme (*opus spicatum*) MS 4.-6. yüzyıllar arasına tarihlendirilmekte olup Geç Roma–Erken Bizans dönemlerine ait olabileceği düşünülmektedir. "*Opus spicatum*" tekniğinin Anadolu'daki örnekleri, Hierapolis, Laodikeia, Kibyra, Stratonikeia, Perge ve Patara gibi önemli antik kentlerde de rastlanmaktadır. Böylece Sebaste Antik Kenti de bu teknikle inşa edilmiş yapıları barındıran kentler arasındaki yerini almıştır. Bu bulgu, sadece mimari teknikler açısından değil, aynı zamanda kültürel etkileşim açısından da önemlidir.

Sebaste, İmparator Augustus Dönemi'nden itibaren Roma egemenliği altında sistemli bir kent olmakla birlikte; Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte dini ve idari bir merkez olarak varlığını devam ettirmiştir. Kentin, MS 4. yüzyıldan itibaren Phrygia Pacatiana eyaletinde piskoposluk merkezi olarak anılmıştır.

Sebaste'de gerçekleştirilen arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları, yerleşimin Geç Neolitik Dönem'den Orta Bizans Dönemi'ne kadar kesintisiz şekilde devam ettiğini ortaya koymuştur. Kazılarda ele geçen seramik grupları, mimari kalıntılar, mezar yapıları ve küçük buluntular, bu sürekliliği destekler niteliktedir. Söz konusu arkeolojik veriler, kentin sadece Roma yerleşimi olmanın ötesine geçerek, yerleşim sürekliliği açısından çok katmanlı bir arkeolojik alan olduğunu göstermektedir.

EKLER

2022- 2023 yılı Kiliselerde yapılan genel temizlik çalışması.

2024 yılı kazı çalışmalarına başlamadan önceki durum.

Resim 1: 2022- 2023 yılı Kiliselerde yapılan genel temizlik çalışması ile 2024 yılı kazı çalışmalarına başlamadan önceki durum.

Resim 2: 2024 yılı Büyük Kilise ve Küçük Kilise temizlik çalışmaları.

Resim 3: 2024 yılı çalışılan alanlar.

Büyük Kilise Kuzeydoğu Açması.

Büyük Kilise Kuzeydoğu Açması Tahrip Edilmiş Bebek Mezarları.

Resim 4: Büyük Kilise Kuzeydoğu Açması ve tahrip edilmiş bebek mezarları.

Resim 5: Kırık mermer sütun tamburu ile "Opus spicatum".

Resim 6: Büyük Kilise Kuzeybatı Açması Sondaj 1 ile Sondaj 2 ve Sondaj 2'nin batısında taş blok ile harç tabakası.

Büyük Kilise Kuzeybatı Açması.

Büyük Kilise Kuzeybatı Köşesi Açmasının güney duvarının kuzeyindeki "Mezar 9".

Büyük Kilise Kuzeybatı Köşesi Açmasının güney duvarının kuzeyindeki duvar temeli görüntüsü.

Resim 7: Büyük Kilise Kuzeybatı Açması, güney duvarının kuzeyindeki "Mezar 9" ve duvar temeli görüntüsü.

Büyük Kilise Kuzeybatı Köşesi ve Kuzeydoğu Köşesi ortası dolgu toprak açması

Resim 8: Büyük Kilise Kuzeybatı Köşesi ve Kuzeydoğu Köşesi ortası dolgu toprak açması ve seramik buluntuları ve mermer dibek parçaları.

Resim 9: Büyük Kilise'nin *Narteks* bölümündeki ot ve moloz hafriyat temizleme çalışması.

Resim 10: Büyük Kilise'nin Narteks "Arcosoliumlu Mezar 1", "Taş Sanduka Mezar 1" ve "Taş Sandukalı Mezar 2".

Resim 11: Büyük Kilise'nin Narteks bölümündeki "Taş Sandukalı Mezar 1", "Taş Sandukalı Mezar 2" ve "Arcosoliumlu Mezar"ın konumları.

Resim 12: Küçük Kilise Güneyi ve Büyük Kilise Kuzeyi (Kiliseler Arası) çalışmalar.

Resim 13: Kazı çalışmalarında ele geçen seramik ve cam buluntular.

Resim 14: Atölye çalışmaları.

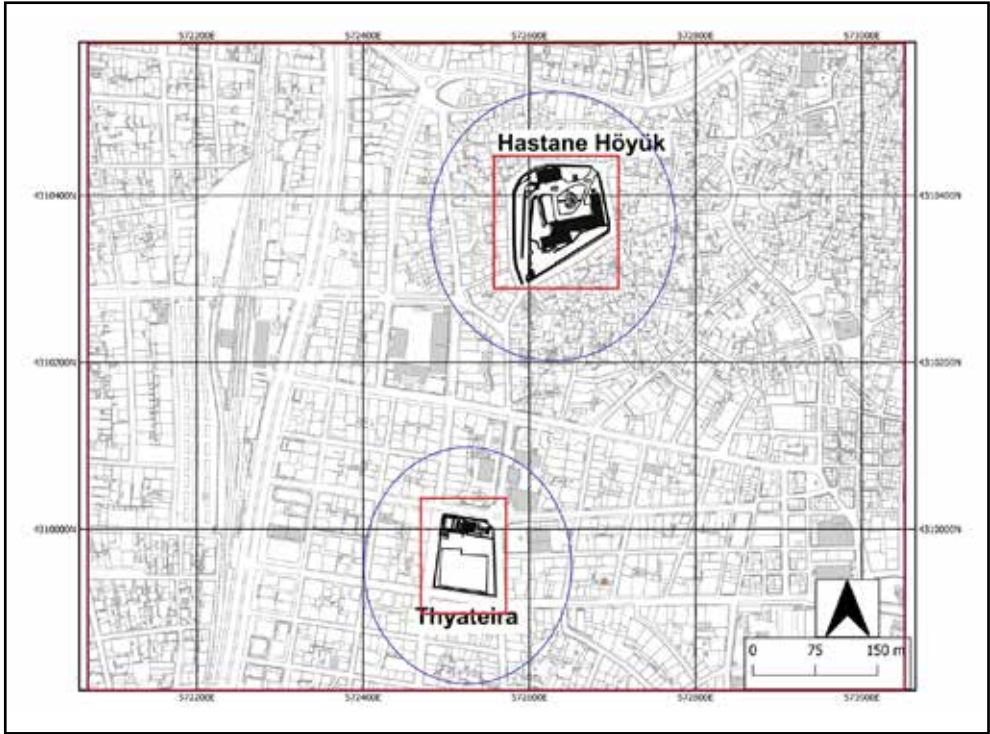
Resim 15: *Opus spicatum* döşemeleri, *arcosolium*lu mezar ve taş sandukalı mezarlar jeotekstil malzemeyle kaplanması, kenarların çökmesini önlemek amacıyla kum çuvalları yerleştirilmesi ve alanın güvenlik şeritleri ile çevrilmesi.

2024 THYATEIRA VE HASTANE HÖYÜK KAPANIŞ RAPORU

Eren SÜLEK*

Derya EROL

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kazılar ve Araştırmalar Daire Başkanlığının E-51337267-160.02.02-5354000 sayılı kararı ile 04.07.2024 tarihinde Manisa Müze Müdürlüğü başkanlığında ve Dr. Öğrt. Üyesi Derya Erol'un bilimsel başkanlığında Akhisar ilçesinde yer alan Thyateira Kenti ve Hastane Höyük üzerinde taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak amacı ile verilen izin kapsamında çalışmalar 05.08.2024 tarihinde, 4 Arkeolog ve 11 gönüllü Arkeoloji öğrencisi ile Hastane Höyük ve Tepe Mezarlığı sektörlerinde başlamıştır (Harita: 1).

Harita 1: Hastane Höyük ve Thyateira 1/1000 harita.

* Eren SÜLEK; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Manisa Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Müdürü, Manisa Müzesi, Yunusemre Belediyesi, Manisa/TÜRKİYE, E-posta: manisamuzesi@ktb.gov.tr, ORCID: 0009-0004-4983-1048.

Dr. Öğrt. Üyesi Derya EROL; Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tınaztepe Merkez Kampüsü Buca-İzmir/TÜRKİYE, E-posta: derya.erol@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1580-6448.

HASTANE HÖYÜK SEKTÖRÜ

Akhisar ilçesinin Kethüda Mahallesi'nde yer alan Hastane Höyüğü'nün bir kısmı modern yerleşimin altında kalmaktadır. Bu alanda öncelikle temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Devlet hastanesine ait yapı kalıntısı gerekli izinler alındıktan sonra bitkilerin ve evsel atıklardan oluşan çöplerin temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Höyük üzerinde yer alan Akhisar Devlet Hastanesinin üst yapısı daha önceki yıllarda kaldırılmakla birlikte fayans ve beton dolgulu tabanlarının bir kısmı kaldırılmadan bırakılmıştır. Bu bağlamda bu alanın temizliği öncelikli olarak 15.08.2024 tarihinde 152.00 kodunda başlamış ve 150.03 seviyesinde toprak zemine ulaşıldığı anda bırakılmıştır (Resim: 1). Alan temizliği sırasında sadece günümüze tarihlendirilen seramikler parçaları toplanmıştır.

Resim 1: Akhisar Devlet Hastanesi'nden kalan fayans ve beton dolgunun kaldırılması.

Dolgunun temizleme çalışmaları ile birlikte paralel şekilde kazı evinin temizlik ve onarım çalışmaları da sürdürülmüş ve ekibin kazı evine yerleşmesi sağlanmıştır.

Hastane Höyük üzerinde 2011-2021 yılında kazı çalışmaları yapan ekip tarafından açılan ve tapınak olarak nitelendirilen alanda sadece temizlik çalışmaları yapılmıştır.

Tapınak yapısı olduğu iddia edilen bu alanın içerisinde temizlik çalışmaları sırasında 1

No.lu alan olarak isimlendirdiğimiz ve açmanın güneybatı kısmında bulunan alan üzerinde 148.47 seviyesinde bir mezar bulunmuştur (Resim: 2). Mezar, 2.20x42 cm ölçülerinde olmakla birlikte tamamen devşirme taşlarla çevrilerek yapılmış doğu-batı doğrultulu ve dikdörtgen biçimlidir. Mezarın içerisinde bir gömü bulunmuştur. Gömünün kemiklerinin bir kısmı mezar dışına dağıldığı için gömü yönü net olarak anlaşılamamıştır. Mezarda ölü gömme hediyesi bulunmamıştır. İskeletin ve mezarın çizimleri tamamlanarak mezar içerisindeki kemikler toplanmıştır. Mezarın temizlik çalışmaları sırasında kuzey kısmında bir yazıt parçası ele geçmiştir. Yazıtın VOV..NEPOY.. yazan kısmı korunmuş olup olasılıkla Roma Dönemi'ne tarihlendirilmelidir.

Resim 2: 1 No.lu mezar.

Tapınak açmasının güneybatı kenarında daha önceki yıllardaki kazı çalışmalarında içi temizlenmiş mezar, 2 No.lu mezar olarak isimlendirilerek temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

3 No.lu mezar alanı olarak isimlendirilen Tapınak açmasının güneydoğu kesimindeki alanda önceki kazı ekibi tarafından tespit edilmekle birlikte üzerinde çalışma yapılmamış çok sayıda mezarın olduğu alan üzerinde çevre temizliği yapılmıştır (Resim: 3).

Mezarların içinde ve alan üzerinde kazı çalışması yapılmamakla birlikte, bu alanın güneyindeki kesitin içerisinde devam eden ve devşirme malzemenin olduğu yığma duvar, bu mezarların geç dönem yerleşimlerine ait olabileceğini göstermektedir. Bu alanda gelecek sezonda yapılacak kazı çalışmaları ile elde edilecek olan seramik ve diğer buluntular birlikte değerlendirilerek dönemi hakkında bulgular elde edilebilecektir.

Resim 3: 3 No.lu mezar alanı temizlik öncesi ve sonrası görünüm.

H-32 AÇMASI

Hastane Höyük üzerinde daha önceki yıllarda açılmış olan H-32 plankareli açmada çalışmalar 17.10.2024 tarihinde başlatılmıştır. 146.76 seviyesinde temizlik çalışmaları başlamıştır. Bu açmada öncelikle bitki temizliği gerçekleştirilmiştir. Uzun yıllardan beri çalışma olmadığı için çok fazla bitki örtüsü ve ağaç açmanın içinde ve kesitlerini neredeyse tamamen kaplamıştı. Öncelikle açmadaki bitki ve ağaçların temizliği yapılmıştır (Resim: 4).

Resim 4: Temizlik öncesi görünüm.

Resim 5: Yıkılan kesitin ve toprak yığınının temizlenme sonrasında açmanın görünümü

Açma içinde ve kesitlerinde temizlik çalışmaları yapıldıktan sonra açmanın güney kesitinin doğu kısmının çöktüğü ve toprağın açma içerisine yığıldığı görülerek temizlenmiştir (Resim: 5).

Ağaçların ve çöken güney kesitinin temizliği sonrasında açma içerisinde güney ve doğu kesitine dayalı birbiri ile organik bağı olmayan yığma duvar tekniği ile devşirme malzeme kullanılarak yapılmış kimi yerde tek sıra kimi yerde iki sırası korunmuş duvarlar olduğu görülmüştür. Güney kesitine dayalı duvar 1 numaralı duvar, doğu batı doğrultulu duvar 2 numaralı duvar, 2 numaralı duvarı dik kesen kuzey güney doğrultulu duvar 3 numaralı duvar olarak isimlendirilmiştir. 1 numaralı duvar 70 cm uzunluğunda ve 30 cm yüksekliğindedir. 2 numaralı duvar 1.40 m uzunluğundadır. Yer yer 30 ve 70 cm yüksekliğinde olduğu görülmektedir. 2 numaralı duvarın yenilenmiş olduğu görülmektedir. 3 numaralı duvar ise 1m uzunluğunda ve 40 cm yüksekliğindedir (Resim: 5).

Duvarların detaylı temizliği yapıldığında duvarların sadece iki ya da tek sıralarının bulunduğu devam etmediği sonlandığı görülmüştür. Kesitlerin içerisinde de devam etmediği temizlik sırasında net olarak görülmüştür.

Olasılıkla geç döneme ait bu duvarların, birbirleri ile organik bağları olmaması nedeni ile zaman içerisinde değişen kullanım şekillerine göre eklenmiş olduğu düşünülmekte ve belli bir yapıya ait olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle de daha alt seviyelere -kültür katlarına- ulaşabilmek için belgelenen bu yığma duvarlar kaldırılmıştır.

Açmada yapılan çalışmalarda 146.46 seviyesinden itibaren Bizans sırlı seramik parçaları, Geç Roma Dönemi seramik parçaları, Roma Dönemi seramik parçaları ile birlikte gelmeye başlamıştır. Aynı zamanda çok küçük kırmızı, yeşil fresk parçaları toplanmıştır.

Çalışmalar 145.12 seviyesinde sonlandırılmıştır.

TEPE MEZARLIĞI SEKTÖRÜ

Tepe Mezarı olarak isimlendirilen sektör üzerinde iki açmada çalışılmıştır. Açmalardan birisi Tepe Mezarı'nın kuzeydoğu ucunda R-8 açması diğeri de bazilika olarak tanımlanmış olan yapının içerisinde T7/A açması yer almaktadır.

R-8 AÇMASI

R-8 plankaresinde 20.08.2024 tarihinde 138,23 seviyesinde çalışmalara başlanmıştır. Açma 14x4 m ölçülerinde açılmıştır.

Bu açma, Bazilika ile birlikte *stoaların* ve *forumun* yer aldığı düşünülen Tepe Mezarı sektörünün kuzey doğu kısmında *stoanın* olup olmadığına ilişkin bulgular elde edebilmek, aynı zamanda yapı planını anlamak amacı ile mimari bulgular elde edebilmek için bu noktada açılmıştır. Aynı zamanda Tepe Mezarlığı'nda olan mimari yapılanma hakkında veriler elde edebilmek amacı ile burada çalışma başlatılmıştır. Açmanın doğu ve batı sı-

nırlarını daha önceki yıllarda bu alanda yapılan çalışmalardan elde edilen ve Akhisar'ın çeşitli semtlerinden bu alana getirilmiş sütun kaideleri ve diğer mimari yapı elemanları oluşturmaktaydı.

Açmada çalışmalar başladıktan sonra 138.00 seviyesinde açmanın batı kısmında kalan duvar sıralarının korunduğu mekanların Bazilika ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Bu duvarların açma sınırları içinde kalan kısımlarının devam etmediği görülmüştür. Geç dönemde çok kez yenilenerek kullanılmış olduğu, duvar örgülerindeki hem yığma duvar hem de harçlı alanlardan görülmektedir.

Doğuya doğru da devam eden geç dönem bir yapıya dahil olan mekanlar olduğu görülmektedir. Birbirinin simetrisinde olan doğu-batı doğrultulu iki duvar uzantısı nedeni ile bu alanda büyük başka bir geç dönem yapılaşmasının daha olduğu düşünülmektedir. Duvar uzantıları doğu-batı doğrultulu devam etmemektedir. Bununla birlikte açmada seviye inildikçe 136.60 seviyesinde bu uzantıların sona erdiği ve toprak dolgunun devam ettiği görülmüştür. Bu duvarlar diğer geç dönem duvarlarında olduğu gibi 70 cm'lik uzantılar şeklinde devşirme malzeme ile harçlı olarak yapılmışlardır. Bir giriş olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Resim: 6).

Resim 6: Doğu-batı doğrultulu geç dönem duvar kalıntıları.

Açmadaki çalışmalar sırasında 138.00 seviyesinden 137.23 seviyesine kadar Osmanlı/ Bizans Dönemi sırlı seramik parçaları ile Roma Dönemi seramik parçaları yoğun olarak bulunmuştur. Bu seramik parçaları, duvarların Bizans ve Osmanlı Dönemi'ndeki kullanımına ilişkin olduğu düşünülmektedir.

Seramik parçalarının yanı sıra 137.91 seviyesinde bronz Bizans sikkesi bulunmuştur. Ön yüzü tamamı ile tahrip olmuş olup arka yüzünde sadece M harfi çok silik bir şekilde belli olmaktadır. Bizans İmparatoru Anastasius, MS 498 yılında sikke reformu gerçekleştirmiştir. Bu reformla *nummus* yerine *follis* basılmaya başlamıştır. Sikkelerin değerleri M, K, I, € harfleri ile tanımlanmaya başlamıştır (Hendy, 1985:475). R-8 açmasında bulunan bu sikkenin bu bağlamda MS 498 yılından önce olma olasılığı yoktur. Ön ve arka yüzü çok tahrip olduğu için tam tarihi belirlenememekle birlikte Anastasius'un reformu nedeni ile en erken MS 5. yy. a tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

R-8 açmasında 138.00-137.23 seviyeleri arasında Tepe Mezarı'nın kuzeybatısında bir Bizans yapısı olduğu bulgularla desteklense de bu yapının işlevinin daha günlük kullanıma dair bir mekân olduğu düşünülmektedir. Gelecek yıllarda bu alanın tümünün açılması ile yapı hakkında veriler net olarak elde edilecektir.

Açmada 137.23 seviyesine gelindiğinde döküntü tuğla taban parçalarından oluşan yoğun bir tabaka gelmiş ve 136.33 seviyesinde bu döküntü tuğla taban sonlanmıştır. Yoğun kireç ve harç parçalarının da yer aldığı bu tabaka, açmanın kuzeyine doğru 160x124 cm ölçülerinde bir alan içerisine dağılmış kırık taban tuğla parçaları, kireç ve harç parçaları yaklaşık 1.00 m'lik yer yer yanıkların görüldüğü bir dolgu içerisinde devam etmiştir.

Bu tabaka içerisinde Geç Helenistik Dönem ve yoğun olarak Erken Roma Dönemi seramikleri bulunmuştur. Osmanlı ya da Bizans Dönemi'ne ait seramikler oldukça az sayıda ele geçmiştir.

Açmanın batı kesitinin önünde kuzey-güney doğrultulu bir duvar 136.50 seviyesinde bulunmuştur. Duvar, 10.66 cm uzunluğunda ve 90 cm genişliğindedir. Duvar biraz tahrip olsa da kuzey kesitinin içerisinde devam etmektedir (Resim: 6, Çizim: 1).

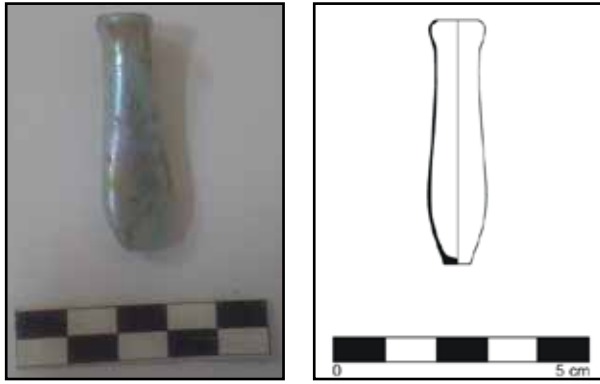
Duvar, moloz taşlarla örülmüş ancak iç ve dış kenarları kalın bir sıva ile sıvanmıştır. Duvarın kalın sıvasına rağmen *fresk* sıva katlarına ilişkin bir bulgu görülmemekle birlikte bu alanda *freskli* bir yapının daha olduğunu gösteren çok sayıda *fresk* parçaları bulunmuştur.

Güney kesiti tarafında duvarın kuzey kesitine doğru 1 m'lik kısmı sonrasında organik bir bağ yapana doğru- batı doğrultulu 2 numaralı duvar bulunmuştur (Resim: 6).

Bu duvar, Tepe Mezarı sektöründeki Bazilika ve Tepe Mezarı'ndaki diğer Roma yapıları ile ilişkili bir yapıya ait olmalıdır. 135.88 seviyesinde açmada çalışmalar sezon bitimi olması nedeni ile sonlandırılmakla birlikte duvarın devam ettiği görülmektedir. Oldukça uzun ve geniş bir duvar olması ve yapım tekniği ile bu alandaki Roma Dönemi'ne ilişkin yapılardan birisine ait olabileceğini göstermektedir.

Açmanın doğu sınırında 136.38 seviyesinde kuzey-güney doğrultulu açma boyunca devam eden ve Roma Dönemi'ne tarihlendirilen bir künk sırası bulunmuştur. Künk tüm olarak açmanın kuzey ve güney kesitleri içerisinde devam etmektedir (Resim: 6).

Açmanın güney kesitinin önünde 136.44 seviyesinde camdan yapılmış tüm olarak *unguenterium* bulunmuştur (Resim: 7). Dışa çekik ağızlı, küresel gövdeli ve düz diplidir. 4.8 cm yüksekliğinde ve 2 cm ağız çapına sahip olan *unguenterium*, serbest üfleme tekniği ve aletle şekillendirme tekniği ile üretilmiştir. Boynu silindirik biçimli ve yassı gövdelidir. Bu kabın benzerleri bulunan yerleşimlerde form, MS 4. yy. a tarihlendirilmiştir (Gürler, 2000, no:138; Hayes 1975, no:199; Lightfoot, Aslan, 1992, no:145). Thyateira örneği dolgu toprağından geldiği bir kültür katından gelmediği için bu yerleşimlerdeki örnekler dikkate alınarak MS 3.-4. yy. aralığına tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Resim 7: Cam *unguenterium*.

Kuzey-güney doğrulu duvarın güney kısmında açmanın başlangıcından kapanışına kadar toplam 16 adet bronz sikke bulunmuştur. Bu sikkelerin ön ve arka yüzleri büyük ölçüde tahrip olmasına rağmen Roma Dönemi sikkeleri oldukları görülmektedir. Bu bulgular, duvarın ait olduğu yapının ticaretle ilişkili ve para ile ilgili olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Erken Roma Dönemi bazilikalarında *stoa* ve *forum* yapıları da bulunmaktaydı. Bu duvarın, Roma Dönemi'ne ait *forumla* ya da henüz tanımlayamadığımız başka bir yapı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Belli bir alanda çok yoğun bir tabaka olmamakla birlikte tüm çalışılan alan içerisinde dağınık olarak *freskler* açma 135.88 seviyesine kadar devam etmiştir. Açmada çalışmalar 135.88 seviyesinde sezon bitimi nedeni ile sonlandırılmıştır. Gelecek sezonda bu alanın tümü ile açılarak işlevi daha net olarak anlaşılacaktır.

Açmadaki çalışmalar sırasında 137.23 seviyesi sonrasında Geç Helenistik ve Erken Roma Dönemi seramik parçaları yoğun olarak gelmiştir. Bu seviye sonrasında en geç buluntu MS 3.-4. yy. a tarihlendirilen cam *unguentarium*dur. MÖ 3.-1. yy. aralığına tarihlendirilen günlük kullanım kapları ve *Terra sigillata* masa kapları ele geçmiştir. Geç Roma seramikleri grubu dahilinde açma sınırları içerisinde seramik bulgular çok az sayıda ele geçmiştir.

Açmada yapılan çalışmalarda siyah *firnisli* seramik grubuna ait amorf bir parça 136.40 seviyesinde bulunmuştur. Bu amorf parça üzerinde *lotus palmet* bezemesinin bir kısmı korunmuştur MÖ 5.-4. yy. içerisine tarihlendirilen bu parça *in situ* bir buluntu olmamakla birlikte bu sektör içerisinden gelmektedir. Dolayısı ile bu parça Thyateira kentinin sadece Roma Dönemi'nde değil Antik Yunan uygarlığının bir kent devleti olarak da var olduğunun göstergelerinden birisi olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda ilerleyen yıllarda yapılacak çalışmalar ile kentin Antik Yunan Dönemi'ne ilişkin daha çok bulgular elde edilecektir.

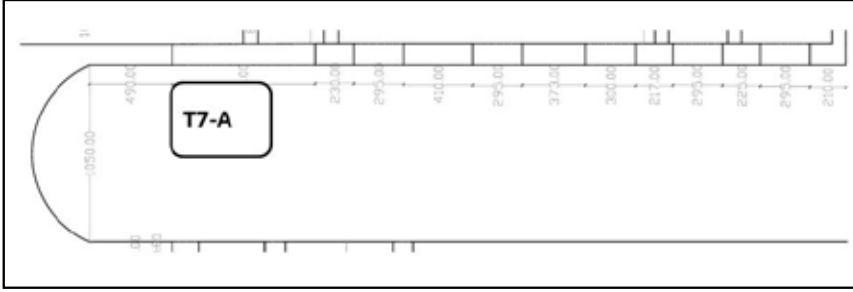
Kuzey-güney doğrultulu duvarın batısından ve güney kesitinin önünde mermer ve taş heykelcik parçaları ele geçmiştir. Aynı zamanda *terracotta* figürin parçaları da bu alan içerisinden farklı seviyelerde bulunmuştur. Ele geçen tüm malzemeler Erken Roma İmparatorluk Dönemi içerisine tarihlendirilmektedir.

BAZİLİKA AÇMASI T- 7/A

Tepe Mezarı sektöründe yer alan bazilika yapısının birinci katının olup olmadığının anlaşılabilmesi için 5x5 m ölçülerinde bir açma 17.09.2024 tarihinde açmaya başlamıştır. Açma, Bazilika'nın kısa kenarı olan *apsisin* hemen bitiminden başlatılarak doğu yönündeki ilk açıklığa gelecek şekilde konumlandırılmıştır (Resim: 8). Hem toprağın kolay atılabilmesi hem de ziyaretçilerin rahat gezebilmesi için bu şekilde planlanmıştır.

Resim 8: Bazilika.

Çizim 1: Bazilika içerisinde açılan T7-A açma planı.

Açmada, 135.87 seviyesinde çalışmalar başlatılmıştır. Yüzeysel toprağı temizlendikten sonra açmanın tüm yüzeyinde yanık bir tabaka gelmiş ancak buluntu gelmemiştir.

Yanık tabakanın hemen bitiminde açmanın doğu kesitinin içerisinde de devam eden 135.00 seviyesinde kuzey-güney doğrultulu bir duvar bulunmuştur (Resim: 9). Bu duvar 1 numaralı duvar olarak isimlendirilmiştir. Bu duvarın açılması ile birlikte Bazilika olarak tanımlanan yapının birinci katının varlığı ortaya çıkarılmıştır. 135.87 seviyesinden itibaren yapılan çalışmalarda bir tabana ilişkin bulguya rastlanmamıştır. Bu nedenle de şu andaki bulgulara göre galeri katlı bir Bazilika planına sahip olduğu düşünülmektedir. Gelecek sezonlarda yapılacak çalışmalarda elde edilecek bulgulara göre plan daha da netleşecektir.

Duvarın, Bazilika'nın Batı kenarında tüm Bazilika'nın birinci katı boyunca devam ettiği düşünülmektedir. Duvarın ve aynı zamanda Bazilika'nın 1. katının açmada çalışmaların sonlandırıldığı 132.35 seviyesine kadar devam ettiği görülmektedir. Duvar, kuzey-güney doğrultuludur. Yaklaşık 3.00 m yüksekliğinde ve 5.00 m uzunluğundadır. Duvarın tam genişliği ve uzunluğu kesitler içerisinde devam ettiği için ölçülememiştir.

Resim 9: 1 numaralı *freskli* duvar.

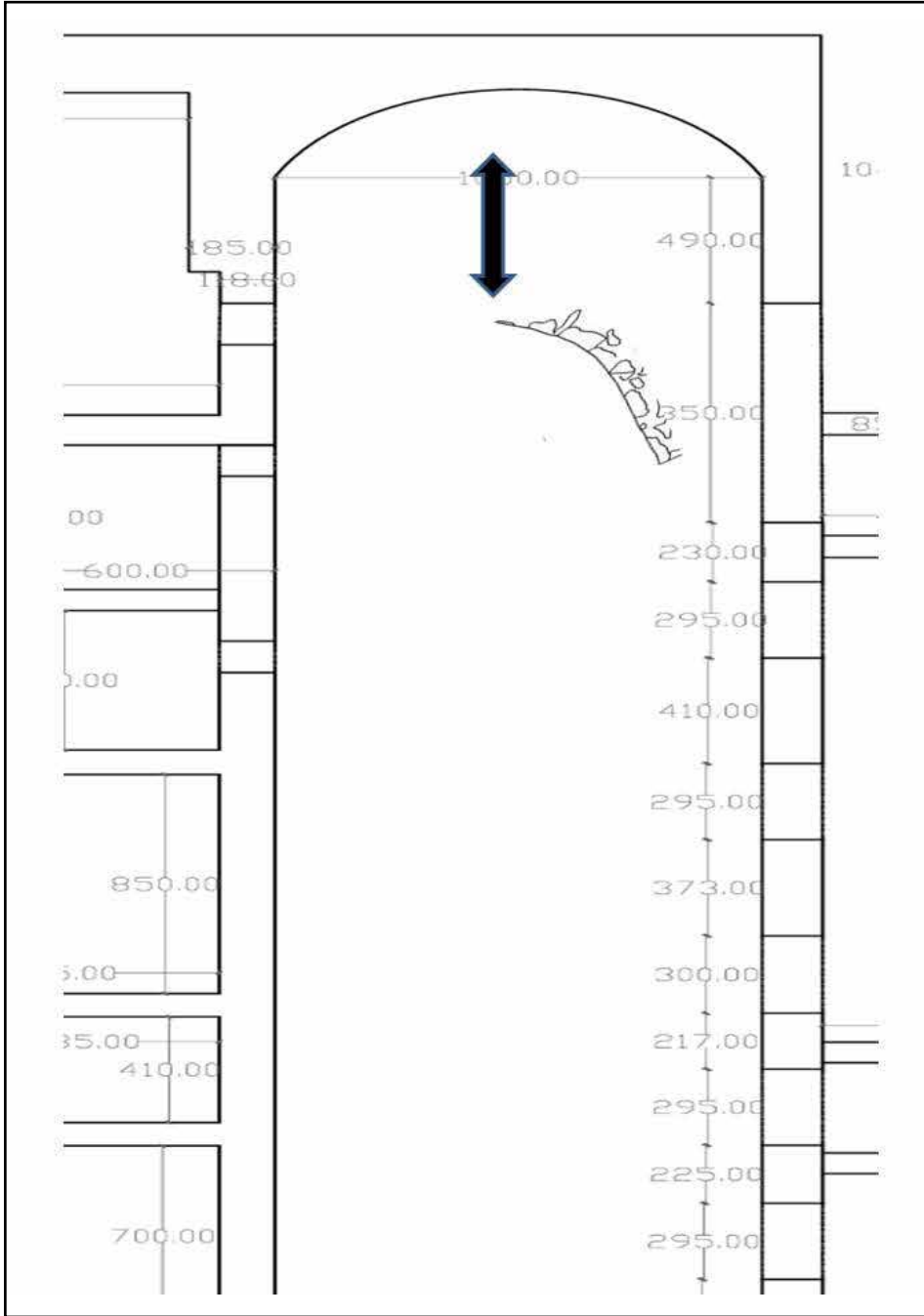
Duvar moloz taş örgülü olmakla birlikte kalın ve düz olmayan bir şekilde sıvanmıştır. *Fresk* sıvalarının ilk katı olduğu düşünülen bu sıvanın üzerinde, düz bir zemin oluşturmaya yarayan kireçle yapılan sıvanın da tamamen döküldüğü görülmekle birlikte duvarın hiçbir noktasında duvar üzerinde sabit bir şekilde hiç *fresk* bulunamamıştır. Duvarın üzerinde yer alan *fresk*ler depremden ya da henüz bilemediğimiz bir sebepten dolayı bu duvarın önünden ve açmanın kuzey kesitinin önündeki alana yayılmış şekilde toprakla bütünleşmiş ve aynı zamanda birbirine iyice yapışmış olarak çok fazla sayıda bulunmuştur.

131.92 seviyesinde açmanın kuzeydoğu ucunda *freskli* duvarın kuzey kısmında dörtgen bir kaide ile duvara yaslanarak, köşe yaparak yay şeklinde bir dönüş yapan *apsis* formu bir duvar ortaya çıkmıştır. İç *apsis*in kuzey kesitinin içerisinde de devam ettiği görülmektedir (Resim: 10).

Resim 10: İç *apsis*.

*Apsis*in duvar kalınlığı iç kısmının henüz temizlenmemesi nedeni ile bilinmemektedir. *Apsis*in köşe dörtgen çıkıntısı 50 cm derinliğindedir. *Apsis*in yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki bir kısmı temizlenmiştir.

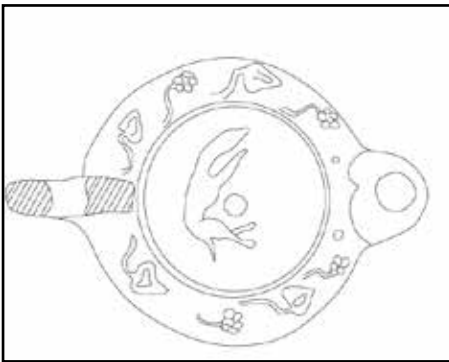
Çizim 2: Ambulatorium olduğu düşünülen alan.

Anadolu'da görülen Erken Roma Dönemi bazilikalarının ortak özelliklerinden birisi de bazilikaların uç kısımlarındaki dörtgen mekanlarıdır. Thyateira Bazilikası'nın galeri katının kısa kenarının *apsisli* olmasının yanı sıra birinci katının dar kısmında da *apsis* olup olmadığı henüz kazılmadığı için bilinmemektedir. Bununla birlikte üst katın dar kenarının *apsisli* olması da Anadolu bazilikaları için az görünen bir özellik olarak kabul edilmektedir. *Ambulatorium* bazilikaların kısa kenarlarındaki iç yol, yürüyüş yolu olarak tanımlanmakla birlikte Thyateira Bazilikası'ndaki iç *apsis*in de *ambulatorium* olabileceği düşünülmektedir (Çizim: 2). Batı eyaletlerindeki erken dönem bazilikalarında *ambulatorium*, Thyateira örneğinde olduğu gibi iç *apsis*le bir yol oluşturularak yapılabilmekteydi. Bununla birlikte Anadolu'daki Erken Roma bazilikalarında bu özelliğe çok rastlanmamaktadır (Stinson, 2012).

135.58 seviyesinde açmanın güneydoğu kesiminde güney ve doğu kesitlerinin önünde 3.5x2.3 m'lik alanda yoğun seramik buluntuları, gevşek döküntü harç parçalı toprak yapısı ile birlikte gelmeye başlamıştır. Hem çok sayıda seramik parçasının aynı anda gelmesi, çok sayıda hayvan kemiğinin yer aldığı hem gevşek hem de döküntü harçlı toprak dokusu bu alanın bir *bothros* olduğunu düşündürmüştür. Bu nedenle de bu şekilde isimlendirilmiştir. 133.36 seviyesinde sonlanan bu tabaka içerisinde çok yoğun seramik buluntuları ile birlikte çok sayıda hayvan kemiği toplanmıştır. Seramikler Helenistik Dönem ve Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen parçalardan oluşmaktadır. *Lekane*, *situla*, çok büyük boyutlu *amphora* parçaları, *chytra*, *lopas* parçaları çok yoğun bir şekilde toplanmıştır. Bu seramiklerin hepsi kırık olarak ele geçmiştir. Bu alandan toplanan seramiklerin büyük bir çoğunluğu olasılıkla aynı kaba ait tümlenebilecek parçalardan oluşmaktadır. Bu tabaka içerisinde tüm olarak kandil ve iki *unguentarium* bulunmuştur.

134.43 seviyesinde halka biçimli kulbunun bir kısmı kırık olarak bir kandil bulunmuştur (Resim: 11). İnce katkılı iyi pişirilmiş hamuru, pembemsi kahverenginin rengindedir. Kırmızımsı kahverengi astarı pürüzsüz ve yarı mat görünümündedir.

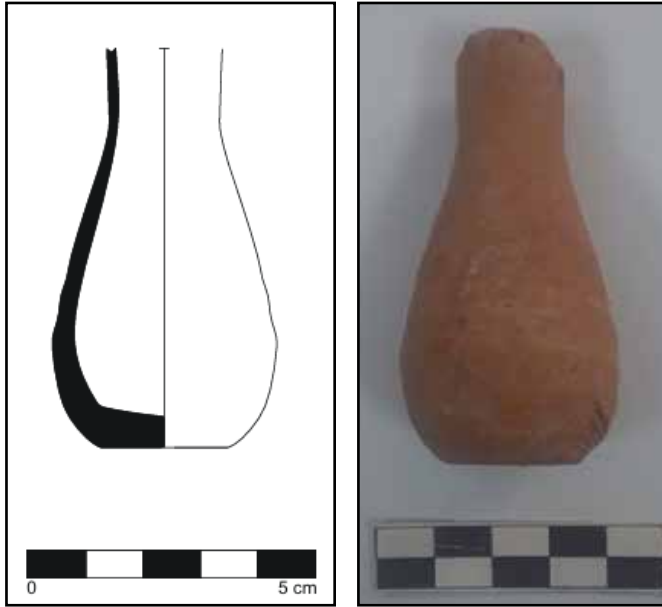
Kandilin omuzu üzerinde kesintisiz asma yaprakları ve üzüm salkımlarından oluşan bezeme bulunmaktadır. Geniş ve derin *diskusu* üzerinde bir köpek betimlemesi yer almaktadır. Burun omuzuna kalp biçimli bir profil ile birleşmektedir. Burun etrafındaki kalp biçimli çerçevenin her iki tarafında nokta baskı bezemeler bulunmaktadır. *Bothros* buluntusu, kalp biçimli burunlu kandiller grubu dahilindedir. Kandilin burnundaki kalp şeklinden dolayı bu ismi almış ve Loeschke (1919) tarafından Tip VIII Burun Tipi H olarak gruplandırılmıştır. Loeschke tarafından (1919) Tip VIII, olarak gruplandırıldığı bu form, MS 1.-3. yy. aralığına tarihlendirmiştir (Loeschke, 1919). Benzer tipte örneklerin bulunduğu yerleşimlerde Thyateira örneği ile benzer kandiller MS 1. yy. ın ikinci yarısı içerisine tarihlendirilmişlerdir (Bailey 1988, Pl. 103, Q 3080-Q 3081; Ladstätter 2005, Taf. 205, K 900; Williams 1981, Pl. 6, 130; Waagé 1941, Fig. 78, 116).

Resim 11: Kalp burunlu kandil.

134.45 seviyesinde bulunmuş olan *unguentarium*un ağız ve kaidesi büyük ölçüde kırık olarak bulunmuştur. Krem renkli astarı, kap düzletilmeden uygulanmıştır. Üzerinde boya ya da bezeme bulunmamaktadır. 11.4 cm yüksekliğinde dışa çekik ağızlı ve kısa boyunludur. Gövde küreseldir ve küresellik tüm gövde üzerine inmiştir. Ayak kısadır ve *unguentarium*larda ayakların yeni yeni uzamaya başladığı dönemi tanımlamaktadır.

Thyateira buluntusu *unguentarium*, erken form özellikleri göstermektedir. Bununla birlikte Thyateira örneği dolgu buluntusu olması nedeni ile benzeri örneklerin bulunduğu yerleşimlerde yapılan tarihlendirmeler ışığında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Thyateira örneğinin benzerlerinin bulunduğu Perge (Çokay, 2003, 117, 118), Kerameikos (Kerameikos IX, Lev.96, E86.1), Atina (Thompson, 1934, 335), Korinth (Corinth VII,3, Lev.20) ve Sardeis (Rotroff, Oliver, 2003, Lev.43, No:253) yerleşimlerinde form, MÖ 4. yy. ın sonlarına tarihlendirilmektedir. Thyateira örneği gösterdiği stil özellikleri bu yerleşimdekiler ile benzer özellikler gösterdiği için MÖ 4. ve 3. yy. aralığına tarihlendirilmesi önerilmektedir.

Resim 12: *Unguentarium*.

134.37 seviyesinde ağız ve boynunun bir kısmı kırık 6.5 cm yüksekliğinde bir *unguentarium* bulunmuştur (Resim: 12). Kaba katkılı hamuru iyi pişirilmiştir. Astar kabın yüzeyi düzletilmeden uygulanmıştır. Gövde sarkık kaideye kadar inmektedir. Kaide düz ve geniştir.

Benzer örneklerin bulunduğu yerleşimlerde Thyateira örneğinin benzeri tipler MS 1. yy. içerisinde değerlendirilmiştir (Smith 1982, Fig. 7, 129; Gassner 1997, Tafel 56, Fig. 708). Bu örnekler ve tipin stil özellikleri dikkate alındığında Thyateira örneğinin de MS 1. yy. a tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

131.58 seviyesinde bir kandil bulunmuştur (Resim: 13). Kandilin burnu kırık bir şekilde bulunmuştur. Kullanılmaktan dolayı yanma izleri burnun kalan kısmında görülmektedir. Kandilin *diskusu* derindir ve kalın bir dış bükey profilli bir daire ile çevrelenmiştir. Kandil halka biçimli kulba sahiptir. Kandil, yüzük biçimli kandil grubu dahilindedir ve MS 1. yy. a tarihlendirilen Loeschke 1919, Tip VIII Burun Tipi R olarak gruplandırmıştır (Loeschke, 1919:239). Thyateira örneği Loeschke ve Ephesos kentinde bulunmuş örneklerle çok benzer olması nedeni ile MS 1. yy. içerisine tarihlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir (Miltner, Taf. XII, 115).

Resim 13: Yüzük burunlu kandil.

SONUÇ

01.08.2024 ve 30.11.2024 tarihleri arasında Hastane Höyük ve Tepe mezarında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar Tepe Mezarlığı sektöründe yoğunlaştırılmıştır. Hastane Höyük üzerinde temizlik çalışmaları gerçekleştirilerek gelecek yıl kazı yapabilmek için hazır hale getirilmiştir.

Tepe mezarında Bazilika'nın içerisinde açılan 5x5 m'lik açma ile Bazilika'nın iki katlı bir yapı olduğu ortaya çıkarılmıştır. 135.00 seviyesine kadar bir taban bulunamamasından dolayı, yapının galeri katlı bazilika tipinde olabileceği düşünülmüştür. Ancak gelecek sezonlarda yapı içerisindeki diğer alanlarda yapılacak çalışmalarda yapının planı daha net anlaşılacaktır.

135.00 seviyesinde bulunan 1. Kat duvarının *freskli* olduğu ancak henüz bilemediğimiz bir nedenden dolayı duvarda korunamadığı görülmüştür.

Açmada çalışmalar 131.30 seviyesinde sonlandırılmakla birlikte tabana henüz ulaşılamamıştır. Tabanda *opus sectile* olduğu net bir şekilde yoğun olarak bulunan *opus sectile* parçalarından görülmektedir. Ancak *opus sectile*lerin tabanda korunup korunmadığı henüz bilinmemektedir.

Thyateira Bazilikası, Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiş bir bazilika olduğu görülmektedir. Roma Dönemi devlet bazilikaları olarak da nitelendirilen tipte bir yapıdır. Bu nedenle Thyateira Bazilikası tamamen *conventus*, borsa ve diğer işler için kullanılan bir yapıdır.

Thyateira Bazilikası'nın Anadolu örnekleri ile benzer özelliklerinin yanında farklı özellikler de gösterebileceği görülmüştür. 1. Katın tümü boşaltılarak tam planı anlaşıldığında benzerlikler, farklılıklar daha net görülecektir.

R-8 açmasında Bazilika ve Forum kompleksinin bir arada olma olasılığını gösteren bulgular elde edilmiştir. Özellikle Klasik ve Erken Helenistik Dönem bulgularının elde edilmesi ile Thyateira'nın sadece Roma Dönemi'nde değil hem Helenistik Dönem'de hem de bir Yunan kent devleti olarak var olduğu görülmektedir. R-8 açmasından elde edilen verilere göre Tepe mezarında Bazilika ile birlikte başka büyük Roma Dönemi yapı komplekslerinin olduğu anlaşılmıştır.

Bazilika ve R-8 açması ile elde edilen verilerle Tepe mezarının tümü geneline bakıldığında günümüz zemin seviyesinden 04.00 m ya da daha fazla derinlikte yapıların tabanlarının olduğu net bir şekilde görülmektedir.

2024 kazı sezonunda Tepe mezarından ve Hastane Höyük çalışmalarından bulunan seramikler özellikle Roma Dönemi seramiklerinin ithal olanların yanı sıra yerel özellikler taşıyanların olabileceği yönünde veriler elde edilmiştir. Bu yönde yapılacak analizler ile bu daha da netleşecektir. Thyateira'nın Roma Dönemi'nde seramik üretimi yaptığı ve bu konuda *karameis* isimli bir meslek birliği/dernek kurdukları bilinmektedir (Diest, 1889:21). Helenistik Dönem seramik gruplarının yoğun bir şekilde T7/A açması içerisinde bulunmuştur. MÖ 2. yy. a tarihlendirilen seramiklerin yoğun bir şekilde bulunması Helenistik Dönem Thyateira kentinin sadece bir *katoikia* olmadığını Helenistik Dönem'de de gelişkin bir kent olduğunun göstergelerinden birisi olarak kabul edilmektedir.

TEŞEKKÜR

Thyateira ve Hastane Höyük kazısının sürdürülmesine verdikleri destekten dolayı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Akhisar Belediyesine kazı çalışmalarımız sırasında ulaşım, araç gereç ve gıda desteklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunuyoruz.

KAYNAKÇA

Bailey, Donald Michael (1988). A Catalogue Of The Lamps In The British Museum 3, Roman Provincial Lamps, London, 1988.

Boatwright, M. T. (2000). Hadrian and the cities of the Roman Empire. New Jersey.

Buckler, W. H. (1917). Lydian records. Journal of Hellenic Studies, 37, 88–115.

Cohen, G. (1995). *The Hellenistic settlements in Europe, the islands, and Asia Minor*. Berkeley.

Diest, H. (1889). *Pergamon: Über den Dindymos zum Pontus*.

Doukellis, P. N. (2007). Hadrian's Panhellenion: A network of cities? *Mediterranean Historical Review*, 22(2), 295–312.

Gassner, V. (1997). Südtor der Tetragonos-Agora: Keramik und Kleinfunde. In *Forschungen in Ephesos* (Vol. XVIII/1/1). Wien.

Gassner, Verena (1997), Südtor der Tetragonos-Agora: Keramik und Kleinfunde, *Forschungen in Ephesos XVIII/1/1*, Wien

Gürler, Binnur (2000). *Tire Müzesi Cam Eserleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Hayes, John W (1971). "A New Type of Early Christian Ampulla", *BSA* 66, 1971, ss. 241–248.

Head, B. (n.d.). *Historia Numorum: A manual of Greek numismatics*. London.

Hendy, M. (1985). *Studies in the Byzantine monetary economy c. 300–1450*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heuchert, V. (1997). *Roman coins from the province of Asia in the Antonine period (AD 138–192)*. Oxford.

Hendy, M. (1985). *Studies in the Byzantine Monetary Economy c.300–1450*, Cambridge University Press, Cambridge.

Isings, C (1957). *Roman Glass from Dated Finds*, Groningen,

Jones, A. H. M. (1962). The cloth industry under the Roman Empire. *The Economic History Review*, 13(2), 183–192.

Ladstätter, Sabine (2005). XIV. Keramik, Hanghause 2 In Ephesos, Die Wohneinheit 4, Baubefund, Ausstattung, Funde, Fie, Band VIII/6.

Loeschcke, Siegfried (1919). *Lampen aus Vindonissa*, Zürich,

Lightfoot C.S., Aslan M. (1992), *Antik Anadolu Camları:Özel Bir Koleksiyon Yüksel Erimtan Koleksiyonu*.

Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor: To the end of the third century after Christ* (Vols. I–II). Princeton.

Malay, H. (1994). Greek and Latin inscriptions in the Manisa Museum. *Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris* (Nr. 19). Wien.

Millar, F. (1999). The Greek East and Roman law: The dossier of M. Cn. Licinius Rufinus. *Journal of Roman Studies*, 89, 90–108.

- Mitchell, S. (1993). *Anatolia: Land, men, and gods in Asia Minor* (Vol. 1). Oxford.
- Perlzweig, J. (1961). *Lamps of the Roman period: The Athenian Agora* (Vol. VII). New Jersey: ASCAS.
- Premmerstein, A., & Keil, J. (1914). *Bericht über eine zweite Reise in Lydien*. Vienna.
- Price, S. R. F. (2004). *Küçük Asya'da Roma İmparatorluk Kültü: Ritüel ve İktidar* (T. Esin, Trans.). İstanbul.
- Robert, L. (1948). *Inscriptions de Thyatire*. *Hellenica*, 7, 70–79.
- Robinson, E. S. G. (1954). *Cistophori in the name of king Eumenes*. *Numismatic Chronicle*, 114, 1–8.
- Robinson, Henry S (1959). *Pottery Of The Roman Period, Chronology, The Athenian Agora, Volume V, Ascsa, Princeton, New Jorsey*.
- Perlzweig, Judith(1961). *Lamps Of The Roman Period, The Athenian Agora, Volume VII, Ascsa, New Jersey*.
- Scheibler, Ingeborg (1976). *Griechische Lampen, Ergebnisse Der Ausgrabungen, Kerameikos XI*.
- Smith Jill, Carington (1982), “A Roman Chamber Tomb On The South – East Slopes Of Monasteriaki Kephala, Knossos”, *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 77, London, 35 – 44.
- SNG München Lydien. (n.d.). *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland Staatliche, Münzsammlung München* (23 Heft). München.
- Stinson, Philip (2012). “Local Meanings of the Civil Basilica at Aphrodisias: Image, Text and Monument” *Basiliques et Agoras De Grèce et d’Asie Mineure*, (Ed. Laurence Cavalier ve diğerleri), Ausonius, Bordeaux, ss. 107-126.
- TAM V. 2. Herrmann, P. (1989). *Tituli Asiae Minoris: Volumen V. Tituli Lydiae Fasciculus II*. Wien.
- Waagé, Frederick O (1941). “Lamps”, *Antioch On The Orontes III, The Excavations Of 1937-1939*, Menasha, S. 55-82.
- Walters, Henry Beauchamp (1914). *Catalogue Of The Greek And Roman Lamps In The British Museum*, London,.
- Williams, Hektor (1981). *The Lamps, Kenchreai Eastern Part of Corinth V*, Leiden.

BONCUKLU TARLA 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Ergül KODAŞ*

Yunus ÇİFTÇİ

Onur DİNÇ

Kazım ÖZKAN

Rüstem CİN

Hüreyla BALCI

Stephanie EMRA

Arzella Didar DİNÇ

Çağdaş ERDEM

GİRİŞ

Mardin ili, Dargeçit ilçesi, İlisu Mahallesi sınırlarında bulunan Boncuklu Tarla yerleşim yerinde 2024 yılı kazı sezonu 20.07.2024 tarihinde başlamış olup 25.11.2024 tarihinde sonlanmıştır. İlk etap çalışmaları daha çok kazı evinin taşınma işlemleri olmuştur. DSİ Bölge Müdürlüğünün daha önce kazı evi olarak tahsis ettiği; B11/20 No.lu 1+1 prefabrik lojmanlar (Eski Kazı Evleri) boşaltılmıştır. Eski kazı evinin yaklaşık 200 m doğusunda bulunan ve yine DSİ Bölge Müdürlüğünün sağladığı; A22, A23, A32, A33 ve A34 No.lu 2+1 prefabrik lojmanlara (Yeni Kazı Evi olarak) taşınılmıştır. Ayrıca Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü gerekli başvuruları yaparak söz konusu 5 adet prefabrik konutun devrini almıştır. Arazi çalışmalarının ilk etabında alanın temizliği ve ot temizleme çalışma-

* Doç. Dr. Ergül KODAŞ; Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Mardin/TÜRKİYE, E-posta: ergulkodas@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8340-5828.

Doç. Dr. Yunus ÇİFTÇİ; Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis/TÜRKİYE, E-posta: cftc.yns@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5547-7613.

Öğr. Gör. Onur DİNÇ; Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin/TÜRKİYE, E-posta: onurdincc@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1779-9328.

Dr. Kazım ÖZKAN; E-posta: kazimozkan85@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1710-0019.

Rüstem CİN, E-posta: rustemcin3@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2911-4477.

Öğr. Gör. Hüreyla BALCI; İstanbul Üniversitesi Rıdvan Çelikel Arkeoloji Müzesi, Laleli-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: hureyla.balci@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7290-5077.

Stephanie EMRA; Institut für Paläoanatomie, Domestikationsforschung und Geschichte der Tiermedizin, Ludwig-Maximilians-Universität, Munich, GERMANY, E-posta: stephanie.emra.11@alumni.ucl.ac.uk.

Arzella Didar DİNÇ; E-posta: arzelladidardime@hotmail.com, ORCID: 0009-0009-3356-2396.

Dr. Çağdaş ERDEM; Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Mardin/TÜRKİYE, E-posta: cagdaserdem@artuklu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3587-1116.

ları yapılmıştır. Kazı öncesi yapılan planlamaya bağlı olarak Doğu Alan (K/19-K/20 ve I/16-I/17 Açmaları), Merkez Alan (P/10 ve R/9 Açmaları) Güneydoğu Alanı'nda (C/14 ve D/14 Açmaları) arkeolojik kazılar yürütülmüştür (Resim: 1).

DOĞU ALANI KAZI ÇALIŞMALARI

Höyüğün doğu bölümünde 2012 yılından beri sürdürülen kazı çalışmalarına, 2024 sezonunda K/19-K/20 ve I/16-I/17 açmalarında devam edilmiştir. Bu sezonda 2022 yılında tespit edilen *stelli* yapı ve çevresindeki mimari unsurların açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Ayrıca 2012 kazı sezonunda I/16 açmasında tespit edilen mimari kalıntılar ve etrafında kazı çalışmaları yapılmıştır (Kodaş 2019).

K/19-K/20 ve I/16-I/17 Açmaları

Doğu Alanı'nda 2017 ve 2022 yılı kazı sezonu içerisinde tespit edilen *stelli* yapı ve periferisinde yer alan mimariyi açığa çıkarmak amacıyla 2024 kazı sezonunda tekrar kazı çalışması yapılmıştır. *Stelli* yapının tümü değil de güney alanında kesit profil bırakılarak gömülü binanın terk edildikten sonra bilinçli mi yoksa zaman içerisinde mi dolduğu sorusuna cevap aranmıştır ve bu nedenle yapının sadece bir bölümü üzerinde çalışma yürütülmüştür. Ayrıca açma içerisinde çok sayıda mimari yapının da var olması bu durumu zorunlu kılmıştır. Ayrıca daha önceki kazılarda söz konusu yapının en geç evrede radyal plana dönüştürülmüş olduğu gözlemlenmiştir. Bu yıl alanda yapılan kazılarda da söz konusu radyal planın net olarak belgelenmesi sağlanmıştır (Resim: 2). Yapılan çalışmalarda *stelli* yapının güneydoğusunda yapının bir birimi olan çatı taşıma görevi üstlendiğini düşündüğümüz bir paye açığa çıkarılmıştır. Bu payenin düzensiz taşlar ile örüldüğü arasına da çamur harç kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca payenin süslenmesi amacıyla kullandığı düşünülen yassı, düz ve yuvarlak nehir taşları ile dikey döşeme yapıldığı tespit edilmiştir. K19 açmasının kuzeyinde yer alan duvarın devamının K20 açmasında da devam ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca açığa çıkarılan paye ile duvar arasında bir hücre inşa edilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Kireçtaşı sade *stel*'in etrafında ise geyik ve sığira ait boynuzların olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca *stel*'in yapılan tarımsal faaliyetler esnasında kırıldığı ve bu yüzden doğuya doğru eğim aldığı gözlemlenmiştir. En alt evrede tespit edilen tabanın da altına giden *stel* yuvası, *stel*'in düşme tehlikesine karşın tam olarak açığa çıkarılmamıştır. En alt evreye ait tabanın sert ve sıkıştırılmış topraktan yapılmış olduğu, yüzeyinin perdahlı ve düz bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Kuzey duvarının da dip kısmında belirsiz ve sert yüzeyden dolayı tabanın tahrip olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu yapı içerisinde çok sayıda yontma taş alet tespit edilmiştir (Resim: 3). Özellikle mikrolitlerin baskın olması nedeniyle kazılan toprak ince eleklerden geçirilmiştir. Söz konusu aletler arasında yarımaylar, trapezler ve eğik budanmış sırtlı dilgiler bulunmaktadır. Ayrıca çok sayıda dilgi, mikrodilgi ve çekirdek ele geçmiştir. Küçük buluntulara bakıldığında küpe ve *labret*ler yoğun olmakla beraber bir adet minyatür T biçimli *stel* ve bir adet şematik *fallus* yerleşim yerinde ilk defa bulunan objeler arasındadır (Resim: 4). Ayrıca söz konusu minyatür *stel*

sahip olduğu formdan dolayı Yukarı Dicle Vadisi'nde bulunan sade *st*llerden tamamen farklıdır. Bu bağlamda Şanlıurfa Bölgesi ile form olarak benzerlik sergilemektedir. Ayrıca benzer minyatür *st*ller Sefertepe ve Göbekli Tepe gibi yerleşimlerden de bilinmektedir (Güldoğan ve Uludağ 2022; Schmidt 2012).

I-16 ve I-17 Açması (Resim: 5)

Boncuklu Tarla Doğu Alanı ile Merkez Alan arasında yer alan I-16 ve I-17 açmalarında yapılan çalışmalar kısa zamanlı olup 2012 yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkan I-16 açması içerisinde yer alan mimari yapının takibi I-17 açmasında yapılmıştır. I-16 açmasında ise profil düzeltme ve temizlik çalışmaları yapılmıştır. Bu alanda 2012 yılında yapılan çalışmalar sonrası alanda yuvarlak plana sahip olabilecek bazı yapı kalıntılarının bulunduğu gözlemlenmiştir. Fakat kazı çalışmaları sonrasında alanda düz bir form vermeyen ve aşırı şekilde tahrip olmuş köşeli bir yapının kalıntıları açığa çıkarılmıştır. Kazı çalışmaları esnasından birkaç vurgaç dışında hayvan kemikleri çakmaktaşı ve obsidiyen ham maddesinden yapılmış taş aletlerin geldiğini görülmüştür.

MERKEZ ALAN KAZILARI

2012 yılında beri aralıklarla çalışmalar yapılan ve daha çok ÇÇNB Dönem'ine ait kalıntılar tespit edilen bu alanda 2024 yılında P10 ve R9 açmalarında çalışmalar yapılmıştır. Fakat söz konusu açmalarda daha önceki kazılarda tespit edilen ve ÇÇNB Dönem'e tarihlenen yapılara ait bazı bölümler tespit edilmiş olmakla birlikte alanda 2024 sezonunda daha çok ÇÇNA Dönem'e ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır.

P-10 Açması

P10 açması Merkez Alan'ın kuzeyinde yer alan P10 açması höyüğün kuzey yönünde bulunan uçurumun batısında bulunmaktadır. 2017 kazı sezonu içerisinde çalışması yapılan P-9 açmasında 2017 kazı sezonunda açığa çıkarılan mimari yapıların takibi de P-10 açmasında yapılmıştır. Bu alanda *Terrazzo* binasının batısında bulunan yapılar ile bu yapıların kuzey batısında bulunan diğer yapı birimleri arasındaki ilişkinin anlaşılması amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda açmada tespit edilen mimari kalıntıların tarımsal faaliyetlerden kaynaklı dağıldığı ve net bir mimari form vermediği görülmüştür. Fakat 2027 yılında bir bölümü kazılan B18 numaralı yapının doğu duvarı, bozulmuş olmakla birlikte, açığa çıkarılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar sırasında 3 adet insan iskeleti tespit edilmiştir. Söz konusu mezarların tamamında boncuklar ele geçmiştir. Ayrıca açmanın doğusunda yuvarlak plana sahip daha basit inşa edilmiş mimari kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Bunların önemli bir bölümü tarımsal faaliyetler nedeniyle kötü korunmuştur (Resim: 6). Bu yapılar yaklaşık 3-4 m çapında ve göreceli olarak yumurta formunda veya yuvarlak planlı yapıların bulunduğu görülmektedir. Alanda ele geçen küçük buluntular da bunu destekler niteliktedir. Özellikle içerisinde Qaramel uç Gusir uç ve Nemrik uçlar bulunan ve

mikrolitlerin baskın olduğu bir endüstrinin olması söz konusu yapıların Çanak-Çömleksiz Neolitik Dönem'in erken evrelerine tarihlenebileceğini göstermektedir.

R9 Açması

R9 açması, Boncuklu Tarla alanının kuzey sınırına yakın, P10 açmasının kuzeybatısında yanında yer almaktadır. 2017 kazı sezonu içerisinde neredeyse 4/3'ü açılan R9 açmasının kuzeybatı alanında 5x5'lik alanında çalışılmıştır. Yüzey ölçüleri alınan alanda çalışmalara başlanmıştır. Yüzey toprağı alındıktan sonra açma içerisinde yer alan mimari yapıların takibi yapılmak istenmiştir fakat iki adet silo taban dışında mimari öğeye rastlanılmamıştır. Açma içerisinde bolca hayvan kemiklerinin yanı sıra çakmaktaşı ve obsidiyen taş aletler bulunmuştur.

GÜNEYDOĞU ALANI KAZILARI (Resim: 7)

2017 yılında beri aralıklarla çalışmalar yapılan ve daha çok ÇÇNA Dönemi'ne ait kalıntılar tespit edilen bu alanda 2024 yılında D14 ve C14 açmalarında çalışmalar yapılmıştır. Alanda yapılan çalışmalar sonrası gömülü yapılara ait yeni mimari kalıntılar tespit edilmiştir. Ayrıca çadır benzeri mimariye ait olan tabanlar ve iskelet kalıntıları açığa çıkarılmıştır.

D14 Açması

Boncuklu Tarla Höyüğü'nün güneydoğusunda yer alan D14 açması; GD3-4 yapısının batısında GD1-2 yapısının da kuzeybatısında yer almaktadır. 2021 yılında yapılan jeoradar taramasında varlığı tespit edilen bu alanda kazı çalışmaları yapılmıştır. Açmanın kuzeybatı köşesinden başlayarak açma merkezine devam eden ve henüz devamı tespit edilemeyen çift sıra taş örgü sistemli bir duvar açığa çıkarılmıştır. Bu duvarın daha kuzeye devam eden başka bir yapıya ait olduğu düşünülmektedir. Fakat bu duvarın güneyinde bulunan dağınık taban parçaları en az iki farklı yapının daha bulunduğuna işaret etmektedir. Bu dağınık yapı kalıntıları içerisinde yaklaşık 12-14 cm altında çoklu gömü olarak gömüldüğü görülen 12 farklı bireye ve 2 adet de izole olmak üzere toplam 14 birey tespit edilmiştir (Resim: 8). Fakat bu iskeletlerin önemli bir bölümü kötü korunmuştur. Mezarlar içerisinde iki adet zoomorfik pendantif, çok sayıda *labret*-küpe ve boncuk ele geçmiştir. Ayrıca en az iki iskeletin siva parçaları taşıdığı görülmektedir. Son olarak mezarların yanında açığa çıkarılan bir adet kaplumbağa gömüsü önemlidir. Bu iki buluntu Körtik Tepe'de açığa çıkarılan iskelet kalıntıları ile benzer özellikler sergilemektedir (Erdal ve diğ., 2009). Yontma taşlara bakıldığında ise mikrolit aletlerin baskın olduğu görülmektedir (Özkaya vd 2013; Kartal vd. 2018). Ayrıca bir adet dar mikro uç ve bir adet de geniş mikro uç ele geçmiştir (Resim: 9). Söz konusu veriler yine Çanak-Çömleksiz Neolitik Dönem'in erken evrelerine işaret etmektedir. Ayrıca bu alanda söz konusu döneme ait gömülü binaların bulunması bunu destekler niteliktedir.

C-14 Açması

D14 Açması içerisinde tespiti yapılan çift sıra örülmüş taş duvar sırasının varlığı tespit edilmiş olmasından kaynaklı C14 açmasında çalışmalara başlanmıştır. Bu alanda yaklaşık 9 metre çapında ve gömülü olduğu düşünülen bir yapı tespit edilmiştir. Fakat kazı çalışmaları henüz tamamlanmamıştır. Bu yapının batısında iki adet niş olabilecek duvar içinde boşluklar olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca mekânı sınırlayan duvar yapısı içerisinde küçük taşlar ile boşlukların doldurulduğu gözlemlenmiştir. Açmanın güneybatısında mekân dışı olarak nitelendirilen irili ufaklı taşlar ile örülmüş ek yapı olabilecek iki yapı daha açığa çıkarılmıştır. Açmanın genelinde çakmaktaşı obsidiyen ve hayvan kemiklerinin geldiği gözlemlenmiştir. Yontma taş aletlerin önemli bir bölümü yine mikrolit aletlere aittir. Ayrıca birkaç adet Demirköy uç ele geçmiştir. Daha önceki kazı çalışmaları ve 2024 sezonu verileri bir arada düşünüldüğünde Güneydoğu Alanı'nda yaklaşık 500 metrekare alanda 11 yapı açığa çıkarılmış olduğu görülmektedir. Bunlarda GD1 ve GD3 numaralı yapılar GD2 ve GD4 numaralı gömülü yapıların doldurulması sonrası bu yapıların üzerine inşa edilmiştir. Alandaki yapılara genel olarak bakıldığında gömülü yapıların etrafında bulunan basit çadır benzeri tabana ve duvarlara sahip hem zemin inşa edilmiş olan konutların varlığından bahsedebiliriz. Fakat bu yapılar özel bina olduğunu düşündüğümüz en az 3 adet gömülü yapının etrafında bulunmaktadır. İleriki yıllarda bu alanda kazıların yapılması ve söz konusu konutlar ile gömülü yapılar arasındaki ilişkinin daha detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

ARKEOZOLOJİK ANALİZLER

Stephanie EMRA

2024 yılında iki ayrı kontekste ait hayvan kemikleri incelenmiştir. Her iki kontekst de K-20 açmasından gelmektedir. Bunlardan 462 adeti tür düzeyinde tanımlanmıştır. Kalıntıların büyük çoğunluğu (%79,7) önceki yılların sonuçlarıyla yaklaşık olarak tutarlı olan küçükbaş hayvanlara aittir. Koyunların sayısı keçilerden 1,7:1 daha fazladır, ancak her ikisinin de bulguları hem daha dağlık hem de dağ eteklerindeki bölgelerin kullanıldığını göstermektedir. PPNA topluluklarındaki yüksek kaprin yüzdeleri, bölgedeki Gusir Höyük ve Hasankeyf gibi diğer PPNA alanlarından elde edilen diğer bulgularla tutarlıdır (Neuberger et al. 2019, Hongo et al. 2019). Çengel boynuzlu dağ keçisine (*Rupicapra rupicapra*) ait olabilecek çok büyük bir falanks 3 bulunmuştur, ancak kimliğin 2025'teki modern bir örneğe atıfta bulunularak doğrulanması gerekecektir. Nadir görülmekle birlikte, Körtik Tepe'de olduğu gibi çengel boynuzlu dağ keçileri bölgede bilinmemektedir. Bazı olası karaca (*Capreolus capreolus*) kalıntıları da bulunmuştur, bu da bölgede genellikle nadirdir ve bir orman ortamının kullanıldığını düşündürmektedir. Bunların da ceylan kemikleriyle benzerlik göstermesi nedeniyle daha detaylı incelenmesi gerekecektir. K-20'den 0019 numaralı kontekst üzerine çalışmalar devam etmektedir. Fakat bu kontekste yaklaşık 32 parça balık kalıntısı bulunmuştur. Bu durum Boncuklu Tarla'da PPNA Dönem'de balıkçılığın önemli bir geçim kaynağı olarak kullanıldığını göstermektedir.

ARKEOBOTANİK ANALİZLER

Hureyla BALCI

Boncuklu Tarla arkeobotanik çalışmaları Hureyla Balcı tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda kendisi 2024 yılında da çalışmalarına devam etmiştir. 2024 yılında alanda yeni örnekler alınmış olmakla birlikte 2023 yılında alınan botanik (toprak) örnekleri yüzdürme havuzlarından geçirilmiş ve az sayıda da olsa yeni örneklerin elde edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca Doğu Alanı'nda ve Merkez Alan'da yeni örnekler alınmış ve belgelenecek kazı evi deposunda koruma altına alınmıştır.

RESTORASYON/KONSERVASYON

Arzella DİNÇ

Kazı çalışmaları ile paralel olarak mimari yapıların restorasyon ve konservasyon çalışmaları Restoratör Arzella Didar Dinç kontrolünde yapılmıştır. Özellikle Boncuklu Tarla'nın güneydoğu alanında mimari yapıların üstü açık olması, çatı sisteminin olmaması sebebiyle yağmurdan ve diğer doğa şartlarından görece çok daha fazla etkilendiği görülmüştür. Daha önceki yıllarda koruma işlemleri yapılan payanda, *stel*, kolon ve duvar gibi mimari yapı birimlerine destek olması için konulan içi toprak dolu çuvallar değiştirilmiş ve bunlara ek takviye yapılmış olup dökülen taşlar yerine konulmuştur. Ayrıca açıkta olan duvar sıralarına ve mimari yapıları koruması için çadır/tül benzeri malzeme kullanılmıştır. Görece merkez alanın daha az zarar gördüğü görülmüştür. Sebebinin de mimari yapıların yüzeyde olduğu düşünülmektedir. P10 ve R9 açmasında çalışıldığı esnada çıkarılan hafriyat toprağı bu alanın korumasında kullanılmıştır, buna ek olarak yine güneydoğu alanında kullanılmış olan çadır/tül merkez alanda da kullanılmıştır. Doğu Alanı'nda ise 2022 kazı sezonu esnasında açığa çıkarılan mimari yapının ve 2024 kazı sezonu içerisinde K/19-K/20 açmalarında açığa çıkarılan mimari yapılar koruma altına alınmıştır. Alanda ele geçen ve amorf nitelikte olan tüm hayvan kemikleri, yontma taş aletler ve diğer buluntular gerekli temizleme ve tasnif çalışmaları yapılarak kazı evi deposunda koruma altına alınmıştır. Son olarak tüm envanter ve etüt niteliğindeki eserlerin gerekli temizleme ve koruma çalışmaları yapılmıştır.

SONUÇ

Boncuklu Tarla 2024 yılı kazı çalışmaları höyüğün farklı bölgelerinde yapılmıştır. İlk çalışmalar Doğu Alanı'nda 2022 yılında tespit edilen *stelli* binanın (K19-K20) bir bölümünde başlatılmıştır. Binanın sadece küçük bir bölümünde kazı çalışmaları yapılarak yapının bir seferde mi kapatılarak terk edildiği yoksa uzun süre kullanılıp kullanılmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Kazı çalışmaları sonrası açığa çıkan profil üzerinden yapının tabanının en az 3 defa yenilediği gözlemlenmiştir. Bu durum yapının uzun süreli kullanımına işaret etmektedir. İkinci çalışma alanı höyüğün merkezinde bulunan ve PPNB

Dönem'e tarihlenen alanda belirlenmiştir. Bu alanda Bina 18 ile Bina 13 arasında nasıl bir bağlantının olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır (P10 ve R9). Kazı çalışmaları sonrasında bu iki binanın arasında bir boş alanın bulunduğu gözlemlenmiştir. Fakat alanda Erken PPNB Dönem'e ait olduğunu düşündüğümüz yapı kalıntıları tespit edilmiştir. Özellikle bazı duvar kalıntıları ızgara planlı yapılara aittir. Ayrıca bu yapıların altında da yuvarlak planlı başka bir yapıya ait yapı açığa çıkarılmıştır. Bu yapı daha önceki kazılarda bu alanın hemen güneydoğusunda bulunan Payandalı Yapı ile ilişkili olabilir. Son çalışma ise Güneydoğu Alanı'nda gerçekleştirilmiştir (C14 ve D14). Bu alanda ilk defa PPNA Dönem'e ait olabilecek iskelet kalıntıları tespit edilmiştir. Hatta bunların bazıları üzerinde sıva izlerine rastlanılmıştır. Ayrıca alanda büyük boyutlu ve gömülü olabilecek yeni bir bina daha tespit edilmiştir. Bu yapı Güneydoğu Alanı'nda sistematik bir şekilde gömülü binaların bulunduğunu desteklemektedir. Ayrıca mezarların hemzemin inşa edilmiş konutlarla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Söz konusu alandaki bu yeni buluntular ileriki yıllarda alanda açığa çıkarılan özel yapılar ile konutlar arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesini sağlayacaktır. 2024 kazı çalışmalarına genel olarak bakıldığında PPNA Dönem'e ait iskeletlerin bulunması kronolojik bağlamda önemlidir. Ayrıca bu alanda leopar ve akbaba biçimli pandantiflerin varlığı Boncuklu Tarla'da çok sayıda örnekle temsil edilen hayvan biçimli pandantiflerin PPNA Dönem ile beraber üretilmeye başladığını düşündürmektedir. Doğu Alanı'nda tespit edilen ve uzun bir kullanım süresine sahip olduğu görülen *Stelli* Bina'da benzer şekilde bu alanda da gömülü *stelli* binaların düşündüğümüzden daha yoğun olabileceğini akla getirmektedir. Ayrıca bu bina içerisinde ele geçen T biçimli minyatür *stel* de bölgeler arası ilişkiler hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Sonuç olarak Doğu ve Güneydoğu Alanı'nda kazıların ileriki yıllarda devam etmesi ve bu alanların kronolojik ve kültürel ilişkilerinin netleştirilmesi gerekmektedir.

Son olarak alanda geçmiş yıllarda ve 2024 yılında açığa çıkarılan mimari kalıntıların önemli bir bölümü üzerinde koruma amaçlı olarak yeniden basit koruma çalışmaları yapılmıştır. Özellikle höyükte yapılan kazılarda açığa çıkarılan toprak kullanılarak mezar çukurları, duvarların etrafındaki boşluklar ve benzeri alanlar tesviye edilmiş ve özellikle taban ve duvar kalıntıları koruma altına alınmıştır. Ayrıca daha önceden koruma altına alınmış olan gömülü binalara ait duvarlar, *steller*, paye ve payandalar tekrardan koruma altına alınmıştır. İleriki yıllarda da alanda bu tür koruma amaçlı çalışmaların devam etmesi alanın korunması adına önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Erdal Y.S. Özkaya V., Coşkun A., San O., Şahin F.S., Barin G., ve Kartal M., 2009 'Körtik Tepe 2008 Yılı Kazısı, Antropoloji.' *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 31/1, p. 511-535.

Güldoğan, E. & Uludağ, C. (2022), Taş Tepeler projesinin doğudaki sınır yerleşmesi Sefertepe: ilk Sonuçlar. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 177: 13-26.

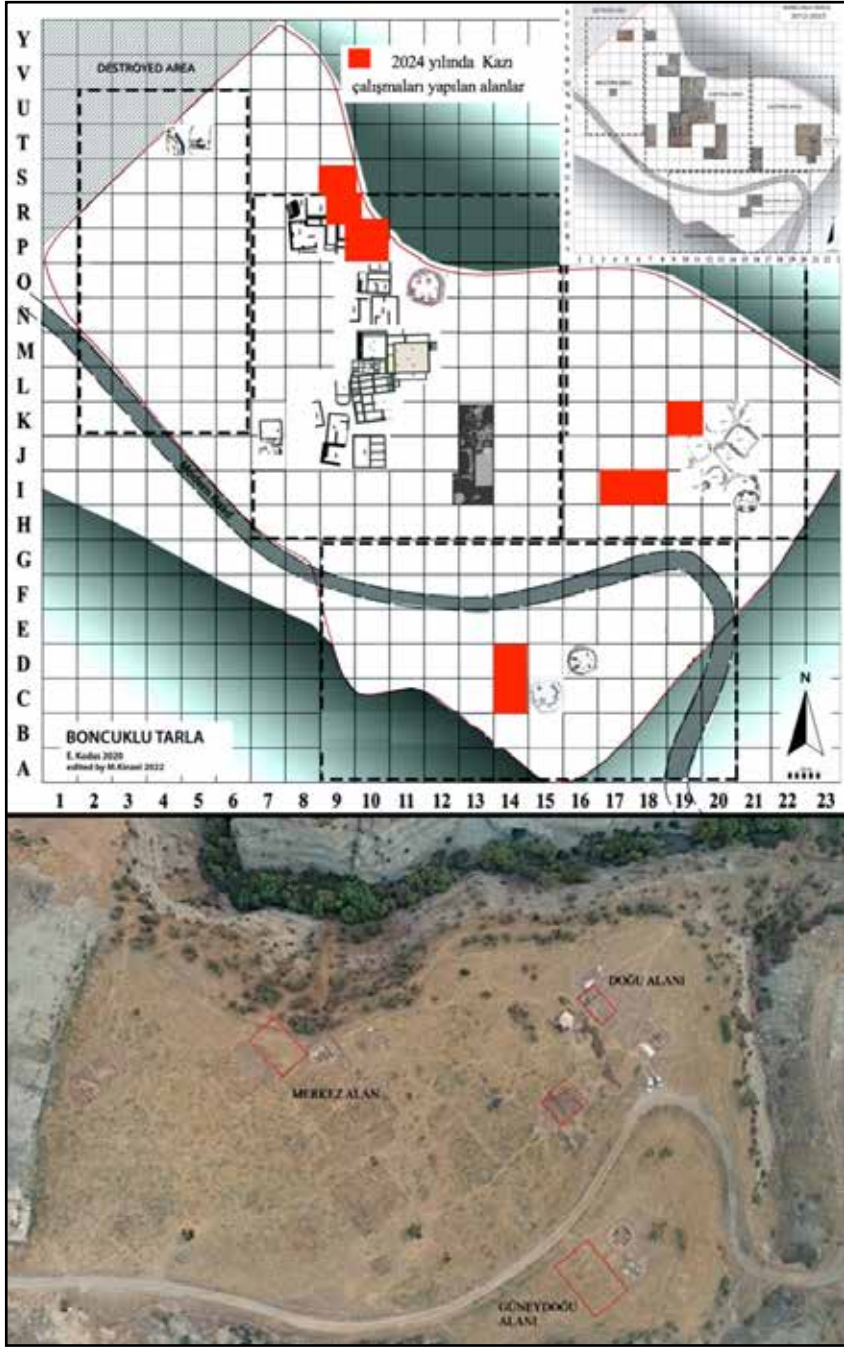
Kartal, M., Kartal, G., Coşkun, A., Carter, T., Şahin, F. S. and Özkaya, V. (2018) Chip-

ped Stone Assemblages of Körtik Tepe (Turkey). *Journal of Archaeological Science: Reports* 19, 92-99.

Kodaş, E. (2019). Yukarı Dicle’de yeni bir çanak çömleksiz Neolitik yerleşim yeri: Boncuklu Tarla. Kazıları ve ilk gözlemler. *Arkeoloji Ve Sanat Dergisi* 157/158: 7-20

Özkaya, V. Coşkun, A. & Soyukaya, N. (2013). *Körtik Tepe. Uygarlığın Diyarbakır’da-ki ilk adımları*. T.C. Diyarbakır Valiliği: Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları.

Schmidt, K. (2012). Göbekli Tepe. In: M. Özdoğan, N. Başgelen and P. Kuniholm (eds.), *Neolithic in Turkey: new excavations, new research 2. The Euphrates Basin*: 41-83. İstanbul: Archaeology And Art Publications.

Resim 1: 2024 yılında çalışma yapılan alanlar.

Resim 2: Doğu Alanı'nda açığa çıkarılan mimari kalıntılar.

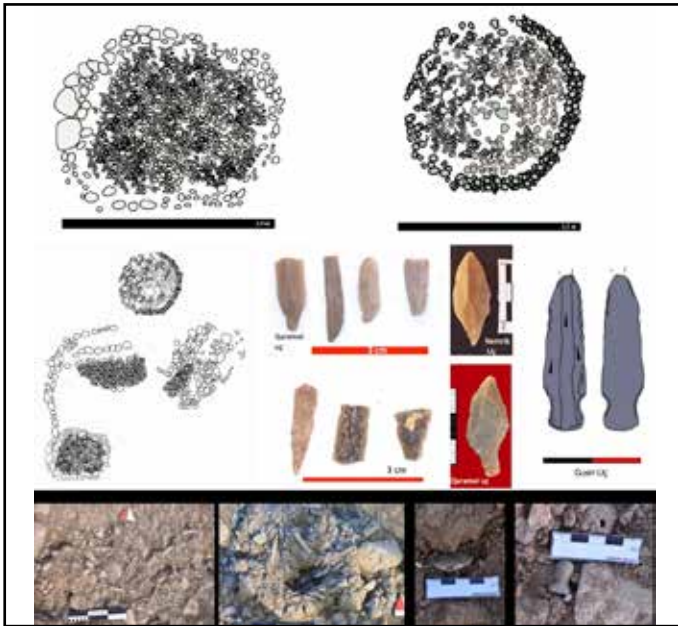
Resim 3: Doğu Alanı'nda ele geçen yontma taş aletler.

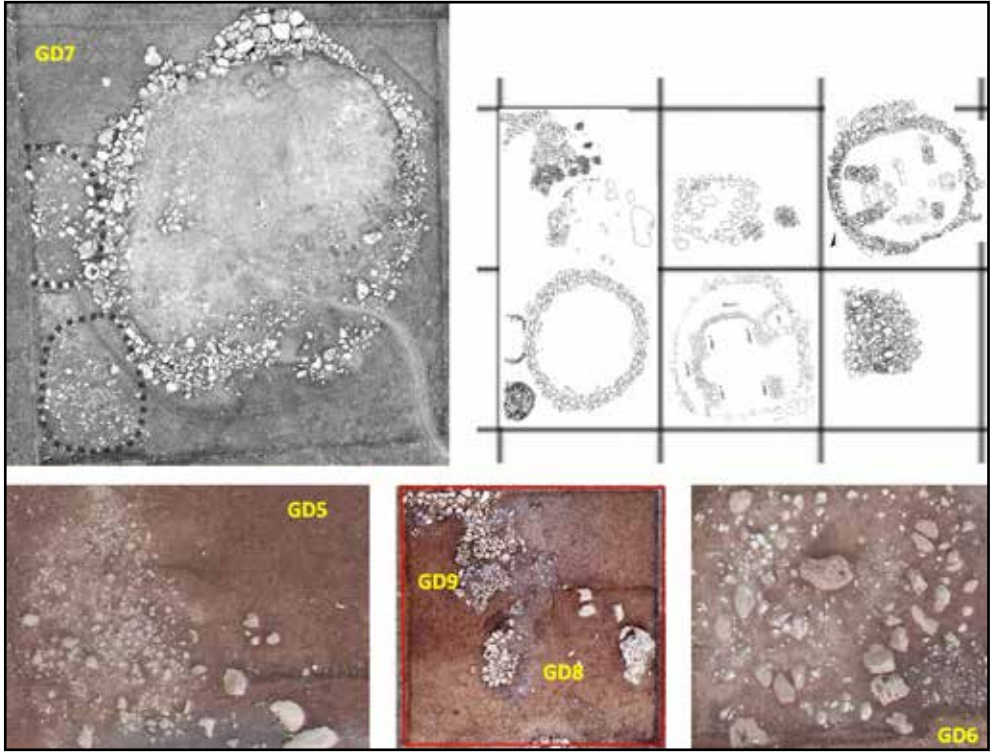
Resim 4: Doğu Alanı'nda açığa çıkarılan boynuzlar ve küçük buluntular.

Resim 5: I16-I17 açmasında açığa çıkarılan mimari kalıntılar.

Resim 6: Doğu Alanı'nda açığa çıkarılan mimari kalıntılar, ele geçen yontma taş aletler ve iskelet kalıntıları.

Resim 7: Güneydoğu Alanı'nda açığa çıkarılan mimari kalıntılar.

Resim 8: Güneydoğu Alanı'nda açığa çıkarılan iskelet kalıntıları.

Resim 9: Güneydoğu Alanı'nda ele geçen yontma taş aletler.

ŞİKA RİKA 2024 KAZILARI

Ergül KODAŞ*

Eşref ERBİL

Yunus ÇİFTÇİ

Mehmet ŞAN

Onur DİNÇ

Rüstem CİN

Charlotte LABEDAN KODAŞ

Mehmet Hatip AKŞİN

GİRİŞ

Şika Rika yerleşim yerleri Artuklu ilçesine bağlı Akıncı Mahallesi'nin yaklaşık 2 km kuzeydoğusundaki Bekçiler Mevkii Şika Rika otlak alanında bulunmaktadır (Resim: 1).¹ Kireçtaşı ana kaya üzerinde bulunan yerleşim yerleri arasında 300-500 metre gibi kısa mesafeler bulunmaktadır. Alanın birçok yerinde Neolitik Çağ'a tarihlenen çok sayıda sarnıç ve taş ocağı tespit edilmiştir. Ayrıca alanda bu dönemlere ait çok sayıda sürtme taş ve yontma taş alet ve parçaları ele geçmiştir. Bölgenin Roma Dönemi'nde de taş ocağı olarak kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu yerleşim yerlerinin, alan seçimi açısından, buldukları coğrafi konuma bakıldığında Kızıltepe-Nusaybin Ovası'nın kuzeyinde bulunan dağlık alanın ova ile birleştiği noktalara yakın bir konumda, dağ eteklerinde oldukları görülmektedir. Bu durum özellikle beslenme için bu toplulukların hem ova hem de dağlık bölgeye hâkim olma kaygısı ile ilişkili olabilir. Söz konusu eteklerin kuzeyinde ise 900-

* Doç. Dr. Ergül KODAŞ; Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Mardin/TÜRKİYE, E-posta: ergulkodas@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8340-5828.

Dr. Eşref ERBİL; Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, E-posta: erbilesref@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3446-8245.

Doç. Dr. Yunus ÇİFTÇİ; Bitlis Eren Üniversitesi, E-posta: cftc.yns@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5547-7613. Mehmet ŞAN; Arkeolog, Mardin Müzesi, E-posta: mehmetshan4721@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4589-5851.

Öğr. Gör. Onur DİNÇ; Mardin Artuklu Üniversitesi, E-posta: onurdincc@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1779-9328.

Rüstem CİN; E-posta: rustemcin3@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2911-4477.

Dr. Charlotte LABEDAN-KODAŞ; Arkeolog, Montpellier Paul-Vallery II University, E-posta: cha.labedankodas@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4704-2844.

Mehmet Hatip AKŞİN; E-posta: maksin213@gmail.com, ORCID: 0009-0009-7353-7945.

1 Şika Rika, Türkçeye taşlı tepeler olarak tercüme edilebilir.

950 m yükseklikte olan dağ sırası yer almaktadır. Yerleşim yerlerinin etrafında mevsimlik olarak akan dereler bulunmaktadır. Günümüzde hayvan otlak alanı olarak kullanılmaktadır. Alanda yapılan çalışmalar sonrasında en az üç farklı forma sahip yerleşimlerin bulunduğu tespit edilmiştir: büyük boyutlu yuvarlak planlı yerleşimler, köşeli plana sahip yerleşimler ve küçük boyutlu yuvarlak planlı yapıların bulunduğu yerleşimler. Büyük boyutlu yuvarlak planlı yerleşimler Şika Rika 1, 2, 4 ve 18 numaralı alanlarda tespit edilmiştir. Şika Rika 15 ve 16 numaralı alanlar köşeli plana sahip yapıların olduğu yerleşimlerdir. Farklı boyutlarda olan Şika Rika 3, 5-14 ve 17, 19-20 numaralı alanlarda ise sadece küçük boyutlu yuvarlak planlı yapıların bulunduğu görülmektedir. Şika Rika 2024 yılı kazı çalışmaları ilk olarak Şika Rika 1 lokasyonunda 13.05.2024 tarihinde başlamıştır. Daha sonra Şika Rika 5 lokasyonuna 04.06.2024 tarihinde geçilmiş ve burası devam ederken Şika Rika Roma Kamp Alanı'nda ise 28.06.2024 tarihinde sondaj çalışması başlatılmıştır. Özellikle Şika Rika 1 ve 5 yerleşimleri bölgenin yerleşik yaşama geçiş süreci üzerine önemli bilgiler vermektedir (Aureche ve Kozłowski 2010; Karul 2020).

ŞİKA RİKA 1 KAZILARI

Şika Rika 1, yaklaşık 39x41 m boyutlarında yuvarlak planlı bir yerleşim alanıdır. Alanın çevresi çift sıra taş duvarlarla çevrilmiş olup, özellikle kaçak kazılar nedeniyle ciddi tahribata uğramıştır. Alan içinde, dış duvara eklenmiş küçük bölmeler ve tek sıra taş duvar örgüsüne sahip yapı birimleri tespit edilmiştir. Kazılar sırasında ana kayaya açılmış sarnıçlar ve havan çukurları da belgelenmiştir. Bu çalışmada yerleşim yeri ile ilgili mimari, stratigrafik ve arkeolojik buluntular sunulmaktadır. 2023 yılında yapılan yüzey araştırmalarında Şika Rika 1 yerleşiminde yaklaşık 37 m çapında yuvarlak planlı bir yapının varlığı gözlemlenmiştir. Bu yapı, 1075 metrekairelik bir alanı kaplamaktadır. 2024 yılında yapılan kazılar, yapının çift sıra taş duvar örgüsüne sahip olduğunu ve ana yapıya eklenmiş küçük mekanların bulunduğunu ortaya koymuştur. Yapının dış duvarları büyük taşlardan çift sıra halinde harçsız olarak örülmüştür. Duvar kalınlığı ortalama 0,50-1 m arasında değişmektedir ve 1 m yüksekliğe kadar korunmuştur. İç mekanlardaki duvarlar ise daha küçük taşlarla tek veya çift sıra olarak inşa edilmiştir. Yapının stratigrafisi incelendiğinde yaklaşık 1 m kalınlığında arkeolojik tabaka olduğu görülmüştür. Yapının iki evreli olduğu düşünülmektedir. İlk evrede yuvarlak planlı bir yapı söz konusu iken, geç evrede kuzey ve batı yönlerinde yeni mekanlar eklenmiş ve yapı daha karmaşık bir plana sahip olmuştur. Erken evredeki ana duvarın dışına eklenen bu mekanlar sayesinde yapı genişlemiştir. Kazılar sırasında kuzeyde daha iyi korunmuş toplam dokuz mekan açığa çıkarılmıştır (Resim: 2).

Yerleşimde az sayıda yontma taş buluntusu ele geçirilmiştir. Bu buluntular arasında yonga, dilgi çekirdekleri, mikrodilgi çekirdekleri ve düzeltili dilgiler bulunmaktadır. Alanda ele geçirilen sürtme taş aletlerin büyük bölümü kırık havanlar ve havan ellerinden oluşmaktadır. Kireçtaşı ve bazalt havan parçalarına ek olarak, birkaç adet vurgaç da belgelenmiştir. Ana kaya içerisine açılmış öğütme taşları (*bedrock mortar*) ve sarnıçlar,

yerleşimin önemli özelliklerinden biridir. Ayrıca kazılar sırasında iki adet *labret* ve bir adet boncuk bulunmuştur. Kireçtaşı ve kumtaşından yapılmış *labret*ler farklı formlara sahiptir. Kumtaşı örneği yassı baş kısmına ve oval arka bölüme sahiptir. Mermerden yapılmış uzun silindirik formdaki boncuk, yerleşimde bulunan nadir süs eşyalarından biridir. Kazılarda ele geçirilen hayvan kemiklerinin büyük bölümü beslenme amaçlıdır. Sığır, koyun ve keçi kemikleri yaygındır. İşlenmiş tek örnek, sivri uçlu bir bız parçasıdır (Resim: 3).

ŞİKA RİKA 5 KAZILARI

İlk olarak 2023 yılında yürütülen yüzey araştırmasında tespit edilen Şika Rika 5 yerleşim yerinde kaçak kazılar ve erozyona bağlı ortaya çıkan tahribattan dolayı 2024 yılında Mardin Müze Müdürlüğüne kurtarma kazıları başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonrasında alanda çok sayıda mimari kalıntı, yontma taş ve sürtme taş endüstrisine ait buluntu, süs eşyaları ve kemik kalıntıları tespit edilmiştir. Yerleşim yerinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında çok sayıda mimari öge tespit edilmiştir. Farklı boyutlara olan söz konusu yuvarlak planlı yapıların ortasında ise birbiri ile ortak duvarları olan üç yapının (A1-3) bulunduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca kaçak kazıların bu yapılar içerisinde ve etrafında daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu nedenle 2024 yılında yürütülen kazı çalışmaları özellikle bu yapılar üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca bu yapıların hemen doğusunda bulunan ve aşırı tahribat altında olan başka bir yapı içerisinde de kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (A4). Fakat yerleşimin merkezde bulunan A1-A3 numaralı yapıların etrafında farklı boyut ve formlarda olan başka yapıların da bulunduğu görülmektedir. Bu yapılar üzerinde herhangi bir kazı çalışması henüz yapılmamış olmakla birlikte söz konusu yapı kalıntıları da detaylı bir şekilde belgelenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Kazılar sırasında maalesef sulu yıkama havuzu kullanılamamıştır. Fakat yüzeyde bulunan ve yer yer Roma Dönemi ve Orta Çağ malzemeleri ile kontaminasyona uğramış olan toprak alındıktan sonra tüm toprak iki farklı elekten geçirilerek tüm veriler toplanmaya çalışılmıştır (5 ve 2 mm). Ayrıca botanik analizler için farklı alanlarda çok sayıda toprak örneği alınmıştır (Resim: 4).

Yerleşim yerinde toplanan çok sayıda yontma taş parça arasında çakmaktaşının daha baskın kullanıldığını ama az sayıda da olsa obsidiyenden üretilmiş aletlerin de bulunduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca yerleşimin çevresinde yapılan araştırmalarda kireç taşı bloklar içerisinde bulunan çakmaktaşı yumruları da tespit edilmiştir. Bu nedenle hammaddenin yerel olduğu düşünülmektedir. Üretim yöntemi açısından bakıldığında yongalamanın baskın olarak mikrodilgi üzerine olduğu fakat taşımaklar arasında küçük boyutlu yongaların da bulunduğu görülmektedir. Ele geçen işlenmemiş mikrodilgi ve küçük boyutlu yongaların yanı sıra çok sayıda örnekle temsil edilen mikrodilgi çekirdekleri de bu durumu desteklemektedir. Çekirdekler genellikle tek vurma düzlemleri olmakla birlikte çok vurma düzlemlerli düzensiz çekirdekler de ele geçmiştir. Ayrıca obsidiyen ve çakmaktaşı atıklar üretimin alanda yapıldığına işaret etmektedir. Bu duruma ek olarak ele geçen çok sayıda vurgaç ve bir alanda toplu halde ele geçen üretim atığı yonga ve mikrodilgi parçaları yongalama-

nın alanda yapıldığını desteklemektedir. Yerleşimde çok sayıda yontma taş buluntusu ele geçirilmiştir. Bu buluntular arasında yonga, dilgi çekirdekleri, mikrodilgi çekirdekleri ve düzeltili dilgiler bulunmaktadır. Özellikle çakmaktaşı örnekler ağırlıkta olup, obsidiyen mikrodilgiler de tespit edilmiştir. Alet tipolojisi açısından mikrolitler arasında yarımaylar baskın olup, düzenli ve atipik örnekler görülmektedir. Helwan tipi yarımaylar az sayıda örnekle temsil edilmiştir. Ayrıca eğik budanmış sırtlı dilgicikler, düzeltili mikrodilgiler ve taş kalemler de önemli buluntular arasında yer almaktadır. Söz konusu endüstri Geç Epi-paleolitik Dönem'e işaret etmektedir (Kartal 2009). Yerleşim yerinde yapılan kazılar ve belgelemeler sırasında çok sayıda bazalt havan ve havan eli veya parçası tespit edilmiştir. Ayrıca kireçtaşı havanlara da sıklıkla rastlanmaktadır. Kireçtaşı olanlar geniş ve yayvan haznelere sahip bir grup olarak tanımlanabilir. Bazalt olanlar ise genellikle kırıktır. Fakat bir adet bazalt havan A1 yapısı içinde *in situ* konumda ele geçmiştir. Yassı ve yuvarlak bir forma sahip olan bu havanın her iki tarafında küçük bir hazne bulunmaktadır. Fakat yerleşim yerinde sıklıkla karşılaştığımız ana kaya içerisine açılmış havanlar (*bedrock mortar*) ayrı bir yere sahiptir. Yerleşimin etrafında toplam 8 ayrı alanda tespit edilen bu örneklerin 4 tanesi tekli, 3 tanesi ikili ve 1 tanesi de dörtlüdür. Yerleşim yerinde yapılan kazılar sırasında az sayıda süs eşyası ele geçmiştir. Bunlar arasında klotritten yapılmış 5 adet silindir profilli yassı boncuk, 1 adet tamamlanmamış oval formlu mermer boncuk, 3 adet pandantif, sabuntaşı, kumtaşı ve çaytaşından 1 adet işlenmiş kemik obje bulunmaktadır. Ayrıca alanda ele geçen birisi kireçtaşı diğeri andezit iki adet kırık ve eksik topuz başı sürtme taş aletler için ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda kumtaşından yapılmış bir adet taş baston da sürtme taş alet endüstrisi içerisinde, süs eşyası olarak, değerlendirilebilir. Son olarak ele geçen kırık ve eksik bazalt parçaları arasında taş kap olabilecek parçalar da bulunmaktadır. Alanda çok sayıda hayvana ait kemik kalıntısı ele geçmiştir. Özellikle kuru eleme sırasında mikro fauna olarak değerlendirilebilecek çok sayıda kemik parçası ele geçmiştir. Bunlar arasında sansar, tilki, kaplumbağa, tavşan, kedi ve kuşlar baskındır. Ayrıca daha büyük memelilere ait kızıl geeyik, koyun/keçi, yabani eşek ve domuz kemikleri bulunmaktadır (Resim: 5-7).

KAMP ALANI

Şika Rika Kamp Alanı Şika Rika 5 alanının yaklaşık 600 m güneyinde bulunmaktadır. Yerleşimin değişik yerlerinde çok sayıda kaçak kazı çukuru tespit edildiği için alanın tanımlanması adına 2 adet sondaj açılmıştır. Alan deniz seviyesinden 574.50 m yükseklikte bulunmaktadır. Alan doğu-batı yönünde 85 m ve güney-kuzey yönünde 100 m boyutlarındadır. Dış duvarları çift sıra yassı taşlarla örülmüştür. İç duvarları ise daha düzensiz ve tek sıra taşlarla örülmüş olduğu görülmektedir. Alanın genelinde çok sayıda çanak-çömlek parçasının olduğu tespit edilmiştir. Yüzeyde bulunan çanak-çömlek parçaları, metal parçaları ve bir adet kırık demir ok ucu bulunmuş ve koruma altına alınmıştır (Resim: 8).

SONUÇ

Bu alanda birbirinden farklı özellikler sergileyen yerleşimler bulunduğu görülmektedir. Örneğin Şika Rika 1 Alanı, büyük boyutlu olup içinde bulunan ve mekân olabilecek küçük yapı birimlerine işaret etmektedir. Söz konusu yapı yaklaşık 37 m çapındadır. Bu büyük yapının içinde bulunan ve düzensiz olan küçük yapı birimleri farklı ölçü ve plana sahip gibi görünmektedir. Fakat tamamı bu büyük yapının içerisindedir. Ayrıca büyük yapıya giriş sağlayan kapı boşlukları binaya ana giriş noktalarının olduğunu göstermektedir. Genel olarak bakıldığında Yakın Doğu'da bilinen radyal planlı yapılara benzemekle birlikte Şika Rika 1 alanı diğerleri ile boyut olarak karşılaştırılmaz. Bu noktada yerleşimin sahip olduğu ölçüler bir binadan çok duvarlarla sınırlandırılmış bir köy yerleşimine işaret etmektedir. Fakat sahip olduğu radyal plan daha küçük yapılarla temsil edilen ve bilhassa Suriye'de bulunan Wadi Tumbağ, Wadi El Hajana'da Jerf El Ahmar, Tell Abr 3 ve Mureybet gibi yerleşim yerlerinden bilinmektedir (Stordeur 2014). Ayrıca benzer plana sahip bir yapı Boncuklu Tarla ve bazı yapılarda Çemka Höyük yerleşiminde tespit edilmiştir. Ayrıca Kuzeydoğu Habur Bölgesi'nde yürütmekte Doç. Dr. Ergül Kodaş'ın yüzey araştırmalarında (yer yer 40-45 m çapında olan) çok büyük boyutlu yuvarlak planlı yapılar tespit etmiştir (Kodaş 2023). Örneğin Şika Rika 17, Şika Rika 2 ve Şika Rika 7 alanlarında yerinde tespit edilen ve yuvarlak plana sahip bir yapının kalın bir dış duvar ile çevrelendiğini ve konutların da bu büyük boyutlu yapının duvarlarının iç yüzeylerine eklenen küçük duvarlar ile oluşturulduğu görülmektedir. Aynı alanda bulunan Şika Rika 15 alanı da benzer bir duruma işaret etmekle birlikte bu yerleşim köşeli plana sahip bir duvarla çevrelenmiş gibi görünmektedir. Bölgede bulunan başka yerleşimlerde de tespit edilen köşeleri yuvarlatılmış veya tam köşeli planla sahip yapıların da (600-700 metrekairelik bir alanı kaplayan) benzer bir durum sergilediği gözlemlenmektedir (Dokane 6 ve Kure 1).

Şika Rika 5 ise özellikle bölgenin Epi-paleolitik Dönem'i üzerine bilgi vermektedir. Güney Levant ve Suriye'de MÖ 10. bin öncesinde Natuf kültür evresi ile beraber inşa edilmiş konutlara sahip olan yarı-yerleşik yaşam modeli bulunmaktayken bu dönemde Yukarı Dicle Havzası'nda da hem 'Zarziyan Kültürü' ile ilişkili hem de daha lokal olan bir yontma taş alet endüstrisi kullanan bazı toplulukların kendine özgü birtakım mimari öğeleri olan yarı-yerleşik veya yerleşik bir yaşam modeline doğru geçiş yaşamakta olduklarını söylenebilir. Fakat Mardin Eşiği'nde bulunan Şika Rika 5 alanında ve diğer yerleşimler bölgede belki de daha yerel bir Epi-paleolitik Dönem kültür evresinin olabileceğine işaret etmektedir. Doç. Dr. Ergül Kodaş'ın bölgede yapmış olduğu yüzey araştırmalarında Şika Rika Yerleşim Alanı'na (3, 5-14 ve 17, 19-20) ek olarak Nusaybin ilçesinde bulunan Mer Babe ve Kün Aftare; Kızıltepe ilçesinde bulunan Dokane, Milane ve son olarak Artuklu ilçesinde bulunan Bikeyre yerleşimleri yüzeyden görülen mimari kalıntılar baz alındığında benzer özelliklere sahiptir (Kodaş 2023). Ayrıca benzer buluntu alanlarının Şanlıurfa ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında da tespit edilmiş oldukları görülmektedir (Şahin vd 2023).

Kamp Alanı'nda kazılan iki adet sondaj ve alanda yapılan yüzey araştırmaları sonrası elde edilen veriler söz konusu yerleşimin Parth-Roma Dönemi'ne ait olduğuna işaret etmektedir. Parth Dönemi'ne ait "Baskı Bezemeli" çanak-çömlek parçaları ile beraber "Brittille Ware" olarak isimlendirilen ve Roma Dönemi'ne ait olduğu düşünülen parçaların bir arada olması bu kronolojik konumu desteklemektedir. Son olarak söz konusu alanda yapılan gözlemlerimiz hala aşırı bir tahribat altında olan yerleşimlerin belgelenmesi ve koruma altına alınması adına sadece bir başlangıç olarak nitelendirilebilir.

Sonuç olarak 2024 yılı kazı sezonunda kazısı yapılan Şika Rika 5 ve Kamp Alanı'nda kazıların devam etmesi çok büyük önem arz etmektedir. Ayrıca yerleşimin sınırında bulunan diğer alanların (özellikle Şika Rika 3 başta olmak üzere) da daha detaylı olarak kazılması, belgelenmesi, bütüncül olarak anlaşılması ve korunması adına önümüzdeki kazı sezonlarında da mutlaka kazı çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aurenche, O. & Kozłowski, S.K. (2010) *Territories, Boundaries and Cultures in the Neolithic Near East*. BAR International Series 1362. Oxford: Archaeopress.

Kartal, M. (2009) *Türkiyede Epi-paleolitik Dönem: Son Avcı-Toplayıcılar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

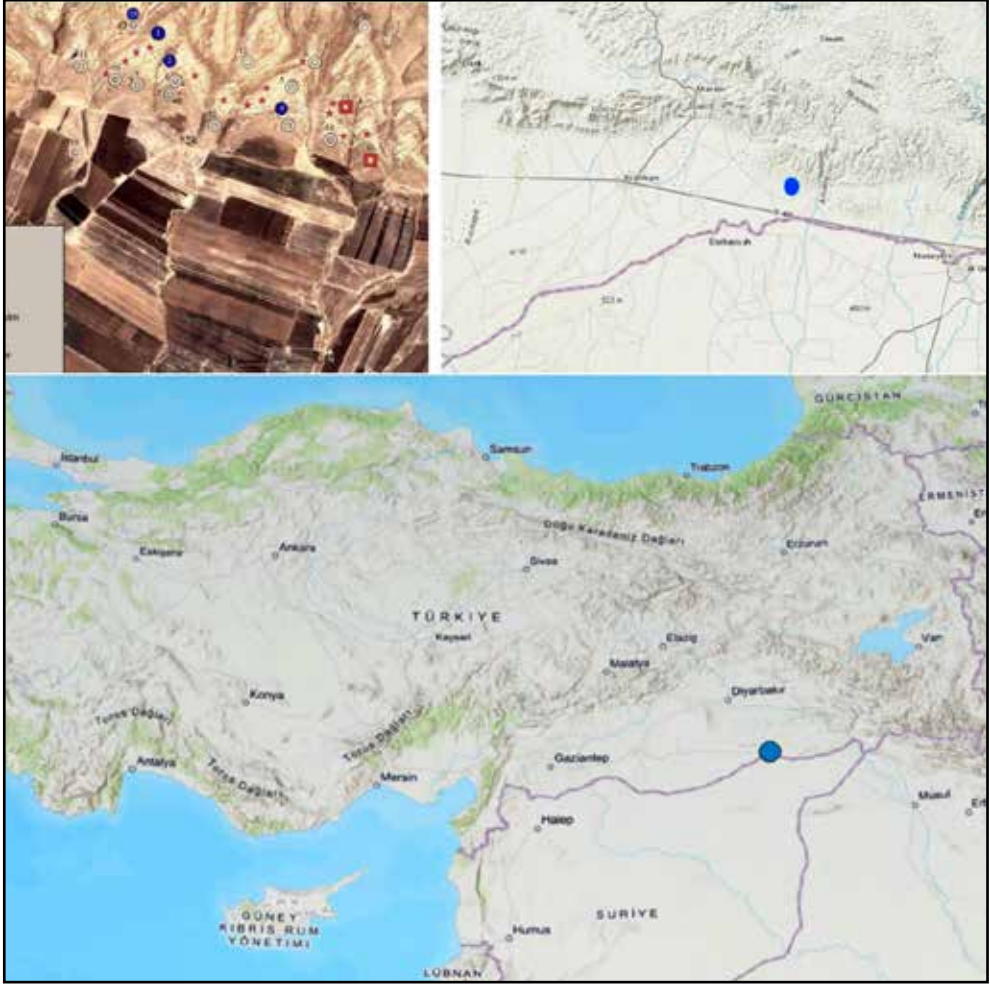
Karul, N. (2020) The Beginning of the Neolithic in Southeast Anatolia Upper Tigris Basin. *Documenta Praehistorica*, XLVII, 76-95.

Kodaş, E. (2023) Kuzeydoğu Khabur Bölgesi Neolitikleşme Süreci Üzerine Bazı Gözlemler: Mardin/Türkiye. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 174.

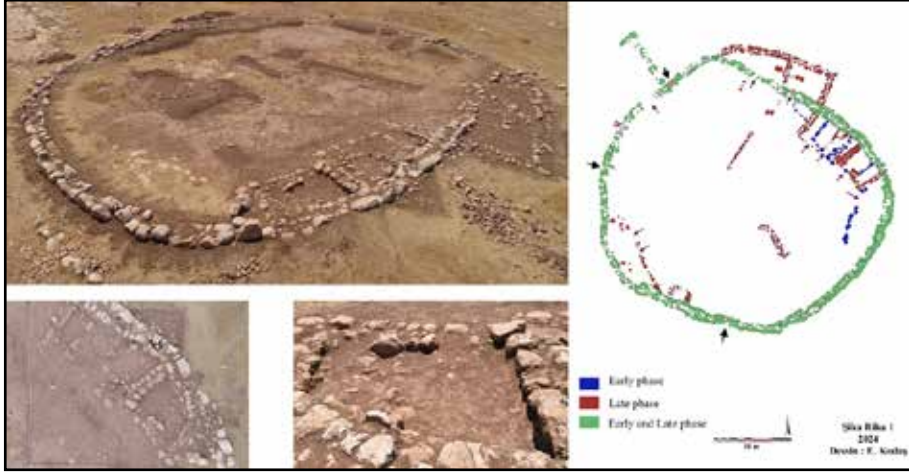
Şahin, F., Uludağ, C., Özçelik, K. & Sevindik, Y.E. (2023) Şanlıurfa Merkez and Çevresi Tarihöncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (Şaya) 2021 Yılı İlk Sezon Sonuçları. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 38(1), 477-497.

Stordeur, D. (2014) Jerf el Ahmar entre 9500 et 8700 av. J.-C. Un village des débuts de lagriculture. Une société complexe, in Manen, C., Perrin, T. & Guilaine, J. (eds.) *La Transition Neolithique en Méditerranée, ou comment des chasseurs devinrent agriculteurs*, 27-41. Paris: Errance.

EKLER

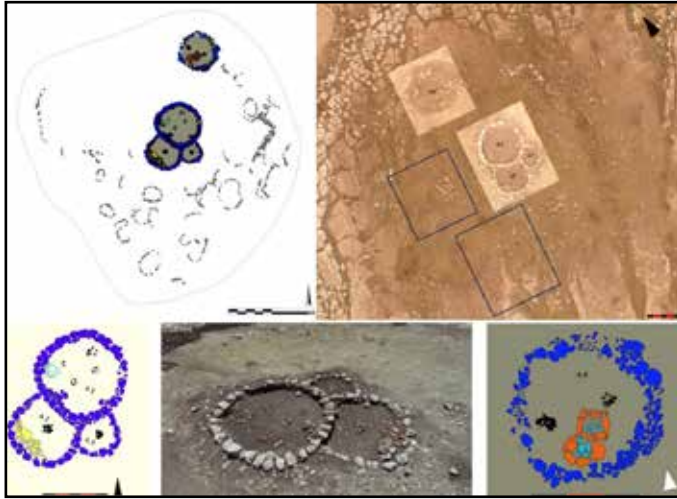
Resim 1: Şika Rika yerleşimlerinin lokalizasyonu ve alanda tespit edilen yerleşim yerleri.

Resim 2: Şika Rika 1 yerleşimi genel görünümü ve mimari kalıntılar.

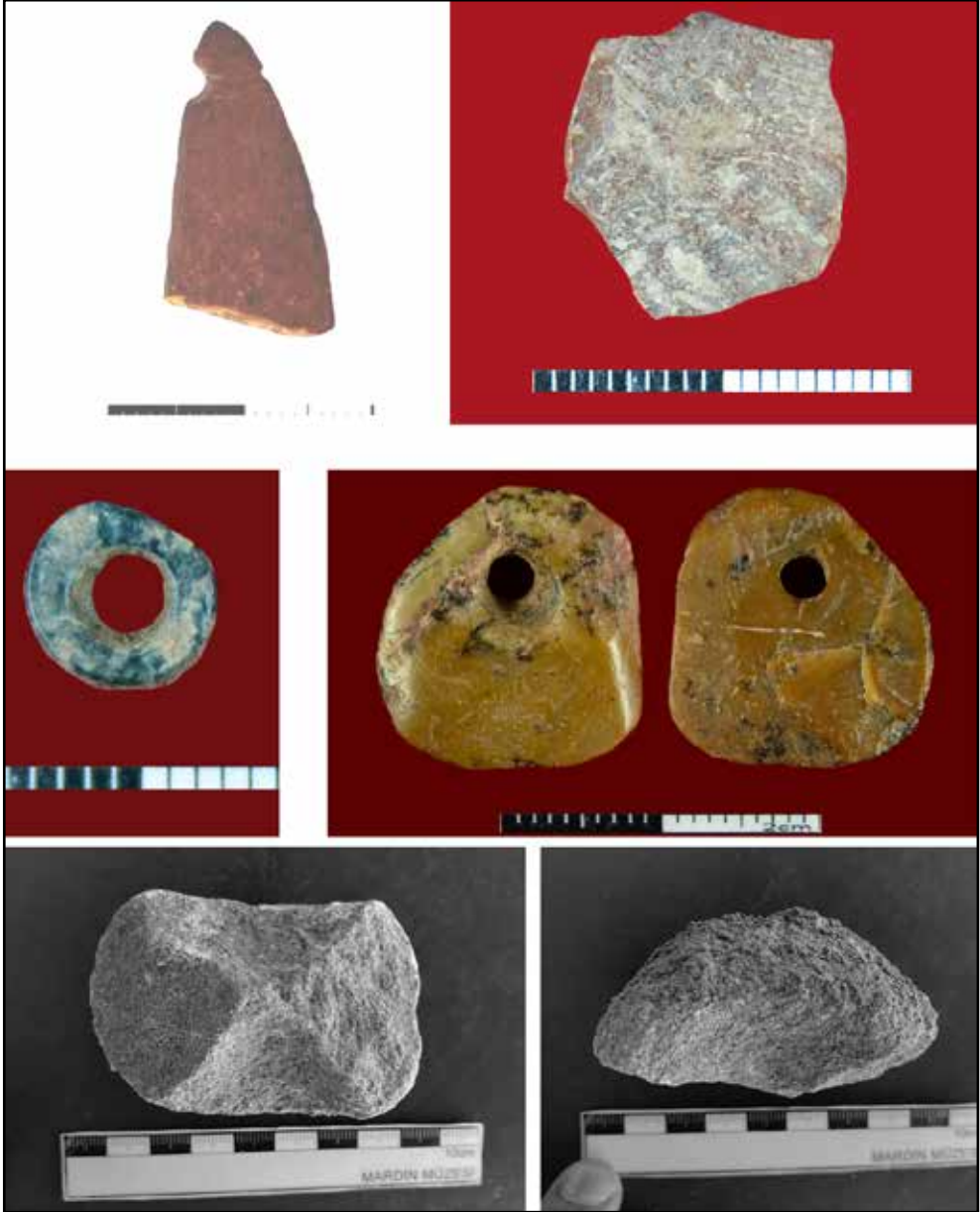
Resim 3: Şika Rika 1 yerleşiminde ele geçen küçük buluntular.

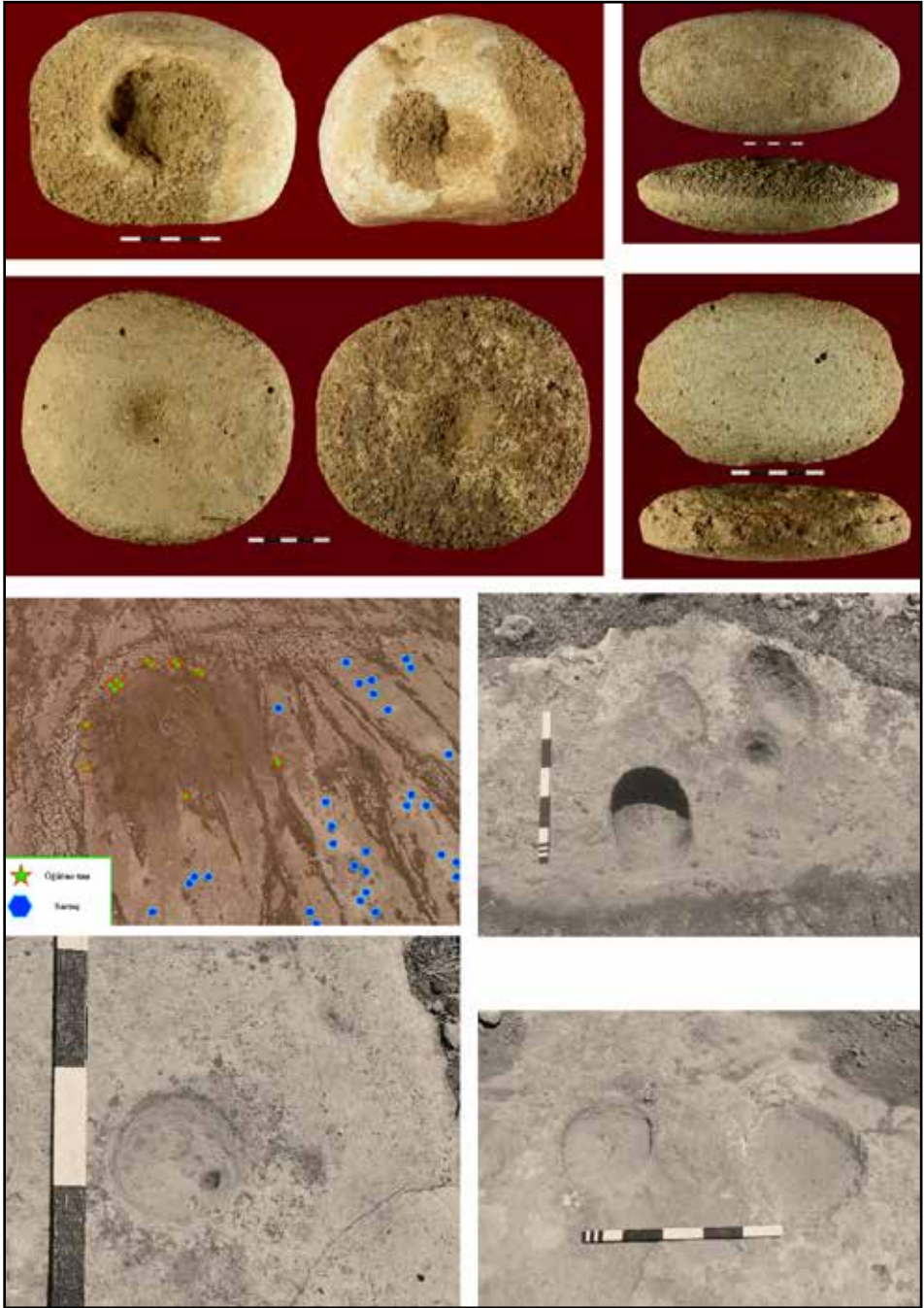
Resim 4: Şika Rika 5 yerleşimi genel görünümü ve mimari kalıntılar.

Resim 5: Şika Rika 5 yerleşiminde ele geçen yontma taş buluntular.

Resim 6: Şika Rika 5 yerleşiminde ele geçen süs eşyaları.

Resim 7: Şika Rika 5 yerleşiminde ele geçen sürtme taş buluntular.

Resim 8: Şika Rika-Kamp Alanı yerleşimi genel görünümü, mimari kalıntılar, metal eserler ve çanak-çömlek kalıntıları.

2024 YILI PORSUK HÖYÜK (NİĞDE-ULUKIŞLA) ÇALIŞMALARI

Éric JEAN*

Martin SAUVAGE

İ. Murat OZULU

Alice MOUTON

Alessio MANTOVAN

GİRİŞ

Zeyve Höyük olarak da bilinen Porsuk Höyük, Niğde ilinin Ulukışla ilçesine 9 km uzaklıkta bulunmaktadır. Üçgen biçimindeki sit alanın doğu-batı uzunluğu 450 metre, kuzey-güney ucu ise 200 metredir. Kalınlığı 5.50-8.50 metre olan arkeolojik tabakalar, yer yer 16 metre yüksekliğe ulaşan konglomera bir tablanın üzerinde yer almaktadır. Yüksekliği ile kuzey ve doğu yamaçlarının dikliği de yerleşime doğal bir kale görünümü kazandırmıştır (Resim: 1).

* Dr. Öğr. Üyesi Éric JEAN; Hitit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 19040 Ulukavak-Çorum/TÜRKİYE, E-posta: ericlucjean@hitit.edu.tr, ericjean1@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-2841-9757.

Dr. Martin SAUVAGE; Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) Unité Mixte de Recherche (UMR) 7041 Archéologie et Sciences de l'Antiquité (ArScAn) Équipe Du Village à l'État au Proche et au Moyen-Orient (VEPMO), 92023 Nanterre/FRANSA, E-posta: martin.sauvage@cns.fr, ORCID: 0000-0001-7599-5135.

Dr. Öğr. Üyesi İ. Murat OZULU; Hitit Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokul, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, 19200 Merkez-Çorum/TÜRKİYE, E-posta: imuratozulu@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0963-3600.

Prof. Dr. Alice MOUTON; CNRS UMR 8167 *Orient et Méditerranée*, 94800 Villejuif/FRANSA, E-posta: alice.mouton@cns.fr.

PhD Alessio MANTOVAN; University of Pavia, Department of Humanities, History-Archaeology, 27100 Pavia/İTALYA, E-posta: alessio.mantovan84@gmail.com.

Resim 1: Porsuk Höyük'ün batıdan hava görünümü.

Eskiçağ'da Kilikia Kapıları olarak adlandırılan, Anadolu platosunu Gülek Boğazı yoluyla Akdeniz'e bağlayan güzergâh üzerindeki konumu, maden rezervleri ve orman örtüsü bakımından zengin Toros Dağları'nın kuzey eteklerinin yakınında yer almasının yanında, kuzey ve güneyden doğuda birleşen iki nehirle çevrili olan bu sit alanı avantajlı stratejik bir konuma sahiptir. Porsuk, Toros Dağları'nın kuzeyinde yer almasına rağmen, hidrografik havzası sayesinde Akdeniz'e bağlanmaktadır (Harita: 1).

Harita 1: Porsuk Höyük, Toros Dağları ve Orta Anadolu ile Akdeniz arasındaki su bölümü çizgisi.

William Ramsay, 1891’de burayı ziyaret ettikten sonra 1903’te bu höyükten bahseden ilk kişidir (Ramsay 1903). Ramsay’dan sonra Emil Forrer, 1926 yılında Hitit tipi tonozlu girişe dikkat çekmiş ve Porsuk’un muhtemelen Asur Tunası ve Ptolemaios’un Tynna’sına karşılık gelen Hitit metinlerindeki Tunna/Dunna ile özdeşleştirilmesini önermiştir (Forrer 1937). 1960 yılında höyüğün batı eteğindeki yol inşaatı sırasında üzerinde Luvi hiyeroglif yazısı bulunan bir taş levha buldozerle gün ışığına çıkarılmıştır. Birkaç yıl sonra, o zamanlar İstanbul Fransız Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Hititolog Emmanuel Laroche, bu yazıtın Geç Hitit Dönemi’ne ait olduğunu ve MÖ 8. yüzyılın sonlarına tarihlenebileceğini önermiştir. Höyükte E. Laroche başkanlığında 1968 yılında sondaj ve yüzey araştırmaları yapılmıştır. Yerleşimdeki arkeolojik çalışmalar 1969-2022 yılları arasında Olivier Pelon, Dominique Beyer ve Claire Barat’ın başkanlığında 33 kazı çalışması sezonu yürütülmüştür.¹ 2024 yılında Éric Jean’ın sorumluluğunda başlayan kazı çalışması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (eski adıyla Fransız Arkeoloji Enstitüsü) adına, Fransa Avrupa ve Dışişleri Bakanlığının mali desteğiyle yürütülmeye devam etmektedir.

Sit alanında dört yerleşim dönemi tespit edilmiştir, bunlar: Porsuk Höyük özelinde Miltattan Önce (MÖ) 1600-1400/1350 yıllara tarihlenen Hitit Dönemi (Tabaka VI ve V), MÖ 900-700 yıllara tarihlenen Geç Hitit Dönemi (Tabaka IV ve III), MÖ 3. yüzyıldan MS 2. yüzyıla kadar tarihlenen Helenistik ve Roma dönemleridir (Tabaka II ve I). Ayrıca, MS 9.-12. yüzyıllara tarihlenen bir Bizans nekropolü de bulunmaktadır. Antik yerleşimin en iyi bilinen özellikleri, höyüğün batı ve doğu uçlarında yer alan Tunç Çağı ve Demir Çağı surları ile Klasik Dönem yerleşim alanının bir bölümüdür. Bu durum, sahanın 4.5 hektarlık bölümünün 3.4 hektarının özel parsellerden oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Porsuk’ta 20 Haziran-29 Ağustos tarihleri arasında planlanan 2024 sezonu aslında 30 Temmuz-29 Ağustos 2024 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Bu 2024 sezonuna daha önce listede planlanan kazı ekibinden 8’i Türk, 3’ü yabancı olmak üzere toplam 11 kişi katıldı. Ancak bu Ağustos ayı boyunca, ekibin her üyesinin sorumluluğu, bağlılığı ve büyük pozitifliği ile Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcisinin yeterliliği, başarılı bir kampanya yürütmemize ve bu da gelecek sezonların temellerini atmamıza olanak sağladı. Kazılar, Türk, Fransız ve İtalyan kurumlardan araştırmacı ve öğrencilerin katılımıyla, disiplinlerarası ve uluslararası bir yaklaşımla sürdürülmektedir. Hitit Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin yeri önem arz etmektedir.²

1 Bu yıllarda Porsuk Höyük kazılarında elde edilen veriler ve bu verilerin yorumları için diğer referansların yanı sıra bkz. Pelon 1978; 1992; Pelon ve Kuzucuoğlu 1999; Beyer 2010; 2012; Beyer ve Laroche-Traunecker 2017; Beyer vd. 2012; 2015; 2016; Barat ve Köker Gökçe 2019; Barat vd. 2020a; 2020b; 2022; 2023.

2 Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni ve Fransa Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı mali desteğiyle 2024 yılı çalışmaları Hitit Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Éric Jean başkanlığında, Prof. Dr. Ekin Kozal, Prof. Dr. Alice Mouton, Dr. Öğr. Üyesi İ. Murat Ozulu, Dr. Martin Sauvage, Alessio Mantovan, Nail Uslu, Burak Güçlü, Muhammed Güçlü, Sezer Dünder, Burcu Eker’den oluşan bir ekiple sürdürülmüştür.

PORSUK HÖYÜK'TE 2024 YILINDA YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

2024 yılında dört tür çalışma gerçekleştirildi: arkeometrik analizler, kartografik, topografik ve drone çalışmaları, arkeolojik yüzey araştırmasının yanı sıra arkeolojik kazılar.

1. Arkeometrik Analizler

Seramikler üzerinde arkeometrik analizler 29 Temmuz-3 Ağustos 2024 tarihleri arasında Porsuk kazı evinde gerçekleştirildi. Daha önce yürütülen jeolojik araştırma sırasında alınan 10 toprak örneğinden 10 adet toprak disk hazırlandı ve Ömer Halisdemir Üniversitesinde 950 derece sıcaklıkta pişirildi (Resim: 2).

Resim 2: Toprak örneklerinden pişirilen diskler (A. Mantovan).

Bu diskler daha sonra arkeolojik seramiklere uygulanan aynı arkeometrik metodoloji kullanılarak analiz edildi; bu metodoloji şu şekilde özetlenebilir: 1) Hamurların makroskopik analizi; 2) Hamurları oluşturan kimyasal elementlerin kalitatif analizi. Makroskopik analiz, kil matrisini ve hamurların kaba fraksiyonunu gözlemlemek için bir DinoLite dijital mikroskobu (model: AM7013MZT) kullanılarak gerçekleştirildi. Hamurları objektif bir şekilde tanımlamak için *Prehistoric Ceramic Research Group* (2010) tarafından önerilen standartlaştırılmış karşılaştırma tabloları kullanılmıştır. Taşınabilir X-ışını floresans spektrometresi (pXRF), element bileşimini belirlemek için yaygın olarak kullanılan, tahribatsız ve invaziv olmayan bir kimyasal analiz yöntemidir. Bu proje için, New York Üniversitesi Antik Dünya Araştırmaları Enstitüsünden (ISAW) alınan Rh tüplü ve geniş alanlı, yüksek çözünürlüklü silikon sürüklenme dedektörüne sahip pXRF Bruker ELIO spektrometresi kullanıldı (Resim: 3). Her numune için, arkeolojik seramiklerdeki yeni bir kırılmanın farklı kısımlarından ve hazırlanan toprak numunelerinin en düz kısmından üç ölçüm yapıldı.

Resim 3: Taşınabilir X-ışını floresans spektrometresi (pXRF) (A. Mantovan).

Toplamda *cooking-pots* yapımında kullanılan beş farklı hamur tespit edildi (Resim: 4). Beşi de Porsuk'un yakın çevresindeki jeolojik alanla tutarlı jeokimyasal özellikler göstermektedir. Makroskopik ve pXRF spektrometrik analizler sağlam bir veri seti oluşturdu; bu veri seti, Doç. Dr. Claire Barat başkanlığındaki 2022 Porsuk kazı kampanyası sırasında Dr. Giacomo Casucci tarafından üretilen morfo-stilistik verilerle arkeometrik veriler entegre edilerek analiz edilecek ve yorumlanacaktır.

Resim 4: pXRF spektrometresi ile analiz edilen seramik parçaları (A. Mantovan).

2. Topografik Rölöveler, Kartografik ve Fotogrametrik Çalışmalar

3-11 Ağustos 2024 tarihleri arasında kartografik, topografik ve fotogrametrik alanlarda yeni çalışmalara başlangıç yapıldı.

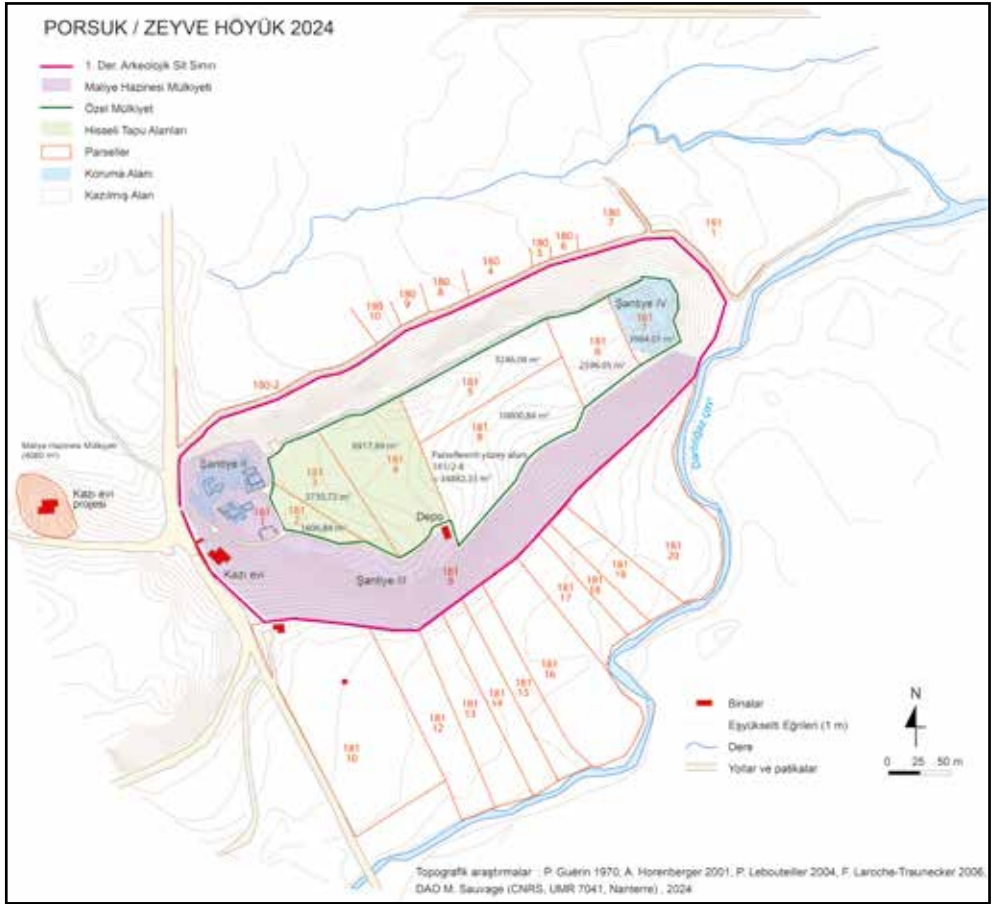
1. Kartografi

Porsuk son kazıların belgeleri bize ulaşmadığından, ilk çalışma Google veya Bing uydu fonları ile son kazılardan elde edilen coğrafi referanslı ortofotoğrafları birleştirerek QGIS altında bir coğrafi bilgi sistemi oluşturmaktan hedeflendi. Oluşturan GIS artık kazının tüm grafik ve topografik belgelerinin aynı belgede coğrafi olarak referanslandırılmasını mümkün kılmaktadır. Kazıların son döneminin Autocad'de hazırlanan ve Harita Mühendisi Hakan Erdem'in bize sağladığı önceki vektör topografik planı da QGIS'te coğrafi referanslandırılmıştır (Resim: 5).

Resim 5: Google uydu arka planıyla coğrafi bilgi sistemindeki (GIS) önceki topografik planın coğrafi konumu (M. Sauvage).

Bu plan QGIS veya Illustrator kullanarak 2024 kazı planlarının oluşturulmasına temel oluşturdu. İlk adım, 2024 yılı kazı projelerinin haritasını çıkarmak için Aralık 2023'te planın güncellenmesinden oluşuyordu. Daha sonra yeni bir topoğrafik plan hazırlandı ve güncellendi; bu plan öncelikle daha geniş bir çevrede önceki *Chantier* alanlarının belirlenmesine, aynı zamanda da bunların satın alınmasına yönelik prosedürleri kolaylaştırmak amacıyla özel parsellerin ve bunların yüzey alanlarının hassas bir şekilde haritalandırılmasına olanak sağladı (Harita: 2). GIS altlığı yeni bir kazı evinin ve yeni arkeolojik alanın taşınması ve kurulması olasılıklarını araştırılmasında için kullanıldı.

Harita 2: Topoğrafik planın 2024 versiyonu (M. Sauvage).

2. Topoğrafî ve Fotogrametri

Höyükte daha önceki kazılar sırasında belirlenmiş olan belirli sayıda topoğrafik işaretin yerini tespit edebildik: bunlar genellikle ızgaranın köşelerine en sık yerleştirilen

kazıklardır. Bu işaretleyiciler, herhangi bir topoğrafik materyalin yokluğunda GIS üzerinde kabaca coğrafi olarak konumlandırıldı ve daha sonra total station ile yapılan araştırmalara temel oluşturabilmek amacıyla fotoğraflandı. Bu amaçla höyüğün güneybatısında iki yeni istasyon kurulmuştur. 7 Ağustos 2024'te, drone operatörleri ekibi sahaya ön ziyareti yapmak üzere geldi. Böylece, geçişlerini programlamak amacıyla GIS üzerinde farklı ölçeklerde uçulacak farklı alanları gösteren bir uydu görüntüsü hazırlanmıştır (Resim: 6).

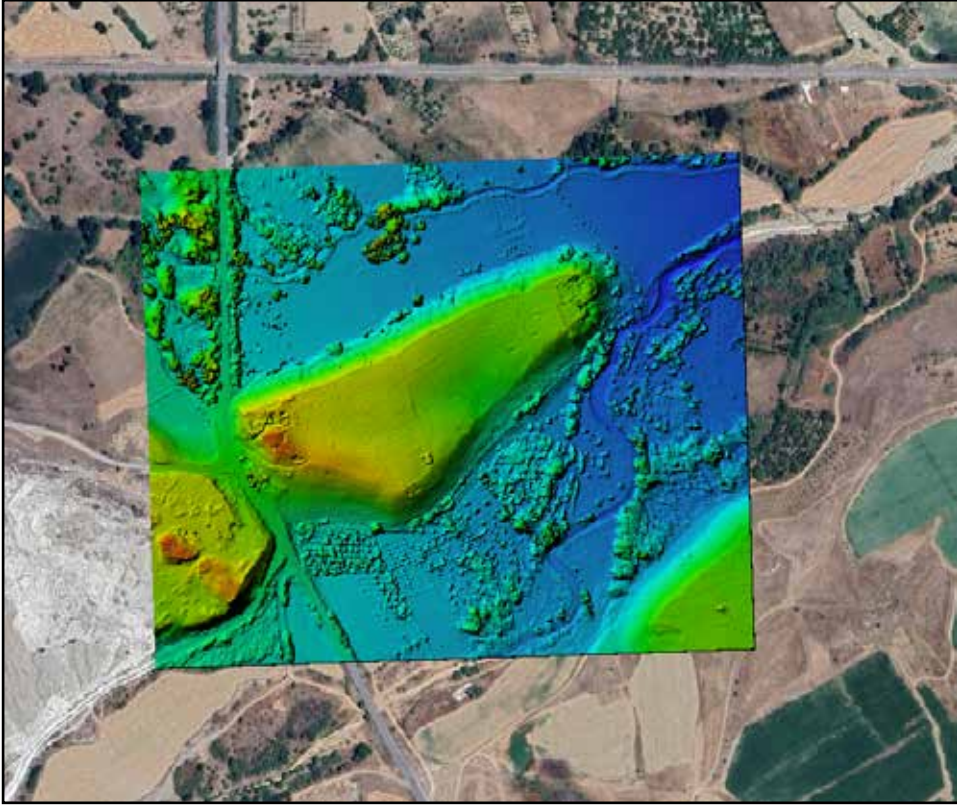
Resim 6: Drone ile araştırılacak alanların GIS üzerinde belirlenmesi (M. Sauvage).

Dron ile yapılan bu fotogrametrik çalışma ile elde edilmesi hedeflenen sonuçlar:

1. Eski kazı planlarını daha sonra yeniden düzenleyebilmek için alanın ortofotoğrafı oluşturulması (Resim: 6.1-2); 2. Özellikle erişim rampaları olan bir şehir kapısının varlığına ilişkin hipotezi doğrulamak için güney yamacının topografyası ve alanın dijital arazi modelinin elde edilmesi (Resim: 6.2); 3. Yeniden yapılanma hipotezleri üzerinde çalışmak ve görüntüleri genel halka dağıtılmak üzere sunabilmek için (özellikle alanı tanıtan bir broşür) havadan görüntüler ve *poternin* 3 boyutlu modelinin elde edilmesi (Resim: 6.1); 4. Aşağı şehrin olup olmadığını tespit etmek ve haritasını çıkarmak amacıyla olası kurumlar için bölgeyi araştırmak amacıyla 3. bölgenin ortofotoğrafı ve dijital arazi modelinin elde edilmesi (Resim: 6, 3; 7).

Drone ekibinin ön ziyaretinin ardından, 15 Ağustos 2024 tarihinde alanın temizliği tamamlandıktan sonra, Nevşehir'den gelen üç kişilik bir drone ekibi tarafından drone ile alan ve çevresi tarandı. *Global Navigation Satellite Systems* (GNSS) kullanılarak 11 adet Yer Kontrol Noktası-Ground Control Point (YKN) elde edilmiştir. Haritalama, DJI Mavic 3 Enterprise RTK modülü drone ile yapılmıştır. Dört alanda drone kapsama alanı sağlandı: 1. alan Hitit *poterni* ve höyüğün kuzeybatı kısmındaki *Chantier II*; 2. alan tüm höyüğü; 3. alan höyüğün kuzey ve güneyindeki alçak alanları; 4. alan ise höyüğün en uzak çevre bölgelerini kapsamaktadır (Resim: 7). 2D modelleme için 23,7 hektarlık kapsayan 1, 2 ve 3 numaralı tarama alanlarında, *Above Ground Level* (AGL) modunda 70 metre yükseklikte 596 fotoğraf çekildi. 2D modelleme için 81,7 hektarlık kapsayan 4 numaralı tarama alanında, AGL modunda 130 metre yükseklikte 579 fotoğraf çekildi. Son olarak, 3D modelleme için 11,1 hektarlık kapsayan 1. ve 2. tarama alanlarında, AGL modunda ve oblique tarama modunda 70 metre yükseklikte 785 fotoğraf çekildi.

Drone ile elde edilen bu fotogrametrik veriden beklenen ilk üç hedef için sonuçların değerlendirilmesi devam etmektedir. Dördüncü hedef olan dijital arazi modeli sonucuna göre, höyüğün aşağı kuzey ve güney kısımlarında yapıların bulunmadığını görülmüştür (Resim: 7). Bir "aşağı şehrin" olası yokluğu, yüzeyde bulunan çok az arkeolojik malzemeyle de doğrulanmaktadır. Bu muhtemel yokluk, höyüğün sırasıyla kuzey ve güneyde yer alan ve güneydoğuya doğru akan akarsuların oluşturduğu hidrografik havzada buraların taşkın riski taşıyan alanlar olmasıyla açıklanabilir.

Resim 7: 2024 yılında drone fotogrametrisi ile elde edilen dijital arazi modeli (höyük ve alçak alanlar) (N. Uslu et M. Sauvage).

23 Ağustos 2024'te, GIS'te kabaca coğrafi olarak belirlenen işaretleyicilerin yeniden hizalanmasını mümkün kılan topografik rölöveler gerçekleştirildi. Böylece 2024 yılında yapılan yüzey araştırması ve kazı alanlarının sınırları da belirlenebildi.

3. Höyüğün Temizliği ve Yüzey Araştırması

Porsuk'un son kazı çalışmaları 2022 yılında gerçekleştirildiği ve bekçinin 2023 yılında emekliye ayrılmasından dolayı höyük neredeyse iki yıl boyunca bakımsız kalmıştır. Bu nedenle 5-10 Ağustos 2024 tarihleri arasında beş işçi ve iki arkeologdan oluşan 7 kişilik bir ekip, kazı evinin çevresi, II, III ve IV numaralı *Chantier*'lerdeki eski kazılarda ortaya çıkartılan ana mimari yapıları, ve höyüğün özel arazilerindeki görülen bazı taş hizalamalarında bulunan yabancı otları temizledi. Söz konusu *Chantier*'lerde biriken jeotekstil örtüler ve toprak ve döküntülerin kaldırılmasıyla temizlik tamamlandı. Temizlik çalışmaları ile özellikle dronunun uçuşuna zemin hazırlaması ve olası ziyaretçilerin alana ulaşımının kolaylaştırması sağlanmıştır.

Yüze araştırması yapılması fikri, kuzeybatı-güneydoğu yönünde eğimli olan höyüğün merkezine doğru bir havza veya topografik çöküntünün varlığından kaynaklanmaktadır ve höyüğün güney eteğinde bir kapı veya girişin olası varlığına işaret etmektedir. Bu fikir, Claire Barat'ın ekibi tarafından 2018 yılında yürütülen jeofizik ve jeomanyetik araştırmaların ön sonuçlarıyla da desteklenmektedir; bu araştırmaların yorumuna göre, genel olarak batı-doğu yönelimli ve kısmen paralel olan ve doğuda birbirine yaklaşan ve havzaya doğru uzanan iki yolun varlığı görünmektedir (Barat et al. 2023, Fig. 3). Ancak, güney yamacın dışında (Parsel 181.9), bu alan mülkiyeti özel parsellerde olduğundan (Parsel 181.8) kazı yapılamamıştır (Harita: 2). Çok dik ve tehlikeli olmayan yerlerde höyüğün sadece güney yamacı (Parsel 181.9) aranabilmektedir. Havzada ve II ile IV No.lu *Chantier*'ler arasındaki alanın kuzey yarısında, kuzey yolunu ve kısmen güney yolunu içeren bir yüze araştırması yapılmasına olan ilgi bundan kaynaklanmaktadır. Yüze araştırmaları aynı zamanda Por-suk seramiklerini de tanımamızı sağlamaktadır.

Temizlik yapan aynı ekiple, 12 ve 13 Ağustos 2024 tarihlerinde II ve IV No.lu *Chantier*'ler arasındaki höyüğün kuzey kısmından başlayarak 40x40 m'lik 7 kareye bölünerek yüze toplama işlemi gerçekleştirildi (Resim: 8, kare 1-7). Daha sonra yüze araştırması havza ve çevresinde yoğunlaştırıldı (Resim: 8, kare 8-13); 8'den 10'a kadar olan "kareler", arazinin eğiminden ve harita ölçüm cihazlarının eksikliğinden kaynaklı olarak yapılan klasik ölçümler sebebi ile 50x40 m'dir.

Resim 8: Yüze araştırması alanının yeşil ızgarası ve kazılan alanın kırmızı dikkörtgeni (*Chantier* V) (İ. M. Ozulu).

Yüzey araştırması sırasında toplanan seramik parçaları yığın sayılarak en çok bulunduğu alanlar ve temsil edilen dönemler hakkında göreceli bir fikir edinildi ve genel fotoğraflar çekildi. Tanımlı parçalar dışındaki seramikler korunmamış ve bir çukura yerleştirilmiştir. Sonuçlar hayal kırıklığı yaratabilir çünkü elde edilebilecek tek önemli bilgi 8, 9 ve 11 numaralı karelerde toplanan daha fazla sayıda seramikle ilgilidir (Resim: 8). Bu durum, bu karelerin havzanın kuzey ve batı kısımlarını, yani seviye farkının en fazla olduğu yeri (Kare 8 ve 11) ve topografik çöküntünün tabanını (Kare 9) temsil etmesiyle açıklanabilir. Ayrıca 40x50 m ölçülerindeki 8, 9 ve 10 numaralı karelerin diğerlerinden daha büyük olduğunu da unutmamak gerekiyor. Niteliksel düzeyde yüzey araştırması, belirli dönemlerin diğerlerinden daha fazla temsil edildiği alanların tanımlanmasını mümkün kıldı. Bir yandan tüm dönemler, diğer yandan mantıklı ve beklenen bir şekilde, en son dönemlere ait daha fazla sayıda seramikle temsil ediliyordu: Demir ve Tunç Çağı seramiklerinden daha fazla Helenistik ve Roma seramikleri. Yüzey araştırmasının çifte olumlu yanı, höyüğün tanı amaçlı küçük bir seramik koleksiyonunun oluşturulması ve seramik açısından zengin kazılabilecek tek alanın, yani 11 numaralı karenin güneydoğu yarısının vurgulanmış olmasıdır. Nitekim 11 numaralı karede çok sayıda seramik parçası toplanırken, 12 numaralı karede çok daha az sayıda, 13 numaralı karede ise neredeyse hiç seramik parçası toplanmadı. Ancak, tüm yüzey araştırması alanlarından yalnızca 12 ve 13 numaralı kareler ve 11 numaralı karenin güneydoğu yarısı Maliye Hazinesi mülkiyetindeki 181.9 parsel aittir ve bu nedenle şu anda kazılabilmektedir (Resim: 8).

4. Kazı Çalışmaları

11 numaralı karenin güney yarısında yeni bir kazı alanı (*Chantier V*) açılmasına karar verildi (Resim: 8, kırmızı dikdörtgen); bu alanın konumu beş kritere göre seçildi:

1. Maliye Hazinesine mülkiyetine ait arazi üzerinde bulunması;
2. Topografik çöküntüye ve dolayısıyla höyüğün güney yamacı seviyesindeki varsayımsal kapıya veya girişe yakınlığı;
3. Yüzey araştırması sırasında toplanan seramiklerin bolluğu (Kare 11) ve Demir ve Tunç çağlarına ait parçaların nispeten büyük miktarda varlığı;
4. Höyüğün tabanına yakın bir yerde tespit edilen, doğu-batı yönlü bir duvara ait olabilecek üç taş dizisinin kuzey uzantısındaki konumu;
5. Daha batıdaki arazinin aksine, arazinin dik olmasına rağmen tehlikesiz bir şekilde aranabilir kalması.

Temsil edilen kültürel katmanların belirlenmesi amacıyla 14-28 Ağustos 2024 tarihleri arasında basamaklı bir kazı (*Step-Trench*) gerçekleştirilmiştir. Sınırları 3 m genişliğinde ve 11 m ila 11.50 m uzunluğunda deforme olmuş bir dikdörtgen oluşturmaktadır. Kuzeydoğu köşedeki deformasyon, topografik donanım olmadan yapılan ve höyüğün kenarını

takip eden bir yerleştirmeden kaynaklanmaktadır. Daha önceki kazılara bir marj bırakmak amacıyla *Unité Stratigraphique* (US) 8000'den başlayarak Stratigrafik Birimler sistemi kullanıldı. Seramikler ve diğer buluntular muhafaza edildi, kaydedildi ve numaralandırıldı.

Karışık seramik içeren bir dolgunun ardından, Helenistik Dönem'e özgü kabaca monte edilmiş duvar (Resim: 9) ve seramik (Resim: 10) sunan bir birinci tabaka ortaya çıkarıldı. Bu, 17-24 Ağustos 2024 tarihleri arasında misafirimiz olan ve Dominique Beyer'in ekibinde 10 yıl boyunca çalışan arkeolog Isabelle Chalier tarafından doğrulandı. Helenistik seramiklerin yanı sıra vazo onarımında kullanılan kurşun kenet parçası da bulunmuştur (Resim: 11). Başlangıçta Hitit tipi bir tanrıyı temsil eden kurşun heykelcik parçası olabileceği düşünülmüştü. Ancak Hitit tipi bir heykelciğin Helenistik bağlamıyla ilgili şüphelerin yanı sıra, küçük bir araştırma onun gerçekten bir kenet olduğunu düşündüren paralellikler bulmamızı sağladı (MacNeil Bogess 1970, Plate 16.b, "c"). Ayrıca, arkeolojik depoda sadece kenet izlerini değil, aynı zamanda bir kurşun kenet parçasını da içeren iki yapıştırılmış *pithos* parçasının bulunması, bu nesnenin kesin olarak tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Aynı Helenistik tabakada bir sapan taşı ve biri pişmiş toprak, diğeri karnelyan akik taşı olmak üzere iki boncuk bulunmuştur. Helenistik tabakanın ardından yaklaşık 0,70 m kalınlığında dolgular ortaya çıkarılmıştır. Bu dolguların altında ikinci bir yapı katı ortaya çıkmış olup (Resim: 9), bugüne kadar bulunan nadir seramik parçaları bu tabakanın Orta Demir Çağı'na ait olduğunu düşündürmektedir (Resim: 12-13).

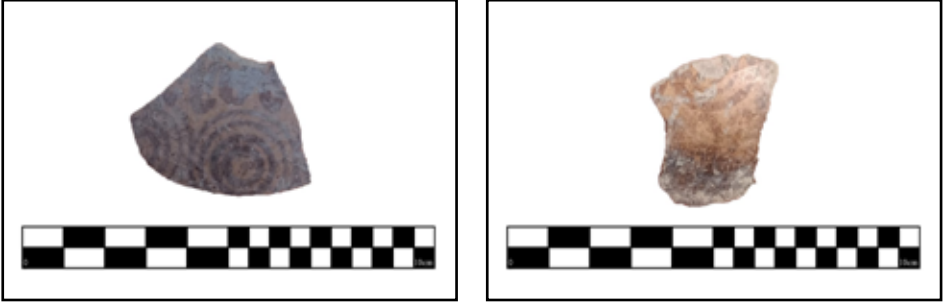
Resim 9: Helenistik (solda) ve Demir Çağı (sağda) duvarlar (*Chantier V*, Tabaka 1 ve 2).

Resim 10: Helenistik seramikler (*Chantier V*, Tabaka 1, US 8016).

Resim 11: Kurşun kenet parçası (*Chantier V*, Tabaka 1, US 8025).

Resim 12-13: Orta Demir Çağı seramik parçaları (*Chantier V*, Tabaka 2, US 8034).

Kazı alanının darlığı göz önüne alındığında ortaya çıkan duvar parçaları, yaşam alanı hakkında fikir edinmemize olanak vermiyor. Ayrıca eğimden dolayı çok az miktarda taban parçası tespit edilmiştir. Ancak sadece iki hafta süren kazılarda Helenistik tabakanın ardından Demir Çağı tabakasına ulaşıldı ki bu da 2025 sezonu için iyiye işaret.

2024 YILINDA KAZI ALANININ KORUMA VE GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK ALINAN ÖNEMLER

İnsanlara yönelik risklerin yanı sıra kazı alanında ve kazı evinde maddi hasarın da sınırlandırılması amacıyla üç önlem alındı: kamera montajı, çit ve uyarı ve bilgilendirme tabelalarının yerleştirilmesi.

1. Kamera Montajı

Özellikle hırsızlık olayının ardından daha fazla güvenlik sağlamak amacıyla, kazı evinin girişini ve çevresini tarayan altısı dışarıda, biri içeride olmak üzere yedi kamera yerleştirildi. XMeye kamera kayıt cihazı üzerinden yapılan kayıtlar her 60 günde bir kademeli olarak yenilenir. Porsuk Höyük bekçisinin ve şahsıma ait telefonlardan kameralara 24 saat ulaşabilmekteyiz. Bu yedi kamera, Fransa Avrupa ve Dışişleri Bakanlığının sağladığı ek bütçe hibesi sayesinde satın alınıp monte edilebildi.

2. Çit Montajı

1969 yılındaki ilk sistematik kazılardan bu yana sit alanının batısındaki yoldan ayıran hiçbir çit yoktur. Böylece, sit alanına giren kişilerin farkına varmadıklarını iddia etmeleri kolaylaşıyordu. Bu nedenle ve aynı zamanda kazı evinin içinde hem de dışında kendimizi daha rahat hissetmek için alanın güneybatı sınırından kuzeybatıdaki höyüğe giden patikanın oluşturduğu açığa kadar yol boyunca 100 metre uzunluğunda çit çekildi. Güney kısımda kapı görevi görecek 5 metre uzunluğunda çitsiz bir alan bırakıldı. Bu çitin bedelinin yarısı Ulukışla Belediyesi tarafından, diğer yarısı ise Fransa Avrupa ve Dışişleri Bakanlığının sağladığı ek bütçe hibesi sayesinde karşılandı.

3. Uyarı Tabela Montajı

Sit alanında uyarı tabelaları bulunmadığından, kazı dışındaki insanları girişin kısıtlandığı konusunda uyarmak amacıyla, biri sit alanının ana girişinin yakınına, diğeri doğrudan Hitit *Potern*'nine giden ikincil girişe olmak üzere iki resmi uyarı tabelası yerleştirildi. Ayrıca 2024 yılında Porsuk kazı projesine destek veren kurumların isimlerinin güncellenmesi amacıyla kazı evinin giriş kapısının yanındaki duvarda bulunan iki tabela değiştirilmiştir. Önümüzdeki yıllarda aşağıdaki tabela alınan desteklere göre güncellenecektir.

MİMARİ RESTORASYON VE KONSERVASYON ÇALIŞMALARI HAKKINDA

2024 yılı kazı başvurusunda, 2023 yılında sunulan on yıllık programın ilk beş yılında sit alanın geliştirilmesi için öne sürülen ilk iki hedef şunlardır:

1. Hitit surlarının korunması ve restorasyonu çalışmalarının yeniden başlatılması.
2. Mimari değerlendirme projesinin programlanması, finansmanı ve uygulaması.

CRAterre laboratuvarından toprak mimarisi uzmanı Chamsia Sadozaî kişisel nedenlerden dolayı bu yıl Porsuk'a gelemediği için daha önce restore edilen duvarların koruma durumuna ilişkin fotoğraflarını çekip ona gönderdikten sonra kendisiyle uzaktan Zoom toplantısı yaptık. Ona göre, aynı zamanda yeni kerpiç ve sıvayı üretilen işçilere göre şu anda kerpiç duvarların müdahale edilmesi gereken özel bir tehlike veya aciliyetin bulunmamasıdır. Mevcut koruma koşullarına bağlı olarak ilk hedefe ulaşmak 2025 yılında sıvaların yenilenmesiyle başlanabilir. Koruyucu bir önlem olarak, 2024 sezonunun sonunda bazı kerpiç duvarlar yeniden jeotekstil ile kaplandı.

TEKNİK ALT YAPININ VE FİZİKİ KOŞULLARININ YETERLİLİĞİ

Teknik sorular, höyüğün özel arazilerinin kamulaştırılması ve kazı evi ile arkeolojik deponun taşınmasıyla ilgilidir. Aşağıda 2024 yılında atılan adımları ve elde edilen ilk sonuçları özetlemekteyiz.

1. Özel Arazilerin Kamulaştırılması

Höyünün yerleşim tabakalarının daha iyi anlaşılması için kazılan alanların genişletilmesini sağlayacak özel arazilerin kamulaştırılması amacıyla 17.01.2025 tarihinde bir süreç başlatılmıştır.

2. Kazı Evinin ve Arkeolojik Deponun Taşınması

Bu konu Kültür ve Turizm Bakanlığının acil bir talebi olması bir yana, kazı evinin ve arkeolojik deponun yetersiz olması, kazı evi ve deponun taşınmasını gerekli kılmaktadır. Çeşitli seçenekler değerlendirildikten sonra höyüğün hemen karşısında, yolun karşı tara-

finda bulunan, Maliye Hazinesi Mülkiyeti'ne ait 4060 m²lik arazinin kullanılmasını tercih edildi (Harita: 2). Söz konusu arazinin Porsuk Höyük kazıları kapsamında kullanılması için tahsis talebi Haziran 2024'te yapılmış olup, bu talep Mayıs 2025'te kabul edilmiştir. Yeni bir kazı evinin inşa edilmesi için ODTÜ'den mimar Prof. Dr. Cânâ Bilsel liderliğinde kurulmuş ekiple mimari tasarım çalışmaları devam etmektedir. Kazı evi karbon ayak izini azaltmak üzere, geleneksel kerpiç yapım tekniklerini yeniden yorumlayan yapı malzemeleri ve yapım teknikleri ile yakın zamanda inşa edilmesi umulmaktadır.

TEŞEKKÜRLER

Kazı çalışmalarımızı destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığına, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Ulukışla Kaymakamlığına, Ulukışla Belediye Başkanlığına, Fransa Avrupa ve Dışişleri Başkanlığına, CNRS'e, *Societas Anatolica Derneğine* (Paris), bağış yapan kişilere, Kültür ve Turizm Bakanlığının Temsilcisi sayın Dr. Nedim Dervişoğlu'na ve çalışmalarımızda emeği geçen tüm ekip üyelerine en içten teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

Barat, C. ve Köker Gökçe, E. (2019). Porsuk-Zeyve Höyük: 2017 Yılı Kazısı, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 40(1), s. 505-516.

Barat, C., Köker Gökçe, E., Pichonneau, J.-F., Mathe, V. ve Bruniaux, G. (2020a). Porsuk-Zeyve Höyük 2018 Yılı Kazısı, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 41(1), s. 471-485.

Barat, C., Köker Gökçe, E., Pichonneau, J.-F., Mathe, V., Bruniaux, G. ve Storaï, R. (2020b). Porsuk-Zeyve Höyük: Rapport préliminaire des campagnes 2018 et 2019, *Anatolia Antiqua*, XXVIII, s. 145-172.

Barat, C., Köker Gökçe, E., Pichonneau, J.-F. ve Sadozaï, C. (2022). Porsuk-Zeyve Höyük: Rapport préliminaire de la campagne 2021, *Anatolia Antiqua*, XXX, s. 67-81.

Barat, C., d'Alfonso, L., Köker Gökçe, E., Pichonneau, J.-F., Matessi, A., Mantovan, A., Cordivari, B., Sadozaï, C. ve Bruneau, L. (2023). Porsuk-Zeyve Höyük: Rapport préliminaire de la campagne 2022, *Anatolia Antiqua*, XXXI, s. 111-143.

Beyer, D. (2010). From the Bronze Age to the Iron Age at Zeyve Höyük/Porsuk: a Temporary Review (Ed. Lorenzo d'Alfonso, M.E. Balza ve Clelia Mora), *Geo-Archaeological Activities in Southern Cappadocia-Turkey*, Studia Mediterranea, 22, Pavia: Italian University Press, s. 97-110.

Beyer, D. (2012). Zeyve Höyük-Porsuk: Bilan des recherches sur les niveaux du Bronze et du Fer (Ed. Olivier Henry), *Archéologies et espaces parcourus*, İstanbul: Institut français d'Études anatoliennes, s. 45-56.

Beyer, D., Chalier, I., Kirner, F., Patrier, J. ve Tibet, A. (2012). Zeyve Höyük - Porsuk: Rapport préliminaire de la campagne 2011, *Anatolia Antiqua*, XX, s. 177-203.

Beyer, D., Karavul, C., Laroche-Traunecker, F. ve Tibet, A. (2015). Rapport préliminaire sur les travaux de la mission archéologique de Zeyve Höyük-Porsuk 2014, *Anatolia Antiqua*, XXIII, s. 275-290.

Beyer, D., Chalier, I. ve Kirner, F. (2016). Rapport préliminaire sur les travaux de la mission archéologique de Zeyve Höyük-Porsuk 2015, *Anatolia Antiqua*, XXIV, s. 253-280.

Beyer, D. ve Laroche-Traunecker, F. (2017). Le site de Zeyve-Höyük-Porsuk aux époques hittite et néo-hittite. Remarques sur la succession des systèmes défensifs, (Ed. Alice Mouton), *L'Hittitologie aujourd'hui: Études sur l'Anatolie hittite et néo-hittite à l'occasion du centenaire de la naissance d'Emmanuel Laroche, 5èmes Rencontres d'archéologie de l'IFÉA, Istanbul, 21-22 novembre 2014*, Istanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes - Georges Dumézil, s. 229-244.

Forrer, E. O. (1937). Kilikien zur Zeit des Hatti-Reiches, *Klio*, 30, s. 135-186.

MacNeil Bogess, E. (1970). A Hellenistic *pithos* from Corinth, *Hesperia : The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, 39(1), s. 73-78.

Pelon, O. (1978). Six campagnes de fouilles à Porsuk (Turquie méridionale) de 1969 à 1977, *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 122e année, N. 2, s. 347-359.

Pelon, O. (1992). Quatre campagnes à Porsuk (Cappadoce méridionale) de 1986 à 1989, *Syria*, 69(3/4), s. 305-347.

Pelon, O. ve Kuzucuoğlu, C. (1999). Le site de Porsuk et la mine de Bulgarmaden, *Pallas*, 50, s. 419-435.

Ramsay, W. M. (1903). Cilicia, Tarsus and the great Taurus pass, *Geographical Journal*, 22, s. 404.

AŞAĞISEYİT HÖYÜK 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Erim KONAKÇI*

Asuman KAPUCI

Bora TEMUR

Aşağıseyit Höyük Denizli ili, Çal ilçesi sınırları içinde bulunan Aşağıseyit Mahallesi'nin yaklaşık 1,5 km güneydoğusunda yer almaktadır. Deniz seviyesinden 828 m yükseklikte bulunan höyük, kuzeybatı güneydoğu uzantılı doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Höyüğün ana konisinin yayılım alanı yaklaşık 6 hektardır. Yerleşim, Yukarı Menderes Havzası'nın Çivril ve Baklan ovalarının oluşturduğu düzlüğün Seyitler Boğazı aracılığı ile Çal Havzası'na bağlandığı doğal vadinin sınır noktasında yer almaktadır (Ceylan, 1998: 135).

Yerleşimin konumlandığı coğrafya daha çok dağlık ve platoluk bir topografyaya sahip olan Çal Havzası ile Çivril ve Baklan ovalarının oluşturduğu ova tabanını kuzeyde Bekilli'ye, kuzeydoğuda Uşak'a, batıda Güney-Alaşehir'e ve sonrasında Gediz Havzası'na, güneybatıda ise Denizli Ovası ve Buldan'a bağlayan son derece önemli geçiş noktasıdır (Harita: 1). Yerleşimin konumlandığı topografya ekonomik işlevinin yanı sıra askeri bağlamda değerlendirildiğinde stratejik açıdan da son derece önemlidir (Abay vd. 2020: 108; Konakçı 2020: 15–33).

Aşağıseyit Höyük'te bugüne kadar yürütülen çalışmalarda Roma, Helenistik ve Geç Tunç çağlarına tarihlendirilen tabakalar açığa çıkarılmıştır (Konakçı vd. 2025: 13-30).

2024 yılında Aşağıseyit Höyük'te kazı çalışmalarına höyüğün güneydoğu kesimindeki toplam 5 açma üzerinde devam edilmiştir.

KAZI ÇALIŞMALARI

2024 yılında kazı çalışmaları kapsamında höyük üzerinde paleocoğrafya çalışmalarına başlanmış ve bu kapsamda yapılan sondajlarda höyüğün en yüksek noktasından ana kayaya kadar 7-8 m yüksekliğinde bir kültürel dolgunun varlığı tespit edilmiştir (Resim: 1).

Aşağıseyit Höyük'te 2024 yılında yürütülen çalışmalarda ise AA21, BB20, BB21, BB22 ve DD23 plankarelerinde kazı çalışmaları yürütülmüştür (Harita: 2).

* Doç. Dr. Erim KONAKÇI; İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Karabağlar-İzmir/TÜRKİYE, E-posta: erim.konakci@idu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6006-4549.

Dr. Öğr. Üyesi, Asuman KAPUCI; Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kütahya, E-posta: asuman.kuru@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4050-388X.

Dr. Öğr. Üyesi Bora TEMÜR; İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Karabağlar-İzmir, E-posta: yakupbora.temur@idu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1311-1194.

AA21 plankaresinde yürütülen kazı çalışmalarında 2023 yılı kazı sezonunda Geç Tunç Çağı'nın II. evresine ait olduğu tespit edilmiş olan duvar sırasının devamı ve bu duvarın sokak görüntüsü veren batı yönündeki alan ile ilişkisi anlaşılmaya çalışılmış ve bu doğrultuda belirtilen mimari unsurların tam olarak hangi mimari yapı grubu ile bağlantılı olabileceğini tespit etmek, açmanın batı yarısında yer alan kerpiç duvarın dayandığı taş temelin ve tabanın devamını bulmak amaçlarıyla kazılar gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalarda AA21 plankaresinin güney kısmında görülen Helenistik Dönem ile ilişkili üst üste bindirilmiş büyük taş blokların yüzeyden görülen kısmının devamının aranması için açma güneye doğru genişletilmiş ve yeni mimari taş bloklar ortaya çıkartılmıştır. Toplamda 3 sıra olduğu anlaşılan bu taş sırasının olasılıkla höyüğün güney yamacında yer alan sur ile ilişkili bir kulenin temel taşları olabileceği anlaşılmıştır (Resim: 2).

Açmada Geç Tunç Çağı tabakalarının II. evresine ilişkin 2023 yılında tespit edilen sokak yakınında toplu halde dairesel bir hat oluşturacak biçimde kümelenmiş keçi ve oğlak kemikleri bulunmuştur. Geç Tunç Çağı'nın III. evresi ile ilişkili olarak ise taş temel üzerine yükseltilmiş kerpiç duvarları olan bir oda bulunmuştur. Bu alanda ayrıca seramik parçaları dışında yoğun hayvan kemiklerine ulaşılmıştır. Bu evreye ilişkin ayrıca 2 adet çöp çukuru tespit edilmiştir. Geç Tunç Çağı'nın 3. evresine ilişkin ise dar bir alanda bir mekânın temel taşlarının bir bölümü tespit edilmiş ve ayrıca bu mekân ile doğrudan ilişkili olmayan uzunluğu 5,50 metre, kalınlığı ise 55 cm olan 2. bir duvar daha tespit edilmiştir. Söz konusu alanda etrafında yoğun miktarda çanak çömlek ve hilal biçimli ağırlıkların yer aldığı bir kil konteynır bulunmuştur. Plankarenin batı yarısının güney kısmında ise Geç Tunç Çağı'nın IV. evresi ile bağlantılı yeme-içme aktivitelerinin yürütüldüğü bir alan tespit edilmiştir. Bu alandaki çalışmalar sırasında çok sayıda hayvan kemiği ve tüme yakın süzgeç formu bir kaba ait parçalar bulunmuştur (Resim: 3).

BB20 açmasında çalışmalara AA21 plankaresinin doğu kesitine dayalı 10 numaralı duvar sırasının takip edilmesi ve yüzeyde görülen büyük blok taşların hangi mimari işleve sahip olduğu ortaya çıkarmak amacıyla başlanmıştır.

Yapılan kazı çalışmalarında Helenistik Dönem'in 1. evresine ilişkin 3,10 metre uzunluğunda ve 80 cm kalınlığında duvar tespit edilmiştir. Duvarın inşasında iç kısımlarına farklı boyutlarda taşların doldurulduğu tespit edilmiştir. Helenistik Dönem'in 2. evresine ilişkin ise 1 mekân duvarı, bir taban ve çöp çukuru bulunmuştur (Resim: 4).

Bu açmada sınırlı bir biçimde korunsa da Geç Tunç Çağı'nın 1 evresine tarihlenen kısmen korunan bir duvar, bir çöp çukuru ve taban bulunmuştur (Resim: 5). Bu alanda biri Geç Tunç Çağı'nın 1. evresi ile çağdaş benzerleri Levant bölgesinden bilinen 1 adet çapa biçimli damga mühür ve ayrıca 1 adet Geç Tunç Çağı'nın 4. evresi ile ilişkili benzerleri Boğazköy ve Maşat Höyük'ten bilinen damga mühür tespit edilmiştir.

Aşağıseyit Höyük'te 2024 yılında kazı çalışmalarının yürütüldüğü bir diğer alan olan BB21 açmasında yüzeyden görülen büyük blok taşların sur ile ilişkisini anlamak ve höyü-

ğün Geç Tunç Çağı tabakalarını tespit etmek amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Yürütülen kazı çalışmalarında Roma Dönemi'ne ilişkin bir taban, Helenistik Dönem'in 1. evresine tarihlenen 5.10 uzunluğunda büyük blok taşlardan oluşan bir duvar ve bu yapı ile ilişkili taban bulunmuştur (Resim: 6). Söz konusu tabanın hemen altında BB21 plankaresinin doğu yarısında Helenistik tabanın altında yer yer kerpiç döküntüler gözlemlenmiştir. Bu alanda Geç Tunç Çağı'nın I. evresi ile ilişkilendirilen bir taban bulunmuştur. Bu taban üzerinde 8 adet hilal biçimli tam ağırlık, 3 adet ağırşak, 1 adet dilgi, 1 adet kil obje ve 1 adet bronz obje tespit edilmiştir (Resim: 7).

2024 yılında arkeolojik kazı çalışmalarının yürütüldüğü bir diğer olan BB22 açmasında henüz yüzey toprağı kaldırılmış olup herhangi bir arkeolojik tabakaya ulaşılmamıştır (Resim: 8).

Aşağıseyit Höyük'ün güneydoğu yamaç kesiminde oluşturulan DD23 plankaresinde kazı çalışmalarına bu alanda yapılan yüzey taramalarında ağırlıklı olarak Erken Tunç Çağı'na tarihlenen seramiklerin bulunmasından dolayı başlanmıştır. Bu açmada Helenistik Dönem'e tarihlenen zayıf bir duvar sırası ve çöp çukurunun yanı sıra Erken Tunç Çağı II Dönemi'ne ilişkin 3 evre tespit edilmiştir. Erken Tunç Çağı II 1. evreye ilişkin olarak ışık olabilecek bir alan tespit edilmiştir. Söz konusu alanda toplam 6 adet ahşap direk çukuru ve silo bulunmaktadır. Çalışmalarda bronzdan bir mızrak, ağırşak, dilgi ve az miktarda kemik ve seramik tespit edilmiştir (Resim: 9).

Erken Tunç Çağı II'nin 2. evresine ilişkin olarak dağınık taş kümeleri ile tespit edilen taban düzleminde doğu-batı yönüne bakan çömlek içerisinde bebek gömüsü bulunmuştur. Çömlek içindeki 1 yaş civarındaki bebek sırt üstü yatar pozisyonda tespit edilmiştir (Resim: 10).

Erken Tunç Çağı II'nin 3. evresine ilişkin kuzeybatı-güneydoğu uzantılı bir duvar sırası bulunmuştur. Söz konusu tabakada bir *Dama dama* (Alageyik) türü geyik boynuzu ve içerisinde 4 adet kil hammadde, 2 adet sürtme taşı ve 6 adet dilgi ile 17 adet piramidal dokuma ağırlığı bulunan bir alan tespit edilmiştir (Resim: 11).

DEĞERLENDİRME

Aşağıseyit Höyükte 2024 yılında yürütülen kazı çalışmalarında Roma, Helenistik ve Geç Tunç çağlarına tarihlenen tabakalar gün yüzüne çıkartılmaya devam etmiştir. Çalışılan alanların genişletilmesiyle bulunan duvar izlerinin mekânsal bağlamı daha iyi anlaşılmasına başlamıştır.

Kazı çalışmalarında elde edilen stratigrafik verilerin yanı sıra yüzeye yakın bir noktada ele geçen 1607-1613 yıllarında jeton olarak basılmış, daha sonra Anadolu'ya ulaşan ve üzerine açılan delikten, penez olarak kullanıldığı anlaşılan Nürnberg jetonu 1700'lü yıllarda kurulduğunu bildiğimiz Aşağıseyit köyünün erken yılları hakkında bilgiler sunmuştur.

Kazı çalışmalarında yüzeye yakın noktalarda elde edilen verilerden Aşağıseyit Höyük'ün MS 5. yy. da anıtsal olmayan mimari yapılara ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. Bu döneme ait yüzeye yakın zayıf karakterdeki duvar izleri Helenistik ve Geç Tunç Çağı'nda inşa edilmiş yapılara ait temel taşlarının devşirme malzeme olarak hızlı bir biçimde yeni yapıların inşa edilmesi suretiyle kullanılmış olduğunu düşündürmektedir.

Aşağıseyit Höyük'te Helenistik Dönem'e tarihlenen iki tabaka tespit edilmiştir. Bugüne kadar ele geçen seramikler ve sikkeler, Aşağıseyit Höyük'ün MÖ 4. yüzyıl sonlarından MÖ 2. yüzyıl başlarına kadar iskân edildiğini göstermekte ve bu süreçte Seleukos Krallığı ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Seleukoslara ait sikkeler, yerleşimin en azından MÖ 3. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren bu krallığın kontrolü altında bulunduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıseyit Höyük'ün Seleukoslar Dönemi'nde askeri bir savunma alanı olarak işlev gördüğü ve çevresindeki yollar ile geçitleri kontrol etmek amacıyla stratejik bir noktada konumlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Yerleşimde tespit edilen Helenistik Dönem seramikler kaba ve ince mallardan oluşmaktadır. Kaba mallar arasında *pithoslar*, *lekaneler* ve *sürahiler* yer alırken ince mallar içerisinde Akhaemenid kaseler ön plana çıkmaktadır (Çizim: 1).

Aşağıseyit Höyük Geç Tunç Çağı tabakalarında yapılan kazılar 4 mimari evre içerisinde toplamda 500 metrekarelik bir alan içerisinde ortaya çıkartılmıştır. Geç Tunç Çağı'na ilişkin kazı çalışması yapılan alanlarda elde edilen mimari yapıların karakteri ve bu evreler içerisinde tespit edilen buluntular, yerleşimin kazılan alanlarının domestik bir karakterde olduğunu düşündürmüştür.

Geç Tunç Çağı'nın erken ve geç evrelerinde çanak çömlek geleneklerinde önemli benzerlikler görülmekle birlikte yüzey özellikleri bakımından da farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle Geç Tunç Çağı'nın geç evrelerinde altın boya astarlı (Konakçı ve Semiz 2025: 29-58) ve boya bezemeli seramikler dikkat çeken iki önemli mal grubu olarak ön plana çıkmaktadır (Çizim: 2).

Erken Tunç Çağı II'ye tarihlenen alanlarda, özellikle üretim ve zanaat faaliyetlerine dair güçlü kanıtlar elde edilmiştir. Piramidal biçimli dokuma ağırlıkları, sürtme taşlar ve dilgilerle birlikte tespit edilen dokuma alanı, döneminde zanaatın organize bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir. Ayrıca sıvalı bir çukur içerisinde bulunan tüme yakın depolama kabı, dönemin depolama ve tarım faaliyetleri hakkında ipuçları sunmaktadır. Elde edilen ilk veriler ahşap yapıların yerleşim planlamasında önemli bir rol oynadığını ve tarımsal faaliyetlerin yerleşimin bir parçası olduğunu göstermektedir. Yerleşimde Erken Tunç Çağı 2 tabakalarında ince ve kaba mal grupları içerisinde ağırlıklı olarak çanak ve çömlek formlarından oluşan seramikler bulunmuştur (Çizim: 3).

TEŞEKKÜR

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün izinleri ve maddi destekleri ile yürütülen Aşağıseyit Höyük 2024 yılı çalışmalarının yürütülmesinde büyük emekleri olan İzmir Demokrasi Üniversitesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Groningen Üniversitesinden gelen kazı ekibine, Bakanlık yetkili uzmanı Denizli Müzesinden Şaban Kök'e kazı çalışmalarının yürütülmesine ve kazı çalışmaları ile birlikte sürdürülen projelere destek sağlayan Çal Belediyesine, Denizli Büyükşehir Belediyesine ve TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Abay, E., Temur B., Konakçı E., Semiz B. (2020) "Archaeological and Archaeometric Observations on Inhabitation of the Höyük Settlement in the Middle and Late Bronze Ages", *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* Vol 20, No 1, 107-120.

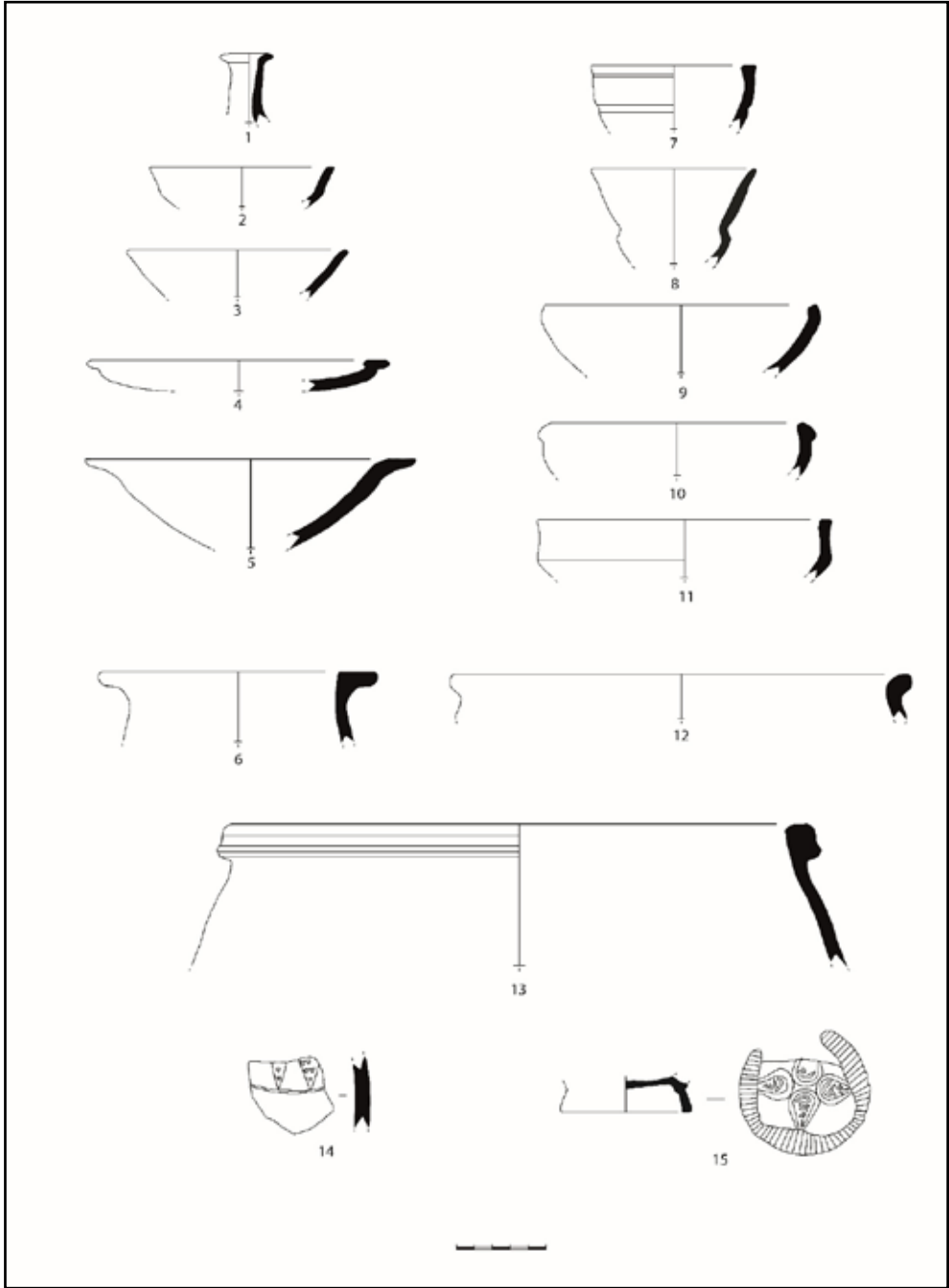
Ceylan, M. A. (1998). Baklan-Çivril Havzası ve Yakın Çevresinin Hidrojeomorfolojik Etüdü, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Konakçı, E. (2020). Yüzey Araştırmaları Verilerine Göre Aşağıseyit Höyük Yerleşiminde İskan Süreci, *Beşeri Bilimler Ekseninde Güncel Araştırmalar: Kuramlar, Kavramlar, Uygulamalar*, Ed: B. Tunçsiper-D. İnan, Kriter Yayınevi.

Konakçı, E., Kapuci, A., Cura A, Dedeoğlu, F. ve Temur, B. (2024), Aşağıseyit Höyük 2022 Yılı Çalışmaları, 2024, 43. Kazı Sonuçları Toplantısı, 5. Cilt, 65-75.

Konakçı ve Semiz (2025), "Aşağıseyit Höyük Geç Tunç Çağı Tabakalarında Bulunan Altın Boya Astarlı Seramikler", *Höyük* 15, 29-58.

Konakçı, E., Kapuci, A., Cura A, Dedeoğlu, F. ve Temur, B. (2025), Aşağıseyit Höyük 2023 Yılı Çalışmaları, 44. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 13-30.

Çizim 1: Helenistik tabaklarda bulunan seramiklerden örnekler.

Çizim No: 1, Ser No: A.S.EUF-3668, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 2, Y: 5, CK: 0,5, Form: *Unguentarium*, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 3/1, İç Astar: 5YR 3/1, Hamur Rengi: 5YR 4/1, Hamur İçeriği: mika, kum, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 2, Ser No: A.S.EEV-3063, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 9, Y: 4,5, CK: 0,8, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 5/4, İç Astar: 7,5YR 6/3, Hamur Rengi: 2,5YR 7/2, Hamur İçeriği: mika, kum, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 3, Ser No: A.S.EUF-3669, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 11, Y: 5, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 6/4, İç Astar: 5YR 6/4, Hamur Rengi: 5YR 4/1, Hamur İçeriği: mika, kum, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 4, Ser No: A.S.EFJ-3246, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 11, Y: 4,3, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 2,5YR 4/4, İç Astar: 2,5YR 4/3, Hamur Rengi: 5YR 7/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, Pişme: Çok iyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 5 Ser No: Ser No: A.S. EHM-2606, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: Helenistik, AÇ:17, Y:5, CK:0,7, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 6/6, İç Astar: 5YR 6/6, Hamur Rengi: 5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kum, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 6, Ser No: A.S. EEV-3060, Buluntu Yeri:BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 6, Y: 2,4, CK: 0,6, Form: Çömlek, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 2,5YR 5/4, İç Astar: 10YR 6/2, Hamur Rengi: 7,5YR 6/2, Hamur İçeriği: mika, kum, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 7, Ser No: A.S. EFH-2578, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 7, Y: 2,8, CK: 0,8, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 4/8, İç Astar: 10YR 6/2, Hamur Rengi: 7,5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 8, Ser No: A.S. ERM-3194, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 6, Y: 5, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 4/8, İç Astar: 5YR 4/8, Hamur Rengi: 2,5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 9, Ser No: A.S. EEV-3065, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ:11, Y: 4, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 2,5YR 5/6, İç Astar: 5YR 5/4, Hamur Rengi: 5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 10, Ser No: A.S. EEV-3077, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 13, Y: 3,4, CK: 0,6, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 4/8, İç Astar: 5YR 6/2, Hamur Rengi: 7,5YR 6/2, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

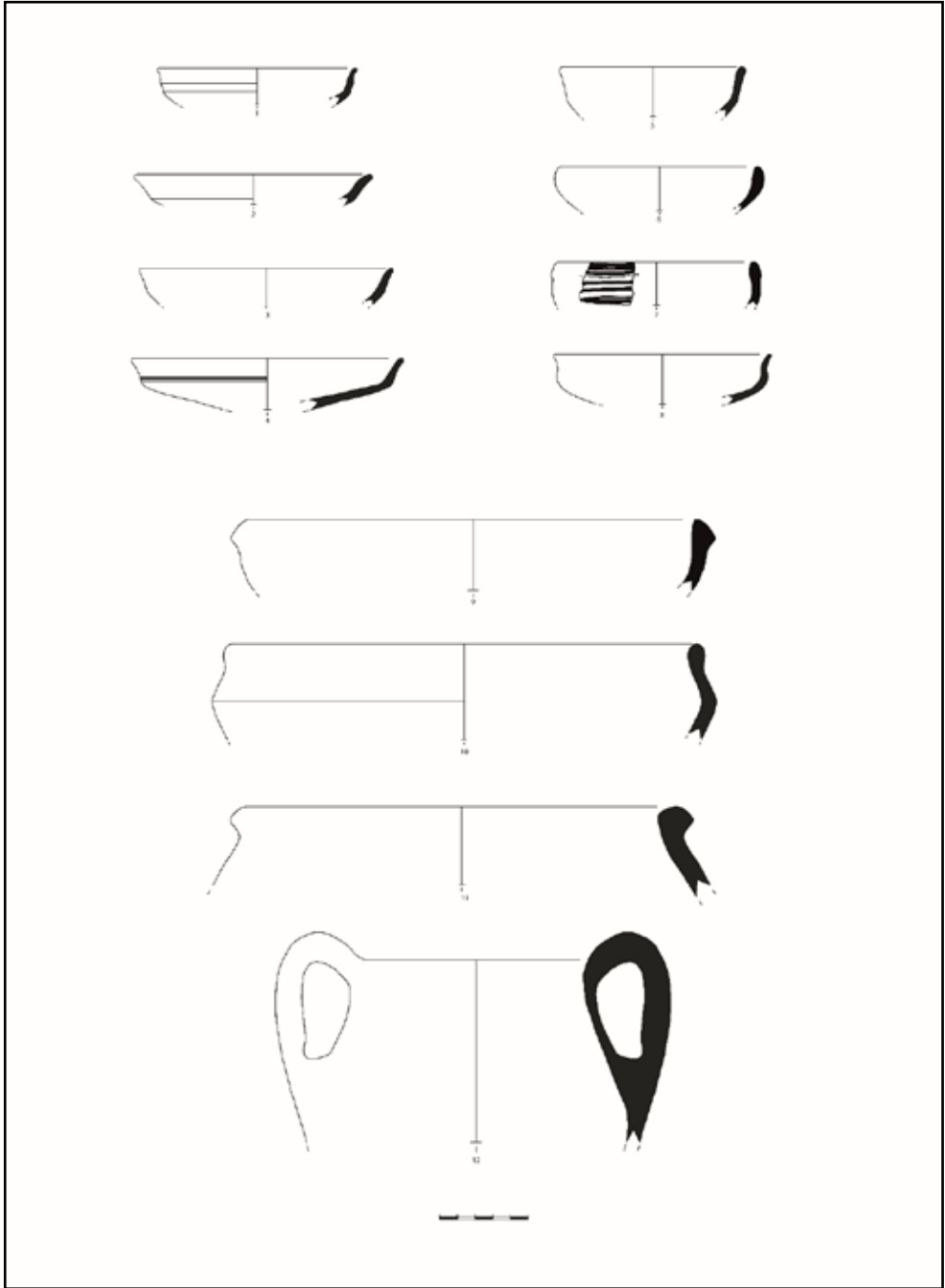
Çizim No: 11, Ser No: A.S. EEV-3072, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ:16, Y: 3, CK: 0,5, Form: Omurgalı Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 4/8, İç Astar: 10YR 6/2, Hamur Rengi: 7,5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 12, Ser No: A.S. EEV-3070, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 19, Y: 5, CK: 0,6, Form: Çömlek, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 2,5YR 6/4, İç Astar: 5YR 6/2, Hamur Rengi: 2,5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 13, Ser No: A.S. EVL-3217, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: 22, Y: 6, CK: 0,8, Form: Çömlek, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 4/8, İç Astar: 10YR 6/4, Hamur Rengi: 7,5YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 14, Ser No: A.S. ehdL-3217, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, AÇ: -, Y: 4, CK: 0,3, Form: Gövde, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 10YR 4/1, İç Astar: 10YR 4/1, Hamur Rengi: 5YR 2.5/1, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 15, Ser No: A.S. EFH-2578, Buluntu Yeri: BB20, Tabaka: Helenistik, DÇ: 7, Y: 2,8, CK: 0,8, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 6/4, İç Astar: 5YR 5/4, Hamur Rengi: 5YR 5/4, Hamur İçeriği: mika, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim 2: Geç Tunç Çağı tabakalarında bulunan seramiklerden örnekler.

Çizim No: 1, Ser No: A.S. DBK-2432, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 9, Y: 3,1, CK: 0,3, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 4/4, İç Astar: 5YR 4/1, Hamur Rengi: 7,5YR 4/5, Hamur İçeriği: Kireç, kum, taşçık, mika, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 2, Ser No: A.S. EOG-3146, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 11, Y: 3,9, CK: 0,4, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 6/4, İç Astar: 5YR 6/4, Hamur Rengi: 2,5YR 6/6, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 3, Ser No: A.S. DRL-2460, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 12, Y: 4, CK: 0,4, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 7/4, İç Astar: 7,5YR 7/4, Hamur Rengi: 10YR 5/2, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 4, Ser No: A.S. DGT-2454, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 12, Y: 3,8, CK: 0,6, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 10YR 8/3, İç Astar: 7,5YR 7/4, Hamur Rengi: 10YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 5, Ser No: A.S. DBK-2433, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 10, Y: 2,9, CK: 0,3, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 7/4, İç Astar: 7,5YR 7/4, Hamur Rengi: 7,5YR 7/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 6, Ser No: A.S. DJC-3128, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 14, Y: 3,5, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 7/4, İç Astar: 7,5YR 7/4, Hamur Rengi: 7,5YR 6/6, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 7, Ser No: A.S. DDP-2400, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 13, Y: 7, CK: 0,6, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 10R 5/6, İç Astar: 5YR 7/2, Hamur Rengi: 7,5YR 6 /4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

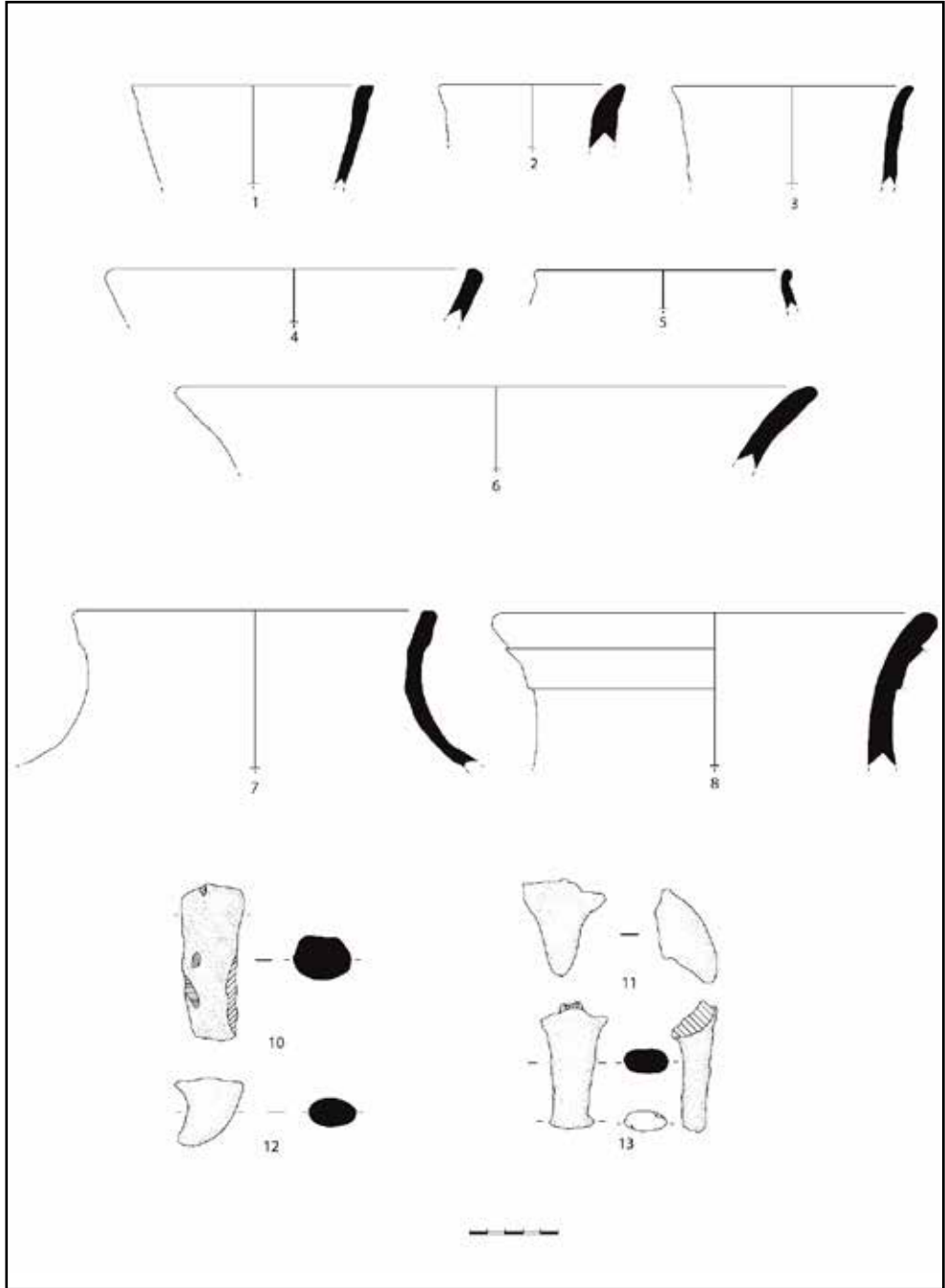
Çizim No: 8, Ser No: A.S. DBK-2430, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 14, Y: 5,1, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 6/4, İç Astar: 5YR 7/3, Hamur Rengi: 5YR 6/6, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, bitki, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 9, Ser No: A.S. DJC-3127, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 30, Y: 4,9, CK: 0,9, Form: Çömlek, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 2,5YR 6/4, İç Astar: 2,5YR 6/6, Hamur Rengi: 2,5YR 6/6, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, bitki, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 10, Ser No: A.S. DRL-2456, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 31, Y: 5,1, CK: 0,7, Form: Çömlek, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 10R 5/6, İç Astar: 10YR 8/4, Hamur Rengi: 10 YR 7/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 11, Ser No: A.S. DPC-2461, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 30, Y: 8, CK: 0,7, Form: Çömlek, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 7,5YR 5/6, İç Astar: 10YR 8/4, Hamur Rengi: 10 YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 12, Ser No: A.S. DGS-3275, Buluntu Yeri: AA21, Tabaka: GTÇ, AÇ: 23, Y: 8, CK: 0,5, Form: Çömlek, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: İnce astar, Dış Astar: 5YR 5/6, İç Astar: 5YR 8/4, Hamur Rengi: 10YR 7/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: İyi, Öz: Yok, İçerik Boyutu: İnce, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim 3: Erken Tunç Çağı tabakalarında bulunan seramiklerden örnekler.

Çizim No: 1, Ser No: A.S. DRC-3348, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 13, Y: 6, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 5GY 4/1, İç Astar: 10YR 5/1, Hamur Rengi: 10YR 5/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 2, Ser No: A.S. DVB-2637, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 8, Y: 4, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 5YR 5/4, İç Astar: 5YR 5/4, Hamur Rengi: 10YR 5/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 3, Ser No: A.S. DRC-3349, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 11, Y: 4, CK: 0,5, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 5YR 5/4, İç Astar: 5YR 6/4, Hamur Rengi: 2,5YR 6/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 4, Ser No: A.S. DPO-2836, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 17, Y: 4,6, CK: 0,7, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 7,5YR 5/4, İç Astar: 5YR 5/3, Hamur Rengi: 10R 5/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 5, Ser No: A.S. DRC-3353, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 13, Y: 4,9, CK: 0,7, Form: Çanak, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 2,5YR 5/4, İç Astar: 5YR 2,5/4, Hamur Rengi: 10YR 6/4, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 6, Ser No: A.S. DPO-2838, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 23, Y: 4, CK: 0,8, Form: Çömlek, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 7,5YR 6/2, İç Astar: 7,5YR 6/2, Hamur Rengi: 5YR 4/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 7, Ser No: A.S. EAK-2587, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 17, Y: 7,6 CK: 0,6, Form: Çömlek, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 7,5YR 6/4, İç Astar: 7,5YR 6/6, Hamur Rengi: 2,5YR 4/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

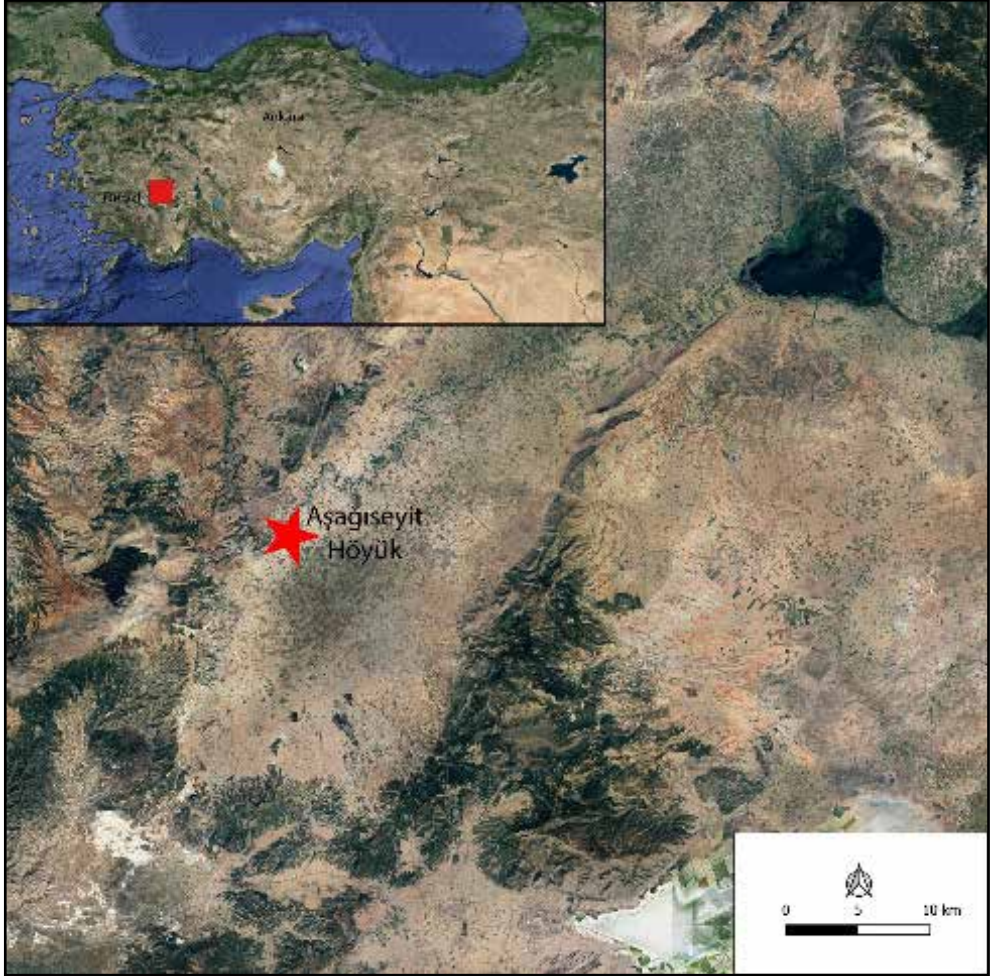
Çizim No: 8, Ser No: A.S. DPO-2837, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: 23, Y: 4, CK: 0,5, Form: Çömlek, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 5YR 5/4, İç Astar: 5YR 6/4, Hamur Rengi: 5YR 5/2, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 9, Ser No: A.S.DBS-2540, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: , Y: 6, CK: 1,9, Form: Kulp, Açkı: Açıklı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 7,5YR 6/4, İç Astar: 7,5YR 6/4, Hamur Rengi: 5YR 5/2, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: Yok, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

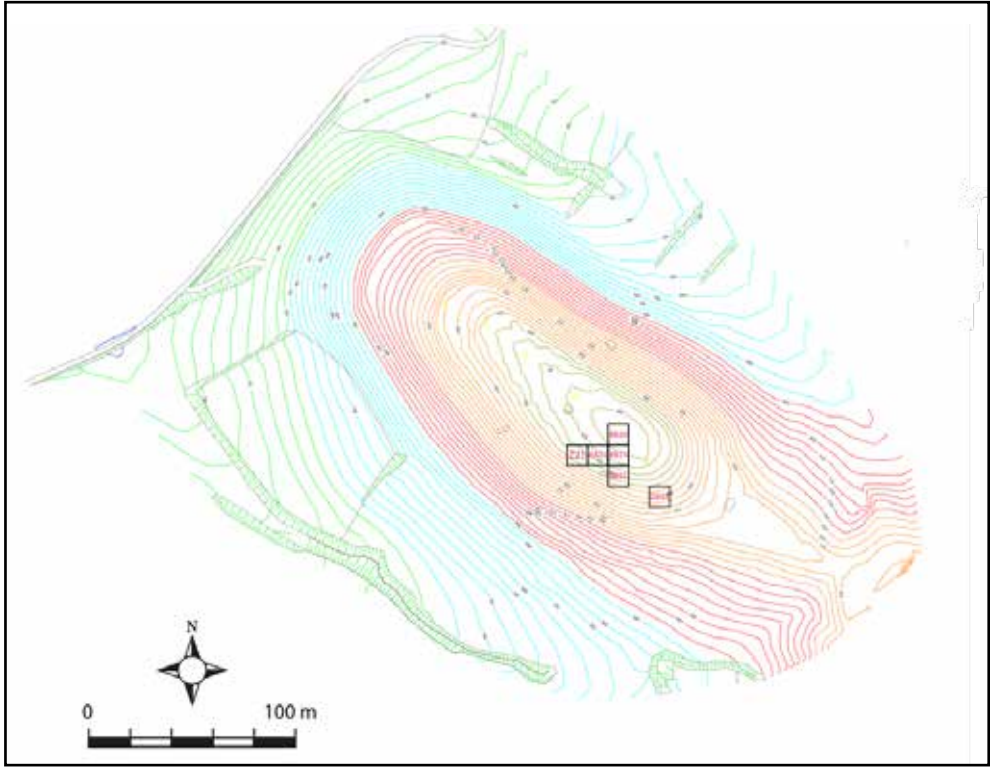
Çizim No: 10, Ser No: A.S.DDF-2850, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: , Y: 5, CK: 1,9, Form: Ayak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 10R 3/1, İç Astar: 10R 3/1, Hamur Rengi: 10R 3/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: İyi, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 11, Ser No: A.S.DPF-2448, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: , Y: 3, CK: 2, Form: Ayak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 10R 3/3, İç Astar: 10R 3/3, Hamur Rengi: 10R 3/1, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: İyi, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Çizim No: 12, Ser No: A.S.DDF-2861, Buluntu Yeri: DD23, Tabaka: GTÇ, AÇ: , Y: 9, CK: 2,1, Form: Ayak, Açkı: Açkılı, Yüzey Niteliği: İnce, Yüzey İşlenişi: Kalın astar, Dış Astar: 2,5YR 4/6, İç Astar: 2,5YR 4/6, Hamur Rengi: 2,5YR 4/8, Hamur İçeriği: mika, kum, taşçık, kireç, Pişme: Orta, Öz: İyi, İçerik Boyutu: Orta, İçerik Oranı: Yoğun.

Harita 1: Aşağıseyit Höyük'ün konumu.

Harita 2: Aşağıseyit Höyük'te 2024 kazı sezonunda çalışılan alanlar.

Resim 1: Aşağıseyit Höyük'te 2024 yılında yürütülen Paleocoğrafya çalışmaları.

Resim 2: Hellenistik Dönem savunma mimarisi ve yakınında yer alan taban.

Resim 3: Geç Tunç Çağı'nın 4. evresine tarihlenen tüketim izlerinin belirlendiği alan.

Resim 4: Helenistik Dönem II. evreye tarihlenen mekân duvarı.

Resim 5: Geç Tunç Çağı'nın I. evresine tarihlenen kerpiç duvar.

Resim 6: Hellenistik Dönem I. evresi ile çağdaş 5.10 metre uzunluğundaki duvar sırası.

Resim 7: Geç Tunç Çağı I. evresi ile ilişkilendirilen taban ve buluntuları.

Resim 8: BB22 açması genel görünüm.

Resim 9: DD23 açmasında ETÇ II silo ve yakında bulunan mızrak.

Resim 10: ETÇ II Dönemi'ne ait bebek mezarı.

Resim 11: ETÇ II işlik alanı.

TAVŞANLI HÖYÜK 2024

Erkan FİDAN*

Nihan BÜYÜKAKMANLAR

Sezer SEÇER FİDAN

Ümmühan ÇEŞME

Bu yıl dördüncü sezonu gerçekleştirilen Tavşanlı Höyük Kazı çalışmaları 21.05.2024-15.12.2024 tarihleri arasında sürdürülmüştür¹. Ekip listesinde yer alan Arkeolog Doç. Dr. Derya Silibolatlaz Baykara, Arkeolog Dr. Doğa Karakaya fiziki olarak kazıya katılmamış olsalar da çeşitli şekillerde uzaktan çevrimiçi destek vermişlerdir. Arkeolog Doç. Dr. Gülden Ekmen, Arkeolog Doç. Dr. Hamza Ekmen ve Arkeolog İpek Alageyik, Arkeolog Hüseyin Sedat Bağcı, Prof. Dr. Ünal Akkemik, tarihçi Doç. Dr. Halim Demiryürek ise iş yoğunluğu ve ailevi sebeplerden dolayı çalışmalara katılmamıştır. Ayrıca yabancı uyruklu ekip üyesi Dr. Ashley Cercone de kazı çalışmalarına katılmamıştır.

1- KAZI ÇALIŞMALARI

Bu sene arazi çalışmaları güney ve kuzey koni olmak üzere iki farklı alanda yürütülmüştür. Kuzey konide AV-38, AV-37, AW-38, AW-39, güney konide AN-55, AN-54, AN-53, AN-52, AO-55, AO-54, AO-53, AM-55, AM-54, AM-53 plankarelerinde çalışılmıştır (Resim: 1).

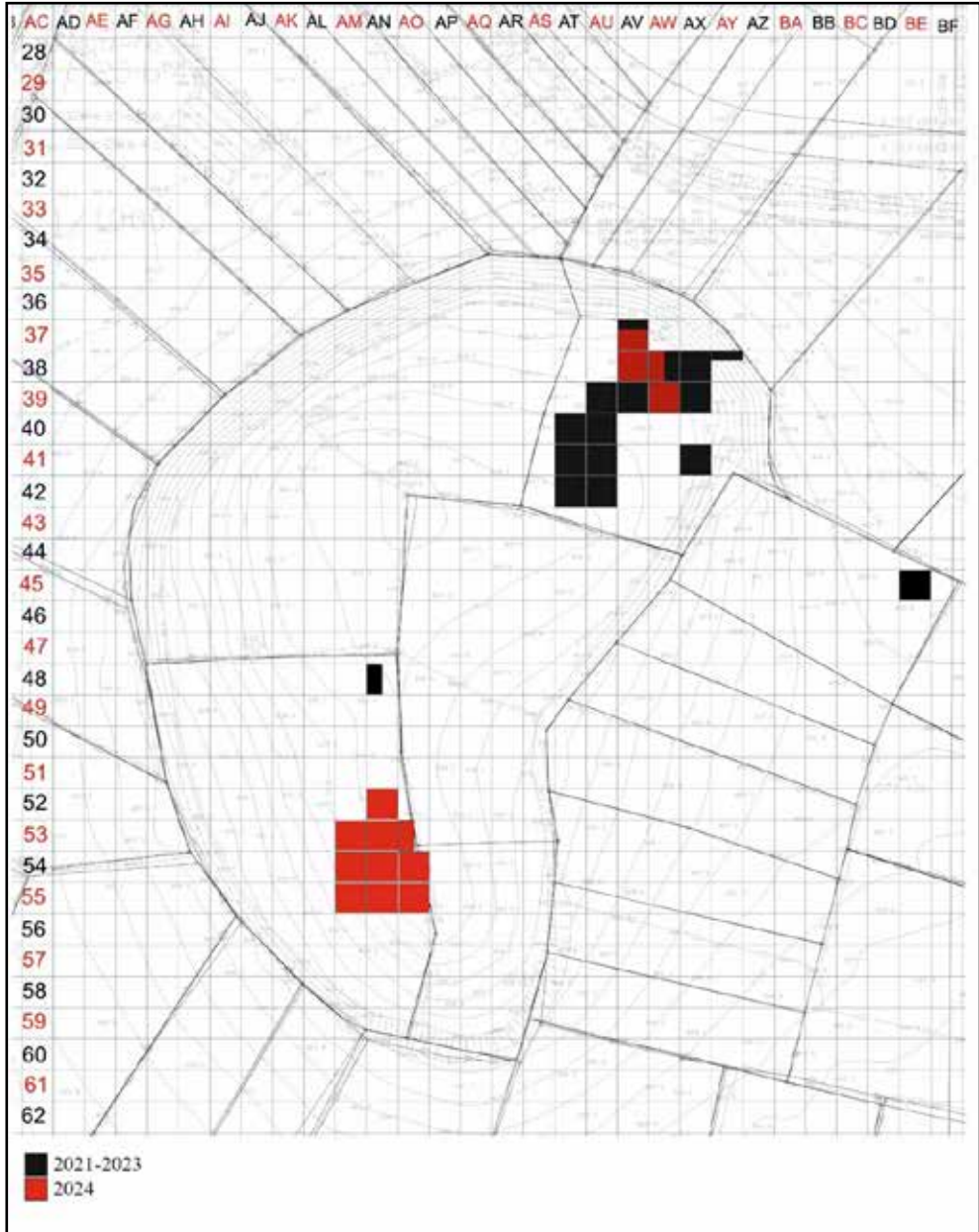
* Prof. Dr. Erkan FİDAN; Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE, E-posta: erkanfidan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6777-927X.

Dr. Öğr. Üyesi Nihan BÜYÜKAKMANLAR; İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık (İngilizce) Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: nihanakmanlar@gmail.com

Dr. Sezer SEÇER FİDAN; Hititolog, E-posta: sezersec@gmail.com

Ümmühan ÇEŞME; Arkeolog, E-posta: ummu.cesme@gmail.com

1 2024 yılı kazı ekibi şu isimlerden oluşmuştur: Prof. Dr. Erkan Fidan (Kazı Başkanı), Dr. Öğr. Üyesi Nihan Büyükkakmanlar (1. Kazı Başkan yardımcısı), Arkeolog Ümmühan Çeşme (2. Kazı Başkan yardımcısı), Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Doç. Dr. Neyir Kolankaya Bostancı, Dr. Öğr. Üyesi Savaş Sarıaltun, Doç. Dr. Taner Kılıç, Doç. Dr. Levent Keskin, Dr. Sezer Seçer Fidan, Arkeolog Özgür Yalın, Arkeolog Burak Kader, Arkeolog Bilal Açar, Arkeolog Murat Ayan, Arkeolog Ahmet Serdar Birsen ve Fotoğrafçı Murat Başlar. Kazımızın Bakanlık yetkili uzmanlık görevini ise tüm kazı sezonu boyunca Çeşme Müzesinden Kemal Çibuk üstlenmiştir.

Resim 1: Tavşanlı Höyük'te 2024 sezonunda çalışılan alanlar.

*-Kuzey Koni-**1a. AV-38 Plankaresi*

2022 yılında çalışılmaya başlanan AV-38 plankaresinde bu sezon da çalışmalar devam etmiştir. Burada öncelikle açmanın orta kısmında yer alan bir çukurun tam hatları tespit edilmiştir. Üzerinin çok sayıda hayvan kemiği ile kapatıldığı anlaşılan çukurun içerisinde bir insana ait olduğu anlaşılan kafatası bulunmuş ve ekip üyesi Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal tarafından kazılmıştır. Buluntularıyla diğer çukurlardan ayrılan bu çukur, Erken Demir Çağı'na ait olabilir. Söz konusu çukur ve Son Tunç Çağı'na ait olan diğer çukurların kazılmasından sonra, Orta Tunç Çağı'ndaki yangın tabakasına inilmiştir.

Buradaki çalışmalarda kerpiç döküntüye dayalı ve tabana gömülü olduğu anlaşılan bir depolama kabının yarısı tespit edilebilmiştir. Ayrıca ağzı doğuya dönük ve etrafı taşlar ile çevrilmiş yarım ay şekilli bir ocak saptanmıştır. Bu ocağın hemen arkasında, olasılıkla mekânı bölmek adına, dikey kerpiçlerden yapılmış ince bir bölme duvarı açığa çıkarılmıştır. Depolama kabı ise bu duvarın hemen güneyinde yer almaktadır (Resim: 2).

Yıkıntının kaldırılmasının ardından, ocağın doğusunda bölme duvarı ile ocak arasında kalan ve kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu olduğu anlaşılan bir insan iskeletine rastlanmıştır. İskeletin kaldırılmasının ardından yangın geçirmiş evin tabanı üzerinde, aynı eve ait ocağın ve platformun açığa çıkarılması sırasında çok sayıda *in situ* buluntu ele geçmiştir.

Resim 2: AV-38 plankaresindeki mimari öğeler.

1b. AV-37 Plankaresi

2022 kazı sezonunda da çalışılmış olan bu plankarede, 2024 yılında 9x5.5 m boyutlarındaki bir alanda derinleşilmiştir. Burada 2022 yılında kaldırılan çukurların ardından açmanın batı ve kuzey kısmında yoğun yanık kerpiç alanlar olduğu tespit edilmiştir. Taş duvarın bittiği alanda blok kerpiçlerle çevrili ve deforme olmuş bir fırın kalıntısı belgeyerek kaldırılmıştır.

Açmanın güneybatısında ise dağınık ve hat vermeyen taşlar görüldüğünden, derinleşme çalışmasına devam edilmiş ve yaklaşık olarak alanın kuzey yarısında ters bir şekilde konumlanmış at nalı tutamaklı ve tüm gövdesi memeciklerle süslenmiş, küresel gövdeli bir çömlek tespit edilmiştir. Çömleğin hem içinde hem de altında yoğun miktarda botanik kalıntısı bulunmuştur. Ayrıca küpün altında bir insana ait bacak kemikleri de tespit edilmiştir. Sol tarafına yatmış şekilde konumlanan ve yandığı anlaşılan bu iskeletin femur kemiğinden itibaren alt kısmı korunagelmıştır. Yoğun yangın sebebiyle karbonize olmuş doku kalıntılarını özellikle femur etrafında görmek mümkündür. Bu duvarın iç kısmında ise yoğun hayvan kemiği kalıntısı içeren bir çöp çukuru kazılmıştır.

Açmanın güneybatısına yakın bir alanda yarısı kerpiç tuğla ile örülmüş, diğer yarısı ise sadece sert topraktan oluşan bir silo tespit edilmiştir. Açmanın güneybatısından kuzeydoğuya yönelen kısa bir taş duvar ile ona bitişik ikinci bir silo olduğu görülmektedir. Bu silo taştandır ancak tahrip olmuştur. Bu iki silo ve duvarların birbirlerini keserek konumlanmış olduklarını ve dolayısıyla OTÇ'nin 3 farklı evresine ait olduklarını söyleyebiliriz (Resim: 3).

Diğer yandan açmanın güney profiline giren ve bir yapının üçgen biçimli köşesi olduğu anlaşılan alanın iç kısmında çalışılmıştır. Bu yapının tabanının taş döşeli olduğu, içinde ise bir dokuma tezgâhına ait olduğunu düşündüğümüz yanmış bir ahşap ve etrafında dağınık olarak duran çok sayıda (12 adet) tüm ve kırık tezgâh ağırlığının mevcut olduğu görülmüştür.

Resim 3: AV-37 açması son hava fotoğrafı.

Bu seviyenin altında ise fayans bir silindir mühür ile kemikten bir kaplama parçası bulunmuştur. Benzerleri özellikle Orta Anadolu merkezlerinden bilinen bu buluntular, dönemin ticari ilişkileri ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Açmada batı kısımda bulunan ve yüksekte kalan taş sırası kaldırılmış ve hemen doğusunda başka bir duvar sırası tespit edilmiştir. Taş duvarın doğusunda çalışmalar devam etmiş ve açmanın kuzey-doğusunda dikdörtgen bir alan saptanmıştır. Bu alanın doğusu büyük, güneyi küçük ve yassı, batısı ise büyük taşlarla sınırlanmıştır. Güneybatı sınırında ise taş yoktur. Zemini yanmamış ahşaplarla döşelidir ve *in situ* olarak 1 sığır başı tespit edilmiştir. Bu sayede Orta Tunç Çağı'na tarihlenen dört farklı evrenin mimari unsurları netleştirilmiştir.

1c. AW-38 Plankaresi

Önceki yıllarda çalışılmış olan bu plankarenin güneybatı çeyreğinde, daha önce yüksekte bırakılmış alanda Son Tunç Çağı'na ait çukurların kazılmasına devam edilmiştir. Alanın kuzeydoğu köşesindeki bir çukurda bir sığır kafatası parçası ile bir domuzun üst çenesi *in situ* olarak belgelenmiştir (Resim: 4).

Resim 4: AW-38 açmasının son hava fotoğrafı.

1d. AW-39 Plankaresi

2023 yılında yapılan son çalışmalarda tespit edilmiş olan yapı ve duvarların temizliği sonrasında açmanın orta kısmında sokak olduğu düşünülen bir alan açığa çıkarılmıştır. Bu

çalışma sırasında üst evreden açıldığı düşünülen, muhtemelen büyük bir çukura ait olan taş yığınlarının kaldırılmasına devam edilmiştir. Ayrıca açmanın kuzey profiline yakın alanda doğu-batı doğrultusunda bir taban tespit edilmiştir. Tabanın hemen yakınında bir adet insan kafatası açığa çıkarılmıştır.

-Güney Koni-

Höyüğün güney konisinde ilk defa bu yıl başlanan çalışmalar, Son Tunç Çağı (STÇ) mimarisini ve çanak çömleğini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1e. AN-55 Plankaresi

Açma, höyüğün batı yamacına doğru kuzeydoğu-güneybatı yönünde oldukça eğimlidir. Pulluk seviyesinin altından, açmanın kuzeybatı köşesinde STÇ'ye ait olduğu düşünülen bir ocak tabanı tespit edilmiştir. Ocak tabanının bir kısmı tahrip olmuş ve tabanın altına serili halde çakıl taşları saptanmıştır.

Bu evrenin altında ise Son Tunç Çağı'nın başına tarihlenen, (Orta Anadolu kronolojisiyle Eski Hitit Çağı) çok odalı bir yapı grubu tespit edilmiştir. İki evreli bu yapının beş odası kısmen açığa çıkarılmıştır. İki mekân arasında yer alan boşluklar, merdiven boşluğu olabilir. Bu sebeple söz konusu yapının moloz kalınlığı da düşünüldüğünde iki katlı olabileceğini düşünüyoruz. Odaların bir tanesinin köşesinde büyük bir fırın, güneydeki diğer odanın ortasında ise ocak tespit edilmiştir. Yangın geçirdiği anlaşılan yapının, söz konusu plankare içinde kalan kısımlarında, yapının tabanına kadar inilmiş ve çok sayıda *in situ* buluntu ele geçirilmiştir.

Yapının batı duvarının çift duvar şeklinde devam ettiği, güneyinde ise bir başka oda ile yapının tamamlandığı görülmektedir. Ayrıca bir alt evrede yapı içinde kuzeybatı-güneydoğu yönlü bölme duvarlarının olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmalar ile birlikte yapı içinde bir de çöp çukuru tespit edilerek boşaltılmıştır. Yapının güney duvarı ise bir başka çöp çukuru tarafından kesilmesi nedeniyle tahrip olmuştur (Resim: 5).

Resim 5: AN-55 açmasının son hava fotoğrafı.

If. AN-54 Plankaresi

9x9 m boyutlarındaki açmada hemen yüzeyin altında, alanın kuzeydoğusundan çıkarak doğuya ve güneye devam eden küçük taşlardan oluşmuş oldukça kalın bir döşeme saptanmıştır. Bir sokağa/caddeye ait olduğunu düşündüğümüz söz konusu taş döşemenin, açmanın batısına doğru yayılmakta olduğu da anlaşılmıştır. Ancak güneydoğu köşe hariç, açmanın güney yarısında bu kalıntılar çok azdır (Resim: 6).

Resim 6: AN-54 açmasının son hava fotoğrafı.

1g. AN-53 Plankaresi

Açmanın güney yarısında pulluk toprağının hemen altında, AN 54 plankaresinde sözü edilmiş olan taş döşemenin devamı tespit edilmiştir. Son Tunç Çağı'na ait bu taş döşeme burada biraz daha kuzeye devam ettikten sonra batıya yönelmektedir. İki farklı evresi bulunan döşemenin üst evreye ait olan ve oldukça tahrip olmuş taşlarının kaldırılması ile döşeme netleştirilmiştir. Döşemenin üzeri kerpiç ile sıvalıdır.

1h. AN-52 Plankaresi

9x9 m ölçülerinde, ilk kez bu yıl çalışmaya başlanan açmada, önümüzdeki yıllar için hazırlık yapılmış ve pulluk dolgusunun kaldırılmasının ardından kültür dolgusu seviyesinde çalışmalara son verilmiştir.

1i. AO-55 Plankaresi

İlk kez kazılmaya başlanan bu açmada çalışmalar 9x9 m'lik bir alanda sürdürülmüştür. Açmanın batı yarısında diğer alanlarda ortaya çıkan Son Tunç Çağı'na ait sokak döşemesinin devamı olduğu ancak yamaca doğru olan bu kesimde oldukça tahrip olduğu anlaşılmaktadır.

1j. AO-54 Plankaresi

Diğer plankarelerde olduğu gibi 9x9 m ölçülerinde kazılan alanda, yukarıda anlatılan Son Tunç Çağı'na ait taş döşemeli sokak/cadde kalıntılarının en iyi korunmuş hali açığa çıkarılmıştır. Açmanın orta kesiminde güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan ve yaklaşık 3 m kalınlığındaki taş döşeme, dikine yerleştirilmiş taşlarla sınırlandırılmıştır. Döşemenin üzerinde ince kerpiç bir sıva da bulunmaktadır. Taş yolun kuzey yarısında ise alt evreye ait olduğu düşünülen ve yangın dolgusunun içinde bulunan bir duvar kalıntısı ile onun batısında bir siloya ait kalıntılar ortaya çıkartılmıştır (Resim: 7).

Resim 7: AO-54 açmasının son hava fotoğrafı.

1k AO-53 Plankaresi

4,5x9 m boyutlarında bu yıl çalışılmaya başlanan açmada, önümüzdeki yıllara hazırlık olması açısından pulluk toprağı kaldırılmıştır. Pulluk dolgusunun güney yarısında dağınık ve çok net hat vermeyen taş sıralarının varlığı tespit edilmiştir.

1l. AM-55 Plankaresi

9x9 m ölçülerindeki açmada pulluk toprağının kaldırılmasının ardından kültür dolgusuna inilmiştir. Açmanın kuzeydoğusunda kil ile sıkıştırılmış olan alan içerisinde bir çöp çukuru tespit edilmiş ve boşaltılmıştır. Açmanın özellikle doğu yarısında kerpiçli ve yanık bir dolgu olduğu, doğu profiline yakın alanda ise dağınık olmakla birlikte taş yığınlarının bulunduğu görülmüştür. Söz konusu alanlarda yoğun miktarda seramik ve kemik parçaları vardır. Diğer yandan alanın güneydoğu kısmında, batıya doğru dağınık halde bulunan taşların arasında bir çöp çukuru daha tespit edilmiş ve boşaltılmıştır.

1m. AM-54 Plankaresi

Önümüzdeki yıla hazırlık yapmak amacıyla pulluk toprağının kaldırıldığı açmalardan bir tanesi olan AM-54 plankaresinde, yüzey toprağının altında doğu profile yakın bir alanda küçük bir taş sırası açığa çıkarılmıştır. Açmanın özellikle doğu ve kuzeydoğusunda yoğun olarak kerpiç ve yanık izlerine rastlanmıştır. Kuzey profile yakın alanda yanmış ahşap kalıntıları da görülmektedir. Son Tunç Çağı'nın ikinci yarısına ait olan kalıntıların yamaçtan akarak tahrip olduğu bu alanda, söz konusu dönemin ilk yarısına ait olduğu düşünülen yanık dolgunun önümüzdeki yıllarda kazılması planlanmaktadır.

1n. AM-53 Plankaresi

Güney konideki diğer açmalar gibi ilk kez bu yıl kazılmaya başlanan ve koninin batı yamacına denk gelen plankarede, pulluk toprağının kaldırılmasının ardından açmanın kuzey yarısında taş temel sıraları açığa çıkarılmıştır. Yapının açma içindeki dar kısmında tabana ulaşılmış ve taban üzerinde bakır bazlı bir bız, kemik sapı ile birlikte korunmuş olarak bulunmuştur. Yapının güneyindeki boş alanda ise bir adet köpek iskeleti tespit edilmiştir. Kuzey-güney doğrultulu yatmakta olan iskeletin başı büyük oranda tahrip olmuştur. Büyük oranda *in situ* olan iskeletin kaburgaları ve ayakları neredeyse tümüyle korunmuştur (Resim: 8).

Resim 8: AM-53 açmasının son hava fotoğrafı.

2- KÜLTÜREL MİRAS İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kazı çalışmalarının yanında en çok önem verdiğimiz konu, hem yetişkinlere hem de ilk-orta öğretim ve lise seviyesinde çocuk ve gençlere kültürel mirasımızı anlatmak ve kültürel mirası korumanın önemi üzerine çalışmalar yapmak olmuştur. Kazı alanına ve kazı evimize gelen gruplara yaklaşık 2 saatlik bir program çerçevesinde Tavşanlı Höyük ve arkeoloji konusunda bilgilendirme yapılmaktadır. Bu ziyaretler sonucu, kazı evini ve höyüğü toplam 787 öğrenci ziyaret etmiştir. Öğrencilerle birlikte yerel halktan ve çevre illerden gelen, kazı evi ve arazi ziyaretçilerinin toplam sayısı 1080 kişidir (Resim: 9).

Resim 9: Kazı evini ziyaret eden bir okul grubu.

3. SONUÇ

Bu yıl yapılan çalışmalar, dönemin Orta Tunç Çağı ve Son Tunç Çağı mimarisinin ve yaşamının öğrenilmesi ve açığa çıkarılmasına yönelik yapılmıştır. Bir yandan kazının alt yapısının oturtulmasına ilişkin çalışmalar yapılmış, arkeolojik kazılar yanında özellikle kültür varlıklarımızın ve Tavşanlı Höyük'ün tanıtılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmiştir.

Bilimsel olarak ulaşılan sonuçlara baktığımızda, geçen senelerde de çalışılmış olan kuzey konideki alanlarda önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular arasında, kemik kaplama ve iki adet silindir mühür gibi Orta Anadolu'dan bilinen ve Mezopotamya kökenli olan buluntular öne çıkmaktadır. Bunlar, Tavşanlı Höyük'ün söz konusu bölgeler ile ilişkilerini kanıtlar niteliktedir. İlk defa bu yıl kazılmaya başlanan güney konide ise İç Batı Anadolu'da hiç bilinmeyen Son Tunç Çağı ile ilgili araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Resim: 10).

2024 kazı sezonunda toplam 14 açmada çalışılmıştır. Bu açmalarda toplam 247 birimde çalışmalar sürdürülmüştür. Çalışılan alan ise 1190 m²'dir. Çalışmalar sonucunda 163 envanterlik ve 197 etütlük eser bulunmuştur (Resim: 11).

Resim 10: Tavşanlı Höyük'ün 2024 sezonu sonundaki hava fotoğrafı.

Resim 11: Tavşanlı Höyük 2024 yılı envanterlik ve etütlük eserler.

GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK 2023 VE 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Erkan GÜRÇAL*

Burçin ERDOĞU

Nejat YÜCEL

GİRİŞ

Çanakkale ili, Gökçeada ilçesi, Uğurlu köyünün 1 km kuzeyinde yer alan Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinde 2023 ve 2024 yılı kazı çalışmaları Prof. Dr. Burçin Erdoğan başkanlığında, Dr. Nejat Yücel'in başkan yardımcılığında ve Dr. Öğretim Üyesi Erkan Gürçal'ın 2. Başkan yardımcılığında yürütülmüştür. Ekip üyeleri Öğretim Görevlisi Kerem Demir (2023), Dr. Yasin Cemre Derici (2024), Arkeolog Okan Gündoğan (2023-24), Akdeniz Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Lisans ve Yüksek Lisans öğrencileri Nazlı Ilgın İzlier (2023-24), Naz Korkmaz (2023-24), Aleyna Hilal Yurt (2023-24) Aysel Damlanur İnanıcı (2024), Yağmur Başalmaz'dan (2024) oluşmuştur. Fransa'dan uzman Dr. Denis Guilbeau yontma taş aletleri çalışmak üzere ekibimize katılmıştır. Bakanlık Temsilcisi olarak 2023 yılında Alanya Arkeoloji Müzesinden Arkeolog Gülcan Demir, 2024 yılında ise Çanakkale Troya Müzesinden Sanat Tarihi Meryem Kandemir görev almıştır. Kazı çalışmaları Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sağladığı destekle ve ayrıca 2024 yılında Ercan Deveci ve Kâmil Bakırcı'nın sağladığı katkılarla sürdürülmüştür.

Yaklaşık 250x250 m boyutlarındaki Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinde, Neolitik ve Kalolitik çağlara tarihlendirilen 6 Kültür Katı günümüzden yaklaşık 8800 yıl öncesinden 6300 yıl öncesine kadarki bir zaman dilimini kapsamaktadır.

NEOLİTİK ÇAĞ ÇALIŞMALARI

Neolitik Çağ'a ilişkin çalışmalar, yerleşmenin doğusundaki BB20-21 açmasında yürütülmüştür. Alanda, daha önceki yıllarda yerleşmenin Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a tarihlenen en erken tabakalarına (VI. Kültür Katı) dair önemli verilere ulaşılmış ve ilk yerleşimin radyokarbon tarihlerine göre yaklaşık MÖ 6800 yıllarına tarihlendiği saptanmıştır. Gerçekleştirilen kazı çalışmalarından sağlanan bulgular, Uğurlu'nun ilk yerleşik sakinlerinin yerleşimin doğusunda dereye bakan kısımda küçük bir alana yerleşmiş olduklarını ortaya koymuştur (Erdoğan & Yücel, 2025). Bu bağlamda, en erken dönem yerleşiminin daha geniş alanda incelenmesi ve yerleşim düzenlemesinin tanımlanması için çalışma alanı genişletilmiştir.

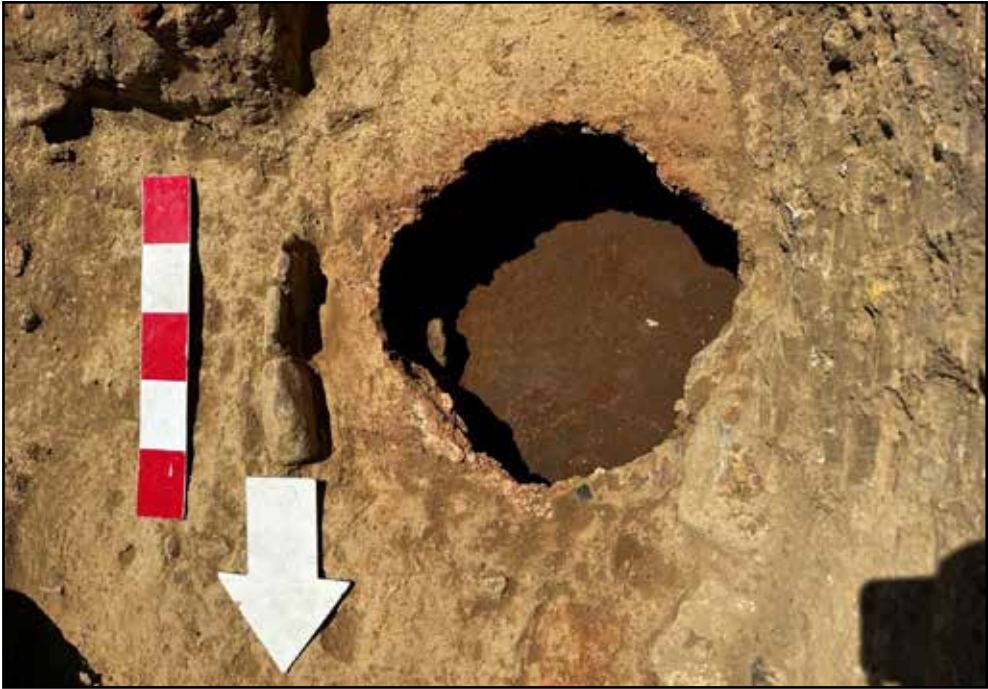
* Dr. Öğretim Üyesi Erkan GÜRÇAL; Adıyaman Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Kat: 3 02040, Merkez/ Adıyaman/TÜRKİYE, E-posta: erkan.gurcall@mail.com, ORCID: 0000-0002-0945-6480.

Prof. Dr. Burçin ERDOĞU; Akdeniz Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Konyaaltı, Antalya/TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-3584-5313.

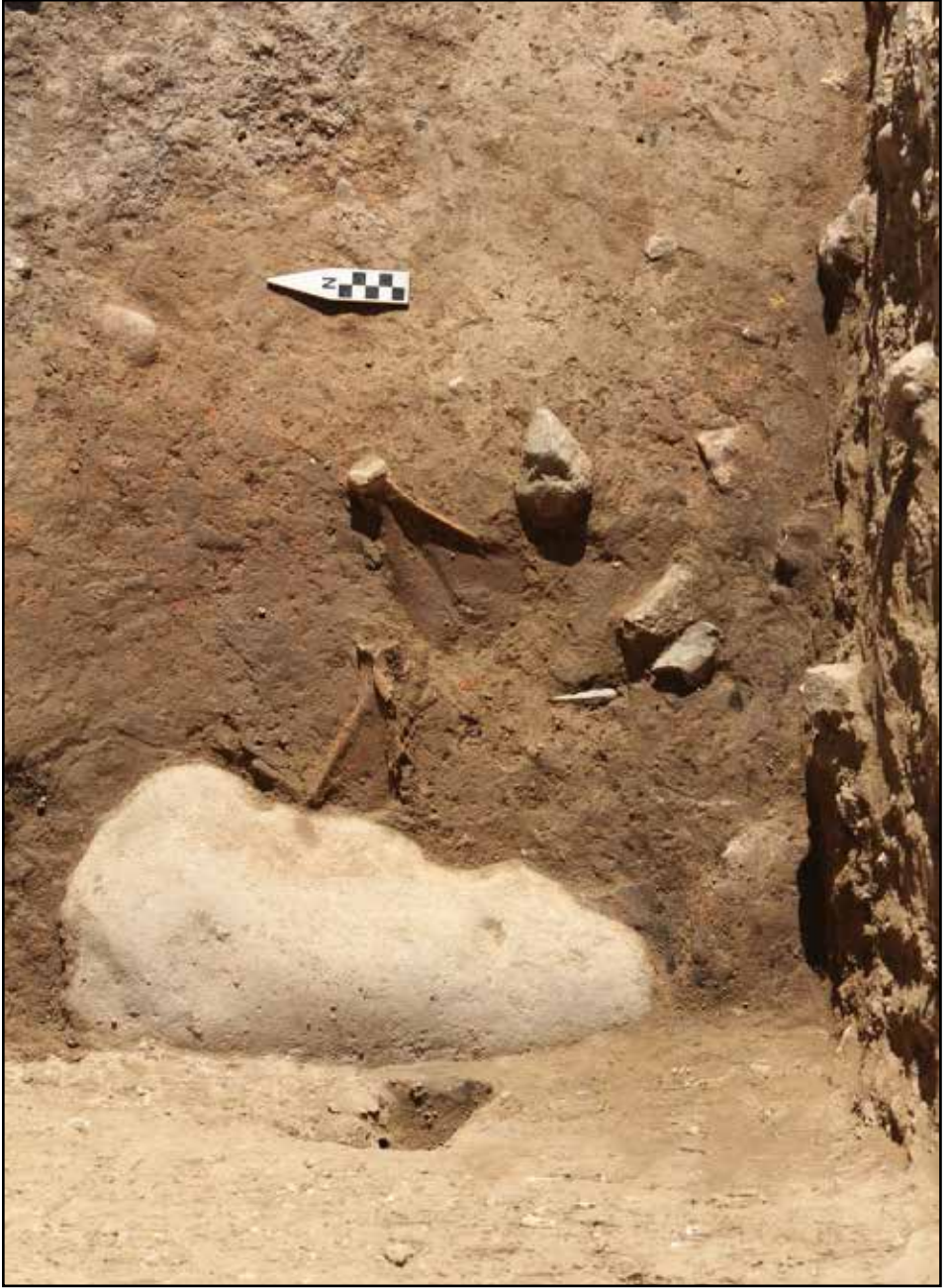
Dr. Nejat YÜCEL (Serbest Arkeolog); ORCID: 0000-0003-4674-3048.

Genişletilen alanda Geç Neolitik, Erken Neolitik ve Çanak Çömleksiz Neolitik çağlara tarihlenen kalıntılara rastlanılmıştır. En üstte saptanan Geç Neolitik Çağ (IV. Kültür Katı, MÖ 5900-5600) kalıntıları arasında taş temelli bir binaya ait olabilecek duvar kalıntısı ve ocak kalıntısı saptanmıştır. Ancak bu unsurların herhangi bir bina ile ilişkisi tanımlanamamıştır. Alt seviyelerde ise Erken Neolitik Çağ (MÖ 6500-5900) V. Kültür Katı'na ait kubbe biçimli bir fırın tespit edilmiştir (Resim: 1). Üst kısmı tahribata uğramış olsa da, büyük oranda korunmuştur. Bunun dışında fırın ile aynı seviyelerde ve yakın konumda bir ocak kalıntısına da rastlanılmıştır.

V-VI. Kültür Katı olarak tanımlanan ve Çanak Çömlekli Neolitik'e geçiş sürecine atfedilen (yaklaşık MÖ 6600) döneme ilişkin bulgulara ise bu tabakanın alt seviyelerinde ulaşılmıştır. Daha önce tanımlanmış oval bir binanın bir kısmı açığa çıkartılmıştır. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e tarihlenen VI. Kültür Katı ise (MÖ 6800/6700) bu tabakanın hemen altından gelmiştir. Bu seviyede yaklaşık 3 metre çapında, çukur tabanlı, duvarları hafif malzeme ile yapılmış bir binaya rastlanmıştır. Daha önceki senelerde kazılan yontma taş işliği olarak düşünülen alanın bu bina ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Binanın güneybatı köşesine doğru zeminin kırmızıya boyandığı ve tabana büyük bir taş yerleştirildiği görülmüştür (Resim: 2). Taşın hemen önünde zeminin altına bilinçli yerleştirilmiş iki *skapula* kemiği bulunmuştur.

Resim 1: Erken Neolitik Dönem (MÖ 6500-5900) fırın.

Resim 2: Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem (MÖ 6800) Binası'nın altına yerleştirilmiş *skapula* kemikleri.

KALKOLİTİK ÇAĞ ÇALIŞMALARI

MÖ 5500-4900 yılları arasına tarihlenen ve Erken Kalkolitik Dönem'e atfedilen III. Kültür Katı mimarisine ilişkin (bkz. Gürçal, 2021) veri elde etmek amacıyla yapılan çalışmalar yerleşimin orta kesimlerinde yer alan X15, XY15 ve Y15 açmaları ile doğu taraftaki BB18, BB19, BBCC18-19 ve BB18-19 plankarelerinde yürütülmüştür.

Orta kesimlerde, daha önceki yıllarda kazılmış bir bina grubu (Bina 11 ve Bina 12) ile ilişkili olduğu saptanan üçüncü bir binanın (Bina 17) kazısı yapılarak korunan kısımları ortaya çıkarılmıştır. Binanın tespit edilen bölümü yaklaşık 9x3 m büyüklüğündedir. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan doğu duvarının temelleri büyük oranda korunmuştur. Güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan kuzey ve güney taraftaki duvarlarının ise yalnızca bir bölümüne ulaşılabilmektedir (Resim: 3). Yaklaşık 9 m uzunluğunda ve 90 cm genişliğindeki doğu duvarı, binanın oldukça büyük boyutlu olabileceğine işaret eder. Aynı zamanda Bina 12'yi de batı taraftan sınırlandıran duvar, her iki taraftan da düzgünce kesilmiş, orta veya büyük boyutlu taşlar kullanılarak yapılmıştır. Yaklaşık 2.5 m uzunluğunda bir bölümüne ulaşılan binanın kuzey duvarı, yapısal olarak doğu duvarı ile aynı şekilde inşa edilmiştir. Batıya yönelen duvar, uç kısmında dağınık bir görünüm sergileyerek sonlanmaktadır. Binanın güneydoğu köşesinden itibaren yaklaşık 60 cm kadar sağlam şekilde devam eden güney duvarı, kuzey tarafta olduğu gibi uç kısmında tahrip olmuştur. Yapısal olarak kuzey ve doğu duvarları ile benzer teknikte inşa edilmiştir. Bu duvarın iç kısmında ise yine aynı doğrultuda uzanan ve aynı teknikte inşa edilmiş başka bir duvar kalıntısı daha bulunmuştur. Bir birine paralel inşa edilmiş olan bu iki duvar arasında yaklaşık 30 cm genişliğinde bir boşluk bulunur. Duvarın batı ucunda yarısı korunmuş nişi andıran, oval yapıda bir alan saptanmıştır. Bu alanda, parçalar halinde ocak kalıntılarıyla birlikte çok sayıda deniz kabuğu ele geçmiştir. Bununla birlikte binanın kuzeydoğu köşesinde, kuzey duvarından başlayarak, yaklaşık 2 m kadar kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan başka bir duvar kalıntısı daha ortaya çıkarılmıştır. Bu duvarın, binanın ana duvarına oranla oldukça üst seviyede olduğu ve daha sonraki süreçlere ait başka bir yapıyla ilişkili olabileceği anlaşılmıştır.

Resim 3: Erken Kalkolitik (MÖ 5400/5300) Dönem'e ait Bina 17.

Bina tabanı büyük oranda tahrip olmuştur. Buna karşın yer yer tespit edilen sıva kalıntıları, binanın birden fazla evresi olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte radyo-karbon verileri binanın en erken evresinin yaklaşık olarak MÖ 5300/5400 yıllarına tarihlendiğini ortaya koymuştur. Bina içerisinde, kuzeydoğu köşeye yakın konumda bir ocak kalıntısı tespit edilmişken, bina dolgusunda olasılıkla terk etme süreci sonrasında kazılmış olabilecek beş ayrı çukurun varlığı da saptanmıştır. Oldukça sığ bir görünüm sergileyen çukurların genişlikleri yaklaşık 50 cm ile 1 m arasında değişiklik gösterirken, derinlikleri ise 11 ila 31 cm arasındadır. Sınırları oldukça belirsiz olmakla birlikte daha çok topraktaki renk değişimi ve malzeme birikiminden yola çıkılarak tanımlanmışlardır. Dolgularında farklı boyutlarda taşların yanı sıra, çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, sürtme ve yontma taş aletler gibi buluntular ele geçmiştir.

Kalkolitik Çağ ile ilişkili olarak kazılan bir diğer alan da yerleşmenin doğusundaki BB18, BB19, BBCC18-19 ve BB18-19 açmalarına denk gelen kesimdir. Burada yapılan kazılar sırasında taş temelli, kuru duvar tekniğinde inşa edilmiş, kareye yakın formda ve önünde avlusu bulunan bir bina (Bina 16) ortaya çıkarılmıştır. Binadan alınan radyokarbon örneklerinin analizi sonucunda yaklaşık MÖ 5350 yıllarına ait olduğu anlaşılmıştır. Binanın ana mekânı yaklaşık 7x7.5 m büyüklüğünde iken, avlusu ile birlikte yaklaşık 11x7 m kadardır. Tek bir odadan oluşan iç alanı ise yaklaşık 41 m²'dir. Binanın taş temelleri kuzey, doğu ve girişin bulunduğu güney taraflarda büyük oranda korunmuşken, batı tarafta tahrip olmuştur. Batı duvarı orta kısımlara doğru belli belirsizce anlaşılırken, her iki köşede de daha iyi izlenebilmektedir. Duvarın doğrultusu boyunca uzanan temel taşlarının, binanın iç tarafına doğru eğilmiş olduğu anlaşılır. Korunmuş olan kısımlarından anlaşıldığı kadarıyla 55-60 cm genişliğindedir. Bununla birlikte duvarın her iki ucunda da batıya dönüş yapan duvar çıkıntıları görülür. Bu çıkıntıların uzandığı yönde takip edilmiş, fakat tahrip oldukları anlaşılmıştır. Muhtemelen batı tarafta yer alan başka bir bina daha olmalıdır. Buna karşın alan üzerinde henüz detaylı bir kazı çalışması yapılmamıştır. Diğer duvarlar ise daha iyi korunmuştur. Yaklaşık 55 cm kalınlığındaki kuzey ve doğu duvarları benzer teknikte inşa edilmiştir. Girişin bulunduğu güney duvarda ise yer yer tahribat gözlenmiştir. Binanın giriş açıklığı 1.60 m genişliğindedir. Güney tarafta, binanın genişliği boyunca uzanan ve yaklaşık 3 m uzunluğunda bir avlunun korunan temellerine ulaşılmıştır. Avlunun doğu duvarının batı ucunda yaklaşık 60x60 cm ölçülerinde bir ocak kalıntısına rastlanılmıştır.

Binanın dolgusu boyunca zemine kadar ulaşan yoğun taş birikimi, olasılıkla duvarların zamanla çökmesi ile ilişkili olmalıdır. Taban, dağılan veya düşen taşlar nedeniyle büyük oranda tahrip olmuştur. Ancak yer yer izlenen sıva kalıntıları ve döşeli taşlar sayesinde saptanabilmiştir. Büyük oranda kil ile sıvanmış olduğu anlaşılan tabanın bazı kısımları taşlarla döşenmiş olmalıdır. Kuzeydoğu köşede 1x2 m büyüklüğünde, doğu duvara paralel yapılmış ve yaklaşık 20 cm yüksekliğinde, bir veya iki sıra taşlarla sınırlandırılmış bir alan tespit edilmiştir. Bina zeminin diğer kesimlerine oranla daha yüksekte kalan bu alan, platform benzeri bir görünüm sergiler. Bu kesimde taş kap, taştan ağırlıklar, kemik aletler ile

deniz kabuğundan boncuklar bulunmuştur (Resim: 4). Bunların yanı sıra yine aynı köşeye yakın konumda yaklaşık 15 cm derinliğe ve 50x50 cm çapa sahip iki ayrı çukur bulunmuştur. Binanın giriş tarafında ise karşılıklı konumlandırılmış taştan bir platform ve zemini taş döşenerek oluşturulmuş bir ocak ele geçmiştir. Bina’da saptanan iç unsurlar ve arkeolojik malzeme, domestik nitelikli bir konut olduğunu ortaya koyarken, batı tarafındaki kalıntılar da en az iki binayı içeren bir yapı grubuyla ilişkili olabileceğini düşündürür.

Resim 4: Erken Kalkolitik (MÖ 5350) Dönem’e ait Bina 16 buluntularından örnekler.

SONUÇ

Türkiye’nin en büyük adası olan Kuzey Ege Adalarından Gökçeada’da, Uğurlu-Zeytinlik yerleşmesinde 15 yıldır Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izin ve maddi destekleri ile sürdürülen arkeolojik kazı çalışmaları, yerleşimin Ege adaları içinde besin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı ilk köy yerleşimi olduğunu, ayrıca gene Ege adaları içinde çanak çömlek yapımının en erken ortaya çıktığı, metalürjinin en erken görüldüğü, en erken anıtsal mimarinin ortaya çıktığı ve şehirciliğe ait en eski kanıtlar sağlayan yerleşim yeri olduğunu göstermiştir. İlerideki yıllarda gerçekleştirilecek çalışmaların daha çok Neolitik Çağ’a odaklanması planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Erdoğu, B., Yücel, N. (2025). *Uğurlu-Zeytinlik Kazıları Işığında Erken Tarih Öncesi Dönemlerde Gökçeada*. İstanbul: Ege Yayınları.

Gürçal, E. (2021). *Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Yerleşmesinin Kalkolitik Dönem Mimarisi ve Yerleşim Düzeni*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

SYEDRA ANTİK KENTİ 2024 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

H. Ertuğ ERGÜRER*

Hatice ERGÜRER

Sercan TUNTAY

Samet ŞENALP

Makbule ERKAN

Antalya ili, Alanya ilçesi, Seki köyü sınırları içerisinde yer alan Syedra Antik Kenti'nde 2024 yılı altıncı sezon çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi adına, Doç. Dr. H. Ertuğ Ergürer başkanlığında 26 Şubat 2024 tarihinde başlatılmıştır. Çalışmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu, Alanya Belediyesi, Ütopya World Hotel, Koç Holding (Yapı Kredi), City Line ve Grand Kaptan Hotel destekleri ile gerçekleştirilmiştir. 2024 yılı kazı faaliyetleri kapsamında çalışmalar; Güneybatı Kapı Sur Dışı mekanlar, Güneybatı Cadde ve bağlantılı mekanlar, Batı Kapı ve Büyük Sarnıçlar arasındaki alanlar, Bazilika'nın doğusu ve merdivenler, *Heroon* batı bölümü, Büyük Konut, Büyük Merdivenler, Batı Kapı'dan Tiyatro'ya giden cadde, Tiyatro'dan Büyük Merdivenler'e giden antik yol, Tiyatro, Büyük Hamam'ın doğusundaki yapılar ve Gymnasium çevresi, Karşılama Alanı ve kuzeyindeki çalışmalar, 3 Nefli Kilise, Büyük Kilise ve Büyük Sarnıçlar'da gerçekleştirilmiştir. Kazılar sırasında yapılarda tespit edilen duvar, mozaik, fresk ve acil müdahale gerektiren alanlarda koruma-onarım çalışmaları yürütülmüş; ayrıca kent genelinde bitki temizliği gerçekleştirilmiştir.

KAZI ÇALIŞMALARI

Güneybatı Kapı Sur Dışı Mekanlar

2023 yılı kazı sezonunda Batı Cadde'nin doğusunda yer alan kapı girişinde yürütülen çalışmaların ardından, 2024 yılında kapının doğusundaki mezar alanlarını açığa çıkar-

* Doç. Dr. H. Ertuğ ERGÜRER; Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Alanya/TÜRKİYE, E-posta: ertiara@yandex.com, ORCID: 0000-0002-8953-1662.

Dr. Üyesi Hatice ERGÜRER; Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Alanya/TÜRKİYE, E-posta: hatice.ergurer@alanya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2005-321X.

Uzman Sanat Tarihci Sercan TUNTAY; Seki Mahallesi, Yukarı Merkez Sokak, No: 2 Syedra Kazı Evi, Alanya/TÜRKİYE, E-posta: tuntays123@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7834-5496.

Uzman Arkeolog Samet ŞENALP; Seki Mahallesi Yukarı Merkez Sokak No:2 Syedra Kazı Evi, Alanya/TÜRKİYE, E-posta: senalp77@hotmail.com, ORCID: 0009-0005-1282-9195.

Uzman Arkeolog Makbule ERKAN; Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Samsun/TÜRKİYE, E-posta: makbuleerkan5@gmail.com, ORCID: 0009-0005-2290-8903.

mak amacıyla bitki temizliği ve kazı çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamda, Mozaikli Alan ile Oda Mezar 7 ve 8 olarak adlandırılan bölgelerde kazılar sürdürülmüştür (Resim: 1). Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 14 adet sikke, 8 metal obje, cam parçaları ve seramik parçaları ele geçmiştir. Mozaik ve *ostothek*ler için koruma onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Mozaikli Alan

Güneybatı doğrultuda yer alan doğu-batı yönlü üç odalı mezar yapısında, ilk odanın kapı eşiği korunmuş, doğusunda kare şeklinde örülmüş duvar açığa çıkarılmıştır. Güneydoğuda, 2. odayla bağlantılı olabileceği düşünülen bir duvar hattına rastlanılmış, batı bölümde ise sur duvarına bitişik 5 basamaklı bir geçişle 3. odaya giriş sağlanmıştır. Alanın duvarının neredeyse tamamında fresk izlerine rastlanılmıştır. Odanın kapı girişinin karşısında yerde yatık bir şekilde mermer sütun tespit edilmiş, doğu duvar önünde “*Kürekçi Deniz’e armağan edildi*” yazan yazıtlı mozaik açığa çıkarılmıştır. Güneydoğu bölümde yer alan 2. odada Roma Dönemi’ne tarihlenen mermerden yapılmış *Eros ve Üç Güzeller* figürleri ile dans eden, müzik çalan çeşitli figürlerin yer aldığı lahit ele geçmiştir. 2 çocuğa ait olabileceği düşünülen lahdin kapağı olmadığı için ne yazık ki iskelet korunamamış, dağınık bir şekilde açığa çıkmıştır. Lahit içinden 3 adet boncuk, 2 adet altın küpe, 1 adet sikke, 1 adet metal obje ele geçmiştir. Lahdin çıktığı alanın duvar ile yükseltildiği ve altında kanal boşluğunun olduğu tespit edilmiştir. Odanın kuzey ve güney bölümünde tuğla ve küçük taşlar ile örülmüş 2 adet mezar daha olduğu tespit edilmiştir. Kuzey yönde bulunan mezarın içerisinde insan iskeletine ait dağınık kemik parçaları ile karşılaşılması, mezar zeminin kireç harcı ile düzleştirildiği anlaşılmaktadır.

Oda Mezar 7

Güneybatı kapının batısında yer alan alanın, kapı giriş kısmı batı yöne doğru 124 cm genişliğinde ve 80 cm kalınlığındadır. Oda mezarın iç kısmı 4,97x3,75 cm ölçülerindedir. Çalışmalar sırasında yoğun tahribata uğradığı düşünülen ayrı bir şekilde lahit kapağı ve lahdi, yakınında ise yarısı korunagelmüş Medusa figürlü *ostothek* açığa çıkarılmıştır. Odanın kuzey, güney ve doğu duvarında tahrip olmuş 3 adet niş yer almaktadır. Güney-kuzey doğrultuda geç dönemde eklenmiş olan duvar hattı açığa çıkarılmıştır. Odanın kuzeydoğu köşesinde 2 adet yan yana koyulmuş kiremit ile kapatılmış boş kiremit mezar ortaya çıkmıştır. Bu mezarın yarısının duvar içine doğru yapıldığı görülmekte olup, mezarın önünde ise pişmiş topraktan yapılmış bir kâse ve içerisinde testi ele geçmiştir.

Oda Mezar 8

Oda Mezar 7’nin arka doğu duvarına bitişik alanın, bitki temizliği ve çevre düzenlemesi sırasında bitkisel ve 2 kadın kabartmasına sahip *ostothek* ele geçmiştir. *Ostothek*in hemen yanında farklı bir *ostothek*e ait olabileceği düşünülen yazıtlı bir *ostothek* kapağı ortaya

çıkartılmış, güneye bakan kısmında ise duvar hattına bitişik bir şekilde kanal olabileceği düşünülen kiremit parçaları tespit edilmiştir. Alanın batı duvarının hemen önünde basit duvar örme tekniği ile yapılmış mezar ortaya çıkmıştır. Mezarın içerisinde dağınık birden fazla insana ait olabileceği düşünülen kemikler ile karşılaşmış, zemin kısmında ise 2 adet tuğla bulunmuştur. Bu tuğlaların zemin olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Güneybatı Cadde ve Bağlantılı Mekanlar

Güneybatı Cadde, Büyük Sarnıçlar ile Güneybatı Kapı arasındaki bağlantıyı sağlayan güzergahtır. Güneybatı Kapı'dan, Büyük Sarnıçlar'a doğru 63 m uzunluğa ve 3,30 cm genişliğe sahip caddenin zemini yer yer korunmuş ana kayadan oluşmaktadır. Cadde boyunca, sur duvarlarının karşı tarafında kuzey doğrultuda konumlanmış çok sayıda mekân bulunmaktadır. 2024 kazı sezonunda, caddede ve bu cadde üzerinde yer alan 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8 No.lu olarak adlandırılan mekanlarda bitki temizliği ve seviye inme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 2). 2 ila 9 No.lu mekanlarda yürütülen çalışmalarda, mekanların çoğunun zemininde ana kaya tespit edilmiş, bazı yapılarda kapı ve pencere açıklıkları belirlenmiştir. 5 No.lu mekânın çok katlı yapıya sahip olduğu nişlerden anlaşılırken, 8 No.lu mekânda ezme ve kırma taşları ile birlikte yağ biriktirmek amacıyla yerleştirilmiş bir *pithos* tespit edilmiş, bu alanın işlik olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. *Pithosun* koruma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 5, 6 ve 7 No.lu mekânın güney duvarın önüne yerleştirilmiş 5 adet mermer sütun ortaya çıkarılmıştır. 9 No.lu mekâna geçişte zemin kotunun yükseldiği ve kapı genişliğinin diğerlerine kıyasla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. 2023 yılında Güneybatı Kapı önünde başlatılan kazı çalışmalarına, 2024 yılında batı doğrultuda devam edilmiştir. Kapı girişinin geç dönemde kapatıldığı, bu doğrultuda yeni duvarlar inşa edilerek mevcut duvarların kalınlaştırıldığı ve alanda geç dönem eklentilerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Güneybatı kapıya yakın alanda 2,40 cm genişliğe ve 4,20 cm uzunluğa sahip bir mekân açığa çıkarılmıştır. Mekânın bir cephesinin sur duvarına bitişik olarak inşa edildiği, kuzey bölümünde yer alan diğer mekanlarla arasında 3,05 cm genişliğinde bir boşluk bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 21 adet sikke, 30 metal obje, cam parçaları, kemik objeler, hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Batı Kapı ve Büyük Sarnıçlar Arasında Kazı Çalışmaları

Kentin ana girişi olan Batı Kapı'da 2023 yılında başlatılan zemin tespiti çalışmalarına 2024 yılında da devam edilmiştir (Resim: 3). Güney doğrultuda ilerleyen çalışmalarda, *Bazilika*'ya çıkan bir merdiven ile moloz taşlardan oluşan bir yol açığa çıkarılmıştır. Kapının güneyinde Güney Mekân 1 ve Güney Mekân 2 olarak adlandırılan iki mekân tespit edilmiştir. Güney Mekân 1'de geometrik desenlerden oluşan mozaik bulunurken, Güney Mekân 2'de zemin tespit edilememiştir. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 26 adet sikke, 10 metal obje, metal çiviler, hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir. Batı kapı güney sur duvarında koruma onarım çalışmaları ile duvar örgüsü tamamlamaları yapılmıştır.

Bazilika Doğusu ve Merdivenlerde Kazı Çalışmaları

Vaftiz Mağarası'nın güneyinde yer alan merdivenler ile *Bazilika*'nın doğusundaki yapıların açığa çıkarılması amacıyla öncelikle bitki ve moloz taş temizliği yapılmış, ardından seviye inme çalışmalarına başlanmıştır (Resim: 3). Yapılan kazılar sonucu açığa çıkartılan merdivenlerin üç sahanlık ve toplam 17 basamaktan oluştuğu tespit edilmiştir. Merdivenlerin alt kısmında bir su kanalı açığa çıkarılmış olup üst kotta yaklaşık 4 metrelik bölümün tahrip olduğu anlaşılmıştır. *Bazilika*'nın doğusundaki yapının ise cadde olduğu anlaşılmış ve *Bazilika*'ya geçişi sağlayan bir kapı alanı tespit edilmiştir. Bu alanın kuzey duvarında ikinci bir kapı açıklığı daha açığa çıkarılmıştır. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 4 adet sikke, 10 metal obje, cam parçaları, mermer parçaları, hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Heroon Batı Bölümü

Heroon yapısının batı bölümünde ilk kazı çalışmalarına 2023 yılında başlanmış, duvar çevresinde H1 ve H2 olarak adlandırılan basit tip mezarlar tespit edilmiştir. 2024 yılında ise aynı alanda devam eden kazı çalışmalarında alan HR1 olarak isimlendirilmiştir. HR1 No.lu alanda başlatılan seviye inme çalışmalarında, duvar çevresinde 4 adet mezar açığa çıkarılmıştır. HR2 alanı içerisinde ise 5 adet mezar açığa çıkarılmıştır. İki alanın batısında HR3 olarak isimlendirilen alanda çalışmalara başlanmış, çalışmalar sırasında doğu duvarda niş ve alanın ortasında kuzey-güney yönlü bir duvar tespit edilmiştir. HR1 ve HR2 No.lu alanların doğusunda ve kuzeyinde, *Şapel*'in de batısında yer alan HR4 alanının geç dönemde *nekropol* olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Alan içerisinde 24 adet mezar açığa çıkarılmıştır (Resim: 4). *Heroon* Batı Bölümü'ndeki mezarlar çocuk ve yetişkin bireylerden oluşmakta olup, ölü hediyesi olarak haç pandantif, bronz küpe ve yüzük ele geçmiştir. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 11 adet sikke, 20 metal obje, cam parçaları, mermer parçaları, metal çiviler, hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Büyük Konut

Tiyatronun güneybatısında, Güneybatı Cadde'nin doğusunda yer alan yapının çok katlı olduğu düşünülmektedir. Büyük Konut 1-11 No.lu olarak adlandırılan mekanlarda bitki temizliği ve seviye inme çalışmaları yapılmıştır (Resim: 4). Büyük Konut'un güneybatı köşesindeki 1 No.lu odada zemin tespit edilememiş, batı duvarda bir niş, kuzey duvarda ise 2 No.lu odaya açılan bir kapı açığa çıkarılmıştır. 2 No.lu oda iki bölümlüdür; batı duvarda yer yer korunagelmiş *fresk*, doğu bölümde ise 4 No.lu odaya geçiş sağlayan üç basamaklı kapı açıklığı tespit edilmiştir. Alanın duvar sıvası ve resimlerinde koruma onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 4 No.lu oda doğu ve batı olarak ikiye ayrılmakta, güneydoğuda bir kapı açıklığı ve kuzeyde üç niş yer almaktadır. Merkezde, "Tonozlu Kısım 2" olarak adlandırılan ve sarnıç olduğu düşünülen alanda gerçekleştirilen sondaj çalışması ile zeminine ulaşılmıştır. Bu odayı ayıran duvar geç döneme ait olup sütun parçaları ve başlıkları

kullanılmıştır. 5, 6, 7, 10 ve 11 No.lu odalarda moloz temizliği yapılmış, taban seviyelerine ulaşılarak çalışmalar sonlandırılmıştır. Konutta açığa çıkarılan duvarlarda sağlamlaştırma işlemi yapılmıştır. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 54 adet sikke, 25 metal obje, heykel parçaları, mimari elemanlar, metal çiviler, cam parçaları, kemik objeler, hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Büyük Merdivenler

Büyük Hamam'ın doğusunda, 3 Nefli Kilise yapısının batısında yer alan alanda 2023 yılında başlatılan kazılara devam edilmiş, sütunlu caddeye bağlantı sağlayan merdivenlerin güneye ve tiyatroya giden caddeye uzandığı tespit edilmiştir (Resim: 4). Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 4 adet sikke, 10 metal obje, metal çiviler ve az sayıda seramik parçaları ele geçmiştir.

Batı Kapıdan Tiyatro'ya Giden Cadde Kazı Çalışmaları

Batı Kapı'dan Tiyatro'ya uzanan caddenin açığa çıkarılması amacıyla, *Vaftiz Mağarası*'na çıkan merdivenlerin güneyinde seviye inme çalışmaları yapılmıştır (Resim: 5). Ana kaya merdivenler doğuya doğru devam etmekte olup, merdivenlerin bittiği noktada kanal taşı tespit edilmiştir. Yaklaşık 140 m uzunluğunda ve 5 m genişliğinde olan caddenin kuzeyinde birçok yapıya ait kapı eşikleri ortaya çıkarılmış, cadde tiyatroya kadar temizlenerek çalışma tamamlanmıştır. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 3 adet sikke, 8 metal obje, cam parçaları ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Tiyatrodan Büyük Merdivenlere Giden Antik Yol Kazı Çalışmaları

Tiyatro'dan Büyük Merdivenler'e giden antik yolu açığa çıkarmak amacıyla, Tiyatro ve Büyük Hamam'ın güneybatısında bitki ve moloz taş temizliği yapılmış, ardından güney alandan büyük merdivenlere doğru kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 5). Çalışmalarda yolun bir noktada ikiye ayrıldığı, hamama giden basamaklar ve yol boyunca büyük merdivenlere yönelen kanal taşları tespit edilmiştir. Kanalin, sütunlu cadde altına bağlandığı anlaşılmıştır. Caddenin kuzeyinde işlik olarak kullanıldığı düşünülen yapıların kapı önlerinde, işlevini yitirmiş işlik taşları eşik ve yükselti taşı olarak kullanılmıştır. Tiyatroya doğru zemin taşı bulunmamakla birlikte, caddenin içerisinde yerleştirilmiş sütunlar tespit edilmiştir. Caddenin tiyatroya doğru bağlanan kısmına gelindiğinde ise yer yer ana kaya zemin ile karşılaşmış, köşe yapılarından birinde ise tahrip olmuş *Herme* kabartması tespit edilmiştir. Cadde de yapılan çalışmalar tiyatro hattına geldiğinde sonlandırılmıştır. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 15 adet sikke, 21 metal obje, mermer ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Tiyatro

Kentin güney yamacında yer alan tiyatroya, Sütunlu Cadde'nin batısında ve *Heroon*'un güneyinde yer alan merdivenden inilerek ulaşılmaktadır. Tiyatro iki farklı teras üzerine inşa edilmiş olup, alt terastaki *skene* binası, üst seviyedeki oturma alanı (*koilon*) ve *orkhestra* için istinat duvarı işlevi görmektedir. Yaklaşık 30 metre çapındaki yarım daire planlı *koilonun* uçları *skene*ye düz bir hatla bağlanmaktadır. *Skenenin* zemin katı güneye açılan beş odadan oluşmakta, *skenenin* üst katından *koilona* geçiş sağlanmakta olup beş kapı tespit edilmiştir. Bitki temizliği ile başlayan çalışmalara, doğu mekânın önünde sondaj çalışması ile devam edilmiş ana kaya zemine ulaşılmıştır (Resim: 5). Yapının duvarlarında çevresel etkenlerden oluşan çatlaklar için derz ile sağlamlaştırılmalar yapılmıştır. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 5 adet sikke, 10 metal obje, taş objeler, metal çiviler, cam parçaları, kemik objeler, hayvan kemikleri ve seramik parçaları ele geçmiştir.

Büyük Hamamın Doğusundaki Yapılar ve *Gymnasium* Çevresi Kazı Çalışmaları

Çalışmalar, Büyük Hamam'ın doğusunda yer alan mekanlar ile *Gymnasium* çevresi yapılarla başlamıştır (Resim: 6). Öncelikle bitki ve moloz temizliği yapılmış, *Gymnasium*'un güney mekânında 2023'te başlanan çalışmalar 2024'te de devam etmiştir. Mekanlarda açığa çıkan mozaiklerin koruma ve onarım çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 100 adet sikke, 90 metal obje, mermer parçalar, metal çiviler, cam parçaları, kemik objeler, hayvan kemikleri ve yoğun seramik parçaları ele geçmiştir.

Büyük Hamam'ın doğusunda yer alan merdivenler, H1 numaralı odanın batısından başlayarak *palaestraya* kadar uzanmaktadır (Resim: 10-1). 22 basamaklı ana merdivenin farklı bölümlerinde sahanlıklar ve kemerli geçişler tespit edilmiş, bazı basamaklarda mimari devşirme malzeme kullanılmıştır.

Gymnasium güney mekânında mozaik zemine ulaşılmış, sarmaşık ve yıldız motifli mozaikler tamamen açığa çıkarılmıştır (Resim: 7). HG1 mekânında mozaik zemin ve altındaki su kanalı ortaya çıkarılmış, bu bölümle HG2 arasında geç dönem duvarı olduğu düşünülmektedir (Resim: 9). HG2'de nişli yapılar ve *hypocaust* sistemi tespit edilmiştir. Bu sistemin HG5 ve HG6'ya bağlandığı anlaşılmış, HG6'da ayrıca tonozlu bir havuz, künkler ve ısıtma sistemleri belgelenmiştir.

HG7-8 numaralı mekanlarda geçiş açıklıkları, kemerler, sıvalı zemin ve *külhan* olabileceği düşünülen mimari elemanlar bulunmuştur (Resim: 10/2). *Gymnasium*'un doğu girişinde tonozlu yapılar ve dört farklı kemer açıklığı açığa çıkarılmış, bu alanın su kemeri olabileceği düşünülmüştür. Çalışmalar sütunlu caddeye kadar ilerletilmiş ve zemin seviyesine ulaşılmıştır.

H1 No.lu mekân, hamamın doğusunda bulunan merdivenlerin doğu kısmında yer almaktadır. Mekânın zeytinyağı işliği olarak kullanıldığı, mekânın neredeyse orta bölümünde kırma taşı ve alt kısmında yer alan kırma teknesi ile anlaşılmıştır (Resim: 10-3). Çalış-

malar sırasında yoğun bir şekilde mozaik bloklar ve *tessera* parçaları ele geçmiştir. Kuzey duvarın doğu kısmında yer alan ezme taşının ön kısmında yağın aktığı bir kanal tespit edilmiştir. Kanalin içerisine zeytinyağını depolamak amacıyla *pithos* yerleştirildiği düşünülmektedir. İşlikle bağlantılı H1 doğu koridoru birçok mekâna açılmakta, taş döşemeye sahip bu koridorda bir sarnıç da tespit edilmiştir (Resim: 11-2). Koridor H2, H10 ve H11 güneyine açılmaktadır.

H3-H4 mekanlarında zemin seviyelerinde yangın tabakaları, metal ve cam buluntular ele geçmiştir. H5'te mozaik parçalar tespit edilmiş, H6'da çalışmalar sırasında *latrinalarda* kullanılan mimari su kanallarına ulaşılmış ve mekânın *latrina* olduğu anlaşılmıştır. H7 No.lu mekân H6 No.lu mekân ile ilişkilidir ve H6 (*latrina*)'nın doğusunda bulunmakta, zemini sıvalı kireçten yapılmıştır (Resim: 11-1).

H9 mekânında, tonozlu alandan açığa çıkan tuğlalar, mekânın fırın yapısı olabileceğini düşündürmektedir. H10'da niş ve taş döşeli zemin, H11'de mozaikli zemin, doğusunda havuz ve kanala bağlı su gideri gözlemlenmiştir. H12'nin zeytin işliğiyle bağlantılı depo olduğu, alanın içerisinde yer yer *pithos* parçaları ile zeytin çekirdeği olabileceği düşünülen ve yanmış tabakadan ele geçen organik çekirdekler ile anlaşılmaktadır. Tüm bunlarla beraber içerisinde *Boulloterion*'nun da yer aldığı çok sayıda metal buluntular ele geçmiştir.

Son olarak, hamamın batısındaki merdivenlerde yapılan kazılarda merdivenlerin bir kısmının düzgün yerleştirilmiş basamaklar ile devam ettiği, bir noktadan sonra ise ana kayanın zemin oyularak basamak haline getirildiği görülmektedir. Merdivenlerde koruma onarım çalışmaları yapılmış olup, eksik olan kısımlar devşirme taş bloklarla tamamlanarak merdivenin bütünlüğü sağlanılmıştır (Resim: 11-3). Çalışmalar batı merdivenlerin tamamen açığa çıkarılması ile sonlandırılmıştır.

Karşılama Alanı ve Kuzeyinde Yapılan Kazı Çalışmaları

Syedra Antik Kenti'nin otopark alanının olduğu karşılama alanının kuzey kısımlarında bitki ve moloz taş temizliği çalışmaları yapılmıştır (Resim: 12). Geçmiş yıllarda açığa çıkarılan 1 ve 2 No.lu oda mezarlar ve çevresinde seviye inme çalışmaları gerçekleştirilerek, kentin yürüyüş güzergahı üzerinde çalışmalar sürdürülmüştür. Karşılama alanının kuzeyinde yer alan ve "A Yapısı" olarak adlandırılan yapının kuzey duvarı açığa çıkarılmış, kuzey duvarına paralel sondaj çalışması yapılmıştır. Duvar yapımında *ion* başlığı devşirme malzeme olarak kullanılmış ve niş tespit edilmiştir. Tapınak terasının üst bölümünde 35x72 m alanda yapılan çalışmalarla bir sarnıç ve üzerindeki tonozlu mozaikli alan açığa çıkarılmıştır. Bu mozaikli alanın güneydoğu ve batı bölümünün zamanla tahribata uğradığı görülmüş, mozaikte koruma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 12-3). Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 5 adet sikke, 10 metal obje, metal çiviler, cam parçaları ve seramik parçaları ele geçmiştir.

3 Nefli Kilise’de Yürütülen Kazı Çalışmaları

Sütunlu Cadde’nin doğusunda yer alan kilisenin doğu, batı ve güney duvarlarını açığa çıkarma çalışmaları yapılmıştır. Batı cephede kilisenin kapı önü zemini ortaya çıkarılmıştır. Güneyde, *apsise* kadar uzanan alanda, doğu cephede ise *apsis* dış hatları çevresi bitki ve moloz taş temizliği ile açığa çıkarılmıştır (Resim: 13-1).

Büyük Kilise

Büyük Kilise yapısı, MS 4.-7. yüzyıllara tarihlenen Erken Hıristiyanlık mimarisinin klasik bir örneğidir. Doğu-batı yönünde 17,50x35,70 m ölçülerinde dikdörtgen planlı ve üç *nefli bazilikal* tipte inşa edilmiştir. 2023 yılında başlatılan kazılarda yapının büyük bölümü açığa çıkarılmış, 2024 yılında ise *apsis*in batısında K1–K21 olarak adlandırılan toplam 21 mezar tespit edilmiştir (Resim: 13-2). Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 2 adet sikke, 5 metal obje ve cam parçaları ele geçmiştir.

Büyük Sarnıçlar

Kentin güneybatı köşesinde yer alan ve üç büyük su toplama havuzundan oluşan Büyük Sarnıçlar, 13,60x24 m ölçülerinde ve yaklaşık 8 m yüksekliğindedir. Toplam 2500 m³ su kapasitesine sahip bu yapılar, MS 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Her birinin uzun tonozlarla örtülü olduğu düşünülmekte olup ön cephenin sağlam kısmında tonozun hatları ve kemerli pencere açıklığı belirgindir. Sarnıçların üst örtüsünde yoğun bitki oluşumu gözlemlenmiş, ilk olarak temizlik çalışmaları yapılmış ardından batıdan doğuya doğru 1, 2 ve 3 No.lu olarak numaralandırılan sarnıçlarda seviye inme çalışmaları yürütülmüştür (Resim: 13-3). 1 No.lu Sarnıçta biriken su, sarnıç içindeki kanal yardımıyla tahliye edilerek akıntı toprak temizlenmiştir. 2 ve 3 No.lu sarnıçlarda moloz ve akıntı toprak kaldırılmış, alt tabakalarda tonozlara ait çatı kiremitlerine rastlanılmıştır. 2 No.lu Sarnıçta ayrıca tüme yakın yoğun seramik buluntulara rastlanmışken, 3 No.lu Sarnıçta seramik gözlemlenmemiştir. Tüm sarnıçlar ve çevresi temizlenerek çalışmalar tamamlanmıştır (Resim: 14). Çalışmalar sırasında bu alandan toplam 28 adet sikke, 35 metal obje, metal çiviler ve yoğun seramik parçaları ele geçmiştir.

LABORATUVAR KORUMA VE ONARIM ÇALIŞMALARI

Syedra Antik Kenti 2024 kazı sezonu çalışmalarında ele geçen 500 adet eser üzerinde önleyici ve etkin koruma uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 15). Laboratuvardaki buluntularda yapılan işlemler metal ve cam eserlerin belgeleme, temizlik, yapıştırma ve yüzey koruma uygulaması; kemik eserlerin belgeleme, temizlik ve yapıştırma işlemleri; seramiklerin belgeleme, temizlik, parça arama-bulma ve yapıştırma uygulamaları şeklindedir. Laboratuvarda buluntular ön incelemeleri yapıldıktan sonra mekanik ve kimyasal yöntemler kullanılarak temizlenmiş, yapıştırma ve sağlamaştırma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Konservasyon öncesi ve sonrası olarak buluntuların fotoğrafları çekilmiş ve belge-

leme formuna kaydedilmiştir. Eserler içerisinde konservasyona uygun silika jel olan kutularda muhafaza edilerek depolanmıştır.

Metal Buluntular

Gümüş Buluntular

Gümüş eserler detaylı olarak mikroskop ile incelendikten sonra mekanik olarak yumuşak uçlu fırça ile temizlenmiştir. Bambu çubuk, pamuk, alkol-saf su (1-1) kullanılarak kalkerli alanlar yumuşatılarak alınmıştır. %3'lük Paraloid B-72 (97 ml saf aseton içerisinde 3 gram Paraloid B-72) ile yüzey koruma işlemi uygulanmıştır.

Bakır Alaşımları

Bakır alaşımı eserlerin detaylı olarak mikroskop ile incelemesi yapıldıktan sonra mekanik olarak bisturi, yumuşak uçlu fırça ile yüzey kir ve tozlardan arındırılmıştır. Ardından kalkerli ve korozyonlu alanlar için mikroskop altında bambu çubuk, pamuk, alkol-saf su (1-1) ile temizlik işlemi tamamlanmıştır. Mekanik temizliği biten eserin aktif korozyonunun pasifize edilmesi için hazırlanan %3'lük BTA (97 ml etil alkol içerisinde 3 gram Benzotriazol) solüsyonunda eser 24 saat bekletilmiştir. Ardından solüsyondan çıkarılan eser yüzeyine yüzey koruyucu olarak hazırlanan %3'lük Paraloid B-72 (97 ml saf aseton içerisinde 3 gram Paraloid B-72) tek tabaka halinde uygulanmıştır.

Demir Buluntular

Eserlerin yüzeyinde bulunan toprak tabakası bambu çubuk ucuna sarılı pamuk ve alkol çözeltisi ile yumuşatılarak temizlenmiştir. Eserin yüzeyinde bulunan korozyon tabakası ise mikroskop altında metal yüzeyine inilmeden bisturi, bambu çubuk ucuna sarılı pamuk ve çeşitli dişçi aletleri ile detaylı temizliği yapılmıştır. Mekanik temizliği biten eserin aktif korozyonunun pasifize edilmesi için hazırlanan Tannik Asit (100 gr Tannik Asit-50 ml Alkol-850 ml Saf su) çözeltisi eser yüzeyine uygulanarak 12 saat bekletilmiştir. Ardından eser yüzeyine yüzey koruyucu olarak hazırlanan %3'lük Paraloid B-72 (97 ml saf aseton içerisinde 3 gram Paraloid B-72) tek tabaka halinde uygulanmıştır.

Kemik Buluntular

Kemik eserlerin yüzeyinde toz-toprak tabakası yumuşak fırçalar ve alkol-saf su (1-1) ile bambu çubuğa sarılan pamuk yardımıyla mekanik olarak temizlenmiştir. Kırık olan kemik eseler %45'lik Paraloid B72 (55 ml saf aseton içerisinde 45 gram Paraloid B-72) ile yapııştırılmıştır. Kırılgan durumdaki kemiklerde yüzey koruyucu olarak hazırlanan %3'lük Paraloid B-72 (97 ml saf aseton içerisinde 3 gram Paraloid B-72) tek tabaka halinde uygulanmıştır.

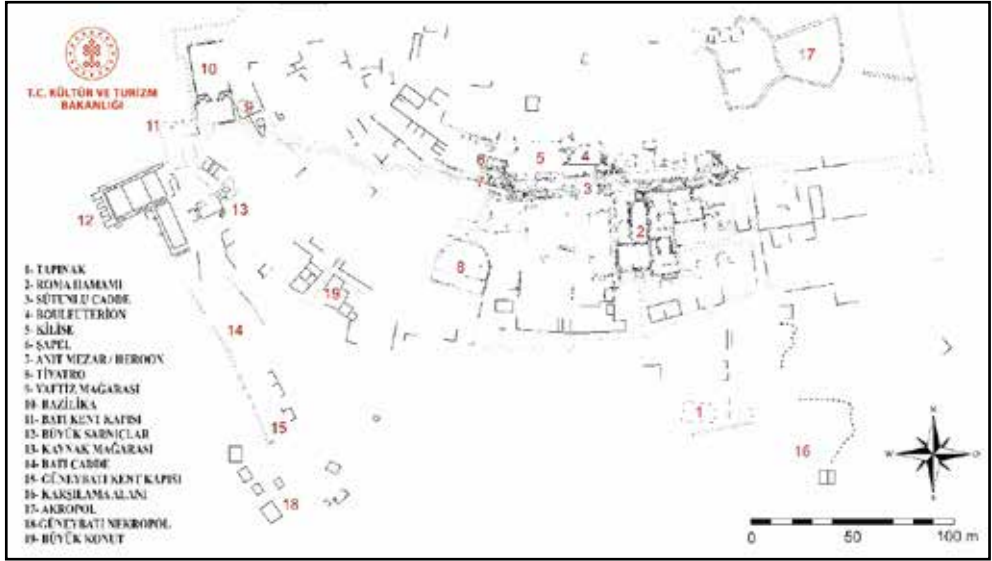
Cam Buluntular

Cam eserler üzerinde toz-toprak tabakası, soğan kabuğu oluşumu, matlaşma ve irizasyon (gökkuşağı bozulması) mevcuttur. Cam eserlerin yüzeyinde ilk olarak alkol-saf su (1-1) ve pamuk ile temizlik işlemi gerçekleştirilmiştir. Sert toprak tabakası bisturi ve yumuşak uçlu fırça ile mekanik olarak temizlenmiştir. Mukavemetini yitiren camlarda %3'lük Paraloid B-72 (97 ml saf aseton içerisinde 3 gram Paraloid B-72) ile yüzey koruma işlemi yapılmıştır.

Seramik Buluntular

Seramik eserlerin yüzeyindeki kir tabakası ilk olarak yumuşak uçlu fırçalar ile ardından saf su-alkol (1\1) çözeltisine batırılmış pamuk ile temizlenmiştir. Bu çözeltinin yetersiz geldiği alanlarda saf su-EDTA (1/1) çözeltisi kimyasal paketleme yöntemi ile belirli aralıklarda uygulanarak, uygulama sonrasında saf su ile arındırılmıştır. Ardından lokal alanlardaki sert kalker tabakalarının temizliği için %1'lik Formik asit çözeltisi kimyasal paketleme yöntemi ile belirli aralıklarda uygulanarak, uygulama sonrasında saf su ile arındırılmıştır. Temizlik işlemi sonrasında birleşen parçalar %45'lik Paraloid B-72 (55 ml saf aseton içerisinde 45 gram Paraloid B-72) ile yapıştırılmıştır.

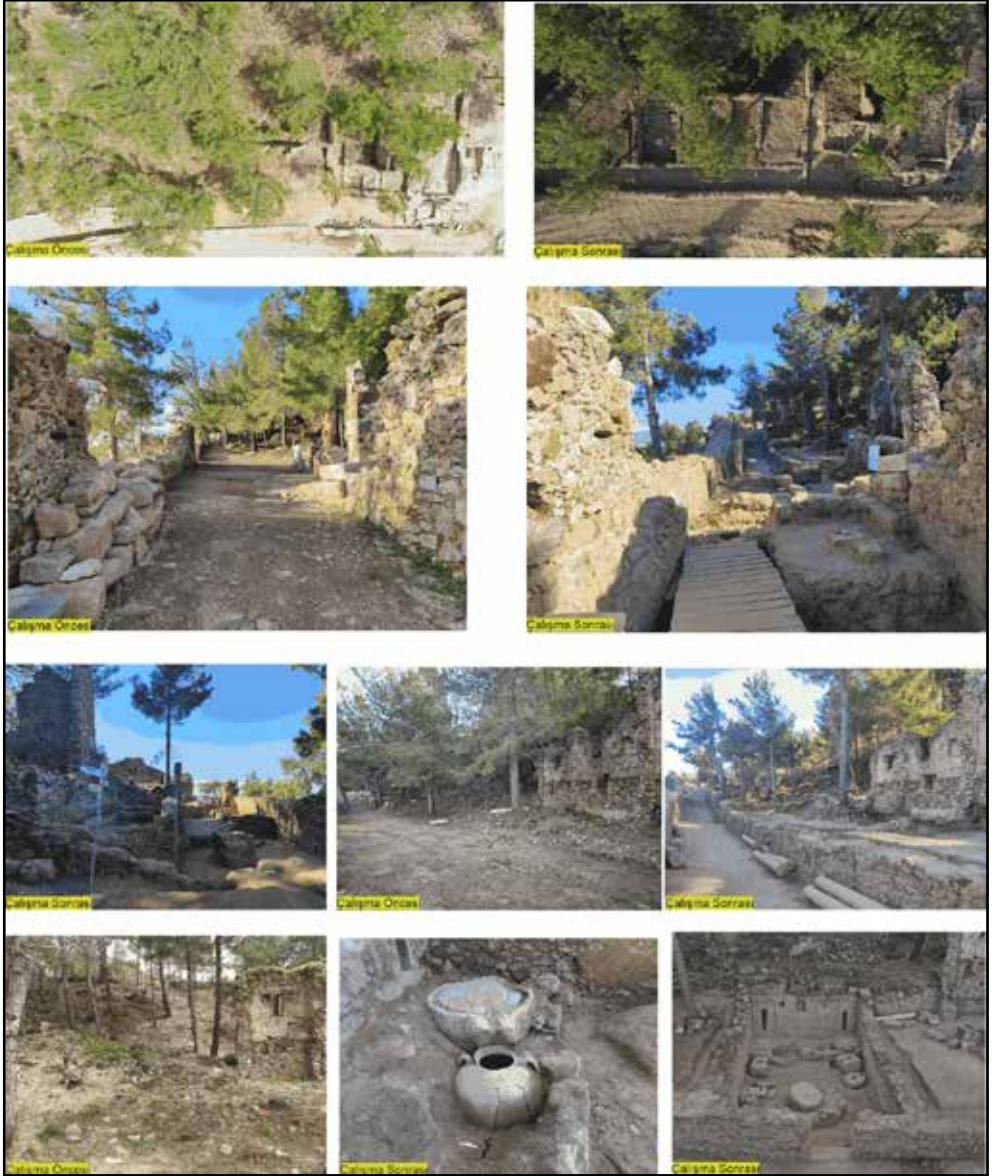
EKLER

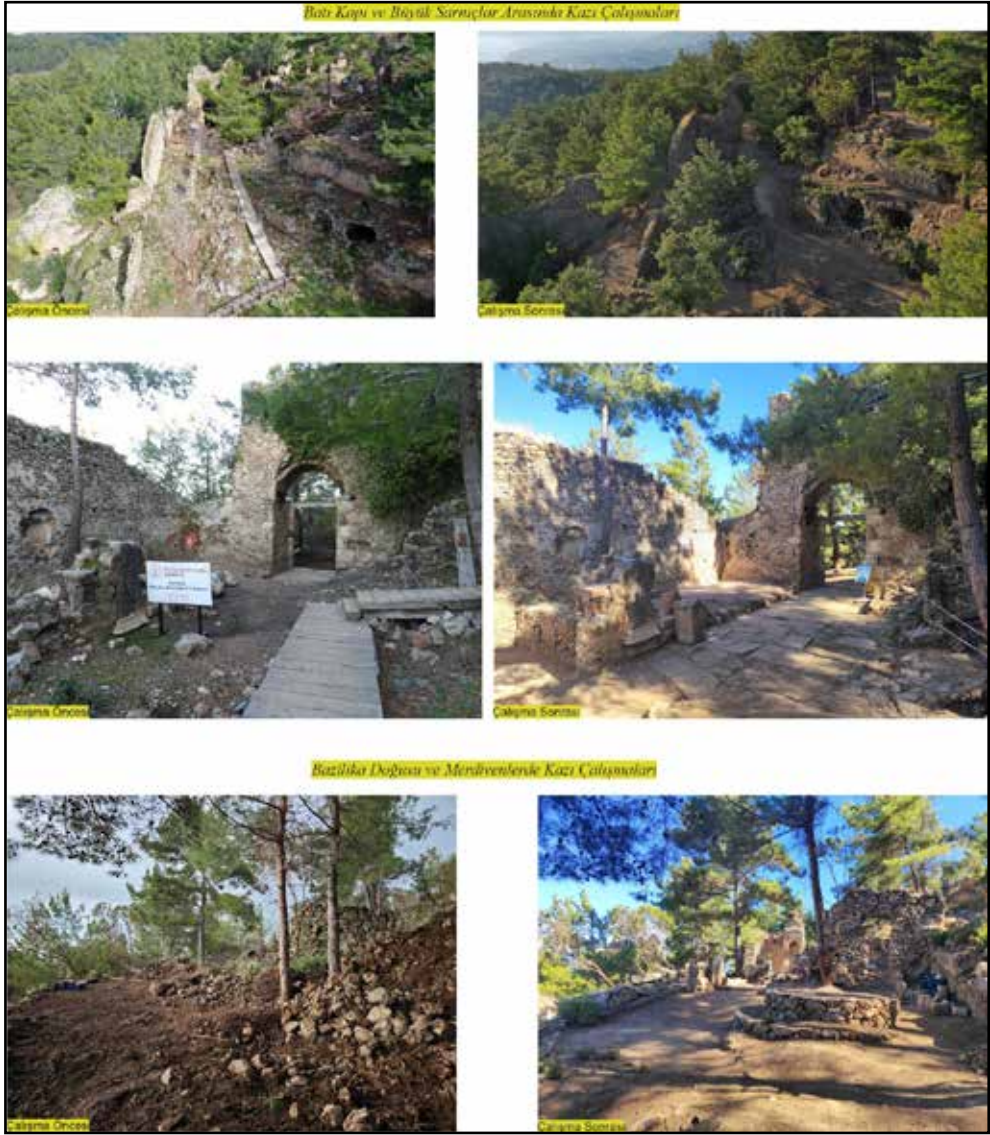
Harita: 1

Resim: 1

Resim: 2

Resim: 3

Resim: 5

Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

Resim: 11

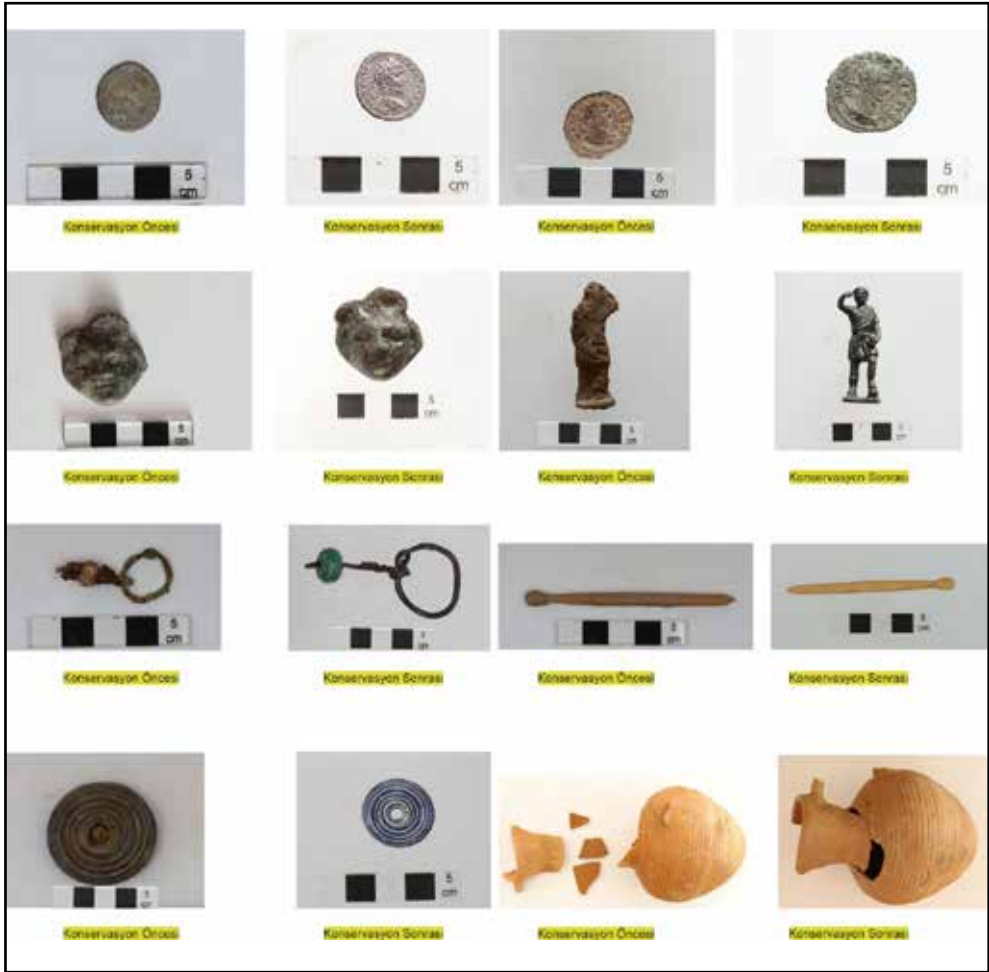
Resim: 12

Resim: 13

Resim: 14

Resim: 15

BEYCESULTAN HÖYÜĞÜ 2023 ve 2024 YILLARI KAZI ÇALIŞMALARI

Eşref ABAY*

Ferhat ERİKAN

Muhip ÇARKI

Dilek ÖZTÜRK

GİRİŞ

Denizli ili, Çivril ilçesi sınırları içerisinde yer alan Beycesultan Höyüğü'ndeki 2023 ve 2024 yıllarındaki kazı çalışmaları üç alanda yürütülmüştür. Bu alanlar; Doğu Koni üzerinde yer alan ve Geç Tunç Çağı'na ait kültür tabakalarının araştırıldığı AA31, AA32, AA33, AB31 ve AB32 açmalarından, Batı Koni üzerinde uzun yıllar önce başlatılıp halen devam etmekte olan M27 ve L27 açmalarından ve Bizans Dönemi'ne ait işliklerin açığa çıkarıldığı R43 ve S43 açmalarından oluşmaktadır (Harita: 1). Ayrıca, bu kazı dönemlerinde yerleşimde Geç Tunç Çağı tabakalarının açığa çıkarıldığı Doğu Koni üzerindeki açmalarda, Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen gömüler de araştırılmıştır.

SELÇUKLU DÖNEMİ ARAŞTIRMALARI

2022 yılında yürütülen kazı çalışmalarının son günlerinde AA31 ve AA32 açmalarında Geç Tunç Çağı'na tarihlenen mimari kalıntıların açığa çıkarılması esnasında 5 adet mezarın söz konusu mimari yapıları tahrip ederek oluşturulduğu anlaşılmıştır. Selçuklu Dönemi'ne tarihlendiğini anladığımız bu mezarların araştırılmasına 2023 yılında devam edilmiştir. Basit toprak gömü şeklinde yapılmış mezarlardan ilki AA32 açması içerisinde yer almaktadır. Oldukça tahrip olmuş bu mezarın özgün formu günümüze korunarak gelmemiştir. Geç Tunç Çağı'na ait mimari yapıları tahrip etmiş olan ikinci mezar güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmakta olup 2.15 m uzunluğunda ve 75 cm genişliğindedir (Resim: 1). Erişkin bir bireye ait olduğu anlaşılan bu mezar içinde 1.70 cm boyutlarında, büyük oranda bütünlüğü korunmuş ve yüzü güneybatı yönünde olacak şekilde, omuz üzerine yatırılmış halde bir iskelet bulunmaktadır. Söz konusu iskeletin kaburgaları kısmen korunmuş durumda olup, kollar bütün halde açığa çıkartılmıştır. Sağ elin bütünlüğü korunmuşken sol el tahri-

* Prof. Dr. Eşref ABAY; Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, E-posta: esref.abay@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7545-6825.

Dr. Ferhat ERİKAN; Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, E-posta: ferikan1988@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6418-7084.

Dr. Muhip ÇARKI; Denizli Müzesi, Denizli/Türkiye, E-posta: mcarki13@ku.edu.tr, ORCID:0000-0002-6466-1911.

Öğretim Görevlisi Dr. Dilek ÖZTÜRK; Ege Üniversitesi, Bergama Meslek Yüksekokulu, İzmir/TÜRKİYE, E-posta: dilarke2@gmail.com, ORCID:0000-0003-3162-8821.

bat sonucu tespit edilememiştir. İskelete ait bacakların bütün halde korunduğu buna rağmen ayaklar ve ayak parmaklarının tahrip olduğu görülmektedir. AA32 açmasının güney kesitine yakın tespit edilen başka bir mezarda 1.60 cm boyutlarında, güneybatı yönünde, sağ omuzu üzerine yatırılmış bir iskelet yer almaktadır. Kafatası tamamen korunmuş olan iskeletin kaburgaları kısmen korunmuş olup sağ ve sol kol sağlam olarak açığa çıkarılmıştır. Sol kolu hafifçe karın üstüne doğru çekilmiş olan iskeletin bacaklarının da karına doğru hafifçe çekilmiş olduğu görülmektedir (Resim: 2).

AA31 açması içerisinde tespit edilen iki mezar 30x40 cm boyutlarındaki kerpiç bloklardan dikdörtgen formda inşa edilmişlerdir (Resim: 3). Kuzeyde yer alan mezar 2 m uzunluğunda, 1.10 m genişliğinde olup içinde 1,75 cm boyutlarında bir yetişkin iskeleti bulunmaktadır. Başu sağa dönük olarak sırt üstü yatırılmış olan iskelet iyi korunmuş olarak bulunmuştur. Güneyde yer alan mezar 2.60 m uzunluğunda 1 m genişliğinde olup olasılıkla bir çocuğa aittir. Sırt üstü pozisyonunda, başu sağ dönük olarak yatırılmış iskelet 1,55 cm boyutundadır.

Söz konusu mezarların tarihlemesi ile ilgili elimizde herhangi bir veri olmasa da yerleşimin batı konisi üzerinde önceki yıllarda kısmen açığa çıkarılmış olan Selçuklu-Beylikler Dönemi (MS 13.-15. yy.) kalıntıları ile çağdaş olabileceği düşünülebilir (Abay ve Dedeoğlu, 2009, s. 56-57, Fig. 6-11).

BİZANS DÖNEMİ ARAŞTIRMALARI

Daha önceki yıllarda höyüğün Batı Konisi üzerinde Bizans Dönemi'ne ait iki kültür tabakası ortaya çıkarılmıştı (Abay ve Dedeoğlu, 2009, s. 56-57, Fig. 15-21). 2a-2b olarak adlandırılan tabakalarda açığa çıkarılan yapılar, domestik bir karakter göstermekteydiler (Abay ve Dedeoğlu, 2009, s. 56-57, Fig. 16-19). 2021 yılında höyüğün Doğu Konisi'nin güney yamacında S43 ve R43 açmalarında başlattığımız kazılar, bu alanda Bizans Dönemi'ne ait işliklerin bulunduğunu göstermişti. Batı koni üzerinde tespit ettiğimiz 2a ve 2b kültür tabakaları ile çağdaş olduğu anlaşılan iki tabakaya ait işliklerin araştırılmasına 2023 ve 2024 yıllarında da devam edilmiştir (Resim: 4).

Bu alanda 2a evresine ait mimari kalıntılar modern tarım faaliyetleri sonucunda oldukça tahrip olduğundan parçalar halinde ele geçmiştir. S43 açmasının kuzey kısmında açığa çıkarılan güneydoğu-kuzeybatı uzantılı ve L şeklinde taştan yapılmış iki duvar, 2a evresine ait bu alandaki en tanımlanabilir kalıntıları oluşturmaktadır. Olasılıkla bir mekâna ait olan bu duvarlardan doğudakinin uzunluğu 2,70 m, batıdakinin uzunluğu ise 2,40 m'dir. Sadece bir kısmu korunmuş olan bu iki duvarın kuzeydoğusunda, kuzey-güney doğrultulu uzandığı anlaşılan başka bir taş duvar ya da taş bir döşeme bulunmaktadır. 2023 yılında yapılan çalışmalarda 2a evresine ait kalıntılara R43 açmasında da rastlanmıştır. Sadece 2 metre genişliğinde bir sıvalı bir taban ve onun doğusunda bir çukurdan oluşan bu kalıntıların herhangi bir mimari yapı ile ilişkisi tespit edilememiştir.

2b evresinde tespit edilen mimari öğeler ise yine S43 ve R43 açmalarında açığa çıkarılmıştır. Yine yoğun bir tahribata maruz kalmış mimari kalıntılar kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan iki mekâna (1 ve 4 Numaralı Mekânlar) ve kuzeydoğu-güneybatı yönlü uzanan bir başka duvar ile bir dizi çukurdan meydana gelmektedir.

2b evresinde ortaya çıkarılan en önemli mimari yapıyı 4 Numaralı Mekân olarak adlandırılan bir şarap işliği oluşturmaktadır (Resim: 5). 5x10 m boyutlarında olduğu anlaşılan mekânın giriş kısmı kuzeydoğuda bulunan kısa duvardandır. Söz konusu mekânın güneybatı kısmında 4.50x2.40 m boyutlarında, kuzeye doğru eğimli ve harç ile özenle sıvanmış bir alan tespit edilmiştir. Sıvalı tabanın eğimli kısmında ise aralara harç koyularak oluşturulmuş ancak tahrip olmuş bir duvar ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu duvarın hemen altında ise uzunluğu 65 cm, çapı ise 14 cm olan bir oluk ve oluğun ulaştığı bir havuz yer almaktadır. Dikdörtgen formlu, 28x28 cm boyutlarındaki tuğlalarla örülmüş olan havuzun boyutları 1,50x0,85 cm olup derinliği ise 1,30 cm dir. Havuzun iç kısmının da sıvanmasında harç kullanıldığı görülmüştür. Havuzun tabanında ise burada bekletilen üzüm suyunun posasının dibe çökmesinin ardından toplanması için oluşturulmuş daha küçük bir çukur bulunmaktadır.

Beycesultan'da ortaya çıkarılan bu tip sıvalı dikdörtgen pres tekneleri ve önünde bulunan havuzların benzerlerine Amorium Aşağı Şehir'de rastlanmaktadır. Beycesultan'da ortaya çıkarılan şarap işliğine benzer şekilde işliklerin tamamı sıva ile kaplanmış ve ön kısımlarına üzümlerin ezilmesi için pres taşları yerleştirilmiştir. Amorium'da tespit edilen söz konusu şarap işliklerinin 7. yüzyıldan başlayarak 9. yüzyılın ikinci yarısına kadar kullanıldıkları belirlenmiştir (Koçyiğit, 2010, s. 397-401, Res. 1-3).

Şarap işliğiyle ilgili olarak, bu alanda kazı çalışmaları gerçekleştirilmeden önce yoğun tarım faaliyetleri sonucu yerinden söküldüğü anlaşılan baskı kollu bir pres taşı ağırlık ele geçmiştir. Kare formlu taşın orta kısmında yuvarlak bir oyuk ve tek köşesinde oturma kanalı bulunmaktadır. Pres taşının uzunluğu 1,25 m, genişliği 85 cm ve yüksekliği 70 cm'dir (Resim: 6). Bu tip ağırlık taşlarının benzeri Tlos kent bazilikasının güneyinde ele geçmiştir. Beycesultan'da ele geçen pres taşına benzer olarak, vidalı sisteme uygun olarak şekillendirilmiş kare formlu bu taşın merkezinde de bir oyuk ve kenarlarında oturtma kanalları bulunmaktadır (Uygun vd., 2015, s. 499, Res. 11).

GEÇ TUNÇ ÇAĞI ARAŞTIRMALARI

4. Tabaka

Yerleşimin Batı Konisi üzerinde daha önceki yıllarda yoğun tahribat nedeni ile çok iyi anlaşılabilen 4. Tabakaya (Geç Tunç Çağı'nın Geç Evresi) ait veriler Doğu Koni üzerinde bulunan AA32, AA31, AA33, AB31 ve AB32 açmalarında tespit edilmiştir. İlk olarak 2018 yılında kazılmaya başlanan bu alanda 4. tabakaya ait 4 farklı evre (a-b-c-d) ile karşılaşmıştır. 2018 yılından 2024 yılı çalışmaları sonuna kadar bu alanda yapılan çalışmalarda bu

tabakanın 4 evresine ait olan toplam 15 mekân açığa çıkarılmıştır. Daha önceki yıllarda açığa çıkarmış olduğumuz “Taş Mekân” olarak adlandırılan büyük yapının kuzeyinde yer alan bu mimari yapılar, kuzey kısmında doğu-batı yönünde uzanan ve yaklaşık 3 m genişlikte bir yol ile sınırlandırılmışlardır (Abay vd., 2023, s. 31-48) (Resim: 7).

2023 ve 2024 yıllarında yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak 4d evresine ait mimari kalıntılar araştırılmıştır. 2023 yılı çalışmalarında ilk olarak kazı alanının güney kısmında Selçuklu Dönemi’ne tarihlenen mezarların kaldırılmasının ardından, bu mezarların hemen doğusunda çapı 2.40 m olan bir çukur tespit edilmiştir (Resim: 8). Çukurun kenarlarının ve tabanının kireç benzeri beyaz bir toprak ile sıvandığı görülmüştür. Bir silo olarak kullanıldığı anlaşılan çukurun 4d ve 4c evrelerine ait mimari unsurları tahrip ettiği anlaşılmıştır. 4b evresine ait olduğunu düşündüğümüz bu silonun hemen güneybatısında açığa çıkarılan ve 4d evresine ait bir *pitosa* da tahrip ettiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte, bu alanda ağız çapları 80 cm olan ve kerpiç bir duvara yaslanmış vaziyette yine 4d evresine ait iki büyük *pithos* daha tespit edilmiştir.

Beyaz sıvalı silonun hemen güneybatısında yapılan çalışmalarda başka bir çukur daha tespit edilmiştir. Söz konusu çukurun diğer çukur gibi silo olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu silonun ağız çapı 1.90 m ölçülerinde olup 1 m derinliğe sahiptir. Diğer beyaz sıvalı silo gibi bu silonun da iç çeperinin ve tabanının beyaz kil ile sıvandığı görülmektedir. Olasılıkla söz konusu bu silo da 4b evresinde kullanılmış olmalıdır. 2024 yılı çalışmalarımızda 4d evresine ait *pithos*ların yaslandığı kerpiç duvarın tamamı açığa çıkarılmıştır. Bir kısmı Selçuklu Dönemi mezarları tarafından tahrip edilmiş olan kerpiç duvarın uzunluğu 3,40 m, kalınlığı ise 60 cm’dir. Kerpiç duvar güneye doğru devam ederek kazılmayan alan içine girmektedir. *Pithos*ların bulunduğu alanda 4 adet öğütme taşı ele tespit edilmiştir. Bu alanda tespit edilen öğütme taşları ve *pithos*lar dikkate alındığında, bu duvarın ışık olarak kullanılmış bir mekâna ait olabileceği söylenebilir.

2023 ve 2024 yılı kazı çalışmalarımızda ağırlıklı olarak bu alanda 4c evresine ait mimari yapıların ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Yapılan çalışmalarda bu evrenin kendi içinde 4c1 ve 4c2 olarak iki alt evreye ayrıldığı anlaşılmıştır. Her iki evrede de bazı değişiklikler yapılarak kullanılmış olan ve A Evi ve B Evi olarak adlandırdığımız iki ev ortaya çıkarılmıştır (Resim: 9-10). Bunun yanında A Evi’nin hemen batısında başka bir eve ait olduğunu düşündüğümüz 24 ve 27 Numaralı mekânlar açığa çıkarılmıştır.

4c2 evresinde A ve B Evlerine ait mekân duvarları ve geçişlerinin 4c1 evresine göre farklı olduğu görülmüştür. 4c2 evresinde A evinin 30, 33 ve 37 numaralar ile adlandırdığımız 3 mekândan oluştuğu tespit edilmiştir. 30 Numaralı Mekân olarak adlandırılan mekânın ölçüleri 4x10 olup taş üzeri kerpiç kullanılarak inşa edilmiştir. Mekânın güneybatı köşesinde taşlar ile çevrelenmiş pişmiş topraktan yapılmış bir tandır bulunmaktadır. Tandırın hemen güneyinde 37 Numaralı Mekâna geçişi sağlayan bir kapı geçişi yer almaktadır. Tandır üzerinde yapılan çalışmalarda söz konusu tandırın taşlardan oluşmuş bir platformun üzerine oturduğu görülmüştür. At nalı biçiminde yapılan tandırın genişliği 70

cm olup tabanı ve kenarları sıvanmıştır. Tandırın ortaya çıkarılması amacı ile yapılan çalışmalarda tabanının hemen üzerinde kapak parçalarına rastlanmıştır. 4x-- m boyutlarındaki 37 Numaralı Mekân daha çok avluya açılan bir koridor şeklinde olup batı duvarında yer alan 1 m genişliğindeki bir kapı ile olası bir avluya açılmaktadır. Bu mekânın doğu duvarında bulunan bir kapı ile yine A Evi'ne ait 33 Numaralı Mekân geçilir. Kare şeklinde ve taş üzeri kerpiç kullanılarak inşa edilmiş bu mekân, 4x4 m ölçülerindedir. Mekân içinde tespit edilen çömllekler ve öğütme taşları sebebi ile bu mekânın A Evi'nin ışık alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

4c2 evresinde tespit edilen B Evi'nin halen hazırda 31, 40 ve 41 numaralı mekânlar olarak adlandırdığımız 3 mekânı açığa çıkarılmıştır. Henüz tam olarak açığa çıkarılamamış ve 31 ve 41 numaralı mekânlara kapı geçişlerinin bulunduğu bir mekân daha bu eve aittir. Söz konusu mekâna henüz bir mekân numarası verilmemiş olsa da bu mekânın söz konusu evin önemli bir mekânı ya da avlusu olma olasılığı bulunmaktadır. Bu mekân içerisinde 1 metre yüksekliğe sahip meyvelik olarak kullanıldığı düşünülen ve Hitit yerleşimlerinde karşımıza çıkan bir kap bulunmuştur (Mielke, 2010, s.187-207, Abb. 2, Abb. 5.) (Resim: 11-12).

31 numaralı mekân 6x3 m boyutlarında olup güneydoğu köşesinde taşlarla çevrili bir ocak bulunmaktadır. Mekân içinde yapılan çalışmalarda duvarların sıvalı olduğu ve sıva üzerinde yer yer kırmızı renkte boyamaların yapıldığı görülmüştür (Resim: 13). Söz konusu kırmızı boyamanın herhangi bir duvar resmine işaret etmediği sadece boyama olduğu anlaşılmıştır. 31 Numaralı Mekânın doğusunda 1 m genişliğinde bir kapı ile 40 Numaralı Mekâna geçiş sağlanmaktadır. 3x3 m boyutlarında olan mekânın içinde işlevini belirlemede yardımcı olacak herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

40 Numaralı Mekânın güneyinde bulunan 41 Numaralı Mekân bulunmaktadır. 2,5x3 m boyutlarındaki mekân batıdaki kısa duvarında yer alan 1 m genişliğindeki bir kapı ile henüz tüm duvarları açığa çıkarılamamış olan evin ortasında yer alan mekâna açılmaktadır. Bu mekân içinde de belirleyici herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır. Tüm mekânlar içinde oldukça az sayıda buluntuya rastlanması, evlerin terk edilmeden önce boşaltıldığı izlenimi vermektedir.

4c1 evresinde de A ve B Evi olarak adlandırılan evlerde küçük değişiklikler yapılarak kullanıma devam edildiği görülmüştür. A Evi olarak adlandırılan ev bu evrede 23, 32, 33 ve 37 olarak adlandırdığımız 4 mekâna sahiptir. Söz konusu evin ana mekânını 23 Numaralı Mekân oluşturmaktadır. 10x5 m ölçülerinde olan mekân 4c2 evresindeki 30 numaralı Mekânın yıkılan duvarlarının tamir edilmesi ile oluşturulmuştur. Mekânın güneybatı köşesinde taşlar ile çevrelenmiş, kil ile sıvanmış olan ve 4c2 evresinde kullanılmış olan tandır, bu evrede de kullanılmaya devam etmiştir. At nalı biçiminde yapılan tandırın taşlardan oluşmuş bir platformun üzerinde yer almakta olup genişliği 70 cm'dir. Tandırın tabanı ve kenarları sıvanmıştır. 23 numaralı mekânın güneyinde bulunan bir kapı ile 37 Numaralı Mekâna geçilmektedir. Bu mekân 4c2 evresinde kullanıldığı şekilde bu evrede herhangi bir değişikliğe uğramadan kullanılmıştır. Daha çok avluya açılan bir koridor şeklinde olan

37 numaralı mekân, batı duvarında yer alan 1 m genişliğindeki kapı geçişi ile 39 numara ile adlandırılmıştır açık alana bağlanmaktadır.

23 Numaralı Mekânın kuzeydoğu köşesinde yine A Evi'ne ait olduğu anlaşılan bir başka mekân daha tespit edilmiştir. Fakat bu mekânın büyük bir kısmının üstünde daha üst evrelere ait mimari kalıntıların bulunması nedeni ile henüz tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Ortaya çıkarılan kısmında ise 23 Numaralı Mekâna geçişi sağlayan 1 m genişliğinde bir kapı geçişi ve kapının hemen güneyinde duvara yaslanmış şekilde bir çömlek ele geçmiştir. A Evi'ne ait diğer bir mekân ise 23 Numaralı Mekânın hemen güneydoğusunda bulunan 32 Numaralı Mekândır. Kare şeklinde bir forma sahip olan bu mekânın duvarları yine taş üzeri kerpiç kullanılarak yapılmıştır. 4x4 m ölçülerinde olan mekânın 23 Numaralı Mekân ile bağlantısı ise hemen kuzeyinde bulunan bir geçiştten sağlanmaktadır. A Evi'ne ait diğer bir mekân 37 numaralı mekândan geçilen 33 numaralı mekândır. 4x4 m boyutlarında olan mekânın içerisinde depolamaya yönelik çömlleklerin ve öğütme taşlarının bulunması nedeni ile 4c2 evresinde olduğu gibi bu evrede de A evinin ışık ve depo odası olarak kullanıldığı söylenebilir.

4c1 evresinde B Evi olarak adlandırdığımız evin bazı değişikliklere uğradığı görülmektedir. 29, 35 ve 38 numaralar ile adlandırılmış üç mekâna sahip olan evin 29 ve 35 numaralı mekânlarında bu değişiklikleri görmekteyiz. 4c2 evresinde 31 No.lu mekân olarak adlandırdığımız ve güneydeki bir duvar ile diğer mekândan ayrılan bu mekânları 4c1 evresinde birleştirilerek mekân 29 un oluşturulduğu görülmektedir. 10x5 m ölçülerine sahip olan bu mekânın tabanı üzerinde bir adet *bulla* bulunmuştur. Üzerinde hiyeroglif yazıt bulunan *bullanın* benzeri Kaman Kale Höyük'te Orta Hitit Dönemi'ne tarihlenen tabakalarda tespit edilmiştir (Yoshida, 2005, s. 151-162, Abb.11).

B Evi'nin diğer mekânını oluşturan 38 numaralı Mekâna 29 numaralı Mekândan ulaşılmaktadır. 2,5x2,5 m ölçülerinde olan mekânın hemen kuzeyinde bulunan 35 Numaralı Mekân ile bir bağlantısı ise tespit edilememiştir. 38 Numaralı Mekânın hemen güneyinde ise yine B Evi'ne ait olabilecek başka bir mekânın kısmen duvarlarına ulaşılmıştır. 38 Numaralı Mekânın hemen kuzeyinde bulunan 35 Numaralı Mekân ise yine 3x3 m ölçülerinde olup geçiş kapısı doğu duvarının güneyinde yer almaktadır. Yaklaşık 1 m genişliğinde olan bu geçiş kapısı, hemen doğusunda bulunan ve açık alan olarak değerlendirilen alana açılmaktadır. Bu haliyle bu mekânın B evine ait olup olmadığı henüz çok iyi anlaşılamamıştır.

Çizimde 19 numaralı ve açık alan olarak belirtilmiş mimari yapının hangi eve ait olduğu üzerinde bulunan 4b evresine ait mimari kalıntılar sebebi ile anlaşılamamıştır. Benzer şekilde bu alanın hemen kuzeyinde bulunan 25, 22 ve 28 Numaralı Mekânlarında söz konusu evler ile olan ilişkileri henüz tespit edilememiştir. Söz konusu mekânların kuzey duvarları tespit edilememiştir. Olasılıkla bu mekânlar kuzey bölümde önlerinde bulunan doğu-batı yönünde uzanan yola açılmaktaydılar.

BATI KONİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yerleşimin Batı Konisi üzerinde bulunan L27 ve M27 açmalarında 2024 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda ise Orta Tunç ve Erken Tunç çağlarına ait veriler elde edilmiştir. Özellikle L27 açmasında yapılan çalışmalarda Erken Tunç Çağı'na ait olduğu düşünülen bir iskelet ile karşılaşılmıştır (Resim: 14). Söz konusu iskeletin bulunduğu taban seviyesi güney kısımda erozyon sonucu tahrip olmuştur. Söz konusu iskelet oldukça dar bir alanda araştırılabilmiştir. Çünkü iskeletin bulunduğu seviyenin büyük bir kısmının kuzeyde kazılmamış alan içinde kalmıştır.

Bu alanın hemen kuzeyinde bulunan M27 açmasında ise daha önceki yıllarda Orta Tunç Çağı'na ait veriler elde edilmiştir. Özellikle 2 Numaralı Mekânın büyük bir yangın geçirdiği tespit edilmiş ve bu alanda yoğun şekilde yanmış tekstil parçaları ile karşılaşılmıştır. 2024 yılında söz konusu mekânın batısında yapılan çalışmalarda bu yangının batıya doğru genişlediği tespit edilmiştir.

TEŞEKKÜR

Kazı çalışmalarımızı destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığına, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Geleceğe Miras Projesine, Denizli Müzesine, Çivril Belediye Başkanlığına ve çalışmalarımızda emeği geçen tüm ekip üyelerine en içten teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

Abay, E. ve Dedeoğlu, F. (2009). Beycesultan 2007-2008 Yılları Kazı Çalışmaları Ön Raporu. *Arkeoloji Dergisi Cilt/Volume XIII*, s. 53-79.

Abay, E., Dedeoğlu, F. ve Ergün, G. (2023). Beycesultan Höyüğü Doğu Koni Geç Tunç Çağı Araştırmaları. *Höyük*, (11), s.31-48. doi:10.37879/hoyuk.2023.1.031

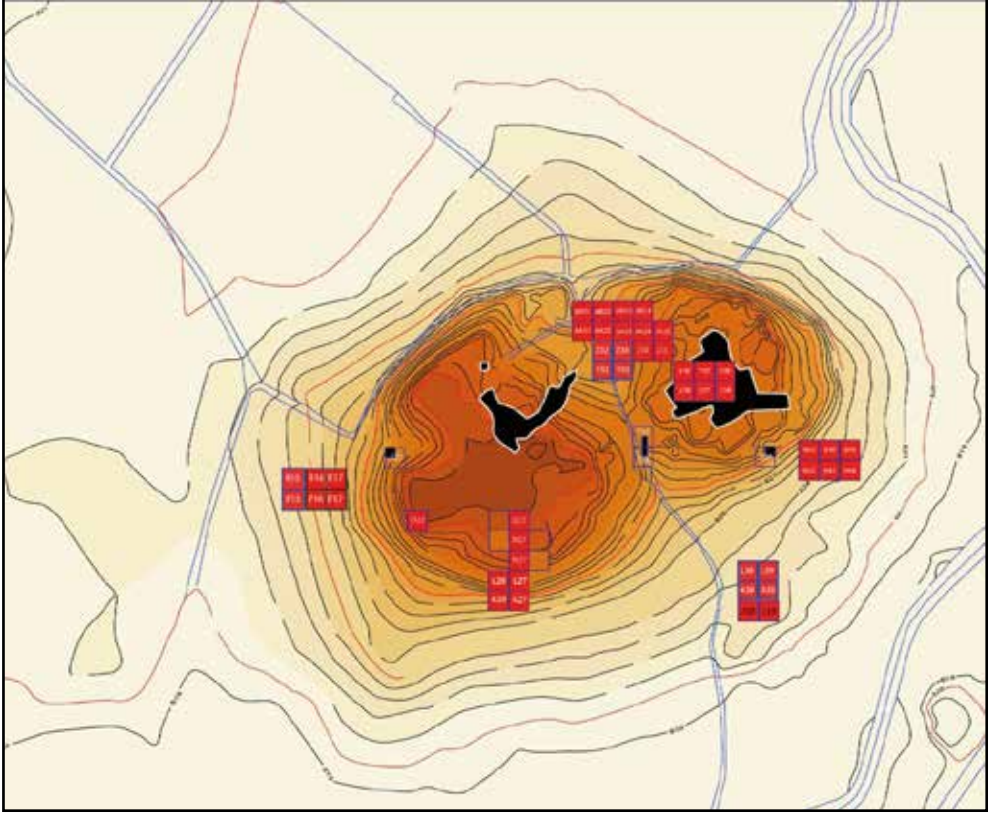
Koçyiğit, O. (2010). Amorium'da Bulunan Yeni Veriler Işığında Bizans Dünyasında Şarap Üretimi, (Ed. K. Pektaş v.d.), *XIII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Denizli, s.393-402.

Mielke, D. P. (2010) Kuşaklı und Boğazköy (Türkei) – Zwei Ansätze zur Bearbeitung großer Keramikmengen aus hethitischen Kontexten., (Ed. by Barbara Horejs – Reinhard Jung – Peter Pavúk), *Analysing Pottery Processing – Classification – Publication*, Bratislava s.187-207.

Joshida, D. (2005). Mittelhethitische Siedlungsfunde von Kaman Kale Höyük, *Kaman Kale Höyük 15: Anatolian Archaeological Studies Vol. XV*. s.151-162.

Uygun, Ç., Özdemir, B., Sezgin, K., (2015), "Tlos Antik Kenti Zeytinyağı İşlikleri", (Ed.Taner Korkut), *Arkeoloji, Epigrafi, Jeoloji, Doğal ve Kültürel Peyzaj Yapısıyla Tlos Antik Kenti ve Teritoryumu*, Seydikemer Kaymakamlığı Yayınları Sayı: 1, s.496-514.

EKLER

Harita 1: Beycesultan Höyük kazılan alanlar.

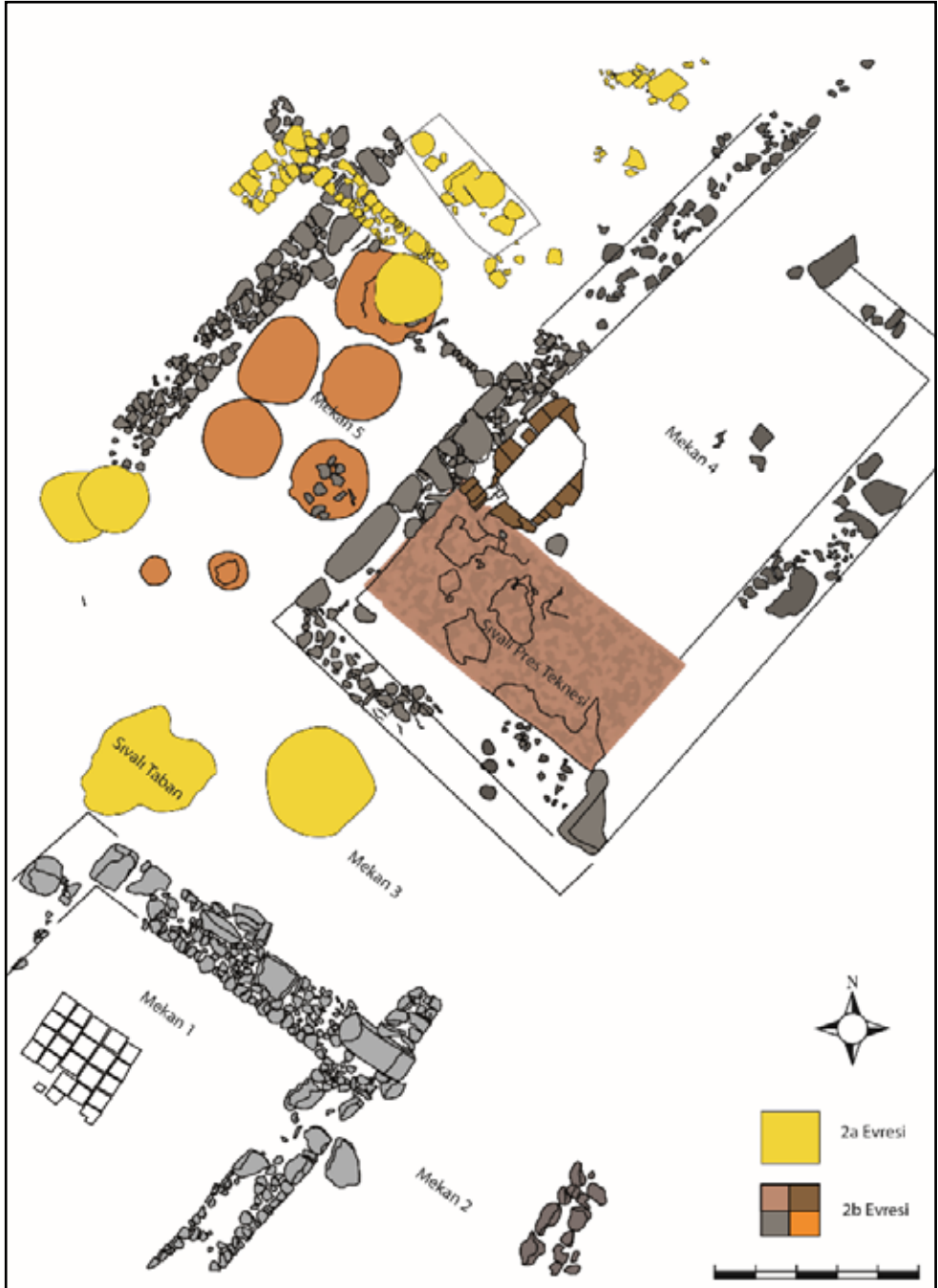
Resim 1: Selçuklu Dönemi mezarları.

Resim 2: Selçuklu Dönemi mezarları.

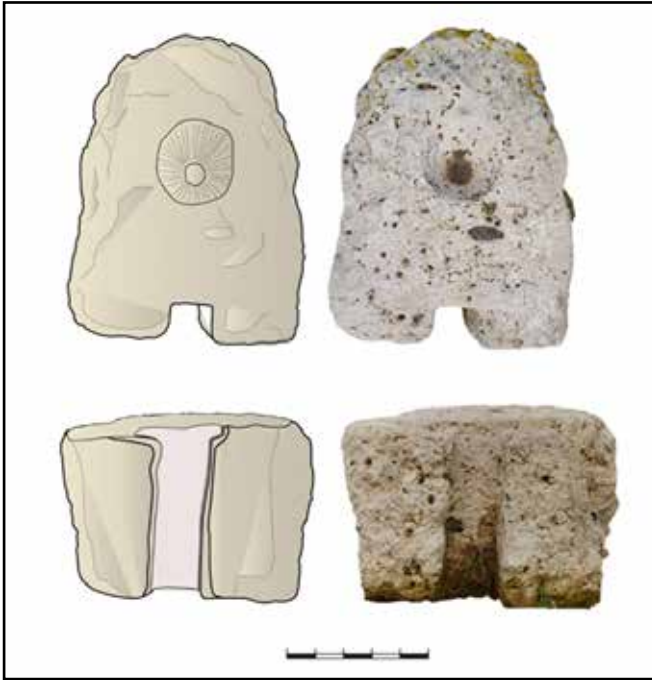
Resim 3: Selçuklu Dönemi mezarları.

Resim 4: Bizans Dönemi'ne ait 2a ve 2b tabakaları.

Resim 5: Şarap İşliğı.

Resim 6: Pres taşı.

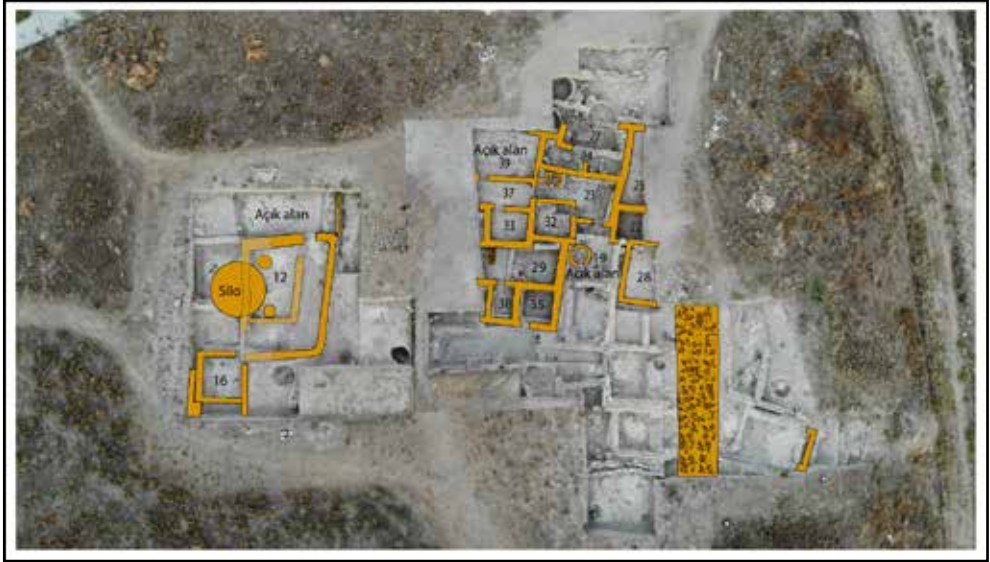
Resim 7: Doğu-Batı yönlü uzanan yol.

Resim 8: Beyaz sıvalı Silo.

Resim 9: 4c2 Evresi'ne ait mekânlar.

Resim 10: 4c1 evresine ait mekânlar.

Resim 11: 31 Numaralı mekânda bulunan meyvelik.

Resim 12: 31 Numaralı mekân ve meyveliğin alandaki buluntu durumu.

Resim 13: 31 Numaralı mekân içinde tespit edilen kırmızı renkli duvar sıvası.

Resim 14: L27 Plankaresinde Erken Tunç Çağ tabakasında tespit edilen iskelet.

ÇAKMAKTEPE 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI

Fatma ŞAHİN*

Yutaka MİYAKE

GİRİŞ

Şanlıurfa'nın yaklaşık 20 km güneybatısında Eyyübiye ilçesi Koçören/Ödüllü köyünde yer alan ve 2021 yılında "Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları" diğer adıyla "Taş Tepeler" projesi kapsamında kazılarına başlanan Çakmaktepe yerleşmesi yaklaşık 150 m çapındadır. Ancak ana yerleşmeye yaklaşık 250 m mesafede yer alan yuvarlak planlı yapıların varlığı alışılmış yerleşme modellerinin dışında daha geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Çakmaktepe'de 2021-2023 yılı kazı çalışmalarında ana kayaya oyularak muntazam şekilde yapılmış yuvarlak planlı, çukur tabanlı konutlar (ev) ve özel/kamu yapıları tespit edilmiştir. Çapları yaklaşık olarak 3-6 m arasında değişen konut yapılarında ve çapları 16 m'ye yaklaşan özel/kamu yapılarında ana kaya taban olarak kullanılmıştır. Çakmaktepe yerleşmesinin tarihlendirmesi şimdilik yontma taş endüstri öğelerine göre yapılmıştır.

Çakmaktepe yontma taş endüstrisi içinde dönem gösteren en karakteristik parçalar, El-Khiam, Jerf el-Ahmar ve Salibiya uçlardır. Bu uçların yanı sıra yerleşmeden ele geçen diğer yontma taş malzemeye istinaden Çakmaktepe yerleşimi PPNA'ya (MÖ 9700-8800?) tarihlendirilmekte olup, Şanlıurfa bölgesinde yer alan ve "Taş Tepeler Projesi" dahilinde kazıları gerçekleştirilen diğer PPN yerleşmelerine göre yerleşiklik sürecinin daha erken aşamalarını yansıtmaktadır (Şahin vd. 2023; 2024; Şahin-Miyake 2025).

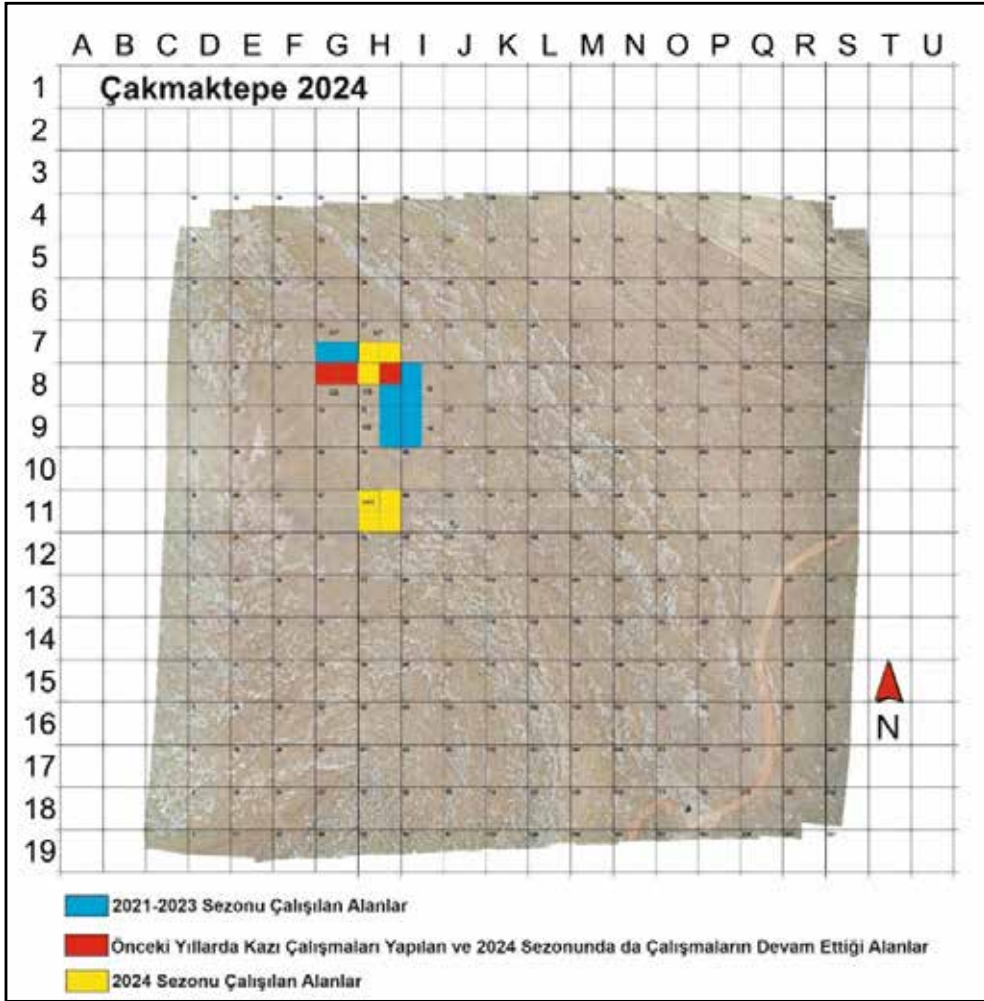
ÇAKMAKTEPE 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Çakmaktepe 2024 yılı arazi çalışmalarına, bir önceki yıllarda kazılarına başlanan G8 ve H8 açmalarının yanı sıra ilk defa başlanan H7 ve H11 açmaları dahil edilmiştir (Plan: 1). Çakmaktepe 2024 yılı kazı çalışmaları, çeşitli uzman ve öğrencilerden oluşan toplam 40 kişilik uluslararası bir ekip ile gerçekleştirilmiştir¹.

* Doç. Dr. Fatma ŞAHİN; Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balcalı, Sarıçam-Adana/TÜRKİYE, E-posta: fatmasahin@cu.edu.tr, ORCID: 000-0002-3560-1127.

Prof. Dr. Yutaka MİYAKE; Tsukuba Üniversitesi, JAPONYA, E-posta: miyake.yutaka.gb@u.tsukuba.ac.jp. ORCID: 0000-0002-4635-6948.

1 Çakmaktepe 2024 yılı kazıları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile [Proje Numarası-CK016306 (2024)] Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Fatma Şahin başkanlığında 29.07.2024-11.11.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarında Bakanlık Temsilcisi olarak Ömür Keskinan görev almıştır. Kendisine yardım ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ederiz. Çakmaktepe 2024 yılı kazı çalışmalarına Prof. Dr. Yutaka Miyake (University of Tsukuba) Prof. Dr. Y. Selim Erdal, Prof. Dr. Ö. Dilek Erdal ve Prof. Dr. Ayşegül Aykurt (Hacettepe Üniversitesi), Doç. Dr. Hitomi Hongo (Graduate University for Advanced Studies), Doç. Dr. Yu Itahashi (University of Tsukuba), Doç. Dr. Michele Massa (Bilkent Üniversitesi), Doç. Dr. Nizar Polat ve Dr. Araş Gör. Yunus Kaya (Harran Üniversitesi),

Plan 1: Çakmaktepe 2021 – 2023 ve 2024 sezonu çalışma alanlarını gösterir topoğrafik plan.

Dr. Eşref Erbil (Artuklu Üniversitesi), Dr. Yuki Tatsumi ve Tomoyo Nagaya (Nara National Research Institute for Cultural Properties), Dr. Öğrencisi Atsumu Ishida ve Runa Kawai (University of Tsukuba), Doktora Öğrencisi Serap Kuşu Eryiğit (İstanbul Üniversitesi), Yüksek Lisans Öğrencisi S. Simay Eren (Çukurova Üniversitesi), Öğrenciler; Galipcan Olcay, Zeynep Aslan, Betül Karaaslan, Ali Serhat Kuş, Zeynep Akdağ, Zerda Buldağ, Bedirhan Bal, Nuriyen Çakmak, Şakir Karakaya, Mehmet Eren Saatçi, İdil Köybaşı, Ahmet Ertaş, İsa İlan, Alphan Akmeşe, Deniz Olgun Arslan, Zümra Karadayı, Yaren Özgüven ve Berkay Uzun, Genç Gönüllü olarak Oğulcan Çağlı, Can Ahmet Bingöl, Ahsen Sude Kaplan ve Zeynep Beyza Güneş'ten oluşan toplam 40 kişi katılmıştır. Özverili çalışmalarından dolayı tüm ekip üyelerine ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Kuzey Kazı Alanı (H7 ve H8 Açmaları)

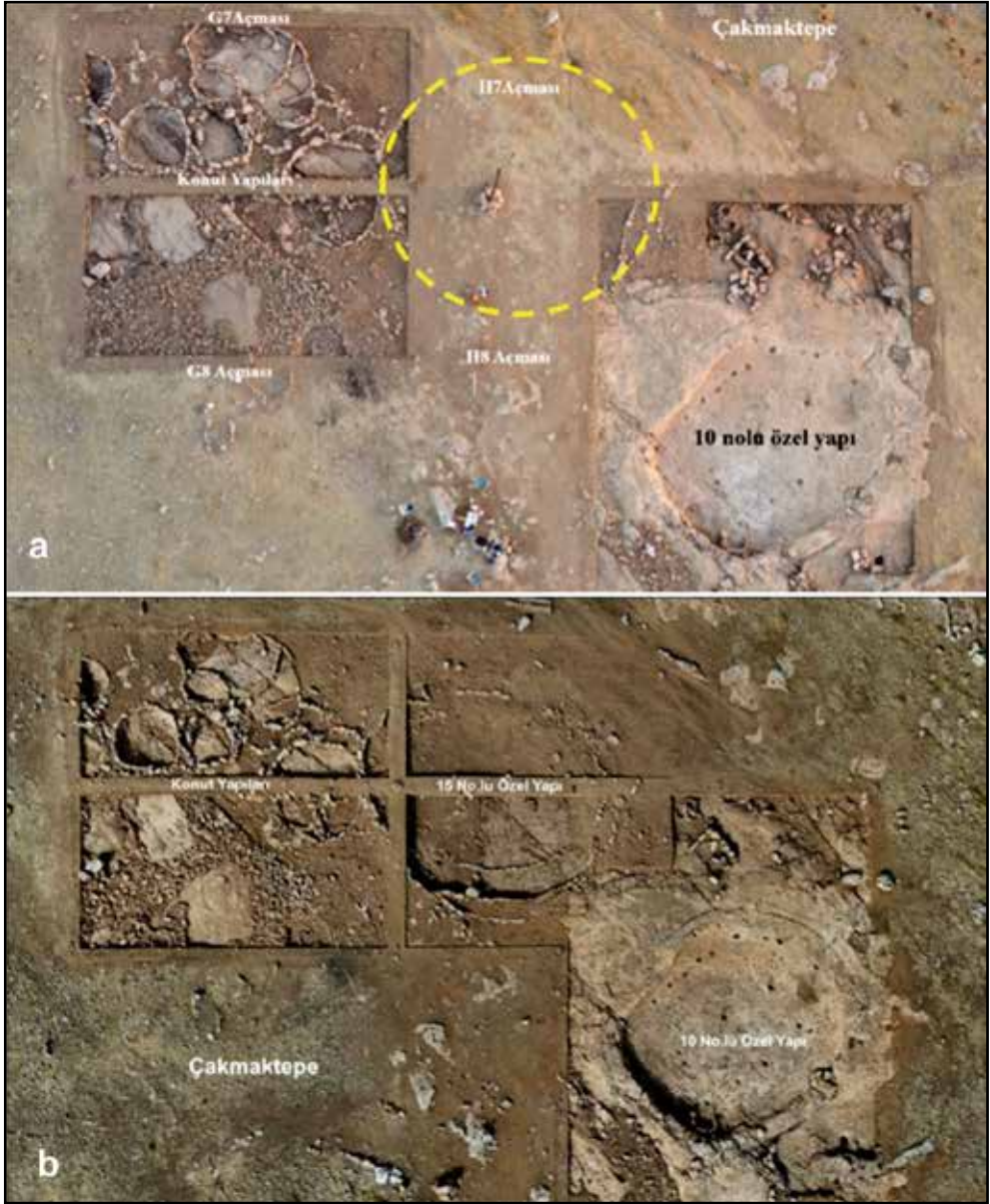
2024 yılında arazinin farklı noktalarında yapılan çalışmalardan dolayı kazı alanı Kuzey Kazı Alanı ve Güney Kazı Alanı olarak adlandırılmıştır (Resim: 1).

Resim 1: Çakmaktepe 2024 yılı kazı çalışmaları sonrası hava fotoğrafı.

Kuzey Kazı Alanı'nda çalışmalar ilk olarak H8 açmasının kuzeybatısında yer alan, 0.5-10.5/10-19.5 gridlerinde yaklaşık 10x10 metrelik alanda başlatılmıştır. İlk olarak G7 ve G8 açmalarının doğu, H8 açmasının da batı tarafında önceki yıllarda yapılan kazı çalışmalarında bir kısmı açığa çıkarılan ve kazılmayan alanda devam ettiği gözlemlenen iki yapı ortaya çıkarılmıştır. Aralarında 10 metreden fazla mesafe bulunmasına rağmen bu iki yapının birtakım ortak özellikler paylaştığı tespit edilmiştir. Bu özellikler, çukur barınak olarak inşa edilmiş olmaları, sıkıştırılmış çakıllı tabana sahip olmaları ve en önemlisi de duvarlar boyunca yanmış hayvan kemiklerinin bulunmuş olmasıdır. İlk yapının taban seviyesinde ayrı ayrı iki farklı yerde muhtemelen kasıtlı olarak yakılmış olan sığır kafatası ve boynuzları bulunmuştur. Diğer yapıda ise, yabani sığır, yabani koyun ve atgillere ait kafatasları taban üzerinde duvar diplerinde açığa çıkarılmıştır. Söz konusu bu iki yapının duvarlarının kavisli açısı bunun aynı yapıya ait olabileceğini düşündürmüştür. İki yapı arasında yüksek elektrik gerilim hattına ait bir direğin yer alması çalışmaların ancak 2024 yılında elektrik direğinin deplase edilmesinden sonra sağlanmıştı. 2024 yılında yapılan kazı çalışmalarında söz konusu bu iki yapının aslında aynı yapı olduğu anlaşılmıştır.

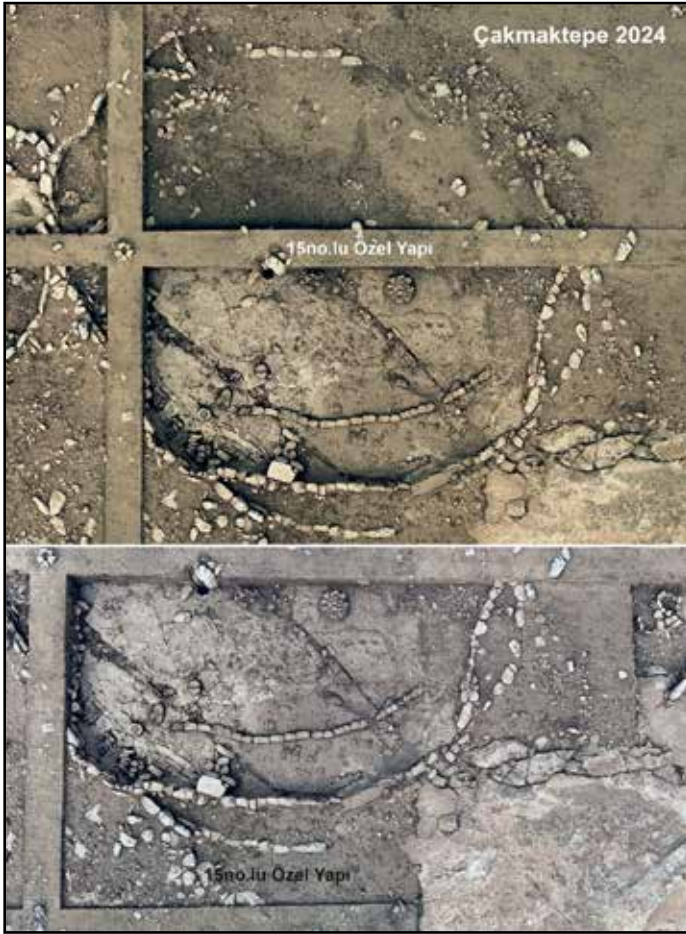
Doğu ve kuzeydoğu yönlerinde iki yönlü eğime sahip söz konusu bu alan, yerleşmenin tam tepe noktasında bulunmaktadır. Aynı zamanda burası Konut Yapıları ve daha önce tamamı açığa çıkarılmış olan 10 No.lu Özel Yapı arasında kalmaktadır. Bu alanda H-7 ve H-8 açmalarının kesiştiği noktada yaklaşık 4-5.5/18.8-20 gridlerinde yüksek elektrik gerilim hattı direği bulunmaktaydı (Resim: 2a). 2024 yılı içinde söz konusu elektrik direğinin deplase işlemi yapılarak bu alan kazıya hazır hale getirilmiştir. Ancak söz konusu elektrik direğinin bahsi geçen gridlerde tahribata yol açtığı anlaşılmıştır.

Resim 2: Yüksek gerilim hattının bulunduğu nokta, öncesi ve sonrası.

15 No.lu Özel Yapı

Çakmaktepe'nin ikinci özel yapısı, 10 No.lu özel yapının kuzeybatısında yer almaktadır. İlk olarak dış sınırları belirlenen yapının yaklaşık 16 metre çapında yuvarlak/oval planlı olduğu anlaşılmıştır (Resim: 2b). Hemen hemen 10 No.lu özel yapı ile aynı ölçülerde olan Çakmaktepe'nin ikinci özel yapısının güney yarısında kazı çalışmaları tamamlanmıştır. '15 No.lu Özel Yapı' olarak adlandırılan yapı, kuzey ve doğu yönünde eğime sahip olan arazinin topoğrafik yapısına göre konumlandırılmıştır. Yapının dış duvarından içeriye doğru yaklaşık 1 m mesafede ikinci bir duvar daha açığa çıkartılmıştır. Bu iç duvarda yer yer ana kaya duvar olarak kullanılmışken duvarın diğer kısımları ise oldukça özenli işlenmiş taş sıraları ile örülmüştür. İşlevi henüz anlaşılmayan bu iç duvar ile yapının boyutları yaklaşık 12 m çapında daralmaktadır (Resim: 3).

Resim 3: Çakmaktepe '15 No.lu Özel Yapı'.

15 No.lu yapının yaklaşık yarısında gerçekleştirilen çalışmalarda yapı tabanına ulaşılmıştır (Resim: 3). Ana kayanın yüzeyi, güneybatıdan kuzeydoğuya doğru eğimli olduğundan, yapı güneybatı ucunda yaklaşık 0.8 m derinliğe sahip iken güneydoğu ucunda ise giderek sığlaşmakta ve taban seviyesine inmektedir. Yapının tabanı tamamen ana kayadan şekillendirilmiştir. Ancak ana kaya yüzeyinin çok düzgün olmadığı yerlerde bu durumu gidermek amacıyla sıkıştırılmış kireçtaşı çakıllardan oluşturulan taban uygulaması yapılmıştır. Yapının tabanı üzerinde *in situ* durumda taş kap, taş tabak ve öğütme taşları gibi buluntular ele geçmiştir (Resim: 4).

Resim 4: Çakmaktepe ‘15 No.lu Özel Yapı’ taban üstü *in situ* buluntular.

15 No.lu yapının tabanı üzerinde, tıpkı önceki yıllarda bulunmuş örnekler gibi, duvar kenarına yerleştirilmiş yanmış yabani sığır kafası ve boynuz parçaları tespit edilmiştir (Resim: 5). Hayvanlara ait *postkranial* kemiklerin yokluğu da dikkat çekicidir. Bu kafatasları ağır bir şekilde yanmış ve bundan dolayı da siyah ve beyaz renk aldıkları görülmüştür. Bu da onların yakıldıklarında yumuşak dokudan temizlendiğini göstermektedir. Kemiklerin etrafında ateş izlerinin olmaması, onların başka bir yerde yakıldıklarını ve ardından mevcut konumlarına getirildiklerini ve ritüel amaçlar için yerleştirildiklerini göstermektedir. Hayvan kemiklerinin ön tanımlamaları yaban sığırdı dışında yaban koyunu, yaban domuzu, yaban keçisi, ceylan, atgiller ve tavşan gibi türlerin varlığını göstermektedir². Yapının kazısı tamamlandığında yakılarak duvar diplerine konulmuş hayvanların varsa diğer türleri, sayısı ve nasıl ve ne sıklıkla konumlandırılmış oldukları netlik kazanacaktır. Ancak henüz tamamı açığa çıkarılmış olmamakla birlikte 15 No.lu Yapı, ritüel uygulamaların yapıldığı özel bir bina gibi görünmektedir.

Resim 5: Yapı içinde duvar diplerine yerleştirilmiş yabani sığır boynuzları.

2 Arkeozoolojik çalışmalar Dr. Hitomi Hongo tarafından sürdürülmektedir.

Güney Kazı Alanı (H 11 Açması)

Çakmaktepe'nin güney yamacında çalışılmasının nedeni daha önce yapılan ortofoto çalışmalarında, yuvarlak planlı yapı kalıntılarında tespit edilecek izlerin tespiti için aynı zamanda Çakmaktepe yerleşmesinin yayılım alanı ve sınırını da anlamak amacıyla H 11 açmasında 20x20 m ölçülerinde bir alanın kazılmasına karar verilmiştir (Resim: 6). H 11 Açmasında yapılan çalışmalardan sonra bu alanın Çakmaktepe Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yerleşiminin aşağı yukarı doğu sınırlarını oluşturduğu anlaşılmıştır.

Resim 6: H11 Açması Hava Fotoğrafı (kazı öncesi ve sonrası).

H 11 Açmasında yapılan çalışmalarda yüzey toprağın hemen altında, Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a ait olabilecek çok sayıda yapı kalıntısına rastlanmıştır. Bu yapı kalıntıları, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 ve 27 No.lu yapı olarak adlandırılmıştır (Resim: 6). Ancak bu yapılardan 20 No.lu yapı ile 27 No.lu yapı; 21 No.lu yapı ile 26 No.lu yapı arasında yenileme evresi olduğu anlaşılmıştır. Dolayısı ile aşağıda yapılar hakkında bilgi verilirken bu iki yapı bir arada değerlendirilecektir.

20 ve 27 No.lu yapılar

Açmanın orta kuzey kısmında yer alan 20 No.lu yapı, içe kazılarak inşa edilmiş çukur barınak şeklindedir (Resim: 6). Burada ele geçen çakmaktaşı aletlere dayanarak, bu yapı Çanak Çömleksiz Neolitik A Dönemi'ne tarihlendirmektedir. Yapının kuzey kısmı, kısmen kazılmayan alan içinde kalmıştır. Açma içinde kalan kısmı ise, kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık olarak 4.0 m uzunluğunda, doğu-batı doğrultusunda yaklaşık olarak 6.0 m genişliğindedir. Yapının duvarı genel olarak iyi korunmuştur ve bazı yerlerde üst üste konulmuş 11 ya da 12 taş sırası bulunmaktadır. Yapının derinliği ise, yaklaşık olarak 0.48 m ile 0.82 m arasında değişmektedir.

20 No.lu yapı, genel olarak üçgene yakın bir plana sahiptir. Bunun nedeni ise, 20 No.lu yapının batı ve doğu duvarlarını oluşturan taş sıralarının, eski evreye ait başka bir yapının duvarı (27 No.lu yapı) olarak kullanılmış olması ve oraya yeni bir duvar (20 No.lu yapının güney duvar) eklenmiş olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Yani, ilk olarak tam yuvarlak plana sahip olan 27 No.lu yapı inşa edilmiş ve daha sonra bina onarılmak zorunda kalmıştır. Mevcut olan eski bir duvarın önüne yeni bir duvar örülerek, yeni bir bina olarak kullanılmış olduğu söylenebilir. Bu onarımın sonucu, yapının mekânı ise belirgin biçimde küçültülmüştür. 2024 yılı kazı sezonunda alandaki çalışmalar tamamlanamamıştır. 2025 yılında çalışmalar sürdürülecektir.

Yapı tabanı kısmen ya da tamamen ana kayanın oyularak düzeltilmesiyle oluşturulmuştur. Taban üzerinde ana kayaya oyularak yapılmış havan delikleri görülmektedir. Toplam 18 tane tespit edilen havan delikleri, yapının ortalarında daha yoğun olarak bulunmaktadır.

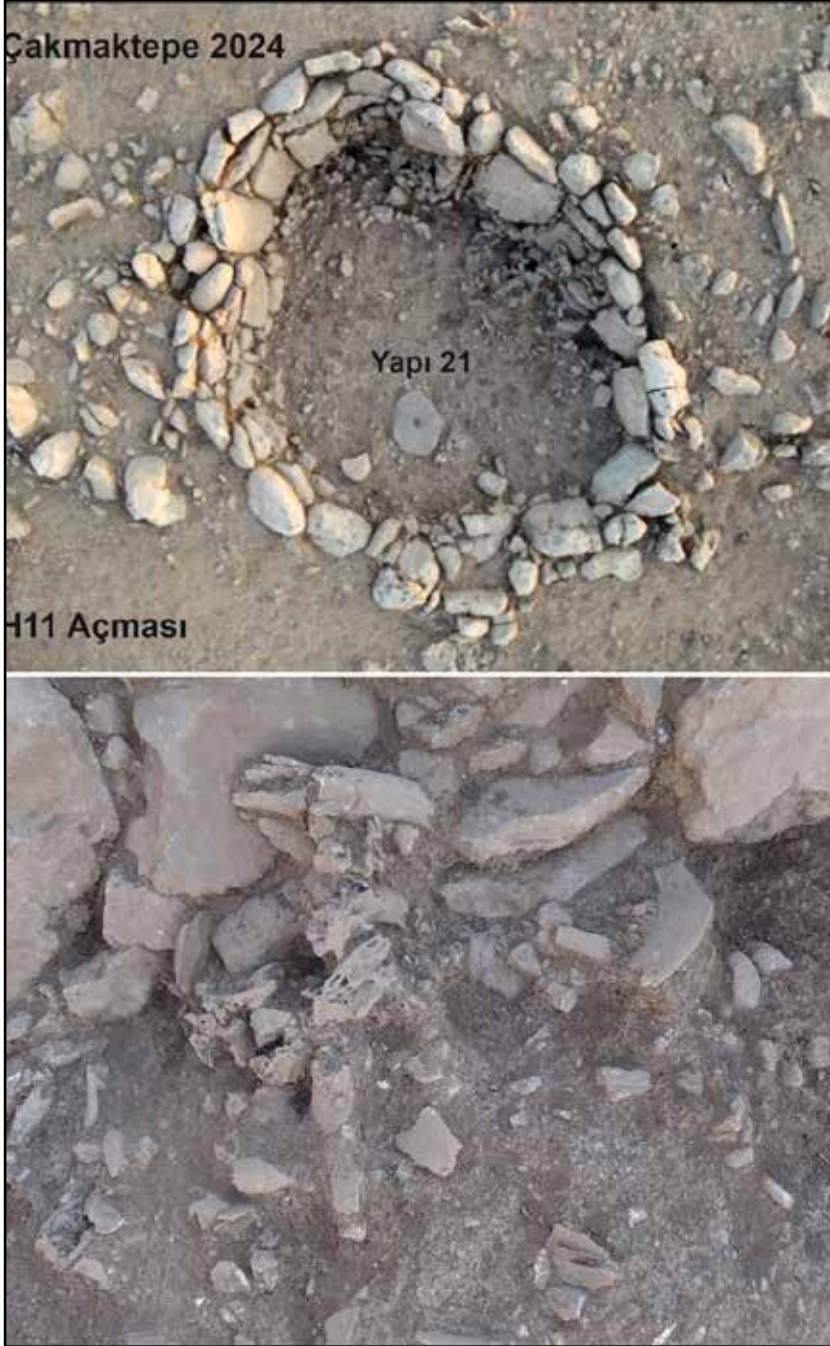
Binayı doldurulan dolgu toprak içinden çok sayıda çakmaktaşı parçaları ve hayvan kemikleri ele geçmiştir. Çakmaktaşı aletler arasında El Khiam uçlar, Jerf el Ahmar uçlarıyla birlikte, nispeten büyük boy yarımayların da bulunması, bu yapının Çanak Çömleksiz Neolitik A Dönemi'ne (PPNA) tarihlendirilebileceğini göstermektedir. Ayrıca, çakmaktaşı parçaları dışında, kırılmış halde olmakla birlikte, dikilitaş parçası, halka biçimli kapı taşı (*portal stone*) parçası ve somun biçimli taşlar (*plano-convex stones*) ve taş tabak parçaları da ele geçmiştir.

21 ve 26 No.lu yapılar

Açmanın kuzeybatısında tespit edilen 21 No.lu yapı, diğer yapılar gibi içe kazılarak yapılmış çukur barınak biçimindedir (Resim: 6-7). Bu yapının planı oval biçimdedir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundaki uzun ekseni yaklaşık olarak 3.3 m, güneybatı-kuzeydoğu yönündeki kısa ekseni ise yaklaşık olarak 3.0 m uzunluğundadır. En derin kısmında yaklaşık olarak 0.9 m kadardır.

Pek iyi korunmamakla birlikte yapının içinde yer yer, kireçtaşı çakılların sıkıştırılması ile yapılmış tabana sahiptir. Bu taban ile hemen hemen aynı seviyede, ortasında küçük ve sığ çukura sahip bir yassı taş tespit edilmiştir. Ayrıca yapının doğu duvarına yaslanmış şekilde üst üste konmuş boynuzlu hayvan kafatasların bulunmuştur (Resim: 7). Bu hayvan kafatasların yabani sığır (*aurochs*), yabani keçi ve yabani koyuna ait olduğu tespit edilmiştir. Her üç kafatasında da yanık izlerinin bulunması, büyük olasılıkla yapının terk edilme aşamasında, hayvan kafatasları kullanılarak bir törenin düzenlenmiş olduğunu göstermektedir.

21 No.lu yapının doğusunda, bu yapı tarafından tahrip edilmiş başka bir yapının var olduğu tespit edilmiştir ve bu yapıya no. 26 verilmiştir (Resim: 6). Bu yapının da yine içe kazılarak inşa edilmiş çukur barınak biçiminde olduğu anlaşılmıştır. Bu yapıya ait duvar, batı kısım hariç nispeten iyi korunmuş durumdadır. Yapının batı kısmı ise, 21 No.lu yapı tarafından büyük ölçüde tahrip edilmiş ve bazı yerlerde duvar taşlarının tamamen kaldırılmış olduğu görülmüştür. 26 No.lu yapının tabanı doğudan batıya doğru eğimli şekilde ana kayadan oluşmaktadır.

Resim 7: 21 No.lu Yapı ve yapı içindeki yanmış yabani hayvan başları.

22 No.lu yapı

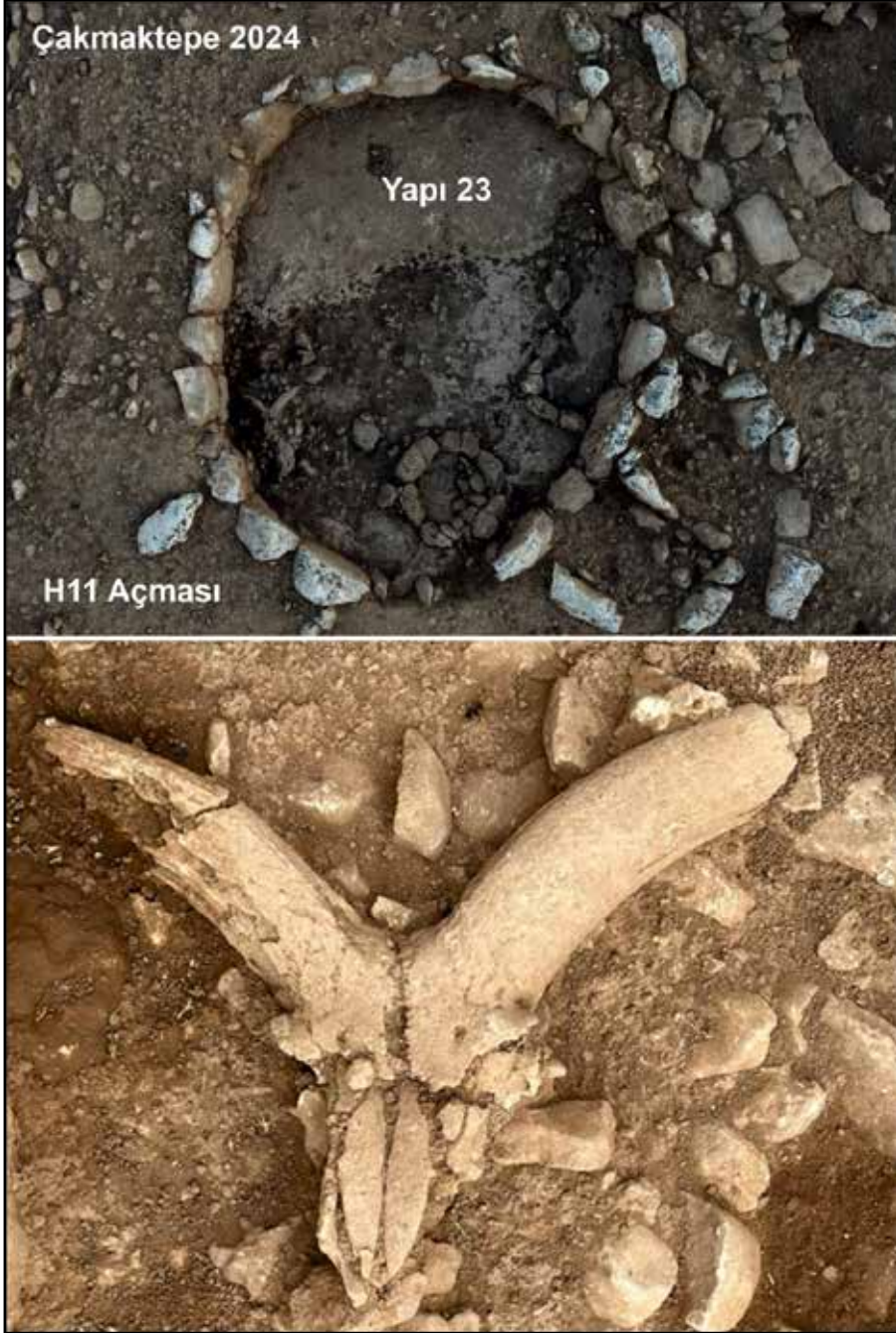
Açmanın güneydoğusunda yer alan 22 No.lu yapının hem dış hem de iç tarafında taş sıraları bulunduran, çift duvarlı ya da kalın bir duvara sahip olan bir yapı olduğu anlaşılmıştır. Duvarın iç yüzeyinin daha düzgün olması, bu yapının da içe kazılarak inşa edilmiş çukur barınak şeklinde olduğunu göstermektedir (Resim: 6).

22 No.lu yapı ile ilgili çalışmalar henüz tamamlanmamış olup, yapının içi belirli derinliğine kadar kazılmıştır. Yapı içinde levha biçimli büyük taşların çok sayıda tespit edilmesi, bu taşların taş döşemesi oluşturduğu izlenimi vermiştir. Ancak bu taşların pek düzgün şekilde yerleştirilmemiş olması gerçekten taş döşeme olup olmadığı konusunda kuşku yaratmaktadır.

23 No.lu yapı

Açmanın güney kısmında tespit edilen 23 No.lu yapının da içe kazılarak inşa edilen çukur barınak şeklinde, oval plana sahip bir yapı olduğu anlaşılmıştır (Resim: 6, 8). Kuzey-güney yönündeki uzun eksenin yaklaşık olarak 3.4 m olduğu ve doğu-batı doğrultusundaki genişliği ise yaklaşık olarak 3.0 m olduğu anlaşılmıştır. Yapının güneybatısında uzunluğu yaklaşık olarak 1.0 m ve genişliği yaklaşık olarak 0.6 m olan dikdörtgen biçimli ek alan bulunmaktadır. 23 No.lu yapı boyut açısından bakıldığında, normal bir konut binası olarak düşünülmektedir.

Derinliği yaklaşık olarak 0.5 m olan bu yapının tabanı ise, doğrudan ana kayadan oluşmaktadır. Ancak tabanı oluşturan ana kaya düz olamayıp, yapının kuzeyinde daha yüksekte olduğu ve güneye doğru eğimli olarak indiği anlaşılmıştır. Yapının orta kısımda yaklaşık olarak 0.2 m çapında bir dikme deliğinin bulunması, üst yapının nasıl bir şekilde olduğunu anlamak açısından önemli ipucu vermektedir. Ayrıca yapının batı duvarına yakın bir yerde tabanın hemen üstünde yabani koyuna ait olduğu anlaşılan tüme yakın bir hayvan kafatasının boynuzlarla birlikte ele geçmiştir (Resim: 8).

Resim 8: 23 No.lu Yapı ve yapı içinden ele geçen yabancı koyun kafası.

24 No.lu yapı

Açmanın batı kısmında yer alan 24 No.lu yapının, doğu-batı doğrultusunda yaklaşık olarak 8 m uzunluğunda büyük bir bina olduğu anlaşılmıştır (Resim: 6). İlk görünüşte doğu-batı yönde uzanan oval biçimli plana sahip olduğu şeklinde algılanmışsa da detaylı olarak incelediğinde yapının güneydoğu kısmında ek alanı denilebilecek bir kasma sahip olduğu anlaşılmıştır.

Yapının içinde yaklaşık 10-15 cm kadar derinleşmiştir. Ancak planı net olarak belirle-nememiştir. Bu binanın esas şekli ise, ilerde yapılacak kazı çalışmalarında aydınlatılacaktır.

Sonuç olarak yerleşmenin güney yamacında yer alan H11 Açmasında çok sayıda içe kazılarak inşa edilen çukur barınak şeklindeki yuvarlak planlı yapıya rastlanmıştır. 20x20 m'lik alanda 8 adet yapı kalıntısının bulunması, buranın yoğun olarak iskân edilmiş olduğunu göstermektedir.

Hem ele geçen yontma taş endüstrisinin özelliği hem de yapı kalıntılarının büyük bir çoğunluğunun çukur barınak şeklinde yuvarlak planlı olması, bu yerleşmenin Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'ın ilk safhalarında (PPNA Dönem'de) iskân edilmiş olduğunu göstermektedir. 20 No.lu yapı ile 27 No.lu yapı; 21 No.lu yapı ile 26 No.lu yapı arasında görüldüğü gibi, gerek mevcut olan binaya yeni bir duvar eklenerek onarılmış olan örneklerin bulunması, gerekse mevcut olan binayı tahrip ederek yeni bir bina inşa edilmiş örnekler ile karşılaşılması, H11 Açması içinde de en az iki evrenin var olduğunu göstermektedir.

Ayrıca H11 Açmasında ortaya çıkarılan yapı kalıntıları, yapım tekniği açısından birbirine benzer olmasına karşın, boyut açısından belirli farklılıklar bulunmaktadır. 3-3.5 m çaplı küçük binalar ile 6-8 m çaplı büyük binalar da mevcuttur. Eğer bu binaların hepsi konut yapısı ise, o dönemde evler arasında belirgin biçimde sınıflandırmanın var olduğu düşünülebilir. Ya da başka bir varsayım olarak, bu binalar arasında işlevsel farklılığın bulunduğu da düşünülebilir.

Buluntular

Çakmaktepe'de 2024 yılı önemli buluntu grubunu taş boncuklar oluşturmuştur (Resim: 9).

Resim 9: Çakmaktepe 2024 kazı sezonunda ele geçen taş boncuklar.

2024 Yılı Kültürel Miras Çalışmaları

Kazı çalışmaları sırasında bölgede yer alan okullarda çocuklara ve eğitimcilere, ayrıca yöre halkına bilgilendirme toplantıları yapılmıştır.

Kazı çalışmaları sırasında Kazı Araştırma Merkezi'nin yer aldığı Payamlı köyü sakinleri ile diyalog kurulmuş ve bu doğrultuda çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak okulların kapalı olduğu dönemde ve çocukların camilerde yaz eğitimi aldıkları sırada köy imamı ile yapılan görüşmelerden sonra bir sunum yapılmıştır. Payamlı köyü Camisi'nde yaklaşık 25 çocuğa Çakmaktepe Kazısı hakkında bilgiler vermiş olup, ayrıca çocuklara “Arkeoloji Nedir, Arkeologlar Nasıl Çalışır” başlıklı bir sunum yapılmıştır. Çocukların kazıya ve sunuma olan ilgileri, sordukları sorularla yoğun şekilde hissedilmiştir. Ekibi çocuklara sunum yapmak için camiye davet eden Payamlı Cami imamının ise bilinçli yaklaşımı tüm ekibi memnun etmiştir.

Toplumsal katkı ve kültürel mirasın korunması çalışmaları kapsamında; kazı evinin yer aldığı Payamlı köyü ilk ve ortaokul okul müdürü Temel Kısacık ve öğretmenlerle iş birliği yapılarak okul öğrenci ve öğretmenlerine önce okulda arkeoloji, kültürel miras ve bölgede yapılan kazı çalışmaları yanı sıra arkeologların nasıl çalıştığı ve kazıda neler yapıldığına dair bilgilendirme semineri yapılmıştır (Resim: 10).

Bu seminerin ardından Çakmaktepe kazı alanına gelen yaklaşık 50 öğrenci ve öğretmene alan gezdirilerek, kazıyla ve alan ile ilgili tarafımızdan bilgiler vermiştir (Resim: 10). Öğrencilerin tamamı çevredeki (yaklaşık 10 farklı köy) köylerde yaşayan öğrencilerdir. Bu öğrencilerin ilk defa arkeolojik bir alana gelmeleri, çevrelerinin tarihi geçmişi hakkında bilgi edinmeleri oldukça olumlu geri dönüşler sağlamıştır. İlk ve orta kısmı bulunan okulun 7. ve 8. sınıf öğrencileri için yapılan kültürel mirasın korunmasına yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının bundan sonraki yıllarda da aynı sınıf grubundaki öğrenciler için sürdürülmesine karar verilmiştir.

Resim 10: Payamlı Ortaokulu öğretmen ve öğrencilerin Çakmaktepe ziyareti.

Uzman Çalışmaları

Çakmaktepe’de kazı çalışmalarının yanı sıra uzman çalışmaları da eş zamanlı olarak sürdürülmektedir. Bunlar arasında arkeozooloji, jeoradar, deneysel arkeoloji, yontma taş ve 3D gibi çalışmalar yürütülmektedir.

Jeoradar Çalışmaları

Çakmaktepe’de özellikle henüz kazılmayan alanlarda jeoradar çalışmaları planlanmış ve 2024 yılı itibariyle de bu çalışmalar başlatılmıştır (Resim: 11). Henüz ön sonuçlar olmasına rağmen çalışmaların başarılı olduğu gözlemlenmiştir.

Deneysel Çalışmaları

Yerleşmeden ele geçen öğütme taşları ile ilgili olarak detaylı çalışmalar yapılmaktadır. Bu doğrultuda deneysel arkeoloji uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Özellikle kazı alanı çevresinde yoğun miktarda rastlanan bazalt taşlar toplanarak temin edilen buğday kabukları ve buğdayın kullanıldığı öğütme denemelerinin yapıldığı deneysel çalışmalar da sürdürülmektedir (Resim: 11).

Resim 11: Jeoradar ve deneysel arkeoloji (tahıl öğütme) çalışmaları.

App Uygulaması

2024 yılında Şanlıurfa’da gerçekleştirilen “World Neolithic Congress” için yaklaşık 64 farklı ülkeden gelen bilim insanlarına Çakmaktepe’nin de içinde bulunduğu Taş Tepeler yerleşmelerine gezi programı düzenlenmiştir. Katılımcılar için “Stone Mounds” adlı bir uygulama yapılmıştır (stonemounds.app). Bu uygulama ile uzman anlatımıyla rehberlik hizmeti sunulmuştur. Bu uygulama detaylı fotoğraflar ve görseller ile desteklenmiştir. Uygulamada Türkçe, İngilizce ve Çince dil seçenekleri yer almaktadır.

Kazı ve Araştırma Merkezi Çalışmaları

2024 sezonunda arazi çalışmalarının dışında kazı evinde de eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda bakım, onarım gibi çalışmaların yanı sıra bahçe ve çevre düzenlemeleri de sürdürülmüştür.

Çakmaktepe Kazı ve Araştırma Merkezinde bazı tamirat ve tadilatlar yapılmıştır. Kazı evi bahçesinde bulunan ve yıkılması halinde kazı binasına zarar verecek durumdaki kuru ağaçlar kesilerek bahçe temizliği ve düzenlemesi yapılmıştır. Bina girişine koruma korkulukları yapılmış, doğu tarafına yeni bir kapı yaptırılarak demir korkuluk takılmıştır. Ayrıca kazı evinin önünde yer alan Atatürk büstü onarılarak yerine konulmuştur (Resim: 12).

Resim 12: Kazı evi bahçesi onarım sonrası.

Teşekkür

Çakmaktepe 2024 yılı çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Geleceğe Miras Daire Başkanlığı, Çukurova Üniversitesi, Tsukuba Üniversitesi, JSPS (Japan Society for the Promotion of Science), Şanlıurfa Valiliği ve ana sponsorumuz Türk Hava Yolları (THY) tarafından desteklenmiştir. Tüm kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Şahin, F. ve Uludağ, C. (2023). Çakmaktepe Kazısı 2021 Yılı İlk Sezon Çalışmaları, 42. *KST*, Cilt 2, s. 339-356.

Şahin, F., Miyake, Y., Uludağ, C. ve Polat, N. (2024). Çakmaktepe Kazısı 2022 Yılı Kazı Çalışmaları, 43. *KST*. Cilt 1, s. 453-470.

Şahin, F., Miyake, Y., Uludağ, C. (2025). Çakmaktepe Kazısı 2023 Yılı Çalışmaları, 44. *KST*. Cilt 2, s. 69-92.

Şahin, F.-Miyake, Y. (2025). Çakmaktepe'den Avcı Toplayıcı Yerleşiklere Dair Yeni Veriler, *Arkeoloji Dergisi XXXIV* (2025/1), s.1-28.

DIYARBAKIR-SİLVAN BARAJI PROJESİ: İNKAYA (KANIKAN) KÖYÜ 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI

Feray KORUCU YAĞIZ*

Müjdat GİZLİGÖL

Miyaser VAR

Diyarbakır ili, Kulp ilçesi, İnkaya (Kanikan) köyü 2024 yılı kazı çalışmaları, Diyarbakır Müze Müdürlüğü yönetimi ve denetiminde 25 Haziran 2024 ile 31 Aralık 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda, 28 işçi ile arkeolog, sanat tarihçisi, antropolog ve restoratörlerden oluşan 19 kişilik uzman bir ekip görev almıştır.

2024 yılı İnkaya (Kanikan) köyü dördüncü sezon kazı ve belgeleme çalışmaları; 2023 yılı kazılarında çalışılan, 2024 yılı kazı çalışmaları kapsamına da dahil edilerek saha içerisinde yürütülen bu çalışmaların devamının sağlandığı “*Kilise*” ve “*Taş Ocağı*” ile bu sezon kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan “*Su Kuyusu*” olmak üzere üç farklı çalışma alanında gerçekleştirilmiştir (Çizim: 1).

KAZI ÇALIŞMALARI

KİLİSE

Köyün kuzeydoğusunda, deniz seviyesinden 825 metre yükseklikte, bir vadi içerisindeki yamaç üzerinde konumlanan “*Kilise*”de 2021 yılında (Çoşkun, 2023, s. 357-377; Yıldız, 2017, s. 225-248) yapı ve etrafını anlamlandırmaya yönelik başlanan kazı çalışmalarına 2022, 2023 ve 2024 yılında da devam edilmiştir.

Doğal ve beşerî faktörler nedeniyle zamanla biriken toprak tabakası ile ağaç ve bitki köklerinden oluşan kalıntıların temizliğinin yapılmasıyla yeni sezonun ilk çalışmalarının başlatıldığı “*Kilise*”de, yapının *naos*, *atrium* ve *narteks* bölümlerinin zeminlerinin ortaya çıkarılması; yapının önceki sezonlarda tespit edilen duvarların izlenmesi ve duvar uzantılarının takip edilmesi, batı yönündeki mekânların hem mimari hem de işlevsel özelliklerinin çözümlenmesinin yapılması bu bağlamda yapının genel planının ve kullanım biçiminin ortaya çıkarılması gibi hedeflere ulaşılması, 2024 yılı kazı çalışmalarının temel amacını teşkil etmiştir. Nitekim çalışmalar, kuzey-güney yönünde 27.00 m, doğu-batı yönünde ise 45.00 m’ye kadar genişletilmiş bir alan içerisinde incelenmesi planlanan “*Kilise*”nin dört

* Dr. Öğr. Üyesi Feray KORUCU YAĞIZ; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: feray.korucu@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2208-7330.
Müjdat GİZLİGÖL; Diyarbakır Müzesi Müdürü, Diyarbakır/TÜRKİYE, E-posta: mujdat.gizligol@ktb.gov.tr.
Miyaser VAR; Silvan Baraj Kazısı Ekip Üyesi, Dicle Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Diyarbakır/TÜRKİYE, E-posta: miyaservar@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6247-2087.

ana yönü üzerinde yoğunluk kazanmış, M 55-56-57-58-59 / N 55-56-57-58-59 / O 55-56-57-58-59 No.lu açma sınırları içerisinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları, bu sezon faaliyetlerinin yürütüldüğü ana birimler haline gelmiştir (Resim: 1-2).

“Kilise”nin Kuzeyinde Gerçekleştirilen Çalışmalar (M-56-57-58-59 No.lu Açmalar)

2024 yılı kazı çalışmalarının ilk başlangıç noktasını, “Kilise”nin kuzey hattında yapılacak olan çalışmalar oluşturmuştur. Önceki yıllarda yapılan kazı çalışmaları sonucunda tespit edilen 1 numaralı duvarın takibinin yapılması ve bu duvarın kuzey kontürlerinin belirlenmesi burada başlatılan çalışmaların neticesinde elde edilmek istenen temel sonuçlar olmuş, buradan hareketle M-58/3/E 1-2-3-4 ve M-58/1/A 1-2-3-4 karelajlarında çalışmalara başlanmıştır. Sürdürülen çalışmalarla beşerî nedenlerden dolayı çok büyük bir tahribata uğradığı izlenen hat üzerindeki moloz taş ve toprak dolgu kaldırılmış, bu duvarın devamını oluşturan 2.90 m’lik bir kısmı ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3). Yine bu alan içerisinde yapılan çalışmalarda önceki yıllarda açığa çıkarılan su kanalının takibi yapılmış, su kanalının M-57-4/E-5 karelajında yer alan 4 m’lik bir kısmı açığa çıkarılmıştır (Resim: 4). 1 numaralı duvarın kuzey kontürlerinin belirlenmesi bu alanda yürütülen çalışmaların temel hedeflerinden biri olsa da alan içinde devam ettirilen çalışmalar, bu cephenin hemen bitişiğinde yer alan ve olasılıkla aynı dönem inşa edilmiş olan kanalın zarar görmemesi adına askıya alınmıştır.

“Kilise”nin kuzey hattını belirlemeye yönelik yapılan çalışmaların devam ettirildiği bir diğer alan M-55/4, M-56/3-4, M-57/3-4 ve M-59/3 karelajları olmuştur. 10.20x4.40 m ölçülerindeki alan içerisinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında yapı bütünü içerisinde herhangi bir mimari işlevsel özelliği olup olmadığı konusunda somut verilerin elde edilemediği belli bir sıra ve düzen arz etmeyen, irili-ufaklı moloz taşların oluşturduğu bir tabaka açığa çıkarılmıştır. Bu moloz yığınlarının, kilisenin kuzey cephesini muhtemelen yağmur, sel veya heyelan gibi doğal afetlerden korumak amacıyla yapılmış bir istinat/bariyer duvarına ait olabileceği düşünülmüştür. Gün ışığına çıkarılan eserleriyle de alanın kullanım biçimiyle ilgili net bir tanımlamanın elde edilemediği bu tabaka, belgeleme çalışmalarının tamamlanmasının ardından kaldırılmıştır (Resim: 5).

“Kilise”nin kuzeyinde gerçekleştirilen çalışmaların devam ettirildiği bir diğer nokta, M-57/4/D-5 ve M-58/3/D-1-2 karelajları olmuştur. Karelajlar içerisinde gerçekleştirilen çalışmalarda aralarında harç kullanılan büyük blok taş ve moloz taş örgüsünden oluşan, 3.60x0.60 m ölçülerinde bir duvar tespit edilmiştir. 12 numaralı duvar olarak kayıt altına alınan ve uzantısı tespit edilemeyen bu duvar, detaylı belgeleme ve fotoğraflama çalışmaları yapıldıktan sonra kaldırılmıştır (Resim: 6).

“Kilise”nin kuzeyinde gerçekleştirilen ve yapının mimarisiyle ilgili belli sonuçlara erişilmesini sağlayan bir diğer çalışma alanı M-56/3 karelajı olmuştur. Bu karelaj içinde gerçekleştirilen çalışmalarda kuzey-güney doğrultulu, 3.40 m uzunluğunda, 0.90 m ge-

nişliğinde, basit taş örgü tekniğinde aralarında çamur harç kullanılarak örülmüş bir duvar açığa çıkarılmıştır. Temel seviyesinde korunmuş olduğu izlenebilen bu duvar, 13 numaralı duvar olarak kayıt altına alınmış ve yapı planına dahil edilmiştir (Resim: 7).

Kuzey hat üzerinde devam eden diğer açmalar, M-58/3/B-5 ile M-56/4 karelajları olmuştur. M-58/3/B-5 karelajında yapılan çalışmalarda kireç taşından yapılmış kapı sövesi, M-56/4 karelajında ise 0.25x0.15 m ölçülerinde kireç taşından yapılmış, 1 adet sütun gövde parçası ortaya çıkarılmıştır.

“*Kilise*”nin Ana Mekânı İçerisinde Gerçekleştirilen Çalışmalar (N-56-57-58-59 No.lu Açmalar)

2024 yılı kazı sezonunda sürdürülen çalışmalarda elde edilen en önemli sonuçlardan biri, N-58 /1-3/E-A 3-4 karelajlarında yapılan çalışmalarla gün ışığına çıkarılmıştır. “*Kilise*”nin *bema* bölümüne tekabül eden karelaj içinde gerçekleştirilen çalışmalarda, *bemannın* güney ucunda, 1.00x0.90 m ölçülerinde, dört basamaklı bir merdiven olduğu tespit edilmiştir. Kilisenin *apsis* kısmına çıkmak için kullanıldığı saptanan bu merdivenin üstten ilk iki basamağının yoğun bir tahribata uğradığı; üçüncü basamağının etrafının harç ile sıvalı, 0.90x0.27 m ölçülerindeki bir blok taştan, dördüncü basamağının ise yine etrafının harç ile sıvalı, 0.90x0.21 m ölçülerindeki bir blok taştan oluştuğu tespit edilmiştir (Resim: 8).

2024 yılında, “*Kilise*”nin ana mekânında gerçekleştirilen çalışmaların bir diğer ayağını *naosun* zemininin ortaya çıkarılmasına yönelik yapılan çalışmalar oluşturmuştur. Nitekim bu alanda seviye indirme çalışmalarına devam edilmiş, 16.65x5,90 m ölçülerindeki *naos* zemini açığa çıkarılmıştır. Taban döşemesinin ortalama 0,85x0.40 m, 0.35x0.35 m, 0.20x0.20 m ölçülerindeki düzleştirilmiş kil taşlarından oluştuğu tespit edilmiştir. *Naos* zeminin tamamını kaplayan bu döşemenin üzerinde yer yer büyük çökmelerin olduğu izlenmiş, zeminin büyük bir tahribata uğradığı gözlemlenmiştir. Zemini bulmaya yönelik yapılan çalışmalarda *naosun* ortasında (*apsis* merdiveninin son basamağının (batıya doğru) 6.10 m uzaklığında), N-57/1-2/D-E 4-5-1-2 karelajlarında *naos* zemini ile aynı seviyede yapıldığı görülen, tabanı moloz taşlar ile döşenmiş, 3.70x2.30 m ölçülerinde, düzgün olmayan dairesel plan özelliği gösteren bir duvar örgüsü izine rastlanılmıştır. Bu birimin vaftiz havuzu olabileceği düşünülmüştür. Bu birim etrafında suyla ilgili herhangi bir ize rastlanılmaması, birimle ilgili yapılan bu yorumlamanın ve de tanımın netleştirilmesini engellemiştir (Resim: 9).

Prothesis bölümünün zeminin tespit etmeye yönelik yapılan çalışmalar esnasında yapının üzerine oturduğu ana kayanın (?) bir kısmı saptanmış, bu bölümün zemininin ise ağır hasara uğradığı tespit edilmiştir. Bahsi geçen karelajlar içerisinde devam ettirilen kazı çalışmaları neticesinde elde edilen en önemli verilerden birini N-58/2/C-5 karelajında 823.056 m seviyesinde, *in situ* halinde bulunan 1 adet bronz sikke oluşturmuştur. Yapının tarihlendirilmesinde önemli sonuçlara erişilmesini sağlayacak olan sikkenin, I. Justinianus Dönemi’nde basılmış olduğu tespit edilmiştir. Ön yüzünde imparator portresi arka yüzünde

sikkenin değerini gösteren “M” harfi sembolü bulunduğu görülen eser, 527-538 dönemine tarihlendirilmiştir (Resim: 10).

“Kilise”nin Güneyinde Gerçekleştirilen Çalışmalar (0-56-57-58-59 No.lu Açmalar)

2024 yılı kazı sezonunda “Kilise” etrafında devam ettirilen kazı çalışmalarının bir diğer alanını, yapının güney hattında gerçekleştirilen ve yapının 3 numaralı duvarının güney kontürlerini belirlemek amacıyla çalışmalar yapılmıştır. 0/56-57-58-59 karelajlarında yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara erişilebilmiştir. O-57/3-4, O-58/3-4, O-59/3-4 karelajlarında yapılan çalışmalar sonrasında sert dokulu, yeşil renkli kil formasyonundan oluşan ana toprağa ulaşılması bu sonuçlardan birini oluşturmuştur. Yapının tarihlendirilmesinde önemli bir yol katedilmesine vesile olacak olan sonuç, O-57-4/C-3 karelajında yapılan çalışmalar sonrasında elde edilmiştir. Nitekim O-57-4/C-3 karelajında yürütülen çalışmalarda, 1 adet bronz sikke gün ışığına çıkarılmıştır. II. Constantius Dönemi’nde basılmış olduğu tespit edilen, 344-354 yılları arasına tarihlenen sikkenin ön yüzünde imparator portresi, arka yüzünde savaş sahnesi betimlenmiştir (Resim: 11).

“Kilise”nin Doğusunda Gerçekleştirilen Çalışmalar (0-56-57-58-59 No.lu Açmalar)

O-58/2 ve O-59/1-3 karelajlarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları, yapının mimari planı ile ilgili önemli verilere ulaşılmasını sağlamıştır. O-58/1-2-3-4 ve O-59/3 karelajlarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda O-59/3 karelajında kilisenin 2 numaralı duvarın güneyinde kuzey-güney doğrultulu, 7.50x1.00 m ölçülerinde olan temel seviyesinde korunmuş basit taş örgülü bir duvar tespit edilmiştir (Resim: 12). 11 numarası verilen duvarda herhangi bir harç izine rastlanmamıştır.

“Kilise”nin Batısında Gerçekleştirilen Çalışmalar (0-56 No.lu Açmalar)

O-56/3 karelajında yapılan çalışmalarda, 10 numaralı duvarın güney yönünde kuzey-güney doğrultulu, 4.40x90 m ölçülerinde olan bir duvar uzantısı tespit edilmiştir. Temel seviyesinde korunmuş olan bu duvarda, taş örgülerinin arasında yer yer Horasan harcı kullanıldığı izlenilmiştir (Resim: 13).

“Kilise”nin dört ana yönü üzerinde, yapılan kazı çalışmaları sadece mimari açıdan önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamamıştır. Ayrıca yapılan kazı çalışmalarında çok sayıda küçük eser de gün ışığına çıkarılmıştır. Bu bağlamda 2 adet bronz sikke, 1 adet metal yüzük, 1 adet cam boncuk, deniz yıldızı fosilleri, istiridye fosilleri, deniz kabuğu fosilleri, yapının Geç Roma-Erken Bizans Dönemi’nden Orta Çağ sonlarına (MS 12.-13. yy.) kadar neredeyse kesintisiz yerleşim gördüğüne işaret eden farklı form ve teknikte yapılmış olduğu izlenebilen, çoğunluğu günlük kullanım kaplarından oluşan seramik parçaları, kiremit parçaları, demir cüruf parçaları, *tessera* parçaları, cam parçaları, cam bilezik parçaları,

kapı aksamları (?), demir perçinler, demir çivi parçaları, metal objeler, 3 adet demir iğne ve demir bıçak parçası, 2 metal olta ucu, ham demir minareli, 1 adet bronz bilezik parçası, 1 adet bronz haç parçası, 1 adet bronz pul takı ucu, 1 adet kurşun levha parçası, tamamlanmamış 2 adet pişmiş toprak ağırlık (?), ahşap karbon örneği, 1 adet kandil gövde parçası, 1 adet akik taşından boncuk, hayvan kemik kalıntıları, izole insan kemikleri alanda yapılan kazılar sonucu gün ışığına çıkarılan küçük eserler olarak sıralanabilir.

2024 yılında, “*Kilise*”de devam ettirilen kazı çalışmaları mimari ve küçük eser grubunda gün ışığına çıkarılan verilerin dışında 2 basit toprak, 36 taş sanduka, 1 lahit mezar olmak üzere 38 adet mezar yapısının açma ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Açma çalışmaları sonucu incelenen mezarlardan 20’sinin bebek/fetüs, 4’ünün çocuk ve 21’inin yetişkin bireylere ait olduğu belirlenmiştir. Mezarların 5’inde çoklu gömü, geri kalan 34’ünde ise tekli gömü tipi gözlemlenmiştir. *In situ* halini koruyan mezarların kuzeybatı-güneydoğu yönlü olan örnekleri olsa da çoğunun doğu-batı yönlü olduğu tespit edilmiştir.

TAŞ OCAĞI (BC-BD-35/36-37/BD/36-37)

2023 yılında çalışmalara başlanan “*Taş Ocağı*” alanındaki kazılara, 2024 yılı kazı sezonunda yeniden devam edilmiştir (Resim: 14). Yapının ortaya çıkarılması ve de işlevsel olarak nasıl kullanıldığına kapsamlı bir şekilde araştırılıp anlaşılır hale getirilmesine yönelik olarak yürütülen bu çalışmalar, alan fotoğrafları çekildikten sonra, bu aşamada yapılması elzem olan belgeleme çalışmaları gerçekleştirildikten sonra başlamıştır.

2024 yılında, “*Taş Ocağı*”ndaki ilk kazılar 21.00x14.70 m’lik bir alanda, 811.844/811.814 m kotları ile 810.384/810.124 m kotları arasında gerçekleştirilmiştir. Yürütülen çalışmalar sonrasında 9.00x15.00 m’lik alanda taş blokların olduğu tespit edilmiştir.

“*Taş Ocağı*”nda, BC-36/4/B-C-D-4-5/BC-37/3/A-B-C-D-2-3-D-4/BC-37/1/C-D-1-2-4 karelajlarında 60x3,60 m ölçülerinde olan bir alan üzerinde 811,584-811,504 m kotlarında başlatılan kazı çalışmaları, alanın doğu ve güneyinde dolgu topraktan oluştuğu izlenen tabakada seviye inme çalışmaları yürütülmüştür. Kazı çalışmaları sonucunda *dromos* olarak adlandırılan ön giriş kısmında kaya mezarına girmek için kullanılan bir merdiven veya basamağın olmadığına tespitinin yapıldığı KM-1’in güneyinde kalan alanda BC-36/3/D-E/3-4/ E/1-2-3-4-5/ BD-36/2/A-1-2-3-4/B-2-3 karelajlarında 811.114/811.174 m kotlarında taş blok zemin açığa çıkarılmıştır. Zemindeki blok taşların genişliğinin 2.38 m olduğu; batı-doğu uzantılı taş bloğun kesit ölçüsünün 7.20 m kuzey-güney yönlü uzanan taş bloğun kesit ölçüsünün ise 4.73 m olduğu tespit edilmiştir.

BC-36/1-2/C-D-E/1-2 karelajlarında yapılan kazılarda, KM-1’in ön kısmında, 813.204 m kotunda, 2.04x0.55 m ölçülerinde kuzey-güney doğrultulu uzanan bir taş blok kesiti açığa çıkarılmıştır. Yapılan incelemeler sonrasında, bloğu sınırları dahilinde ana kayaya bağlayan kısımlarında yeterli derinlik ve genişlikte tranşeler açılarak kamalar yardımıyla koparma işlemine yönelik bir işlem gerçekleştirildiği taş bloğun bulunduğu yerden en az zararlı çıkarılmaya/koparılmaya çalışıldığı izlenmiştir.

“*Taş Ocağı*”nda çalışmaların devam ettiği bir diğer alan BC-36/1-3/A-B/2-3-4-5 kare-
lajları olmuştur. 4.70x3.20 m ile 1.50x4.10 m ölçülerinde olan bir alanda BC-36/4 kare-
lajlarında, açmanın batı ve kuzey kısımlarında devam eden çalışmalarında 811.0.74/811.104
m kotlarında taş blok kesitleri ortaya çıkarılmıştır. Seviye çalışmaları sonucunda zeminin
tahrip olduğu, belli kısımlarda zemin üzerinde oyukların ve katmanlaşmış taşların tortu
kalıntısı şeklinde birikerek katman oluşturmuş olduğu gözlemlenmiştir.

BC-37/1/E-3-4-5/BC-37/3/A-B-C-D-E-4-5 kare-
lajlarında 5,67x3,30 m ölçülerinde
olan alanda 810,974-811,064 m kotlarında seviye inme çalışmalarına devam edilmiştir.
BC-37 kare-
lajlarında yer alan TO.98-99-100-101-102-103-104-105-106-107 numaralı me-
zarları kaldırmaya yönelik çalışma yürütülmüş olup, 810,854 m kotunda zemine ulaşarak
çalışmalar alanın kuzey-kuzeydoğu-doğusuna kaydırılarak devam edilmiştir.

BC-37/3/A-2 kare-
lajlarında kuzey duvarın doğu uç kısmında taş blok kesit tespit edilmiştir.
Taş bloğun üzerinde 0,28x0,32 m çapında 0,15 m derinliğinde yuvarlak form-
lu bir çukur tes-
pit edilmiştir. Bu yuvarlak form-
lu çukurun taş ocağının ana malzeme temininin sağlandığı bir
yer olması üzerine gelişen işlevini yitirdiği ve *nekropol* (mezarlık) olarak kullanıldığı ikinci
bir evrede “*Sunak Çanağı (?)*” olarak kullanılmış olabileceği düşünülmüştür.

BC-37/3/A-B-C-D-3-4 kare-
lajlarında, 810,854 m kotunda, 2.40 m genişliğinde, ku-
zey-güney doğrultuda ise 5,83 m ölçülerinde olduğu gözlenen taş blok zemin gün ışığına
çıkartılmıştır.

BC-37/1/A-B-C -1-2-3 kare-
lajlarında kuzeye doğru duvar kısmında gerçekleştirilen
çalışmalar sonucunda mezar kaldırma işlemleri sırasında kuzey duvarın da ana kayanın
oyularak işlenmiş olduğuna dair izler tespit edilmiş, tespit edilen bu izlerin kaya mezar
olarak yapımına başlanılmış fakat herhangi bir nedenden dolayı tamamlanmamış olduğu
düşünülmektedir.

2024 yılı kazı sezonunda, “*Taş Ocağı*” olarak adlandırılan alanda 86’sı bebek/fetüs ve
2’si ise yetişkin olmak üzere toplam 88 bireye ait iskeletlerin olduğu belirlenen 57 adet
taş sanduka biçimli mezar yapısı tespit edilmiş ve açma işlemleri tamamlanmıştır. 2023
yılı da dahil olmak üzere ilginç sonuçların elde edildiği alanda açığa çıkarılan mezarların
kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu olan örnekleriyle karşılaşılsa da genel olarak doğu-batı
doğrultulu olduğu izlenmiştir. Mezarlarda, tekli gömüt (yetişkin), üçüncül ve tekli gömüt
(bebek) ve ikincil gömüt (bebek) gibi farklı gömü tiplerinin olduğunun tespiti yapılan alan
içerisinde yer alan, taş sanduka tipi mezarların genelinin taş kapaklarının korunmuş olduğu
görülmüştür.

SU KUYUSU

2024 yılı Silvan Barajı Projesi-İnkaya (Kanikan) köyü kazıları kapsamında yürütülen
çalışmalar sonucunda, “*Kilise*” yapısının yaklaşık 113 m kuzeydoğusunda “*Su Kuyusu*”
tespit edilmiştir (Resim: 15). Yaklaşık 3.20x2.30 m çapında ve 7.50 m derinliğinde olan

bu kuyunun, kesme blok taşlarla ve harç kullanılmaksızın inşa edildiği belirlenmiştir. Kuyunun iç duvarlarında, taş blokların belirli aralıklarla içe çıkıntılı biçimde yerleştirildiği görülmüştür. Bu taşların, kuyuya inişi sağlamak amacıyla merdiven işlevi gördüğü düşünülmüştür. Kuyunun çevresinde, su teminine yönelik herhangi bir ek yapıya rastlanmamıştır. Ancak içerisinde hâlâ bir miktar su bulunması, kuyunun yer altı suyundan beslendiği ve su kaynağının hâlen aktif olduğu ihtimalini düşündürmüştür. Gerçekleştirilen detaylı belgeleme ve fotoğraflama çalışmalarının ardından kuyunun üzeri kapatılmıştır.

KONSERVASYON ÇALIŞMALARI

2024 yılı Silvan Barajı Projesi-İnkaya (Kanikan) köyünde özellikle “*Kilise*” ve “*Taş Ocağı*” adlı birimlerin odağında yürütülen çalışmalarda cam, metal, bronz, taş ve seramik eserler ortaya çıkarılmış, tamamı mekanik ve kimyasal yöntemlerle temizlenerek koruma altına alınmıştır. Bronzlarda EDTA çözeltili yöntem, camlarda saf alkol ile irrizasyon temizliği, seramiklerde fırça, su ve ince aletlerle basit temizlik, metallerde ise sadece mekanik yöntemler uygulanmıştır. Çalışmalar sonunda 1 envanterlik, 27 etütlük ve 53 amorf olmak üzere toplam 81 eser belgelenmiştir (Çizim: 2-5).

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Diyarbakır ili, Kulp ilçesi, İnkaya köyü sınırları içerisinde, Diyarbakır Müze Müdürlüğü yönetimi ve denetiminde; DSİ Diyarbakır 10. Bölge Müdürlüğü'nün sağladığı maddi olanaklarla desteklenen ve yürütülen 2024 yılı kazı çalışmalarının ana odağını, “*Kilise*”, “*Taş Ocağı*” ve “*Su Kuyusu*” olarak adlandırılan üç farklı birim oluşturmuştur.

2024 kazı sezonunda çalışmaların yoğunlaştığı ilk birim olan “*Kilise*”, İnkaya (Kanikan) köyünün kuzeydoğusunda, deniz seviyesinden 825 metre yükseklikte, bir yamaç üzerine konumlanmıştır. Doğu-batı doğrultulu, *bazilikal* planlı bir yapı olarak inşa edildiği anlaşılan kilise yapısında yürütülen kazılar sonucunda mimari açıdan önemli bulgular elde edilmiştir.

2024 yılı kazılarında, “*Kilise*” adlı birim içerisinde farklı ve önemli bilgilerin elde edildiği alanlardan biri kilisenin kutsal alanı olarak tanımlanan *apsis* ve *bema* bölümü olmuştur. Zemini taş kaplı olan ve bu zemin üzerinde 2021 yılı kazı çalışmaları sonrasında *apsis*in doğu ucunda yer alan dikdörtgen biçimli oda içerisinde bulunan sunu masasının yerleştiriliş biçimiyle ilgili ilk tespitlerin yapılmasına olanak sağlayan *altar* taban izlerinin bulunduğu *bema* bölümünde yapılan çalışmalarda *bema* bölümünün *naos* zemininden 78 cm yüksekte olduğu, *naos*la arasında belli bir yükseklik farkı bulunan bu alana geçişin, dört basamaklı bir merdiven yapısı ile sağlandığı tespit edilmiştir. *Bemanın* güney ucunda yer alan, düzleştirilmiş blok taşlardan oluşan, yer yer harçlı sıva izlerine de rastlanılan bu dört basamaklı merdivenin ilk iki basamağının korunmuş olduğu, son iki basamağının tahrip olduğu gözlemlenmiştir.

Kazıların devam ettiği ve farklı sonuçların elde edildiği bir diğer alan, kilisenin güneyinde bulunan ve *diakonikon* olarak tanımlanan alanı içerisinde yapılan çalışmalarda elde edilmiştir. Nitekim sürdürülen çalışmalarda *diakonikon* bölümünün yoğun tahribata uğradığı gözlemlenen zemini ve zeminin bir kısmında yapının oturduğu ana kaya gün yüzüne çıkarılmıştır. *Diakonikon* bölümünden *bema* kısmına geçişi sağlayan koridorun açığa çıkarılmasına yönelik çalışmalarda ise, bu koridorda yer alan iri blok taşlar ve dolgu toprak kaldırılmış; ancak zeminin büyük ölçüde tahrip olduğu tespit edilmiştir. Koridordan *apsis* kısmına geçişi sağladığı düşünülen merdiven yapısına dair herhangi bir bulguya rastlanmamış; bu yapının muhtemelen beşerî müdahaleler sonucu tahrip olduğu değerlendirilmiştir.

2024 yılı kazılarının odağını oluşturan “*Kilise*”de, yapının *naos* adı verilen ana mekânı içerisinde sürdürülen çalışmalar yapının mimarisiyle ilgili önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlayan bir diğer alan olmuştur. Bu alan içerisinde yapılan çalışmalar neticesinde kilisenin *naosunun* zemininin tamamı açığa çıkarılmıştır. Zeminin tamamının düzleştirilmiş kil taşları ile döşendiği ancak yer yer çökmelerin ve tahribatın olduğu tespit edilmiştir. *Naos* zemininde yapılan çalışmalar sırasında tabanı moloz taş döşeli, temel seviyesinde tek sırası korunabilmiş dairesel plan özelliği gösteren bir duvar örgüsü bulunmuştur. Zemin ile aynı seviyede olan bu alanın ilk değerlendirmelerde vaftiz havuzu (?) olabileceği düşünülmüştür. Suyla ilişkili herhangi bir veriye ulaşılmadığından bu birimin ne olduğu ya da ne amaçla kullanıldığıyla ilgili kesin bir tanımlama yapılamamıştır.

Kilisenin kuzeyini açığa çıkarıp anlamlandırmaya yönelik yapılan kazı çalışmalarında; kiliseyi olası sel ve heyelan gibi doğal afetlere karşı korumak amacı ile yapıldığı düşünülen istinat duvarı? tamamen açığa çıkarılmıştır. İrili ufaklı, düzensiz moloz taşlardan oluşan bu istinat duvarı alanda yapılan seviye inme çalışmalarından dolayı detaylı belgeleme ve fotoğraflama işlemlerinin ardından kaldırılmıştır. Bu alanda yürütülen çalışmalarda bir duvar kalıntısı ve platform (?) tespit edilmiştir. 13 numaralı duvar olarak kayıt altına alınan duvar kuzey-güney uzantılı ve temel seviyesinde korunmuştur. 13 numaralı duvarın doğusunda tespit edilen platform (?) ise düzleştirilmiş blok taşlardan oluşturulmuştur. Platformun (?) kullanım amacı ve işlevi netleştirilememekle birlikte bu alanda yoğun olarak açığa çıkarılan Taş Sanduka fetüs/bebek mezarlarında kullanılmak üzere istiflendiği de düşünülmektedir. Kilisenin 1 numaralı duvarının kuzey kontürlerini belirlemek amacı ile yapılan kazı çalışmalarında 2023 sezonunda tespit edilip açılan su kanalının bir kısmı daha açığa çıkarılıp belgelenirken bir duvar kalıntısı da tespit edilmiştir. 12 numaralı duvar olarak kayıt altına alınan bu duvar doğu- batı doğrultulu ve temel seviyesinde korunmuştur. Kilise kalıntısının kuzeyinde yapılan kazı çalışmalarında yoğun bir şekilde fetüs/bebek mezarları açığa çıkarılmıştır. Olasılıkla bu alan işlevini yitirdikten sonra bebek mezarlık alanı olarak kullanılmıştır.

Kilise sadece mimari alanda verdiği sonuçlarla değil antropolojik olarak da önemli veri ve sonuçların ulaşıldığı bir alan olmuştur. 2024 yılı kazı çalışmalarında özellikle yapının

kuzey-güney ve batı hattında yapılan çalışmalarda da 2 basit toprak, 36 taş sanduka, 1 lahit mezar olmak üzere 39 adet mezar yapısının açma ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2024 yılında açılmış olan mezarların 20'si bebek/fetüs, 4'ü çocuk ve 21'i yetişkin bireylerle ait olduğu tespit edilmiştir. Açma çalışmaları gerçekleştirilmiş olan mezarların beşinin çoklu gömü olduğu gözlemlenirken geriye kalan 34 mezar yapısında gömü tipinin tekli olduğu gözlemlenmiştir.

“*Kilise*” adlı birimin 113 m kuzeydoğusunda bulunan “*Su Kuyusu*” 2024 yılı kazı çalışmalarının neticesinde elde edilen, yapılan çalışmaların değerlendirmesinde önemli bir esas oluşturduğu düşünülen bir diğer alan olmuştur. “*Su Kuyusu*” kesme blok taşlardan ve aralarında harç kullanılmadan örülmüştür. Yuvarlak formlu bu kuyunun duvar örgüsünde içe çıkık yerleştirilmiş blok taşlar bulunmaktadır. İçe çıkık bu blok taşların kuyuya inmek amacı ile merdiven (?) görevi gördüğü düşünülmektedir. Yeraltı suyundan beslenen kuyunun içerisinde suyun var olması kaynağının aktif olduğunu gösterir. Mimari özellikleri dikkate alınarak bu “*Su Kuyusu*” nun Erken Bizans Dönemi’nde? yöre halkının su ihtiyacını karşılamak için kullanıldığı düşünülmektedir. “*Kilise*” alanından ele geçen; I. Justinian Dönemi’nde basılmış 527-538 yılları arasına tarihlenen sikke ve II. Constantius Dönemi’nde basılmış 344-354 yılları arasına tarihlenen sikke bunun yanı sıra erken kilise mimarileri ile benzerlik göstermesi, özellikle de Suriye örnekleriyle örtüşmesi yapıyı MS 4.-7. yüzyıla tarihlendirmiştir. Elde edilen bulgular (mimari ve küçük buluntular), kilise kalıntısının MS 4.-7. yüzyılda inşa edildiği daha sonra işlevini yitirerek yıkıldığı veya yangın geçirdiği, Orta Çağ’da (MS 9.-13. yüzyıl) ise bu alanın Hristiyan mezarlığı olarak kullanıldığını göstermiştir.

2012 yılında yüzey araştırmasında tespit edilen “*Taş Ocağı*”nda 2024 yılı kazı sezonunda çalışmalara devam edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda bu alanın daha önceki yıllarda tespit edilen kaya mezarlarının yapıldığı dönemde taş ocağı olarak kullanım gördüğü ancak daha sonraki dönemlerde ise çocuk mezarlarının bulunduğu bir alana dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. “*Taş Ocağı*”nda ortaya çıkarılan alanın genel hatlarıyla “*Kamalamama Tekniği*” kullanılarak yüzeylerde açılan kanallar (tranşeler) ve oyuklar aracılığıyla ana kayadan taş bloklarının çıkartıldığına dair izlere rastlanmıştır. Ayrıca “*Taş Ocağı*”ndaki kayaç türünün yumuşak ve kolay işlenebilir olmasından ve çıkan blok kesitlerden anlaşıldığı kadarıyla bu alanda çıkartılan bloklarda, ahşap kamaların kullanıldığı düşünülmektedir. 2024 yılı kazı sezonunda alan zemini tamamen açığa çıkarılmıştır. Zeminin düzleştirilmiş ana kayadan oluştuğu tespit edilmiştir. “*Taş Ocağı*” olarak adlandırılan yapıda yapılan kazı çalışmaları sonucunda alanın ikincil bir kullanım gördüğü ve çocuk nekropol alanı olarak işlev gördüğü çalışmalar sonucunda netleştirilmiştir.

“*Taş Ocağı*” mimarinin yanı sıra antropolojik olarak da önemli veri ve sonuçların ulaşıldığı bir alan olmuştur. 2024 yılı kazı çalışmaları sonucunda toplamda 57 mezar açığa çıkarılmıştır. 34’ünde tekli 23’ünde çoklu gömü tekniğinde oluşturulduğu görülen taş sanduka mezarlardan 88 fetüs/bebek/çocuk bireye; 2 yetişkin bireye, 3 tane cinsiyet analizi yapılamayan iskeletlere ait iskelet kalıntıları tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; mimari anlamda 2024 kazı sezonunda tespit edilen yapılar ve bu yapılardan ele geçen buluntular, “*Kilise*” ve “*Taş Ocağı*” alanının işlevini yitirdikten sonra *nekropol* olarak kullanıldığını gösterir. “*Kilise*”nin çevresinde tespit edilen “*Su Kuyusu*”nun yöre halkının su ihtiyacını karşılamaya yönelik kullanıldığını, İnkaya köyü ve bulunduğu bölgenin farklı dönemlerde sürekli bir yerleşim alanı olarak kullanıldığını göstermektedir. Çalışmalar sırasında Geç Roma-Erken Bizans ve Orta Çağ buluntularının yoğunluklu olarak ele geçmesi, alanın MS 4.-13. yüzyıl aralığında yoğun kullanım görmüş olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamıştır.

Uzun bir zaman aralığında sürekli kullanımda olduğu görülen yerleşim biriminde tüm alanlardan ele geçen buluntular içerisinde, farklı dönemlere ait seramik ve kiremit parçaları en yoğun buluntu grubunu oluşturmaktadır. Seramiklerin Geç Roma-Erken Bizans ile Orta Çağ sonlarına dek uzanan geniş tarih aralığını sunması, söz konusu alanın sürekli kullanımını destekler niteliktedir. Kazı çalışmalarında yoğun metal obje örnekleri de ele geçmiştir. Bu örneklerin büyük çoğunluğu *Kilise*’nin bulunduğu alandan ele geçirilmiş olup, işlev olarak kapı ve duvarlarda kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca deniz yıldızı ve istiridye fosilleri yoğun bir şekilde açığa çıkarılmıştır. Kazılar sırasında elde edilen diğer bulgular ise mezarlarda ölü hediyesi olarak bırakılan çoğunluğu bronz küpeler, farklı taşlardan yapılmış boncuklar, demir bilezikler ve yüzükler, tüm ve tüme yakın kandillerden oluşmaktadır. Alanda seramik ve kiremit çürüfların yanı sıra cam ve demir çürüfların olması bu tür bulguların özellikle çevrede demir ve cam üretiminin yapıldığını gösteren bir atölyenin ya da ocağın varlığına işaret etmiştir. Bunun dışında seramik ve kiremit çürüflarının da bulunması buna yönelik yerel imalatın yapıldığını göstermiştir.

TEŞEKKÜRLER

Diyarbakır Müzesi yönetimi ve denetiminde gerçekleştirilen 2024 yılı Silvan Barajı Projesi-İnkaya (Kanikan) köyü kazısına izin veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne; sürdürülen kazı çalışmalarını sağlamış olduğu maddi olanaklarla destekleyen DSİ Diyarbakır 10. Bölge Müdürlüğüne; Diyarbakır Valiliğine ve Kulp Kaymakamlığına teşekkürlerimizi sunarız.

Ayrıca yürütülen dördüncü sezon kazı çalışmalarına destek veren Diyarbakır Müzesi Müdür Yardımcısı Sn. Arkeolog Mehmet Çelebi’ye; Bakanlık Temsilcileri olarak kazıda görev alan Abdurrahim Mutaş (Sanat Tarihçi), Yasemin Beyazdündar ile Sedat Ateş’e ve tüm Diyarbakır Müzesi personeline; bilim ekip üyelerimizden Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Arkeoloji Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Murat Tosun’a, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden Antropolog Dr. Nazlı Akbaş’a; kurtarma kazısında büyük bir özveriyle görev alan Arkeologlar: Gülay Çelebi Atak, Başak Oban, Kemal Atak, Abdulsalam Çetinkaya, Mehmet Ali İsen, Muhammet Furkan Özkan, Döndü Gül, Mehmet Murat Avcı, Kemalettin Yılman, Rojda Balta, Songül Yetişir, Melekşah Erdem’e; Sanat Tarihçileri: Ebedin Emlük, Gülistan Kaya, Abdullah Yıldırım ve Emrah Çelebi’ye; Resto-

ratörler: Havva Işık ve Ebru Özmen'e; Antropologlar: Esra Eraslan ve Doğan Çakan'a ve İnşaat Teknikeri Funda Dağbakan'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Çoşkun, A. (2023). Silvan Barajı 2021 Yılı Kazı Çalışmaları. T.C. *Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu (2022 Denizli)*. C. I. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 357-377.

Yıldız, İ. (2017). Diyarbakır İlçelerindeki Kültür Varlıklarından Örnekler. *Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu (2-5 Kasım 2016)*, C. I, Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayınları, s. 225-248.

EKLER

Resim 1: “Kilise” 2024 yılı kazı çalışması öncesi.

Resim 2: “Kilise” 2024 yılı kazı çalışması sonrası.

Resim 3: "Kilise" 1 numaralı duvar.

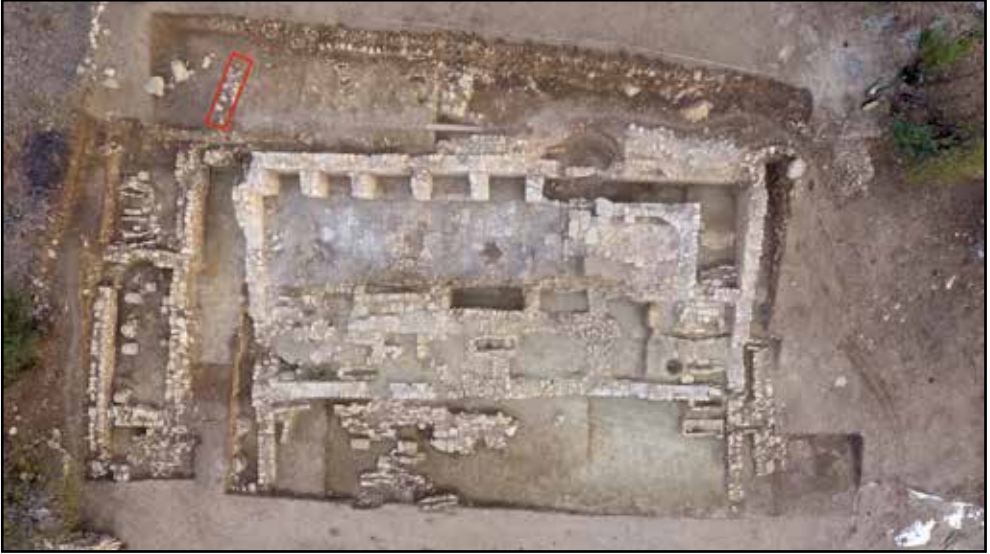
Resim 4: "Kilise" Su Kanalı.

Resim 5: “Kilise” İstinat Duvarı (?).

Resim 6: “Kilise” 12 numaralı duvar.

Resim 7: “Kilise” 13 numaralı duvar.

Resim 8: “Kilise”nin *apsis* kısmına çıkmak için kullanıldığı saptanan merdiven.

Resim 9: “Kilise”nin naosunda bulunan Vaftiz havuzu (?).

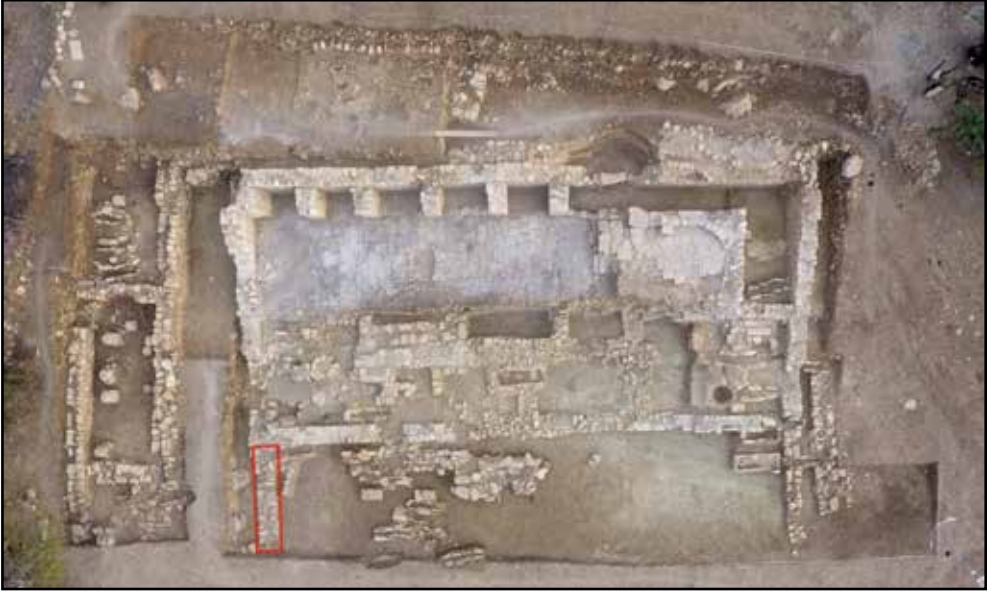
Resim 10: “Kilise” bronz sikke (I. Justinianus Dönemi).

Resim 11: “Kilise” bronz sikke (II. Constantius Dönemi).

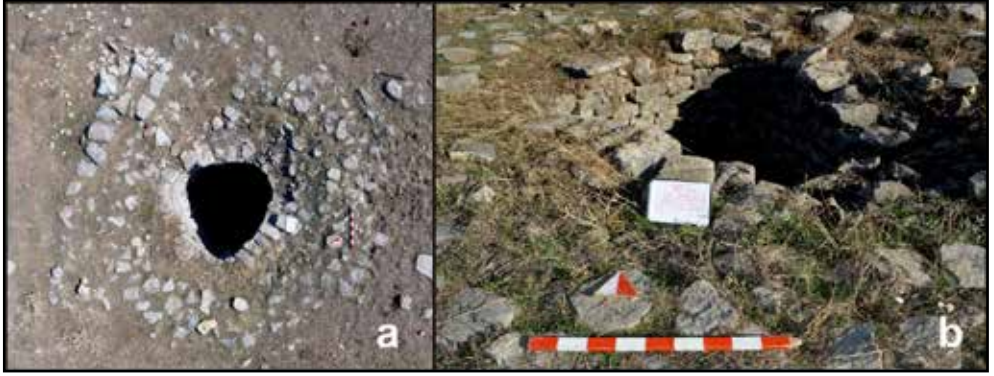
Resim 12: “Kilise” 11 numaralı duvar.

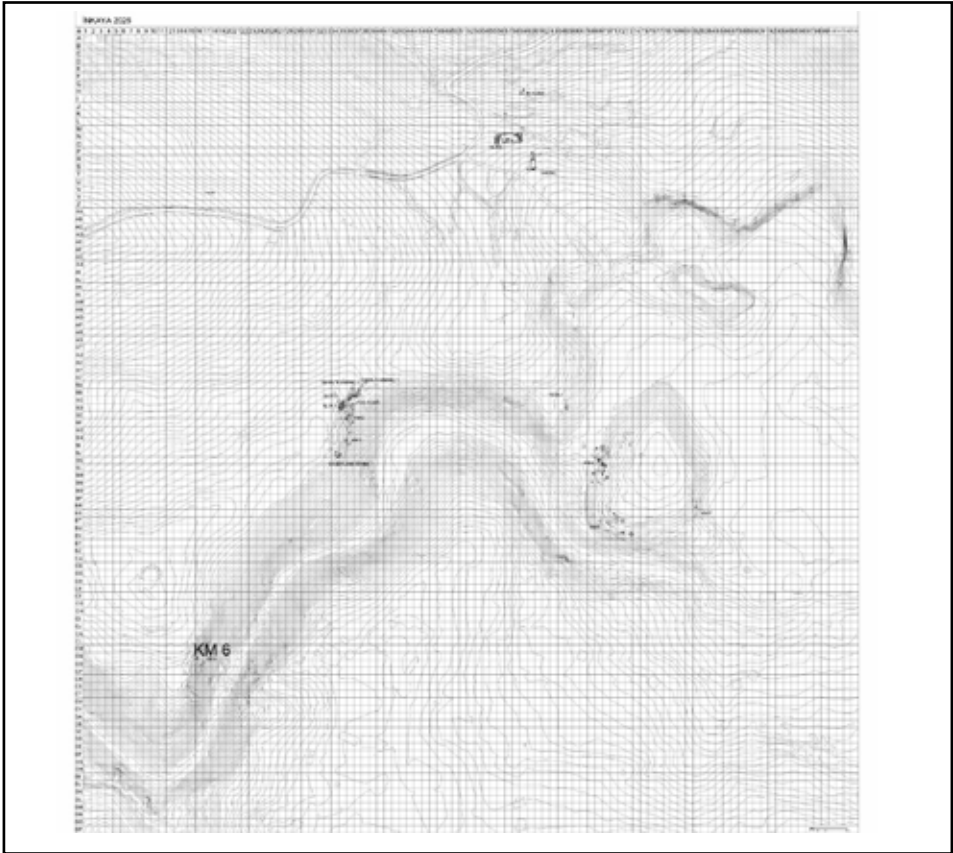
Resim 13: “Kilise” kuzey-güney doğrultulu duvar.

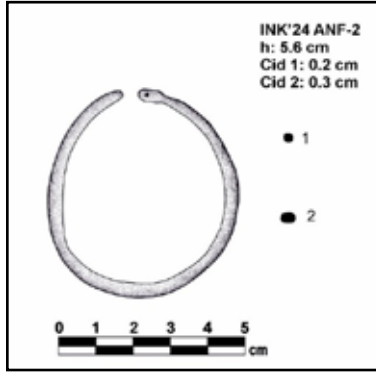
Resim 14: “Taş Ocağı” 2024 yılı kazı çalışması sonrası.

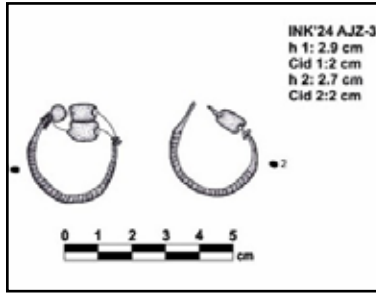
Resim 15: “Kilise” yapısının kuzeydoğusunda tespit edilen “Su Kuyusu”.

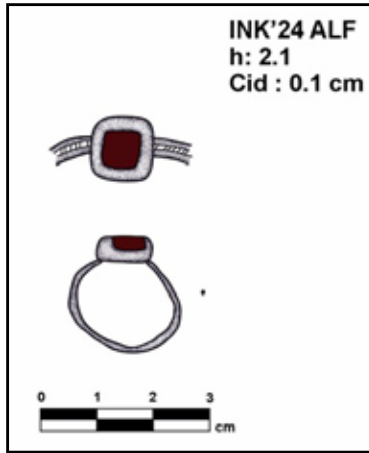
Çizim 1: “Kilise”, “Taş Ocağı” ve “Su Kuyusu”nu gösteren çizim.

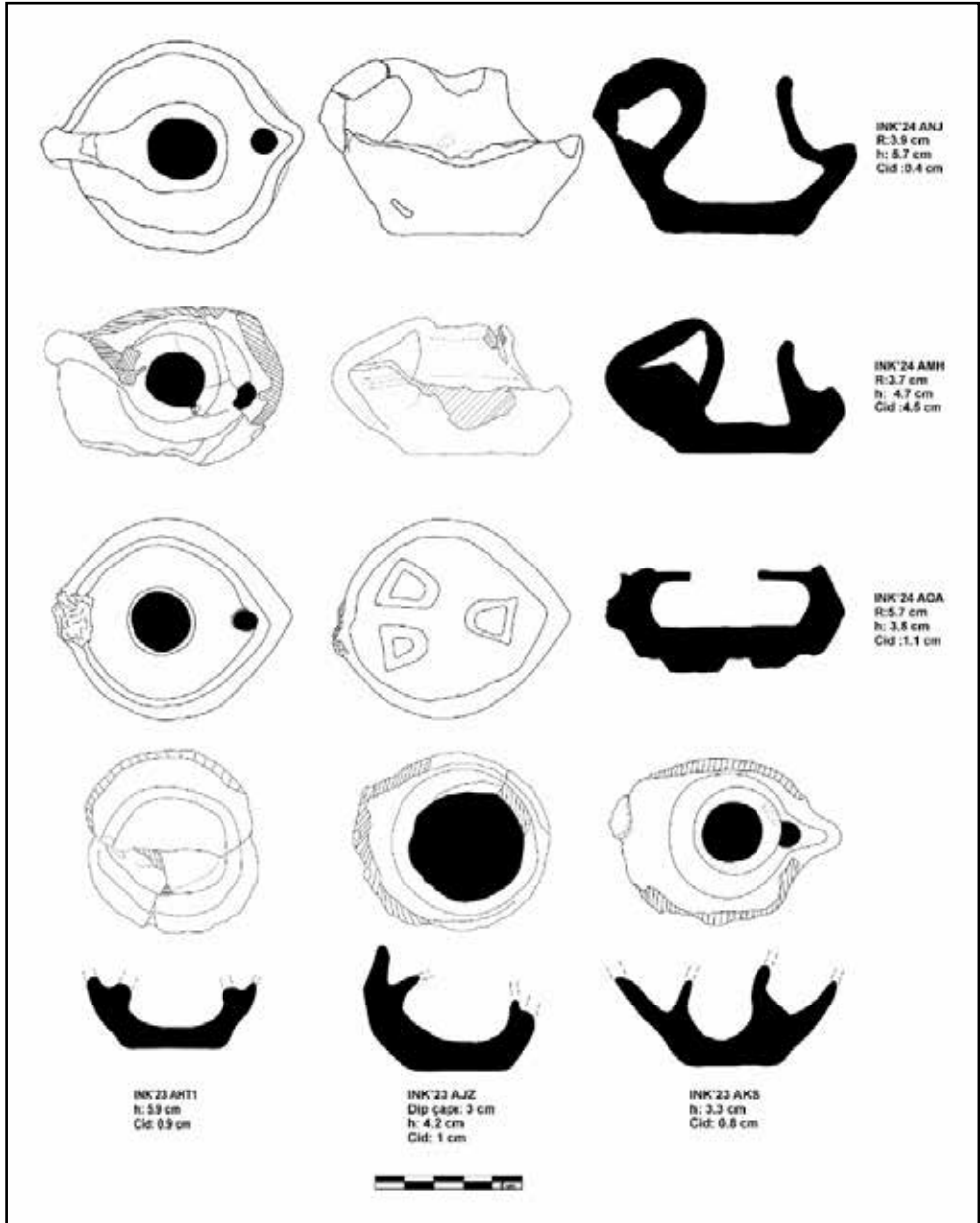
Çizim 2: Bronz bilezik.

Çizim 3: Gümüş küpe.

Çizim 4: Taşlı yüzük.

Çizim 5: Pişmiş toprak kandiller.

2024 YILI KÜLTEPE-KANIŞ KAZILARI

Fikri KULAKOĞLU*

Elif GENÇ

Ryoichi KONTANI

Luca PEYRONEL

Harvey WEISS

Nilgün COŞKUN

Agnese VACCA

Yuji YAMAGUCHI

Katherine BURGE

Mehmet Tarık ÖĞRETEN

Birgül YILDIZ-KÖSE

Alireza GOUCHİ

JiYeon CHOI

Kültepe (eski Kaniş), Kayseri il merkezinin 20 km kuzeydoğusunda, Erciyes Dağı'nın (Antik Argeus) kuzeyinde uzanan ve Sarımsaklı Çayı tarafından sulanan verimli bir ova-da yer almaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün izni ve maddi desteği ile "Geleceğe Miras Projesi" kapsamında yürütülen 2024 yılı kazıları, Kayseri Valiliği, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığı ve Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından sağlanan maddi kaynaklarla 25.06.2024-30.12.2024 tarihleri arasında uluslararası bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir.¹

* Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, 06100 Altındağ-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: kulakoglu@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8163-1378.

Doç. Dr. Elif GENÇ; Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 01330 Sarıçam-Adana/TÜRKİYE, E-posta: egenc@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0508-7267.

Prof. Dr. Ryoichi KONTANI; Notre Dame Seishin University, 2-1 6-9, Ifukucho, Kita-ku, Okayama/JAPONYA, E-posta: kontani.ryoichi@gmail.com.

Prof. Dr. Luca PEYRONEL; University of Milan, Faculty of Humanities, Department of Literary Studies, Philology and Linguistics, Milan/ITALYA, E-posta: luca.peyronel@unimi.it, ORCID: 0000-0002-4952-5401.

Prof. Dr. Harvey WEISS; University of Yale, Environmental Studies and Near Eastern Archaeology, New Haven/USA, E-posta: harvey.weiss@yale.edu.

Kazı çalışmaları Tepe’de (Kaniş Höyüğü) ve Karum’da (Aşağı Şehir) on iki farklı açmada yürütülmüştür. Bu çalışmalarla, Geç Kalkolitik Dönem’den başlayarak Orta Tunç Çağı’nın son evresine, diğer bir ifadeyle Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nın sonuna dek uzanan üç farklı kültür katına ait kalıntılar araştırılmıştır (Resim: 1). Ayrıca Kültepe kazı evi, iki yılda bir düzenlenen Uluslararası Kültepe Toplantıları’nın 6. sına ev sahipliği yapmıştır.

A. TEPE KAZILARI

A. 1. Geç Kalkolitik Dönem Araştırmaları (Açma05)

Kültepe’de yürütülen kazı çalışmalarında bugüne kadar ulaşılan en eski tabakalar Geç Kalkolitik Dönem’e tarihlenmektedir. Geç Kalkolitik Dönem tabakaları, Warshama Sarayı’nın güneydoğu yamacında, B. Hrozný’nin tahribatından kurtulan sınırlı alanda, 2021 yılından itibaren araştırılmaktadır (Resim: 2). “Merkez Açma” olarak adlandırılan bu alanda yapılan kazılar, Geç Kalkolitik Dönem’e ait tabakaları ortaya çıkartmakla kalmamış, aynı zamanda doğu-batı yönünde uzanan zikzak planlı büyük bir binanın keşfini de sağlamıştır (Kulakoğlu vd., 2023b, s. 383-384; 2024a, s. 179-184; 2024b, s. 142-143).

Doç. Dr. Nilgün COŞKUN; Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 31060 Serinyol-Hatay/TÜRKİYE, E-posta: ncoskun@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0848-9413.

Dr. Agnese VACCA; University of Milan, Faculty of Humanities, Department of Literary Studies, Philology and Linguistics, Milan/İTALYA, E-posta: agnese.vacca@unimi.it, ORCID: 0000-0001-8420-1974.

Dr. Yuji YAMAGUCHI; Okayama University, Research Institute for the Dynamics of Civilizations, Okayama/JAPONYA, E-posta: yyuji1209@hotmail.co.jp.

Dr. Katherine BURGE; University of Michigan, Kelsey Museum of Archaeology, Ann Arbor/USA, E-posta: kaburge@umich.edu.

Arş. Gör. Dr. Mehmet Tark ÖĞRETEN; Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 13000 Merkez-Bitlis/TÜRKİYE, E-posta: mtogreten@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9470-5981.

Dr. Birgül YILDIZ-KÖSE; Bursa/TÜRKİYE, E-posta: birguly7@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5040-7381.

Dr. Alireza GOUCHI; Ankara/TÜRKİYE, E-posta: ghouchialireza@gmail.com, ORCID: 0000-0002-080.

JiYeon CHOI; Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi ABD, Doktora Öğrencisi, 06100 Altındağ-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: arkeolojiyeon@gmail.com.

- 1 2024 yılı kazı çalışmalarına 1. Kazı Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Elif Genç, 2. Kazı Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Nilgün Coşkun, Arkeologlar Prof. Dr. Harvey Weiss, Prof. Dr. Ryoichi Kontani, Prof. Dr. Luca Peyronel, Dr. Öğr. Üyesi Burcu Tüysüz, Araş. Gör. Dr. Tark Ögreten, Dr. Alireza Gouchi, Dr. Birgül Yıldız-Köse, Dr. Yuji Yamaguchi, Dr. Valentina Oselini, Dr. Michael Campeggi, Çağan Köse, Berat Kalleci, Mustafa Kandil, Cihan Ay, Marco Roversi, Elisa Ginoli, Giulia Adelaide Grandi, Giulio Maria Vignati, Eleonora Maria Franco, Alessandro Berti, Elena De Rosa ve Fatima Hidri, Antropolog Prof. Dr. Handan Üstündağ, Arkeozoolog Prof. Dr. Claudia Minnitti ve Donald Kale, Assuriyolog Prof. Dr. Cecile Michel ve Dr.Şárka Velhartická, Paleo-Botanist Prof. Dr. Andrew Fairbairn ve Matylda Joanna Brecz, Restoratörler Duygu Öztürk, Pınar Sezer ve Alessandra Lippolis, Topograf Doç. Dr. Enzo Cocco, Mimar Doç. Dr. Leyla Kaderli ve Yüksek Lisans öğrencisi Betül Gül, Şehir Plancısı Doç. Dr. Mustafa Ayten ve Doç. Dr. Sevim Ayhan Ayten ile Türkiye’den arkeoloji programı öğrencileri katılmışlardır. Bakanlık personeli Arkeolog Zeynep Cebeci kazıda bulunmuş, Bakanlık Yetkili uzmanı olarak önce Hasankef Müzesinden Metin Ağrak, 20.09.2024 tarihinden itibaren Kayseri Müze Müdürlüğünden Hasan Elmaağaç ve 22.11.2024 tarihi itibarıyla de aynı müzeden Abbas Atalay görev almıştır.

“Zikzak Planlı Bina”, 1.5 metre genişliğindeki taş temel üzerine inşa edilmiş kerpiç duvarlardan oluşmaktadır. Bazı yerlerde duvarlar taban seviyesinden 3 metre yüksekliğe kadar korunmuştur. Duvarlar ve zeminler özenle sıvanmıştır. 2023 yılı kazı sezonunda, açma batıya doğru genişletilmişti. Ne yazık ki, batıya doğru uzanan binanın duvarları, B. Hrozny ve daha önceki dönemlere ait olduğu düşünülen büyük çukurlar tarafından tahrip olmuştur (Kulakoğlu vd., 2025, s. 474).

2024 yılında, binanın planı ve boyutları hakkında bilgi edinmek amacıyla açma doğruya doğru 10 metre genişletilmiştir. Sonuçta binanın köşesi tespit edilebilmiştir. Bu bölüm, Warshama Sarayı'nın inşası sırasında yıkılmaktan kurtulmuş gibi görünmektedir. Binanın duvarı, köşe yaptıktan sonra kuzeye doğru devam etmektedir (Resim: 2). İlginç olan, köşenin doğu tarafında toprak set benzeri bir yapının varlığıdır. Kesiti incelendiğinde, kerpiç parçaları ve sıkıştırılmış kil kullanılarak inşa edilmiş gibi görünmektedir. Bu yapı, Warshama Sarayı'nın bulunduğu tepenin güneydoğu ucunda yer almakta ve “Zikzak Planlı Bina” ile aynı yönde, kuzey-kuzeydoğuya doğru uzanmaktadır. Bu nedenle, tepeyi çevreliyor olabilir. Ancak, “Zikzak Planlı Bina” ile bu yapı arasında tarihsel veya işlevsel bir bağlantı olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Binanın 1 No.lu odasının güneybatı kısmında 2 metreden daha geniş, at nalı şeklinde bir ocak tespit edilmişti. Ocaktan alınan örneklerin radyokarbon tarihlemesi MÖ 3335-3212 (%51,28) yıllarına karşılık gelmektedir (Kulakoğlu vd., 2024a, s.182, table 13.1). Bu odanın tabanına gömülü büyük çömler Orta Anadolu Kalkolitik Dönem kap repertuarından bilinmektedir (Resim: 3). Bunlar, hem Alişar Höyük hem de Malatya Arslantepe kazılarında bulunan siyah perdahlı çömlerle büyük benzerlik göstermektedir (Osten, 1937, fig. 62, fig. 75 e 1616, c 2019, fig. 78 e 2110; Fragnoli ve Frangipane, 2021, s. 837-840, fig. 2b,e, fig. 3b). 2023 yılında, “Zikzak Planlı Bina”nın güneybatısında yaklaşık 2 metre derinlikte bulunan ve kömür birikintileri içeren dairesel bir yapıdan elde edilen radyokarbon tarihleri ise MÖ 4. binyılın başlarını (MÖ 3945-3708 (2σ)) işaret etmektedir. Bu tarihler, Kültepe için bugüne kadar bilinen en eski tarihlerdir. Ayrıca, ana toprağa henüz ulaşılmadığından, daha eski tabakalara ulaşma olasılığı da yüksektir.

“Zikzak Planlı Bina”nın üzerinde Erken Tunç Çağı II'ye ait radyal planlı bir yapı ile Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait Eski Saray ve Warshama Sarayı bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, “Zikzak Planlı Bina” da dahil olmak üzere, aynı alanda yaklaşık 1.000 yıllık bir süre içinde en az dört kez büyük ölçekli yapılar inşa edilmiştir. Sonuç olarak; Kültepe yerleşimi, Erken ve Orta Tunç Çağı'nda sergilediği merkezi konumunu, daha Geç Kalkolitik Dönem'de kazanmış gibi görünmektedir. Gerek anıtsal mimarisi ve gerekse çanak-çömleği Kültepe'yi Orta Anadolu'da sorunlu Geç Kalkolitik Dönem ile Erken Tunç Çağı'na geçişin tutarlı bir kronolojinin oluşturulması için güçlü bir aday haline getirmektedir. Kültepe'nin kırmızı-siyah çanak-çömleği Orta Anadolu'da Geç Kalkolitik Dönem'den Erken Tunç Çağı I'e kadar olan sürecin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir (Schoop, 2005, s. 349-351; Steadman vd., 2008, s. 68,-70; Palumbi, 2008,

s. 42-49; Frangipane, 2012, s. 238; Sudo, 2015, s. 22-27; Kulakoğlu vd., 2020, Fig. 2.80; Yamaguchi, 2022, s. 102-108; Çalışkan Akgül, 2023, s.78-79).

A.2. Erken Tunç Çağı Araştırmaları (Açma01, Açma04, Açma06-11)

Önceki yıllarda olduğu gibi, 2024 yılında da yoğun olarak araştırılan diğer bir dönem Erken Tunç Çağı'dır. Erken Tunç Çağı III'ün anıtsal binalarında ve anıtsal binalardan sonra inşa edilen mütevazı yapıların bulunduğu alanda bir dizi kazı gerçekleştirilmiştir (Resim: 1). 12. tabakaya ait "Sözde Megaron" veya "Taş Bina" olarak adlandırılan yapının kuzeybatı kesiminde, 2022 yılında ortaya çıkarılan sıvalı tabanı kuzeye doğru takip etmek ve 13. tabakaya ait "Büyük Kerpiç Bina" ile ilişkisini anlamak amacıyla, 2024 yılında "Büyük Kerpiç Bina"nın güneybatı *antelerinde* kazılara başlanmıştır. Bu alanın doğu kesimindeki *ante* daha önceki kazılarda açılmıştı. Batıdaki *ante* ise o dönemde gelecekteki çalışmalar için koruma önlemleri alındıktan sonra kapatılmıştı. "Taş Bina"nın altında, kum ve çakıl üzeri kille sıvanmış oldukça sıkı bir taban bulunmaktaydı ve bu taban kuzeye, *antelere* doğru devam etmekteydi. Burada yürütülen kazılar sonucunda, söz konusu tabanın *antelere* ait olduğu ve en az iki kez yenilendiği anlaşılmıştır. Ayrıca, *antelerde* duvarlara bitişik, kerpiçten yapılmış, sıvaları kısmen iyi korumuş sekiler açığa çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra, önceki yıllarda tespit edilen ve Batı *Ante* ile Kuzey Oda'yı birbirine bağlayan kapının iç dolgusu kaldırılmıştır. 1.40 metre genişliğinde ve iki basamakla ulaşılan kapı, kerpiç ve taş molozla doldurulmuş ve kapatılmıştır (Resim: 5 ve 6). *Antelerin* duvar köşeleri yuvarlatılmıştır. Sıvalı ve badanalı duvarlardan birinde yarı gömülü, kil sıvalı bir ahşap direk yeri de bulunmaktadır.

"Büyük Kerpiç Bina"dan daha eski tabakalara ulaşmak için, biri binanın oda tabanı altında, diğeri de kuzeydeki geniş alanda olmak üzere iki açmada çalışmalar başlatılmıştır. Her iki alanda da, "Büyük Kerpiç Bina"dan daha eski, çok kalın, yanmış kerpiç molozlara ve başka büyük bir binanın taş temel kalıntılara rastlanmıştır.

Açmanın genelinde de anıtsal binalarla ilgili bazı sorulara cevap bulmak üzere küçük test açmaları açılmıştır. Önceki senelerde 12. tabaka "Taş Bina"nın birçok duvar sıvasında parmak izine rastlanmıştır. Bu sene de benzer izlere rastlandı.

2010 yılından itibaren sürdürülen kazı çalışmalarında, 13. tabaka "Büyük Kerpiç Bina"nın doğu-batı yönünde uzunluğu 70 metreye, 12. tabaka "Taş Bina"nın uzunluğu ise 50 metreye ulaşmıştır. Ancak, her iki binanın tam planı ve boyutları hala bilinmemektedir. 2024 yılında binaları batı yönde takip edebilmek için iki yeni açmada kazı çalışması başlatılmıştır. Çalışmaların gelecek yıl da aynı bölgede devam etmesi planlanmaktadır.

"Büyük Eski Tunç Çağı Açması"nın güneyinde son yıllarda yürütülen kazılar, ETÇ III'e tarihlenen 11b'nin anıtsal binalarının üstünde ve Orta Tunç Çağı yani Asur Ticaret Kolonileri Çağı (yaklaşık MÖ 1974-1836) tabakalarının altında 11a'nın atölye olarak nitelendirilen mütevazı yapılarından oluşan bir yerleşim evresini ortaya çıkarmıştı (Kulakoğlu

vd., 2023a; 2025, s. 476, Fig. 5). Bu alanda çalışılmasının amacı, 11b ile 11a tabakaları arasındaki mimari değişikliğinin, Erken Tunç Çağı'nın sonunda eski Yakın Doğu ve Akdeniz'de geniş çaplı kentsel alanların terk edilmesine ve yerleşim düzeninde değişikliklere neden olduğu düşünülen 4.2 ka BP kuraklık olayı ile olan ilişkisinin araştırılmasıdır (Weiss-Courty vd., 1993, s. 995-1004; Wiener, 2014, s. 1-16). Burada yürütülen çalışma ile Orta Anadolu'daki bölgesel hidro-iklim değişkenliğine dair kanıtları elde etmek amaçlanmaktadır. Ayrıca, bu değişkenliğe yanıt olarak Kültepe'de uygulanan tarım stratejileri hakkında bilgi toplanacaktır. Alanda yürütülen kazılar, 11a tabakasına ait benzer nitelikte mütevazı yaşam ya da atölye mekânları açığa çıkarmıştır. Bu alanda tespit edilen ardışık iki yapı evresinin benzer mekânlara hizmet etmiş olması mümkündür. Açmanın güneyinde de benzer basit mimari ve bunlarla ilişkili ocak ve tandır kalıntıları görülmektedir. Ayrıca açmanın kuzeydoğusundaki yanmış kerpiç duvar izleri, 11b'nin anıtsal binasının batı uzantısını temsil etmektedir (Resim: 7).

A.3. Orta Tunç Çağı/Asur Ticaret Koloni Çağı Araştırmaları (Açma02 ve Açma03)

2020-2023 yılları arasında, “Güney Teras Sarayı”nın batısında, yarı gömülü ve iki odası bulunan “Anıtsal Taş Bina” ortaya çıkarılmıştı (Kulakoğlu ve Peyronel, 2024). Bu yapının keşfi, MÖ 18. ve 17. yüzyıllar arasında, kentten terk edilmesinden önceki son yerleşim dönemine ait Kültepe'nin kentsel peyzajının yeniden yapılandırılması için yeni veriler sağlamıştır. 2023 yılında, “Küçük Taş Yapı” olarak adlandırılan ikinci bir yapı araştırılmıştır (Kulakoğlu vd. 2025, Res. 6b-d). Boyut olarak daha küçük olmasına rağmen, ilk bina ile benzer bir yönelime sahiptir ve daha yüksek bir rakımda yer almaktadır. Bu binanın da tören alanındaki ritüel faaliyetlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Küçük taş binanın güneybatısında, 1950'lerde ortaya çıkarılan yapılara bitişik yeni bir kazı alanı belirlenmiştir. Burada çalışılmasının amacı, Kültepe'nin 8.-6. tabakalara karşılık gelen evrelere ait yerleşimin mimari planını kapsamlı bir şekilde araştırmaktır (Resim: 8).

Kazısı yapılan alanda, iki tabaka tespit edilmiştir. Üstteki 1. tabaka, sadece parçalı olarak korunmuştur: alanın kuzeybatı kesiminde, güneyde sıkıştırılmış toprak taban ile ilişkili diğer yapılarla birlikte bir fırın tabanı ortaya çıkarılmıştır. Altında yer alan 2. tabaka iki mimari evreden oluşmaktadır: daha yeni olan (2A), doğu-batı yönünde uzanan bir sokak ile ayrılmış, taş duvarlarla sınırlanmış, ocakların bulunduğu dikdörtgen alanların ortaya çıkmasıyla belirginleşen genel bir dönüşümü ortaya koymaktadır. Şimdiye kadar ortaya çıkarılan en eski evre (2B) sadece alanın orta kısmında tespit edilmiştir ve büyük bir dikdörtgen odanın ilk kullanımını içermektedir. İçinde, hayvan başlı aplikelerle süslenmiş güzel bir çömlek de dahil olmak üzere, zeminde veya zemine gömülü birkaç tam kap bulunmuştur (Resim: 8). Bu evredeki yapı başta arpa ve diğer tahıllar olmak üzere bol miktarda organik malzeme vermiş ve bu alanın gıda depolama alanı olarak kullanıldığını doğrulamıştır.

B. KARUM ALANINDAKİ ÇALIŞMALAR (Açma01)

Karum alanının kuzeybatı kesiminde, Aşağı Şehrin en erken yerleşiminden, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan sonra terk edilmesine kadar olan stratigrafik dizisini araştırmak amacıyla kazılara başlanmıştır. Ortaya çıkarılan ilk tabaka, iki kötü korunmuş yapıdan oluşmaktadır: açmanın güneybatı kısmında bulunan parçalı bir taş duvar ve dairesel bir yapıdan oluşmaktadır. İkinci tabaka, mevcut kazı alanının güneyine doğru uzanan bir taş yapı ile sınırlanan açık bir alandan oluşmaktadır. Bu tabaka, şimdiye kadar esas olarak mezarlarla bilinen Aşağı Şehrin Ia tabakasına karşılık gelmelidir. Alanın kuzeybatı kesiminde, yine Orta Tunç Çağı'na tarihlenen ve muhtemelen Karum Ib tabakasına atfedilebilecek daha eski yapılar (üçüncü tabaka) tespit edilmiştir. Bu tabaka, doğu-batı duvarıyla ayrılmış iki oda ile karakterize edilmektedir. En eski mimari evrede (3B), kuzey odası tonozlu bir fırın ve büyük taşlarla döşenmiş bir alan ile donatılmıştır. Alanın daha sonraki bir yeniden kullanımında (3A), kompleks kuzey-güney yönünde bir taş duvarla bölünerek iki küçük oda oluşturulmaktadır. Doğu odası çeşitli taşlarla donatılmıştı ve sıkıştırılmış zeminden depolama kapları parçaları bulunmuştur.

Sonuç olarak, Karum alanındaki kazı çalışmaları, Ib-Ia tabakalarına karşılık gelen iki farklı mimari evreyi belirlemiştir: birincisi (3. tabaka) çok sayıda yapı ve işlik alanına sahip daha eski bir mimari evre, ikincisi (2. tabaka) ise büyük bir açık avlu ve bir binanın kalıntıları ile karakterize edilen daha geç bir mimari evreden meydana gelmektedir.

C-6. ULUSLARARASI KÜLTEPE TOPLANTISI (6. KİM)

02-05 Ağustos 2024 tarihleri arasında üç gün süren 6. Uluslararası Kültepe Toplantısı'na (6. KİM) faklı ülkelerden arkeolog, antropolog, jeolog ve Asuriyologlar bildirileriyle katılmışlardır. Toplantıda, "Kültepe ve Komşu Bölgelerde Zaman ve Mekân İçinde Değişim ve Süreklilik, Yenilik ve Gelenek" konuları tartışılmış ve oldukça kalabalık geçen toplantı başarılı bir şekilde tamamlanmıştır (Resim: 9-10).

TEŞEKKÜR

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne izin ve maddi desteklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Çukurova Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Yale Üniversitesi, Notre Dame Seishin Üniversitesi, Milan Üniversitesi, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Okayama Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Salento Üniversitesi, CNRS ve Hamburg Üniversitesi, The University of Queensland, Erciyes Üniversitesi, Abdullah Gül Üniversitesi ve diğer tüm kurum ve kuruluşlara destekleri için teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Çalışkan Akgül, H. (2023). Alaca Höyük Geç Kalkolitik Çağ Kültürü (Ed. Tayfun Yıldırım), *Bir İdealin Peşinde: Atatürk ve Alaca Höyük*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s. 71-84.

Fragnoli, P. ve Frangipane, M. (2021). Centralisation and decentralisation processes and pottery production at Arslantepe (SE Anatolia) during the 4th and early 3rd millennium BCE, *World Archaeology* 54 (5), s. 834-861.

Frangipane, M. (2012). The Collapse of the 4th Millennium Centralised System at Arslantepe and the Far-Reaching Changes in 3rd Millennium Societies, *Origini*, 34, s. 237-260.

Kulakoğlu, F., Kontani, R., Uesugi, A., Yamaguchi, Y., Shimogama, K. ve Semmoto, M. (2020). Preliminary Report of Excavations in the Northern Sector of Kültepe 2015-2017 (Ed. F. Kulakoğlu, C. Michel, G. Öztürk), *Proceedings of the 3rd Kültepe International Meeting*, Kültepe 4-7 August, 2017, To Mogens Larsen on the occasion of his Eighteenth Birthday, SUBARTU XLV, Turnhout: Brepols, s. 9-88.

Kulakoğlu, F., Genç, E., Öztürk, G. ve Rıdvanoğulları, Y. (2023a). Yeni Dönem Kazı Sonuçları Işığında MÖ 3. Binyıl Sonu - 2. Binyıl Başında Kültepe-Kaniş, *Höyük Dergisi*, 12, s. 39-55.

Kulakoğlu, F., Genç, E., Kontani, R., Peyronel, L., Coşkun, N., Öztürk, G., Hacı, A., Öğreten, T., Tüysüz, B., Akalın, B., Beşdok, E., Günen, M.A., Candansayar, E., Şenkul, Ç., Yazgan, E., Üstündağ, H., Ayten, A.M., Uğuryol, M., Uğuryol, D., Ay, C., Rıdvanoğulları, Y. ve Yıldız-Köse, B. (2023b). 2021 Yılı Kültepe-Kaniş Kazıları, 42. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, ed. Adil Özme, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ana Yayın No.3734/2, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No.195/2, Ankara, s. 379-391.

Kulakoğlu, F. ve Peyronel, L. (2024). *Recent Excavations on the Mound of Kültepe: A New Public Building from the End of the Karum Period at Kaneş-Neşa* (Ed. Fikri Kulakoğlu ve Cécile Michel), *Kültepe at the Crossroads Between Disciplines, Society, Settlement and Environment from the Forth to the First Millennium BC*. SUBARTU LI, Vol 51, Turnhout: Brepols, s. 257-274.

Kulakoğlu, F., Kontani, R. ve Yamaguchi, Y. (2024a), Discovering the Late Chalcolithic Period at Kültepe: Excavation of the Central Trench (2021-2022) (Ed. Fikri Kulakoğlu ve Cécile Michel), *Kültepe at the Crossroads Between Disciplines, Society, Settlement and Environment from the Forth to the First Millennium BC*. SUBARTU LI, Vol 51, Turnhout: Brepols, s. 179-184.

Kulakoğlu, F., Genç, E., Kontani, R., Peyronel, L., Masatcıoğlu, N., Tüysüz, B., Öğreten, M. T. ve Choi, J. (2024b). 2022 Yılı Kültepe Kazıları, 43. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 5, ed. Dr. C. Keskin, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ana Yayın No.3768/5,

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No.199/5, Ankara, s. 141-154.

Kulakoğlu, F., Genç, E., Kontani, R., Peyronel, L., Masatcioğlu, N., Vacca, A., Öğreten, M.T., Yıldız-Köse, B., Gouchi, A., Choi, J. (2025). 2023 Yılı Kültepe-Kaniş Kazıları, 44. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 4, ed. Dr. C. Keskin, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ana Yayın No.3796/4, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No.205/4, Ankara, s. 473-481.

von der Osten, H.H. (1937). *The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32. Part I. OIP XX-VIII*. Chicago: The University of Chicago Press.

Palumbi, G. (2008). Mid-Fourth Millennium Red-Black Burnished Wares from Anatolia: A Cross-comparison (Ed. K. S. Rubinson ve A. Sagona), *Ceramics in Transitions: Chalcolithic through Iron Age in the Highlands of the Southern Caucasus and Anatolia*, Ancient Near Eastern Studies Supplement 27. Leuven-Paris-Dudley: Peeters, s. 39-58.

Schoop, U.-D. (2005). *Das anatolische Chalkolithikum*. Eine chronologische Untersuchung zur vorbronzezeitlichen Kultursequenz im nördlichen Zentralanatolien und den angrenzenden Gebieten. Remshalden-Grunbach: BA Greiner.

Steadman, S. R., J. C. Ross, G. McMahon ve R. L. Gorny (2008). Excavations on the North-Central Plateau: The Chalcolithic and Early Bronze Age Occupation at Çadır Höyük, *Anatolian Studies*, 58, s. 47-86.

Sudo, H. (2015). The Red-Black Burnished Ware from Kayseri, Turkey: The Archaeological Evaluation of Kayseri in the Fourth and Third Millennia BC, *Bulletin of the Okayama Orient Museum*, 29, s. 14-29.

Weiss, H., Courty, M.A., Weterstorm, W., Guichard, F., Senior, L., Meadow, R. ve Curnow, A. (1993). The Genesis and Collapse of Third Millennium North Mesopotamian Civilization, *Science*, 261, s. 995-1004.

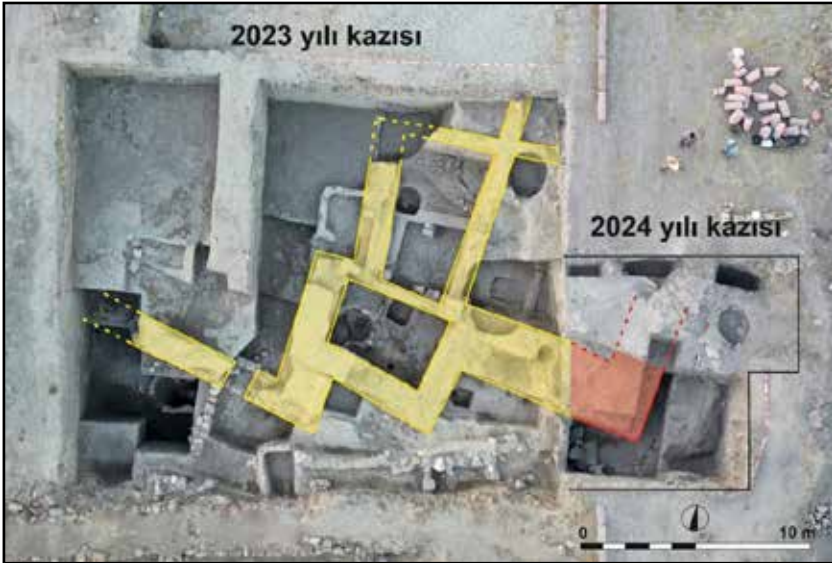
Wiener, M. (2014). The Interaction of Climate Change and Agency in the Collapse of Civilizations ca. 2300-2000 BC, *Radiocarbon*, 56 (4), s. 1-16.

Yamaguchi, Y. (2022). Red-Black Pottery in Kültepe, Central Anatolia: Inter-Regional Relations from 4th to 3rd Millennium BC, *西アジア考古学 第23号 / West Asian Archaeology*, 23, s. 101-110.

EKLER

Resim 1: 2024 yılı kazı alanları.

Resim 2: Geç Kalkolitik Dönem “Zikzak Planlı Bina”nın genel görünümü.

Resim 3: “Zikzak Planlı Bina”ya ait çanak-çömleğin buluntu yerleri.

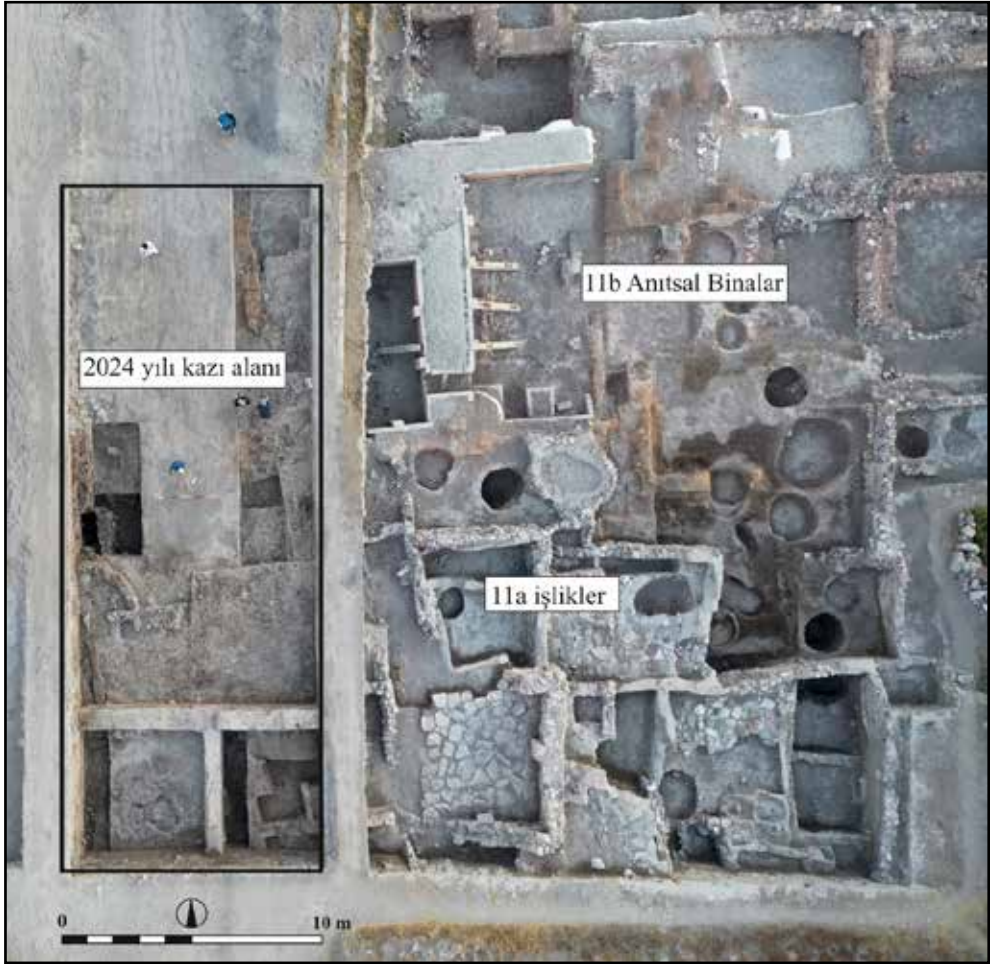
Resim 4: 13. Tabaka “Büyük Kerpiç Bina”nın güneydoğu antelerinin havadan görünümü.

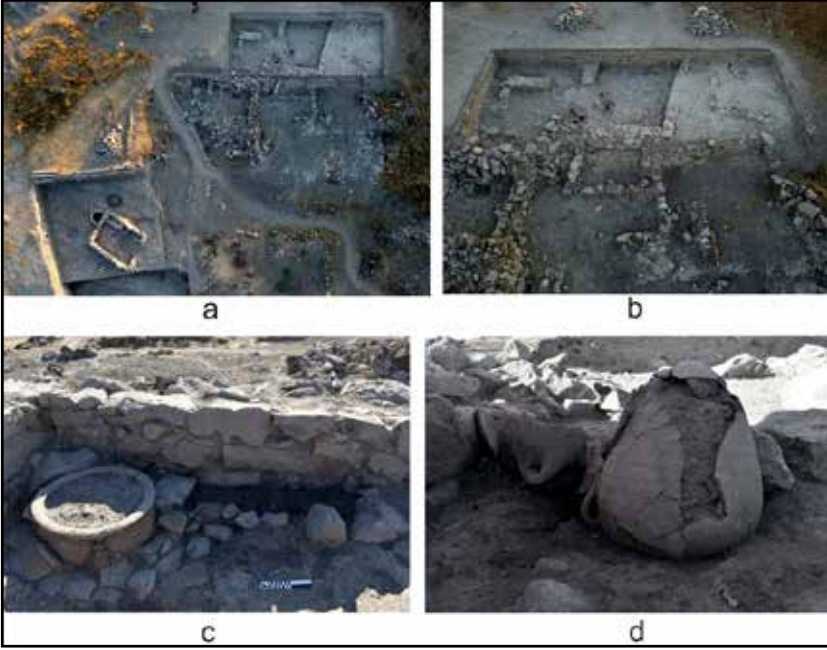
Resim 5: 13. Tabaka "Büyük Kerpiç Bina"nın doğu *antesine* ait sekilerin görünümü.

Resim 6: Doğu *antesinden* kuzey odaya geçişi sağlayan kapı boşluğu.

Resim 7: 11b Anıtsal Binaların yıkıntıları üzerine inşa edilen 11a'nın mütevazı yapıları ve 2024 yılı kazı alanının havadan görünümü.

Resim 8: a) “Küçük Taş Yapı”nın kuzeybatısında yer alan 2024 yılı kazı alanının havadan görünümü, b) 2024 yılı kazı alanının yakından görünümü, c-d) Oda içindeki *in situ* kaplar.

Resim 9: 6. Uluslararası Kültepe Toplantısı açılış konuşması.

Resim 10: 6. Uluslararası Kultepe Toplantısı'ndan genel görünüm.

ARSLANTEPE'DE 2024 YILINDA ARKEOLOJİK KAZI VE ARAŞTIRMA FAALİYETLERİ

Balossi RESTELLI*

Arslantepe 2024 sezonunda hem kazı ekibimizde hem de Arslantepe'nin doğal çevresinde değişimler oldu. Bu yazıda T.C. Kültür Bakanlığının görüşü ile Arslantepe'ye Koordinatör olarak atanan Doç. Dr. Halil Tekin ve ekibinin çalışmaları ve Kazı Başkanı Prof. Dr. Francesca Balossi Restelli ve ekibinin Arslantepe çalışmaları bir arada yer almaktadır. 6 Şubat 2023 sabahı Türkiye ve Suriye'yi vuran yıkıcı depremlerin höyük çevresini kuşatan UNESCO Tampon bölgesi dışında yarattığı ve yaratacağı sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel değişim ve dönüşüm; Erken Tunç Çağı yerleşimine ev sahipliği yapan ve kendine özgü jeolojik oluşumuyla dikkat çeken Gelinciktepe ile doğusunda inşa edilmekte olan ve yakın gelecekte yoğun bir nüfusu barındıracak olan toplu konut alanı, öngörülen sosyal ve çevresel değişimlerin açık göstergelerini sunmaktadır.

Aşağıda detaylarına yer vereceğimiz 2024 sezonu arkeolojik kazı ve araştırma çalışmaları dışında birçok farklı etkinlik yürüttük. Bunlar kısaca; arkeobotanik yaz kampı, her sene İtalya'dan ve Türkiye'den gelen restoratörlerce gerçekleştirilen Geç Kalkolitik saray kompleksinde periyodik koruma ve durum izleme çalışması, koruma çatısı altına ve üstüne yerleştirdiğimiz sensörler vasıtasıyla kerpiç komplekse etki eden hava şartlarının sürekli kayıt altına alınması, kazı profillerinin sağlamaştırılması için ağ sistemi entegrasyonu, Orduzu köyünde geleneksel kerpiç mimari koruma ve özgün sosyo-kültürel dokunun belgelenmesi (Mori et al., 2025), depremde zarar gören Geç Hitit sur duvarının restorasyonu başta olmak üzere birçok proje gerçekleştirdik.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının desteği ile yürütülen Geleceğe Miras Projesi kapsamında ise, saray kompleksinin koruma çatısı genişletildi, kazı evine yeni depo alanları eklendi ve depolar yeniden düzenlendi. Müzeyle paylaşılan çevrimiçi veri tabanı sistemimizi, şu anda müzede bulunan eserlere ait envanter numaralarını entegre ederek geliştirdik. Bu sayede kazı arşivi ile müze arşivi doğrudan ve daha verimli bir şekilde iletişim kurmaktadır. Yine Kültür Bakanlığının desteği ile alınan donanımlar vasıtasıyla Arslantepe Kazı ve Araştırma Projesi'nin teknoloji seviyesi artırıldı.

* Francesca Balossi RESTELLI; Università Sapienza di Roma/İTALYA, E-posta: francesca.balossi@uniroma1.it, ORCID: 0000-0001-8593-2621.
Prof. Dr. Yılmaz Selim ERDAL; Hacettepe Üniversitesi, Beytepe-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: yserdal@gmail.com, ORCID:0000-0001-8143-8159.
Dr. Varlık İNDERE; Bağımsız Araştırmacı, E-posta: varlikindere@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4155-5435.
Doç. Dr. Halil TEKİN; Hacettepe Üniversitesi, Beytepe-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: htekin@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0315-6217.

2024 sezonunda höyüğün üç farklı alanında yürüttüğümüz kazılar sonucunda Orta Çağ (OÇ), Erken Tunç Çağı (ETÇ), Orta Tunç Çağı (OTÇ), Geç Tunç Çağı (GTÇ), Geç Kalkolitik I-II (GK) tabakalarından önemli veriler elde edildi. Şüphesiz Arslantepe'nin bazı tabakaları hakkında halen çözümleyemediğimiz arkeolojik sorunlar bulunmaktadır. Buna karşın 64 yıl boyunca topladığımız verileri sentezleyerek höyüğün diyakronik olarak nasıl büyüdüğünü ve stratigrafiyi anlamayı başardık (Tablo: 1).

2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI

2024 sezonunda höyüğün üç farklı bölgesinde arkeolojik kazı ve araştırma çalışmaları yürütüldü. 2019 yılından itibaren zirve kısmında, ileride oluşabilecek depremler nedeniyle, aşağıdaki Açık Hava Müzesi'ne toprak akmasını önlemek için çalışma yapılmaktadır (Balossi Restelli et al., 2025). Bu amaç doğrultusunda 2024 sezonunda E-F/7-8 adlı açmalarda yaklaşık 250 m²'lik alanda önce Orta Çağ mezarlarında, sonrasında ise derinleşerek OTÇ ve GTÇ tabakalarını araştırdık.

Höyüğün doğusunda, D4-D5 adlı plan karelerde, yaklaşık 300 m²'lik alanda, Arslantepe'nin erken yerleşim tabakalarına dair bilgi edinme amacıyla, 2023 yılında bıraktığımız Geç Kalkolitik 1-2 tabakalarında derinleşerek çalışmalara devam ettik.

Höyüğün güneybatısında, ören yeri girişinin yakınında yer alan ETÇ III Dönemi'ne tarihlenen sur duvarının doğu uzantısında olası bir girişi saptama amacıyla D10 açmasında, toplam 87,5 m² alanı kapsayan alanda çalışmaya başladık.

E-F/7-8 Açmaları

Orta Çağ

Orta Çağ süresince Arslantepe'nin konumlandığı alanın bir mezarlık olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Önceki kazı sezonlarında bu tabakadan elde ettiğimiz materyal kültür öğeleri, mezarlığın MS 1000-1100 arasında kullanımda olduğuna işaret etmektedir (Palmieri 1969; Balossi Restelli et al., 2025). 2024 sezonunda mezarlık tabakasında kazdığımız yaklaşık 30 mezar sonrasında Arslantepe Orta Çağ iskelet envanterinde iyi korunmuş birey sayısı 300'ün oldukça üzerinde bir sayıya ulaşmıştır (Plan: 1). Erişkin, çocuk ve bebek gömütlerinin tümü sırt üstü, eller vücut boyunca veya göğüs bölgesinde çaprazlanmış biçimde, batı-doğu yönünde hizalanarak basit çukur mezarlara gömülmüşlerdir. Bu popülasyona ait mezarların çok az kısmında objeye rastlanmakta, 2024 sezonunda bir metal ve bir kemik yüzük ve bir de küpe parçası olabilecek küçük metal bir halka ele geçmiştir (Resim: 1). Ölülerle ilişkili objeler toplulukta sınıfsal bir farklılığın olmadığını düşündürmektedir. Fakat gömüt derinliklerinde farklılaşma belirgindir; bebek ve çocukların yüzeye daha yakın, erkeklerin ise kadınlardan daha derin çukurlarda saptanmış olmaları cinsiyete ve yaşa bağlı kültürel bir uygulamayı yansıtmaktadır. Yine popülasyon genelinde kalça çıkığı, D ve C vitamini eksikliği, tüberküloz ve farklı şiddetlerde bireylere etki etmiş

travmalar gözlemlenmektedir. Bu bulgular, diyetlerini sınırlı kaynaklarla sürdüren, düşük ölçekli topluluk içi şiddeti gündelik yaşamlarında deneyimleyen bir gruba dair ipuçları sunmaktadır (Balossi Restelli et al. 2023). Arslantepe Orta Çağ popülasyonu üzerinde biyolojik çalışmalar devam etmektedir.

Mezar tabakasının altında, E 8 açmasının güney kısmında, biri Geç Tunç Çağı'na (MÖ 1750-1200), diğeri Orta Tunç Çağı'na (MÖ 2000-1750) tarihlenen kısmen korunmuş, taş duvarlı iki yapı ortaya çıkarılmıştır.

Geç Tunç Çağı (MÖ 1750-1500)

Çamur sıvalı taş duvarlı GTÇ yapısı (MÖ 1750-1500) geç dönem yapıları tarafından yoğun tahribata uğradığından iki mekânı saptanabilmiş olup, mekanlardan birinden tabana yerleştirilmiş büyük bir pitos *in situ* olarak ve işlik ya da silo olabilecek çok harap durumda bir yapı ögesi tespit edilmiştir. Bu mekânın tabanı sonraki dönem çukurları tarafından tahrip edildiği için saptanamamıştır.

Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1750)

GTÇ yapısı OTÇ Dönemi'ne ait başka bir yapının üzerine inşa edilmiştir. Bu yapıya ait mekânın batı kısmı 2023 yılında ortaya çıkarılmıştır (Balossi Restelli et al., 2025: 491, resim 5b). 2024 sezonunda doğruya doğru açılarak, mekânın doğu kısmında çalışıldı (Plan: 2). Batı kısmında olduğu gibi bu mekânın da odun kömürü ve karbonize tohumlarla dolu olduğu görüldü. Bu mekânın hemen doğusunda başka bir mekânın tabanı ortaya çıkarıldı. Burada da taban üzeri karbonize ahşaplar ve tipik OTÇ boyalı malları denebilecek malzemeler bulundu.

Bu yapıların hemen kuzeyinde, Claude Schaeffer'in (1950'lerde Arslantepe'de kazı yürütmüş Fransız arkeolog) kazı yarmalarından¹ biri saptanmıştır, yarmanın geçtiği 5 m genişlikte alanın kuzeyinde Orta Tunç Çağı tabakalarına yeniden ulaşılmıştır. Buna karşın, aynı alanda 2023 kazı sezonunda daha geç tabakalara ait çöp çukurları, ocaklar ve zemine gömülü yuvarlak silo yapıları bulmuştuk (Balossi Restelli et al., 2025). Alt tabakada zemine gömülü olan bu yapılar ve yapı öğeleri tarafından oldukça tahrip edilmiş, Orta Tunç Çağı'na tarihlenen anıtsal bir yapı ortaya çıkarttık (Plan: 2). Beyaz sıvalı, kalın kerpiç duvarlara sahip yapının içinde materyal kültür ögesine rastlanmamıştır. Özellikle yapının bir mekânında, binanın basit bir konut olmadığını düşündürülen merkezi bir platform bulunmuştur. Ne yazık ki, kötü korunma durumu binanın planının veya fonksiyonun tam olarak belirlenmesine izin vermemektedir. Buna karşın höyüğün en yüksek noktasındaki konumu ve bahsettiğimiz yapısal özellikleri özel bir yapıya işaret etmektedir.

1 Günümüzün arkeoloji anlayışından uzak olan bu kazı tekniğinde yatayda çizgi halinde ilerlenen derin açmalar kazılmaktadır.

OTÇ tabakalarında kırmızı astarlı çark yapımı, elde boyalı monokrom seramik repertuarı ortaya çıkarıldı. Bunlardan kırmızı astarlı çark yapımı seramikler Kültepe Karum II seramikleriyle oldukça benzeşmektedir (Resim: 2). Elde boyalı seramik grubunda ise ETÇ III'e ait yerel Malatya-Elâzığ boyalı seramik geleneğiyle belirgin bir devamlılık görülmektedir (Resim: 3). Bu bulgulara dayanarak 2024 yılında çalıştığımız OTÇ tabakalarının OTÇ'nin en erken dönemlerine MÖ 2100-1950 arasına tarihlendirebilmekteyiz.

D(10) Açması – Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Geleceğe Miras Projesi kapsamında koordinatör olarak görevlendirilen Doç. Dr. Halil Tekin tarafından Arslantepe ören yeri girişinin yakınında, höyüğün güneybatısında D10 adlı açmada toplam 90 m²lik alanda çalışmalara başlandı. Erken Tunç Çağı III Dönemi'ne tarihlenen sur duvarının doğusuna denk gelen bu alan, sur duvarının devamını gün ışığına çıkartmak ve olasılıkla Arslantepe Erken Tunç Çağı III Dönemi'nde yerleşiminin girişini; sur kapısını bulmak amacıyla seçildi. Fakat kazının başlama tarihinden iki hafta sonra soğuk havalardan etkisini arttırması ve 25 gün sonra kazıyı durdurmak zorunda kalmamız sebebiyle sur duvarına 2024 sezonunda ulaşamamıştır.

Buna karşın, Geç ve Orta Tunç Çağı'na ait seramik parçaları ve kemikten yapılmış öğneler ve metal döküm kalıpları gibi ilginç objeler içeren karışık dolgu ve çukurlarla karşılaştık. Kazı alanın güney uçunda ise yaklaşık 20 m²lik bir alanda taban ve *in situ* depolama kapları ve silo olabilecek yapı öğeleri ile karşılaştık. Bu bulgular bahsi geçen dönemlerde höyüğün bu bölgesinde yaşam olduğunu ve Arslantepe'nin yayılım alanını tahmin etmemize imkân tanımaktadır.

D4-D5 Açmaları - Geç Kalkolitik II (MÖ 4400-4200)

Tepenin batı yamacı boyunca uzanan, yaklaşık 300 m²lik alan kaplayan D4 ve D5 açmalarında gerçekleştirdiğimiz sekiz kazı sezonunda GK III-VI tabakalarını, onların altında ise Geç Kalkolitik II'e ait (MÖ 4400-4200) kapalı ve açık alanlardan oluşan tümü konut fonksiyonlu yedi yapı evrelili bir yapı grubunu ortaya çıkarttık. Yapı grubuna ait bir mekânda dört kere üst üste inşa edilmiş yemek pişirme amaçlı, olasılıkla ortaklaşa kullanılan büyük kubbeli fırın dikkat çekmektedir (Resim: 4). Hem fırın hem de yaklaşık yarısını kapladığı mekân pek çok yenileme evresine sahiptir. Mekân kullanım devamlılığı açısından fırının formunun erken evrelerde dikdörtgen olup, geç evrelerde yuvarlak formulu oluşu oldukça ilgi çekicidir (Plan: 3). Fırının, ısının muhafaza edilmesi amacıyla taşıyan büyük taşlarla oluşturulmuş tabanları saptanmıştır.

Fırının bulunduğu mekânın kuzeyinde, Mezopotamya'da Ziyadeh ve Tell Oueili gibi yerleşim yerlerinden bilinen fakat Arslantepe'de ilk kez rastladığımız özel bir teknikte inşa edilmiş iki tahıl silosu ortaya çıkarttık (Hole, 1998: 115; Vallet et al., 2020). Birbirinden 10-15 cm boşluk bırakılarak paralel inşa edilmiş kısa duvarlar üzerine hasır malzeme yerleştirilerek zeminden yüksek bir alan yaratılmıştır. Bu depo sistemi, alanının tabanında

hava dolaşımı sağlayarak, mekânın kuru kalmasını sağlamış ve organik malzemelerin uzun süre saklanmasına imkân tanımış olmalıdır (Resim: 5).

Açık alanda, yapı duvarlarının sıvanmasında kullanılmak üzere alçı üretimi için kireç taşının yakıldığı, yoğun odun kömürü, kül ve kireç ihtiva eden bir çukur ile karşılaşılmıştır (Resim: 6).

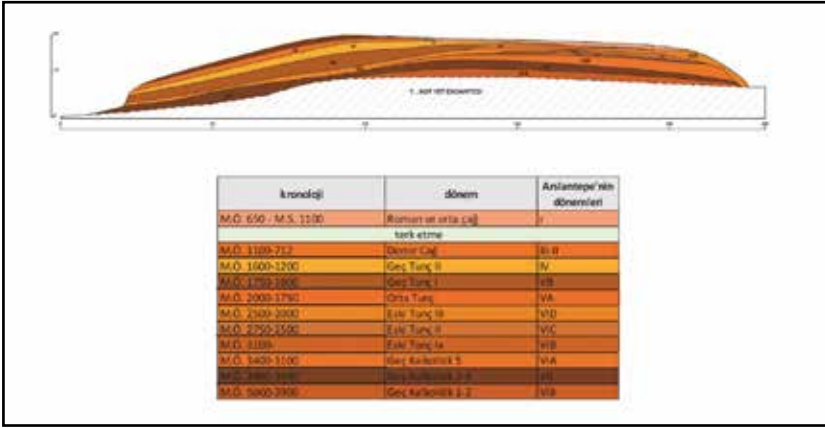
Bölgenin güneybatı kısmında, alt tabakada taş ve kerpiç duvarlı oldukça tahrip olmuş bir yapı ile karşılaşıldı. Yapının içinden, olasılıkla kullanıldığı sepetin negatif izinin açıkça görülebildiği ve üzerinde üç veya altı adet dört ayaklı hayvanın temsil edildiği toplam iki adet *cretulae* ele geçti. *Cretulae*nin üzerinde görülen ikonografi, Geç Kalkolitik II (MÖ 4400-4200) Dönemi'nde Tepe Gawra XIA, yerleşiminde bulunanlarla paralellik göstermektedir (Tobler, 1950: Pl. CLXVIII-155). Bu alandan elde edilen çanak parçaları da Geç Kalkolitik'in erken dönemine tarihlenmektedir. Yine bu tabakada saman katkılı açık renk ve karışık katkılı yüzeyi kazılı koyu renk ve saman katkılı perdahlı mallarla karşılaşılmıştır. Bu seramik repertuarı Oylum Höyük ve Amuq gibi Balikh yerleşimleri, Tell Hammam ve Tell Zeidan gibi Orta Fırat yerleşimleri ile benzeşmektedir (Braidwood and Braidwood, 1960; van Loon, 1988; Özgen et al., 1999; Stein, 2012). Yine aynı tabakadan gelen seramiklerin %15'ini saman katkılı kâselerin oluşturması (Resim: 7) aynı bölgelerde saptanan Coba kâselerini akla getirmektedir (Baldi, 2010).

SONUÇ

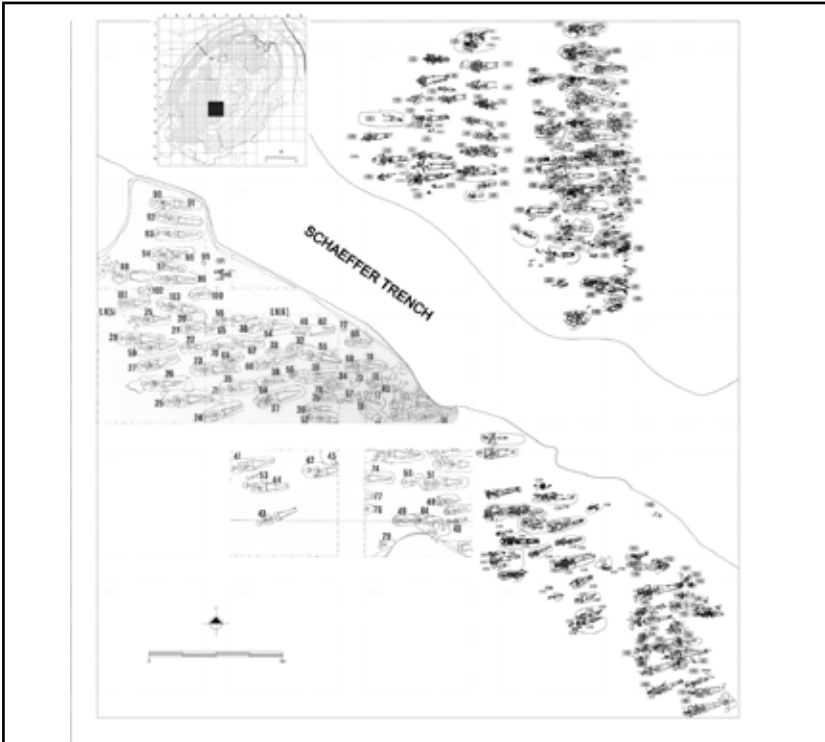
2024 yılında Arslantepe'de höyüğün üç farklı alanında Orta Çağ, OTÇ, GTÇ, GK tabakalarında kazı ve araştırma yürütülmüştür. Yukarıda detaylarını anlattığımız gibi, 2024 kazı sezonunda Orta Çağ toplumunun gündelik yaşamı ve sosyal örüntüsü, Geç Kalkolitik I-II'de konut yapılarının mekânsal organizasyonu, üretim faaliyetleri, bölgesel ilişkileri, OTÇ ve ETÇ dönemlerinde höyüğün yayılım alanı vb. konularda yeni verilere ulaşarak gelecek araştırmalarda kullanılacak önemli verileri belgeledik.

Ayrıca Arslantepe'nin uluslararası tanıtımı için Şubat 2024'te Roma'da Arslantepe için düzenlediğimiz etkinlik ve fotoğraf sergisi hem İtalyan yerel basınında hem de uluslararası basında yankı uyandırdı. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Arslantepe Höyüğü'nün karşısında inşa edilen ziyaretçi merkezi ve açık hava müzesinin düzenlenme projesinin tamamlanmasıyla Arslantepe UNESCO Dünya Mirası, insanlığa çok daha verimli bir şekilde öğretmeye devam edecektir.

EKLER

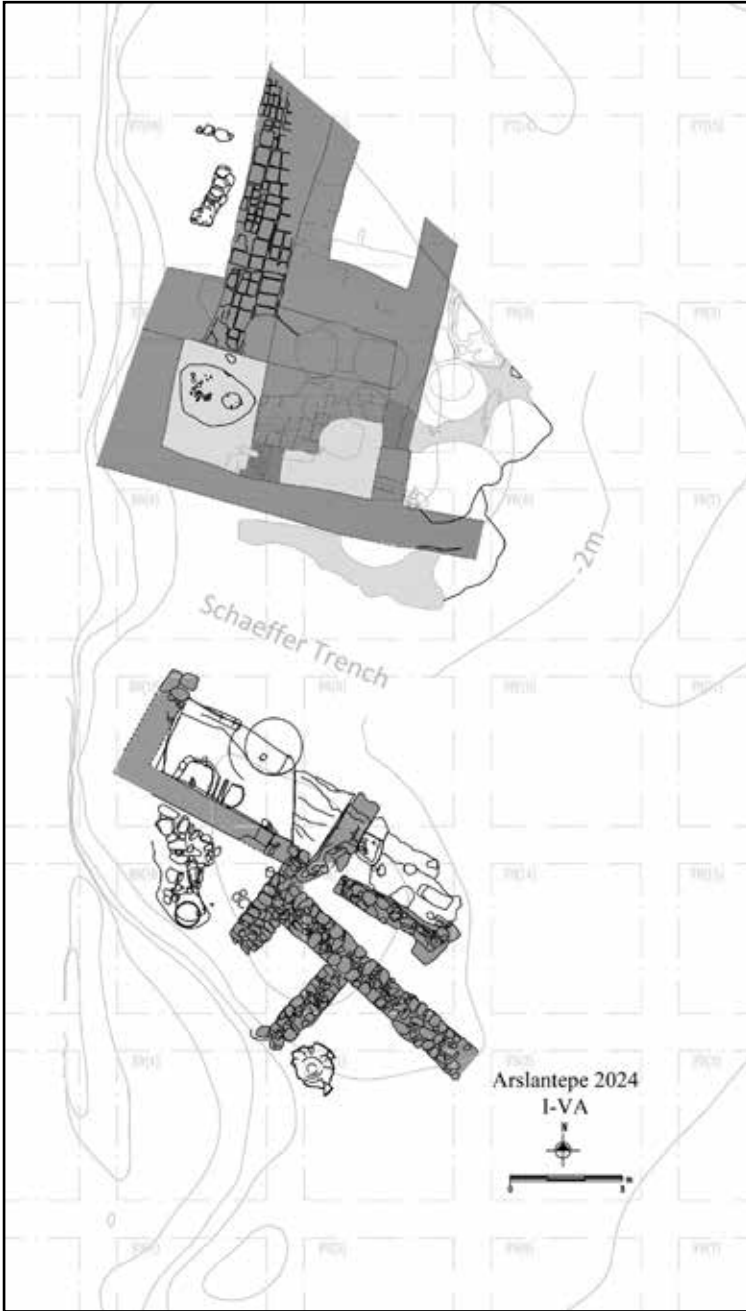
Tablo 1: Arslantepe'nin iç stratigrafisini gösteren höyük kesiti ve kronolojik tablo.

Plan 1: 1960'lı yıllardan beri kazılan Orta Çağ nekropolünün genel planı.

Resim 1: Orta Çağ mezarlarından çıkan süs eşyaları.

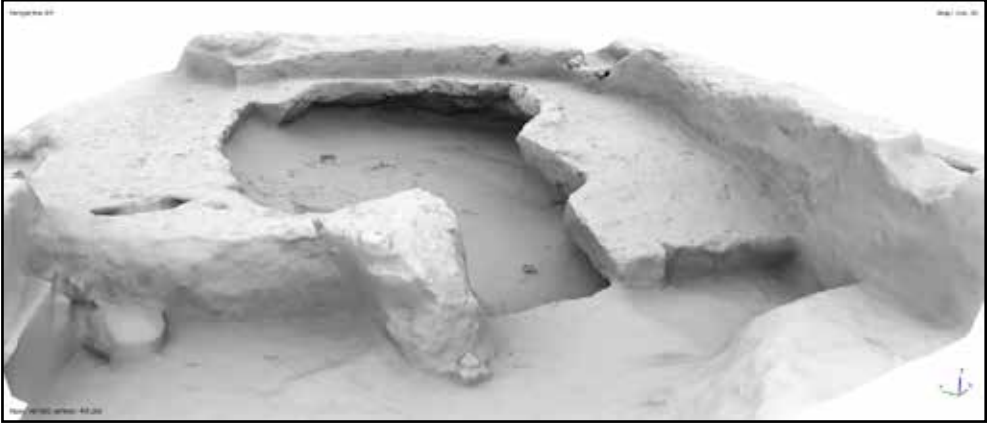
Plan 2: Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı yerleşimi. Kuzeyde anıtsal ancak boş yapı, güneyde ise Geç Tunç Çağı yapısı tarafından kesilmiş Orta Tunç Çağı yapısı bulunmaktadır.

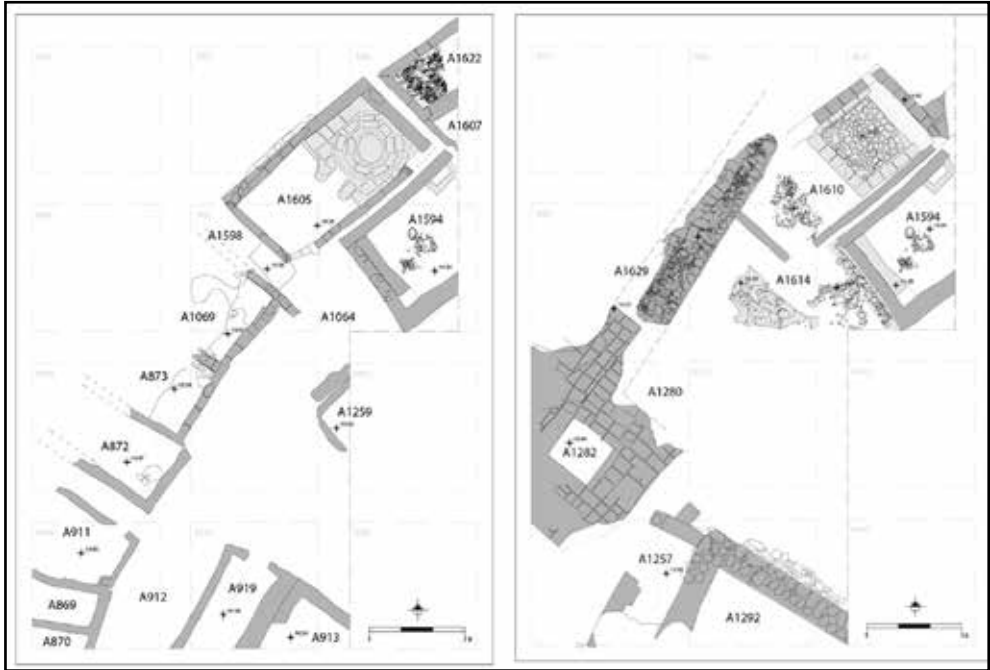
Resim 2: Orta Tunç Çağı kırmızı astarlı çark yapımı seramikleri.

Resim 3: Erken Tunç Çağı III'e ait yerel el yapımı boyalı seramikler.

Resim 4: VIII. Dönem'e (MÖ 4200-4000) ait kubbeli fırın.

Plan 3: Yuvarlak ve köşeli fırınlar ile bir ambarın (A1622) yer aldığı evsel yapılardan oluşan VIII. Dönem'in iki yapı evresi.

Resim 5: A1622 ambarının detayı.

Resim 6: Arslantepe VIII. Dönem'e ait olası kireç yakma çukuru.

Resim 7: Arslantepe Geç Kalkolitik 2 tabakalarına (VIII. Dönem) ait Coba tipi kâse örnekleri.

KAYNAKÇA

Baldi, J. S. (2010). Coba Bowls Production, Use and Discard: a view from Tell Feres al-Sharqi (Eds. Roger Matthews and John Curtis), *Proceedings of the 7th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East 12 April – 16 April 2010*. London: Harrasowitz, vol 1, pp. 355–68.

Balossi Restelli, F., Yılmaz S. E., İndere, V., and Tekin, H. (2025). Arslantepe Kazıları - Malatya. 2023 Sezonu (Ed. Candaş Keskin), *44. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, vol. 4, pp. 481-493.

Balossi Restelli, F., Yılmaz S. E., and İndere, V. (2023). Arslantepe Kazıları - Malatya. 2020-21 Sezonu (Ed. Adil Özme), *42. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, vol, 2, pp. 393-406.

Braidwood, R.J. and Braidwood, L.S. (1960). *Excavations in the Plain of Antioch I: The Earlier Assemblages Phases A-J*, Chicago: Oriental Institute Publications.

Hole, F. (1998). Architectural Changes at Tell Ziyadeh,

Chronique Archéologique En Syrie, 8, pp. 113-120.

Loon, M.N. van, (ed.) (1988). *Hammam Et-Turkman I*. Leiden: Peeters.

Mori, L., Danelon, N., Festuccia, S., İndere, V., Fantasia, A.C., and Balossi Restelli, F. (2025). Traditional mud-brick architecture at Orduzu (SE Türkiye) and the importance of preserving a historical memory surrounding the Unesco site of Arslantepe, *Scienze Dell'Antichità* 31 (1), pp. 21–36.

Özgen, E., Helwing, B., Nieuwenhuys, O., and Spoor, R. (1999). Oylum Höyük 1997-1998. Die Spätchalkolithische Siedlung Auf Der Westterrasse, *Anatolia Antiqua* 7, pp. 19–67.

Palmieri, A. (1969). Recenti Dati Sulla Stratigrafia Di Arslantepe, *Origini*, 3, pp. 7–66.

Stein, G. J. (2012). The development of indigenous social complexity in Late chalcolithic upper mesopotamia in the 5th-4th Millennia BC – an initial assessment, *Origini*, 34, pp. 125–51.

Tobler, A.J. (1950). *Excavations at Tepe Gawra*. Philadelphia: University of Pennsylvania.

Vallet, R., Baldi, J., Padovani, C., Abd-El-Kadim, R., and Douché, C. (2020). Preliminary Report on the VIIIth And IXth Campaigns at Tell El-‘Uwaili, *Sumer*, 66, pp. 11–40.

KIZILIN KAZILARI (VII) 2024 SEZONU

Gizem KARTAL*

Çiğdem ŞAHİN

İsmet Berkan ERDEM

Ertuğrul Buğra YILMAZ

Damla DUMAN

Özlem SARITAŞ

Metin KARTAL

GİRİŞ

Kızılın Epi-paleolitik Dönem kazılarının (Demirel ve diğ., 2020; Erbil ve diğ., 2022; Erbil ve diğ., 2023; Erbil ve diğ., 2024; Kartal ve diğ., 2025; Kartal, 2023) bu seneki çalışmalarıyla Anadolu Epi-paleolitik Dönem verilerine yeni bilgilerin eklendiği bir aşamaya gelinmiştir. Özellikle Kızılın için Anadolu Epi-paleolitik Dönemi açısından “Geç Orta Epi-paleolitik evresi” hakkında önemli sonuçlar alınmaya başlanmıştır. Artık biliyoruz ki mevcut kazdığımız alanlar yaklaşık olarak MÖ 14. binin içindeki seviyeleri barındırmaktadır.

2024 yılı Kızılın Kazısı 19.07.2024-30.09.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir¹. Kazı ekibimiz Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyeleri ile Sosyal Bilimler Enstitüsünün doktora ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşmuştur². Kazı başlangıcı için öncelikle kazı lojistikleri temin edilmiş ve kazı malzemeleri hazırlanmıştır. Bu hazırlığın ardından kazı alanına gidilmiş ve ilk iş olarak Kızılın’ın tellerle çevrili rezerv

* Doç. Dr. Gizem KARTAL; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: gkartal@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5080-7772.

Çiğdem ŞAHİN (MA); Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-posta: cgdmsahin@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9993-9637.

İsmet Berkan ERDEM (MA); Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Ertuğrul Buğra YILMAZ; Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

Damla DUMAN; Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

Dr. Özlem SARITAŞ; İnsani ve İdari Bilimler Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Hitit Üniversitesi, Çorum/TÜRKİYE.

Prof. Dr. Metin KARTAL; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: kartalm@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4513-6310.

alanları ve kazı alanı temizlenmiştir. Alanda yıllık yetişen otsu bitkilerin temizliği ile alanı çevreleyen tellerin onarımları yapılmıştır.

Alan temizliğinin ardından kazı alanının karelej kabloları yerlerine takılmış, şaküllerle plankareler oluşturulmuştur. Bu yıl özellikle Kuzeybatı (Sarı) ve Güneybatı (Yeşil) açmalarda *in situ* Epi-paleolitik Dönem tabakaları üzerinde kazı çalışmaları yapılmıştır (Resim: 1-2). Her iki açmada da her biri 1 metre kare olan karelerde derinliği sadece 3 cm kabul edilen tabakalarda kazılar yapılmıştır. Yani kazılan her bir 3 cm'lik derinlik 2023 yılında başlatmış olduğumuz gibi bir tabaka olarak kabul edilmiştir. 2024 yılı kazı sonunda Yeşil Açma'da sekizinci (8.) arkeolojik tabakalar Sarı Açma'da ise J 22, K 22 ve L 22 plankareleri hariç onuncu (10.) arkeolojik tabakalara kadar kaldırılmıştır (Tablo: 1-2). Sözü edilen J 22, K 22 ve L 22 plankareleri içinde sıralı bir taş duvarın ortaya çıkmış olmasından ötürü bu plankarelerde sadece altıncı (6.) arkeolojik tabakalar kaldırılmıştır (Tablo: 2). Söz konusu duvarın detayları hakkında ilerideki bölümde açıklamalar yapılmıştır. Kazılan her bir seviyeye ait toprak 5mm/3mm/1mm'lik eleklerle elenmiş ve ele geçen buluntular tespit, tasnif ve temizleme işlemlerine tabi tutularak fotoğrafları çekilip gerekli bilgiler kaydedilmiştir. Hem Sarı hem de Yeşil açmalarda toplamda 30 plankarede kazı yapılmıştır (Bkz Tablo: 1 ve 2).

YEŞİL AÇMA		
PLANKARE	JEOLOJİK SEVİYE	ARKEOLOJİK SEVİYE
F 18-22	II a	5, 6, 7, 8
G 18-22	II a	5, 6, 7, 8
H 18-22	II a	5, 6, 7, 8

Tablo 1: Yeşil Açma'da kazılan plankareler.

SARI AÇMA		
PLANKARE	JEOLOJİK SEVİYE	ARKEOLOJİK SEVİYE
J 18, 19, 20, 21	II a	6, 7, 8, 9, 10
J 22	II a	6
K 18, 19, 20, 21	II a	6, 7, 8, 9, 10
K 22	II a	6
L 18, 19, 20, 21	II a	6, 7, 8, 9, 10
L 22	II a	6

Tablo 2: Sarı Açma'da kazılan plankareler.

KAZILAR ve BULGULAR

Yeşil Açma 5. Tabaka: Bu seviyede toplam 15 plankare vardır (15 metrekare). Yeşil Açma'nın 2023 yılında başlayan kazılarında da olduğu gibi 2024 yılında da anlaşılıyor ki güneybatıdan kuzeydoğuya doğru hafif azalan bir eğim devam etmektedir. Alanda irili ufaklı kaya blokları ve taşlar vardır (Resim: 3). Hepsi de kireçtaşı kayaçlar olup Yeşil Açma'daki 8. seviyenin sonunda dahi devam etmiştir. Toprak rengi açık kırmızıdır. Bu açmanın buluntuları genellikle az sayıdaki yontma taş, kemik ve karasal molüsklerdir. Buna karşın yontma taş buluntular çok daha fazladır. Yontma taş ögeleri genellikle yonga, dilgi-dilgicik ve çekirdeklerden ibarettir. Çekirdeklerin neredeyse hepsi prizmatik dilgicik çekirdekleridir. 5. tabakalardan çok az sayıda denizel yumuşakçalara ait boncuk taneleri ele geçmiştir.

Yeşil Açma 6. Tabaka: Bu tabakanın genel karakteristiği bir üst seviye ile neredeyse aynıdır. Ancak özellikle açmanın batı ve kuzeybatı kısımlarında yontma taş ögelerde sayıca bir artış vardır. Bunlar arasında çekirdekler ve çekirdek parçaları en fazla grubu oluşturur. Yonga, dilgi ve dilgicikler yanında alet haline getirilmiş ön kazıyıcılar ve az sayıda mikrolit bunlara eşlik eder. Hayvan kemikleri kırıklı ve az sayıdadır. Karasal yumuşakça parçaları da ele geçmiştir. İlginç olan bir diğer ayrıntı ise kırmızı aşı boyası topaklarının ele geçiyor olmasıdır.

Yeşil Açma 7. Tabaka: Bu tabakanın yontma taş endüstri ögeleri arasında çekirdekler ve çekirdek yenileme yongaları yanında az sayıda ön kazıyıcı ve mikrolit ele geçmiştir. Çok az sayıda hayvan kemiği ve karasal molüsk saptanmıştır.

Yeşil Açma 8. Tabaka: 2024 yılı için bu seviye Yeşil Açma açısından son seviye olmuştur. Bu tabakanın yontma taş endüstri ögeleri arasında en yoğun olarak çekirdekler ele geçmiştir (Resim: 4). Buluntuların çoğunluğu açmanın batısından tespit edilmiştir. Az sayıda kemik ve iri karasal yumuşakçalar gözlemlenmiştir. Tabaka seviyesi sonunda zeminde taşlı bir seviye kalmıştır.

Sarı Açma 6. Tabaka: Sarı Açma'da toplamda 15 plankare mevcuttur (15 metrekare). Açmada Yeşil Açma'ya oranla kaya bloğu daha az görülmektedir (Resim: 5). Açmada çok hafif bir eğim doğudan batıya doğrudur. Sarı açmanın buluntu oranı Yeşil açmaya göre daha fazla olup genellikle yontma taş, kemik ve karasal yumuşakça kabukları olarak özetlenebilir. Yontma taş ögeleri arasında prizmatik çekirdekler ve çekirdek hazırlama yongaları yanında, yongalar, dilgi-dilgicikler, mikrolitler en genel buluntuları oluşturur. Çok az sayıda denizel yumuşakçalardan boncuk ele geçmiştir (Resim: 6). Bu açmanın doğu kenarında içbükey kavis oluşturacak biçimde bir sıralı taş dizisi tespit edilmiştir (Resim: 7, kırmızı sıra).

Sarı Açma 7. Tabaka: Bir üst seviyedeki ve açmanın doğu kısmındaki sıralı taş dizisi devam etmiştir. En yoğun buluntu grubunu yontma taş elemanlar oluşturur. Bunlar arasında prizmatik çekirdekler ve çekirdek yenileme ürünleri yanında yonga, dilgi ve dilgicikler de mevcuttur. Hayvan kemikleri parçalı-kırıklı ve yontma taş buluntulara göre daha az

sayıdadır. Açmanın bu tabakasından çok az da olsa denizel yumuşakçalardan boncuk ele geçmiştir.

Sarı Açma 8. Tabaka: Açmanın bu tabakasinda genellikle yontma taş buluntular ele geçmektedir. Bunlar arasında prizmatik çekirdekler tipiktir. Dilgi, dilgicik ve yongalar mevcuttur. Aletler arasında ön kazıyıcılar, taş kalemler (Resim: 8) ve mikrolitler (Resim: 9) tespit edilmiştir. Bir adet sürtme taş öğeye rastlanmıştır. Ayrıca hayvan kemikleri ve karasal yumuşakçalar da ele geçmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi üst seviyeden devam eden taş sırası giderek daha da belirgin hale gelmeye başlamıştır.

Sarı Açma 9. Tabaka: Açmanın en yoğun buluntu grubunu yontma taş öğeler oluşturur. Bunlar arasında prizmatik çekirdekler önemli olmakla birlikte birkaç adet “punch” yani aracı aygıt kullanılarak yontulmuş prizmatik çekirdek de tespit edilmiştir (Resim: 10). Bu çekirdekler üzerindeki negatif dilgicik izleri çok düzenli dilgicik üretimi yapıldığını göstermektedir. Diğer endüstri öğeleri arasında yonga, dilgi, dilgicik buluntuları yanında dişlemeli-çentikli aletler, taş kalemler ve mikrolitler tanımlanmıştır. Tabakadan aynı zamanda bir adet sürtme taş parçası da tespit edilmiştir. Hayvan kemikleri ve diş buluntuları yanında iri karasal yumuşakçalar da gözlemlenmiştir. Bu seviyelerde ilginç olan bir durum ise K21 ve L21 plankareleri içinde görülen ve çapı 1 metre civarında olan ve biraz da eliptik formlu bir taş dizisinin daha tespit edilmiş olunmasıdır (Resim: 7, sarı sıra). Açmanın doğusundaki iri taş dizisi devam etmekle birlikte bu küçük taş dizisi bu doğudaki taş dizisine bağlanmaktadır.

Sarı Açma 10. Tabaka: Bu tabaka Sarı Açma için 2024 sezonunun son seviyesi olmuştur. Bu seviyede çok sayıda iri boyutlu prizmatik çekirdek ve bu çekirdeklerden yongalanmış yonga-dilgi-dilgicikler ele geçmiştir. Kazı sırasında mikrolitler de tanımlanmıştır. Ayrıca 2 adet sürtme taş öğe tanımlanmıştır. Hayvan kemikleri klasik Kızılın buluntularını yansıtan parçalı ve kırıklı yapıdadır. Karasal yumuşakçalar tespit edilmiştir. Bir üst seviyede tespit edilen ve K21 ile L21 plankarelerinde gözlemlenen taş dizisi burada yerinde bırakılmıştır. Bu taş dizilerinin ne olduğu gelecek yıldaki kazılarla çözümlenebilecek bir konudur.

GENEL DEĞERLENDİRME

2024 yılı kazılarımızda Kökten Alanı’ndaki Sarı Açma ve Yeşil Açma olmak üzere 2 kısımda çalışılmıştır. Söz konusu alan geneli itibarıyla taşlı bir yapıya sahiptir ancak sediman oldukça yumuşak ve kızıllımsı renklerdedir.

Sıralı taş dizileri (kırmızı dizi) 2024 yılı için ilginç bulgulardan birisidir. Bu sıranın Resim 7’de de görüldüğü gibi kazılmamış alanlarda çember oluşturup oluşturmadığını bilemiyoruz. Eğer çember oluşturmuyor ise bir korugan gibi işlevi olma olasılığı yüksek görünmektedir. Zira burası mağaranın en üst teras alanı olup tüm terasa hâkim bir konumdadır. Bu konunun açığa kavuşması için gelecek sezonlardaki kazıları beklemek gerekmektedir. Bu iri boyutlu kırmızı sıralı taş dizisinin hemen batısında sarı sıralı bir diğer taş dizisi daha mevcuttur. Bu yapının da ne olduğu hakkında net bir bilğimiz şimdilik yoktur.

Tıpkı diğer konuda olduğu gibi ilerideki kazı sezonlarında daha tatmin edici veriler elde edilmesi beklenmektedir.

Yontma taş teknoloji açısından söz konusu bu üst seviyelerde geneli tek kutuplu olan prizmatik çekirdekler en baskın grubu oluşturmaktadır. Kızılın'de yontma taş tipolojik çeşitlilik klasik olup tipik Epi-paleolitik Dönem alet kategorileri ile temsil edilir. Bununla birlikte alet yoğunluğu taş kalemler, kazıyıcılar, çentikli-dişlemeli aletler, mikrolitler şeklinde özetlenebilir. Bununla birlikte bir seri daha çeşitli alet formları da mevcuttur. Bu alet gruplarının %99,9'u radyolarit hammaddeler üzerine yapılmışlardır. Buna karşın çok az sayılarda ve sadece küçük döküntüler şeklinde obsidiyen parçaları da ele geçmektedir (Resim: 12).

Kızılın'ın 2024 yılı içinde her ne kadar süs objesi olmasa da süslenmede kullanılan aşı boyası kalıntıları da her yıl olduğu gibi bu yıl da oldukça fazladır ve birçok seviyeden ele geçmektedir (Resim: 13). 2024 sezonunun en önemli buluntularından birisi ise "üzeri çizikli kemik objeler" olmuştur (Resim: 14). Aslında olasılıkla aynı parçaya ait 2 parça şeklinde ele geçmiştir. Çok ince yapıda oldukları için hem eski hem de yeni kırıkları vardır. Buna karşın arkeolojik açıdan önemi büyüktür. Böylesi buluntular farklı hammaddeler üzerine de olsa Epi-paleolitik yerleşimlerden ele geçmekte olup "çetele" olduğunu düşündüğümüz buluntular arasındadır. İki parçadan birinde 7 (yedi) adet dikine çizgi ile bunları dik kesen ve üzerlerinden geçen 2 (iki) yatay çizik görülürken, diğerinde 6 (altı) dikine çizik üzerinde 2 (iki) yatay çizik görülmektedir. Benzer çetele örnekleri Kılıç Kökten kazıları sırasında Öküzini'nden ele geçmiştir.

Kazımızı kapatırken tıpkı geçtiğimiz yılda olduğu gibi kazılmış alanlar siyah ve beyaz renkli jeotekstillerle kapatılmış, üzerlerine kazıdan çıkan ve bu iş için bir kenara yığıldığımız kalker taşlar yerleştirilerek dış etkenlere karşı koruma altına alınmıştır. Yine her yıl yaptığımız gibi kazı alanı karelej kabloları yerlerinden sökülerek toplanmış ve bir sonraki yıl kullanılmak üzere koruma altına alınmıştır. Kazı alanındaki tüm malzeme ekibimizce geçici konaklama evine taşınmış, bakımı yapılmış ve istiflenmiştir.

Kazımız boyunca kazı alanında 5-3-1 mm'lik eleklerde kuru elediğimiz tüm sediman geçici konaklama evine taşınarak gün içinde sulu eleme yöntemine tabi tutularak yeniden elenmiş, kurutulmuş, her biri farklı boyutlardaki elekler ayıklanmış, ele geçen arkeolojik belgeler toplanmış, kendi kategorilerine göre tasnif edilmiş, poşetlenmiş ve depolanmak üzere çalışmaya hazır hale getirilmiştir.

ARKEOBOTANİK ÇALIŞMALARI

Kızılın arkeobotanik çalışmaları Dr. Salih Kavak⁴ tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda sadece teras alanı tohum tanelerinin incelenmesi sonucunda özellikle çitlembik (*Celtis* sp.) ve zeytin (*Olea* sp.) buluntuları ön plana çıkmaktadır. Bu konudaki çalışmalar devam etmekte olup detayları gelecek senelerde daha net açıklanacaktır.

ZOOARKEOLOJİ ÇALIŞMALARI

Dr. Özlem SARITAŞ (2018 Yılı Sonuçları)

Yapılmış olan detaylı zooarkeolojik analizler Kızılın Geç Pleistosen avcı-toplayıcılarının yerleşiklik davranışları, hareketlilik, mekân algısı, ritüel ve geniş yelpazeli ekonomi konularını incelenme amaçlıdır. Bulguların tabakalara göre olan detayları ayrı bir yayın olarak yapılacaktır.

Kızılın 2018 materyalinin analizi, toplam 4623 kemik parçasının değerlendirilmesine dayanmakta olup çok yüksek parçalanma oranı tespit edilmiştir. Bu malzemelerin %14,6'sı (n=676) tür seviyesinde, %20,5'i (n=947) yalnızca boyut kategorisi seviyesinde tanımlanabilmiş; %64,9'u (n=3000) ise morfolojik kriterler ve korunum durumu nedeniyle tanımlanamamıştır (Bkz. Tablo: 3). Tablo 3, 2018 çalışmasının taksonomik hayvan tür listesinin NISP verilerini, karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Yanma ve kırılma örüntüleri, memeli faunalarının insan faaliyetleri sonucu birikmiş olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca kemikler üzerinde çok az yırtıcı hayvan kemirme izine ve hiç sindirim izine rastlanmamıştır.

Tür seviyesinde tanımlı örnekler içinde *Ovis/Capra* (koyun/keçi) %51,8 (n=350) ile baskın olup, bunun içinde yaban koyunu (*Ovis orientalis*) %16,3 (n=110) oranında temsil edilmiştir. Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) %3,8 (n=26) ile daha düşük orandadır. Ancak yine de *Ovis/Capra*nın baskın olduğu açıktır; üstelik *Ovis* sayısı *Capra*dan fazladır. Bu durum, Torosların daha alçak rakımlı bozkır/çayır ekosistemlerinde yaşayan yabani koyun (*Ovis orientalis*) için elverişli bir yaşam alanı olmasıyla uyumludur. Bu dağılım, Kızılın çevresindeki Geç Pleistosen–Erken Holosen peyzajının açık bozkır/çayır habitatlarının yoğunluğu ile uyumlu görünmektedir.

Ön sonuçlar, Kızılın Epi-paleolitik avcı-toplayıcılarının, büyük yabani sığırlardan tilkilere ve tavşanlara kadar farklı boyutlardaki hayvanları kullandığını göstermektedir. Özellikle tavşana ait kemiklerin sayısı dikkat çekicidir; bunlar uzun kemikler (humerus, femur, tibia), ve ayak kemikleri gibi tüm gövde parçalarını temsil etmektedir. Bu durumun gelecekte ayrıntılı olarak araştırılması gerekmektedir.

Küçük memeliler arasında Avrupa tavşanı (*Lepus europaeus*) %13,3 (n=90) ile önemli bir paya sahiptir; bu türün mevsimsel av stratejilerinde, özellikle kış aylarında protein kaynağının çeşitlendirilmesinde rol oynamış olması muhtemeldir.

Geyik türleri nispeten yüksek oranda örnekler ile tespit edilmiştir (bunlar arasında alageyik yoğun olmakla birlikte, onu takiben karaca ve birkaç kızıl geyik kemik kalıntısı bulunur). Bu bulgular orman veya orman kenarı habitatlarını göstermektedir. Ayrıca, büyük bir geyik distal metapodial parçası, geçici olarak kızıl geyik (*Cervus elaphus*) olarak tanımlanmıştır. Orta boy cervidler arasında alageyik (*Dama dama*, %3,7, n=25) ve karaca (*Capreolus capreolus*, %1,5, n=10) bulunurken, büyük boy cervidler (*Cervus elaphus* ve diğerleri) yalnızca %0,7 oranında temsil edilmiştir. Bu, Kızılın'ın bulunduğu çevrede or-

man ve orman kenarı habitatlarının avcılıkta ikincil bir rol oynadığını göstermektedir.

Zooarkeolojik araştırmalar, özellikle köpekgil (*Canidae*) kalıntılarının insanların bulunmadığı dönemlerde alanı işgal eden kurtları mı, yoksa insan yerleşimleri sırasında onlara eşlik eden evcil köpekleri mi temsil ettiği sorusuna odaklanmıştır. Analizde tespit edilen üç köpekgile ait metrik veriler, ileride yapılacak çalışmalarla veri setinin genişlemesi durumunda daha net sonuçlar ortaya koyacaktır. Köpekgil kalıntılarının büyük kısmı kafatası ve ayak kemiklerinden oluşmakta olup bu durum, post kullanımına işaret edebilir. Bununla birlikte, alandaki yüksek parçalanma oranı, iskelet elemanlarının gerçek dağılımını sağlıklı biçimde değerlendirmeyi güçleştirmektedir.

Sulak alan türleri, özellikle yaban domuzu (*Sus scrofa*), %0,6 (n=4) gibi düşük bir orana sahiptir. Bu oran, sulak alanlara yakın yerleşimlerde (ör. Boncuklu Höyük) görülen yüksek yaban domuzu oranlarından belirgin şekilde düşüktür ve Kızılin'deki av stratejilerinin sulak alan odaklı olmadığını ortaya koymaktadır. Yaban sığırı (*Bos primigenius*) ise yalnızca %0,1 (n=1) oranında temsil edilmiştir.

Boyut kategorilerine bakıldığında, avın büyük çoğunluğunu orta boy memeliler (%84,48, n=800) oluşturmakta; küçük memeliler %9,19 (n=87), orta boy çift toynaklılar ise %6,34 (n=60) oranında yer almaktadır. Büyük memelilerin azlığı, yüksek et verimlerine rağmen, muhtemelen avlanma zorluğu veya stratejik tercih nedenleriyle sınırlı şekilde avlandıklarını düşündürmektedir.

Genel olarak veriler, Kızılin avcı-toplayıcılarının habitat tercihinde açık bozkır ve çayır ekosistemlerinin belirleyici olduğunu; orman kenarı ve sulak alan türlerinin ise av stratejilerinde sınırlı yer tuttuğunu göstermektedir. Kemiklerde gözlenen yoğun parçalanma ve iliğin/yağın çıkarılmasına yönelik kırık izleri, hayvan karkaslarının bütüncül ve yoğun bir şekilde işlendiğine işaret etmektedir.

Taxa		Tür	NISP	NISP%
<i>Bos sp</i>	Aurocs	Yabani Sığır	1	0.1%
<i>Ovis/Capra sp</i>	Sheep/Goat	Yabani Koyun/Keçi	350	51.8%
<i>Capra aegagrus</i>	Wild Goat	Yabani Keçi	26	3.8%
<i>Ovis orientalis</i>	Wild Sheep	Yabani Koyun	110	16.3%
Large cervid			3	0.4%
<i>Cervus elaphus</i>	Red deer	Kızıl Geyik	2	0.3%
<i>Dama dama</i>	Fallow deer	Ala Geyik	25	3.7%
<i>Capreolus capreolus</i>	Roe deer	Karaca	10	1.5%
<i>Sus scrofa</i>	Wild boar	Yabani Domuz	4	0.6%
<i>Lepus europaeus</i>	European hare	Tavşan	90	13.3%
Canis sp			3	0.4%
<i>Vulpes vulpes</i>	Red Fox	Kızıl Tilki	5	0.7%
Aves	Bird	Kuş	20	3.0%
Testudo graeca	Spur-thighed tortoise	Kaplumbağa	12	1.8%
Rodentia			15	2.2%
Total			676	100.0%
Small mammal (rabbit to medium dog)		Küçük Memeli (Tavşan-Orta boy Köpek)	87	9.19%
Medium mammal (medium dog to medium sheep)		Orta Memeli (Orta Boy Köpek-Koyun)	800	84.48%
Medium artiodactyl		Orta Boy Çift Toynaklı	60	6.34%
Total			947	
Indeterminate		Tanımlanamayan	3000	
Total			4623	

Tablo 3: Kızılın ön zoarkeolojik analiz sonuçlarında tanımlanmış olan hayvan türlerinin taksonomik listesi.

TEŞEKKÜR

Kızılın Kazısı T.C. Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Prof. Dr. Metin Kartal başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kazı Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kazı izni ve Genel Müdürlüğün ödeneği ile Türk Tarih Kurumu ve Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nün maddi katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle Cumhurbaşkanlığına tahsislerinden ötürü, ek olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne izin ve maddi desteklerinden dolayı, ayrıca Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne maddi katkılarından dolayı şükran ve teşekkürlerimizi bir borç biliyoruz.

Kazı ekibimiz, Kazı Başkanı Prof. Dr. Metin Kartal ve Kazı Başkan Yardımcısı Çiğdem Şahin, kazı heyet üyeleri olarak Doç. Dr. Gizem Kartal, Arkeolog İsmet Berkan Erdem, Arkeolog Ertuğrul Buğra Yılmaz ve Arkeolog Damla Duman'dan oluşmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Bakanlık Yetkili Uzmanı Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğünden Antropolog Asuman Alpogut olmuştur. Kazı başkanlığı olarak tüm katılımcılara ve Bakanlık Yetkili Uzmanına teşekkürlerimizi sunuyoruz.

İzinlerinden dolayı Döşemealtı Kaymakamlığı ve Yağca Mahallesi Muhtarlığına teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Dr. Salih Kavak'a çalışmaları ve verdiği bilgiler nedeniyle teşekkürlerimizi bir borç biliyoruz.

KAYNAKÇA

Demirel, M., Kartal, G., Erbil, E., Ağırsoy, Z. B., Erdem, İ. B., Perçin, P., Bal, B. C., Mutlu, M., Kartal, M. (2020). "Kızılın Kazıları (II) 2018 Sezonu", *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt: 221-235.

Erbil, E., Kartal, G., Sarioğlu, E. K., Bal, B. C., Karahan, G., Kartal, M. (2022). "Kızılın Kazıları (III) 2019 Sezonu", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, 3. Cilt: 137-150.

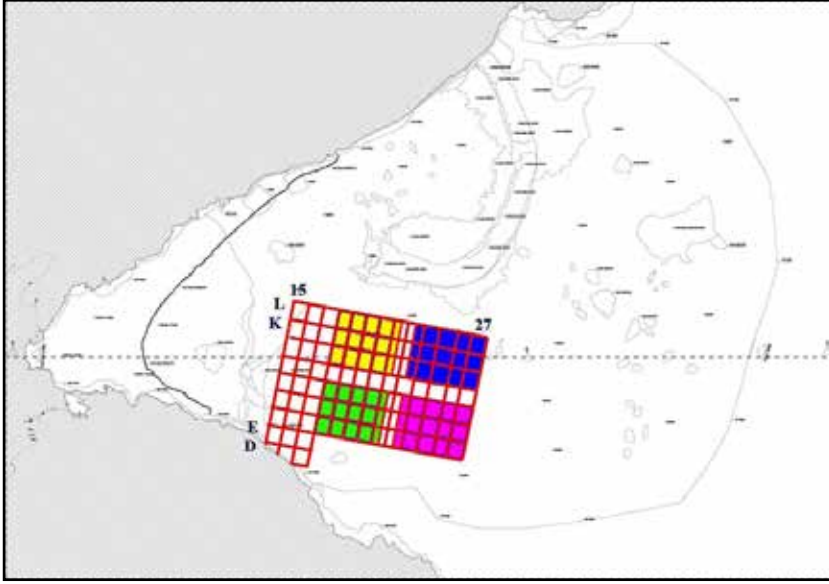
Erbil, E., Aydın, Y., Kartal, G., Sarioğlu, E. K., Bal, B. C., Kartal, M. (2023). "Kızılın Kazıları (IV) 2021 Sezonu", *42. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt: 509-520.

Erbil, E., Kartal, G., Sarioğlu, E. K., Kartal, M. (2024). "Kızılın Kazıları (V) 2022 Sezonu", *43. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt: 261-273.

Kartal, G., Erbil, E., Sarioğlu, E.K., Şahin, Ç., Karakaş, Ü., Kartal, M., (2025), "Kızılın Kazıları (VI) 2023 Sezonu", *44. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt: 395-408.

Kartal, M. (2023). *Türkiye'de Paleolitik Çağ: Kazılar*, Ed. Metin Kartal, Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

EKLER

Resim 1: Kızılin Kökten Alanı Teras Kazısı açmaları.

Resim 2: Yakın Açma Yeşil ya da Güneybatı Açması, Uzak Açma Sarı ya da Kuzeybatı Açması.

Resim 3: Yeşil Açma taşlı tabakalar.

Resim 4: Prizmatik çekirdekler.

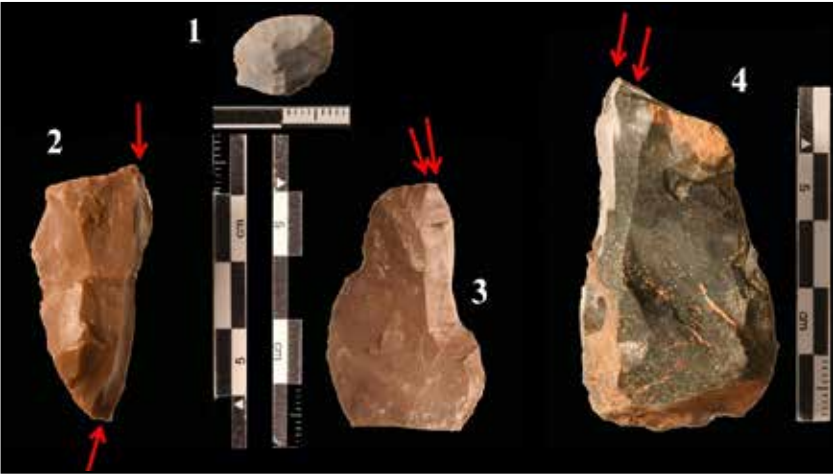
Resim 5: Sarı Açma ya da Kuzeybatı Açması.

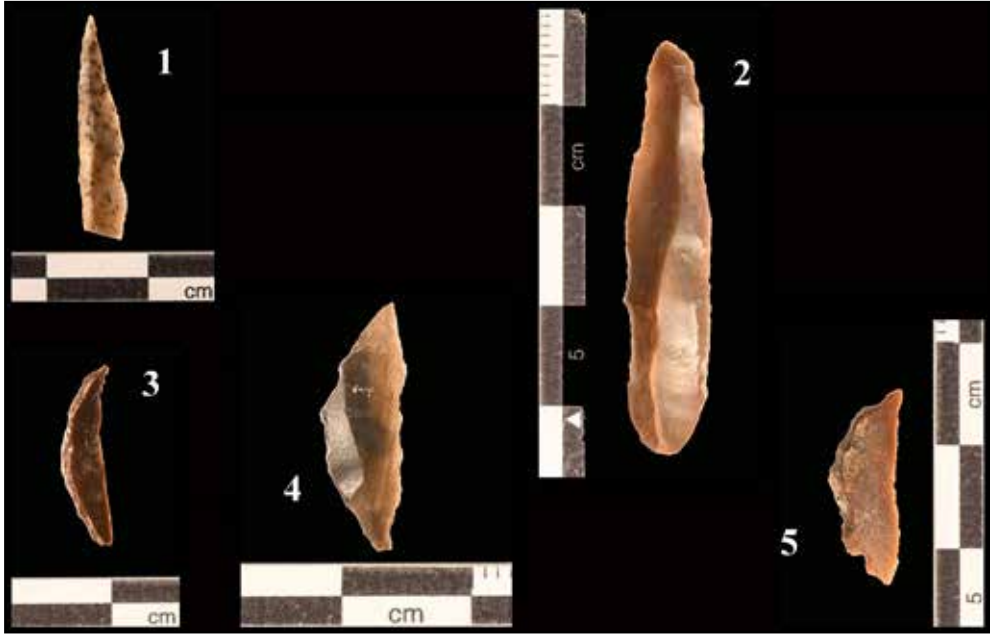
Resim 6: Denizel Yumuşakça boncuk taneleri.

Resim 7: Sarı Açma taş dizileri.

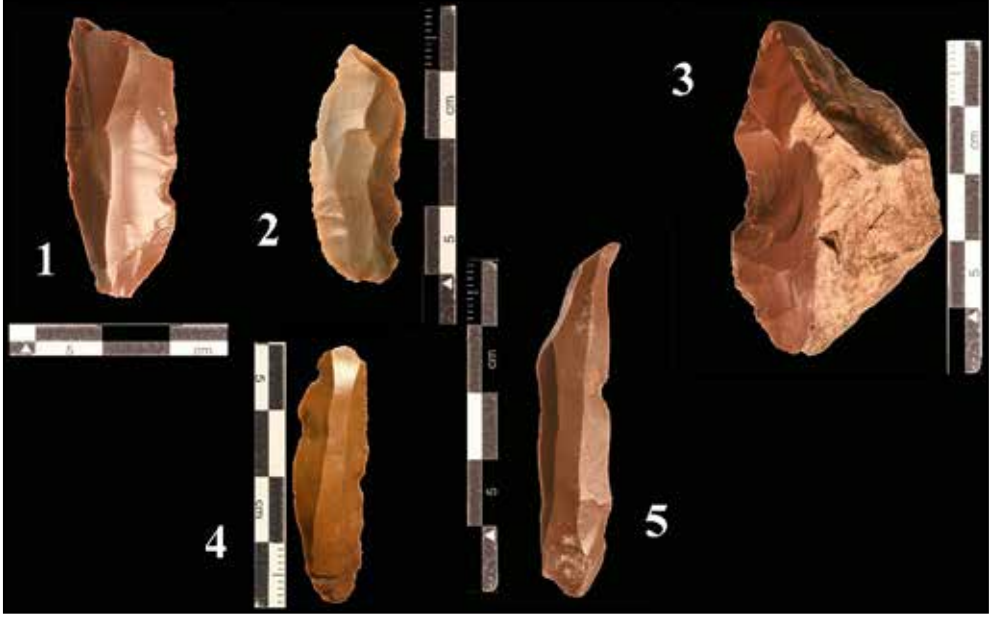
Resim 8: Ön Kazıyıcı ve Taş Kalemler.

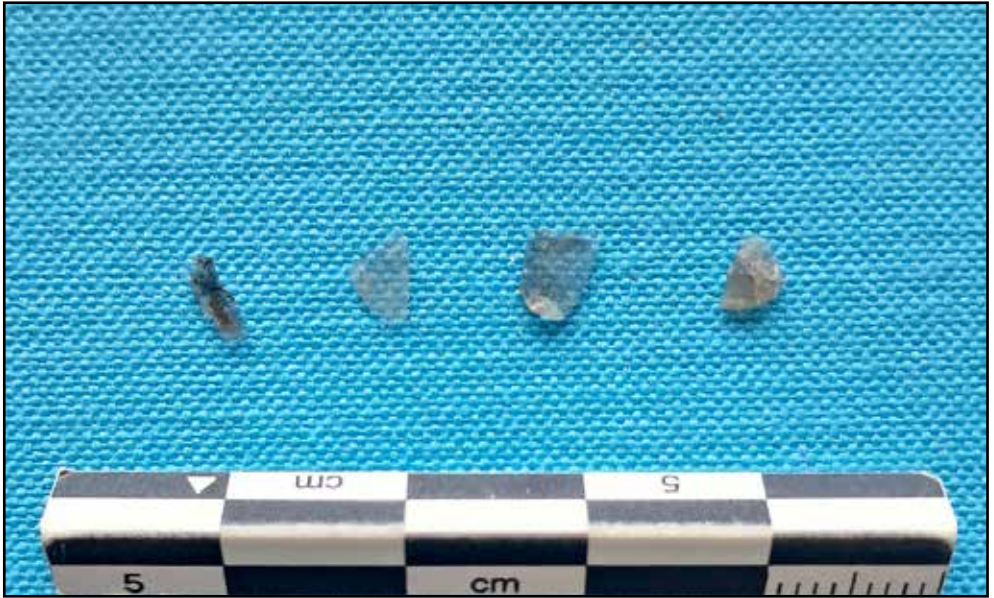
Resim 9: Mikrolitler.

Resim 10: Prizmatik çekirdek.

Resim 11: Dişlemeli – Çentikli aletler.

Resim 12: Obsidiyen pulcuklar.

Resim 13: Aşı boyası topakları.

Resim 14: Üzeri çizikli "Çetele" kemikler.

KONYA KARAHÖYÜK KAZILARI 2024 SEZONU

Gonca DARDENİZ*

Onur KAYA

Elmas KURU

Merve BEŞEL

GİRİŞ

Konya Karahöyük, Konya il merkezinin 8 km güneybatısında ve Meram ilçesinin yaklaşık 18 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Arkeolojik bulgular, Konya il merkezine oldukça yakın bir konumda bulunan höyüğün, özellikle MÖ 2. binyılda Orta Anadolu'nun güneyinde, önemli merkezlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır (Alp, 1994; Dardeniz, 2024a; 2024b; Dardeniz vd., 2025). Konya Karahöyük, doğu-batı ve kuzey-güney yönlerinde uzanan geçiş yollarının kavşağında yer almaktadır. Bu kapsamda; güneyde Akdeniz kıyılarına, batıda Ege ve Ege adalarına, güneydoğuda Kilikya ve Kuzey Suriye'ye, kuzeyde ise Orta Anadolu ve Kızılırmak kavsı içi Hitit çekirdek bölgesine uzanan ticaret ve iletişim ağları üzerinde bulunmaktadır. Yaklaşık 33 hektarlık bir alana yayılan höyük, doğu-batı yönünde 550 metre, kuzey-güney yönünden ise 600 metre genişliğindedir. Ova-dan yüksekliği 19 metre olan höyük, aşağı şehri ile birlikte 100 hektarlık bir alanda yayılım göstermektedir (Dardeniz vd., 2024).

KAZI ÇALIŞMALAR

Konya Karahöyük'te 2024 yılı çalışmaları, Güneybatı Alan, Batı Alan ve Nekropol Alanı olarak tanımlanan höyüğün üç ayrı noktasında ve toplamda 10x10m olarak belirlenen beş plankarede gerçekleştirilmiştir. Kazılar, 01 Temmuz 2024 ve 06 Eylül 2024 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Bu çalışmalara ek olarak, höyükte 1953–1992 yılları arasında çalışmalar yürüten Ord. Prof. Dr. Sedat Alp döneminde kazılan C ve O çukurlarında, T.C. Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Geleceğe Miras Dairesi Başkanlığının desteklediği Geleceğe

* Doç. Dr. Gonca DARDENİZ; İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Laleli, Fatih-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: goncadenizarikan@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9199-3479.

Onur KAYA; Doktorant, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Laleli, Fatih-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: onur.kaya@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8559-1441.

Elmas KURU; Doktorant, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Laleli, Fatih-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: elmas.kuru59@gmail.com.

Merve BEŞEL; Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Laleli, Fatih-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: mrvbsl91@gmail.com.

Miras Projesi (buradan itibaren GMP olarak anılacaktır) kapsamında temizlik ve koruma çalışmaları yürütülmüştür. GMP çalışmaları, kazı sezonunu takiben, Ekim-Aralık ayları arasında devam etmiştir.

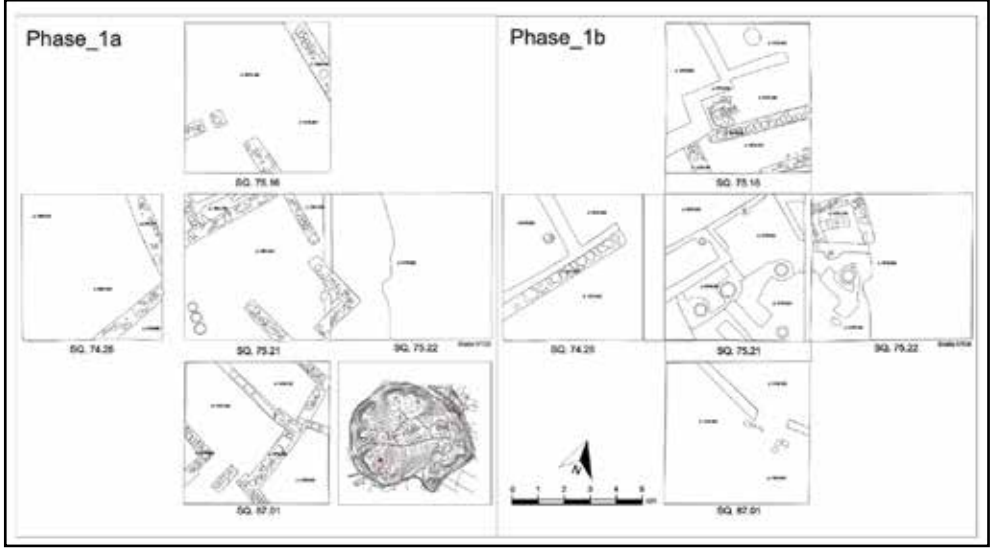
GÜNEYBATI ALAN

Konya Karahöyük kazıları,¹ 2022 yılında çalışma alanı olarak belirlenen Güneybatı Alan'da 2024 sezonunda da sürdürülmüştür. Bu alanda, 2022–2023 sezonlarında çalışılan 74.25, 75.21 ve 75.22 kodlu açmalarda tespit edilen depo ve işlik alanlarda taban seviyelerine ulaşılmıştır. Arkeolojik bulgular, hava fotoğrafları ve jeofizik çalışmalar höyüğün bu alanında tespit edilen yapının (Özdoğru vd., 2023; Dardeniz, 2024a; Dardeniz vd., 2024) daha geniş ölçekli olduğuna işaret etmektedir. Bu yapının daha kapsamlı anlaşılabilmesi için, 2024 sezonunda Güneybatı Alan çalışmalarının yeni açmalarla genişletilmesine karar verilmiştir.

Yapının, depo ve işlik alanı olarak kullanıldığı belirlenen alanlara işaret eden 74.25, 75.21 ve 75.22 açmalarının merkezinde bulunan 75.21 kodlu açmanın kuzeyine açılan 75.16 ve aynı açmanın güneyine açılan 87.01 kodlu açmalar, 2024 yılında yeni çalışma alanları olarak belirlenmiştir. Böylelikle, yapının 500 m²lik bir alanı ortaya çıkarılmaya başlanmıştır (Plan: 1).

75.16 kodlu açma, önceki iki kazı sezonunda çalışılan alanların kuzeyinde yer almaktadır. 2024 yılı kazı çalışmalarında ilk kez çalışılan alanda, yüzeyde gözlemlenen taş dizilimleri takip edilerek mimari kalıntılar gün yüzüne çıkarılmıştır (Plan: 1). Açmanın güney kesiminde üç oda, üç duvar ve bir giriş tespit edilmiştir. Bu mekânlarda, gaga ağızlı testi parçalarına rastlanmıştır. Açmada ele geçen diğer önemli buluntular arasında hilal biçimli pişmiş toprak objeler, *pitoslar*, çömlekler, ezgi taşları, yoğun korozyona uğramış metal parçaları ve çok sayıda seramik parçası yer almaktadır.

1 2024 kazı sezonunda kazı ekibimizde Doç. Dr. Sercan Acar ve Doktorant Onur Kaya Kazı Başkan Yardımcıları olarak görev almıştır. Bakanlık Temsilcisi olarak Yalvaç Müzesi uzmanı Sami Karaman bizlere destek olmuştur. Kazı ekibimizde uzmanlarımız, doktora, yüksek lisans ve lisans öğrencilerimiz Dr. Abdullah Bilen, Melih Ramazan Yüksel, Elmas Kuru, Merve Beşel, Timur Güzey, Saadet Acar, Ayşenur Pala, Muhammed Çurku, Bulut Toksoy, Nisanur Dunderli, Alara Define Öktem, Ayşe Ceren Pekşen, Gülistan Büyükgedik, Betül Yalçın, Gül Cennet Şimşek, Görkem Yılmaz, Esad Kaya, Sude Nur Dilmen, Nigar Kayar ve Eda Nur Çağlı tam ya da kısa dönemli çalışmalara katılmışlardır. Kültürel miras ve belgeleme çalışmaları konusunda Volkan Türel, Ayben Ülkü ve Atıf Ülkü ekibimize destek vermişlerdir. Tüm kazı ekibimize emekleri ve çalışmaları teşekkür ederiz.

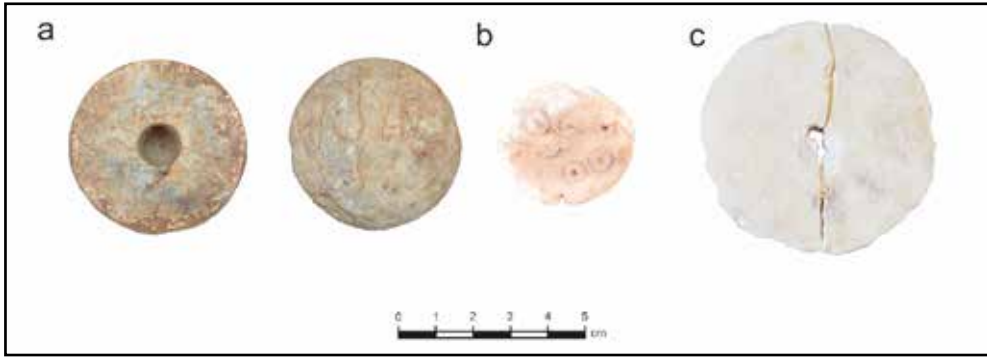

Plan 1: Konya Karahöyük, Güneybatı Alan'da 2022–2024 arası süren çalışmalarda tespit edilen Tabaka 1'e ait evreler (evre 1a ve evre 1b) (Konya Karahöyük kazı arşivi).

Kazının ilk haftalarında, 75.16 numaralı açmanın batı kesiminde üç bebek iskeleti bulunmuş; ilerleyen kazı sürecinde bu sayı toplamda ikisi fetüs olmak üzere 19'a ulaşmıştır. Kazı Başkan Yardımcısı, antropolog Doç. Dr. Sercan Acar ve ekibi tarafından doğumdan sonra bir ya da iki aylık oldukları tespit edilen bebek iskeletlerinin bir tanesi hariç hepsi basit *inhumasyon* gömmelerdir. Özellikle, oda olarak tanımlanan yapıda bulunan bir kremasyon bebek gömmesi kendi dönemi için de dikkat çekicidir. Yanmış kemikler, kırmızı astarlı, minyatür çaydanlık tipi bir kap içerisinde bulunmuştur. Aynı alandan diğer bir gömmenin yanında bulunan çizgisel bezemeli bir ağırşak (KRH 1469) ise ölü gömme hediyesi olarak yorumlanmıştır. Bunun dışındaki gömmelerde hediyeye rastlanmamıştır. Bebek iskeletlerinin yoğun olarak bu alanda yer alması, açmanın ilgili bölümünün yenidoğan bireylerin gömme alanı olarak kullanılmış olduğunu ortaya koymaktadır.

87.01 numaralı açmadaki çalışmalara, güneydoğu köşede yer alan ve 1970'lerde vatan-daşın toprak çekmesi esnasında oluşan yığıntı dolgu içerisinde seramiklerin ayrıştırılmasıyla başlanmıştır. Açmada yapılan derinleşme çalışmaları sonucunda, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan büyük taş temeller ile bir bölümü batı kesitte kalan taş duvarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu taş temeller, açmanın kuzeydoğu köşesinden yön değiştirerek 75.21 kodlu açmaya doğru devam etmektedir. Bu taş temelleri ortadan kesen ve kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu kerpiç tuğlalardan oluşan duvarlar diğer mimari bulgular arasındadır. Devam eden kazı çalışmalarında, 75.21 numaralı açmada söz konusu duvarların devamı da açığa çıkartılmıştır. 87.01 açmasında ele geçen önemli buluntular arasında fayans bir tanrıça (İştar?) figürini (KRH 761), bir el matkabı (KRH 766), tam olarak bulunmuş bir *kantha-*

ros, tam kaideler, *kantharos* ve kaide parçaları ile çok sayıda *pitos* örneği yer almaktadır. 87.01 açmasının kuzeyindeki 75.16 kodlu açmada bulunan ve atık olduğu değerlendirilen bazı *alabaster* parçalarının yanı sıra kireç taşından yapılmış disk biçimli bir obje (KRH 1710) ile *alabaster*den yapılmış kenarlarında çizgisel kanallar olan ve üretim atığı olduğu izlenimini veren tıpa biçimli obje (KRH 1850) bulunmuştur. Yapının doğusuna yayılmış bu objeler bütüncül olarak değerlendirildiğinde, yapıda çeşitli zanaat faaliyetlerinin sürdürülmüş olabileceği düşünülmektedir (Resim: 1).

Resim 1: 2024 sezonundan 87.01 ve 75.16 plankarelerinde bulunan üretimle ilişkili objeler. a) el matkabı (KRH 766), alttan görünüm (solda) ve üstten görünüm (sağda); b) *alabaster* obje/üretim atığı (KRH 1850; üstten görünüm); c) kireçtaşı disk (KRH 1710) (Konya Karahöyük kazı arşivi).

2023 yılında başlatılan ve höyüğün güneybatısının tabakalaşması hakkında bilgi sahibi olmayı hedefleyen 74.23 kodlu yamaç açmasında (*step trench*), bu sezon da çalışmalara devam edilmiştir. Höyüğün güneybatı yamacında yer alan açmada, 2024 yılında yamaca yerleşmiş kerpiç duvarlı konutlara ait kalıntılar tespit edilmiştir. Alanda dört farklı kerpiç duvar uzantısı, dört taban ve dört çöp çukuru belgelenmiştir. Kazı sırasında ele geçen buluntular arasında kırık pişmiş toprak objeler, aşınmış bir bakır alet parçası, çok sayıda çanak-çömlek kırığı, hayvan kemikleri, taşınabilir bir ocak parçası ve öğütme taşları yer almaktadır. Bu veriler, söz konusu alanın höyüğün kenar kuşağında gündelik yaşamın sürdürüldüğü bir yerleşim bölgesi olarak işlev gördüğünü düşündürmektedir.

74.23'teki çalışmalar sırasında, açmanın ikinci basamak seviyesinde yer alan kerpiç duvarın dibinde bir bebek iskeleti bulunmuştur. Diğer bebek iskeletlerinden farklı bir alana defnedilmiş olan bu bebeğin (KRH 1024), iskelet yapısında belirlenen bazı anomali, bebeğin bir genetik hastalığa sahip olmuş olabileceğine işaret etmektedir. İskelet üzerindeki antropolojik çalışmalar tamamlanmış olmakla beraber, hastalığın tespiti için detaylı çalışmalar devam etmektedir.

2022–2024 kazılarının ilk değerlendirmelerine göre, Güneybatı Alan'da ilk tabakanın (Tabaka I, *Level I*) (en az) iki evreli olduğu tespit edilmiştir (Plan: 1). Evre 1a (*Phase 1a*)

yüzeyle toprağı ve hemen altında açığa çıkartılmıştır. Bu evrede doğal aşınma ve toprak alımı gibi faaliyetler sebebiyle çok parçalı ve tam mimari plan vermeyen duvarlar ve bozuk temeller bulunmuştur.

Evre 1b'de (*Phase 1b*), sebebi bilinmeyen doğal bir tahribat olayına müteakip malzemelerin hızlı bir şekilde gömüldüğüne dair kanıtlar gözlemlenmiştir. Bu evrede daha anlaşılır planlar veren mimari yapılar ve büyük depolama küpleri bulunmuştur. 2023 sezonundaki çalışmalarda ilk defa açığa çıkartılmaya başlanan bu evredeki yapılar, depo ve işlik alanları olarak tanımlanmıştır. Taş temelli, kerpiç duvarlı bu yapılarda ayrıca inşa malzemesi olarak ahşaplar da kullanılmıştır. Yapılan tür tayininde ardıç ve sedir oldukları belirlenen bu ahşaplardan özellikle ardıç numuneler, tarihlendirme çalışmalarında önemli sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır.² Ardıç numuneler üzerinde gerçekleştirilen sistematik dendrokronoloji çalışmaları, bu evreyi MÖ 1518 ve sonrasına tarihlendirmektedir. Aynı alanda, *pitos* içerisinden toplanan tahıllardan alınan bir radyokarbon numunesinden (KRH 734) sağlanan yaş tayini ise MÖ 1432±74 yılını vermiştir. Bu çalışmalar sonucunda Güneybatı Alan'da 1b evresi, MÖ 16. yüzyılın sonu ve 15. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir.

BATI ALAN

2023 sezonunda başlatılan 51.20 kodlu açmadaki çalışmalar, bu sezonda da sürdürülmüştür. Alp dönemi kazılarında T açması olarak adlandırılan alanın hemen güneybatısına konumlandırılan açmada (Dardeniz vd., 2024), 2024 sezonunda da derinleşilmeye devam edilmiştir. Bu sezonda, alanın batı köşesinde kesite doğru devam eden taş dizileri açığa çıkartılmıştır. Bu taş dizileri, Alp döneminden kalma T açmasındaki taş sıra ile birleşir bir görünüm sergilemektedir.

51.20'de tespit edilen mimari kalıntılar bu aşamada sınırlı olmakla beraber 2023 yılında tespit edilen giriş alanının önünde, taş temelin hemen üzerine kerpiç duvarın altına yerleştirilmiş bir metal kap (KRH 1285), 2024 sezonunun önemli buluntuları arasında yerini almıştır. Oldukça yoğun şekilde korozyona uğramış olan bu kabın hayvan başlı (?) bir kulbu olduğu anlaşılmaktadır. İçerisinde yanmış tohum parçaları olduğu gözlemlenen kap, henüz detaylarını bilmediğimiz bir ritüelin parçası olsa gerektir. Alanın yoğun olarak karşılaşılan buluntuları arasında, kırık yonca ve gaga ağızlı testi parçaları, oyuncak araba tekerlekleri, damgalı ve damgasız hilal biçimli objeler sayılabilir.

NEKROPOL ALANI

Konya Karahöyük'te, Alp döneminde A çukuru olarak tanımlanan alanın yanına konumlandırılan ve nekropol alanı olarak düşünülen 53.24 plankaresinde çalışmalar, 2023

2 Konya Karahöyük dendrokronoloji çalışmaları, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesinden Prof. Dr. Ünal Akkemik ve Prof. Dr. Nesibe Köse tarafından sürdürülmektedir. Konu ile ilgili detaylı yayınlar hazırlık aşamasındadır.

yılında başlamış ve 2024 yılında da devam etmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalarda, ilk dönem kazılarının A çukurunda tespit edilen kremasyon ve küp mezarlar ile nekropol alanına dair bilgi edinilmesi hedeflenmiştir. Alanda ilk olarak 2023 yılında 5x5 m'lik bir plankare açılmış (Dardeniz vd., 2025) ve ardından aşamalı olarak alan 10x10 m'ye genişletilmiştir. Bu süre zarfındaki çalışmalarda yoğun bir şekilde kırık seramik ve *pitos* parçaları, çeşitli hayvan kemikleri, belirli alanlarda kül tabakaları, *urne* kapağı parçaları, hilal biçimli objeler, ezgi taşları, metal parçaları ve bebek iskelet kalıntıları ele geçirilmiştir. Ancak, 2024 sezonunda da Alp'in nekropol alanı olarak bahsettiğine (Alp, 1954) benzer kalıntılara ulaşılamamıştır.³

ARKEOBOTANİ ÇALIŞMALARI

Konya Karahöyük'te 2022 yılından itibaren arkeobotani çalışmaları kapsamında sistematik olarak toprak numuneleri toplanmaktadır. 2024 yılı çalışmaları çerçevesinde, arkeobotani uzmanımız Dr. Doğa Karakaya tarafından önerilen Ankara tipi flotasyon makinesi, bazı ufak değişiklikler yapılarak Konya sanayisinde üretilmiş ve bu sezon yoğun bir biçimde flotasyon işlemlerine başlanmıştır (Resim: 2).

Resim 2: Ankara tipi flotasyon makinesi⁴ (Konya Karahöyük kazı arşivi).

- 3 Alandaki kazılar, İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Sercan Acar ve ekibi tarafından sürdürülmektedir.
- 4 Makinenin Konya sanayisinde üretilebilmesi için bizlere destek olan Konya Büyükşehir Belediyesine ve Sn. Enes Muhammed Davarcı'ya şükranlarımızı sunarız.

2022–2024 yıllarını kapsayan üç sezonluk süreçte toplam 89 farklı toprak numunesi alınmış; bu numunelerden yaklaşık 795 litre toprak yüzdürülerek, botani örnekleri toplanmıştır. Özellikle tahıl yoğunluklu örnekler kuru eleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Yapılan incelemelerde, başta arpa olmak üzere çeşitli karbonize tahıl kalıntıları ve üzüm çekirdekleri gibi önemli bitkisel kalıntılar iyi korunmuş biçimde tespit edilmiştir. Özellikle 75.21 açmasında bulunan *pitoların* içerisinde toplanan tahıllar içerisinde ilk bulgulara göre çok iyi temizlenmiş buğday ve arpanın yanı sıra, labada, kara burçak ve bezelye gibi türler yer almaktadır. Yoğun miktarda üzüm, üzüm kabuğu ve sapsı da alanda tespit edilen kalıntılar arasında sayılabilir. Üzüm kabukları üzerinde görülen fermantasyon işlemlerine dair kanıtlar, şarap üretimi faaliyetlerine işaret etmektedir. Bu çalışmalar, seramikler başta olmak üzere arkeolojik verilerle beraber değerlendirildiğinde, 75.21 kodlu açmanın bir bölümün şarap üretimi ile ilişkili olduğu öngörülmektedir. Alandaki arkeobotanik değerlendirmeler sürmektedir.

ZOOARKEOLOJİ ÇALIŞMALARI

2022–2024 sezonlarında, çok miktarda hayvan kemiği sistemli bir şekilde toplanmış ve bağlamsal olarak belgelenmiştir. Toplanan 8377 adet zooarkeolojik numune, incelenmek üzere Gaziantep Üniversitesi Zooarkeoloji Laboratuvarında Doç. Dr. Derya Silibolatlız Baykara'ya gönderilmiştir. İncelenen numuneler üzerinden alınan ilk sonuçlara göre, koyun, keçi ve sığır başlıca grupları oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvanlarda ikincil ürüne (yün), büyükbaş hayvanlarda ise yüke dair izler tespit edilmiştir. Domuz, köpek ve tavşan tespit edilen türler arasındadır. İncelenen kalıntılar arasında yer alan geyik, mağara ayısı, balık kemikleri ve kalamar kalıntıları öne çıkan bulgular arasındadır. Balık kemiklerinin bir bölümü *pitoların* içerisinde bulunmuştur. Bu bağlamlarda bulunan kalıntılar, balıkların tuzlama ve kurutma işlemlerinden sonra *pitoların* yerleştirilip tüketildiklerini akla getirmektedir.

GELECEĞE MİRAS PROJESİ KAPSAMINDA SÜRDÜRÜLEN ÇALIŞMALAR

Höyükte GMP kapsamında sürdürülen çalışmalar, kazıların bitiminden hemen sonra 10 Ekim 2024 tarihinde başlamış ve 12 Aralık 2024 tarihinde sona ermiştir.⁵ GMP çalışmalarının ilk hedefini, Alp dönemi kazılarında açılan C ve O çukurlarının temizlenmesi ve tekrar bilimsel çalışmaya hazır hale getirilmesi oluşturmuştur. Alp döneminde çalışılmaya başlanan ve 1965 yılında 29.1 m derinliğe inilerek höyüğün 27 tabakalı stratigrafisini veren C çukuru, Alp'in "stratigrafik çalışmalara tahsis" ettiğini belirttiği bir alandır. C çukuru hakkında Alp şöyle yazmaktadır: "*Höyük dışında Kuzeyde 1964 yılında açtığımız bir deneme kuyusunda 11.75 metre derinlikte ana toprak tesbit edilmiştir. Höyükte C çukurunda 1964 yılında 17. kata kadar inilmiştir. Bu yıl aynı çukurda dar bir sahada 10 kat daha kazılarak 27. kata kadar inilmiş ve 27. katın altında 1,5 metre kalınlığındaki bir mil tabakasından*

5 GMP kapsamında yürütülen çalışmalarda Bakanlık Temsilcisi olarak Konya Müzesi uzmanı Ayşenur Arar bizlere destek olmuştur. Kendisine özverili katkılarından dolayı teşekkürü bir borç biliriz.

sonra 29.10 merte⁶ derinlikte ana toprak bulunmuştur.” (Alp, 1966: 493).

Alp'in oldukça derin olarak kazdığı bu çukur, zamanla hafriyatla ve doğal etki ile dolmuş ve yer yer çöküntüler meydana gelmiştir. GMP kapsamında bu alanda özellikle tabanda ve doğu kesitinde kapsamlı bir temizlik faaliyeti gerçekleştirilmiş, çukurun kesiti ilerleyen sezonlarda çalışmaya hazır hale getirilmiştir.

Çalışma dahilinde temizlenen bir diğer alan, Alp dönemi kazılarında açığa çıkartılan ve L sarayı olarak adlandırılan alanın hemen batısında yer alan O çukurudur. Bu çukur, MÖ 2. binyıla ait mühür ve mühür baskıları koleksiyonunun büyük bir bölümünün ortaya çıkarıldığı alandır (Alp, 1994). Yine bu alanda da kesitte, hafriyat ve doğal yollarla dolmuş tabanda, yoğun bir çöp temizliği gerçekleştirilmiştir. Tüm alanlar, temizlik çalışmalarının bitiminden sonra tel çit ile çevrilerek koruma altına alınmıştır.

Başta höyüğün Alp tarafından ortaya koyulan 27 tabakalı stratigrafisini veren C çukuru olmak üzere, C ve O çukurlarında kapsamlı kesit temizliğinin ve tarihlendirme için örneklenmesinin, 2025 sezonundan itibaren başlatılması planlanmaktadır.

SONUÇ

Konya Karahöyük'te 2024 kazı sezonunda, toplam beş farklı aşmada sistematik olarak sürdürülen çalışmalar, ilk kez 2023 sezonunda belgelenen MÖ 16. yüzyıla tarihlenen yerleşim evresine ilişkin verileri önemli ölçüde arttırmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular, höyüğün Geç Tunç Çağı I Dönemi'nde de iskân edildiğini açıkça ortaya koymakta ve Konya Ovası'nın Tunç Çağı dinamiklerini anlamak için sağlam bir temel sunmaktadır. Mutlak tarihlendirme yöntemlerine göre sonuçlar, yerleşim faaliyetlerinin en azından MÖ 16. yüzyılın sonlarına kadar kesintisiz sürdüğünü; hatta MÖ 15. yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini göstermektedir. Bu bulgular, yalnızca Konya Ovası özelindeki kronolojik dizilimlerin değil, aynı zamanda Orta Anadolu'nun güneyinin bölgesel ve tarihsel çerçevesinin de daha geniş bir biçimde yeniden değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

TEŞEKKÜR

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü-müze, Konya Valisi Sn. İbrahim Akın'a, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne, Konya Arkeoloji Müzesi Müdürü Sn. Ömer Faruk Türkan'a, Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Uğur İbrahim Altay ve Genel Sekreter Sn. Ercan Uslu'ya, Kültür Daire Başkanı Sn. Coşkun Bilgi ve Konya Büyükşehir Belediyemizin kazımıza destek olan tüm birimleri ve personeline, Sn. Enes Muhammet Davarcı'ya ve kazıda emeği geçen tüm öğrencilerimize ve emekçilerimize teşekkürü bir borç biliriz.

6 Metinde 'merte' olarak yazıldığından aynı şekliyle bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alp, S. (1954). Haberler Karahöyük Kazısı, Belleten (Haberler) XVIII/71: 402-404.
- Alp, S. (1966). Karahöyük Kazısı, Belleten (Haberler) XXX/119: 493-494 Alp, S. (1994). Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Dardeniz, G. (2024a). Konya Karahöyük Kazıları 2022 Sezonu, 43. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 1, s. 471-479.
- Dardeniz, G. (2024b). Konya Karahöyük Kazıları Prof. Dr. Sedat Alp Dönemi (1953–1992) Çalışmalarının Bir Özeti ve Yeni Dönem Kazılarının Başlangıcı (2022-), Arkeoloji ve Sanat, 175, s. 37-56.
- Dardeniz, G., Güzey, T., Kaya, O., Beşel, M., Kuru, E. (2025). Konya Karahöyük Kazıları 2023 Sezonu, 44. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 2, s. 137-143.
- Dardeniz, G., Özcan, O., Yazıcı, D. (2024), Integrating thermal and optical models with legacy data for spatial inventories, *Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage* 35: e00378. <https://doi.org/10.1016/j.daach.2024.e00378>
- Özdoğru, İ., Dardeniz, G., Özcan, O., Yiğit, F. ve Özçelik, S. (2023). Geophysical and UAV surveys on Konya Karahöyük (central Anatolia, Turkey), *Advances in On-Geophysical and Archaeological Prospection* (Proceedings of the 15th International Conference on Archaeological Prospection, Kiel, Universitätsverlag Kiel. s. 209-212.

OLYMPOS KAZISI 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN*

Muradiye BURSALI

Seçkin EVCİM

Halil Mert ERDOĞAN

Olympos Antik Kenti 2024 yılı çalışmaları 02.01.2024-03.03.2024 tarihleri arasında müze denetimli olarak basit onarım ve buluntu çalışmalarıyla sürdürülmüş; 04.03.2024-31.12.2024 tarihleri arasında ise “Geleceğe Miras Projesi” kapsamında arkeolojik kazı ve onarım çalışmaları yapılmıştır¹. Çalışmalar Piskoposluk Sarayı, I No.lu Kilise ve III No.lu Kilise gibi anıtsal yapılarda, ayrıca Kuzey Nekropol, Nekropol Caddesi aksı ve Değirmen Kanalı’nda sürdürülmüştür (Plan: 1).

Piskoposluk Sarayı Çalışmaları

Piskoposluk Sarayı (*Episkopeion*) yapı topluluğu kentin kuzey bölümünün merkezinde, S6/VIII, S7/VII-VIII sektörlerinde yer alır. Yaklaşık 128x68 m ölçülerindeki kompleks, Erken Bizans Dönemi için kentin en anıtsal yapısıdır. Roma Dönemi Tapınak Alanı, alanın doğusundaki Köprü Caddesi’ne olan kısım ve Kuzey Liman Caddesi üzerindeki *stoanın* bu alanları sınırlayan bölümü *Episkopeion*’un sınırlarını oluşturur. *Episkopeion* inşasında tapınak tüm mimari unsurlarıyla korunacak şekilde mekân olarak değerlendirilmiş; ancak *stoaya* ait sütunlar sökülerek *stylobat* üzerine çevre duvarı yapılmıştır. Roma Dönemi evresinin MS 2. yüzyılın ikinci yarısında, Bizans

* Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN; Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 20070-Denizli/TÜRKİYE, E-posta: gokcenko@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6471-7460.

Doç. Dr. Muradiye BURSALI; Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 20070-Denizli/TÜRKİYE, E-posta: muradiyeb@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2580-3999.

Doç. Dr. Seçkin EVCİM; Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 52200-Altınordu-Ordu/TÜRKİYE, E-posta: seckinevcim@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2082-1247.

Dr. Öğr. Ü. Halil Mert ERDOĞAN; Antalya Belek Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Mimari Restorasyon Programı, 07000-Antalya/TÜRKİYE, E-posta: halil.erdogan@belek.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8119-7196.

1 Çalışmalara Pamukkale, Akdeniz, Anadolu, Marmara, Ordu, Antalya Belek, Koç ve İstanbul üniversiteleri gibi farklı kurumlardan araştırmacılar, uzmanlar ve öğrenciler katılmıştır. Bakanlık yetkili uzmanı olarak Konya Mevlâna Müzesi Müdürlüğü uzmanı Nevzat Akbaş, İzmir Müzesi Müdürlüğü uzmanı Sedrettin Ögünç ve Side Müzesi Müdürlüğü uzmanı Fatma Tufan görev almıştır.

Çalışma iznini veren Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne; Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne, Antalya Müzesi Müdürlüğüne, Türk Tarih Kurumu Başkanlığına, Pamukkale Üniversitesine; sponsorluk desteğinde bulunan Servo Savunma AŞ’ye, Yaşam Hastaneleri AŞ’ye ve aynı destekte bulunan Olympos Sheriff Pansiyon’a teşekkür ederiz.

Olympos Kazısı, Türk Tarih Kurumu tarafından 2024 yılında Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bilimsel Araştırma ve Çeviri Projeleri Yönergesi kapsamında TP4-1895 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Dönemi yapılarının ise MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ve 6. yüzyılın ilk yarısı arasındaki süreçte inşa edildiği anlaşılmaktadır. Komplek içerisinde kilise, vaftizhane, rölik şapeli gibi dini yapıların yanı sıra *peristyl* (sütunlu avlu), *triclinium* (toplantı/yemek salonu), mutfak, işlikler, piskopos konutu ve görevli/din adamı odaları gibi yapılar yer alır².

2024 sezonu kazı çalışmalarında Piskoposluk Sarayı içerisinde Piskoposluk Sarayı Kuzeybatı Mekânlar olarak tanımlanan M-7, M-8, M-9, M-10 ve M-12 mekânlarında³, *viridarium* kuzey ve batı koridorlarında, çevre duvarı kuzeyinde yer alan M-13b mekânında ve Güney *Stoa* Doğu Kanat'ta (GS-DK); ayrıca kompleksin doğusundaki 19. yüzyıl Değirmen Kanalı'nın içinden geçtiği Piskoposluk Konutu'nun doğu mekânlarında çalışmalar yapılmıştır (Plan: 2, Resim: 1-2).

7.30x7.80 m ölçülerindeki M-7 ve 7.10x7.90 m ölçülerindeki M-8'in benzer niteliklere sahip oldukları anlaşılmıştır. Her iki mekân da doğu duvarlarındaki birer kapıyla koridorla bağlantılıdır. M-9'un ayrıca kuzeydeki koridora açılan bir kapısı daha mevcuttur. Mekânlar merkezden batıya yakın kuzey-güney yönelişli duvarlar ile iki birime ayrılmıştır. Birimler arasında bağlantı sağlayan ikişer yuvarlak kemerli kapı açıklığı bulunur. M-8'de bu kapılardan kuzeydeki sonradan kapatılmıştır. Ortalama +3.60 kot seviyesinde başlayan çalışmalarda +2.70 seviyelerine kadar moloz yıkıntı tespit edilmiştir. Yağmurlu havaların olumsuz şartları nedeniyle buluntu içeren yıkıntı altı kazıları gelecek sezona bırakılmıştır. 7.30x6.10 m ölçülerindeki M-10, Piskoposluk Sarayı kuzey ve batı beden duvarlarının kesişiminde yer alır. Çalışmalar +4.30-2.40 kotlarında sürdürülmüştür. +2.96 kotunda doğuda bulunan kapının eşiği tespit edilmiş ve +2.80 kotunda zemine ulaşılmıştır. Mekânın kuzeybatı köşesinde 2.00x1.95 m ölçülerinde kare planlı bir düzenlemeye, güneybatı köşesinde 1.30x1.45 m ve 1.15x1.45 m ölçülerinde bitişik iki birime, batıdaki birimin içerisinde de eğimli kiremitlerle kaplanmış bir ocak düzenlemesine rastlanmıştır (Resim: 2-3).

M-12a'da çalışmalar +3.85-3.20 m kotlarında sürdürülmüştür. Mekânın merkezinde 1.52x0.52 m ve kuzey duvarı önünde 0.86x0.66 m ölçülerinde tuğla zemin döşemesinin korunmuş kısımları tespit edilmiştir. M-12a mekânının doğu dış cephesinde 2023 yılı çalışmalarında ortaya çıkarılan, bir duvar üzerinde *in situ* tespit edilen sütun ve başlığının bulunduğu alanda +4.55-3.35 kot aralığında kazı çalışmaları yapılmıştır. +3.35 seviyesinde kaidenin oturduğu, küçük boyutlu moloz taşlarla örülmüş duvara ulaşılmış, duvarın iç tarafında (batı) ise tuğla döşeme tespit edilmiştir. M-12b, 5.30x3.90 m ölçülerinde dörtgen bir plana sahiptir. Mekânın güneybatı köşesinde 1.20x1.10 m boyutlarında bir su teknesi açığa çıkarılmıştır. Düzenlemenin kuzey ve doğu kenarı tek sıra taş ile örülmüş olup iç ve dış cepheleri sıvalıdır; doğusunda *in situ* bir künk tespit edilmiştir. +3.08 kotunda su teknesinin zeminine ulaşılmıştır (Resim: 2).

2 Alanın Roma Dönemi için bk.: Öncü 2021, Erken Bizans Dönemi için bk.: Öztaşkın, 2017, s. 49-78. Olympos'un genel mimari kent dokusu ve yapılaşması için ayrıca bk.: Olcay-Uçkan ve Öztaşkın, 2024, s. 564-571.

3 Aynı alanda bulunan M-11'in daha önceki sezonlarda kazısı yapılmış ve mekânın mutfak işlevinde olduğu tespit edilmiştir. bk: Olcay-Uçkan ve Öztaşkın, 2020, s. 34-37.

6.90x6.60 m ölçülerindeki M-13b içerisinde +4.80 kotunda başlayan çalışmalarda mekânın doğu batı doğrultulu bir duvar ile iki birime ayrıldığı tespit edilmiştir. Kuzey birimde duvar kenarlarında ince moloz taşlarla depolama birimleri oluşturulmuştur. Güney birimde kuzey duvar önünde +3.42 kotunda bir kuyu, +2.97-2.63 kot aralığında ise kuzeyden güneye doğru eğimli yerleştirilmiş blok taşlardan oluşan zemin döşemesi tespit edilmiştir. Kuyu hizasında ise tuğla döşeme olduğu görülmüştür. Güneybatı ve kuzeybatı köşelerinde moloz taş birer seki tespit edilmiş, güney duvar önünde ise iki bölümlü küçük bir su havuzu açığa çıkarılmıştır (Resim: 4).

Piskoposluk Sarayı içerisindeki diğer bir çalışma alanı Güney *Stoa* Doğu Kanat (GS-DK) olarak tanımlanan alandır (Plan: 2, Resim: 1). Bu alanda +4.70-2.70 kot aralığında yapılan kazı çalışmalarıyla *stoaya* ait üç dükkân daha ortaya çıkarılmıştır. Alanın geçen sezonlarda kazısı yapılan Güney *Stoa* Batı Kanat (GS-BK) ile benzer şekilde düzenlendiği tespit edilmiştir. Ortalama 4.50x4.20m ölçülerindeki dükkânlar ve *stoa* Bizans Dönemi yapılaşmasında çevre duvarı içerisine alınmış, dükkân sıraları önünde dar bir koridor oluşturulmuş ve koridorun güneyine küçük mekânlar eklenmiştir. Koridorda gerçekleştirilen çalışmalarda 2.75-2.70 kot aralığında koridor dere taşlarından yapılmış zemine ulaşılmıştır. Koridor merkezinde; GS-BK ile benzerlik gösteren; 0.45 m genişliğinde ve 0,70 m derinliğinde doğudan batıya doğru eğimle ilerleyen su kanalı tespit edilmiştir.

19. yüzyıla ait Değirmen Kanalı'ndaki temizlik, onarım ve çevre düzenlemeleri sırasında, kanalın Piskoposluk Konutu üzerinden geçtiği G ve F mekanlarında kazı çalışmaları yapılmıştır (Plan: 2, Resim: 5). Konutun doğu kısmındaki 17.80x7.80 m ölçülerindeki F mekânının girişi güneybatı köşeden sağlanmaktadır. Kapı eşiğine +2.12 kotunda ulaşılmıştır. Batı ve doğu duvarlarında karşılıklı üçer, köşelerde birer payanda yer alır. Duvardaki izlerden mekânın payandalarla taşınan kemerlerin desteklediği beşik tonoz örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Payandalar arasında tuğla kaplamalı sekiler oluşturulmuştur. Mekânın güneydoğu köşesinde 0.50 m genişliğinde, 0.25 m derinliğinde iki niş görülür. Çalışmalarda F mekânının ince bir duvarla iki kısma ayrıldığı görülmüş, kuzeydeki mekâna F-1, yukarıda tanımlanan yapılmış mekâna F-2 adı verilmiştir. F-1 mekânının kendi içerisinde üç bölüme ayrıldığı tespit edilmiş, bu mekânlar F-1/A, F-1/B ve F-1/C olarak adlandırılmıştır. F-1/C mekânında kapının iki yanında yarım daire planlı nişler bulunmaktadır. F-1 mekânları içerisinde yapılan kazı çalışmaları +2.90-1.80 kotları arasında sürdürülmüştür. Toprak içerisinde küçükü büyüklü moloz taşlar, yoğun tuğla parçaları, kiremit parçaları, seramik parçaları ve az miktarda mimari parça gözlenmiştir. Bu mekânda +2.01/+1.80 kotları arasında yoğun miktarda tuğla ve kiremit parçaları gözlenmiştir. Mekânın kuzeybatısındaki 1 m genişliğindeki kapı açıklığı önünde 1.1x0.6 m ölçülerinde bir sondaj açılmış, toprak içerisinde çakıl taşları, kiremit parçaları ve seramik parçaları gözlenmiştir. F-1/A ve F-1/B arasında düzgün sövelere sahip bir kapı yer almaktadır. Kapının tam karşısında bir seki yer alır. F-1/C içerisinde +2.69/2.59 kotları arasında tuğla kaplama bir zemin ortaya çıkarılmıştır. Tuğla kaplamanın kuzeyinde içerisine çatı kiremit döşeli, henüz işlevi anla-

şilamamış bir kanal gözlenmiştir. Tüm bu veriler mekânın konuta bağlı küçük bir hamam olduğunu göstermektedir.

Nekropol Caddesi Çalışmaları

Nekropol Caddesi, kentin kuzeyinde yer alan doğu-batı doğrultulu iki ana aksından biri olarak Kuzey Liman Caddesi'nin kuzeyinde, *nekropol* alanı içerisinde yer almaktadır (Plan: 1). Alanın MS 1.-3. yy. lar arasında *nekropol* olarak, MS 5. yy. dan itibaren ise sivil yerleşim amacıyla kullanıldığı anlaşılmıştır. 2024 kazı sezonunda caddenin farklı kesimlerinde ortaya çıkarılan mezar yapıları, lahitler ve tonozlu mezarlar, özellikle Olympos'un Roma Dönemi mezar mimarisi ile bu bölgenin Bizans Dönemi'ndeki kentsel dönüşümü arasındaki ilişkiye dair önemli bulgular sağlamıştır. 2024 kazı sezonunda tespit edilen mezar yapıları, Olympos'un Roma Dönemi *nekropol* karakterini açık biçimde yansıtmaktadır. Lahitler üzerindeki figürlü kabartmalar dönemin ikonografik tercihleri hakkında bilgi sunarken, tonozlu mezarlardaki *libasyon* künkleri ve podyum düzenlemeleri Güney Nekropol'deki mezar tipolojileriyle uyum göstermektedir. Alanın Bizans Dönemi'nde sivil yerleşim ile çok katmanlı bir kullanım sergilemesi, nekropolün urbanistik düzenlemede belirleyici konumunu sürdürdüğünü göstermektedir.

Caddenin batı ucunda doğu-batı doğrultulu iki podyum açığa çıkarılmıştır. Podyumların kuzeyinde, güneyinde ve batısında birer lahit kapağı bulunmuştur. Bu lahitlerin hemen kuzeyinde ise doğu-batı doğrultulu, bitişik vaziyette dizili altı tonozlu mezarın güney cephesi ortaya çıkarılmıştır (Resim: 6). Bu mezarlardan ikisinin güney cephesinde yazıt bulunduğu tespit edilmiştir; alanda ayrıca bir adet tonozlu mezar yıkıntısı içerisinde ve bir adet de duvarda devşirme olarak kullanılmış olmak üzere toplam dört yeni mezar yazıtı keşfedilmiştir (Demirhan-Öztürk, 2024). Her mezar, kuzey-güney doğrultusunda konumlanan, yaklaşık 50-70 cm uzunluğunda ve 50-55 cm genişliğinde birer duvarla birbirinden ayrılmıştır. Mezarların güney cephesi önünde tespit edilen zeminlerde *libasyon* amacıyla kullanıldığı anlaşılan künkler bulunmuştur. İlgili tonoz mezarların genel karakterine bakıldığında MS 3. yy. a tarihlendirmek mümkündür.

Nekropol Caddesi'nin kuzey kenarında, Yapı Ada V'in güneybatısında yer alan ve S6/IX Sektörü Tonozlu Mezar Odası olarak adlandırılan mezarda iki kademeli bir podyum üzerinde durduğu anlaşılan lahdin teknesi ve kapak kısımları kırık ve mekân içerisine dağılmış durumda bulunmuştur (Resim: 7). Çalışmalar esnasında lahit parçaları arasında bir adet altın yüzük ele geçmiştir. Lahit üzerinde *bukronion*, Nike, Eros, *girlandlar*, tiyatro maski gibi kabartmalar yer aldığı anlaşılmaktadır.

Nekropol Caddesi'nin güney kenarında, Yapı Ada IV'ün batısında yer alan ve S5-IX sektöründe yer alan ve SV/IX sektörü Tonozlu Nişli Mezar Odası olarak adlandırılan yapıdaki çalışmalarda mezar odasının iç kısmı ve çevresindeki düzenlemeler ortaya çıkarılmıştır. Mezar odası girişin iki yanında tuğladan yapılmış yerden yüksek iki nişe ile benzerlerinden ayrılmaktadır. Mezar odası içerisinde lahit podyumu mevcuttur ancak *cupid* kabartmalı lahit

kapak parçası gibi bazı parçalar dışında lahde ait çok az parçaya ulaşılmıştır (Resim: 8). Çalışmalarda podyum çevresinden seramik parçaları, iki adet kandil, bir adet bilezik, deniz kabukları, yoğun şekilde hayvan kemikleri ve boyalı sıva parçaları ele geçmiştir.

Nişli Mezar Odası'nın batısında gerçekleştirilen çalışmalarda ise çok sayıda mekândan oluşan kompleks bir yapı tespit edilmiştir. Mimari karakter ve ele geçen buluntular yapı topluluğunun Erken Bizans Dönemi'nde inşa edildiğini ve sivil konut/atölye olarak kullanıldığını göstermektedir. Mekanların girişleri güney yöndeki Kuzey Liman Caddesi'nden sağlanmıştır. Konutlardan doğudaki kuzey-güney yönde beş mekândan oluşan, batıdaki ise doğu-batı yönde sıralanan üç mekândan oluşan sıralı tiptedir. Yapıların mezar odasını değiştirmeden ve/veya müdahale etmeden, mezar odasının çevresindeki alanı kullandıkları anlaşılmaktadır. Mekânların zeminlerinde küçük boyutlu taşlardan zemin döşemesi bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak zemin düzenlemesi büyük oranda tahrip olmuş, duvarlara yakın kısımlarda yer yer korunabilmiştir.

Nekropol Caddesi'ndeki Yapı Ada V'i kaplayan çok katlı ve avlulu büyük konutta, önceki yıllarda yapılan kazı çalışmalarının devamı niteliğinde avlu kısmında çalışılmıştır. Avlu doğu-batı yönünde uzanan geniş bir koridorla ikiye ayrılmaktadır. Koridorun kuzeyinde yedi mekân yer alır. Bu mekânlardan doğu ve batıdakiler geniş ve kareye yakın planlıdır. Koridorun güney kesiminde ise altı mekânlı bir düzenleme yer alır. Bu mekânlardan merkezdekini üstü açık olacak şekilde düzenlendiği anlaşılmıştır. Bu açık alanın kuzeydoğu köşesinde duvar aksına bitişik olarak 1.50 m çapında bir su kuyusu ortaya çıkarılmıştır. Kuyu içerisinden çeşitli seramik kap formlarına ait seramik parçaları ele geçmiştir. Avlunun beden duvarlarının iç kısımdaki mekân duvarlarına göre daha sağlam ve yüksek seviyede günümüze ulaştığı görülür. Mekânların duvarları ise temel seviyesindedir. Sonraki bir dönemde mekânlar iptal edilerek avlu tamamen çevre duvarlı bir açık alan olarak kullanılmış olmalıdır. Aynı zamanda ana yapının avlu kısmına çıkan kemerli giriş açıklarının sonradan kapatılmış olması da avlunun işlevinin değişmiş olabileceği düşüncesini desteklemektedir.

Kuzey Nekropol Caddesi doğu ucundaki çalışmalar, S6/VIII sektörünün kuzeyinde, Yapı Ada VIII'in güneyinde gerçekleştirilmiştir. Alandaki çalışmalar sırasında caddenin kuzeyinde yer alan anıtsal bir yapının büyük boyutlu kesme taşlardan oluşturulmuş duvarın alt seviyesi ve bir giriş keşfedilmiştir. Merkezde yer alan yüksek söveli 1.70 m genişliğindeki anıtsal girişin iki yanında, doğu ve batı kısımlarda kısmen gözlemlenebilen duvar kalıntılarındaki büyük kesme taş bloklar alçak bosaj iççiliğine sahiptir.

3 No.lu Kilise Çalışmaları

III No.lu Kilise S7/VI sektörünün kuzeybatısında yer almaktadır (Plan: 1). Çevre duvarlarında büyük boyutlu bosajlı kesme taş blokların kullanıldığı Roma Dönemi'ne ait 43.50x37.50 m ölçülerindeki yapı kompleksinin kuzey yarısına inşa edilmiştir. Kilisenin içerisinde olduğu ve "B Yapısı" olarak adlandırılan yapının işlevi şu an için belirsizdir. Bu-

nunla birlikte kentin bu bölgesinde tapınak ve anıtsal mezarlar bulunması nedeniyle yine bir kült yapısı ya da sonradan Piskoposluk Sarayı'na dönüştürülen, kentin ana tapınağının ekseninde yer aldığı kuzey ve güney *stoalara* sahip yapı kompleksi gibi kült yapısı vur-gulu bir kamu binası olma ihtimali üzerinde durulmaktadır⁴. 2024 sezonu çalışmalarında B Yapısı çevre duvarının batı kenarı boyunca açığa çıkarılan ve sonradan -muhtemelen kiliseye dönüştürme aşamasında- kapatıldığı anlaşılan sıralı kapı açıklıkları bu ihtimali desteklemektedir.

Kilise üç *nefli*, *atriumlu* ve tek *apsisli*dir (Plan: 3). Kuzeyinde temsili mezarların bulunduğu büyük bir *eksedra* yer alır. 2016-2022 sezonlarında *naos*, kuzeydoğu köşe odası ve *eksedrada* kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş olup 2023 sezonunda yaklaşık 12x6.50 m ölçülerindeki *atriumda* çalışılmaya başlanmıştır (Öztaşkın, vd., 2025, s. 151-152, Res. 6-7). *Atriuma* giriş güneydedir; bununla birlikte 2024 sezonu çalışmalarında *atriumun* güneybatısından galeri katına ile vaftizhaneye ulaşımı sağlayan mekâna geçiş olduğu, kuzeybatısında ise doğrudan vaftizhaneye açılan bir kapı daha olduğu ortaya çıkmıştır. *Atriumdan naosa* ise her *nef* ekseninde yer alan üç girişle geçilir.

2024 yılı içerisinde yapının güney dış koridor ve bağlantılı mekânlarında, batı dış cephesinde, batı mekânlarında ve *atriumunda* çalışılmıştır. Kilisenin güneyindeki mekânlar kilisenin sonradan içine inşa edildiği B Yapısı olarak adlandırılan ve işlevi henüz aydınlatılmamış Roma Dönemi yapısının güney çevre duvarına kadar uzanıyor görünmektedir. Mekânların kiliseyle ilişkili olduğu yerleşim düzeninden ve bağlantılardan açıkça belli olmakla birlikte işlevleri henüz belirlenememiştir. Bununla birlikte kilisenin şefaât ziyaretleri için kullanıldığına dair veriler bu mekânların ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamakla ilgili kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. 2024 sezonunda güney mekânların çalışılan kısımlarında genel olarak duvar yıkıntıları temizlenmeye çalışılmış olup herhangi bir zemin tespitinde bulunulmamıştır. Güneydeki bu yapı kompleksiyle kilisenin güney cephesi arasında uzanan bağlantı koridorunun doğu uçta kilisenin doğu cephesi hizasında doksan derecelik bir açıyla güneye doğru dönerek devam ettiği anlaşılmıştır. Bu kısımda kuzey güney doğrultusunda devam eden, batıdaki mekâna yakın bir paye sırası ortaya çıkarılmıştır. Payelerden güneydeki ikinciden hemen sonra ikişer sütun kaidesi, sütun ve başlık bulunmuştur. Başlık ve kaideler oldukça sade olup belirgin bir tipi temsil etmezler. Sütunların düşüş pozisyonu ve kaidelerinden batıdaki mekânın giriş açıklığı önünde durdukları anlaşılmakta olup bu giriş açıklığının sundurmasına ait olmalıdırlar. Yukarıda bahsettiğimiz paye sırasını takip eden konumları batıdaki mekânın doğu cephesi boyunca uzanan bir *arkad* düzenlemesi bulunduğunu ve *arkadda* giriş açıklığının sütunlu bir sundurma ile vurgulandığını göstermektedir.

Kilisenin güneybatı köşesindeki 4.30x6.30 m ölçülerindeki Batı Mekân 1'de gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda mekânın küçük bir vaftizhane olduğu ortaya çıkmıştır

4 B Yapısı hakkında işlev önerisi için bk. Öncü, 2021, s. 306-312.

(Resim: 9-10). Vaftizhanenin girişi güneyden, kilise kompleksinin güneybatı köşesindeki hazırlık mekânından (*proaulion*) sağlanmıştır. Vaftizhanenin kuzeydoğu köşesindeki kapı açıklığından ise *atriuma* geçilmektedir. Doğu kenarında, duvardaki küçük *apsise* bitişik, içerisinde kuzey ve güneyden karşılıklı üçer basamak olan bir vaftiz havuz ortaya çıkarılmıştır. Vaftiz havuzu kazısı sırasında içerisinde küçük bir mermer yazıt parçaları halinde ele geçirilmiştir. Yazıtta “Aurarios (Kuyumcu) Ioulianos’un adağı, 1 Nomisma” yazmakta olup bu kişi vaftizhanenin banilerinden olmalıdır. Havuzun zemininde kurşundan yapılmış bir su gideri yer almaktadır. Havuz ve bir parçası olan *apsis*, mermer ve kayrak taşı ile kaplanmış ve kaplamalar önemli ölçüde korunmuştur.

Devam eden çalışmalarda üç *nefe* ayrıldığı ortaya çıkan bu vaftizhane, özgün bir düzenlemeye sahiptir. Başta Olympos Piskoposluk Sarayı vaftizhanesi olmakla birlikte bazilikal planlı vaftizhanelere Erken Bizans mimarisinde az da olsa rastlanır (Evcim ve Özataşkın, 2019, s. 152). Konumuz olan vaftizhane ise bu özelliğe sahip olmakla birlikte orta *nefte*, vaftiz havuzu önündeki üç yönde duvarlarla içinde durulduğunda dışarıyı görmeyi kısıtlayacak bir kabin gibi düşünülmüş kürsüsü ile benzerlerinden ayrılmaktadır (Resim: 10). Şimdilik sadece Olympos’un da içinde bulunduğu Likya Bölgesi’nde, Idyros ve Andriake’de, benzer olabilecek örneklerine (Özoral, 1980, s. 102, Lev. 16c; Çömezoğlu Uzbek, 2023, s. 662-663, fig. 1-2) ulaşılan bu uygulamanın Erken Hıristiyanlık/Erken Bizans Dönemi’nde yetişkin kadınların vaftizinde mahremiyet sağlamak amacıyla yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Ancak henüz net bir değerlendirme için veriler sınırlıdır. Vaftizhanede *nef* ayrımını sağlayan, üzerinde sütun kaideleri olan *stylobat* yükselteleri ortaya çıkarılmıştır. Taş ve tuğla inşa edilen bu yüksek *stylobat* düzenlemelerinin, sütunların arasında duruyor olması gereken levhaları yükselterek yukarıda bahsettiğimiz mahremiyet durumuna destek veriyor olması mümkündür.

Vaftizhanenin kuzey ve güney *nef* zemininde *opus tessellatum* tekniğinde yapılmış mozaikler tespit edilmiştir. Kuzey *nefte* kenar bordürü olarak dalga biçiminde kıvrımlı stilize sarmaşık motifi yer almaktadır. Kenar bordürü üç adet paneli çevrelemektedir. Doğu ve batı paneller içerisinde zıt yönlere dönük, bindirmeli balık pulu deseni görülmektedir. Orta panelde düğümlerle ortada dört yapraklı bir motif oluşturulmuş ve merkezine eş kollu çatal uçlu bir haç koyulmuştur. Güney *nef* mozaığında de üç panel vardır. Doğu ve batı panellerde birbirine geçmeli sekizgenler ana desen unsurudur. Ortadaki panelde ise standart bindirmeli balık pulu deseni yer alır.

Orta *nef* yukarıda bahsettiğimiz *stylobat* düzenlemesiyle birlikte yan *nefler*den 0.10 m kadar daha yüksektir. Güney *neften* orta *nefe* geçişi sağlamak amacıyla kuzey *stylobat* batı duvarla birleştirilmemiş, kısa tutulmuştur. Burada dar bir açıklık yer almaktadır. Bu açıklık orta *nef* ile güney *nef* arası geçişi sağlamaktadır. Benzer uygulama güney *stylobatta* da görülmektedir. Orta *nef* zemininin *opus sectile* döşemeli olduğu tespit edilmiştir. *Opus sectile* zemin bazı kısımlarında çökmelere rağmen eksiksiz durumda bulunmuştur. Döşeme taşları mermer, kireç ve kayrak taşlarından oluşmaktadır. Büyük beyaz altıgenler ve küçük koyu gri/yeşil üçgen kayraklarla altı kollu yıldız motifine dayalı bir tasarım oluşturulmuştur.

Vaftizhanenin kazısı bittikten sonra onarım ve sağlamlaştırma çalışmalarına başlanmıştır. 2024 sezonu sonlarında stylobatlar, kuzey *nef* mozaikleri ve orta *nef* döşemesi temizlenmiş, onarılmış ve sağlamlaştırılmıştır.

Başlangıçta Batı Mekân 2 olarak adlandırdığımız güneybatı köşedeki odanın da vaftizhaneye geçişi sağlayan mekân olarak, vaftiz öncesi adaylara ritüeller hakkında bilgi verilen *proaulion* olarak adlandırılan mekân olduğu anlaşılmıştır (Resim: 9). Güneydoğusundaki kapı ile *atrium*dan mekâna giriş, kuzeyindeki kapı ile de vaftizhaneye geçiş sağlanmaktadır. Mekânın güneybatısında bulunan merdiven kalıntısı *atriumun* ve oradan da *naosun* galeri katlarına ulaşımı sağlıyor olmalıdır. Bu, mekânın ikincil işlevi olup aslında vaftiz adaylarının hazırlandığı mekân olması sebebiyle önemsenmiş ve zemini de mozaikle döşenmiştir. *Opus tessellatum* zemin mozaikinde kenar bordürü olarak asma yaprağı motifi, iç bordürde geometrik motifler ve orta panoda standart bindirmeli balık pulu motifi kullanılmıştır.

Atriumun kazısı büyük oranda önceki sezon gerçekleştirilmiş olup *atrium peristylinin* zemin mozaikleri açılmaya başlanmıştır ve 2024 sezonunda zemin açma çalışmasına kaldığı yerden devam edilmiştir. *Peristylin* kuzeybatı ucunda dikdörtgen çerçeve içerisinde Eirene (εἰρήνη: barış) personifikasyonu olan bir kadın portresi açığa çıkarılmıştır. Kuzeydoğu köşesinde bir diğer personifikasyon olan Pistis (πίστις: inanç) figürü bulunmuştur. Bu figür oldukça tahrip olmuş durumda olmakla birlikte başının etrafında ismi okunabilmiştir. *Peristylin* güneydoğu köşesinde, *atriuma* girişi kapısı önünde ise düğümlü dairesel çerçeve içerisinde Sophia (σοφία: bilgelik) personifikasyonu bulunmuştur (Resim: 11). *Peristyl* mozaikinin 2022 sezonunda bulunan, orta *nef* girişi önündeki Andreia (ἀνδρεία: cesaret) ve 2023 sezonunda açığa çıkarılan güneybatıda, geçiş mekânı girişi önündeki Dikaiosyne (δικαιοσύνη: adalet) personifikasyonları ile birlikte bu beş erdemi ana tema olarak sunan bir tasarıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Portreler arasında düğüm motifleri ile birbirine bağlı paneller içerisinde hayvanlar (köpek, yaban keçisi, kuşlar vs.) yer almaktadır.

2024 sezonu 3 No.lu Kilise kazı çalışmaları sonunda vaftizhanenin zemin döşemelerinde sağlamlaştırma çalışmaları gerçekleştirilmiş, Batı Mekân 2 ve *atriumun* mozaik döşemeleri ise sonraki sezonlarda sağlamlaştırma yapılacak şekilde temizlenip jeotekstil ile kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Buluntu Çalışmaları

Olympos kentinde 2024 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında çok sayıda seramik, maden, cam, kemik obje ve sikke buluntu ele geçmiştir. Dönemlerine göre tipolojik olarak sınıflandırıldığında envanterlik eserler arasında; Erken Bizans Dönemi'ne ait 1 adet bronz kemer tokası, 1 adet bronz sonda, 1 adet bronz *polykandilion* askısı ve 1 adet bronz olta iğnesi ile 2 adet iğ biçimli pişmiş toprak *unguentarium* yer alır.

İğ biçimli *unguentarium* adı verilen kaplar özellikle Doğu Akdeniz'deki kentlerde ele geçen silindirik gövdeli, sivri dipli *unguentarium* tipindedir. MS 6.-7. yüzyıllara tarihlen-

dirilen bu tipin gövdesi kalın, ağzı ise oldukça ince cidarlıdır. Yaklaşık 18-20 cm uzunluğundaki silindirik gövde yüzeyi oldukça pürüzlüdür. Kırmızı renkli astar üzerinde seri üretimden kaynaklanan parmak izleri görülür. Düzensiz fırınlamadan kaynaklanan renk değişimleri mevcuttur. Birçok örnekte gövdenin dip kısmına kısmında yaklaşık 1-1,5 cm boyutunda damga bulunur. Bu damgalar, figürlü tasvirler içerebileceği gibi çoğunlukla Grekçe harflerden oluşturulmuş monogramlardan oluşur. Bu *unguentarium*ların şifa verdiği inanan kutsal yağ ve su taşımak amacıyla üretildikleri genellikle yaygın bir görüş olarak kabul edilir. Ne yazık ki üzerlerindeki monogramlar çoğunlukla çözümlenmemiştir ve az sayıdaki okunabilen örnek de üretildikleri merkeze ya da taşıdıkları maddeye ilişkin bilgi içermez. 2024 kazı sezonunda Olympos Episkopeionu'nda Güney *Stoa* Doğu Kanat koridorunda bulunan bir örnek üzerinde *khristogram* biçiminde yapılmış bir damga görülmesi önemlidir (Resim: 12a). Damga kısmında önemli bir dini sembol bulunması bu örneğin kutsal yağ ve su taşımak amacıyla üretildiğini gösterir.

Roma İmparatorluk Çağı envanterlik buluntuları arasında; 1 adet pişmiş toprak kandil, bronz kaba ait aslan pençesi biçiminde 3 adet ayak parçası, 1 adet bronz tıp aleti, 1 adet kurşun ayna çerçevesi, 1 adet bronz çocuk bileziği ve 1 adet altın yüzük yer alır. Roma Dönemi buluntuları arasında dikkati çeken buluntular S5-IX Sektörü/Tonozlu Nişli Mezar Odası'nda bulunan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait 1 adet bronz çocuk bileziği (Resim 12b) ile S6-IX Sektörü/Tonozlu Mezar Odası'nda lahit içinde bulunan taşı noksan durumda 1 adet altın yüzüktür (Resim: 12c). Nadiren nekropol alanında yer alan mezarlarla bağlantılı olarak bulunan eserlerdir. Bunun nedeni MS 5. yüzyılda Nekropol Caddesi ve çevresindeki mezar alanlarının üzerinde yeni sivil mekânlar inşa edilmesidir. Kazı çalışmaları sayesinde bu dönemdeki inşa faaliyeti esnasında birçok mezara ait duvarlar ve lahitin sökülerek yeni yapılara yer açıldığı tespit edilmiştir.

Etüdümlük nitelikteki maden buluntular arasında; Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait 1 adet bronz çan, Erken Bizans Dönemi'ne ait 1 adet bronz düğme, tıp aletleri arasında 3 adet bronz *spatül*, aydınlatma gereçlerine ait toplam 9 adet bronz kandil tutacağı, askı zinciri ve kanca gibi parça ile mutfak gereçleri arasında sayılabilecek 1 adet bronz kaşık, 2 adet bronz kap tutamağı ile 1 adet bronz maşa, mobilya ve kutu aksamları arasında ise toplam 10 adet olan bronz mobilya çivisi, kaplama parçaları, bronz kutu parçası ile anahtar ve kilit parçaları bulunmuştur. Ticari gereçler arasında 1 adet bronz el terazisi çubuğu, 1 adet bronz kantar ağırlığı, 1 adet bronz kantar kancası ve 2 adet bronz ticari ağırlık tespit edilmiştir. Ayrıca günlük yaşamla bağlantılı 2 adet bronz iğne ve 1 adet bronz olta iğnesi, ayrıca marangozluk/zanaatkârlık gereçleri arasında sayılabilecek 1 adet bronz pergel ayağı görülür. Olympos kentinin batısında yer alan Yapı Ada V avlusunun kuzeybatısında Geç Osmanlı Dönemi'ne ait 2 parça halinde 1 adet bakır bilezik bulunmuştur.

Olympos kenti 2024 kazı ve onarım çalışmaları sırasında toplamda çok sayıda sikke buluntusu ele geçmiştir. Kazı yapılan alanlarda özellikle zemine yakın alt kotlardaki nemli toprak nedeniyle sikke buluntuların büyük kısmı aşınmış ve yoğun korozyonlu

durumdadır. Bu nedenle 410 adet sikke tanımlanamaz haldedir. Boyutları ve yıpranma durumları dikkate alındığında bunların Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerine ait olduğu anlaşılmaktadır. Lejantı okunabilen sikkeler arasında Tetrarşi Dönemi imparatorlarından başlayarak II. Tiberius Constantinus Dönemi'ne kadar devam eden toplam 60 sikke tespit edilmiştir. Ayrıca yine Yapı Ada V avlusunun kuzeybatısında 2 adet I. Manuel Komnenos Dönemi'ne ait *trachy aspron* biriminde (gümüş çukur sikke) bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Çömezoğlu Uzbek, Ö. (2023). Amphorae and utility vessels from Basilica B, Andriake (Antalya, Turkey) (Ed. Valentina Caminnecki vd.), *LRCW 6: Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry Land and Sea: Pottery Routes*. Oxford: Archaeopress, s. 661-674.

Evcim, S. ve Öztaşkın, G. K. (2019). Early Byzantine Churches in Olympos, *Arkeoloji ve Sanat*, 161, s. 129-162.

Demirhan-Öztürk, E. (2024). New Inscriptions from Olympos (Lykia), *Libri*, 10, s. 85-97.

Olcaç Uçkan, B. Y., Öztaşkın, M. (2020). Olympos Piskoposluk Sarayında Yeni Sonuçlar. *Anmed* 18, s. 34-37.

Olcaç-Uçkan, Y. ve Öztaşkın, G. K. (2024). Olympos Excavations (Ed. Engin Akyürek ve Merve Özkılıç), *A Century Of Byzantine Studies In Turkey: Papers From The Sixth International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium*. İstanbul: Koç University, s. 561-572.

Öncü, Ö. E. (2021). The Northern District of Olympos (Lycia) in the Roman Period, *Cedrus*, 9, s. 303-321.

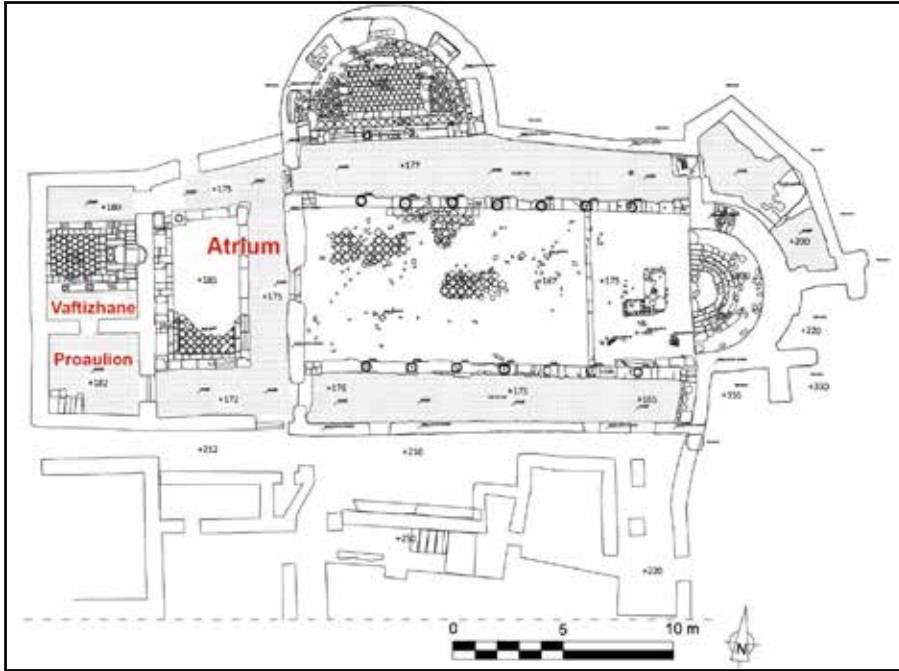
Özoral, T. (1980). Idyros Kazısı (1976-1977) (Ed. Henri Metzger), *Actes du Colloque sur la Lycie Antique, Istanbul 13-14 Octobre 1977*. Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient Adrien Maisonneuve, s. 101-106.

Öztaşkın, G. K. (2017). Olympos Kenti Episkopeion Yapı Topluluğu (Ed. B.Yelda Olcaç Uçkan), *Olympos I: 2000-2014 Araştırma Sonuçları*. İstanbul: Koç Üniversitesi, s. 49-78.

Öztaşkın, G. K.; Evcim, S.; Bursalı, M. (2025). Olympos Kazısı 2023 Yılı Çalışmaları (Ed. Soner Ateşoğulları), *44. Kazı Sonuçları Toplantısı*. C. 2, Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s. 145-163.

Plan 2: Olympos Piskoposluk Sarayı (*episkopeion*) Planı.

Plan 3. Olympos 3 No.lu Kilise Planı.

Resim 1: Olympos Piskoposluk Sarayı (*episkopeion*) hava fotoğrafı.

Resim 2: Kazı çalışmaları öncesinde ve sonrasında Piskoposluk Sarayı kuzeybatı mekanlar.

Resim 3: Kazı sonrasında Piskoposluk Sarayı M-10.

Resim 4: Kazı sonrasında Piskoposluk Sarayı M-13b.

Resim 5: Kazı sonrasında Piskopos Konutu F Mekânı.

Resim 6: Nekropol Caddesi batı ucunda S5-IX sektöründe bulunan mezarlar.

Resim 7: S6-IX sektöründeki mezar odasında tespit edilen lahit.

Resim 8: S5-IX sektöründeki Nişli Mezar Odası ve lahit parçası.

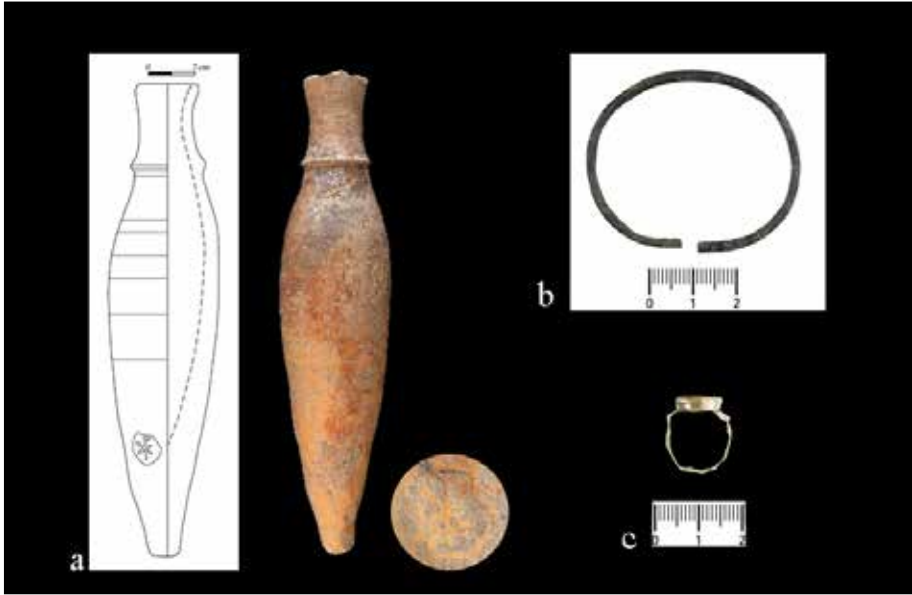
Resim 9: 3 No.lu Kilise *atrium*, vaftizhane ve vaftizhane giriş mekânı.

Resim 10: 3 No.lu Kilise vaftiz havuzu önündeki kürsü.

Resim 11: 3 No.lu Kilise *atrium* mozaikleri.

Resim12: *Khristogramli unguentarium* (a), bronz bilezik (b), altın yüzük (c).

AİZANOİ 2024

Gökhan COŞKUN

Fikret ÖZBAY

Figen ÇEVİRİCİ COŞKUN

Hüseyin USTA

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 05.04.2024 tarih ve E-94949537-160.01.01[160.01.01.43.1]-4982328 sayılı ruhsatı ile Kütahya'nın Çavdarhisar ilçesinde yer alan Aizanoi Antik Kenti'ndeki kazı çalışmaları 02.05.2024-01.08.2024 tarihleri arasında Uşak Müze Müdürlüğü'nden Firdevs Koçer Sağlan, 01.08.2024-27.12.2024 tarihleri arasında ise Ankara Etnografya Müzesi uzmanlarından Bakanlık Temsilcisi Aslan Çakır'ın denetiminde gerçekleştirilmiştir.

Aizanoi Antik Kenti'ndeki 2024 yılı kazı ve koruma-onarım çalışmaları; Tiyatro-Stadion Kompleksi, Zeus Tapınağı, *Agora*, Penkalas Çayı Batı Yakası, Meter Steunene Kutsal Alanı ve Kuzey Nekropolis olmak üzere başlıca altı farklı sektörde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalara ek olarak, koruma onarım çalışmaları kapsamında tiyatroya ait mimari öğelerde tasnif ve temizlik çalışmalarının yanı sıra, yukarıda belirtilen alanlarda açığa çıkarılan mimari parçalarda markalama çalışmaları da sürdürülmüştür.

Kazı çalışmalarında ele geçen metal, cam, kemik, mermer eserler ile seramiklerin temizlik, tasnif, konservasyon, çizim, fotoğraf ve envanter sürecini kapsayan laboratuvar ve depo çalışmaları arazi çalışmalarıyla birlikte eşzamanlı olarak yürütülmüştür (Plan: 1).

TİYATRO-STADİON

Tiyatro-Stadion Kompleksi'nde kazı çalışmaları, *stadionun* doğu tribününün orta ve kuzeybatı bölümlerinde gerçekleştirilmiştir. F7-40/50/60/70 ile F8-31/41/51/61 plankarelerinde, “orta bölüm” olarak adlandırılan alanda yapılan kazılar sonucunda, tribünün çökmüş vaziyetteki üst kısmının kalıntıları açığa çıkarılmaya başlanmıştır. Bu alanda tribünün üst kısmına ait doğu-batı doğrultulu ve birbirine paralel olan dokuz adet temel duvarı gün yüzüne çıkarılmıştır. Ortalama genişlikleri 1.15 m olan bu temel duvarları kireç harçlı moloz taşlarla örülmüştür. Duvarlar arasındaki mesafe 1.90-2.00 m arasında değişmektedir ve bu kısımlar toprak dolgu içermektedir. Bu alanda yapılan kazı çalışmaları esnasında çökmüş vaziyetteki mermer oturma basamağı blokları da tespit edilmiştir. Ancak kazılan alanın genişliği göz önünde bulundurulduğunda söz konusu blokların sayısının az olduğu görülmektedir ki; bu durum sonraki dönemlerde başka yapılarda kullanılmak üzere buradan blokların taşındığını göstermektedir.

Stadionun doğu tribününün kuzeybatı kesiminde, E8-60/70/80 plankarelerinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda, doğu tribünün alt kısmına ait oturma basamakları

ve podyum blokları gün yüzüne çıkarılmaya başlanmıştır. Oturma bloklarının uzunlukları 1.00 ile 3.25 m arasında değişmekte olup genişlikleri 0.80 m, yükseklikleri ise 0.35 m olarak ölçülmüştür. Bu alanda oturma basamakları orijinal aksından aşağıya doğru biraz kaymış durumdadır (Resim: 1).

ZEUS TAPINAĞI

Aizanoi Antik Kenti merkezinde, bir höyük üzerine inşa edilmiş olan Zeus Tapınağı'nın güney platformunun doğu kısmında, platformun dolgusunu ve tapınağa ait olası enkaz bloklarını açığa çıkarmak amacıyla kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Arazinin mevcut durumu göz önünde bulundurularak, 21.00x11.00 m ölçülerinde güney yönünde eğimli olarak sürdürülen çalışma sonucunda güney platformunun kireç harcı ve moloz taşlarla oluşturulmuş dolgusu ve tapınağın enkazına ait mimari elemanlar tespit edilmeye başlanmıştır (Resim: 2).

Zeus Tapınağı Koruma-Onarım Çalışmaları

Zeus Tapınağı'nın *pronaos*, *cella*, *opisthodomos* ve *pteroma* zemininde moloz taşlar ve beton kullanılarak yapılmış muhdes döşemenin işlevini yitirmesi sebebiyle koruma-onarım çalışmalarına başlanmıştır. Mevcut sorunların başında, *naos* ve *pteroma* bölümlerinde zeminde yeterli eğimin olmaması sebebiyle yağış sularının düzgün bir şekilde drene edilememesi gelmektedir. Bu durum, yağmur sularının döşeme ve taşlardan sızarak alt katta yer alan tonozlu galeriye (*crypta*) nüfuz etmesine yol açmaktadır. *Cryptaya* sızan yağış suları, özellikle kış aylarında *cryptanın* tonozlu tavanında donup sarkıt oluşumuna neden olmaktadır, zeminde buzlanmaya yol açarak hem yapı sağlığı hem de ziyaretçi güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca bu durum, *cryptanın* yapımında kullanılan bloklar üzerinde tuzların çözülmesine, yüzeylerinde kalker oluşmasına ve lekelenmelere neden olmaktadır. Söz konusu blokların bu denli büyük bir tahribata açık olması, yapının statüğünü olumsuz etkilemekte ve yapının temellerinin oturduğu zeminin suya doyması sonucunda tapınağın bütünlüğünü tehlikeye atmaktadır. Bahsi geçen sebeplerle müdahale edilerek acil önlem alınması gerekli olmuş, Koruma Bölge Kurulunun 8014 sayılı kararıyla *pronaos* ve *cellanın* tamamında, *opisthodomos* ve doğu *pteromada* ise kısmi alanlarda koruma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Uygulama kapsamında, tapınağa ait özgün malzeme olmayan ve sonradan eklenmiş moloz taş döşeme dikkatlice sökülmüştür. Döşemenin altında yer alan çimentolu şap tabakası el aletleri ile temizlenmiş, bu bölümün altında ise beton yüzey tespit edilmiştir. Beton yüzeyde gözlemlenen çatlaklardan su sızıntısını engellemek amacıyla hidrolik kireç esaslı harç hazırlanarak beton yüzeye uygulanmış mevcut çatlaklar bu harçla doldurulmuştur. Ardından, yüzeyin su yalıtımı için üç kat sürme izolasyon malzemesi kullanılarak işlemler sürdürülmüştür. Bu uygulamadan sonra, *cellanın* mevcut duvarlarına zarar vermemek amacıyla, hidrolik kireç bazlı malzeme ile 5 cm yüksekliğinde ve 10 cm genişliğinde bir kuru-

ma bandı oluşturulmuştur. Sürme izolasyon bu sete doğru döndürülerek uygulanmış; böylece özgün mermer blokların altından su sızıntısı önlenmeye çalışılmıştır. Üç katlı sürme izolasyonu korumak amacıyla geotekstil keçe serilmiş; keçenin üzerine ise şap uygulaması yapılmıştır. Bu şap uygulanırken *celladan pronaosa* ve oradan da doğu *pteromaya* ve *peristasisin* doğu sınırına doğru hafif eğim verilerek yağış sularının mümkün olduğunca uzaklaştırılması hedeflenmiştir. Bu eğimli şapın üzerine ise sökülen muhdes moloz taşlar, hidrolik kireç harcı kullanılarak yeniden döşenmiş, derz çalışmaları tamamlanmıştır. Bunlara ek olarak *cella* ve *pronaostaki* orijinal *stylobat* bloklarının arasına ve çatlaklarına hidrolik kireç esaslı harç ile derz yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda müdahale edilen alanlardan *cryptaya* su sızıntısı engellenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki; henüz müdahale edilmemiş olan *naos* duvarlarının altından ve *pteromalardan* sızan sular hala *cryptaya* ulaşabilmektedir. Sonuç olarak; yapılan çalışma sonrasında su sızıntısının % 70-80 oranında önlendiğini söylemek mümkündür (Resim: 3).

Zeus Tapınağı Propylonu Koruma-Onarım Çalışmaları

Agora ve tapınak *temenosu* arasında geçiş sağlayan ve 2021-2022 kazı çalışmalarında açığa çıkarılan *propylonun* merdiven temelleri, moloz taş ve kireç harcı kullanılarak oluşturulmuştur. Her biri yaklaşık 0.90 m kalınlığında ve yaklaşık 1.00 m aralıklarla inşa edilmiş 15 adet temel duvarı, zaman içerisinde doğal etmenlerle tahrip olmanın yanı sıra, modern dönemde yapılan elektrik ve su tesisatlarının geçiş güzergahında olmaları nedeniyle yapısal hasara uğramıştır.

Propylon temellerinde tahribatı önlemek amacıyla koruma-onarım programı kapsamında *capping* uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesinde, temel duvarları üzerinde temizlik çalışması yapılmış; bu işlem sonrasında yoğun tahribata uğrayan bölümler tespit edilmiş; yerinden sökülen ve bağlantısı zayıflamış taşlarda güçlendirme işlemi yapılmıştır. Uygulama sırasında, hidrolik kireç, agrega, kiremit tozu gibi malzemelerden su itici özellikli harç karışımı hazırlanmıştır. Yapının özgün durumuna uygun olacak şekilde, hidrolik kireç esaslı harçla birlikte moloz taş kaplama yapılmış; derzler de aynı harçla yapılarak temel duvarları güçlendirilmiştir. Modern dönemde yapılan müdahalelerle zarar görmüş yerlere de tamamlama çalışması uygulanarak temelde süreklilik ve bütünlük sağlanmıştır.

Merdiven temel duvarlarının her birinin dayandığı 2.20 m genişliğindeki ana duvarın tahrip olmuş kuzey kesimi de moloz taşlar kullanılarak hidrolik kireç esaslı harçla kısmen tamamlanmıştır. Tüm bu uygulamalar sonucunda, *propylon* temelleri hem statik olarak güçlendirilmiş hem de mevcut tahribatın önüne geçilerek yapıya korumaya alınmıştır. Bunların yanı sıra, *propylon* merdivenin yıkık durumdaki güney duvarında kısmi *anastylosis* çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 4).

AGORA

Batı Portiko Güney Kanat

2021 kazı sezonunda tespit edilen ve Batı *Portikoyu* kuzey ile güney kanat olarak ikiye ayıran *Propylonun* güney kanadında kazı çalışmaları yürütülmüştür. Söz konusu alanda yer alan köy evlerinin restorasyon faaliyetleri nedeniyle geçici olarak durdurulmuş olan kazı çalışmaları, 2023 yılında restorasyon projelerinin tamamlanmasının ardından, Batı *Portikonun* güney kanat mimarisinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla tekrar başlatılmıştır. L7-55/64/65/74/75 plankarelerinde yürütülen çalışmalarda ölçüleri 2.00x1.00-1.80x1.04 m arasında değişen doğu-batı doğrultulu mermer taban döşeme gün yüzüne çıkarılmıştır. Yer yer tahrip olduğu görülen taban döşemenin *portikonun* batı sınırını oluşturan kemerli duvara doğru devam ettiği ve kemeri oluşturan kireçtaşı blokları çevreleyen süpürgelik hattıyla son bulduğu anlaşılmıştır.

L7-64/65 plankarelerinde, doğu-batı doğrultulu 2.30 m uzunluğunda bir sütun gövdesi tespit edilmiştir. Zeminde yatay olarak duran söz konusu sütun gövdesinin büyük bir kısmı, *portiko* zemin kotundan daha alt seviyede, gömülü vaziyette olduğu için bu alanda bir sondaj çalışması yapılmıştır. Yapılan sondaj çalışması sonucunda, yanık bir tabaka ve bu tabakanın altında doğu-batı doğrultulu, uzunluğu 2.70 m, genişliği 0.85 m olan çamur harçlı bir duvar açığa çıkarılmıştır. Duvarın kuzey ve güney olmak üzere her iki tarafında da sıkıştırılmış kilden oluşturulmuş bir taban tespit edilmiştir. Sondajdan ele geçen seramikler, Erken Tunç Çağı'na ait çanak, kâse, depolama kapları, üç ayaklı çömleklere ait parçalarıdır. Burada açığa çıkarılan söz konusu kalıntılar Erken Tunç Çağı'na ait yerleşiminin höyüğün doğu yamacında devam ettiğini göstermektedir. Sondaj kesitine bakıldığında, *portikodaki* mermer döşemenin hemen altında küçük boyutlu moloz taşlar ve kireç harcından oluşan bir tabaka gözlenmektedir. Bu veriler ışığında, mermer döşeme yapılmadan önce, kireç harcı ve moloz taşlardan bir alt zemin oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Tüm bunlara ek olarak *portiko* üzerinde belirli aralıklarla devşirme sütun gövdesi ve *arşitrav* gibi mimari blokların doğu-batı doğrultulu olacak şekilde birbirlerine paralel yerleştirildiği görülmüştür. Bu mimari blokların hangi amaçla *portiko* ve *Agora* avlusu zeminine yerleştirildiği henüz tespit edilememiş olsa da bunlar Geç Antik Çağ'daki müdahaleler ile ilişkili olmalıdırlar.

Batı *Portikonun* güneyinde *in situ* durumdaki köşe sütunundan sonraki iki sütunun *Atik-İon* tipindeki kaideleri korunmuş durumdayken, bunlarla *propylon* arasında yer alması gereken diğer sütunların kaidelerinin yerinden söküldüğü tespit edilmiştir. Ancak yerleştirildikleri *stylobat* blokları üzerindeki keski izleri sayesinde kaidelerin özgün konumları net bir şekilde tespit edilebilmektedir. Bu kısımlarda her birinde iki ya da dört tane olacak şekilde zıvana delikleri ve kurşun akıtma kanalları da gözlenebilmektedir. Bu izlerden yola çıkarak, Batı *Portiko* güney kanadı *stylobatı* üzerinde, güneydeki köşe sütunu haricinde, 1.50 m sütun aralığı içeren toplam 12 adet sütunun olduğu anlaşılmıştır. Çalışılan alanın kuzey kısmında ise Zeus Tapınağı *Propylonu*'na ait enkaz açığa çıkartılmış ve buradaki mimari elemanlar belgelenererek kaldırılmıştır.

Portikonun doğusunda, L7-56/65/66/75 plankarelerinde yürütülen kazı çalışmaları sonucunda Agora avlusuna ait mermer taban döşemesi açığa çıkarılmıştır. Taban döşemede kullanılan mermer blokların ölçüleri 0.83x1.13-1.12x2.70 m arasında değişmektedir. Avludan portikoya yükselen basamağın derinliği 37cm, yüksekliği 25.5cm'dir. Portiko önünde çok iyi korunmuş olan avlunun mermer döşemesi doğuya doğru devam ederek açmanın kesitine girmektedir. Açmanın hemen doğusunda yeni restore edilmiş köy evleri bulunduğu için döşemenin devamını açmak şimdilik mümkün değildir (Resim: 5-6).

Doğu Stoa

Doğu Stoa'nın kuzey bölümünü kapsayan 7 No.lu Açma içerisinde yer alan 1, 3, 5 ve 6 No.lu dükkânlarda, mimari yapı ve evrelerini anlamaya yönelik olarak yürütülen kazı çalışmalarına, 2024 yılında devam edilmiş; bu kapsamda söz konusu mekanlar büyük ölçüde açığa çıkarılmıştır. Buradaki dükkânlar büyük oranda tahrip olmuş durumdadır ve genel olarak temel seviyesinde korunabilmişlerdir.

L8-38/39/48/49 plankarelerinin kesiştiği noktada yer alan ve iç ölçüleri 4.35x4.45 m olan 1 No.lu Dükkânın güney duvarı ile dükkânın güneyinde bulunan geç dönem duvarı arasında kazı çalışması gerçekleştirilmiştir. Yapılan kazı çalışmalarında, beyaz renkli harç ve moloz taşlardan oluşan bir duvar enkazı tespit edilmiştir. Duvar kalıntısının konumu ve mimari özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu enkazın 1 No.lu Dükkânın güney duvarına ait olduğu anlaşılmıştır. Çalışmalar sırasında ele geçen buluntular arasında 9 adet sikke, cam boncuk, pişmiş toprak *unguentarium*, seramik parçaları ve az miktarda pembe ve kırmızı renkte boya parçaları yer almaktadır.

3 No.lu Dükkân, 4.40x4.10 m iç ölçülerine sahiptir. Dükkân içerisinde yürütülen seviye inme çalışmaları sırasında, kireç harcı kalıntılarının bulunduğu bir taban tespit edilmiştir. Söz konusu tabanın, kuzey duvar üzerinde kireç harcı ile yapılmış olan sıva ile birleştiği görülmüştür. Kazı çalışmaları sırasında; sikke, hayvan kemiği parçaları, kandil, kâse, tabak, *khytra*, *unguentarium* ve kaba mutfak kabı parçaları ile sarı renkli boya parçaları ele geçmiştir.

İç ölçüleri 3.85x4.20 olan 5 No.lu dükkân içerisinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, dükkânın güney duvarı önünde moloz taşlar ve kırık kiremit parçalarından oluşan bir enkaz tabakası ile karşılaşmıştır. Bu kalıntılarda harç kullanımına rastlanmamış olması, güney duvarında kullanılan yapı tekniğinden farklılık göstermekte ve geç dönemlerde bir müdahalenin varlığını akla getirmektedir. Agoranın farklı yerlerinde yapılan kazılarda da benzer şekilde, geç dönem mimari yapılarının inşasında erken dönem duvarlarının temel olarak kullanıldığı; moloz taş, kiremit kırıkları ve kireç harçsız örülmüş duvarların tercih edildiği görülmüştür. Söz konusu durum, bu dükkânda tespit edilen verileri destekler niteliktedir. Devam eden kazı çalışmalarında alt seviyelerde, sarı kumlu, yumuşak, nemli ve kahverengi tonlarında bir toprak tabakası ile karşılaşmıştır. Bu tabakanın altında ise yoğun miktarda büyük baş hayvan kemikleri tespit edilmiştir. Bazı kemik parçaları üze-

rinde bıçak ve matkap izleri gözlenmiştir. Hayvan kemiği yoğunluğunun artması üzerine, dükkânın güney duvarı önünde 1.00x2.00 m ölçülerinde bir sondaj açılmıştır. Bu sondajla birlikte, dükkânın güney duvarının 1002.65 m kotunda sonlandığı, hayvan kemiklerinin ise bu seviyenin altında da devam ettiği belirlenmiştir. Hayvan kemikleriyle birlikte ele geçen seramik buluntuların değerlendirilmesi sonucunda, bunların dükkânın inşa edildiği Roma Dönemi'nden daha erken bir tarihe ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, alanın erken dönemde olasılıkla bir çöplük çukuru olarak kullanıldığı düşünülebilir.

6 No.lu Dükkânın iç ölçüleri 3.65x4.12 m'dir. Dükkânın kuzey duvarına paralel olarak inşa edilmiş ikinci bir duvar açığa çıkarılmıştır. Geç dönem kullanım evresine ait olduğu düşünülen bu duvarın uzunluğu 3.65 m, genişliği ise 0.65 m'dir. Dükkânın güney duvarı önünde bir adet pişmiş toprak tabak ve bir adet pişmiş toprak *krateriskos* ele geçmiştir. Ayrıca aynı seviyelerde, geç dönem duvarının altında, pişmiş toprak bir kabın içerisinde 11 adet aşık kemiği bulunmuştur (Resim: 7).

PENKALAS ÇAYI BATI YAKASI

Penkalas Çayı'nın batı yakasında 3 No.lu Köprü'nün kuzeybatısında, bir kısmı toprak üstünde olan ve daha önceki kazı ekiplerince bir kapı yapısı veya *heroon* olabileceği düşünülen yapının işlevini anlayabilmek için kazı çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda bir kapı yapısı olduğu anlaşılan yapının doğuda Roma Dönemi'ne ait *aedicula* cepheli bir yapının bir podyumuna bitişik olarak inşa edildiği görülmüştür. 2.85x1.60 m ölçülerindeki bu mermer podyumun ne tür bir yapı ile ilişkili olduğunu anlamak şimdilik güçtür. Çünkü podyumun güney ve batı kısımları özel arazi olduğundan buralarda kazı yapılamamaktadır. Söz konusu podyumun kazısı esnasında bunun kuzeyinde bir başka yapının varlığı tespit edilmiştir. Yine Roma Dönemi'ne ait olan bu yapı, podyumun *krepsini* biraz tahrip ederek buraya inşa edilmiştir. Dolayısıyla podyuma göre daha geç bir tarihte yapılmıştır. Ancak her iki yapının da birlikte kullanılmaya devam edildiği anlaşılmaktadır. Podyumdan daha sonra inşa edilen bu yapı da *aedicula* cepheli bir yapıdır ve işlevi henüz bilinmediği için kazı kayıtlarına "Podyumlu Yapı" olarak geçmiştir. Penkalas Çayı'nın batı yakasındaki çalışmalar bu yapıları anlayabilmek için M7-59/60/68/69/70//78/79/88/89/99/100 plankarelerinde sürdürülmüştür.

Bizans Dönemi Kapı Yapısı

Roma Dönemi'nden daha geç bir tarihte, olasılıkla Bizans Dönemi'nde yapılmış olan kapı yapısı, M7-88/89 plankarelerinde yer almaktadır. Podyumlu Yapı ile onun güneyinde bulunan diğer bir podyumun kesiştiği noktaya dik açıyla inşa edilmiştir. Doğu-batı doğrultulu 12.45x3.40 m ölçülerinde olan kapı yapısı, tamamen devşirme mimari bloklarla oluşturulmuştur. Yapıda kullanılan bloklardan bazılarının Podyumlu Yapı'ya ait olduğu tespit edilmiş olup, geniş ve dar olmak üzere iki ayrı kapı açıklığına sahiptir. Geniş kapı açıklığı 3.70 m ölçüsündedir ve eşik taşı üzerinde, araba tekerleklerinin oluşturduğu belirgin

aşınma izleri gözlemlenmiştir. Bunun doğusundaki, yayaların geçişine yönelik olarak düzenlendiği anlaşılan dar kapı açıklığı ise 1.40 m genişliğindedir. Yapının batı kısmı özel mülkiyete ait olması sebebiyle bu kısımda kazı çalışması gerçekleştirilememiştir (Resim: 8).

Podyumlu Yapı (Aedicula Cepheli Yapı)

1984 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları ile gün yüzüne çıkarılan bu yapının daha sonra toprakla örtüldüğü, açmanın tamamen doldurulduğu bilinmektedir. M7-68/78-79 plankarelerinde açığa çıkarılan yapının cephesi doğuya bakmaktadır. Büyük bir kısmı özel arazide yer aldığı için sadece podyum yüksekliğinde korunabilmiş olan cephesi açığa çıkartılabilmektedir. Bu sebeple de yapının işlevi henüz kesin olarak saptanamamıştır. Yapı cephesinin güneyde korunduğu, kuzeyde ise tahrip edildiği görülmüştür. Mevcut hali ile korunan genişliği 13.80 m olan yapının önünde mermer döşeme olduğu tespit edilmiştir. Bu döşemede kullanılan mermer levhaların ölçüleri 2.75x1.15 m ve 1.10x0.85 m arasında değişmektedir. Yapı, mermer döşeme üzerine yükseltilmiş üç basamaklı bir *krepidoma* üzerinde yer almaktadır. Yapıya ait dört podyum açığa çıkarılmıştır. Profilli *ortostat* blokları ile oluşturulan podyumların her birinin genişliği 2.10 m'dir. Güneyden kuzeye doğru numaralandırıldığında 1. ve 2. podyum arasında 1.38 m'lik bir mesafe vardır ve burada üç basamağı korunmuş bir merdiven bulunmaktadır. Mevcut izler merdivenin bir basamağının daha olduğunu ancak korunamadığını göstermektedir. 2. ve 3. podyum arası ise genişliği 2.10 m, derinliği 1.08 m olan bir niş olarak tasarlanmıştır. 3. ve 4. podyum arasında da yine 1.38 m genişliğinde iki basamağı korunmuş bir merdiven yer almaktadır (Resim: 9). Kısmen tahrip olmuş vaziyetteki 4. podyumun güneyinde bir merdivenin var olduğu ancak korunamadığı tespit edilebilmektedir. Büyük olasılıkla buradaki merdiven daha geniş olup, yapı cephesinin merkezinde yer alıyordu. 4. podyumun iç dolgusunda dikey olarak duran bir *Dor* sütun gövdesi bulunmaktadır. Podyum blokları yerleştirilirken bu sütuna denk gelen bloğun iç kısmının sütun gövdesinin profiline göre yontularak yerleştirilmiş olması, söz konusu sütun gövdesinin *in situ* olabileceğini düşündürmüştür. Bunu anlayabilmek için podyumun içerisinde sondaj çalışması yapılmış ve sütunun mermer bir zemin üzerinde *in situ* olarak durduğu tespit edilmiştir. Podyum inşa edilirken söz konusu sütun, podyum dolgusu içerisinde kalacağı için onu yerinden kaldırmaya ihtiyaç duyulmadığı anlaşılmaktadır. Diğerlerine göre daha kötü durumda olan 4. podyumdan sonraki yapının kuzey kısmının sonraki dönemlerde tamamen sökülüp taşındığı anlaşılmaktadır. Bu alanda yapılan kazı çalışmaları sonucunda doğu-batı ve kuzey-güney doğrultulu çok sayıda duvarın varlığı tespit edilmiştir (Resim:10). Bu duvarlardan kuzey-güney doğrultulu olan DSAD kodlu duvarın *Dor* Sütunlu Avlu'ya paralel olarak ilerliyor olması, onunla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Buradaki bazı duvarların ise Podyumlu Yapı'nın temel sistemi ile ilişkili olabileceği, bazılarının ise daha geç dönemlerle bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Ancak kazı alanının özel mülkiyet sınırına dayanması sebebiyle bu alanda genişlemek mümkün olmamıştır. Söz konusu duvarların ve ilişkili oldukları yapıların kesin bir şekilde anlaşılması ancak buradaki alanların kamulaştırılması sonrasında yapılacak

kazılarla mümkün olacaktır. Bu alanda yapılan çalışmalar esnasında yoğun seramik parçalarıyla birlikte sikke, demir çivi, kemikten yapılmış saç iğnesi ve bıçak sapı ile birlikte bir pişmiş toprak mask ele geçmiştir. Söz konusu buluntular Helenistik Dönem'den MS 2. yüzyıla kadar geniş bir tarih aralığına aittir.

Podyumlu Yapı'nın önünde M7-78-79-88-89 plankarelerinde yapılan çalışmalar esnasında bu yapıya ait olduğunu düşündüğümüz mimari elemanları içeren enkaz kalıntısı açığa çıkarılmıştır. Enkazda tespit edilen mimari bloklar arasında; *pervaz* profilli mimari bloklar, konsollu *geison*, *ranke* bezemeli *friz-arşitrav* bloğu, sütun gövdesi parçası, *kompozit ve Korinth* başlıkları ve bir adet *akanthuslu* kaide yer almaktadır. Mimari elemanların bezemelerinden hareketle bu yapının MS 2. yüzyılın son çeyreği ile ilişkili olduğunu önermek mümkündür (Resim: 9).

METER STEUNENE KUTSAL ALANI

Aizanoi kent merkezinin yaklaşık 4 km kadar güneyinde, Penkalas Çayı'nın batısında, kayalık dik bir yamaç ve üzerindeki düzlükte yer alan Meter Steunene Kutsal Alanı'nda yürütülen kazı çalışmalarında, yamaçtaki mağara girişinin kuzeyindeki platform ve bunun kuzeyinde bulunan kaya sığınağının/oyuğunun içerisine yoğunlaşmıştır. Platformda yapılan çalışmalarda ana kayaya ulaşılrken, kaya sığınağında yapılan çalışmalarda çok sayıda *stucco* parçacığı ve çatı kiremidi parçalarına rastlanmıştır. Çalışmalar sırasında *Akmonia* kentinin III. Gordianus adına bastırıldığı bronz bir sikke, bir pişmiş toprak figürin parçası, bir ağırşak ve üzerinde kırmızı boya ile yapılmış bezemesinin küçük bir kısmı korunmuş olan tek delikli kemik bir obje bulunmuştur. Ele geçen seramikler daha çok Roma Dönemi'ne aittir. Buradan ele geçen malzeme grubu içerisinde en dikkat çekici buluntular ise birkaç parçadan ibaret olan Erken Tunç Çağı'na ait seramiklerdir. Her ne kadar sayıları çok az olsa da bunlar kutsal alanda bugüne kadar tespit edilen en erken tarihli buluntulardır. Bu seramik parçaları, alanın kullanımının bugüne kadar düşünülenenden çok daha erken bir tarihte başlamış olabileceğini düşündürmesi açısından önemlidir (Resim: 11).

KUZEY NEKROPOLİS

Kuzey Nekropolis'te D9-35/D9-36/D9-45/D9-36 plankarelerinde yürütülen kazı çalışmalarında iki adet kremasyon ve bir adet taş sanduka mezar açığa çıkarılmıştır. Oldukça tahrip olmuş olan kremasyon mezarlar, MS 1. yüzyıl ile 2. yüzyıl arasına tarihlendirmek mümkündür. Doğu-batı doğrultulu devşirme mimari bloklar kullanılarak oluşturulan taş sanduka mezarın uzunluğu 2.46 m, genişliği 1.66 m, yüksekliği ise 0.82 m'dir. Mezarın üzerinde yer alan iki kapak taşı korunmuş durumdadır. Mezar içerisinden gelen toprak dolgu toprak niteliğindedir. Çalışmalar sırasında oldukça dağınık biçimde yanmış ve yanmamış insan kemiği parçalarıyla birlikte hayvan kemikleri de ele geçmiştir. Bunların altında ise mezarın batı ucuna toplanmış vaziyette birden fazla bireye ait kemikler tespit edilmiştir. Mevcut veriler göz önüne alındığında en yüksek sayıya sahip bacak kemiklerinden yola

çıkılarak (9 adet femur) mezar içerisinde en az beş bireyden söz etmek mümkündür. Mezarın yapımında kullanılan blokların kent genelinde MS 2. ve 3. yüzyıl aralığına tarihlenen yapıların mimari parçaları olduğu göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu mezarın kullanımı için en erken tarih olarak MS 3. yüzyıl verilebilir (Resim: 12).

KORUMA-ONARIM VE ÇEVRE DÜZENLEME ÇALIŞMALARI

Koruma-Onarım Çalışmaları

Aizanoi Agorası, Zeus Tapınağı *Propylonu* ve Tiyatro-Stadion Kompleksi'ne ait toplamda 30 mimari elemanın (sütun, *parapet*, *arşitrav*, *friz* vb.) koruma onarım çalışmaları yapılmıştır. Çalışma kapsamında söz konusu mimari elemanlar bistüri, fırça spatül ve keski gibi küçük el aletleriyle temizlenmiş, prova sonrası işaretlemeleri yapılarak paslanmaz krom-nikel donatı yardımıyla ve epoksi reçine kullanılarak yapıştırılmıştır (Resim: 13).

2024 yılı koruma-onarım ve çevre düzenlemesi çalışmaları kapsamında tiyatro sahne binasına ait av sahneli frizler, *diazomaya* ait *bisellium* koltukları ve kazı evi sergi alanlarında bulunan mimari blok, mezar *steli*, *bomos* gibi mermer eserlerin üzerlerini kaplayan yosun, kalker, liken ve patina temizliği gerçekleştirilmiştir. Eserlerin temizlik çalışmasında sıcak su püskürtmeli kompresör, bistüri ve yumuşak uçlu fırça kullanılmıştır (Resim: 13).

Çevre Düzenleme ve Markalama Çalışmaları

Çevre düzenleme çalışmaları kapsamında *Agora* Sektörü 5 No.lu Açma'da 2021 kazı sezonunda açığa çıkarılan 1, 2 ve 3 No.lu dükkânların zemininde, kent genelinde yapılan kazı çalışmaları sırasında dağınık olarak ele geçen pişmiş toprak taban tuğlalarından yararlanılarak taban döşeme çalışması gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda, açmanın bilinçli olarak eğimli yapılan kesitlerinin çeşitli iklim ve çevre koşulları ile bozulup tahrip olmasını önlemek amacıyla, bu kesitlerde de amorf niteliğindeki pişmiş toprak taban tuğlası ve çatı kiremidi parçalarından yararlanılarak kaplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Açma kesiti için yapılan bu uygulama *Agora* sektörü 1 ve 2 No.lu açmaların doğu kesiti için de yapılmıştır.

Çevre düzenleme çalışmaları kapsamında, *Agora*, Zeus Tapınağı Temenos Alanı, Tiyatro-Stadion Kompleksi, Kuzey Nekropolis, Macellum, Meter Steunene Kutsal Alanı ve tasnif alanlarında, çalışmaya engel teşkil edebilecek nitelikteki yabancı ve kurumuş bitki örtüsü alandan temizlenmiştir.

Tiyatro-Stadion Kompleksi, Zeus Tapınağı Temenosu ve *Agora*'da yapılması planlanan kazılar ile restorasyon projelerine hazırlık kapsamında, mermer ve kireçtaşından oluşan mimari elemanların her biri numaralandırılarak gruplandırılmış ve bu doğrultuda kapsamlı bir tasnif çalışması gerçekleştirilmiştir (Resim: 14).

Bu çalışmalara ek olarak kent genelinde bulunan mimari elemanlar üzerine taş kalemiyle yazılan envanter numaralarının çevre ve iklim koşulları nedeniyle kalıcı olmaması

problemine çözüm bulmak ve alan düzeninin daha etkin bir şekilde sağlanması amacıyla 6x2.5 cm boyutlarındaki alikobant plakalara numarator kullanılarak envanter numaraları darp tekniği ile basılmış/yazılmış ve bu plakalar mimari bloklara perçinlenmiştir. Çalışmalar neticesinde, Kazı Evi Tasnif Alanı, Tiyatro-Stadion Kompleksi tasnif alanları dahil olmak üzere toplamda 3606 mimari parçanın markalama işlemi tamamlanmıştır (Resim: 14).

BELGELEME ÇALIŞMALARI

2024 kazı sezonunda kentte bugüne kadar henüz çalışma gerçekleştirilememiş olan özel mülkiyete kayıtlı alanlarda -özellikle tarım arazilerinde- uzaktan algılama yöntemleri ile mimari yapı tespiti ve haritalama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, bitkilerde görülen filizlenme ve hasat aralığı da dikkate alınıp yıl bazlı renk değişim anomalileri işaretlenip drone ile tarama amaçlı fotoğraflar çekilerek incelenmiştir. Bitki boylarında gözlemlenen kısalık ve uzunluklardan yola çıkılarak duvar, yapı planı veya geometrik iz tespit edilen alanlar, günlük periyotlar halinde, hava şartlarının imkân verdiği günün farklı saatlerinde fotoğraflarla koordinatlı şekilde belgelendikten sonra, ortofoto çıktıları üretilip hem genel plana aktarılmış hem de düzenli aralıklarla elde edilen görseller arşivlenmiştir (Resim: 14).

Agora, Zeus Tapınağı Temenos Alanı, Kuzey Nekropolis ve kazı evi avlusu sınırları içerisinde güncel kottan 6.00 m derinliğe kadar yer altında bulunan kültür ve jeolojik katmanlar hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla, çalışma yapmaya uygun bölgelerde GPR / Yer Radarı ile tarama çalışması gerçekleştirilmiştir.

Tiyatro-Stadion Kompleksi'ne ait mimari bloklar, Zeus Tapınağı *akroter*leri ve kazı evi tasnif alanında yer alan toplam 602 mimari bloğun güvenli bir şekilde korunmasını sağlamak ve elde edilen verilerle blokların dijital çizimlerinin hazırlanmasında kolaylık sağlanması amacıyla LİDAR tarama yöntemi ile arşivleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle taranan mimari blokların 3D modellerinden yararlanılarak toplamda 149 parçanın çizimi tamamlanmıştır.

LABORATUVAR VE DEPO ÇALIŞMALARI

Depo çalışmaları kapsamında kazı çalışmalarında ele geçen eserlerin envanterleri tutulmuştur. Bu bağlamda temizlik, fotoğraf çekimi, çizim ve katalogları tamamlanan eserler, ele geçtiği tabaka ve benzer örnekler göz önünde bulundurularak tarihlendirilmiştir. Tüm bu veriler *FileMaker* programında oluşturulan veri tabanına girilerek kazı arşiv sisteminde kayıt altına alınmıştır.

2024 kazı sezonu depo çalışmaları kapsamında 34 adet envanterlik nitelikteki eser kayıt altına alınmış ve katalog ve listeleri hazırlanarak Kütahya Müze Müdürlüğüne teslim edilmiştir.

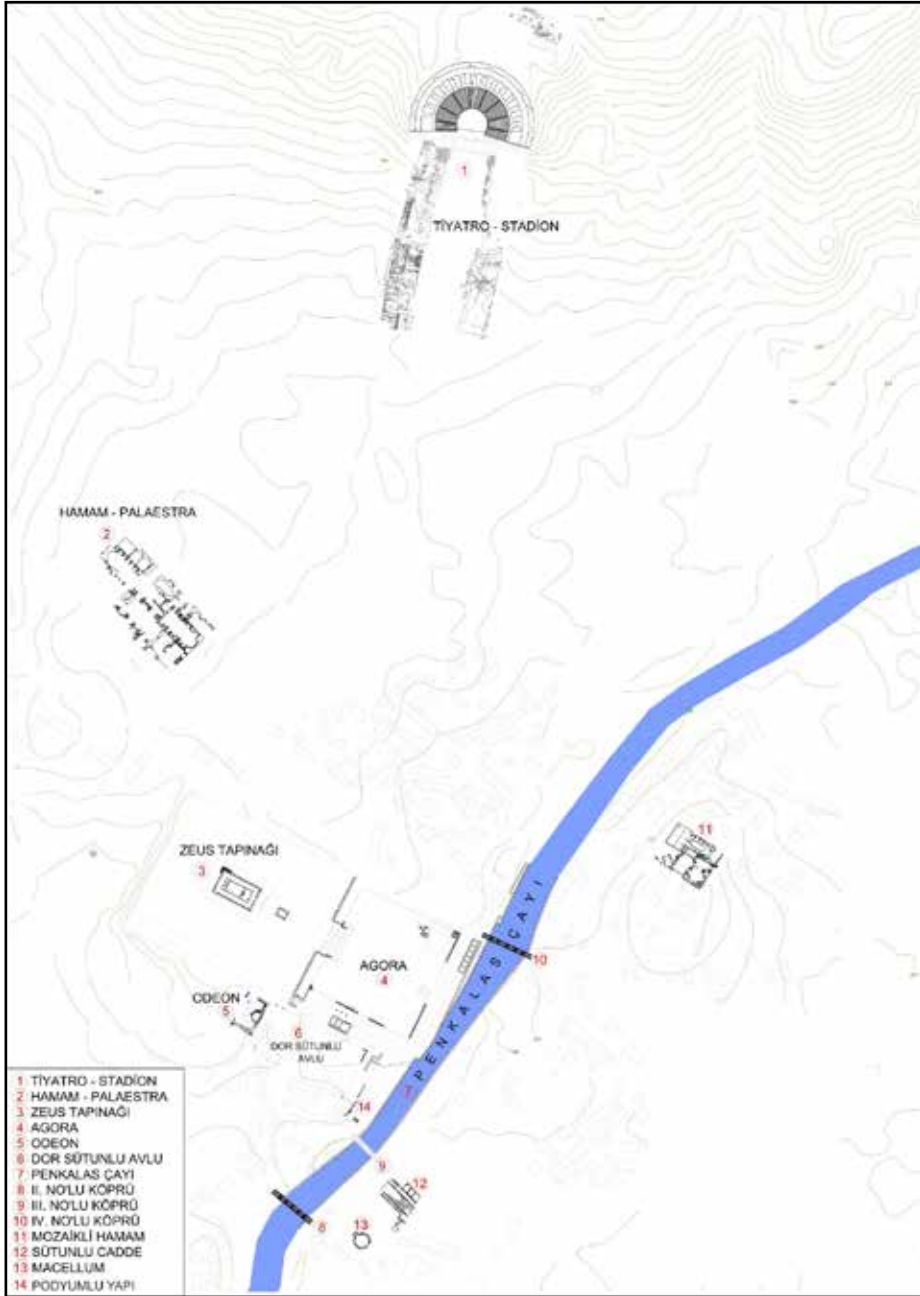
KAYNAKÇA

Coşkun, G., Özbay, Ö., Çevirici-Coşkun F., (2022). Aizanoi 2021, 42. *KST*, Cilt 2, Ankara, s. 419-440.

Coşkun, G., Özbay, Ö., Çevirici-Coşkun F., Usta, H., (2023). Aizanoi 2022, 43. *KST*, Cilt 5, Ankara, s. 185-206.

Naumann, R., Hofmann, A., (1985). Ausgrabungen In Aizanoi 1984, VII. *KST*, Ankara, s. 311-323.

EKLER

Plan 1: Kent Planı.

Fotoğraf 1: *Stadion* Doğu Tribünü: Tasnif ve kazı çalışmaları öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 2: Zeus Tapınağı: Çalışmalar öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 3: Zeus Tapınağı: Koruma onarım çalışmaları öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 4: Zeus Tapınağı Propylonu: Koruma-onarım çalışmaları öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 5: *Agora* Batı *Portiko* Güney Kanadı: Çalışmalar öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 6: *Agora* Batı *Portiko* Güney Kanadı: Çalışmalar sonrası görünümü.

Fotoğraf 7: Agora Doğu Stoa: 1, 3, 5 ve 6 No.lu Dükkânların çalışmalar öncesi ve sonrası görünümü.

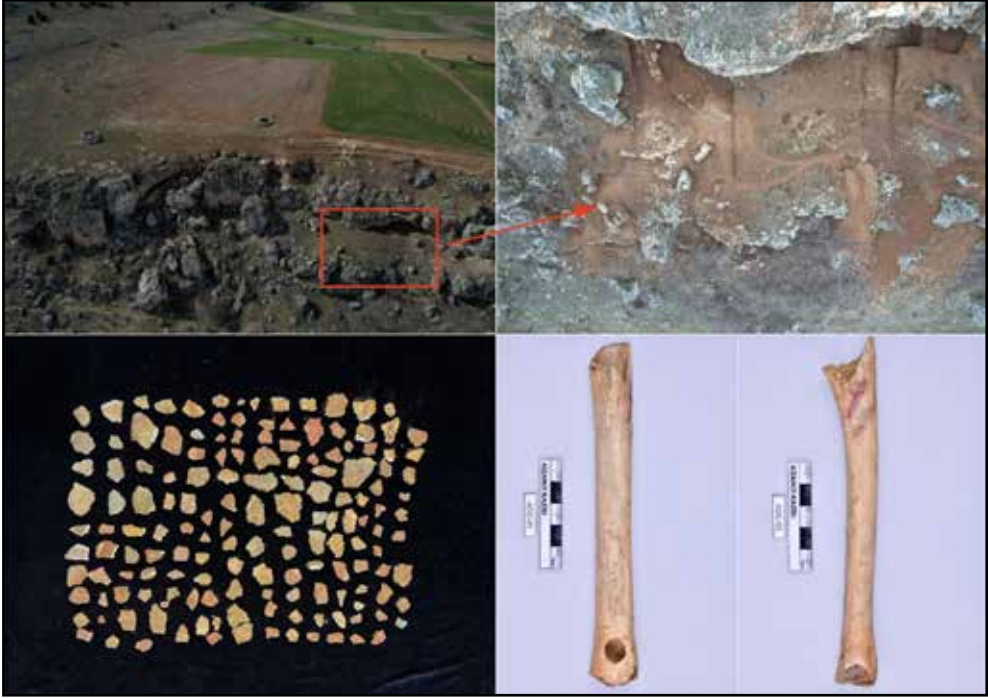
Fotoğraf 8: Bizans Dönemi Kapı Yapısı: Çalışmalar öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 9: Podyumlu Yapı (*Aedicula Cepheli Yapı*): Çalışmalar öncesi ve sonrası görünümü.

Fotoğraf 10: Podyumlu Yapı'nın kuzeyinde yer alan duvarlar.

Fotoğraf 11: Meter Steunene Kutsal Alanı ve buluntu örnekleri.

Fotoğraf 12: Kuzey Nekropolis: Taş sanduka mezar.

Fotoğraf 13: A. Mimari elemanların koruma onarım çalışmaları, B. Mimari elemanların temizlik çalışmaları.

Fotoğraf 14: A. Markalama çalışmaları, B. Tasnif çalışmaları, C. Belgeleme çalışmaları.

PHRYGIA HIERAPOLIS'İ (PAMUKKALE) 2024 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

Grazia SEMERARO*

Phrygia Hierapolis'i'ndeki (Pamukkale-Denizli) İtalyan Arkeoloji Heyeti'nin çalışma dönemi 2 Eylül'de başladı ve 2024 Kasım ayı sonuna kadar devam etti. Kazı çalışmaları 12 Ekim tarihinde sona erdi, ancak restorasyon, düzenleme ve bakım çalışmalarına devam edildi.

Denizli Müzesi iş birliğiyle gerçekleştirilen çalışmalar, İtalyan Üniversitelerinden (Salento Üniversitesinden 7, Messina Üniversitesinden 3, Pisa Üniversitesinden 4 ve Torino Politeknikten 1), Pamukkale Üniversitesinden (3) ve Ankara Üniversitesinden (1) araştırma ekiplerinin katılımıyla gerçekleşti.

Ekip ayrıca 10 Türk arkeolog, restoratör ve mimar ile 20 işçi, uzman işçi (yerel ustalar) ve çalışmalar için işe alınan ve ücreti ödenen toplam 31 personelden oluşuyordu.

Heyetin çalışmaları İtalyan kurumları (Üniversite ve Araştırma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Salento-Lecce Üniversitesi) ve Tofaş-Koç Vakfı tarafından finanse edildi.

Apollon Kutsal Alanı ve Nymphaeum1 (Harita: 1, 24)

Nymphaeum'un kuzeyindeki Apollon Kutsal Alanı'nda gerçekleştirilen uzun bir çalışma, kutsal alanın ilk planına ilişkin önemli sonuçlara ulaşılmasını sağladı. Özellikle 2023 yılı kazılarında tespit edilen sismik olay öncesindeki tabakalar araştırıldı ve Augustus Dönemi sonu-Tiberius Dönemi'nin başlangıcına tarihlenebilecek veriler elde edildi. Helenistik Dönem kutsal alanına tarihlenen, uzunlukları 20 metreyi aşan etkileyici blok yapılar gün ışığına çıkarıldı. Bu sadece kutsal alanın tarihine değil, aynı zamanda Batı Anadolu'daki sismik olayların tarihinin yeniden inşasına da önemli bir katkı sağlayacaktır.

Gerçekleştirilen çalışmalar aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmaktadır:

2021-22-23 yıllarında yürütülen kazıların devamı olarak öncelikle *Nymphaeum*'un kuzeyindeki alanda araştırmalara yeniden başlandı (Semeraro 2023, 2024, 2025), (Resim: 1-2). Son yıllarda izlenen şemaya göre kazı alanı antik yapıların belirlediği sondajlara ayrıldı. 2024 yılı çalışmaları sırasında 3. ve 6. sondajlardaki araştırmalara devam edildi. Bunlara yeni sondajlar eklendi: 7, 8, 9, 10 (Bk. Resim: 1, 3). Önemli sonuçlar aşağıda sunulmaktadır.

* Bilimsel yönetim: Prof. Dr. Grazia SEMERARO, Università Del Salento, Piazza Tancredi, N7-73100 Lecce/ İTALYA, E-posta: grazia.semeraro@unisalento.it, ORCID: 0000-0002-0027-6280.

1 Kazı sorumluları: Dr. Serena D'Alfonso, Gaia Sabetta, Raffaele Rizzo; Annamaria Loconte Scarcelli, Jessica Guillot (Salento Üniversitesi); yardımcıları: İbrahim Mutlu.

1) 3-10 No.lu sondajlar

3/A No.lu Sondaj

2021 kazı çalışmalarında ortaya çıkartılan 6004 numaralı duvarın bitişiğindeki alandır (Semeraro 2023). Kazı çalışmalarında, MS 1. yüzyıla tarihlenen malzemelerin bulunduğu bir dolgu tespit edildi. Yıkıntı halinde bir *dor* sütununun üzerinde yer aldığı ve daha sonra 2023'te kaldırılan, zemin seviyesine işaret eden kırmızımsı bir tabaka gün ışığına çıkartıldı. 2024 kazıları sırasında, Augustus Dönemi'ne tarihlenen malzeme içeren, zeminin alt temellerine işaret eden bir dizi stratigrafik tabakanın kazısı yapıldı. Bu tabakalar, artık mevcut olmayan yapılara ait çeşitli kesitlerin tanınabildiği ana kayanın üzerinde yer almaktadır, bu izler alanın ilk yerleşim evresine bağlanabilir.

Helenistik Dönem'e tarihlenen malzemeler, küçük bir pişmiş toprak baş, gri hamurlu çanak çömlek parçaları (Resim: 4, no. 1, 5) ve *sigillata* keramikler ile kandillerdir (Resim: 4, no. 3, 6, 2, 4, 7).

6 No.lu Sondaj

6 numaralı sondajda (Resim: 1), 2023 yılında ara verilen araştırmalara yeniden başlandı. Bu alanda, MS 1. yüzyıla tarihlenen birkaç kanal yapısı ve Geç Helenistik Dönem'e ait *dor* sütunlarının yıkıntısını kapatan *Dor Portiko* keşfedildi. Yıkıntının bir depremden kaynaklandığı anlaşılıyor.

Kullanım dinamiklerini daha iyi anlamak için, 6427 numaralı kanalın batısındaki sondajın merkezi bölümünün daha ayrıntılı incelenmesine karar verildi (Resim: 1, 3). Kazı, sütunların yer aldığı seviyeden önceki bir dizi taban seviyesini ve ana kayaya kadar uzanan temel seviyelerini belirlememizi sağladı.

Bu tabakaların incelenmesi, yalnızca kutsal alanın en eski taban seviyelerini (Geç Helenistik Dönem'e tarihlenen) belirlememizi sağlaması nedeniyle değil, aynı zamanda bulunan malzemelerin önemli kronolojik veriler sağlaması nedeniyle de çok ilginç sonuçlar verdi. Augustus Dönemi'ne tarihlenen iki adet sikke tespit edildi; biri Augustus'a aittir MÖ 25'e tarihlenmektedir² ve MS 10/9'a tarihlenen diğeri Augustus ve Fabius Maximus'a aittir³ (Resim: 5). Bunlar, sütunların yıkıldığı zeminin altında bulunan bir tabakada (6645)

2 Ephesos

D/[CAES]AR. Augustus'un çıplak başı, sağa doğru

R/AVGVSTVS defne çelengi içinde.

RIC I, s. 80, no. 486. (A. Travaglini).

3 Augustus ve Fabius Maximus, MÖ 10.-9.

D/[FABIOS MAXIMOS]. Fabius Maximus'un çıplak başı, sağa doğru.

R/[IE[RA]P[O]/[L]EITW[N]/DRUAS defne çelengi içinde.

RPC, I, s. 483, no. 2941; *SNG Ashmolean Museum*, no. 1386 (A. Travaglini).

buldukları için, sütunların çökmesine neden olan depremden önceye aittirler. Sikkele-
rin tarihlenmesi, bu depremin MÖ 9'dan sonra meydana geldiğini doğrulamamızı sağlar.
Dolayısıyla, edebi kaynaklarda bahsedilen (ancak Hierapolis'ten söz etmeden) Tiberius
Dönemi'ndeki depremleri düşünmeliyiz: MS 17 veya MS 23 (Ritti 2017, s. 12; Guidoboni,
Comastri, Traina 1994, s. 180 vd.; 185.).

7 ve 9 No.lu Sondajlar

Her iki sondaj da 2023 yılında 6 numaralı sondajda tespit edilen 6455 numaralı yapının
devamını incelemek için gerçekleştirildi. 7 numaralı sondaj, 6 numaralı sondajın genişlediği
Nymphaeum'un kuzey duvarının devamında yer almaktadır (Resim: 1, 3). Sondajın toplam
uzunluğu boyunca, yaklaşık 8 metre uzunlukta, yaklaşık 90 cm genişliğinde ve çok iyi ko-
runmuş büyük traverten bloklardan yapılmış 6455 numaralı duvarın devamı ortaya çıkartıl-
dı. Kazı, kutsal alanın girişine giden patikada kesintiye uğramak zorunda kaldı. 7 numaralı
sondajın sonundan 4,30 metre uzaklıkta açılan 9 numaralı sondajda (Bk. Resim: 1-3), 6455
numaralı duvarın yaklaşık 17 metrelik toplam uzunluğa sahip devamı tespit edildi.

Traverten yapı, 6,40 metre uzaklıkta yer alan 6003 numaralı duvara paraleldir. Her iki
duvar da yıkıntı halindeki *dor* sütunlarının ait olduğu büyük bir yapının temelini oluşturu-
maktadır. Stratigrafik verilere göre, yapı Geç Helenistik Dönem'e tarihlenmektedir.

9 numaralı sondajda yapılan araştırmalarda bir fay hattı tespit edildi. En doğuda yer
alan bloklar, muhtemelen etkileri tüm sondajda görülebilen bir depremin ardından çökmüş
durumdadır (Resim: 6). Kesitten görülebilen büyük bir boşluğun varlığı (Resim: 6) ve
blokların konumu, tüm kazı alanını güney-kuzey yönünde kesen bir fay hattının varlığına
işaret etmektedir.

8 ve 10 No.lu Sondajlar

Bu iki sondaj, 6003 numaralı duvarın doğuya doğru devam edip etmediğini doğrulamak
için gerçekleştirildi. Kutsal alana erişim yolunun ve kazı ve restorasyon şantiye alanının
varlığı nedeniyle, 8 numaralı sondajın (3,30x1,20 m) mermer *Dor Portiko*'nun arkasındaki
alanda, ilk iki sütunun arkasında açılması gerekliydi.

Kazı çalışmalarında, ana kayaya ulaşılarak MÖ 2. yüzyıla tarihlenen malzemeler ve en
alt seviyelerde Augustus Dönemi'ne ait tabakalar tespit edildi. Ayrıca mermer *Dor Porti-
ko*'nun temelleri de ortaya çıkartıldı, ancak 6003 numaralı duvarın devamına dair herhangi
bir kanıt bulunamadı.

10 numaralı sondajda da 6003 numaralı duvarın devam edip etmediğine dair sonuç elde
edilemedi.

En alt seviyelerde, Helenistik Dönem'e tarihlendiği anlaşılan iki traverten blok (6692)
kısmen tespit edildi. Ancak, sondajın güney kenarı yorumlamayı zorlaştırmaktadır. Hele-

nistik Dönem'in diğer unsurlarıyla ilişkisini anlayabilmek için çevredeki kazıların genişletilmesi gereklidir.

11 No.lu Sondaj

9 ve 10 numaralı sondajlar arasındaki alanı keşfetmek için 11 numaralı sondaj açıldı. Bu sondaj, kuzey kesimde temelleri kısmen görülebilen kuzey *portikonun* inşaatına ait MS 1. yüzyıl tabakalarını örten Bizans Dönemi kullanımını ortaya çıkarıldı. Alttaki tabakalarda (6729), ana kayayla temas halinde, MÖ 3.-2. yüzyıllara tarihlenebilecek bazı siyah sırlı parçalar da dahil olmak üzere, çok parçalı malzeme tespit edildi.

Sonuçlar

Özetle, çeşitli kazı çalışmalarından elde edilen veriler, Helenistik Dönem'den Iulius-Claudiuslar Dönemi'nin anıtsallaştırma faaliyetlerine kadar kutsal alanın erken evrelerini daha iyi anlamamızı sağladı. Traverten bloklardan inşa edilmiş olan iki duvar yapısı (6003 ve 6455), kutsal alanın ilk anıtsallaştırılma dönemine aittir ve her ikisi de stratigrafik verilerin gösterdiği gibi Helenistik Dönem'e tarihlenen bir yapıya bağlanabilir. Nitekim, MÖ 2. yüzyılın sonu-1. yüzyılın başına tarihlenen gri hamurlu çanak çömlek, 6003'ün temel tabakalarında bulundu (Semeraro 2023, s. 456; Semeraro 2024 b, s. 419, 428, n. 1, Resim 14). Bu yapının planı daha sonraki araştırmalarla kesinleştirilecektir. Kazı sırasında bulunan *palmet* biçimli *akroter* (Resim: 7) ve bazı traverten *kornişler* gibi mimari öğeler olasılıkla bu yapıya bağlanabilir. 6 numaralı sondajda bulunan yıkıntı halindeki sütunlar da (Resim: 1, 3) Helenistik yapıya aittir. Yukarıda belirtildiği gibi, kazı verileri, sütunların yıkılmasını Tiberius Dönemi'ndeki bir sismik olaya bağlamamızı sağlıyor. Bu bilgi, bugüne kadar edebi kaynaklar veya arkeolojik veriler tarafından belgelenmemiş bir depremi Hierapolis'teki sismik olaylar tarihine eklememizi sağladığı için oldukça önemlidir. Tullia Ritti'nin önerisini izleyerek, MS 23 depremini (Ritti 2017, s. 12), kentin imparatora adanan yeni bir kabile kurarak ona saygı göstermesini, İmparator Tiberius'un olası müdahalesine bağlayabiliriz. İmparatora bir başka önemli saygı göstergesi de yine Apollon Kutsal Alanı'nda görülmektedir: Kutsal alandaki Apollon Tapınağı'nın sütunları, epigrafik verilerin de kanıtladığı gibi Tiberius'a adanmıştır (Ritti 2017, s.326-328). Edebi kaynaklardan bildirildiği üzere, İmparator Tiberius, MS 17 ve 23 yıllarındaki depremlerden etkilenen halklar adına girişimde bulunmuştur. İmparatorun müdahalesini gösteren Pozzuoli'deki kaide (Bk. Guidoboni, Comastri, Traina 1994, s. 183 vd.'deki tartışma), iki depremden etkilenen kentler tarafından Tiberius'a adanmıştır (Ephesos gibi edebi kaynaklarda adı geçmeyen merkezler de dahil).

2) *Nymphaeum* – İç havuz⁴

Çalışmada planlanan faaliyetler arasında, *Nymphaeum*'un ana havuzunu geçen fayın güney ucunda, güney yamacındaki duvarın hemen yanında, 2017 yılı kazılarında yıkıntı halindeki blokların kaldırılması da yer almaktadır (Resim: 2, 8). Başlangıçtan itibaren bunun, olasılıkla anıtın yıkılmasına neden olan depremin etkisiyle fayın içine çökmüş olan ön cephedeki ilk yıkıntının hala sağlam bir kısmı olduğu açıktı. Önceki yıllarda blokların kaldırılması lojistik zorluklar nedeniyle ertelenmişti. Daha yüzeysel ögelerin kaldırılması, yıkıntı halindeki blokların birikintisinin beklenenden çok daha derine inerek fayın iç kısmını havuz düzleminin 4,20 metre altına kadar doldurduğunu ortaya koydu. Bu derinlikte, toprak altından gelen zehirli gaz emisyonları kazının askıya alınmasına neden oldu, dolayısıyla yıkıntı tamamen ortadan kaldırılamadı; toplamda alınan blokların sayısı 43'tür.

Kaldırılan blokların ilk incelemesi, bunların hepsinin güneye bakan sütun dizisinin doğu yarısına ve güneydoğu köşesine ait olduklarının anlaşılmasını sağladı: birinci düzenin *arşitrav* frizleri neredeyse sağlam bir şekilde korunmuştur (Resim: 9, 1) ve *kornişler* daha parçalıdır; ayrıca ikinci düzenin bazı *arşitrav* frizleri, her iki düzenin sütun parçaları ve birinci düzenin kompozit başlığı tespit edildi (Resim: 9, 2). Bu dolgu aynı zamanda muhtemelen yapının duvar örgüsüne ait olan sağlam ve parçalı büyük dörtgen traverten blokları ve çok sayıda traverten parçayı da içeriyordu. Blokların çıkartılması, cephedeki korunmuş mermer ögelerin toplam sayısının artmasını sağladı; bu rakam bugün 364'e ulaştı; bu bağlamda kazı kesitinin incelenmesi, blokların yıkıntısının havuzun orta kısmında da fay içinde devam ettiğini ortaya çıkarttı. Bu nedenle kazının bu yönde genişletilmesi büyük önem taşımaktadır, çünkü bu, yıkıntı halindeki blokların birincil konumlarına ilişkin bugüne kadar mevcut olan tek veridir ve bu, ön cephenin çökme dinamiklerinin incelenmesine yardımcı olacaktır ve cephenin rekonstrüksiyonunun tamamlanmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmalar sırasında yapılan kazılar, *Nymphaeum*'un yapıldığı bölgenin jeomorfolojik yapısı ve yapım yöntemleri hakkında da yeni veriler elde edilmesini sağladı. Aslında, en azından güney tarafta, duvarların temelleri doğrudan ana kayaya dayanmaktadır; bu fayın yan duvarlarında açıkça görülebilmektedir, ancak batı duvarında kaya, muhtemelen *Nymphaeum*'un inşasından önce meydana gelen sismik bir olayın neden olduğu çökme sonucu yaklaşık yarım metre kadar daha aşağıda yer almaktadır.

Güney tarafın temelleri, duvar örgüsünün ayrılmaz bir parçası olan bir kemerle fayı geçmektedir. Kısmen görülebilen kemer şimdi tamamen gün ışığına çıkarıldı. Kemerin işlevi, *Nymphaeum*'un inşasından önce olsa bile, kuzey yamacındaki aynı fay üzerinde bulunan muadili ile benzerdir ve bu nedenle, bölgedeki deprem koşullarından kaynaklanan bu ilginç inşaat çözümlerinin sürekliliğini kanıtlar. Her iki tarafta da kemer doğrudan kayanın üzerinde yer almaktadır, ancak asimetrik bir yapıya sahiptir; doğu ucu batıdakinden daha yüksektir ve fayın iki kenarı arasındaki yükseklik farkına uyum sağlamaktadır (Resim:

4 Bilimsel yönetim: Prof. Dr. Lorenzo Campagna, kazı sorumlusu: Dr. Claudia Casella.

10), dolayısıyla daha önceki bir dönemde yapılmış olmalıdır.

Güneye bakan duvarda da anıtın inşasını takip eden bir veya daha fazla sismik olayın izleri görülüyor. Kayanın batı tarafındaki bir çatlaktan akan küçük bir kaynağın oluşması da muhtemelen daha sonra meydana gelen bir sismik olaya bağlanabilir.

KUZEY NEKROPOLİS (Harita: 1, A)⁵

Pisa Üniversitesi araştırma ekibi, Mezar 53-55'te stratigrafik kazı, temizlik ve rölöve çalışmaları gerçekleştirdi (Resim: 11). Nekropolis'in bu kesimine olan ilgi, MÖ 2. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar kronolojik bir yay boyunca uzanan büyük bir Helenistik höyükten oda mezarlara, lahit kaidelerine, mezarlık duvarlarına ve yol üzerinde yarım daire biçimli bir *eksedraya* kadar farklı tipolojilerdeki anıtsal yapılarla kanıtlanmaktadır. Mezarlığa ait alanın temizliğinin ardından kazı çalışmalarına başlandı. Bizans malzemelerinin yer aldığı tabakaların altında bazı duvar yapıları gün ışığına çıkarıldı. Küçük dörtgen bloklarla inşa edilmiştir. Bu tür duvarların yapım tekniği, Hierapolis'teki MS 2. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlenen mezarlarda çok sayıda karşılaştırmaya sahiptir.

Yapının mezarlık alanı çevre duvarı olduğu varsayımı doğrulanmış oldu. Mezar alanı çevre duvarları 55 ve 53 numaralı mezarlarından sonraya ait gibi görüldüğünden, yakındaki yapılarla olan stratigrafik ilişkiler de açıklığa kavuşturuldu. Mezar 53'te lahiti destekleyen yapıdan önceki stratigrafik dizilim saptandı. Tabakalarda İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen (en geç MS 3. veya erken 4. yüzyıl) malzeme yer almaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, mezar mekânında zaman içinde meydana gelen değişiklikleri anlamak için birçok önemli veri sağladı. 2024 yılı kazı çalışmaları sırasında gerçekleştirilen sondajlar ışığında, yalnızca Doğu-Batı değil, aynı zamanda Kuzey-Güney tarafında da öncelikli olarak görünürlük amacıyla oluşturulmuş karmaşık bir teras dizisi varsayımını doğrulamak mümkün görünmektedir, aynı zamanda sürekli gelişen bir iç yol sistemi oluşturulmasını da sağlıyordu.

RESTORASYON VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Apollon Kutsal Alanı – Merkezi alan⁶

Koruma amaçlı restorasyon çalışmaları:

C yapısının güneyindeki alanda kutsal alanın temel yapılarının atmosferik olaylardan korunması amacıyla konservasyon çalışmalarına devam edildi. Bu çalışma, yabancı otların temizlenmesinin yanı sıra önceki yıllarda yapılan müdahalelerin de kontrol ve tamamlanmasını içeriyordu.

5 Bilimsel yönetim: Prof. Dr. Anna Anguissola (Pisa Üniversitesi); yardımcıları: Dr. Antonio Monticcolo Daniele Renna (Pisa Üniversitesi), Angelica Tortorella (Salento Üniversitesi).

6 Yardımcılar: Talibe Köse, Selma Ölmez, Hatice Can.

Ninfeo del tempio

*1- Restorasyon uygulaması için hazırlık çalışmaları.*⁷

Çalışmaların amacı sütun gövdeleri ve podyum *korniş*lerinin incelemelerini tamamlamaktı. Halihazırda tamamı Tiyatro'nun önündeki beton platform üzerinde bulunan sütunlara ilişkin, geçen yıl başlatılan birleşen parçaların bulunması araştırması tamamlandı. Bu bilgilere dayanarak cephenin kuzey köşesinin *anastylosis* çalışmasında kullanılacak yivli gövdelerin yeniden düzenlenmesinde kullanılacak parçalar seçildi. Çalışmalar kapsamında incelenen sütun gövdeleri toplam 63 adettir. Podyum *korniş*leriyle ilgili olarak hem temizleme, sağlamlaştırma ve yapıştırma işlemleri hem de blokların ve orijinal sıradaki konumlarının belirlenmesi sistematik çalışması tamamlandı. Çalışmaların tamamlanması, Tiyatro'nun önündeki beton platforma bitişik alanda (Resim: 12) tüm *korniş* dizisinin zemininde yeniden birleştirme işlemine devam etmemizi sağladı; bu, projede öngörülen yeniden konumlandırma uygulamasından önce son bir kontrol olarak yapıldı.

*2- Mimari öğelerin tamamlanması*⁸.

Nymphaeum'un mimari bloklarının restorasyonu ve tamamlanması. Restorasyon alanında (kum havuzu) *Nymphaeum*'un *anastylosis* projesinde kullanılacak sütun başlıkları ve kaidelerin tamamlanması çalışmalarına devam ediliyor.

*3. Nymphaeum'un duvar yapılarının konservasyonu*⁹.

Nymphaeum'un dış çevre duvarlarıyla ilgili olarak uzun bir çalışma gerçekleştirildi. Çalışmaların amacı *Nymphaeum* duvarına su sızmasını önlemek ve duvar yapılarını korumaktır. Bu amaçla duvar sırtlarının otlardan temizlenmesine başlandı. Daha sonra bloklar arasındaki çatlaklar harçla kapatılarak yağmur suyunun dışarıya akmasını sağlayacak bir eğim oluşturuldu.

7 Prof. Dr. Lorenzo Campagna – Università di Messina

8 Dr. Murat Cura, Alp Azeri.

9 Sorumlu: Dr. Murat Cura; yardımcıları: Talibe Köse, Cemalettin Koç, Selma Ölmez, Nihazi Bektaş, Hatice Can, Atila Çakıroğlu.

BAKIM VE DÜZENLEME ÇALIŞMALARI

*Tiyatro'nun önündeki alan*¹⁰ (Harita: 1, 29)

Tiyatro, Ploutonion ve Apollon Kutsal Alanı arasındaki alanda bulunan binlerce (4000 civarında) bloğun düzenlenmesi amacıyla büyük bir müzeleştirme projesi başlatıldı. Projenin amacı, mimari öğelerin araştırmacılar tarafından incelenmesini kolaylaştıracak, aynı zamanda ziyaretçiler tarafından da beğenilmesine olanak sağlayacak organik bir düzenlemeyle değerlendirilmesidir. Bu amaçla tiyatronun yakınında yazıtlar ve bezemeli mimari öğelere ayrılmış bir alan oluşturuldu. 2024 yılı kazılarında, tiyatronun güney *analemma* duvarının önündeki alanda, tiyatro kazı ve restorasyon müdahalelerinden çıkan çok sayıda traverten ve mermer bloğunun istiflendiği alanda kapsamlı bir çalışma yapıldı (Resim: 13). Büyük bir traverten blok yığını tiyatro yapılarının görünümünü engellemekteydi. Müdahalenin amacı tüm alanı daha iyi kullanıma imkân verecek şekilde düzenlemektir: ziyaretçilerin Güney girişinden tiyatroya ulaşmasını sağlayan turist güzergahından da görülmektedir.

Büyük yığın kaldırılarak traverten bloklar daha aşağı taraftaki alana üç sıra halinde dizildi. Taşınan traverten blok sayısı 700 adettir. Üzerinde yazıt bulunan bazı bloklar da tespit edilerek tiyatro girişinin önündeki taş deposunun kurulduğu alana nakledildi. Bunlar arasında Resim 14'deki dairesel taban da bulunmaktadır, likenlerden temizlenip tiyatronun önünde sergilenmek üzere yerleştirildi.

Ploutonio (Harita: 1, 25)

Çok sayıda ziyaretçinin olması, gezi güzergahlarının sağlamlığının ve güvenliğinin kontrolü için periyodik olarak bir çalışma yapılması zorunludur. Ziyaretçilerin verdiği küçük hasarları onarmak için yürüyüş yollarının ve çitlerin olağan kontrolleri yapıldı. Mağaranın önünde termal suyun kapladığı alanın temizliği de yapıldı.

Tiyatro (Harita: 1, 30)

Tiyatroda her yıl olduğu gibi kapsamlı bir bakım çalışması gerçekleştirildi. *Cavea*, sahne ve sahne arkası alanlardaki yabancı otlar temizlendi. Son yıllarda gerçekleştirilen sahne yapısı restorasyonlarına yönelik kontrol çalışması yapıldı.

Aziz Philippus: (Harita: 1,19)

Aziz Philippus Kilisesi bölgesinde yabancı otları temizledik ve mezarın içini de kapsayan kapsamlı bir temizlik çalışması gerçekleştirdik.

10 Sorumlu: Dr. Michele Leo; yardımcı: Kadir Özel.

Dr. Murat Cura, kilisede son yıllarda gerçekleştirilen restorasyonlarla ilgili bir kontrol çalışması yürüttü.

ARAŞTIRMALAR VE ESERLERLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Yüzey araştırmaları

Kuzey Nekropolis'teki lahitlerin inceleme çalışmaları¹¹

Mermer (özellikle yivli lahit teknelerine dikkat edilerek) ve traverten (tekneler ve kapaklar) lahitlerin kataloglanması çalışmalarına devam edildi. Sayım sadece figürlü bezeme motiflerinin değil (daha önce bilinmeyen, çalışan figürler, ziyafet sahneleri, hayvanlar, spor aletlerini içeren 13 örnek eklendi) aynı zamanda teknelerin morfolojik tipolojilerinin de devam ettirilmesiyle daha önce belgelenmemiş iki sınıfın tanımlanmasını sağladı. Her şeyden önce, Hierapolis corpusunda karşılaştırması olmayan bir traverten lahit kapağı tespit edildi ve belgelendi. Bütünün grafiksel bir rekonstrüksiyonu önerildi (Resim: 15). İncelenen tiplerin (yivli mermer ve traverten tekneler, traverten tekneler ve figürlü bezemeli kapaklar) sağlam veya parçalı tüm örneklerine, dağılım haritaları oluşturmak amacıyla coğrafi referans verildi.

Rölöveler ve topoğrafya araştırmaları¹²

2024 çalışmalarında gerçekleştirilen başlıca faaliyetler aşağıda yer almaktadır:

- 1) Apollon Kutsal Alanı *Nymphaeum* fayı kazı alanının rölövesi (2023 yılı ölçüm çalışması sırasında gerçekleştirilen rölövenin güncellenmesi);
- 2) Apollon Kutsal Alanı *Nymphaeum*'unun kuzeyinde yer alan 6 adet kesme taş kemerin detaylı rölövesi;
- 3) Tiyatronun batısındaki alanda yer alan blokların (1 ve 2) ve Apollon Kutsal Alanı *Nymphaeum*'un güneyindeki alanda (3) yer alan 3 sütun gövdesinin detaylı rölövesi.

Yazıbilim¹³

Blokların taşınması çalışmaları sırasında bulunan yazıtlar kontrol edildi; bunların arasında Hierapolis'in ünlü vatandaşı ve Demeter rahibesi Tertulliane tarafından adanan İmparator Caracalla'nın onur heykelini taşıyan dairesel bir kaide de yer almaktadır (Ritti 2017, p. 558) (Resim: 14). Anıt dikkatli bir restorasyondan geçmiş ve artık çok daha okunaklı hale gelmiştir.

11 Prof. Dr. Anna Anguissola

12 Sorumlular: Dr. Giacomo Patrucco (Torino Politeknik), Muhammed Yasin Çalik (Torino Politeknik).

13 Prof. Dr. Francesco Guizzi (Roma Sapienza Üniversitesi).

*Seramik eserler*¹⁴

Tüm kazı çalışmaları sırasında bulunan malzemelerin genel bir sınıflandırmasını gerçekleştirmek amacıyla 2021 ve 2022 yıllarında başlatılan Heyet Evi'nin C Deposu'ndaki malzeme kasalarının sayımı ve düzenlenmesi çalışmaları devam etti.

*Kazı verilerinin işlenmesi, rölöveler ve bilgisayarlı yönetim*¹⁵

Saha araştırmasına katılan arkeolog grubu aynı zamanda total station ile topoğrafik araştırma ve kazı CBS'sine veri eklenmesiyle de ilgilenmektedir. Bu çalışma kazı sonrasında gerçekleştirildi ve şu ana kadar tüm verilerin CBS tabanlı yönetim sistemine eklenmesine olanak sağladı. Kazıdan çıkan eserler de kataloglandı.

Depoların düzenlenmesi çalışmaları–Heyet Evi

Depolarda kapsamlı temizlik ve bakım çalışmaları yapıldı. Böceklerin ve küçük hayvanların girişini önlemek için tüm duvarlar kontrol edildi ve yapılardaki küçük boşluklar kapatıldı. Diğer işler Heyet evinin bakımını, bazı odaların yeniden sıvanmasını ve genel boyamayı içeriyordu.

YAYIN VE TANITIM ÇALIŞMALARI

2024 yılı Konferanslar ve Sempozyumlar:

Grazia Semeraro

- *Kültürel Miras Bir Kent: Hierapolis*. 13 Ekim 2023, İzmir Ticaret Tarihi Müzesi-İzmir Ticaret Odası.
- *Hierapolis di Frigia. Nuove ricerche e prospettive future*, Seminari Ghisleriani di Archeologia Collegio Ghislieri - Aula Goldoniana, Piazza Ghislieri 5, Pavia, Martedì 26 Aprile 2024
- “*Phrygia Hierapolis’i (Pamukkale) 2023 yılı kazı ve restorasyon çalışmaları*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu. 27-31 Mayıs 2024, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- *Archeologia e diplomazia culturale nella Missione Archeologica a Hierapolis di Frigia (1957-2024): una storia di ricerca e di collaborazione fra Italia e Turchia*. Istanbul,

14 Prof. Dr. Florinda Notarstefano, Dr. Gaia Sabetta (Salento Üniversitesi).

15 Dr. AnnaMaria Loconte Scarcelli, Serena D’Alfonso, Raffaele Rizzo, Michele Pirro Leo (Salento Üniversitesi).

Palazzo Venezia, 15° Convegno dell'Istituto Italiano di Cultura di Istanbul "Archeologia e società nell'Anatolia antica" İstanbul | 3 Ekim/ Ottobre 2024.

- Grazia Semeraro, Anna Anguissola, *Hierapolis di Frigia. Riti, percorsi e cerimonie negli spazi sacri e funerari/ / Frigya Hierapolis'i. Kutsal ve mezarlık alanlarındaki ayinler, güzergahlar ve törenler*. 15° Convegno dell'Istituto Italiano di Cultura di Istanbul "Archeologia e società nell'Anatolia antica" , İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | | 4 Ekim/Ottobre 2024.
- Anna Anguissola
- Zurigo. Universität Zürich, Institut für Archäologie: Marble and travertine: *The production, contexts, and life of Roman sarcophagi at Hierapolis of Phrygia* 2 dicembre 2024.
- Graz. Karl-Franzens-Universität Graz. Convegno internazionale Material Culture(s) and the Second Sophistic. Archaeological, Epigraphical, and Philological Perspectives on Urban and Domestic Space in the Imperial Period. *Sarcophagi, Collective Identities, and the Cityscape of Hierapolis of Phrygia*, 19 gennaio 2024

2024 yılı Sergi

Hierapolis. Ieri e oggi / Dün ve bugün / Yesterday and today, Mostra / Sergi / Exhibition

İstanbul, Palazzo di Venezia – 03.10.2024 - İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | 4.10.2024

2024 yayınları aşağıdaki gibidir

- G. Semeraro, *Phrygia Hierapolis'i (Pamukkale) 2022 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*, in 43. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 5. Cilt*, 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 16-20 Ekim 2023, Ankara, Ankara 2024, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- G. Semeraro, *Phrygia Hierapolis'i. Sonuçlar ve beklentiler arasında Arkeoloji Heyeti'nin tarihindeki restorasyon ve değerlendirme projeleri*, "Mirasın tarihsel yeniden yapılanması ve değerlendirilmesi üzerine arkeolojik araştırma, XIII Türkiye'deki arkeolojik çalışmalara eğitim, araştırma ve kazıda İtalya katkısı sempozyumu, Sempozyum Bildirileri, İstanbul Novembre/Kasım 2022, İstanbul 2024, 138-157.
- G. Semeraro, M. V. Aquilino, Fl. Notarstefano, *Content of Late Roman stamped unguentaria from Hierapolis in Phrygia: molecular evidence of their actual use*, in *Unguentaria and Related Vessels in the Mediterranean from the Early Hellenistic to the Early Byzantine Period*, BAR S3165 edited by Ergün Laflı and Gülseren Kan Şahin, published by BAR Publishing (Oxford, 2024), 237-258.
- *Hierapolis in Phrygia: new research on the Iron Age*, in *Phrygia between the East and the West*, A joint conference of UNIPV and ISAW-NYU, Pavia, Italy – April 7th-9th, 2022, in *ANES, Ancient Near Eastern Studies, 61(2024)*, pp. 541-559.

- F. D'Andria, The colossal statue of Hades in the context of the Ploutonion in Hierapolis, in *Asia Minor IV*, 2024 pp. 33-45.
- A. Anguissola, *Reclaiming the funerary space: The protection and reuse of tombs in the burial grounds of Hierapolis in Phrygia*. In: *Forsaken Relics. Practices and Rituals of Appropriating Abandoned Artifacts from Antiquity to Modern Times*, a cura di A. Buono, G. Miniaci, A. Anguissola, Oxford 2024: 51-76.
- A. Anguissola, *Seriality and Individualization: Carving the Fluted Sarcophagi from Hierapolis of Phrygia*. In: *Open Archaeology* (ISSN: 2300-6560), 9, 2023: 1-18 (<https://doi.org/10.1515/opar-2022-0337>)
- A. Anguissola, S. Costa, A. Monticolo, *Growth, Ownership, and Circulation: New Research in the Northern Necropolis of Hierapolis, Phrygia (Turkey)*. In: *12 ICAANE. Proceedings of the 12th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, a cura di N. Marchetti, F. Cavaliere, E. Cirelli, C. D'Orazio, G. Giacosa, M. Guidetti, E. Mariani, vol. 2. Wiesbaden 2023: 55-61

TEŞEKKÜR

Kültür Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü Birol İnceciköz ve Müdür Yardımcısı Bülent Gönültaş'a, Daire Başkanı Dr. Umut Görgülü, Kazılar Şubesinde Nihal Metin'e, Denizli Kültür Müdürü Hüdaaverdi Otaklı'ya, Denizli Müzesi Müdürü Nail Uyar'a, kazı başkan yardımcısı Dr. Coşkun Daşbacak ve ikinci kazı başkan yardımcısı Yasemin İnceelgil (Pamukkale Üniversitesi) teşekkürlerimi sunmak isterim. Kazı çalışmalarımız boyunca sağladığı değerli desteği için Kültür Bakanlığı Temsilcisi Salim Yılmaz ve Yalçın Çelik'e (Denizli Müzesi) teşekkür ederim. Heyetin çalışmaları İtalyan kurumları (Üniversite ve Araştırma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Salento-Lecce Üniversitesi) tarafından finanse edildi; FIAT-Tofaş ve Koç-Vakfı sponsor olarak Ploutonion restorasyon çalışmalarına katkıda bulundular; Tofaş CEO'su Cengiz Eroldu ve Tofaş Genel Müdürü Ömer M. Koç'a projeye verdikleri destek için en içten teşekkürlerimi sunarım. Metnin çevirisi için Nalan Fırat'a teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Guidoboni, Comastri, Traina 1994, Guidoboni E., Comastri A., Traina G. (1994), *Catalogue of ancient earthquakes in the Mediterranean area up to the 10th century*, Volume 1, Istituto nazionale di geofisica, 1994

RIC I = Sutherland, C. H. V., Carson, R. A. G. (Eds.). (1984). *Roman Imperial Coinage*. Volume I. Spink Books, London.

Ritti T. (2017). *Storia e Istituzioni di Hierapolis*. Hierapolis di Frigia IX. İstanbul: Ege Yayınları 2017.

RPC = Burnett A., Amandry M., Ripollès P.P. (1998), *Roman Provincial Coinage, Vol. I,1: From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44BC-AD 69)*. Londres-Paris: British Museum Press- Bibliothèque Nationale de France.

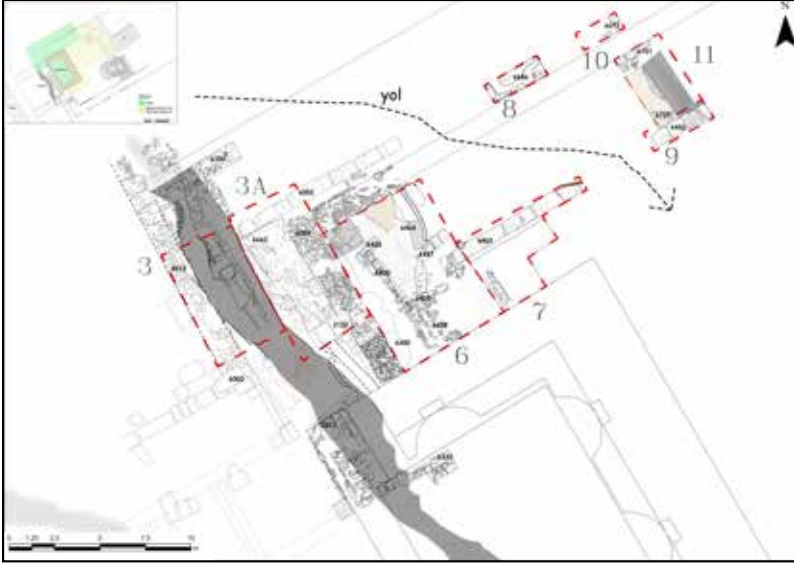
Semeraro G. (2023), *Phrygia Hierapolis'i (Pamukkale) 2021 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*. 42. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu 23-27 Mayıs 2022, Denizli. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 453-455.

Semeraro G. (2024) a, *Phrygia Hierapolis'i (Pamukkale) 2022 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*. 43. Kazı Sonuçları Toplantısı, 5. Cilt, 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 16-20 Ekim 2023, Ankara. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 207-223.

Semeraro G. (2024) b *Hierapolis. Nuove ricerche e prospettive future*, in *Rend. Mor. Acc. Lincei* s. 9, v. 35, s. 407-433.

Semeraro G. (2025) *Phrygia Hierapolis'i (Pamukkale) 2023 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*. 44. Kazı Sonuçları Toplantısı, 5. Cilt, 44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 27-31 Mayıs 2024 Nevşehir, Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 31-52.

EKLER

Resim: 1

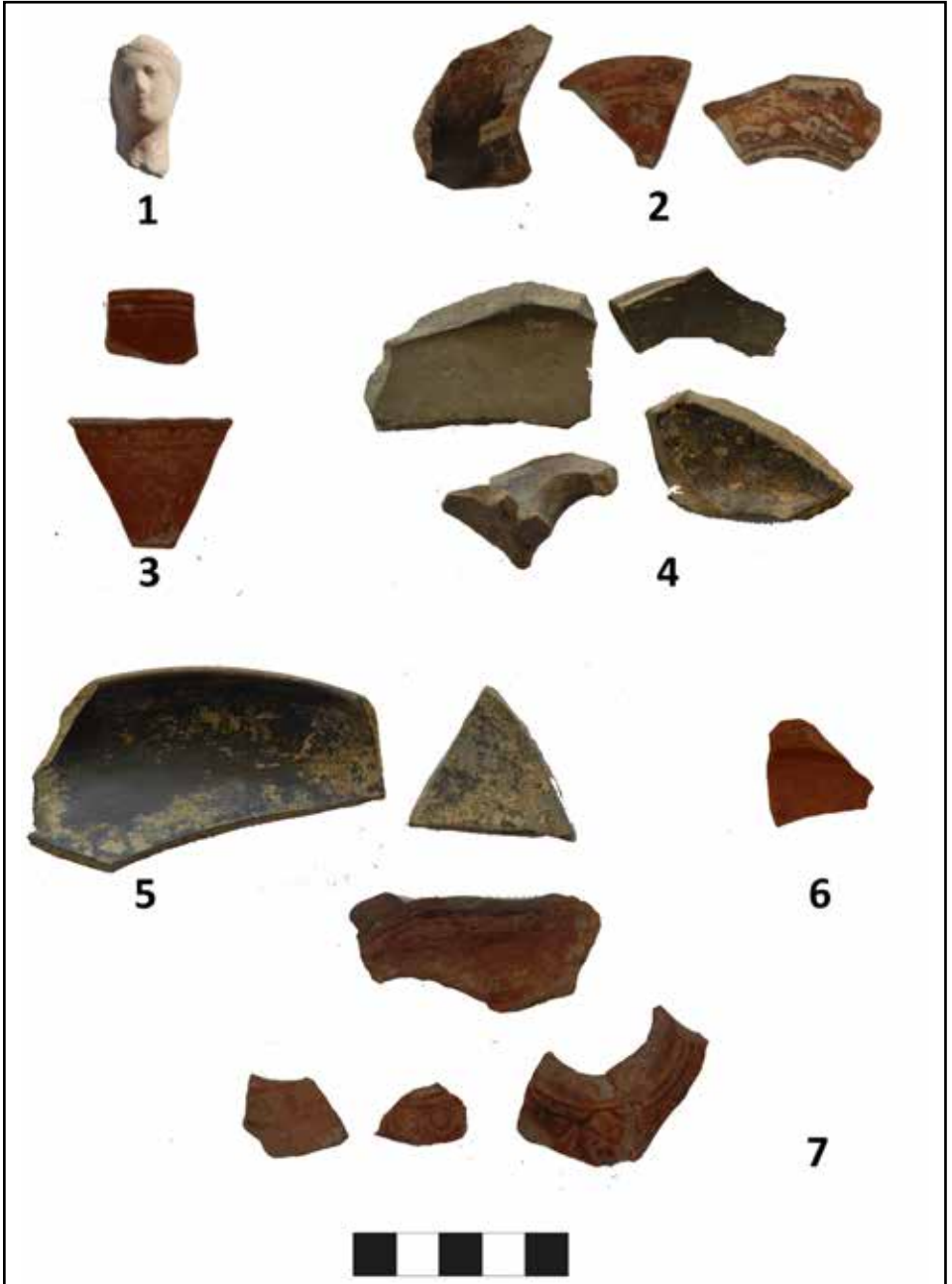
Resim: 2

Resim: 3

Resim: 4

Resim: 5

Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

Resim: 11

Resim: 12

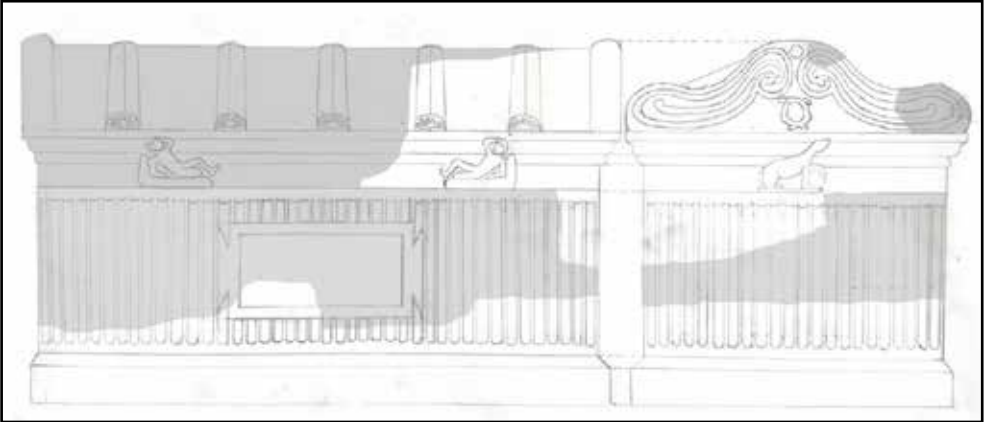
Resim: 13

Resim: 14

Resim: 15

Resim: 16

Resim: 17

2024 YILI KIRŞEHİR HASHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI

Gülçin İLGEZDİ BERTRAM*

Jan-Krzysztof BERTRAM

1. GİRİŞ

Hashöyük, Kırşehir merkeze bağlı Hashöyük köyünün içinde, şehir merkezinin 34 km kuzeyinde konumlanmaktadır. Yaklaşık 260x250 m boyutlarında ve 15 m yükseklikte bir höyüktür. Höyükte kazılar 2023 yılından itibaren Kırşehir Müzesi başkanlığında ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Arkeoloji Bölümünde görevli öğretim üyesi Prof. Dr. Gülçin İlgezdi Bertram'ın bilimsel danışmanlığında sürdürülmektedir. Höyük ilk olarak H. H. von der Osten (1929) tarafından 1926 yılında tespit edilmiş olup, höyükte 1931 yılında L. Delaporte (1932), 1943 yılında ise H. Çambel tarafından tek dönemlik kısa kazılar yapılmıştır (Bertram ve İlgezdi Bertram, 2021). 2024 yılı arazi çalışmaları 11.11.2024-27.11.2024 tarihleri arasında yedi işçi ile gerçekleştirilmiştir. Ahi Evran Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden öğrenciler gönüllü olarak kazıya katılarak pratik eğitim almışlardır.

2. HASHÖYÜK 2024 KAZI ÇALIŞMALARI

2024 yılı çalışmaları, 2023 yılında da olduğu gibi eski hafriyat toprağının atılmadığı bir alan olan höyüğün kuzeyinde sürdürülmüştür. Kazı toplamda beş plankarede gerçekleştirilmiştir. Bu alanlardan N18 ve O18 plankarelerinde araştırmalara 2023 yılında, N19, O19 ve N20 plankarelerinde ise 2024 yılında başlanmıştır (Resim: 1 ve 5).

2.1. Hashöyük Tabakalanması

2.1.1. Demir Çağı

Demir Çağ'a ait katmanlar, höyüğün kuzey alanında çalışılan açmaların hepsinde hemen humus toprağının altından ele geçmiştir. Yerleşmede Demir Çağı'na ait iki farklı yapı katı tespit edilmiştir (IA ve B). Genel olarak araştırılan tüm alanlarda I. tabakanın yer yer 60 ila 90 cm arasında değişen bir kalınlığa sahip olduğu görülmektedir. Bugüne kadar dörtgen planlı bir yapıya ait taş temelli duvar parçaları ve çeşitli taş toplulukları açığa çıkarılmıştır. Ele geçen çanak çömlek bulguları henüz detaylı olarak incelenmemiştir ancak ilk izlenimlere göre MÖ 9.-6. yy.lar arasına ait olabileceği düşünülmektedir. Önümüzdeki yıllarda Demir Çağı'na ait höyüğün bu en üst tabakası geniş bir alanda açılarak, yerleşmede bu dönemin dinamiklerini daha iyi anlamak için çalışmalar yürütülecektir.

* Prof. Dr. Gülçin İLGEZDİ BERTRAM; Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 40100 Kırşehir/TÜRKİYE, E-posta: gilgezdi@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-3700-3187.
Prof. Dr. Jan-Krzysztof BERTRAM; Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 40100 Kırşehir/TÜRKİYE, E-posta: janbertram2001@yahoo.de, ORCID: 0000-0001-9536-7064.

2.1.2. Erken Tunç Çağı

Höyükte yeni dönem kazılarında Erken Tunç Çağı'na ait bulgular höyüğün en derin açması olan N18 plankaresinden elde edilmiştir. 2023 yılında hemen I. tabakanın altından Demir Çağı tabakaları ile karışık bulgu veren Erken Tunç Çağı'nın son evrelerine ait katmanlar açığa çıkarılmaya başlanmıştır (Tabaka II). Erken Tunç Çağı sonunda yerleşme terk edilmiş ve höyük Demir Çağı'nda yeniden iskân görmüştür. Karışık II. tabakada tespit edilen üç yapı katı (IIA-C) Demir Çağı katmanları tarafından yüksek oranda tahrip edilmiştir (Resim: 2 ve 3). Tahribatın en önemli sebeplerinden birisi I. tabakada Erken Tunç Çağı içine açılan çukurlardır. Diğer bir neden ise yerleşme terk edildikten sonra uzun süre açıkta kalan mimari öğelerin çevresel etmenlerle tahribata uğramasıdır. 2024 yılında N18 açmada derinleşilerek görece daha iyi korunmuş yapı katlarına (III. tabaka) ulaşılmıştır. Erken Tunç Çağı'na ait mimari öğeler içinde çeşitli kerpiç duvarlar ve bu duvarla ilişkili bir adet büyük bir kap parçası açığa çıkarılmıştır (Resim: 4). Çanak-çömlekler üzerindeki detaylı araştırmalar devam etmektedir. Kazıdan elde edilen her bir örnek (amorflar dahil) istatistiksel çalışmalarda değerlendirilmektedir. Erken Tunç Çağı'nın karışık olan en son tabakasında (II. tabaka), çanak çömlekler genellikle kırmızı astarlıdır. Çok sayıda *bikonik* kaseler göze çarpmaktadır (Resim: 6). Bu tiplerin çoğunluğunun ağız kenarında kırmızı astar bulunmaktadır. Yüzey rengi bej ya da kırmızımsı bejdir. Daha alt yapı katlarında, bu mallar giderek azalmaktadır. Hashöyük'te karışık yapı katlarının altında ise daha iyi korunmuş Erken Tunç Çağı'na ait üç yapı katı açığa çıkarılmıştır (IIIA-C). Bu katmanlarda kapların yüzeyleri kırmızı ve kırmızı/bej renkli ve iyi aklıdır. Sayıca daha az kırmızı astarlı mal grubundan örneklere rastlanılmıştır. Yiv/oluk bezemeli çanak çömlekler de gözlemlenmeye başlar (Resim: 7, 2). Daha alt yapı katlarına indiğimizde (IIIB-C) sığ yiv bezemeli örnekler daha baskın hale gelmektedir. Höyükte ayrıca boyalı kap parçaları da ele geçmiştir. Bu gruplardan ilki ilk defa S. Omura (1991) tarafından yayınlanmış olan *Delice grubu*'na ait örneklerdir (Resim: 7, 1). S. Omura *Delice* boyalılarını bölgede yaptığı yüzey araştırmaları sırasında tespit etmiştir. Bu tipim yayılım alanının batıda Kırıkkale, doğuda Yozgat ve güneyde de Kırşehir ile sınırlı olduğu görülmektedir. Böylelikle *Delice*'nin oldukça yerel bir grup olduğunu söylemek mümkündür. İlk defa Hashöyük'te stratigrafik olarak bir yapı katı içinde ele geçmesi, *Delice*'nin kronolojik gelişiminin anlaşılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu gruba ait örnekler Hashöyük'te *Alişar III* keramiklerinin (Resim: 8, 1) ele geçtiği yapı katının altından gelmektedir (Bertram ve İlgezdi Bertram, 2024). Dolayısıyla şimdilik *Delice Grubu*'nun *Alişar III*'den daha eski olduğunu söylemek bizce yanlış olmaz. Höyükte tespit edilen bir diğer boya stili ise bölgede başka yerleşmelerde de rastladığımız ızgara/ağ motifidir (Resim: 8, 2). Bu boya stili, Kırşehir Yassıhöyük'te Erken Tunç Çağı'nın sonu için tipik olarak karşımıza çıkmaktadır (Şener, 2021). Ovaören'de (Erken Tunç Çağı III) ve Acemhöyük'de de benzer örnekler vardır (Kamış, 2012; Çizikci 2024). Özetlersek gözlemlerimiz yayılım alanını göz önüne alındığında, *Delice*'nin yerel, *Alişar III*'ün ise doğuya doğru, ağ motifinin ise daha çok güneye doğru yayılan bir boyama motifi olduğunu göstermektedir. Hashöyük'te ele geçen ağ motifli keramikler büyük olasılıkla çark yapımıdır (İlgezdi Bertram vd., 2023).

3. 2024 KAZI ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Hashöyük'te 1930 ve 1940'lı yıllarda L. Delaporte ve H. Çambel tarafından gerçekleştirilmiş kısa süreli kazılarda çıkarılan toprağın, eski hafriyat alanının çevresine yığılmış olduğu, höyüğün topoğrafyasından net bir şekilde anlaşılmalıdır. Bu sebeple 2024 yılında da 2023 yılında olduğu gibi kazı çalışmaları, höyüğün kuzeyinde gerçekleştirilmiştir (Resim: 1 ve 5). Höyükte beş plankarede yedi işçi ile yürütülen arazi çalışmaları 14 gün sürmüştür. Çalışılan açmaların hepsinde yüzey toprağının hemen altında Demir Çağı bulguları ile karşılaşmıştır (Tabaka I). Höyükte iki yapı katı olarak tespit ettiğimiz bu evre, aşağı yukarı 60-90 cm kalınlığındadır ve uzun süreli bir iskân özelliği göstermektedir. Tabaka I'ın hemen altında Demir Çağ tabakaları ve çukurları tarafından oldukça tahrip edilmiş, karışık malzeme veren Erken Tunç Çağı'nın son evrelerine ait tabaka II açığa çıkarılmıştır. 2024 yılında karışık tabakanın altında, temiz malzeme veren ve daha iyi korunmuş olan Erken Tunç Çağı katmanlarının kazılmasına başlanmıştır (Tabaka III). Bu evrede dörtgen mimariye ait çeşitli kerpiç duvar parçaları ve *in situ* parçalanmış bir *pithos* ele geçmiştir. 2023 yılında tabaka II'de tespit edilen ve 2024 yılında kaldırılmaya başlanan aynı alandaki oldukça kalın bir kerpiç işliğin de varlığı nedeniyle, yerleşmede bu alanın, işlik ve bununla ilişkili depolama için kullanılan bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir. Yürüttüğümüz çalışmalar, höyükte iskanın Erken Tunç Çağı'nın sonunda sona erip, yeniden Demir Çağı'nda başladığını göstermiştir. Asur Ticaret Kolonileri ya da Hitit Dönemi'ne ait herhangi bir bulgu ile karşılaşmamıştır. Yerleşmenin uzun bir süre terk edilmesinin olası sebebinin 4,2 ka olayı ile ilişkili olabileceği görüşündeyiz. Höyüğün deniz seviyesinden yüksekliği (yaklaşık 1240 m) göz önüne alındığında olumsuz çevre şartlarından daha alçakta yer alan yerleşmelere nazaran daha fazla etkilenmiş olabileceği öngörülmektedir. Hayvan kemikleri üzerinde yürütülen zooarkeolojik araştırmalar, Erken Tunç Çağı'nın sonunda koyun ve keçinin yoğun olarak kullanıldığını bize göstermektedir. Koyun ve keçi kemikleri üzerindeki yaşlandırma analizleri devam etmektedir. Bu sonuçlandırıldığında, koyunların yünleri için de kullanılıp kullanılmadıkları anlaşılacaktır. İlerleyen çevresel, zooarkeolojik ve arkeolojik araştırmalarla yerleşmenin terk edilmesinin nedeninin açıklığa kavuşturulması beklenmektedir.

Bugüne kadar çanak çömlekler üzerinde elde ettiğimiz verilere göre, Demir Çağı tarafından tahrip edilmiş olan Erken Tunç Çağı'nın sonlarına ait tabakanın en üst yapı katlarında (Tabaka II) ağız kısmı kırmızı astarlı *bikonik* kaseler tipik bir özellik olarak karşımıza çıkar. *Bikonik* kaseler tabaka II'nin daha alt yapı katlarında giderek azalmış ve sonra da ortadan kalkmıştır. Karışık tabakada *Alişar III* boyalı keramikler de görülmeye başlanır (Tabaka II). Bu boya stili yerleşmede ağ motifi ile birlikte ele geçmiştir. *Alişar III* keramikleri, doğuda Alişar ve Kültepe, ağ motifi ise Kırşehir Yassihöyük ve Ovaören'den bilinir ve güney ile kültürel ilişkilere işaret eder. Ayrıca Hashöyük'te farklı tiplerde *depa*lara ait parçalar da ele geçmiştir. Erken Tunç Çağı tabakalarının hepsinde çark yapımı örnekler görülmektedir ancak sayıca azdır. Bugüne kadar kazdığımız Erken Tunç Çağı'nın en eski

yapı katında ise kırmızı açkılı çanak çömlekler ve basit kaseler sayıca daha fazladır (Tabaka III). Bu tabakada ayrıca yiv bezemeli örnekler de görülür. Yerleşmede yiv bezemeli keramikler kırmızı açkılı yüzeyler üzerine uygulanmıştır.

Hashöyük, 2025 yılı itibari ile Cumhurbaşkanlığı kararıyla kazı statüsü kazanmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi ele geçen oldukça kaliteli çanak çömlekler bize Erken Tunç Çağı'nda burasının Orta Anadolu'nun önemli yerleşmelerinden birisi olduğuna işaret etmektedir. Ele geçen bulgular incelendiğinde farklı bölgelerle kültürel ilişkiler kurabileceğimiz veriler bize sağlamaktadır. Kuzeydoğuda Alacahöyük, doğuda Alishar ve Kültepe, güneyde ise Acemhöyük ve Ovaören ile benzerlikler dikkati çekmektedir.

TEŞEKKÜRLER

Hashöyük'te çalışmalarımızı mümkün kılan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Kırşehir Valiliği, Kırşehir İl Kültür Müdürlüğü ve Kırşehir Müzesine teşekkür ederiz. Araştırmalarımıza verdikleri destek için Ahi Evran Üniversitesi Rektörlüğüne ve Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığına, sağladıkları malzeme desteği için ise Kırşehir Belediyesine şükranlarımızı sunarız. Hashöyük köyü Muhtarı Sayın Gökhan Maraş'a bize sağladığı destekler ve misafirperverliği için minnettarlığımızı belirtmek isteriz. Ayrıca özverili katılımları için Ahi Evran Üniversitesi, Arkeoloji Bölümünde eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerimize de teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKÇA

Bertram, J.-K. ve İlgezdi Bertram, G. (2021). *The Late Chalcolithic and Early Bronze Age in Central Anatolia. Introduction – Research History – Chronological Concepts – Sites, their Characteristics and Stratigraphies*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Bertram, J.-K. ve İlgezdi Bertram, G. (2024). Alishar MÖ 4. Ve 3. Binyıl Çanak Çömleği Üzerine Yeni Araştırmalar. 38. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, s. 83-91.

Çizikci, S. Y. (2024). *Orta Anadolu Bölgesi Erken Tunç Çağı Boyalı Seramik Geleneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Delaporte, L. (1932). Grabung am Hashöyük 1931, *Archäologischer Anzeiger*, 47, s. 230-233.

İlgezdi Bertram, G., Özcan, M. ve Bertram, J.-K. (2023). *The Late Chalcolithic and Early Bronze Age in Central Anatolia. Intermediate Style and Related Groups: Painted Pottery ca. 2700/2600-2000 BC. Hashöyük – Mercimektepe*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

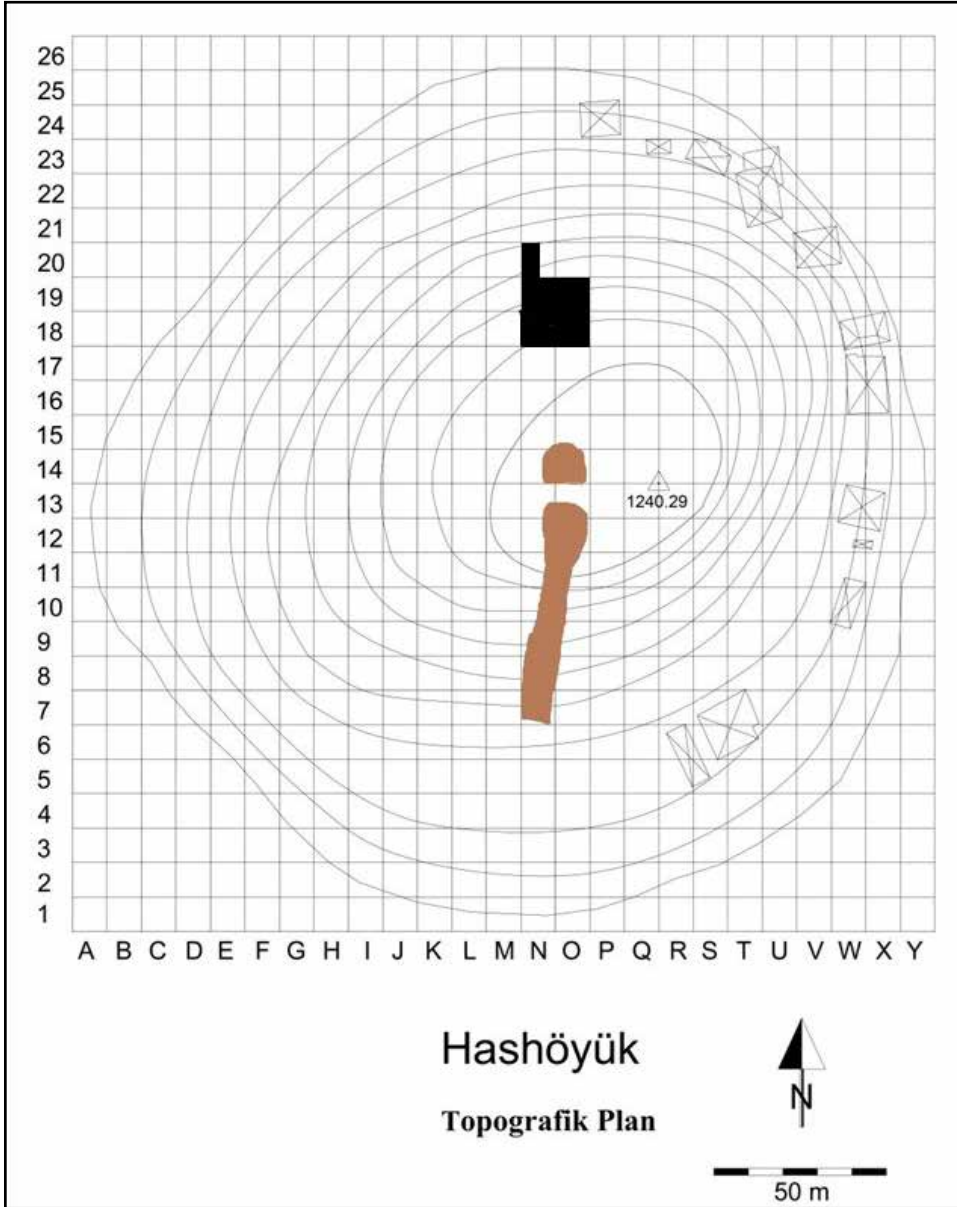
Kamış, Y. (2012). *Acemhöyük Erken Tunç Çağı Seramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Omura, S. (1991). Painted Pottery Collected from the Basin of the Delice River in Central Anatolia (Ed. Masao Mori, Hideo Ogawa, Mamoru Yoshikawa, *Near Eastern Studies. Dedicated to H. I. H. Prince Takahito Mikasa on the Occasion of His Seventy-Fifth Birthday*. Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan V. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, s. 279-292.

Şener, Ş. C. (2021). *Die spät-frühbronzezeitliche Keramik von Yassıhöyük bei Kırşehir*. Münster: Zaphon.

von der Osten, H. H. (1929). *Explorations in Central Anatolia Season of 1926*. Chicago: The University of Chicago Press.

EKLER

Resim 1: 2024 yılında çalışılan plankareleri gösteren topoğrafik plan.

Resim 2: N18 plankaresi. Platformun kaldırılma çalışmaları.

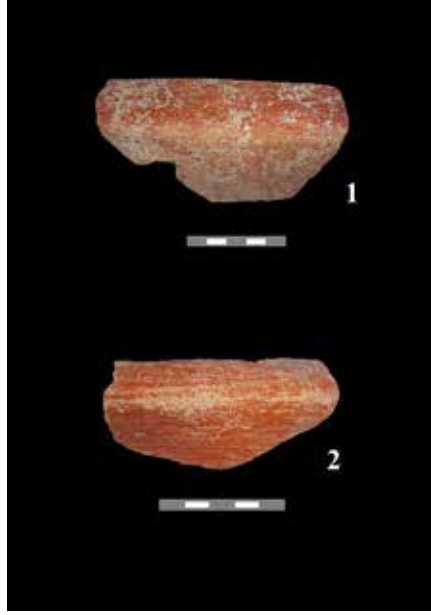
Resim 3: 2024 yılında çalışılan N19 ve O19 plankarelerinin görüntüsü.

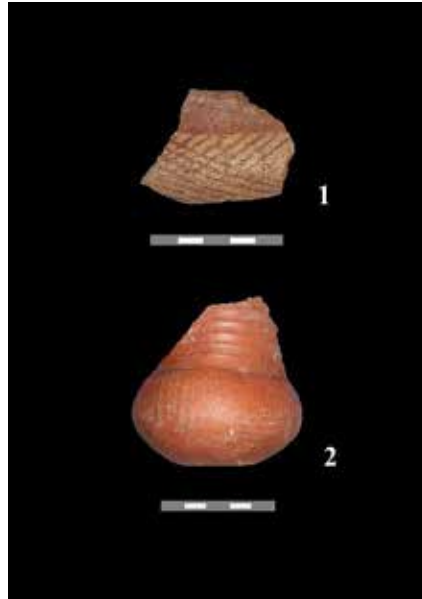
Resim 4: N18 plankaresi, Erken Tunç Çağı (III. tabaka) kerpiç duvar ve kap.

Resim 5: 2024 yılında çalışılan plankarelerin görüntüsü.

Resim 6: Hashöyük *bikonik* kaselerden örnekler.

Resim 7: Hashöyük *Delice* ve yiv/oluk bezemeli kap örnekleri.

Resim 8: Hashöyük boyalı çanak çömlek örnekleri.

AINOS 2024

Gülnur KURAP*

Ainos (Enez) Kazı ve Araştırmaları 2024 sezonu çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının izinleri, T.C. Cumhurbaşkanlığının onayı kapsamında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ile T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı adına 22 Temmuz-31 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, kazı alanlarının güvenlik tedbirleri kapsamında jeotekstille örtme, tel örgü ile çevirme, uyarı levhası yerleştirme ve ilaçlama gibi işlemler 08.01.2025-14.02.2025 tarihleri arasında Edirne Müzesi Müdürlüğü bilgisi ve koordinasyonunda devam etmiştir.

2024 sezonunda depo, arazi temizliği/kazı alanları bakımı, korumaya yönelik mimari belgeleme, kazı ve basit onarım, yerinde koruma, küçük buluntu koruma-onarım-belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmalarla ilgili kısa bilgiler alt başlıklarda sunulmaktadır.

1. DEPO ÇALIŞMALARI

2024 yılı depo çalışmaları kapsamında kazı evinde bulunan büyük boyutlu ve amorf seramik parçalarının saklandığı yarı açık depodaki kasa içeriklerinin tasnifi, fotoğraflık belgelemesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, E19-ST48-M5, E19-ST48-M7, E19-ST48-M8, E19-ST48-M11, E19-ST48-M13, E19-ST48-M15, E19-ST49-GPM1, E19-ST49-M1, E19-ST49-M4, E19-ST49-M7, E19-ST49-M8, E19-ST49-M11, E19-ST49-M13, E19-ST49-M14, E19-ST49-M14 Ayakucu *Amphora* Parçaları, E19-ST49-M15, E19-ST49-M16, E19-ST49-M18, E19-ST49-M21, E19-ST49-M23, E19-ST49-M24, E19-ST49-M25, E19-ST49-M26, E19-ST49-M27, E19-ST49-M28, E19-ST49-M29, E19-ST49-M30 E19-ST49-M31, E19-ST49-M32, E19-ST50-M1, E22-BST1-M3, E22-BST2-M1, E22-BST2-M2 etiketli toplamda 46 kasa malzemenin fotoğraflık belgelemesi tamamlanmıştır.

2. BAKIM VE ARAZİ TEMİZLİĞİ ÇALIŞMALARI

Daha önce kazı kapsamında çalışılan alanlar, kazısı devam eden alanlar ve risk altındaki yapıların bitki istilasından zarar görmelerini önlemek, durumlarını gözlemek ve belgelemek amacıyla önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da çevre temizliği çalışmaları program ve bütçe olanakları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar kapsamında Roma Caddesi, Büyük Sancaktepe Nekropolisi, Kral Kızı Bazilikası, Mozaikli Roma Villası, Taşaltı Nekropolisi, Yunus Kaptan Türbesi Mezarlığı ve Üç Çeşmeler Mevkii ile Kaleiçinde Hagios Gregorios Neokaiserias Şapeli, Theotokos Chrysophage Şapeli, K4

* Dr. Öğr. Üyesi Gülnur KURAP; Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: gulnur.kurap@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2903-6640.

Açması ve Mahzenler, Orta Çağ Zengin Evi'nde bakım ve durum tespit amaçlı bitki temizliği yapılmıştır. Alanların temizliğinde bitkiler ve diğer yabancı maddeler elle ve el aletleriyle toplanmıştır.

3. KAZISI YAPILMIŞ ALANLARIN VE KORUNMASI GEREKLİ KÜLTÜR VARLIKLARININ KONSERVASYON VE RESTORASYONA YÖNELİK DURUM TESPİT VE BELGELEME ÇALIŞMALARI

2024 yılı çalışmaları kapsamında Yunus Kaptan Türbesi Mezarlığı ve Gaziömerbey Mahallesi Kaynarcalar 1 Sokak'taki kazı alanında belgeleme çalışmaları sürdürülmüştür. Bu çalışmalarla ilgili detaylar alt başlıklarda sunulmuştur.

3.1. Yunus Kaptan (Has Yunus Bey) Türbesi Mezarlığı

Kazı ile eş zamanlı sürdürülen çevre düzenleme proje hazırlama çalışması 2024 sezonunda Öğr. Gör. Ülkü Demir tarafından tamamlanmış ve proje Koruma Kurulu onayına sunulabilecek duruma getirilmiştir. (Çizim: 1)

3.2. Gaziömerbey Mahallesi, Kaynarcalar 1 Sokak-Nympheum? Thalassidion/Piscina?

2024 yılında Enez'de Müze Müdürlüğü denetiminde gerçekleştirilen doğalgaz altyapı çalışmaları kapsamında 1. Derece Arkeolojik Sit sınırları içinde kalan güzergahlardaki hafriyat uygulamalarının denetimi Kazı Başkanlığı ile ortak yapılmıştır. Bu bağlamda, Enez Kalesi güneybatı yönündeki surlarının dış cephelerinin dibinde bulunan, Gaziömerbey Mahallesi, Kaynarcalar 1 Sokak'taki hafriyat çalışmaları sırasında ortaya çıkan sütunçe parçaları nedeniyle kazı el aletleri ile gerçekleştirilmiştir. 50 cm genişliğinde ve yaklaşık 1 m derinliğinde bir kanal biçiminde, altyapı güzergahı takip edilerek yapılan kazı çalışmalarında, aynı sokakta bulunan Pan Mağarası Şapeli'ne komşu konumda mimari bir yapıya ilişkin *in situ* ve *in situ* olmayan kalıntılar tespit edilmiştir. Bunlardan ilki toprak hafriyatının durdurulmasına neden olan ve daha sonraki aşamada *in situ* durumda olduğu anlaşılan sütunçe başlığı, ikincisi ise dolgu toprak içinde bulunmuş olan sütunçe gövdesidir. Her iki taşınabilir kalıntı da kazı evi yerleşkesine getirilerek koruma altına alınmıştır. *In situ* durumda tespit edilmiş ve yerinde koruma altına alınmış kalıntıları ise başlığı hafriyat sırasında bulunmuş olan sütunçe gövdesi, yaklaşık 1 cm kalınlığında ve 27x27 cm boyutlarındaki yaprak tuğla zemin döşemesi ve arka yüzü kabayonu bırakılmış, ön yüzü sıvanmış, dairesel formulu (*apsis*) bir duvar kalıntısıdır (Resim: 1). Söz konusu *in situ* başlığın üst yüzeyinde bir hazne ve ön yüzünde bir delik bulunması, sütunçenin ve dolayısıyla yapının su ile ilişkili bir yapı olduğunu düşündürmektedir. Kalıntıların detaylı temizliği ve fotografik ve çizimle belgelemesi tamamlandıktan sonra kalıntılar geotekstil ile örtülmüş, üzerleri su yalıtımlı osb panellerle koruma altına alınmış, devamında, buldukları alan kendi toprağı ile doldurulmuştur.

4. KAZI VE BASİT ONARIM ÇALIŞMALARI

2024 yılı çalışmaları kapsamında Yunus Kaptan Türbesi Mezarlığı, Büyük Sancaktepe Nekropolisi ve Üç Çeşmeler Mevkii Bizans (?) Dönemi Yapısı'nda kazı yapılmış olup detayları alt başlıklarda verilmiştir.

4.1. Yunus Kaptan Türbesi ve Osmanlı Dönemi Mezarlığı:

2024 kazı sezonunda, Yunus Kaptan Türbesi ve Mezarlığı'nda ekibimizin Geleceğe Miras Projesi kapsamında gerçekleştirdiği kazı ve basit onarım çalışmaları, T.C. Enez Kaymakamlığı, Enez Tredaş İşletme Şefliği ve Enez Belediye Başkanlığı ile ortaklaşa gerçekleştirilen çalışmalarla da desteklenmiştir. Bu bağlamda, T.C. Enez Kaymakamlığının sağlamış olduğu işgücü ve aynı destek ile Türbe içinde, çevresinde ve kazıya başlanacak alanlarda bitki temizliği ve yüzeysel temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiş, temizlenen alanlar ilaçlatılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında mezarlığın girişi ile Türbe binası arasında yer alan taş döşeme yolun temizliği sırasında üzerinde ilk belirlemelere göre bir adağa ait yazıt bulunan bir kesme taş tespit edilmiştir. Yazıtlı taş kaldırılarak kazı evi deposuna götürülmüş, yerine bir başka taş yerleştirilmiştir. Ayrıca, Türbenin iç duvarlarındaki restorasyon sıvalarında görülen rutubet kaynaklı kayıplar ekibimiz eşliğinde, basit onarım kapsamında raspalanmış ve sıvalar yenilenmiş, yüzey ise kireç kullanılarak beyaz renge boyanmıştır. Pencere açıklıklarında yer alan sineklikler ve çerçeveleri yenilenmiş, binanın kapısı ve mezarlık alanının kapısı onarılmış, Türbe binasının içine bilgilendirme panosu yerleştirilmiştir (Resim: 2-3-4).

Kurumlararası iş birliği çerçevesinde gerçekleştirilen bir diğer çalışma Türbe ve Mezarlık alanının güvenlik kamerası ve aydınlatma sisteminin kurulmasıdır. 2021 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından projesi çizilen ve Kurul onayı alınan projenin masrafları Enez Belediyesince karşılanmak üzere gerçekleşmesi için Enez Belediye Başkanlığı ile Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında yapılan yazışmalar sonucunda alınan muvaffakat doğrultusunda, türbe binasının çevresine yerleştirilmek üzere led aydınlatma ekipmanları Enez Belediyesi tarafından, üç adet güvenlik kamerası ve kayıt cihazı ise bireysel çabalarla tedarik edilmiştir. Alanın genel aydınlatması çevresinde bulunan sokak aydınlatma ve elektrik direklerine yapılan eklemelerle sağlanmıştır. Alanın içindeki tesisatın kurulumu ve genel aydınlatma tesisatının sağlanması Tredaş İşletme Şefliği tarafından denetimimizde gerçekleştirilmiştir (Resim: 5).

Geleceğe Miras Projesi kapsamında Yunus Kaptan Türbesi bahçesinde yer alan Osmanlı Dönemi (Eski Türk) Mezarlığı'ndaki çalışmalar Arkeolog Didem Baş ve Samet Özlü'nün takibinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında gömülme aşamasında bulunan mezarların sınırları belirginleştirilmiş ve temel seviyesi hizasından ortalama 5-10 cm yüksekliğe varıncaya dek derinleştirilmiştir. Alanın kazılardan önce ve sonraki durumu ortofoto yöntemiyle belgelenmiş (Resim: 6), kareajları yapılmış ve applike edilmiş, kazı

bitiminde çizim yöntemiyle ayrıca belgeleme yapılmıştır. E24-YKT1 -2 -3 -4 -5 -6 -7 -8 -9 -10 -11 -12 -13 -14 -15 -16 -17 -18 -19 -20 olarak adlandırılan, boyutları değişkenlik gösteren 20 adet açma kapsamında toplam 800 m² alanda kazı çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında ikisi sikke (bir bronz, bir gümüş), biri taş disk, biri gümüş pul, biri cam bilezik parçaları, biri fosil, biri taş yazıt, biri pişmiş toprak lüle ve ikisi pişmiş toprak ağırlık olmak üzere toplamda 15 adet küçük buluntu günümüze kazandırılmıştır. Kazı yapılan alanda küçük buluntularla benzer biçimde Klasik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne dek çeşitlilik gösteren tarihlere ait, *amphora*/testi ve çatı kiremiti parçaları oldukça yoğun miktarda bulunmuştur. Kazı çalışmalarının yapıldığı açmalarda ve Türbe binasının ön cephesinde bulunan mezar ve mezar taşlarının basit onarım kapsamındaki temizlikleri ekibimizdeki koruma-onarım uzmanı Uluç Erten'in sorumluluğunda, koruma onarım öğrencisi Feraye Genççağa, diğer ekip üyeleri ve çalışanları tarafından mekanik yöntemle gerçekleştirilmiş, yosun-mantar ve alg gibi biyolojik bozulma faktörleri kullanılan biyosit ile etkisiz hale getirilmiştir. (Resim: 7) Kazı çalışmaları bitiminde yapılması planlanan ilaçlama, membran ve mıcır ile örtme önlemleri, aktif kazı çalışmalarının 30.12.2024 tarihine kadar devam etmesi nedeniyle Müze Müdürlüğü ile ortak yapılacak çalışmalar kapsamında değerlendirilmek üzere 2025 yılına bırakılmış ve 2025 yılında tamamlanmıştır.

4.2. Üç Çeşmeler Mevkii'ndeki Çalışmalar

Üç Çeşmeler Mevkii'ndeki kazı çalışmalarının başlatılma sebebi, alanda 2023 yılında yapılan mükerrer kaçak kazı faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ve ilk belirlemelere göre Bizans Dönemi'ne tarihlendiği düşünülen mimari bir yapıya ait kalıntıların ve yapının işlevinin tespiti ile koruma önlemlerinin alınmasıdır. Söz konusu kalıntıları kazı evi deposunda koruma altına alınmış bir adet mermer yassı paye (Resim: 8), toprak üzerinde korunagelmüş ancak bitki örtüsü altında kalmış ve işlevi anlaşılamayan bir duvar (?) (Resim: 9-10), kaçak kazı çukuru ve çevresinde bulunan mermer döşeme elemanları (Resim: 11) ile yüzeyde, geç döneme (Osmanlı?) tarihli kesme taş ve tuğla sıralarıyla oluşturulmuş paye teşkil etmektedir. Bu bağlamda, alan 2024 yılında Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Edirne Bölge Müdürlüğüne Kazı Başkanlığı'na yapılan başvuru sonucunda incelenmiş ve 1. Derece Arkeolojik Sit olarak tescil edilmiştir. Alanda Geleceğe Miras Projesi ve Genel Müdürlük Yatırım Bütçesi kapsamında yüzeysel temizlik, kazı ve ortaya çıkan kalıntıların konservasyon amaçlı temizlik uygulamaları yapılmıştır. Çalışmalar sırasında bulunan taşınabilir kültür varlıklarının konservasyon ve basit onarım işlemleri kazı evi laboratuvarında gerçekleştirilmiştir. 2024 sezonunda başlatılan kazıların ana amacı, yüzeyde kalıntıları günümüze kadar ulaşmış olan yapının planının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, yapılan yüzeysel temizliğin ardından alanın önce ve sonraki durumu ortofoto yöntemiyle belgelenmiş (Resim: 12-13), karelaçları yapılmış ve aplike edilmiş, kazı bitiminde çizim yöntemiyle ayrıca belgeleme yapılmıştır. Alandaki çalışmalar Arkeolog Didem Baş ve Samet Özlü'nün takibinde, E24-ÜÇM1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11 olarak adlandırılan, boyutları değişkenlik gösteren 11 adet açma (Resim: 14) ile yukarıda sözü geçen duvar kalıntısının

çevresinde, toplam 300 metrekare alanda yürütülmüştür. Bu çalışmalar sırasında sekizi bronz sikke, biri fosil, biri cam yüzük parçası, altısı bezemeli mermer mimari öge, ikisi disk (bir mermer, bir pişmiş toprak), biri pişmiş toprak jeton, biri cam bilezik parçası, biri bronz obje, biri cam boncuk ve ikisi damgalı *amphora* kulbu olmak üzere toplamda 24 adet küçük buluntu günümüze kazandırılmıştır. Kazı yapılan alanda küçük buluntularla benzer biçimde Klasik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne dek çeşitlilik gösteren tarihlere ait, seramik ve çatı kiremiti parçaları oldukça yoğun miktarda bulunmuştur.

Yüzeyde yapı kalıntılarının izlendiği kuzey güney doğrultusunda yaklaşık 50 metreye yayılan bu alanın kuzey yarısında iki (E24-ÜÇM5-6), güney yarısında ise sekiz (E24-ÜÇM2-3-4-7-8-9-10-11) açmada yapının yayılım alanı ve işlevini anlamaya yönelik kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş, kuzey yarıdaki kalıntılarla güney yarıdaki kalıntıların birbirleriyle bağlantılı olup olmadıklarını anlamak için kuzey güney ekseninin merkezinde de bir kontrol açması (E24-ÜÇM1) açılmıştır. Bahsi geçen sonuncu açmada (E24-ÜÇM1) herhangi bir mimari unsura rastlanmamıştır.

Güney yarıda bulunan E24-ÜÇM-2 açmasında irili ufaklı taşlardan oluşturulmuş bir döşeme ile bezemeli mimari ögeler (kırık parçalar), E24-ÜÇM-3 ve 4 açmalarında kireç harcı kalıntısı olduğu düşünülen ve kalınlığı 10 cm'yi geçmeyen bir katman, E24-ÜÇM-7 açmasında tuğla ve harç döküntüsü tespit edilmiştir.

Kuzey yarıda bulunan E24-ÜÇM-5 açmasının Güney Batı köşesinde, zemine dik olarak yerleştirilmiş, *in situ* konumda dört adet künk parçası ile karşılaşılmıştır. Her bir künkün dış çapı yaklaşık 25 cm'dir. Künk siteminin yakın çevresinde gerçekleştirilen ince temizlik ve seviye inme çalışmaları sırasında künklerin dörtgen tuğlaların üzerlerine oturdukları ve parçalar arasında harç kullanıldığı görülmüştür. Bu künk siteminin kuzeyinde, açmanın Kuzey Doğu kesitine yakın konumda iki taş sırası ile oluşturulmuş yarım daire planlı kuyu olduğu düşünülen bir yapı tespit edilmiştir. Batı yönüne bakan yarım daire planlı taş kuyunun ortasında, doğu-batı yönlü 30 cm genişliğinde, yaklaşık 2,50 m uzunluğunda bir kanal bulunmaktadır. Kanalin iki kenarı 32x32 cm'lik tuğlalarla örülmüştür. E24-ÜÇM-6 açmasında, yüzeyde beş adet büyük boyutlu taş blok yer almaktadır. Sözü geçen blokların işlevlerini anlamak için açmada seviye inme çalışmaları gerçekleştirilmiş ve blokların birbirlerinden ve bir yapıdan bağımsız oldukları gözlenmiştir. Seviye inme ve tesviye çalışmaları sırasında, blokların alt kotlarında taş döşeme ile karşılaşılmıştır ve korunduğu kadarıyla ortaya çıkartılmıştır.

Yürütülen çalışmalar sonucunda bölümün başında sözü geçen ve çevresinde kaçak kazı faaliyetlerinin yoğunlaşmış olduğu, bitki örtüsü altında kalmış duvar? kalıntısının yaprak tuğla ve harç kullanılarak örülmüş kare planlı bir kuyuya sahip, aynalı ve 12 gözlü bir çoban çeşmesi olduğu anlaşılmıştır. Çeşmenin yüzeyi her ne kadar ince bir çimento sıvayla kaplı olsa da gerek duvarının yapımında kullanılan taşların niteliği ve örme biçimi gerek temelinde bulunan kalıntılar gerekse kuyusunun örgü malzemesi ve biçimi, bu yapının Antik Dönem'de inşa edilip modern çağlara kadar çeşitli onarım ve müdahaleler geçirerek

veya altında bulunan bir başka yapıya ait mimari öğelerin devşirme olarak kullanılmasıyla günümüze ulaştığını düşündürmektedir. Bu bağlamda bir sonraki çalışma sezonunda söz konusu çimento sıvanın raspalanması ve yeterli veri elde edilmesi durumunda basit onarım işlemlerinin yapılması planlanmaktadır. Toprak altında bulunan ve planı ile işlevinin tespit edilmesi hedeflenen yapıya dair kalıntılar tespit edilmiş olsa da 2024 yılı kazı çalışmaları söz konusu hedef için yetersiz kalmış, yapının sınırını oluşturan duvar kalıntıları tespit edilememiştir. Bu nedenle 2025 yılında künk sisteminin ve taş döşemenin takibi için kazıların CV86/a, CV86/b ve DA86 plankarelerinde devam etmesi planlanmaktadır.

4.3. *Büyük Sancaktepe Nekropolisi:*

2024 yılı Büyük Sancaktepe Nekropolisi çalışmaları bütçe ve çalışma takvimine bağlı etkenler nedeniyle sınırlı ölçüde gerçekleştirilmiş olup 2025 sezonunda çalışmaların ağırlıklı olarak bu alanda yapılması planlanmaktadır. Bu bağlamda, 2024 yılında BST4 ve BST5 açmalarının kazı çalışmaları tamamlanmış, yarısı BST1 açmasında, diğer yarısı doğu kesitinin güney yarısının içinde kalan pişmiş toprak lahitin (E23-BST1-GDP-M1) 2025 yılında açılmasına yönelik hazırlıklar yapılmıştır.

5. *YERİNDE KORUMA ÇALIŞMALARI:*

Kazı çalışmalarının kazı ruhsat süresinin son günü olan 31.12.2024 tarihine dek devam etmesinden dolayı kazı çalışması bitiminde çalışma alanlarının korunması ile ilgili işlerin bir kısmı 2025 yılında Müze Müdürlüğü ile ortak yürütülmüştür. Yerinde koruma çalışmaları kapsamında, kazı yapılan tüm alanların çevresi tel örgülerle koruma altına alınmış ve yeni bitki oluşumunu sınırlandırmak için ilaçlanmıştır. Üç Çeşmeler Mevkii'ndeki açmalar geotekstille örtülmüştür. E22-BST2 Açmasında yerinde korunan bir taş lahit bulunması ve söz konusu mezarın restorasyonunun 2025 yılında tamamlanması planlandığından dolayı bu açmanın üzerine, doğa koşullarının doğrudan etkisini sınırlandırmak amacıyla geçici bir çatı örtüsü yapılmıştır. Yunus Kaptan (Has Yunus Bey) Türbesi bahçesinde yer alan Osmanlı Dönemi (Eski Türk) Mezarlığında 2024 yılında kazısı yapılan alanların zemini sera örtüsü olarak adlandırılan ve yabancı ot kontrolünde kullanılan membran ile örtülmüş, bu örtünün etkisini arttırmak amacıyla üzerine yaklaşık 5 cm kalınlığında mıcır serilmiştir.

6. *KÜÇÜK BULUNTULAR:*

2024 sezonunda, kırk biri arazi temizliği ve kazı çalışmaları sırasında bulunan, ikisi depo çalışmaları kapsamında birleşen parçalarla tespit edilen, toplamda 43 buluntu günümüze kazandırılmış, 2022 yılında bulunmuş 10 adet küçük buluntu müzelik niteliğe kavuşturulmuştur. Söz konusu buluntuların tamamının fotografik belgeleme ve koruma-onarım çalışmaları tamamlanmıştır. Sezon sonunda 14 adet envanterlik, 20 adet etütlük nitelikte eser Müze Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Küçük buluntular kapsamında fotografik ve çizimle belgeleme, osteolojik inceleme, nümismatik çalışmaları ve koruma onarım uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

6.1. Belgeleme ve İnceleme Çalışmaları:

2024 sezonunda bulunan ve daha önceki yıllarda bulunup üzerinde çalışma yapılan tüm küçük buluntularının fotoğraflık belgelemeleri Dr. Öğr. Üyesi Gülnur Kurap tarafından, çizim ile belgelemeleri ise Burhan Gülkan tarafından yapılmıştır. Osteolojik malzemeler ve nümismatik çalışmaları ile ilgili detaylar alt başlıklarda sunulmuştur.

6.1.1. Osteolojik Malzemeler Üzerinde Yürütülen Çalışmalar:

Geçmiş yıllarda kazısı tamamlanmış ve depoda saklanan E13-ST137-M48, E13-ST25-M24, E13-ST37-M1, E13-ST37-M5, E13-ST37-M6, E13-ST37-M7, E13-ST37-M10, E13-ST37-M11, E13-ST37-M13, E13-ST37-M14, E13-ST37-M15, E13-ST37-M16, E13-ST37-M17, E13-ST37-M18, E13-ST37-M20, E13-ST37-M22, E13-ST37-M26, E13-ST37-M27, E13-ST37-M28, E13-ST37-M29, E13-ST37-M31, E13-ST37-M33, E13-ST37-M36, E13-ST37-M37, E13-ST37-M38, E13-ST37-M40, E13-ST37-M45, E13-ST37-M47, E13-ST37-M50, E13-ST37-M52, E13-ST37-M53, E13-ST37-M55, E13-ST37-M56, E13-ST37-M58, E13-ST37-M59, E13-ST37-M60, E13-ST37-M61, E13-ST37-M62, E13-ST37-M63, E13-ST37-M64, E13-ST37-M65, E13-ST37-M66, E13-ST37-M67, E13-ST37-M68, E13-ST37-M69, E13-ST37-M70, E13-ST37-M71, E13-ST37-M73, E13-ST37-M74, E13-ST37-M76, E13-ST37-M77, E13-ST37-M78, E13-ST37-M79, E13-ST37-M80, E13-ST37-M80A, E13-ST37-M81, E13-ST37-M82, E14-ST38-M1, E14-ST38-M3, E14-ST38-M4, E14-ST38-M8, E14-ST38-M11, E14-ST38-M12, E14-ST38-M13, E14-ST38-M14, E14-ST38-M16, E14-ST38-M17, E14-ST38-M19, E14-ST38-M20, E14-ST38-M21, E14-ST38-M22, E14-ST38-M24, E14-ST38-M25, E14-ST38-M26, E14-ST38-M28, E14-ST38-M29, E14-ST38-M30, E14-ST38-M31, E14-ST38-M32, E14-ST38-M33, E14-ST38-M35, E15-ST39-M1, E15-ST39-M2, E15-ST39-M3, E15-ST39-M4, E15-ST39-M13, E15-ST40-M3, E15-ST40-M4, E15-ST40-M5, E15-ST40-M6, E15-ST40-M7, E15-ST40-M8, E15-ST40-M9, E15-ST40-M11, E15-ST40-M14, E15-ST40-M15, E15-ST40-M16, E15-ST40-M17, E15-ST40-M18, E15-ST40-M20, E16-ST41-M5, E16-ST41-M6, E16-ST41-M8, E16-ST41-M9, E16-ST41-M10, E16-ST41-M11, E16-ST41-M16, E16-ST41-M17, E16-ST41-M19, E16-ST41-M20, E16-ST41-M21, E16-ST41-M23, E16-ST41-M24, E17-ST44-M3, E17-ST44-M5, E17-ST44-M11, E17-ST44-M12, E17-ST44-M14, E17-ST44-M17, E17-ST44-M18, E17-ST44-M19, E17-ST44-M20, E17-ST44-M23, E17-ST44-M24, E17-ST44-M25, E17-ST44-M26, E17-ST44-M27, E17-ST44-DPM1, E19-KK-M2, E19-ST45-M26 kodlu 155 mezarda bulunmuş 195 bireyin osteolojik incelemesi Kazı Başkanı I. Yardımcısı Dr. Öğr. Üyesi Atiye Bahar Mergen tarafından tamamlanmıştır.

6.1.2. Nümismatik Çalışmaları:

Kazı evi deposunda bulunan E08-ST2-YB1, E08-ST2-YB2, E08-ST2-YB3, E08-ST2-YB4, E08-ST2-YB5, E08-ST2-YB8, E08-ST2-YB9, E08-ST2-YB10, E08-ST2-YB11,

E08-ST2-YB12, E08-ST2-YB13, E08-ST2-YB14, E08-ST2-YB15, E08-ST2-YB16, E08-ST2-YB17, E08-ST2-YB 18, E08-ST2-YB-19, E08-ST2-YB20, E08-ST2-YB21, E08-ST2-6, E08-ST2-7, E09-S4 YÜZEY, E09-ST5-16, E09-ST538, E10-ST-YB3, E10-ST8-30, E10-ST7-8, E11-ST14-3, E11-ST13-71, E11-MOZ-YB1, E13-ST37-202, E13-ST37-126, E13-ST37-24, E13-ST37-114, E13-ST37-199, E13-ST37-148, E16-ST41-13, E16-ST41-16, E16-ST41-511, E16-ST41-17, E16-ST41-23, E17-ST41-86, E23-317 ADA 1 PARSEL, E12-ST31-53, E96N-12, TAŞALTI NEKROPOLÜ, E01-N-54, E01-N-88, E01-N-20, E01-N-124, E01-N-8, E01-N-137, E01-N-155, E01-N-2, E01-NY-131, E01-NY-146, E01-NY-125, E03-KÖ1-20, E03-KÖ1-30, E03-KÖ1-17, E03-KÖ1-22, E03-KÖ1-4, E03-KÖ1-25, E03-KÖ1-5, E03-KÖ1-10, E03-YB-1, E03-KÇ-YB-1, E03-KÖ1-8, E03-KÖ1-34, E03-KÖ1-32, E03-KÖ1-16, E03-KÖ1-24, E03-K-YB1, E03-R1-23, E03-KÖ1-21, E05-R1-22, E06-Ş1-83 kodlu sikkeler ile 28 adet buluntu yeri ve tarihi belli olmayan, toplamda 105 adet sikkenin incelemesi ve katalog çalışması Arş. Gör. Dr. Ömer Tatar tarafından tamamlanmıştır.

6.2. Koruma-Onarım Çalışmaları:

2022 sezonunda BST2 açması M4 kodlu mezar çevresinde beyaz zeminli/beyaz zeminli taklidi *lekytos*lara ait parçalar öbekler halinde bulunmuştur. 10 adet buluntu numarasıyla (E22-BST2-38, E22-BST2-40, E22-BST2-41, E22-BST2-42, E22-BST2-43, E22-BST2-44, E22-BST2-45, E22-BST2-46, E22-BST2-47, E22-BST2-48) belgelenen bu eserler oldukça hassas durumdadırlar. Bu nedenle koruma onarım çalışmaları 2023 ve 2024 sezonlarında devam etmiş, 2024 sezonunda tamamlanmıştır. *Lekythos*ların yanı sıra yine aynı mezarın çevresinde bulunmuş iki *kythra* (E22-BST2-49, E22-BST2-54) için de benzer durum söz konusudur. 2024 yılı çalışmaları sırasında, E24-BST2-41 ve E22-BST2-42 buluntu numarası verilmiş öbeklerdeki parçaların diğer öbeklerle birleştikleri tespit edilmiştir. Öte yandan, parça arama çalışmaları sırasında, 2022 yılında açmada dağınık biçimde bulunup kazı evi deposunda saklanan nitelikli seramik parçalarının arasında birbirleriyle eşleşenler birleştirilmiş, çalışma sonunda bir adet tek kulplu kâse ve bir adet *lekythos* elde edilmiştir. Bu bağlamda, E22-BST2 buluntu listesindeki numaralar (E22-BST2-41 ve E22-BST2-42) revize edilerek yeniden kayıtlanmıştır. 2023 ve 2024 sezonunda bu eser grubu üzerinde yapılan çalışmalar kapsamında tüm seramik parçaları hassas bir yüzeye sahip olduğundan temizlikten önce yüzeyi korumak amacıyla biri polivinil asetat emülsiyonu (Primal) diğeri ise asetonla çözülmüş metil metakrilat çözeltisi (Paraloid B72) olmak üzere iki farklı konsolidasyon malzemesi denenmiştir. Deneme sonuçlarında asetat bazlı malzeme daha olumlu bir sonuç verdiği için tercih edilmiştir. Eserlerin tüm ön, arka yüzey ve kesit alanlarına %3'lük emülsiyon üç kat olmak üzere uygulanmıştır. *Lekythos*larda yüzeydeki beyaz boya tabakası hassas olduğu için hafif nemli bir pamukla yüzeydeki kir ve toprak tabakası yumuşatılarak bisturi yardımı ile yüzeyden alınmıştır. Yapıştırma işlemi aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Kesit yüzeyleri geniş olan ve görece küçük boyutlu parçalarda selüloz nitrat bazlı yapıştırıcı, yuvarlanmış kesitlerde ve büyük parçalarda ise

vinil asetat bazlı yapıştırıcı kullanılmıştır. Bu aşamada parçalar kum havuzu, kâğıt bant, işkence ve mandallarla desteklenmiştir. Boyun, ağız, ayak gibi kısımları tamamen eksik olan eserler tümlenmemiştir. Formu hakkında yeterli veri taşıyan eserlerin eksik kısımları, sağlam kısımlardan plastilin ile alınan kalıplar kullanılarak alçı ile tamamlanmıştır. Dolgu yapılan alanların tesviye işlemleri küçük el aletleri ve zımpara ile gerçekleştirilmiş, rötuş için akrilik boya kullanılmıştır.

2024 yılında bulunan seramik, cam, metal (kurşun, bronz, gümüş) ve taş buluntuların tamamının konservasyon işlemleri tamamlanmıştır. Seramik ve taş buluntuların konservasyonu kapsamında temizlik çalışmaları depozitlerin niteliğine göre mekanik ve ıslak yöntemle gerçekleştirilmiş, su haricinde kimyasal kullanılmamıştır. Cam materyallerin temizliği %50 oranında etil alkol-su karışımı kullanılarak yumuşak fırça ve pamukla yapılmıştır. Kurşun materyalde mekanik yöntem tercih edilmiş, çeşitli sertlikte fırçalar kullanılmıştır. Gümüş materyaller üzerindeki korozyon ultrasonik ve akabinde mekanik yöntemle temizlenmiştir. Bronz materyallerde ise pasif korozyon eserlerin alüminyum folyoya sarılmış biçimde nem odasında bekletilmesiyle aktifleştirilmiş ve süreç tamamlanana kadar işlem tekrar edilmiştir. Korozyon aktivasyonu sona erdikten sonra eserler ultrasonik ve mekanik yöntemlerle temizlenmiştir. Temizlik aşamasından sonra bronz eserler üzerine herhangi bir koruyucu film tabakası uygulanmamış olup, aktif korozyonun tamamen bittiğinden emin olmak için Müze'ye teslim edilen eserlerin bir süre daha (yaklaşık altı ay) gözlemlenmesi, korozyonun yeniden aktifleşmesi durumunda uygulamaların tekrar edilmesi, aktifleşmesi durumunda ise koruyucu tabaka uygulanması önerilmektedir.

Laboratuvarda gerçekleştirilen konservasyon çalışmaları kapsamında Koruma onarım-öğrencisi Feraye Genççağa ve Dr. Öğr. Üyesi Gülnur Kurap tüm aşamalarda, Doç. Özer Aktimur ve Öğr. Gör. Aybüke Tecer parça arama aşamasında, Dr. Öğr. Üyesi Pelin Özgöçen Egeli rötuş aşamasında katkı sunmuş olup E22-BST2-49, E22-BST2-54 numaralı iki *kythranın* parça arama, yapıştırma ve tümleme çalışmaları koruma-onarım öğrencisi Berke Hamamcıoğlu tarafından tamamlanmıştır.

2024 yılı koruma-onarım çalışmaları kapsamında, ayrıca, kazı evinde bulunan sundurma altında korunan 270 adet mermer mimari ögenin konservasyona yönelik temizlik çalışmaları mekanik ve ıslak yöntemler kullanılarak tamamlanmıştır. Islak yöntemde kimyasal olarak genellikle su, suyun yeterli gelmediği depozitlerin uzaklaştırılmasında suya ek olarak etil alkol ve non-iyonik deterjan kullanılmıştır. Çalışmalara ekipteki koruma-onarım ve arkeoloji uzmanları ile öğrencileri katılmıştır.

8. TEŞEKKÜRLER

Çalışmalarımız T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (Dr. Öğr. Üyesi Gülnur Kurap, Doç. Özer Aktimur, Dr. Öğr. Üyesi Pelin Özgöçen Egeli, Öğr. Gör. Aybüke Tecer), Bitlis Eren Üniversitesi (Dr. Öğretim Üyesi Bahar Mergen), Trakya Üniversitesi (Prof. Dr. İlkan Hasdağlı, Dr. Öğr. Üyesi Melike Zeren Hasdağlı), Doğuş Üniversitesi (Öğr. Gör.

Ülkü Demir), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (Arş. Gör. Dr. Haralambos Nikolayidis), İstanbul Teknik Üniversitesi (Arş. Gör. Öykü Bahar Balcı Güngör) ve Akdeniz Üniversitesi (Arş. Gör. Dr. Ömer Tatar) akademisyenleri ile bir desinatör/arkeolog (Burhan Gülkan), dört arkeolog (Samet Özlü, Didem Baş, Murat Istarmakalı, Duygu Yılmaz), bir restoratör (Uluç Erten), iki arkeoloji öğrencisi (Alpdoğan Dalkıran, Orhun Kutluay), üç sanat eserleri konservasyonu ve restorasyonu öğrencisi (Feraye Genççağa, Berke Hamamcıoğlu, Fatma Betül Arslan) bir fotoğraf bölümü öğrencisi (Duygu İmamoğlu) ve Bakanlık Yetkili Uzmanından oluşan T.C. uyruklu 24 kişilik bir ekip tarafından yürütülmüş, çalışmalara Bakanlık Yetkili Uzmanı olarak Kırklareli Müzesinden İlknur Yaz eşlik etmiştir.

Kazı ve araştırmalar, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi¹ tarafından maddi; T.C. Edirne İl Özel İdaresi, Enez Kaymakamlığı, Enez Belediyesi ve Enez Tredaş İşletme Şefliği tarafından aynı olarak desteklenmiştir. İzin, onay, maddi ve aynı destekleri için Kurum ve Kuruluşlara, özverili çalışmaları için ekip üyelerine teşekkür ederim.

1 Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğünün “Ainos (Enez) Arkeoloji Kazı ve Araştırmaları 2024 Sezonu” başlıklı projesi

EKLER

Çizim 1: Yunus Kaptan (Has Yunus Bey) Türbesi ve Osmanlı Dönemi (Eski Türk) Mezarlığı'nın Çevre Düzenleme Projesi.

Resim 1: Kaynarcalar 1 Sokak'ta bulunan mimari kalıntılar.

Resim 2: Uygulamalar sonrasında Türbe binasının durumu.

Resim 3: Uygulamalar sonrasında Türbe binasının durumu.

Resim 4: Uygulamalar sonrasında Türbe binasının durumu.

Resim 5: Uygulamalar sonrasında Türbe binasının durumu.

Resim 6: Osmanlı Mezarlığı'nın temizlik ve kazı çalışmalarından sonraki durumu.

Resim 7: Mezar taşlarının temizlik aşamasından bir örnek.

Resim 8: Üç Çeşmeler Mevkii'nde bulunan yassı paye.

Resim 9: Üç Çeşmeler Mevkii'nin çalışma öncesi durumu.

Resim 10: Üç Çeşmeler Mevkii'nin çalışma öncesi durumu.

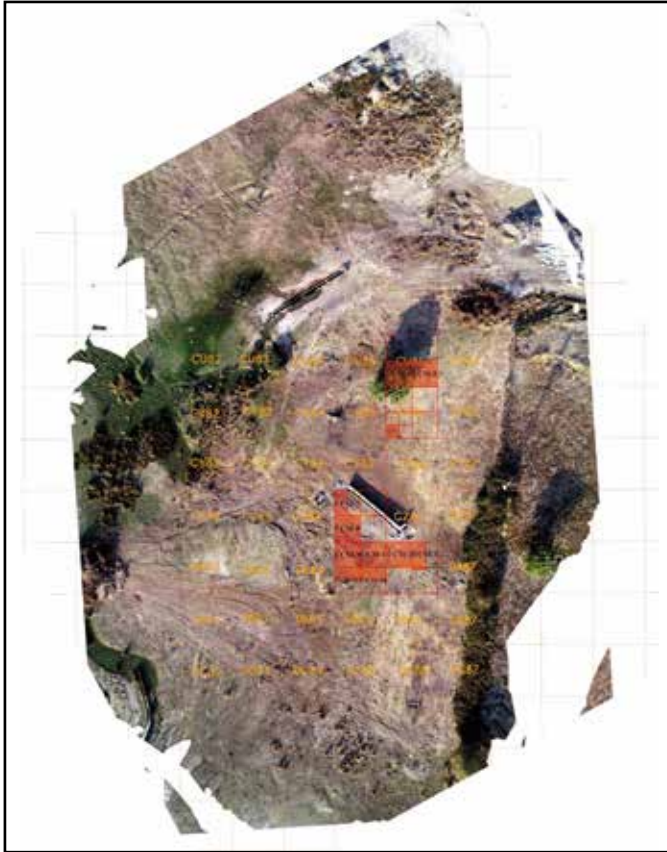
Resim 11: Üç Çeşmeler Mevkii'nin çalışma öncesi durumu.

Resim 12: Üç Çeşmeler Mevkii'nin temizlik sonrası durumu.

Resim 13: Üç Çesmeler Mevkii'nin kazı sonrası durumu.

Resim 14: Üç Çesmeler Mevkii'ndeki açmaların konumu.

ŞANLIURFA KALESİ KAZISI, 2024

GülriZ KOZBE*

Akarcan GÜNGÖR

Turgay POLAT

Cumhurbaşkanlığı Kararlı Şanlıurfa Kalesi kazı çalışmaları, Batman Üniversitesinden Prof. Dr. GülriZ Kozbe'nin başkanlığı altında bir ekip tarafından, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sağlamış olduğu izin ve ödenekler doğrultusunda farklı dönemlerde sayısal olarak değişmekle birlikte 20 beden işçisi ile gerçekleştirilmiştir. 22 Nisan'da başlayan çalışmalarımız, 16 Aralık 2024 tarihinde sona ermiştir.

2024 yılı kazı çalışmaları, "B Sektörü"nde başlamış; ardından kalenin doğu ucunda yer alan "Doğu Sektörü" ile kalenin batısında bulunan "Batı Burcu Sektörü"nde sürdürülmüştür (Çizim: 1).

KAZI ÇALIŞMALARI

1.1. B Sektörü Kazı Çalışmaları

B Sektörü'ndeki çalışmalar, 10x10m boyutlarındaki 12 adet açmada (J34, K31, K34, K35, L31, L32, L35, M31, M32, M33, N32, N33) yürütülmüştür (Çizim: 1-2). Buradaki çalışmalar yoğunlukla B Sektörü'nün kuzeyinde yürütülmüş olup, orada daha önceki kazı sezonlarında açığa çıkarılmış olan erken dönem mimarinin devamını ve plan şemasını ortaya çıkarma amacı taşımaktadır (Kozbe 2023).

J34 Açması

J34 Açması, B Sektörü'nün güneyinde konumlanmakta olup, bu alandaki ilk kazı çalışmaları bu yıl gerçekleştirilmiştir. Çalışmalara a plankaresinde 599,84 m; c plankaresinde ise 599,85 m seviyesinde başlanmıştır. Kazı sürecinde, kalenin güney sur duvarına bitişik şekilde güneybatı-kuzeydoğu aksında uzanan bir duvar hattı ortaya çıkarılmıştır. Bu duvar

* Prof. Dr. GülriZ KOZBE; Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Batı Raman Kampüsü 72100 Merkez/ Batman/TÜRKİYE, E-posta: gkozbe@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-4727-3052.

Öğr. Gör. Dr. Akarcan GÜNGÖR; Batman Üniversitesi, Sason MYO, Eser Koruma Programı, Sason/Batman/TÜRKİYE, E-posta: akarcan.gungor@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5372-9733.

Doç. Dr. Turgay POLAT; Adıyaman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Merkez/Adıyaman/TÜRKİYE, E-posta: tpolat@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0883-9153.

Ekip, 1. Kazı Başkan Yardımcısı Öğr. Gör. Dr. Akarcan Güngör (Batman Üniversitesi), 2. Kazı Başkan Yardımcısı Arkeolog Hüseyin Aka, Sanat Tarihçisi Yüksek Lisans Davut Karlıdağ, Arkeolog Serdar Olam, Eski Çağ Tarihçisi Yüksek Lisans Yeşim Cenez, Restoratör (Yüksek Lisans) Şima Güngör, Restoratör Duha Hançer, Restoratör Yüksek Lisans öğrencisi Canan Gezmek, Arkeolog Türkan Sultan Bilgin ve Sanat Tarihçisi Ferhat Sezer'den oluşmaktadır.

hattının, geç dönemde restorasyon yapılan güney sur duvarıyla bitişik bir biçimde inşa edildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, 2023 kazı sezonunda K34 Açması'nda açığa çıkarılan ve güney-kuzey doğrultusunda uzanan kesme blok taşlardan inşa edilmiş, tahrip olmuş duvar hattının bu alanda devam ettiği tespit edilmiştir. Bu duvar hattının batısında ise barbakanlı olduğu düşünülen sivri kemerli bir mimari unsur açığa çıkarılmıştır (Resim: 1). Çalışmalara a plankaresinde 599,50 m, c plankaresinde ise 598,76 m seviyesinde ara verilmiştir.

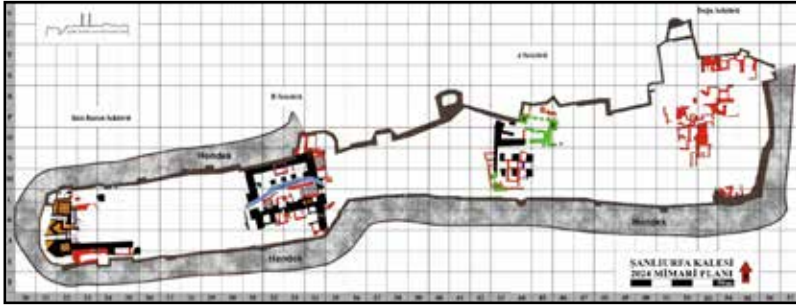
K31 Açması

K31 Açması, Anıtsal Yapı'nın batısında konumlanmaktadır. Kazı çalışmalarına 600,29 m seviyesinde başlanmıştır. Bu açmada yürütülen kazıların temel amacı, Anıtsal Yapı'nın batısındaki mimari ile bağlantılarının tespit edilmesidir. Çalışmalar sırasında yer yer dolgulu ve küllü bir toprak tabakasına rastlanmıştır. Bu açmada karşılaşılan buluntular arasında seramikler, hayvan kemikleri, *tesseralar*, çakmaktaşı parçaları, iki adet sikke, 22 adet çivi, bir gülle, bir lüle ve 57 adet ok ucu gibi çeşitli küçük buluntular yer almaktadır. Çalışmalara 599.35 m seviyesinde ara verilmiştir.

K34 ve K35 Açmaları

B Sektörü'nün güneydoğusunda konumlanmış olan K34 Açması'nın 598,20 m seviyesinde çalışmalara başlanmış; önceki kazı sezonunda ortaya çıkarılan I ve II No.lu Mekânlar'da seviyenin derinleştirilmesi ve vinç yardımıyla kaldırılan taşların altında yer alan yüksek kotlardaki toprak tabakasının tahliyesini yaparak oradaki erken dönem mimari unsurlarının açığa çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışmalar sırasında erken döneme ait anıtsal bir duvar hattının kuzey-güney yönünde yaklaşık 12 m boyunca devam ettiği tespit edilmiş ve 1,80 m genişliğinde bir giriş ortaya çıkarılmıştır.

K35 Açması çalışmalarında, erken dönem duvar hattının güneydoğusunda, kalenin sur duvarıyla bitişik bir konumda, kuzey-güney doğrultusunda uzanan üst örtüsü tahrip olmuş, sivri kemerli mimari unsurlar ortaya çıkarılmıştır. Bu kemerlerin revak işlevi gördüğü düşünülmektedir. K34 Açması'nda 596,18 m, K35 Açması'nda ise 596,89 m seviyesinde çalışmalara ara verilmiştir (Resim: 2).

Çizim 1: Şanlıurfa Kalesi 2024 yılı mimari plan çizimi.

Çizim 2: B Sektörü mimari plan çizimi.

Resim 1: J34 Açması'nın son hali.

L31 Açması

L31 Açması, B Sektörü'nün ve Tonoğlu Yapı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Çalışmalar, açmanın en yüksek noktası olan 599,97 m seviyesinde başlamış ve çok sayıda blok taşın alanda dağınık bir şekilde bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Anıtsal Yapı'nın kuzeyinde 599,8 m seviyesinde doğu-batı aksında uzanan bir zemin açığa çıkarılmıştır. Bu zemin, doğu-batı yönünde 2.60 m, kuzey-güney yönünde ise 1.84 m ölçülerindedir.

Resim 2: K34+K35 Açmalarının son hali.

Anıtsal Yapı'nın kuzeyinde, yürüme yolunun altında kalan bir duvar hattı ortaya çıkarılmıştır. Bu duvar ile Anıtsal Yapı'nın duvarı arasında, yaklaşık 1 m genişliğinde bir giriş tespit edilmiş ve 1 No.lu Giriş olarak adlandırılmıştır. Açmadaki çalışmalara 597,88 m seviyesinde ara verilmiştir. Bu açmanın kuzeydoğu köşesinde ana kayaya ulaşılmış olup bir adet kaya mezar girişi tespit edilmiştir. Ancak giriş kısmı, geçici yürüme yolunun altında kalması nedeniyle mezarın açılışı, 2025 kazı sezonu için planlanmıştır. Çalışmalar sırasında, seramiklerin yanı sıra 25 adet ok ve mızrak ucu ve dört adet sikke açığa çıkmıştır.

L32 Açması

Anıtsal Yapı'nın kuzeyinde yer alan L32b plankaresindeki çalışmanın amacı, tonozlu yapının kuzey yönünde yer alan mimari unsurların ortaya çıkarılmasıdır. Nitekim geç döneme (Geç Osmanlı) tarihlendirilen bir mekân açığa çıkarılmıştır (II No.lu Mekân). Mekânın ölçüleri, kuzey-güney doğrultusunda 4,12 m, doğu-batı doğrultusunda ise 1,80 m'dir. Mekânın doğusunda, 599,61 m seviyesinde düzgün taşlarla döşenmiş bir giriş ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3). Girişin ölçüleri kuzey-güney yönünde 0,97 m, doğu-batı yönünde ise 0,65 m'dir. II No.lu mekân içerisinde, 599,59 m seviyesinde bir ocak bulunmuştur (1 No.lu Ocak). Ocağın çapı 46 cm, cidar kalınlığı 3 cm'dir. Çalışmalara, 599,72 m seviyesinde ara verilmiştir.

L35 Açması

Anıtsal Yapı'nın doğusundaki L35a ve b plankarelerinde 597.81 m seviyesinde başlatılan çalışmalarda, devşirme malzeme olarak kullanılmış, Geç Roma/Erken Bizans'a tarihlenen kırık

yazıtlı bir mezar taşı parçası ortaya çıkarılmıştır. Anıtsal Yapı'nın güney kısmında ise koridor benzeri bir mekân belirlenmiştir. 597,06 m seviyesinde ara verilen çalışmalarda seramik parçaları, künk parçaları, 66 adet ok ucu, iki adet mızrak ucu ve iki adet sikke tespit edilmiştir.

Resim 3: L32 Açması, I ve II No.lu Mekanlar.

Doğu Sektörü Kazı Çalışmaları

Doğu Sektörü kazı çalışmalarına ilk kez 2024 sezonunda başlanmıştır. Doğu Sektörü'nün güneyinde, Güney Sur Duvarı'nın hemen kuzeyindeki L54, L55, M54 ve M55 adlı dört adet açmada seviye inme çalışmaları yürütülmüştür (Çizim: 1; Resim: 4).

L54 Açması

L54 Açması, Güney Sur Duvarı içinde yer alan sivri kemerli nişi kapsamaktadır. 586,13 m seviyesinde başlayan çalışmalar sırasında, Tonoğlu Yapı'nın iç kısmında, güney-kuzey doğrultusunda 0,90 m, batı-doğu doğrultusunda 0,80 m boyutlarında dörtgen bir ıslak zemin tespit edilmiştir. Bu zeminin kuzeyinde, sal taşlarıyla döşenmiş ve kısmen tahrip olmuş bir giriş açığı çıkarılmıştır (1 No.lu Giriş).

M54 Açması

M54 Açması, Doğu Sektörü'nün güneyinde, sivri kemerli nişin ise kuzeyindedir. 586,54 m itibarıyla başlayan seviye inme çalışmalarında, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, 2,30 m uzunluğunda ve 25 cm genişliğinde bir duvar hattı açığa çıkarılmıştır. Duvar hattının batısında, sal taşlarıyla döşenmiş, ıslak zemin özelliği taşıyan bir alan daha tespit

edilmiştir. Bu alanda, büyük ölçüde tahrip olmuş dört adet ocak açığa çıkarılmıştır. Kazı çalışmalarına 585,25 m seviyesinde ara verilmiştir.

L55+M55 Açmaları

L55+M55 Açması, Doğu Sektörü'nün güneyinde, L54 Açması'nın ise doğusunda yer almaktadır. Açmalarda kot farkı çok olduğundan çalışmalara L55 Açması'nda 586,05 m; M55 Açması'nda ise 586,79 m seviyesinde başlanmış olup 585,51 m seviyesinde ara verilmiştir.

Resim 4: Doğu Sektörü'nde çalışılan açmalar ve alanın kazı sonrası hali.

Batı Burcu Sektörü Kazı Çalışmaları

Batı Burcu Sektörü'nde çalışmalar, 2 No.lu Burç'un doğusunda yer alan 13 No.lu Duvar hattının kuzey ve güneyi ile 3 No.lu Burç'a bitişik olarak doğu yönünde uzanan 18 No.lu Duvar hattının kuzeyinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmalar, I23, I24, I25, J23, J24, J25, L22, L23 ve L24 adlı 9 adet açmada yürütülmüştür (Çizim: 3; Resim: 5).

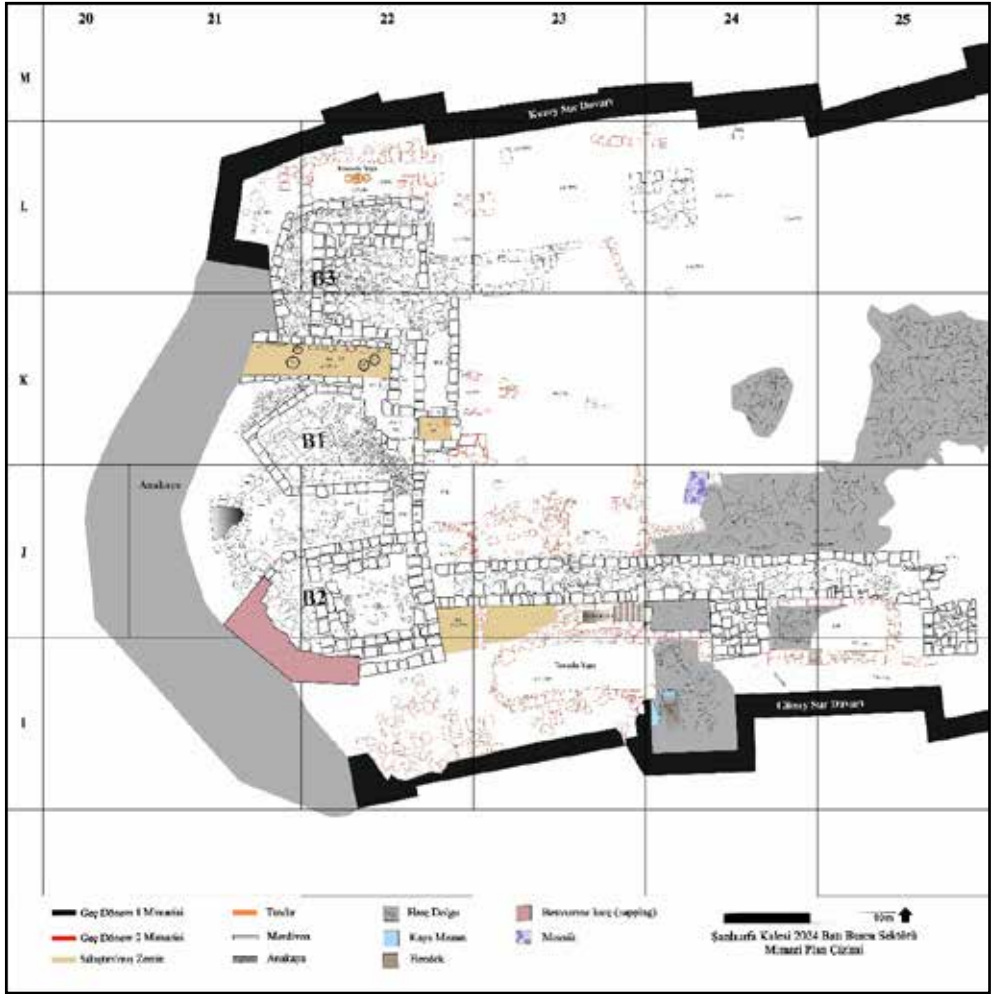
I23 Açması

I23 Açması, Batı Burcu Sektörü'nde ve 13 No.lu Duvar'ın güneyinde yer almaktadır. Açma içerisinde doğu-batı doğrultusunda uzanan ve kısmen korunan tonozlu bir yapının mevcut hatlarından dolayı bu alanda kazıya öncelik verilmiştir. 1 No.lu Tonozlu Yapı olarak adlandırılan alan, doğu-batı doğrultusunda 12.60 m uzunluğunda, kuzey-güney doğrultusunda ise 3.20 m genişliğinde olup dikdörtgen planlıdır. 1 No.lu Tonozlu Yapı'nın üst örtüsü tamamen tahrip olmuştur. Bu yapının güney duvarı ise kalenin Güney Sur Duvarı'na dayandırılmıştır. 1 No.lu Tonozlu Yapı'nın batı duvarı, geç dönemlerde modern malzeme ile örülmüş ve buradan diğer mekânlara olan geçiş kapatılmıştır. 1 No.lu Tonozlu Yapı'nın kuzey yönündeki duvarında dikdörtgen planlı bir girişle geçiş sağlanmaktadır. 1 No.lu Tonozlu Yapı'nın güney duvarında ise kısmen korunmuş iki adet giriş mevcuttur. Ayrıca 1 No.lu Tonozlu Yapı'nın iç kısmında 605.2 m seviyesinden itibaren sıkıştırılmış toprak bir zemin saptanmıştır. 1 No.lu Tonozlu Yapı'daki kazı çalışmalarına 604,74 m seviyesinden itibaren ara verilmiştir.

I24 Açması

Batı Burcu Sektörü'nde yer alan I24 Açması, I23 Açması'nın hemen doğusundadır. Çalışmalara 605,94 m seviyesinde başlanmış ve 13 No.lu Duvar'ın güneyine bitişik blok taşlardan yapılmış ve tahribata uğramış bir yapı kalıntısı ortaya çıkarılmıştır. Bu yapının, duvarlara çıkıntı veren bir destek payesine sahip olduğu düşünülmektedir. 13 No.lu Duvar'ın hemen güney cephesinde dört adet ocak tespit edilmiştir.

Seviye inme sırasında, a plankaresinin güney kesiminde yapılan çalışmalar, bu alanın ana kayanın güneye doğru eğim gösterdiğini işaret etmektedir. Nitekim moloz toprağın kaldırılmasıyla ana kayaya oyulmuş bir kaya mezarının giriş kısmı ortaya çıkarılmıştır (601,44 m seviyesinde). Bu mezar, "1 No.lu Kaya Mezarı" olarak numaralandırılmıştır. Kazının son günleri olması nedeniyle gerekli önlemlerle koruma altına alınan mezarla ilgili tüm çalışmalar, 2025 yılına bırakılmıştır.

Çizim 3: Batı Burcu Sektörü mimari çizimi (B1: 1 No.lu; B2: 2 No.lu B3: 3 No.lu Burç).

Resim 5: Batı Burcu Sektörü 2024 yılı kazı sonrası genel görünüm.

I25 Açması

I25 Açması, Batı Burcu Sektörü'nün doğusunda, 13 No.lu Duvar'ın güneyi ile Güney Sur Duvarı'nın hemen kuzeyindeki alanda yer alır. 604,78 m seviyesinden itibaren başlayan kazı çalışmaları çerçevesinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan 13 No.lu Duvar'ın güney yönüne çıkıntı yapan iki adet payenin ortasında Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş bir mekân açığa çıkarılmıştır. I No.lu mekân olarak kayıt altına alınan mimari yapı, doğu-batı yönünde 7,10 m, kuzey-güney yönünde 2,75 m genişliğinde ve dikdörtgen planlıdır. Bu açmadaki kazı çalışmalarına 603,62 m seviyesinde ara verilmiştir.

J23 Açması

J23 Açması, 1 No.lu Burç'un güneydoğusunda konumlanmaktadır. 13 No.lu Duvar'ın güney cephesinde 608,53 m, kuzey cephesinde ise 608,13 m seviyesinden itibaren kazı çalışmalarına başlanmıştır. Açmada doğu-batı doğrultusunda uzanan 13 No.lu Duvar'ın güneyine bitişik dikdörtgen planlı mimari yapının iç kısmında 607,56 m seviyesinden itibaren moloz toprağın tahliyesi gerçekleştirilmiştir. Seviye indirme çalışmaları sırasında, alandan büyük blok taşlar ve moloz taşların geldiği gözlemlenmiştir. Söz konusu mimari yapının iç kısmı boşaltıldıktan sonra, bu yapının I23 Açması sınırlarında yer alan Tonozlu Yapı'ya geçişi sağlayan basamaklı bir giriş olduğu tespit edilmiştir. Doğru-batı doğrultusunda uzanan bu merdivenli giriş (1 No.lu Merdiven), güney cephede yer alan dikdörtgen biçimli bir girişle Tonozlu Yapı'ya bağlanmaktadır (Resim: 6). Giriş yapısı doğu-batı doğrultusunda 3,60 m uzunluğunda, kuzey-güney doğrultusunda ise 1,20 m genişliğinde olup

toplamda altı basamaktan oluşmaktadır. Bu alandaki seviye indirme çalışmaları, merdiven basamaklarının son bulunduğu 605,45 m seviyesine kadar sürdürülmüştür.

Resim 6: J23 Açması, Tonozlu Yapı

J25 Açması

J25 Açması, Batı Burcu Sektörü'nün ve J24 Açması'nın doğusunda yer almaktadır. Çalışmalar, 13 No.lu Duvar hattının sınırlarını belirlemeye yönelik olarak yürütülmüştür. Böylece J23, J24 ve J25 Açmaları'nın sınırları içerisinde yer alan 13 No.lu Duvar'ın 2,50 m genişliğinde ve yaklaşık 30 m uzunluğunda olduğu anlaşılmıştır.

K23 Açması

K23 Açması, 1 No.lu Burç'un doğusunda konumlanmaktadır. 2021 kazı sezonunda çalışmalarına başlanan bu alanda, 2024 kazı sezonunda devam edilmiştir. Çalışmalar, c plankaresinde 606,52 m, d plankaresinde ise 606,73 m seviyelerinde başlatılmıştır. Açmanın genelinde yoğun moloz dolgu toprağı ile karşılaşmış olup, herhangi bir mimari unsura rastlanmamıştır. Çalışmalar, c plankaresinde 606,18 m ve d plankaresinde ise 606,30 m seviyesinde ara verilmiştir.

L22 Açması

L22 Açması, Batı Burcu Sektörü'nün kuzeyinde, Kuzey Sur Duvarı'nın hemen güneyinde konumlanmaktadır. Bu alanda yürütülen çalışmalar, a, c ve d plankarelerinde seviye inme faaliyetleriyle başlatılmış olup, öncelikli olarak 3 No.lu Burç'un kuzeyinde yer alan 1 No.lu Tonozlu Yapı'nın içindeki dolgu toprağın tahliye edilmesi ve bu yapıya ait mimari unsurların ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışmalar, açmanın en yüksek kotu olan 605,59 m seviyesinden başlatılmıştır.

Söz konusu kazı sürecinde, önceki sezonlarda açığa çıkarılmış olan tonozlu yapının iç kısmında seviye inme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Doğu-batı yönünde yaklaşık 7 m uzunluğa, güney-kuzey yönünde ise 2,5 m genişliğe sahip olan bu yapı, 1 No.lu Tonozlu Yapı olarak adlandırılmıştır. Çalışmalar sırasında, tonozlu yapının güneyinde yer alan ve 14 No.lu Duvar olarak isimlendirilen yapının taban kısmında erken döneme ait olduğu düşünülen bir duvar hattı açığa çıkarılmıştır. Açmada gerçekleştirilen kazılar sırasında, a plankaresinde 604,92 m seviyesinde, iç içe yapılmış dört adet ocak belirlenmiştir. Bu ocakların yapısal özellikleri ve iç içe yapılmaları, Memlük Dönemi ocaklarla benzerlik göstermektedir. Çalışmalara, c ve d plankarelerinde 604,97 m seviyesinde ara verilmiştir.

L24 Açması

L24 Açması, Batı Burcu Sektörü'nün kuzey doğusunda, Kuzey Sur Duvarı'nın ise hemen güneyinde yer almaktadır. Çalışmalar, a plankaresinde 605,60 m, b plankaresinde ise 605,58 m seviyesinde başlamıştır. A plankaresinin doğu kısmında, kalenin kuzey sur duvarına bitişik ve güney aksına yönelmiş bir şekilde konumlanan, bir bölümü yüzeyde görülebilir durumda olan ve geç döneme ait olduğu düşünülen duvar hattında, devşirme olarak kullanılmış Grekçe yazıtlı bir blok taşla karşılaşmıştır. Düzgün kesilmiş dikdörtgen blok üzerindeki yazıt, olasılıkla bir kilise kapısının üst lentosuna ait olmalıdır (Resim: 7). Çalışmalara, a plankaresinde 604,93 m; b plankaresinde ise 604,96 m seviyesinde ara verilmiştir.

Resim 7: Devşirme malzeme olarak kullanılmış Grekçe yazıtlı blok taş.

KAZI EVİ KÜÇÜK ESER RESTORASYON VE KONSERVASYON ÇALIŞMALARI

Metal Eserler ve Sikkeler

Kazı evi laboratuvarında, Şanlıurfa Kalesi 2024 kazılarında ele geçen 41 adet bronz sikke, 193 adet ok ucu, 28 adet demir çivi ile 2023 yılı kazı buluntusu olan 39 adet demir güllenin (Resim: 8) konservasyonu yapılmıştır. Güllerden 37 adeti etüdlük eser olarak bu yıl Müze Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Mekanik ve kimyasal işlemler uygulanan buluntuların önce ve sonrasına ait hal fotoğrafları çekilerek belgeleme işlemi tamamlanmıştır.

Şanlıurfa Kalesi 2024 yılı kazılarında ele geçen 41 adet bronz sikkenin konservasyon çalışmaları sonrası, kazı ekip üyemiz ve Mardin Müzesi uzmanı Dr. Hasan Menteşe tarafından yapılan ön inceleme sonucunda okunabilen sikkeler tarihlendirilmiştir. Buna göre 2024 yılının ele geçen en erken tarihli sikkeleri, Bizans Dönemi, Makedonya Hanedanlığı Dönemi A2 sınıfı (976-1025), B sınıfı (1028-1034) ve C sınıfı (1034-1041) Anonim Follis sikkeleridir. Bunun yanı sıra, Mardin Artukluları'ndan Necmeddin Alpi'ye ait (1152-1176) sikke, Eyyübi Melikleri I. Adil Ebu Bekir (hüküm süresi 1200-1218) ve I. Kâmil Muhammed (hüküm süresi 1247-1260)'e ait sikkeler ile Osmanlı'nın Ruha'da bastırıldığı bir adet anonim sikke, tespiti yapılmış sikke buluntularımızdır.

Cam Eserler

Şanlıurfa Kalesi 2024 kazılarında ele geçen cam yapımı boncuk, yüzük, bilezik parçaları, kap parçaları ve tanımsız cam objeler gibi toplamda 40 adet cam eserin konservasyon çalışmaları, kazı evi laboratuvarında ekipte yer alan restoratörlerimiz tarafından gerçekleştirilmiştir.

Resim 8: Konservasyon sonrası demir gülleler.

ŞANLIURFA KALESİ 2024 YILI SERAMİKLERİNİN ÖN DEĞERLENDİRMESİ

Şanlıurfa Kalesi seramik buluntuları arasında yer alan İslami Dönem seramikleri, Abbasi Dönemi (Erken İslam Dönemi?)'nden başlayıp 19. yüzyıla kadar uzanan geniş bir süreci kapsamaktadır. Ele geçen seramikler incelendiğinde en erken İslami Dönem seramiklerinin Abbasi Dönemi sırsız mal grubu ile benzerlikler taşıdıkları görülmektedir. Bu tip örneklerin kaba kırmızı hamurlu, saklama veya depolama kapları oldukları, kulp ve gövdelerinde düzensiz kırmızı şerit boya bezemelerin yer aldığı görülmektedir (Najjar, 1989, s.313; Henshaw, 2010, s. 99; Walmsley, 2022, s. 100-102). Sırsız seramikler arasında sıkça karşılaşılan bir diğer grup yine kırmızı hamurlu ve gövde üzerinde dalgalı kazıma bezemelerin yer aldığı gruptur. Bu tipteki seramiklerin benzerlerinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Samsat ve Tille Höyük Orta Çağ katmanlarında bulunması, bölgede Orta Çağ'da sıkça üretilen kaplardan olduklarını düşündürmektedir (Bulut, 1991, s. 83, 125; Moore, 1993, s. 96-97). Sırsız seramikler arasında diğer örneklerden teknik ve bezeme

düzeni açısından ayrışan bir başka grubun özellikle Memlûk Dönemi sırsız seramikleri ile benzerlikler taşıması bölgenin Orta Çağ evrelerine tanıklık etmektedir. Bu tip sırsız seramiklerin gövdelerinde, kırmızı veya kahverengimsi kırmızı boyayla diğer boya bezemeli örneklere nazaran daha düzenli taramaların, yarım yıldız motiflerin ve şerit bezemelerin varlığı görülmektedir. Söz konusu bezeme şablonları, Memlûk seramiklerinde görülen bezemelerle yakın benzerlikler taşımaktadırlar (Vincenz ve Sion, 2007, s.46) (Resim: 9). Sırsız seramikler arasında önemli bir diğer grup ise beyaz/krem hamurlu örneklerdir ve bu örnekler arasında testi, sürahi ve mataralara ait gövde, boyun ve kulp parçaları çoğunluktadır. Ayrıca bazı sürahi örneklerinde süzgecin (filtre) uygulandığı da anlaşılmaktadır. Bu tipteki seramiklerde kazıma, baskı ve kalıba baskı en sık karşılaşılan bezeme teknikleridir. 12.-14. yüzyıl Anadolu'sunda özellikle Samsat, Harran, Hasankeyf gibi yakın coğrafyalarda gerçekleştirilen kazılarda bu tipteki seramiklerle sık olarak karşılaşılır. Formları hakkında yorum yapabildiğimiz sırsız seramiklerin dışında çok sayıda sırsız seramiklere ait kulp, akıtacak, kapak gibi parçalar da söz konusudur. Karşılaşılan sırsız seramik buluntular genel olarak değerlendirildiğinde örnekler, günlük kullanım kapları olmakla birlikte; Abbasi ve Memlûk Dönemi örnekleri dâhil, Orta Çağ'da Anadolu'da karşılaşılan kap tipleri ile teknik ve bezeme açısından paralellikler de taşımaktadırlar.

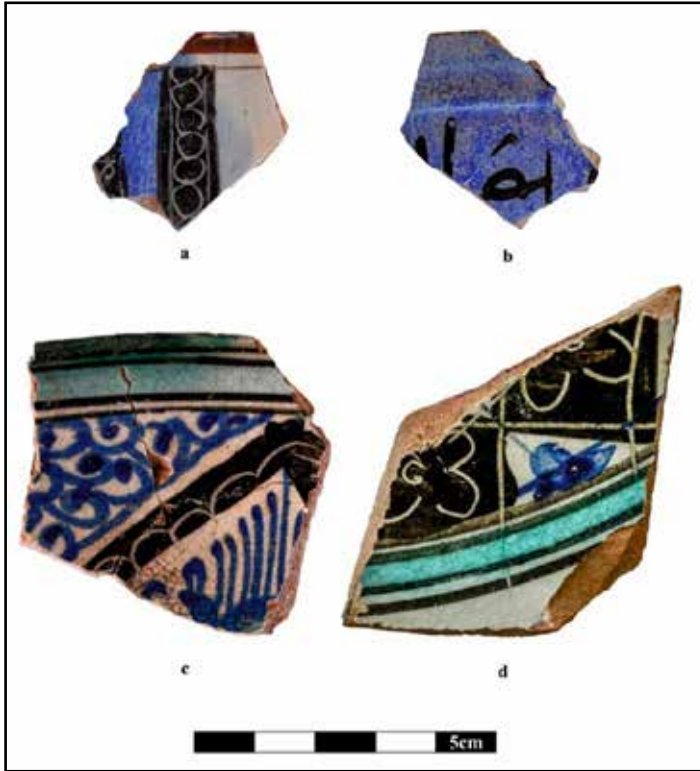

Resim 9: Geometrik bezeklerin kullanıldığı kırmızı boya bezemeli seramikler.

Sırsız seramiklerine oranla daha az sayıda olmakla birlikte Şanlıurfa Kalesi kazılarında azımsanmayacak miktarda çeşitli tekniklerde üretilmiş sırlı seramikler de söz konusudur. 12.-13. yüzyıldan başlayarak Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devamlılık gösteren bu buluntular, kalenin yerleşim süreci hakkında çıkarımlarda bulunmamıza olanak sağlamaktadırlar. Sırsız seramiklere göre lüks tüketim malzemesi olarak tanımlanan *lüster* ve sır altı seramiklerin yanı sıra tek renk sırlı ve *sgraffito* teknikte bezenmiş çok sayıda örnek, 2024 yılı kazılarında ele geçmiştir. Sır altı teknikli seramikleri kendi içinde dönemsel ve teknik özelliklerine göre gruplara ayırmak mümkündür. Buna göre ilk grup; şeffaf sır altına tek renk (siyah-lacivert) bezemeli örneklerdir. Tabak, kâse vb. kaplara ait fragmanlar halindeki bu buluntularda genellikle ağız kenarında yazı taklidi bezemeler, gövdede ise çeşitli stilize edilmiş bitkisel unsurlar ve geometrik motifler ile süsleme yapıldığı anlaşılmaktadır. Bir diğer sır altı teknikli buluntu grubu, şeffaf firuze sır altına tek renk (siyah/lacivert) bezemeli örneklerdir. Genel form, hamur, teknik ve bezeme olarak ilk grup ile çok yakın benzerlikler taşıyan bu seramiklerde farklılık, sadece sır renginde ve astar uygulamalarında görülmektedir. Fritli hamura sahip bu seramiklerin şeffaf, renksiz sırlı örneklerinde beyaz/krem astar görülmesine karşın şeffaf firuze sırlı örneklerde astar genellikle uygulanmamaktadır. Sanat Tarihi literatüründe "Rakka Tipi" ismi ile bilinen, Suriye'de özellikle Eyyubi Dönemi üretimi olan 12. yüzyıl seramikleri ile yakından benzerlikler taşıyan bu örneklerin, Rakka Tipi seramiklerden etkilenilerek Anadolu'da Harran, Samsat, Ahlat ve Konya gibi merkezlerde üretildikleri bilinmektedir (Arık, 2000, s.175-176; Madina, 2006, s. 84, 108; Polat, 2020, 19-26; Ölçer, 2022, 134-140).

Şanlıurfa Kalesi buluntularının özellikle yakın coğrafyada bulunan Samsat örnekleri ile çok yakın benzerlikler taşıması, bu grubun Samsat'tan Şanlıurfa'ya geldiğini düşündürmektedir. Sır altı seramikler arasında özellikle 14. yüzyıl Suriye üretimi Memlük seramikleri ile benzerlik taşıyan bir örneğin dış yüzünde, Arap harfleri ile yazı kuşağı dolaşmasına rağmen fragman halindeki parça olması sebebi ile yazı okunamamaktadır. Ancak eserin ön yüzünde görülen merkezden ağza doğru verilen şeritler, bu şeritlerin aralarındaki boşluklarının mavi ile doldurulması ve siyah boyalı şeritlerde kazımalara yer verilmesinin yanı sıra ağız kenarlarının kahverengi ile belirlenmesi gibi özellikleri ile Memlük seramiklerine benzerlik göstermektedir (Resim: 10a-b). Sır altı seramikleri arasında ilgi çekici bir diğer grup ise şeffaf renksiz sır altına siyah, mavi ve firuze renkte bezemeli ve ince boya kazımalı seramiklerdir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Elâzığ, Tunceli, Hasankeyf, Kahta ve Van gibi merkezlerde rastlanan bu seramiklerin, İran etkili 14.-15. yüzyıl örnekleri olduklarını düşünmekteyiz (Resim: 10c-d). Özellikle Anadolu'nun batısında aynı dönemde üretilen "Milet işi" adıyla bilinen seramiklerle benzerlikler taşıyan bu grubun özellikle bölgeye hâkim olan Akkoyunlu Dönemi üretimi olması muhtemeldir. Şanlıurfa Kalesi kazıları sırasında nadir de olsa Osmanlı Dönemi İznik seramikleri ile de karşılaşılmaktadır. Derin kaplara ait fragmanlar halinde olan beyaz hamurlu bu örneklerde şeffaf sır altında çok renk bezemeler dikkat çekmektedir. Çok az sayıda olan bu gruba ait bir örnekte beyaz zemin üzerinde kırmızı renk *Çintemani* (Pars Beneği) motifi görülmektedir. 16. yüzyıl İznik se-

ramiklerinin kalede çok az bulunmasının sebebi özellikle Yavuz Sultan Selim zamanında Memluk Devleti'nin ortadan kaldırılması ile birlikte Anadolu'nun doğu ve güneydoğu sınırlarının güvence altına alınmasıyla birlikte bölgedeki kalelerin eski stratejik önemlerini kaybetmeleri şeklinde açıklanabilir. Bugüne kadar devam eden kazılarımızda Orta Çağ'a ait herhangi bir seramik üretim maksatlı fırın vb. buluntu ile karşılaşmamıştır. Ancak buluntular arasında yer alan sır altı teknikli bir örneğin yarı mamul olarak ele geçirilmesi, yerel üretim seramiklerin varlığına işaret olarak görülmektedir. Bahsedilen kırmızı hamurlu örnek astarlı olup; astar üzeri siyah boya ile gövdede yarım daire şekilleri ile ağız kenarında ise helezonik motiflerle bezenmiştir. Ancak bezemenin sırlanması aşamasında hata yapıldığı ve sırnın yüzeyde tutunmadığı anlaşılmaktadır.

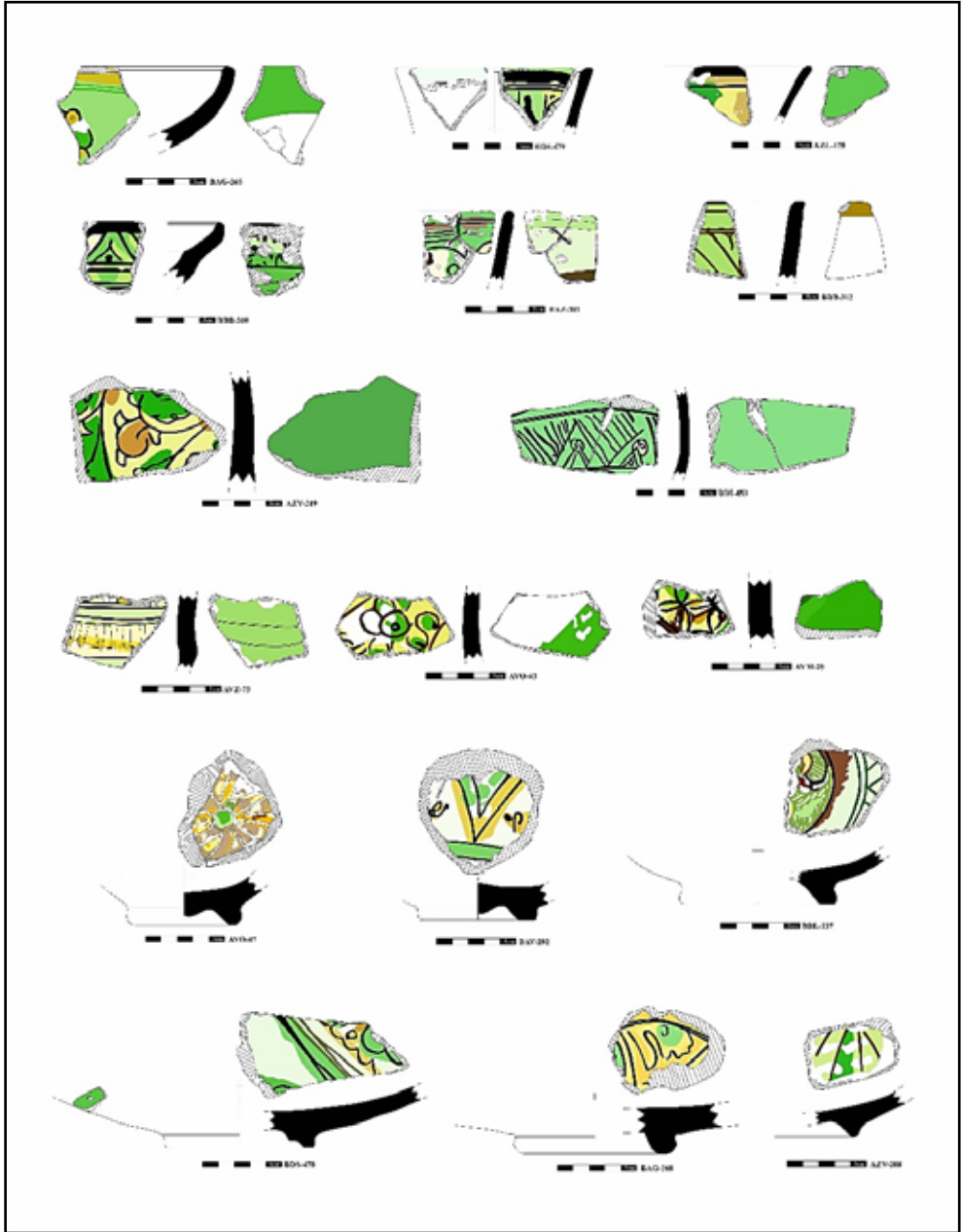
Resim 10: Sır altı bezemeli seramikler.

Şanlıurfa Kalesi 2024 yılı sırlı seramik buluntuları arasında önemli bir grup da *Sgraffito* (astar kazıma) seramikler olmuştur (Çizim: 4). Kırmızı hamurlu ve 12.-13. yüzyıl Anadolu'sunda çok yoğun olarak karşılaşılan bu tipteki seramiklerde genelde, çeşitli taramalar ve ağız kenarında yaprak motifleri en sık görülen motiflerdir. Şanlıurfa Kalesi *sgraffito* buluntuları, 12.-13. yüzyıllarda Anadolu'nun diğer bölgelerinde görülen örneklerle paralellikler taşımaktadırlar.

İslam seramik sanatı içinde en kaliteli üretimlerden biri olarak bilinen *lüster* teknikli seramikler, bu yılki kazılarımız sırasında ele geçmiş örneklerdendir. Ancak Abbasi, Fatımi ve Eyyubi dönemlerinin üretimleri olan *lüster* seramiklere oranla daha düşük kaliteye sahiptirler. Özellikle 12.-13. yüzyıllarda Anadolu'da, Suriye Eyyubi Dönemi *lüster*lerinin taklitleri gibi üretilen *lüster* örnekleri bilinmektedir. Kazılar sırasında ele geçirilen *lüster* teknikli seramikler de bu tanıma uymakla beraber Samsat'ta üretilen kahverengi ve mor renkli *lüster*ler ile birebir denilebilecek benzerlikler taşımaktadırlar.

Tek renk sırlı seramikler, ağırlıklı olarak kırmızı hamurlu ve yeşil renk sırlıdırlar. Bunun yanı sıra az sayıda da olsa beyaz hamurlu, firuze tek renk sırlı ve baskı bezemeli örnekler de mevcuttur.

Şanlıurfa Kalesi seramikleri üzerinden çeşitli çıkarımlar yapmak mümkündür. Buna göre kalede ele geçen ve birbirinden farklı dönem ve kültürlerin izlerini taşıyan seramikler kalenin, dolayısıyla bölgenin yaşadığı tarihsel gerçeklik ile paralellik taşımaktadırlar. Erken İslam Dönemi'nden başlayarak Osmanlı'nın son dönemlerine ait porselen örneklerinin de elimizde mevcut olması kalenin çok uzun soluklu bir yerleşim alanı olduğu konusunu desteklemektedir. Ele geçirilen sırlı seramiklerin özellikle yakın coğrafyadaki Samsat ve Suriye örnekleri ile çok yakın benzerlikler taşıması, Şanlıurfa'nın çevresi ile olan ticari geçmişi hakkında da bazı ön görülerde bulunmamıza olanak sağlamaktadır. Özellikle Suriye üretimi Rakka tipi adıyla bilinen şeffaf renksiz ya da şeffaf firuze sır altına siyah bezemeli, kaliteli ve dönemin lüks tüketim malları olarak tanımlanabilecek ürünlerin kalede fazla rastlanılmaması bölgenin Orta Çağ'daki ticari ve ekonomik koşulları hakkında bilgi vermektedir.

Çizim 4: *Sgraffito* (astar kazıma) seramikler.

ŞANLIURFA KALESİ LAZER TARAMA ÇALIŞMASI

Şanlıurfa Kalesi'nde var olan yapıların kullanıldıkları dönemdeki mimari özelliklerini, planlarını ve görünüşlerini ortaya koymak için 2024 sezonunda lazer tarama çalışmasının yapılması uygun görülmüştür (Resim: 11). Kalenin ölçümüne ilişkin saha çalışması öncesinde, sahanın ölçüm yöntemine ilişkin uygulama deneyleri, tartışma ve değerlendirmeler yapılmış olup, bu değerlendirmeler neticesinde alanın hassas ve doğru şekilde tespiti ve belgelenmesi açısından lazer tarama (LaserScanner-İHA) yönteminin en etkin ve hassas yöntem olacağına karar verilmiştir. Yapı genel ölçümünde; Faro Focus marka, 70m model 3boyutlu lazer tarayıcı kullanılmıştır. LaserScanner Cihaz genel teknik özellikleri açısından incelendiğinde; 360° yatay X 300° düşey olmak üzere, geniş açı ile tarama ve fotoğraf-la belgelemenin yanı sıra, tanımlanan kısmi alan ve yüzeylere odaklanarak bu bölgelerin detaylı ve hassas taranması ve fotoğraflanması özelliklerine de sahiptir. Cihaz %90 yansıtıcılıktaki yüzeyleri 150 m mesafeye kadar tarayabilmekte olup; tarama hızı 1.200,00 nokta/Saniye'dir. İHA Cihaz genel teknik özellikleri açısından incelendiğinde ise uçuş menzili 12km/45 dakika uçuş süresi bulunmaktadır. 120 mil/Piksel çözünürlükte, DJI Mavic 3 Serisinin 4/3 CMOS Hasselblad kamerası mevcuttur.

Şanlıurfa Kalesi'nin tümüyle taraması için yapı çevresi ve genelinde lazer tarayıcı ile 296 adet istasyon kurulmuş; ölçüm sırasında 3.141.624.780 nokta taranmıştır. İstasyonlar arasındaki bağlantı için iyileştirilmiş 'Cloud Cloud' tekniği ile birleştirme yapılmış ve programda birleştirme hassasiyeti 2.7 mm hata ile sağlanmıştır. Cihaz üzerinde bütünleşmiş GPS, Pusula, Altimetre ve Eğim Ölçer kullanılarak hassasiyet minimize edilmiştir. Şanlıurfa Kalesi üzerinde otomatik ve manuel uçuşlar gerçekleştirilerek fotoğrametri oluşturmak için 223 adet fotoğraf çekilmiştir. Kazı alanı içerisinde 5 kontrol noktası şeklinde GPS koordinatlama çalışması yapılmıştır.

Resim 11: B Sektörü Lazer Tarama kesiti.

SONUÇ

2024 yılı kazı sezonunda Şanlıurfa Kalesi'nde yapılan çalışmalar, kazı çalışmaları, eserlerin (seramik, sikke, cam, metal, vs.) yazılı ve görsel olarak tanımlanarak değerlendirilmesi, mimari çizim, küçük buluntuların kazı evi laboratuvarında temizliği ve sağlamlaştırılması ve kazı alanında mimari kalıntılara yerinde yapılan küçük çaplı restorasyon/sağlamlaştırma çalışmaları şeklinde gerçekleşmiştir. Arazi çalışmaları, 10x10 m büyüklüğünde 25 farklı açmada sürdürülmüştür.

2024 yılında ele geçen seramikler, Erken İslam Dönemi'nden başlayıp 19. yüzyıla kadar uzanan geniş bir süreci kapsamaktadırlar. Seramiklerin büyük çoğunluğu, 12.-14. yy. lar arası ile 19. yy. a tarihlendirilen örneklerden oluşturmaktadır. Ok uçları, çiviler gibi metal objeler, cam buluntular, lüleler ve sikkeler ise Şanlıurfa Kalesi 2024 yılı başlıca küçük buluntu gruplarıdır.

TEŞEKKÜR

Kazı çalışmalarımızı destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Batman Üniversitesine, Şanlıurfa Valiliği bünyesindeki İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne, Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanlığına, Şanlıurfa Müzesinden Bakanlık Temsilcimiz Abdullah Taş'a ve çalışmalarımızda emeği geçen tüm ekip üyelerine en içten teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

Arık, R. (2000). *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Bulut, L. (1991). Samsat İslami Devir Sırsız ve Tek Renk Sırlı Seramikleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Henshaw, M. H. (2010). Early Islamic Ceramics and Glazes of Akhsiket, Uzbekistan. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University College London, Londra.

Kozbe, G. (2023). Şanlıurfa Kalesi Kazıları. (Ed. H.Öner) Cumhuriyet'in Birinci Yüzylında Anadolu'da Türk Dönemi Arkeoloji Çalışmaları, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.

Madina, M. J. (2006). *Raqqa Revisited Ceramics of Ayyubid Syria*. The Metropolitan Museum of Art, Yale University Press Londra.

Moore, J. (1993). *Tille Höyük 1, The Medieval Period*. The British Institute of Archaeology. Ankara.

Najjar, M. (1989). Abbasid Pottery from El- Muwaqqar, *ADAJ*, XXXIII, s. 305-322.

Ölçer, S. (2022). *Harran Ortaçağ İslami Dönem Seramikleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Polat, T. (2020). *Adıyaman Müzesi'nde Bulunan Samsat Sırlı Seramikleri*, Palet Yayınları, Konya.

Vincenz de A. ve Sion O. (2007). Two Pottery Assemblages from Khirbat El-Ni'ana. *Atiqot*, 57, s. 21-52.

Walmsley A. (2022). The Early Islamic Period (Umayyad, Abbasid and Fatimid) (Ed. J. Horon & D. R. Clark), *The Pottery of Jordan. A Manual*, The American Center of Research, Alexandria, Virginia & Amman, Jordan, s. 89-156.

DOMUZTEPE 2024 KAZILARININ İLK ÖN RAPORU

Halil TEKİN*

GİRİŞ

Domuztepe, Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'nin iç kesiminde yer alan Kahramanmaraş'ın il sınırları içinde, Gaziantep-Hatay il sınırlarına yakın bölümde konumlanmakta olup, bereketli Narlı Ovası'nın güneybatı ucunda bulunmaktadır.

Domuztepe'de 2024 kazı ve belgeleme çalışmaları 1 Ağustos-2 Ekim tarihleri arasında yürütülmüştür¹. Çalışmalar üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birincisi 16-31 Temmuz tarihleri arasında yoğunlukla kazı evinde ve kazıya hazırlanma ile yayına dönük çalışmaları içermektedir. Bakanlık tarafından kazı bütçesinin sağlanması nedeniyle ikinci aşamaya geçilerek arazi çalışmalarına yoğunlaşmış ve bu aşama 8 Ağustos-6 Eylül tarihleri arasında yürütülmüştür. Üçüncü aşama ise yoğunlukla belgelemeye yönelik olmuş ve tüm çalışmalar 2 Ekim'de sonlandırılmıştır.

ARAZİ ÇALIŞMALARI

Bakanlık tarafından sağlanan ödeneğin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne ulaşmasının ardından arazi çalışmaları programa sadık kalınarak iki alanda başlatılmıştır. Bu alanlar, ilk kez 2021 kazı sezonunda kazılmaya başlanılan *Güney Yükseltisi*ndeki (Alan 2) dört açma ile *Doğu Eteği*ndeki (Alan 3) sondaj açmasıdır (Resim: 1).

Güney Yükseltisi (Alan 2) Kazıları

Önceki raporlarda da belirtildiği üzere, Domuztepe Höyüğü günümüzde toplam 16 parselde özel mülkiyet içinde yer almaktadır (Tekin 2016a). Eski kazı heyeti arazi çalışmalarını yürüttüğü açmalarından birisi haricinde tümünü sezonluk kiralama yöntemiyle açmış, kazılar bittiğinde de üstünü tekrar hafriyat toprağıyla kapatarak tarla sahibine teslim etmiş-

* Doç. Dr. Halil TEKİN; Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, TR-06800 Beytepe-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: htekin4@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0315-6217.

1 Domuztepe 2024 kazı çalışmaları Doç. Dr. Halil Tekin başkanlığında, Uzman Arkeolog Mahir Tuncer (1. Başkan Yardımcısı), Dr. Filiz İlhan (2. Başkan Yardımcısı), Prof. Dr. Tamer Rızaoğlu (Jeolog, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Jeoloji Bölümü), Doç. Dr. Oktay Dumankaya (Arkeolog, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü), Arş. Gör. Dr. Edibe Özmen Baysal (Biyolog, Hacettepe Üniversitesi, Biyoloji Bölümü), Arş. Gör. Dr. Eşref Erbil (Arkeolog, Artuklu Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü), Dr. Luca Volpi (Arkeolog, İtalya, Roma La Sapienza Üniversitesi), Arş. Gör. Nilay Çetin (Arkeolog, Hacettepe Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü), Arkeolog Beyzanur Kargı (Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü), Arkeolog Kenan Ulaş (Serbest Arkeolog, Ankara), Arkeolog Ayşenur Yörübulut (Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji Bölümü) ile Hacettepe Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Lisans öğrencileri Mert Ertap, Aybala Terken Bilgin, Kutay Özdemir, Hasan Arslan, Nur Beyza Evrenüz ve Hilal Melike Kılıç'tan oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür. Bakanlık Temsilcisi olarak Kahramanmaraş Müzesinden Arkeolog Oğuz Gömlütaş görev almıştır.

ti. Bunlardan sadece *Operasyon I* (Operation I) olarak adlandırdığı ve yaklaşık 2000 m²lik alanın üzerini kapatmamış ve derinleşme düzenli olarak burada devam etmiştir. Yeni kazı heyeti bundan ötürü ilk arazi çalışmalarının başladığı 2014 sezonundan itibaren kazıları üzeri açık olan bölümde gerçekleştirmek zorunda kalmıştır (Resim: 2).

2021 yılında Bakanlığın höyük üzerindeki bir parseli kamulaştırmasıyla birlikte kazı çalışmaları *Operasyon I* alanının 20 m batısında yeni bir alana kaydırılmış olup, höyük yüzeyinden itibaren başlanılan kazılarla birlikte tüm belgeleme yeni sisteme uygun biçimde uygulanmaktadır (Tekin ve Petrova 2023). Yeni heyet tarafından 2014 yılında başlanılan kazılar eski heyetin *Operasyon I* alanında, ama hiç kazılmamış bölümündeydi. Bundan dolayı bu bölüme *Alan 1* adı verilmiş ve belgeleme buna göre yapılmıştı. 2021 yılında ilk kez kazılan bölüm ise *Alan 2* adıyla anılmıştır (Resim: 3). Bu alandaki *A32B18*, *A32B19*, *A33B18* ve *A33B19* açmalarında toplam 400 m²lik bölümde derinleşme çalışmaları daha önce gün ışığına çıkarılan mimari kalıntılar korunarak 2024 sezonunda da devam etmiştir.

2023 sezonunda çalışmaların sonlandırıldığı seviyede, 1. Yapı Katı'na ait, Kuzey kesimde saptanan iki adet taş temelli silo ile onun altındaki 2. Yapı Katı'na ait dörtgen planlı taş temelli yapının kalıntıları kısmen iyi korunmuş olarak ortaya çıkarılmıştı (Resim: 4). Söz konusu dörtgen yapı ile aynı tabakaya ait olan "Anahtar Deliği" biçimli taş temelli bina birbiriyle ilintili görünmektedir. Mezopotamya arkeolojisinin geleneksel terminolojisinde "Tholos" olarak anılan bu binanın işlevi hakkında maalesef güçlü kanıt oluşturacak bulgulara rastlanmamıştır. Binanın 3 m çapındaki hem dairesel ana mekânı hem de ilintili dörtgen bölümünde hiçbir arkeolojik bulgu ele geçememiştir. İçindeki dolgu toprağın yüzdürme tekniğiyle yapılan analizinde de herhangi bitkiye rastlanmamıştır. Bundan dolayı bu binayı tahıl depolama alanı olarak adlandırmak da pek mümkün değildir. Bu bina, sakinleri tarafından tamamen boşaltılarak terk edilmiş izlenimi vermektedir.

Bununla birlikte, Domuztepe'de yeni kazı heyetinin ilk sezondan itibaren fark ettiği gibi en üstteki 1. Yapı Katı'na ait çanak-çömleğin niteliği, alttaki 2. Yapı Katı'ndan gözle görülür bazı farklılık göstermekteydi. 2024 kazılarında bu fark daha belirgin hale gelmiştir. Üstteki yapıların dolgu toprağı içinde ortaya çıkarılan çanak-çömlek parçaları Mezopotamya'nın geleneksel terminolojisinde *Halaf-Ubeyd Geçiş* (Halaf-Ubaid Transition-HUT) evresi olarak anılan boyalıları içermekteydi. Bu grubun yanında, bölgede yaygın olan ve *Amuq D* evresinde yoğun görülen *Koyu Yüzlü Kaplara* (Dark Faced Ware) ait parçalar da görülmektedir (Braidwood ve Braidwood 1960).

2024 sezonu kazılarında bu yapı katlarına ek olarak 3. Yapı Katı'nın oldukça iyi korunmuş bir silo ve onunla bağlantılı dik açılı taş temelli ortaya çıkarılmıştır (Resim: 5). *Alan 2* kazılarında gün yüzüne çıkarılan binaların tümünün ortak özelliği tek sıra taş temele sahip olmalarıdır. Bu durum ilk kazı sezonundan bu yana tespit edilmiş bir özellik olup, Domuztepe'nin Geç Neolitik sakinlerinin yaşam biçimiyle bağlantılı bir durum gibi görünmektedir. Yarı bataklık bir alanda yaşam süren yerleşimin sakinleri için bina inşasına taş temin edilebilecek en yakın kaynak birkaç kilometre batıdaki Tut Dağı'ydı. Yerleşim

ile dağ arasında yer alan Mizmilli Deresi yük taşımayı zorlaştıran bir başka unsurdur. Bina inşası için Tut Dağı eteklerinden taş getirmenin güçlükler içermesi nedeniyle binalar tek sıra taş temelli yapılmakta, kimi zaman temel kazısı esnasında rastlanan alttaki yapıların taşları sökülerek kullanılmakta, duvarın üst bölümü ise ağaç dalları, kamış ve saz kullanılarak örülmekteydi. Bazı çanak-çömlek üzerindeki boya bezek ile yapılmış binaların dış görünüşleri de bu görüşü doğrular niteliktedir.

Kazi heyeti tarafından “silo” olarak adlandırılan yuvarlak planlı yapıların gerçek işlevi hakkında henüz kesin kanaat oluşmamıştır. Çünkü 2024 sezonunda bu yapıların içinden toplanan dolgu toprağın yüzdürme tekniğiyle yıkanması yoluyla gerçekleştirilen arkeo-botanik analizlerin sonucunda neredeyse hiç kalıntıya rastlanmamıştır. Öte yandan, bu yapıların bir yaşam alanı olduğuna dair kanıt da pek yoktur. Bundan dolayı, yapıların işlevleri hakkında önyargılardan uzak yorum yapmak için biraz daha beklemek ve yeni verilerin ışığında yorum yapmak iyi olacaktır.

Doğu Etek (Alan 3) Kazıları

Türk Tarih Kurumunun maddi destekleriyle 2021 sezonunda, Bakanlık tarafından höyüğün kamulaştırılan alanında, gerçekleştirilen jeo-radar çalışmalarının sonuçlarından hareketle, yerleşimin ilk sakinlerini anlamaya yönelik Doğu Eteği'nde bir sondaj açmasına karar verilmiş, bu kapsamda A47B19 derinlik sondajında ilk kez 2023 sezonunda çalışmalar başlatılmıştı (Tekin 2025). İlk sezondan itibaren bu alanda höyük zirvesinden ciddi bir akıntının varlığı saptanmıştı. 2024 yılı bütçe olanakları planlanarak burada kısıtlı zaman zarfında çalışma gerçekleştirilmiş olup, tüm ekip ve işçiler yoğun biçimde kazılara dahil olmuştur.

Bu alanda geçen yıl hiçbir mimari kalıntıya rastlanmamış ve dolgu toprak içinden de oldukça karışık durumda malzeme gelmişti. Akıntı toprağın ve üzerinde uzun yıllar tarımsal makinelerle etkinlikler yapılmasından dolayı oldukça sert bir dolgu oluşan bölümde yürütülen kazılarda da aynı durumun devam ettiği saptanmıştır. Bununla birlikte, açmanın Batı kesiminde derinleşme yaklaşık 50 santimetreye ulaştığında akıntı toprak kesilmiş ve kültür toprağı gelmeye başlamıştır. Aynı şekilde toprağın niteliği de değişmiştir. Düzenli olmamakla birlikte, orta büyüklükte mimariye dair taşlar görünmeye başlamıştır. Bu kültür toprağı içinde *Geç Halaf* özelliği gösteren çanak-çömlek parçaları ile çoğunluğu çakmaktaşıdan üretilmiş alet parçaları da gelmeye başlamıştır.

Açmada kültür toprağı içinde gün ışığına çıkarılan *Halaf* çanak-çömleğiyle birlikte en dikkat çeken buluntu hiç kuşkusuz gümüşten üretilmiş küçük bir halkadır. Silindirik gövdeye sahip bir çubuğun yuvarlatılması sonucu biçimlendirilmiş halkanın uçları açık olması sayesinde genişletilip daraltılmış olmalıdır. Üzerindeki korozyonun temizlenmesi amacıyla, Genel Müdürlüğün izinleriyle, eser Kahramanmaraş Müzesine teslim edilmiş ve Gaziantep Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvarı Müdürlüğü uzmanları tarafından temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 6).

Söz konusu gümüş halkanın ele geçtiği kültür toprağı içinde serpantin taşından üretilmiş bir adet damga mühür bulunmuştur. Kare biçimli baskı yüzeyine sahip damga mührün ip delikli tutamağı vardır. Baskı yüzeyi kazıma yöntemiyle dört kollu büyük çarpı işareti ve dört kolun içi de kısa çizgilerden oluşmaktadır (Resim: 7). Bu mühür gerek biçim gerekse baskı yüzeyindeki bezeme açısından Domuztepe’de geçmiş yıllarda ortaya çıkarılanlarla aynı özelliklere sahiptir. Bu haliyle yerleşimin *Geç Halaf* mühürleriyle bütünlük göstermektedir.

İlk kez 2023 sezonunda açılmaya başlanılan *A47B19* Açması’nda yürütülen çalışmalar her ne kadar bazı dikkat çekici bulgular sunsa da henüz sağlam mimari kalıntı vermemesi nedeniyle yerleşimin ilk sakinleri hakkında bilgi sunmamıştır. Bu alanda yürütülen kısa süreli çalışmalar sonucunda yerleşimin *Doğu Eteği*nde ciddi bir akıntının olduğu ve höyüğün kültür toprağının bu alanda yüzey toprağının hayli altında kaldığını göstermiştir.

Bütçe imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle *Doğu Eteği* (Alan 3) içindeki *A47B19* Açması’nda çalışmalar Batı kesitinde yaklaşık 80 cm derinliğe ulaştığında sonlandırılmış olup, 2025 sezonunda devam etmek üzere işçiler dahil tüm ekip *Alan 2* bölümüne kaydırılmıştır.

Mezarlar

Domuztepe Höyüğü kazılarında mezarların yerleşim içinde çok ender olarak ortaya çıkarıldığı önceki raporlarda da belirtilmiştir. Eski kazı heyetinin “Ölüm Çukuru” olarak adlandırdığı ve 40 civarında bireye ait toplu mezar dışında tekil olarak çok nadir mezara rastlanmaktadır (Campbell vd. 2014). *Güney Etek* (Alan 2) alanında geçmiş yıllarda ortaya çıkarılan iki mezara ek olarak 2024 sezonunda üç bebek/çocuk mezarı daha açılmıştır. Söz konusu mezarlar *Anahar Deliği* biçimli (Tholos) yapının etrafına kümelenmiş olarak *A32B18* ve *A33B18* açmalarında gün ışığına çıkarılmıştır. Söz konusu mezarlar 2. Yapı Katı’na ait olup, binaların arasındaki boş alana defnedilmiştir. Yeni heyet tarafından bugüne kadar biri Orta Çağ olmak üzere toplam 6 adet mezar açılmış olup, tümü basit toprak mezar türünde ve içlerinde çocuk ve bebek gömülüdür (Resim: 8).

Söz konusu basit toprak mezarların iskeletleri yanında biri hariç arkeolojik bulguya rastlanmamıştır. Domuztepe’nin yeni heyet tarafından gün ışığına çıkarılan mezarlarındaki iskeletlerinin antropolojik analizleri Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Laboratuvarında yapılmakta olup, ulaşılan sonuçlar yakında yayımlanacaktır.

Çanak-Çömlek

Geçmiş yıllardaki raporlarda da vurgulandığı gibi bugüne kadar Domuztepe’den toplanan Geç Neolitik çanak-çömleğinin tümü el yapımıdır. Yine geçmiş raporlarda da ayrıntılı olarak tanıtılan bu çanak-çömlek, hamur niteliğine göre beş ana grupta incelenmektedir (Tekin 2016b). Öte yandan, çanak-çömleğin tipolojik incelenmesinin yanı sıra üretim tek-

nolojisine yönelik olarak 2024 sezonunda petrografik analizlerine de başlanmıştır. Kazı heyetine dahil olan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden Doç. Dr. Oktay Dumankaya ile Jeoloji Bölümünden Prof. Dr. Tamer Rızaoğlu çanak-çömleğin petrografik analizleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu sayede kazıda ortaya çıkarılan çanak-çömleğin hamurundaki katkı maddelerinden hareketle kil kaynağı saptanmaya çalışılmaktadır. Bu konuda oldukça dikkat çekici sonuçlara ulaşılmış olup, sonuçlar yakın zaman kapsamlı bir yayın olarak bilim dünyasıyla paylaşılacaktır.

Alan 2 kazılarında gün ışığına çıkarılan 1. Yapı Katı'nın çanak-çömleği aynı zamanda Mezopotamya arkeolojisinin en dikkat çeken bir grubunu da içermektedir. Literatürde *Halaf-Ubeyd Geçiş* evresi olarak bilinen bu çanak-çömlek grubunun ciddi temsilcisi olan Domuztepe, söz konusu geçiş sürecini anlamak için de yeteri sayıda örneğe sahiptir. Yeni heyet tarafından ilk kez 2023 kazı sezonunda, *Halaf-Ubeyd Geçişine* atfedilen boyalı çanak-çömlek topluluğunun ayrıntılı bir analizi başlatılmıştı. Bu çanak-çömlek grubu hakkında genel olarak, devetüyü renk üzerine siyah boya bezek geleneğinin belirli unsurlarının Yukarı Mezopotamya'da ortaya çıkmaya başladığı, daha önceki *Halaf* geleneğiyle örtüştüğü ve daha sonra yerini aldığı zaman dilimi olarak kabul edilmektedir.

Bu evre hem *Halaf* hem de *Ubeyd* özelliklerinin aynı kap üzerinde bulunmasıyla karakterize edilir ve genellikle MÖ 5500-5000 veya MÖ 5400-5200 arasında tarihlendirilir (Tekin 2025). Domuztepe'de, bu evreye ait analiz edilen çanak-çömlek repertuarı, hem ilk sezon (2014) hem de yeni açmalarda (2021-2023) höyük yüzeyinin hemen altında tanımlanan yerleşimin en son iki yapı katında (1. ve 2. Yapı Katı) görülmektedir.

3. Yapı Katı dolgu toprağı içinde ele geçen çanak-çömlek içinde iki örnek yüzey işçiliğiyle dikkat çekmektedir (Resim: 9). Söz konusu parçalar küçük boyutlu kaplara ait olup, dış yüzeyi kap ıslak iken sert bir cisimle kazınarak bir sepet görünümü oluşturulmuştur. Her iki parçanın yüzeyi aynı zamanda geometrik boya bezeklidir. Bu tür parçaların eski heyetin yürüttüğü kazılarda da gün ışığına çıkarıldığı rapor edilmiştir (Carter 2010).

Yeni kazı heyetinin bugüne kadar saptamış olduğu tüm yapı katlarına dair radyokarbon tarihlendirme çalışmalarının sonuçları henüz ulaşmamakla birlikte, 1995 ile 2012 yılları arasında Domuztepe'de çalışan İngiliz-ABD ekibi tarafından bu tabakalara dair gerçekleştirilen radyokarbon analizlerine dayanarak, stratigrafik diziyi kesin tarihlere bağlamak mümkündür. Buna göre yerleşimin son mimari kalıntıları MÖ 5622-5472 civarına tarihlenmiştir. Bu tarihleme yeni Türk ekibi tarafından geleneksel tipoloji yöntemiyle tanımlanan ilk iki yapı katı ile örtüşmektedir. Bu nedenle, Domuztepe'deki yerleşimin bu geçişin erken evrelerinde sona erdiğini varsaymak mümkündür.

Domuztepe'nin *Halaf-Ubeyd Geçiş* evresi çanak-çömleği ekip üyesi Dr. Luca Volpi tarafından incelenmektedir. Çanak-çömlek incelemesinde öncelikle repertuar makro sınıflara ayrılmıştır. Bu yapılırken geçmiş yıllardaki raporlarda da vurgulandığı gibi hamur grupları *Nitelikli*, *Turuncu Nitelikli*, *Koyu Yüzlü*, *Mineral Katkılı* ve *Kaba* olarak ana sı-

nıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Ayrım, repertuarın makroskopik özelliklerine, hamurun içeriği ile rengine, morfolojiye ve yüzey işlemlerinin (boya, baskı, kazıma, perdah) varlığına dayanmaktadır. Bu analiz sonucunda 1. ve 2. Yapı Katları'ndaki toplam çanak-çömleğin %17'sinin *Nitelikli Kaplardan* oluştuğu sonucuna varılmıştır.

Şu an için, yalnızca *Nitelikli* hamur sınıfına ait boyalı malzeme seçilmiş ve bu ön analize dahil edilmiştir. Bu nedenle, seçilen repertuar hem birinci hem de ikinci yapı katlarında bağlamsal çalışmalar yapmak amacıyla stratigrafik konumuna göre ayırt edilmiştir. Dahası, seçilen repertuarda tekrar eden yönlerin tanınması, genel boyalı çanak-çömlek topluluğunda çeşitli stilistik özelliklerin varlığının belirlenmesine olanak sağlamıştır.

Şu ana kadar incelenen 800'den fazla parçanın repertuarının neredeyse %70'i, morfolojik özellikler siyah, kahverengi ve kırmızı tek renkli boyalı süslemelerin varlığı nedeniyle *Halaf* olarak tanımlanabilen çanak-çömlekten oluşmaktadır. Morfoloji açısından boyun kısmı dış bükey çömleklerin varlığı yalnızca bu geçiş evresine ait olduğu düşünüldüğünde, bu özelliğin *Halaf-Ubeyd Geçişinin* karakteristiği olarak söylenebilir.

Domuztepe'deki boya bezekli çanak-çömlek repertuarı, yerleşimin çoğunlukla Mezopotamya'nın Batı geleneğine bağlı olan *Halaf Çevreninin* (Halafian Horizon) bir parçası olduğunu açıkça göstermektedir (Resim: 10). Aynı şekilde Domuztepe'deki ilk iki yapı katının *Halaf-Ubeyd Geçişine* uyumlu bir tarih verdiği söylenebilir. Bu gruba yönelik çok yönlü inceleme ile Domuztepe'nin *Halaf-Ubeyd Geçişinin* daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu konuda kapsamlı bir yayın hazırlanmış olup, hakem inceleme sürecindedir.

Küçük Buluntular

Küçük buluntular arasında çakmaktaşıdan üretilmiş yontma taş aletler, geçmiş yıllarda olduğu gibi 2024 sezonunda da sayıca en kalabalık grubu oluşturmuştur. Yontma taş aletler bu sezon da ekip üyesi Artuklu Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden Arş. Gör. Dr. Eşref Erbil tarafından incelenmiş ve ilk ön raporu yayımlanmıştır (Erbil 2025).

Yontma taş aletler farklı tiplerden oluşmaktaysa da en kalabalık grubu çeşitli boyutlardaki dilgilerdir (Resim: 11). Hammadde olarak yakın çevredeki çakmaktaşı yataklarından yararlanıldığı anlaşılmaktadır. 2024 sezonunda çok az sayıda obsidiyen alet bulunmuştur. 2024 sezonunda sürtme taş endüstrisine ait çoğunlukla vurgaç ve perdah taşları ortaya çıkarılmıştır. Bir insanın avuç içine sığacak boyuttaki vurgaçların vurma yüzeyindeki aşınma izleri oldukça belirgindir.

Küçük buluntular içinde bir diğer önemli grup ise taştan üretilmiş damga mühürlerdir. Bilindiği üzere Domuztepe kazılarının henüz başlamadığı ve üzerinde yoğun toplama yapıldığı ilk sezonda (1994) onlarca damga mühür ele geçmişti (Carter 2010). Gerek eski heyet gerekse yeni kazı heyetinin çalışmaları esnasında her sezon farklı sayılarda damga mühüre rastlanmaktadır. Hepsinin ortak özelliği ip delikli bir tutamak ve geometrik baskı yüzeyine sahip olmalarıdır. Kimi zaman kare veya dikdörtgen olan baskı yüzeyi bazen

daire bazen de farklı şekillerde olabilmektedir. 2024 kazı sezonunda ortaya çıkarılanlardan üç tanesi *Alan 2* olarak tanımlanan bölümde ve 3. Yapı Katı'nın kültür dolgusu içinde ele geçmiştir (Resim: 12).

SONUÇ

Yukarı Mezopotamya'nın kuzeybatı sınırında yer alan Domuztepe Höyüğü, oldukça geniş bir Geç Neolitik yerleşim olması bakımından dikkat çekmektedir. 2024 kazılarında yerleşimin son iskân tabakalarına odaklanılmıştır. Mevcut höyük yüzeyinin hemen altında görülmeye başlanılan 1. Yapı Katı'na dair maalesef mimari kalıntı az ve modern tahribata uğramış olarak ortaya çıkarılmıştır. Höyük yüzeyinde modern tarımın devam ediyor olması geç tabakaların tahrip edilmesindeki en önemli etken durumundadır.

Kamulaştırılarak bu tahribattan kurtarılan bölümde 2021 yılından beri yürütülen kazı çalışmaları sayesinde Mezopotamya'nın Geç Tarihöncesinde hala gizemini koruyan *Halaf-Ubeyd Geçiş* evresine dair oldukça sağlam kanıtlara rastlanmaktadır. Geçen yüzyılda oldukça tartışmalı bir konu olan bu süreç hakkında bugüne kadar maalesef kazılarda somut bulguya pek rastlanmamış, bundan dolayı da bu konu pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Domuztepe'de bu evreden toplanan ve radyokarbon analizi için gönderilen örneklerin sonuçları ortaya çıktığında Yukarı Mezopotamya'nın Batı kesiminin burada oynadığı rol daha da iyi anlaşılacak gibi durmaktadır.

Öte yandan, çanak-çömleklerin hamurundaki katkı maddelerine yönelik petrografik analiz sonuçları da yerleşimde çanak-çömlek üretiminde kullanılan kil üzerinden bölgesel ilişkilere ışık tutmaktadır. Çanak-çömlek üzerine yürütülen bu çalışmalar Domuztepe'nin MÖ 6. binyıldaki sakinlerinin bölge içindeki konumunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Devasa boyutlarından hareketle barındırdığı potansiyel göz önüne alındığında yerleşimde ileride kapsamlı yürütülecek kazılarla sadece bölgeye değil, Yakın Doğu'nun geniş bir alanına ışık tutacağı kuşkusuzdur. Bir taraftan Doğuda Musul çevresi, diğer taraftan Batıda Çukurova, öte yandan ise Kuzey Suriye ile güçlü bağları bulunduğu anlaşılan yerleşimin sakinleri, aynı zamanda kendi içlerinde de oldukça dikkat çekici gelişmelere sahne olmuş görünmektedir. Özellikle, Erken Sumer'in oluşumundaki katkılarıyla bilinen *Ubeyd* kültürünün öncülerinin Domuztepe kazılarında güçlü biçimde saptanmış olması, yerleşimi Amanos-Toros-Sumer bağlantılarının kavşak ve kilit merkezi haline getirmektedir.

Teşekkür

Domuztepe 2024 kazıları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının maddi desteklerinin yanı sıra Maritaş Denim'in 2021 yılından bu yana sponsorluğuyla yürütülmektedir. Bakanlığın merkez ve Kahramanmaraş ili personeli ilk yıldan bu yıla her zaman işi kolaylaştırıcı bir tutumla bizlere büyük destek olmaktadır. Maritaş Denim'in sahibi başta Fatih Kesim olmak üzere Kesim ailesi üyelerine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bunların yanında Türkoğlu Belediyesi kazılara çevre düzenlemesi ve benzeri hizmetlerle destek olmaktadır. Kazı evi-

nin bulunduğu Kelibişler köyü muhtarı ve sakinleri her zaman olduğu gibi bizlere sıcak misafirperverlik göstermişlerdir. Kazılara destek olan tüm kurum ve kuruluşların yetkililerine kazı heyeti olarak şükranlarımızı sunarız.

KAYNAKÇA

Braidwood, R. J. and Braidwood, L. S. (1960). *Excavations in the Plain of Antioch I*, Chicago: The University of Chicago Press.

Campbell, S., Kansa, S. W., Bitchener, R. and H. Lau. (2014). Burying Things Practices of Cultural Disposal at Late Neolithic Domuztepe, Southeast Turkey, in B. W. Porter and A. T. Boutin (eds.) *Remembering the Death in the Ancient Near East*, 27-60, Colorado: The University Press of Colorado.

Carter, E. (2010). The Glyptic of the Middle-Late Halaf Period at Domuztepe, Turkey (ca 5755-5450 BC), *Paléorient* 36(1): 159-177.

Erbil, E. (2025). Domuztepe Yontmataş Endüstrisi: İlk Gözlemler, 38. *Arkeometri Sonuçları*, cilt 1: 329-338.

Tekin, H. (2016a). Domuztepe 2014 Kazılarının İlk Sonuçları, *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi* (APAD) 2: 57-81.

Tekin, H. (2016b). The state of the Late Neolithic Pottery of Domuztepe in the Turkish Eastern Mediterranean, *Origini XXXIX*, s. 31-51.

Tekin, H. ve N. Petrova. (2023). Domuztepe 2021 yılı kazılarının ilk ön raporu, 42. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 3: 49-70.

Tekin, H. (2025). Domuztepe 2023 yılı kazılarının ilk ön raporu, 44. *Kazı Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, cilt 2: 189-203.

EKLER

Resim 1: Domuztepe'nin kuzeyden drone görüntüsü.

Resim 2: *Operasyon I* içindeki *Alan I* kazıları (2014-2019 sezonları).

Resim 3: Güney Yükseltisi (Alan 2) kazıları (2021 sezonu).

Resim 4: Domuztepe 2024 mimari planı (Alan 2).

Resim 5: Alan 2'deki kazı alanının drone görüntüsü.

Resim 6 ve 7: Doğu Eteği (Alan 3) kazılarında bulunan gümüş halka ve serpantinden damga mühür

Resim 8: Domuztepe’de yeni kazı heyetinin açtığı basit toprak mezarların çizimi.

Resim 9: Sepet görünümlü kilden kap parçaları.

Resim 10: Domuztepe'nin boya bezekli *Halaf* çanak-çömlek parçaları.

Resim 11: Çakmaktaşıdan üretilmiş yontma taş aletler.

Resim 12: Serpantinden biçimlendirilmiş damga mühürler.

İNÖNÜ MAĞARASI 2024 YILI KAZILARI

Hamza EKMEN*

F. Gülden EKMEN

Burak KADER

H. Berkin YILDIZ

GİRİŞ

Zonguldak ili, Karadeniz Ereğli ilçesi sınırları içinde bulunan İnönü Mağarası'nda 2024 yılı kazı sezonunda Karadeniz Ereğli Müzesi Müdürlüğü başkanlığında ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Hamza Ekmen'in bilimsel danışmanlığı altında farklı uzmanlık alanlarından araştırmacılar ve öğrencilerin katılımı ile kazılar gerçekleştirilmiştir.¹ 2024 yılı kazı ve araştırmaları G/7, İ/7, İ/8, H/9 ve İ/9 açmalarında sürdürülmüştür (Resim: 1).

I. a. G/7 Açması Çalışmaları

Mağaranın batıya bakan ağız kısmına yakın bir konumda bulunan G/7 açmasının doğu kısmında (Resim: 1) önceki yıllarda (2022-2023) kazılar gerçekleştirilmiştir. 2024 yılında G/7 açmasının batı yarısında kazılara devam edilmesi planlanmıştır. G/7 açması kazılarının hedefleri arasında V. tabakanın devamının görülmesi ve bu kısımda yer alan iri taş blokların varlığının sebeplerinin anlaşılması yer almaktadır. G/7 açmasında açmanın batı yarısında d-g/6-10 plankarelerinde çalışılmıştır. 2.60x2 m ölçülerinde olan alanda 7 seviye kazı yapılarak ana kayaya ulaşılmıştır. Mağaranın batı ucunda ve eğimin nispeten fazla olduğu bir alanda yer alan G/7 açmasında genel olarak her kazı seviyesinde karışık halde farklı dönemlere ait buluntularla karşılaşmıştır.

* Doç. Dr. Hamza EKMEN; Zonguldak-Bülent Ecevit Üniversitesi, Teoman Duralı İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İncivez-Zonguldak/TÜRKİYE, E-posta: hamzaekmen@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3452-2494.

Doç. Dr. F. Gülden EKMEN; Zonguldak-Bülent Ecevit Üniversitesi, Teoman Duralı İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İncivez-Zonguldak/TÜRKİYE, E-posta: ekmengulden@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6818-9431.

Burak KADER (MA); E-posta: burakkaderr.ark@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0493-4073.

H. Berkin YILDIZ; E-posta: hakanberkin@hotmail.com.

1 İnönü Mağarası 2024 yılı kazılarının başarılı bir şekilde tamamlanmasında desteklerini esirgemeyen T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İsmail Hakkı Özölçer'e, Karadeniz Ereğli İlçesi Kaymakamı Mehmet Yapıcı'ya, Zonguldak İl Gençlik ve Spor Müdürü Hakan Yüksel'e, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları TAŞ ve MFA Maske AŞ kurumları yöneticilerine teşekkürlerimizi sunarız. 2024 yılı İnönü Mağarası kazılarına bakanlığımızı temsilen katılan Karadeniz Ereğli Müzesi uzmanlarından Ömer Fidan'a, ekip üyelerine ve öğrencilerimize vermiş oldukları katkılardan dolayı teşekkürü borç biliriz.

Seviye 1 kazılarında farklı dönemlere ait karışık halde seramik parçaları ele geçmiştir. Bu karışık dolgu içinde görülen yanmış döküntü kerpiç parçalarının alanın hemen doğusunda, H/7 açması içinde bulunan yanmış kerpiç platformdan kopan ve bu alana sürüklenen parçalar olduğu anlaşılmaktadır. Seviye 1 kazılarında bulunan konik formlu, kemikten yapılmış ağırşak (Resim: 2) önceki yıllarda İnönü Mağarası V. tabakada (Kalkolitik Çağ) bulunan ağırşaklarla aynı özelliklere sahiptir.

Seviye 2 kazılarında da karışık halde buluntular karşılaşılmıştır. Bu seviye kazılarında çanak çömlek parçalarının yanında bir adet balık ağı ağırlığı, bir adet taş balta, *Anonim Follis B* grubuna ait bir adet sikke (Resim: 3) ve bir adet kemik alet ele geçmiştir. Söz konusu bulgular Kalkolitik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar uzanan farklı dönemlere aittir ve önceki yıllarda benzer buluntular *in situ* pozisyonda ele geçmiştir. Seviye 2'de bulunan taş balta, 2022 yılında G/8 açmasında V. tabakada açığa çıkarılan taş baltanın neredeyse aynıdır. Bu tip baltalar Balkan Kalkolitik yerleşimleri ve mezarlıklarından bilinen eserler arasındadır ve Bulgaristan-Varna Mezarlığı'nda çok sayıda örneği ele geçmiştir (Popov 2015: 6, 12, 42, Fig. 4). Seviye 2'de bulunan pişmiş topraktan yapılmış balık ağı ağırlığının örnekleri önceki yıllarda V. tabakada ele geçmiştir. Bu tip balık ağırlıkları da Balkanlarda Kalkolitik Dönem yerleşimlerinden bilinmektedir. Çok sayıda örneği Pietrele'de ele geçmiştir (Toderas et. al 2009: 86, Pl. XIX/D). Bu seviye kazılarında bulunan sikke oldukça korozyonlu olmasına rağmen Dr. Öğr. Üyesi Canan Özbil tarafından incelenmiş ve *Anonim Follis B* gruba ait olduğu tespit edilmiştir.

Seviye 3-4 kazılarında da karışık dolgunun devam ettiği izlenmiştir. Karışık dolgu içinde ele geçen siyah hamurlu, koyu yüzlü, astarlı ve perdahlı dibinde delikleri bulunan kap parçası önemlidir. Hamur ve yüzey özellikleri açısından Kalkolitik Çağ'a ait olduğu anlaşılan bu kap tipi, İnönü Mağarası Kalkolitik Çağ formları içinde ilk kez görülmektedir. Süzgeç dipli bu kabın Batı Anadolu Kalkolitik-Erken Tunç Çağı yerleşimlerinden bilinen *Cheesepot* kaplarının (Çayır 2002) bir benzeri olduğu düşünülmektedir.

Seviye 5 kazılarında karışık dolgu devam etmiştir ve açmanın e-g/7-10 plankaresinde ana kayaya ulaşılmıştır. Seviye 5 kazıları ile birlikte açmanın batısında bulunan istinat duvarını anımsatan taşların (Resim: 4) mağarada kazılar başlamadan önce mağarayı küçükbaş hayvan ağılı olarak kullanan çobanlar tarafından taşındığı anlaşılmıştır. Taşların alt seviyelerine doğru inildikçe karışık kültür dolgusunun devam ettiği gözlenmiştir. Taşlar gerekli belgelemele- rin ardından kaldırılmıştır. Kaldırılan taşların altından d/9 plankaresinde iki adet dilgi parçası ve f/6 plankaresinde ise bir adet bız (Resim: 5) ele geçmiştir.

Son seviye kazıları (Seviye 6-7) ile birlikte açmanın tamamında ana kayaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda ana kaya üzerinde bir adet obsidiyen dilgi parçası, bir adet radiolarit dilgi parçasına ve bir adet tezgâh ağırlığı ele geçmiştir. G/7 2024 yılı kazıları belirlenen hedefler doğrultusunda ana kayaya ulaşılmasının ardından tamamlanmıştır. Mağaranın bu kısmında akıntı ve sürüklenme sayesinde oluşan karışık bir kültür dolgusunun olduğu tespit edilmiştir. Yine bu kısımda bulunan orta ve iri büyüklükteki taşların mağaranın son sakinleri olan çobanların mağarayı kullanmaları sırasında bu kısma taşındığı anlaşılmıştır.

I. b. İ/7 Açması Çalışmaları

İ/7 açmasındaki ilk kazı çalışmaları 2017 yılında başlamış ve 2018 yılında da devam edilmiştir. Söz konusu sezonlarda b-f/3-6 plankarelerinde mağaranın kuzey duvarına bitişik halde, yassı taşlardan örülmüş Erken Demir Çağı'na tarihlenen II. tabakaya ait bir "Adak Çukuru" tespit edilmiştir. Son olarak 2022 yılında İ/7 açmasında devam edilen kazılar neticesinde III. tabakaya ait ahşap yapılara ulaşılmıştır (Yaman and Ekmen 2023). Geç Tunç Çağı'na tarihlenen ahşap yapılardan A yapısının büyük bir bölümü ve B yapısının çok az bir kısmı İ/7 açması içinde yer almaktadır. II. tabakaya ait "Adak Çukuru" ahşap yapıların üzerinde oturmaktadır ve bu kısımda, A yapısının kuzeyinde bir tahribat meydana gelmiştir. 2023 yılı kazı sezonunda A yapısı ve diğer ahşap yapıların kaldırılarak bir koruma havuzuna nakledilmesi planlanmıştır (Ekmen, H. vd. 2025). Aynı sezon, ahşap yapıların altındaki V. tabakaya ait dolgu kazılmaya başlanılmış ve açmanın batısında c-j/6-10 plankarelerinde ana kayaya ulaşılmıştır.

2024 yılı kazılarının hedeflerinden biri de İ/7 açmasının geri kalan kasımlarında V. tabakanın araştırılması olmuştur. İ/7 açmasında çalışmalar "Adak Çukuru"nun içinde yürütülen çalışmalar ve "Adak Çukuru"nun dışındaki çalışmalar olmak üzere iki ayrı alanda sürdürülmüştür. "Adak Çukuru"nun içi Lokus 5 olarak tanımlanmıştır. "Adak Çukuru"nun içindeki çalışmalar ana kayaya ulaşmaya kadar devam ettirilmiştir. Bu çalışmalarda çok az sayıda seramik ve kemik parçası ile birlikte bir adet balık ağı ağırlığı ve kırık bir adet dilgi ele geçmiştir.

Ana kayanın doğudan batıya doğru eğimli olması sebebiyle 2023 yılında İ/7 açmasının doğusunda ana kayaya ulaşılmış ancak açmanın batı kısmında dolgunun devam ettiği görülmüştür. Bu kısımda öbekler halinde yerinde kırılmış seramikler tespit edilmiştir. 2024 yılında İ/7 açmasının bu kısmında çalışmalar devam edilmiştir. 2023 yılında bulunan seramiklerin devamı olduğu düşünülen çok sayıda kap parçasına bu kısımda sürdürülen kazılarda rastlanılmıştır. Söz konusu kapların büyük bir bölümü H/7 açması içinde olan IV. tabakaya ait yanık platformun kuzeyinde ve neredeyse bitişik konumda yer almaktadır. Bu kaplarında söz konusu platformla ilişkili olduğu ve Erken Tunç Çağı'na tarihlenen IV. tabakaya ait olduğu düşünülmektedir. Kap parçalarının hamur ve yüzey özellikleri ve formları bu durumu teyit etmektedir. Söz konusu seramik parçalarının arasında bir adet tezgâh ağırlığı, bir adet bız ve bir *andiron* ele geçmiştir. Genellikle iri kaplara ait olduğu görülen parçaların içinde, iri bir çömleğin alt kısmına ait bir parça dikkat dikkat çekicidir. Bu parçanın üzerindeki delik ve altındaki kısa akıtacağı İnönü Mağarası'nda önceki yıllarda IV. tabakada bulunan süttan ikincil ürün üretiminde kullanılan kapları anımsatmaktadır (Ekmen, H. 2020: 80, fig. 7).

2023 yılında İ/7 açmasının batısında açığa çıkarılan yukarıda söz edilen gruplar halindeki kap parçalarından bazılarının 2024 yılı kazılarında çıkarılan seramik parçaları ile birleştiği anlaşılmıştır. Restorasyon çalışmaları sonucunda biri çanak (Resim: 6) diğeri iri çömlek olmak üzere iki adet kap tümlenebilmiştir. Çömleğin şişkin gövdesi ile dibi arasında düzğün

bir şekilde açılmış bir akıtacak deliği (1,5 cm) yer almaktadır. Akıtacak deliğinin üzerinde şişkin gövde ile boynu arasında iki adet el ele tutuşan insan figürü yer almaktadır. Bu kapların benzerleri sağlam ve parçalar halindeki örnekleri İnönü Mağarası IV. ve V. tabakada yaygın olarak görülmektedir. Gövdesinin tamamının 1/3'lük kısmının altında deliği bulunan kaplar, erken yayık formlu kaplar olarak tanımlanmakta ve süttten ikincil ürün üretiminde kullanıldığı bilinmektedir (Ekmen, H. 2020). Kap parçalarının kaldırılmasının ardından gri killi, taşlı ve çamurlu bir dolgu tespit edilmiştir. V. tabakanın taban seviyesi olan ve ana kayanın hemen üzerinde görülen bu dolgunun tespit edilmesinin ardından çalışmalar sonlandırılmıştır.

I. c. İ/8 Açması Çalışmaları

2017 yılında kazılmaya başlanılan İ/8 açmasında ilk sezon Orta Çağ (I. tabaka) ve Erken Demir Çağı'na (II. tabaka) ait bulgularla karşılaşılmıştır. 2018 yılında söz konusu açmada çalışmalara devam edilmiş, bu çalışmalar neticesinde açmanın tamamında Geç Tunç Çağı'na tarihlenen III. tabakaya ait ahşap yapılar açığa çıkarılmıştır. Ahşap yapıların mağaranın C gözü boyunca geniş bir alana yayılması nedeniyle kazılar farklı sektörlerde devam ettirilmiş ve İ/8 açmasındaki çalışmalara ara verilmiştir. Ahşap yapıların tamamının açığa çıkarılması ve gerekli belgeleme işlemlerinin tamamlanmasının ardından (Ekmen, H. vd. 2025) 2024 yılında İ/8 açmasında çalışmalara devam edilmiştir. 5x5 m ölçülerinde olan İ/8 açmasının kuzey yarısında çalışılmıştır.

İ/8 açması boyunca uzanan A ve B yapılarını oluşturan ağaçların kaldırılmasıyla birlikte, ahşap yapıların üzerine oturduğu moloz taşlardan oluşturulan dolgu zemin ile karşılaşmıştır. Bu dolgu içerisinde III. ve V. tabakaya ait seramik parçaları karışık olarak ele geçmiştir. Söz konusu dolgunun kaldırılmasının ardından V. tabakaya ait steril kültür dolgusuna ulaşılmıştır. V. tabaka dolgusu içinde, kabaca İ/8 açmasının orta kısmında kuzeydoğu güneybatı uzantılı yayık kerpiç duvar açığa çıkarılmıştır (Resim: 7).

Söz konusu duvarın güneydoğusunda bir ocağa ait olduğu düşünülen kalıntılar tespit edilmiştir. Duvarların dışında kalan düzensiz ve yığıntı görünümünde olan kerpiç parçaları arasında yoğun yanık izler ve yanmış bitkisel kalıntılar tespit edilmiştir. Bu alanın kuzey ve doğu kesiminde oldukça bol miktarda çanak çömlek parçaları ile birlikte iri boyutlu hayvan kemikleri yer almaktadır. Bu nedenle duvarın güneydoğusunun pişirme alanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Söz konusu kalıntılar, gri renkli kalın kil tabanın hemen üzerinde yer almaktadır. V. tabaka yerleşimcilerinin doğudan batıya doğru eğimli bir yapıda olan ana kayanın üzerini kalın bir kil ile doldurarak düzgün taban elde ettikleri anlaşılmaktadır.

Duvarın doğusunda ve tabanın hemen üzerinde katı kırmızı halde boya topakları (Resim: 8A) ve boya topaklarının da hemen yakınında sağlam halde oldukça iyi işçiliğe sahip kemikten yapılmış bir bız açığa çıkarılmıştır. Bu buluntuların yakınında, içinde kırmızı boya kalıntısı olan bir çanağa (Resim: 8B) ait parçalar bulunmuştur. Çanağın iç kısmında, astarın üzerinde tüm yüzeyi kaplayacak şekilde boya kalıntıları görülmektedir. Bu boya kalıntısının katı boya parçalarının sürülebilir hale getirilmesi için kabın içinde sıvılarla karıştırılması

sırasında kabın koyu kahverengi astarı üzerine yapıştığı düşünülmektedir. Çanağın içindeki boya kalıntılarının üzerinde boyanın bir fırça ya da yumuşak uçlu bir ağaç parçası ile karıştırıldığını gösteren izler bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu bulguların yakınında yer alan ve üzerinde aşı boyası parçaları bulunan bazalt taşlar ve yine bazalttan yapılmış, vurma yüzeyinde kırmızı boya kalıntıları bulunan bazalt vurgaç bu alanın Kalkolitik Dönem'e ait aşı boyası işliği olarak kullanıldığının güçlü kanıtlarını oluşturmaktadır.

Bu veriler ışığında alanın bir kısmının pişirme alanı olarak bir diğer kısmının ise boya işliği olarak kullanıldığı gösteren önemli kanıtlar elde edilmiştir. Bu iki alanın kabaca yapılmış kısa özensiz kerpiç duvarlarla ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu kontekstte söz konusu kalıntılar dışında geyik boynuzundan yapılmış bir kazma, altı adet obsidiyen dilgi parçaları, çakmaktaşıdan üçgen formlu bir uç ve pişmiş topraktan yapılmış bir idol parçası ele geçmiştir.

I. d. İ-H/9 Çalışmaları

H/9 açmasının doğu kısmında 2021 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında yaklaşık 50 cm seviye inilmesinin ardından ana kayaya ulaşılmış ve çalışmalar sonlandırılmıştır (Ekmen, H. 2023: 122, fig. 3). 2024 yılında H/9 açmasının batı kısmında kazılara devam edilmesi planlanmıştır ve bu doğrultuda açmanın h-j/3-5 plankarelerinde kazılar gerçekleştirilmiştir. İlk çalışmalar sırasında açma geneline yayılan yanık izler ile karşılaşmıştır. İzlerin İ/9 açmasına doğru devam ettiği anlaşılmış ve H/9 ve İ/9 açmalarında kazıların aynı seviyede devam ettirilmesine karar verilmiştir. Bu çalışmalar sırasında H/9 açmasında yanık bir zemin üzerinde birbirine yakın konumda 7 adet tezgâh ağırlığı açığa çıkarılmıştır (Resim: 9). Ayrıca tezgâh ağırlıklarının hemen bitişiğinde bir adet boya topağı ele geçmiştir. Söz konusu buluntular dışında çalışmalar sırasında az sayıda seramik ve hayvan kemiği parçası da ele geçmiştir. Yanık zeminin İ/9 açmasının doğusuna doğru devam etmesi sebebiyle H/9 açmasında sürdürülen kazılar gerekli belgelemelerin yapılmasının ardından tamamlanmış ve kazılar İ/9 açmasında devam ettirilmiştir. Yanık alanda titizlikle sürdürülen kazılarda a-f/8-10 plankarelerinde grup halinde seramik parçaları tespit edilmiştir. Söz konusu seramik parçaları arasında büyük boyutlu olanlar dikkat çekmektedir. Aralarında bulunan iri bir pişirme çömleğine ait olduğu anlaşılan büyük bir gövde parçasının üzerinde yatay kulp ve kabartma şerit bant üzerine baskı bezemeler bulunmaktadır. Söz konusu kabın kulp detayları, bezeme öğeleri hamur ve form özellikleri önceki yıllarda III. tabakada bulunan örnekleri anımsatmaktadır.

Yanık bir zemin üzerinde yer alan seramik parçalarının altında yoğun bitkisel kalıntılar tespit edilmiştir. İri çömleğin altında yoğunlaşan bitkisel kalıntıların bu çömleğin içinde depolanmış olduğu düşünülmektedir. Yoğun kap parçalarının ateşe maruz kalmaları sebebiyle üzerlerinde çatlaklar ve islenmeler görülmektedir.

Son gerçekleştirilen temizlik ve düzenleme çalışmaları sırasında grup halinde birbirine bitişik, kırık ve kötü pişmiş durumda 5 adet tezgâh ağırlığı daha açığa çıkarılmıştır. b-c/3 plankaresinde ele geçen tezgâh ağırlıkları H/9 açmasında ele geçen 7 adet tezgâh ağırlığına 1 m²'den az bir mesafede yer almaktadır. Her iki açmada da hemen hemen aynı kot seviyesinde

(235,56-235,51) ele geçen tezgâh ağırlıkları bu alanının dokumacılık faaliyetlerinde kullanıldığını akla getirmektedir. Tezgâh ağırlıklarının restorasyon ve konservasyon çalışmaları devam etmektedir. Alanda gerekli belgeleme işlemlerinin ardından çalışmalar sonlandırılmıştır.

I. f. A Yapısında Sürdürülen Çalışmalar

2018-2022 yılları arasında III. tabakanın tamamında yapılan kazılarda ikisi büyük (A ve B yapısı) ve diğer ikisi onlara göre daha küçük (C ve D yapısı) boyutlu olmak üzere toplam dört adet ahşap taban yapısı açığa çıkarılmıştır. Bunlardan C ve D yapıları ana kayanın üzerine otururken A ve B yapılarının IV. V. tabaların üzerine oturtulduğu anlaşılmıştır. III. tabakaya ait ahşap yapıların IV. ve V. tabakalarla olan ilişkisinin tespit edilmesi ve ahşap yapıların alttaki bu tabakalar üzerine nasıl bir şekilde konumlandığının anlaşılması amacıyla ahşap yapıların kaldırılarak bir koruma havuzuna nakledilmesine karar verilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda 2022-2023 kazı sezonlarında A yapısının ahşaplarının büyük bir kısmı kaldırılmıştır (Ekmen H. vd. 2025). III. tabakaya ait ahşap yapıların üzerine oturduğu IV. ve V. tabakalarla olan ilişkisinin tespit edilmesi ve ahşap yapıların bu tabakalar üzerine nasıl bir şekilde konumlandığının tespit edilmesi amacıyla A yapısının dış hattını oluşturan ahşaplar/tomruklar yerinde bırakılarak yapının içinde ve dışında kazıların devam ettirilmesine karar verilmiştir. Söz konusu yapının; doğu çerçevesini oluşturan ahşap A54, batı çerçevesini oluşturan ahşap A40, kuzey çerçevesini ahşap A39 ve güney çerçevesini oluşturan ahşap A41 kodu ile numaralandırılmıştır. Kontekst bütünlüğü bozulmaksızın yapının içinde ve dışında seviye inilmesine karar verilmiştir. A yapısının kazı yapılan kısmı İ/7, İ/8, H/7 ve H/8 açmaları içinde yer almaktadır. İ/7 açmasına giren alanı a-c/7-10, İ/8 açmasına giren alanı a-b/1-2, H/7 açmasına giren alanı ı-j/9/10 ve H/8 açmasına giren alanı ı-j/1-2 plankareleri oluşturmaktadır.

A yapısı içinde gerçekleştirilen ilk seviye çalışmalarında Geç Tunç Çağı (III. tabaka) ve Kalkolitik Çağ'a (V. tabaka) ait seramik parçaları karışık bir şekilde ele geçmiştir. Bu seviye kazılarında seramik parçaları dışında bir adet ağırşak kırılmış dilgi parçaları ve bir adet tezgâh ağırlığı ele geçmiştir.

2. seviye kazılarında kültür dolgusunun molozlu, küçük taşlı ve çamurlu bir şekilde olduğu tespit edilmiştir. Dolgu içinden Geç Tunç Çağı ve Kalkolitik Çağ seramikler karışık olarak gelmeye devam etmiştir. Devam eden kazı çalışmaları sırasında b-d/9-1 plankarelerinde; H/7'de yer alan Erken Tunç Çağı'na tarihlenen IV. tabakaya ait kerpiç platformun devamına rastlanılmıştır. 3. seviye kazılarında siyah hamurlu, ince cidarlı Kalkolitik Çağ'a ait seramik parçalarının yoğunlaştığı gözlenmiştir.

A39 numaralı hatılın dışa bakan tarafında, hatılın hemen bitişiğinde, H/7 açmasında yer alan IV. tabakaya ait "Kerpiç Platform'un" devam ettiği görülmektedir. Lokus 1'in dışında kalan tüm alanda ise moloz taş sırasına rastlanmıştır. Kerpiç Platform dışında A Yapısı'nın içinin tamamının taşla kaplı olduğu görülmüştür. Seviye 3 kazılarında bir adet pişmiş topraktan yapılmış idol ele geçmiştir (Resim: 10).

Kerpiç Alan'ın dışında kalan alanın tamamını kaplayan büyük moloz taşlar kaldırılmış ve Seviye 4'ün kazısına başlanmıştır. Seviye 4'ten çok az sayıda koyu gri, ağız kenarında parmak baskı bezemeli, siyah ince cidarlı Kalkolitik Çağ'a ait seramik parçaları ile çok az sayıda kemik parçası ele geçmiştir. Seviye 4 kazılarında, V. tabakanın gri, killi çamur dolgusu içinden boya toprakları bir adet kemik obje ve dilgi parçası ele geçmiştir.

Seviye 5'in kazısı sırasında; Kalkolitik Çağ'a ait çok az sayıda seramik parçası 1-j/1-2 plankaresinde L şeklinde ocak olduğu düşünülen bir yapı açığa çıkarılmıştır. Açığa çıkarılan ocak, ana kayadan yaklaşık 20 cm yüksekliktedir. Devam eden kazı çalışmaları sırasında b-d/7-9 plankarelerinde kil taban tespit edilmiştir. Söz konusu tabanın İ/8 açmasında açığa çıkarılan gri renkli kil tabanın devamı olduğu düşünülmektedir.

Söz konusu kalıntılar V. tabakanın iki evreli olduğunu göstermektedir. Kil tabanın üzerinde yer alan kerpiç kalıntılar ve ocağın üst evreye ait olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Seviye 3'te açığa çıkarılan büyük taşların Geç Tunç Çağı'nda; A Yapısı'nın temelini sağlamlaştırmak için dolgu malzemesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Resim: 11). Söz konusu taşlar Erken Tunç Çağı (IV.) ve Kalkolitik Çağ (V.) tabakalarında tahribata yol açmıştır. Devam eden kazı çalışmalarında, genel olarak Kalkolitik Çağ tabakasında çok az sayıda seramik ve kemik parçası ele geçmiştir. Ancak dikkate değer sayıda bazalt vurgaç ele geçmiştir.

Seviye 7 kazılarının ardından A Yapısı'nın çevresini oluşturan A38, A39, A40, A41 ve A54 numaralı hatılların kaldırılmasına karar verilmiştir. A Yapısı'nın çerçevelerini oluşturan hatılların kaldırılmasının ardından H/7'de yer alan Kerpiç Platform'un, A Yapısı-İ/7 açmasına kadar devam eden kısmı tamamen açığa çıkarılmıştır (Resim: 12). Ortaya çıkarılan Kerpiç Platform'un tamamı göz önünde bulundurulduğunda, platformun ortasında "U" şeklinde bir boşluk olduğu görülmüştür. Boşluğun her iki yanında kerpiç platformun üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiş öğütme taşlarının bulunması bu kısmın adeta bir mutfak tezgâhı gibi düzenlendiği göstermektedir. Tezgâhın yakınlarında bulunan çok sayıda bazalt vurgacın da öğütme taşları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

İnönü Mağarası 2024 yılı kazılarında, G/7, İ/7, İ/8, H/9 ve İ/9 açmalarında gerçekleştirilen kazılarda; Geç Kalkolitik Çağ'a tarihlenen V. tabaka, Erken Tunç Çağı'na tarihlenen IV. tabaka ve Geç Tunç Çağı'na tarihlenen III. tabakada araştırmalar yapılmıştır.

2024 yılında G/7 açmasının batı yarısında kazılara devam edilmesi planlanmış ve bu kısımda yapılan kazılarda akıntı ve sürüklenme sayesinde oluşan karışık bir kültür dolgusunun olduğu tespit edilmiştir. İ/7 açmasının batı kısmında yapılan kazılarda bulunan çok sayıda kap parçalarından bazılarının bu kısımda 2023 yılında ele geçen kap parçaları ile birleştiği anlaşılmıştır. Restorasyon çalışmaları sonucunda iki adet kap tümlenebilmiştir. Söz konusu kapların büyük bir bölümü H/7 açması içinde olan IV. tabakaya ait yanık platformun kuzeyinde ve neredeyse bitişik konumda yer almaktadır. Bu kaplarında söz konusu platforma ilişkili olduğu ve Erken Tunç Çağı'na tarihlenen IV. tabakaya ait olduğu düşünülmektedir.

2024 kazı sezonunda C gözünün doğusunda kalan 1/8 açmasında yürütülen V. tabaka araştırmalarında ana kayanın eğimli ve çıkıntılı zeminin üzerinin gri killi çakıllı bir dolgu ile tesviyelenerek düzeltildiği tespit edilmiştir. Yine bu çalışmalarda bir kısmı pişirme alanı diğer bir kısmı ise aşı boyası üretimi için kullanılan bir işlik alanı ortaya çıkarılmıştır.

H-İ/9 açmalarında yürütülen çalışmalarda Geç Tunç Çağı'na tarihlenen III. tabakaya ait veriler elde edilmiştir. Söz konusu alanlarda yürütülen çalışmalarda yanık bir zemin üzerinde çok sayıda dokuma tezgâhı ağırlığı ve kap kırıkları ile karşılaşmıştır. Yanık zemin üzerindeki yoğun bitkisel kalıntılar ve iri pişirme çömleri H/9 açmasının güney kısmının bir mutfak/pişirme alanı gibi kullanıldığına işaret etmektedir. Yanık zeminin İ/9 açması içinde kalan kısmında bulunan dokuma tezgâhı ağırlıkları bu alanının dokumacılık faaliyetlerinde kullanıldığını akla getirmektedir.

Diğer bir çalışma alanı olan A yapısının içinde ve dışında sürdürülen çalışmalarda ise A Yapısı'nın çerçevelerini oluşturan hatılların kaldırılmasının ardından H/7 açmasında yer alan Kerpiç Platform'un A Yapısı altında kalan ve İ/7 açmasına kadar devam eden kısmı tamamen açığa çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

Çayır, Ü. (2002). *Cheese Pot Olarak Tanımlanan Kaplar*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.

Ekmen, H., Arıkan, T. and Kader, B. (2025). Conservation of Waterlogged Wooden Structures from the Late Bronze Age at İnönü Cave (Türkiye). *Studies in Conservation*, 70/6, s. 489-500.

Ekmen, H., Mercan, A. Ekmen, F. G. ve Güney, A. (2020). İnönü Mağarası 2018 Yılı Kazı Çalışmaları. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 41/2: s. 309-331.

Ekmen, H., Diker, C., Ekmen, F. G. and Tunoğlu, C. (2020). New Evidence of Chalcolithic Age Steatite Beads From İnönü Cave: Typology and Technology Aspects With Archaeometric Techniques. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, Vol. 20, No. 2: s. 113-129.

Ekmen, H., Ekmen F. G., Mercan, A., Güney A., Kader, H. B., Yıldız, G. (2024). İnönü Mağarası 2022 Yılı Kazıları. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 43/2, s. 91-105.

Ekmen, H., Ekmen, F. G., Mercan, A. ve Güney, A. (2020). İnönü Mağarası: Kdz. Ereğli'nin En Eski Sakinlerinden Geriye Kalanlar. *Kdz. Ereğli'nin Kurtuluşunun 100. Yılı E-Sempozyumu*: s. 23-40.

Ekmen, H. (2020). İnönü Mağarası'nda Bulunan Erken Tunç Çağı'na Ait Sütten İkincil Ürün Üretiminde Kullanılan Bir Çömlek Üzerine Gözlemler (Eds. H. Gönül Yalçın & Oliver Stegemeier), *Metallurgica Anatolica Festschrift für Ünsal Yalçın anlässlich seines 65. Ge-*

burtstags Ünsal Yalçın 65. Yaşgünü Armağan Kitabı, H. Gönül Yalçın & Oliver Stegemeier (eds.), Ege Yayınları, İstanbul: s. 77-85.

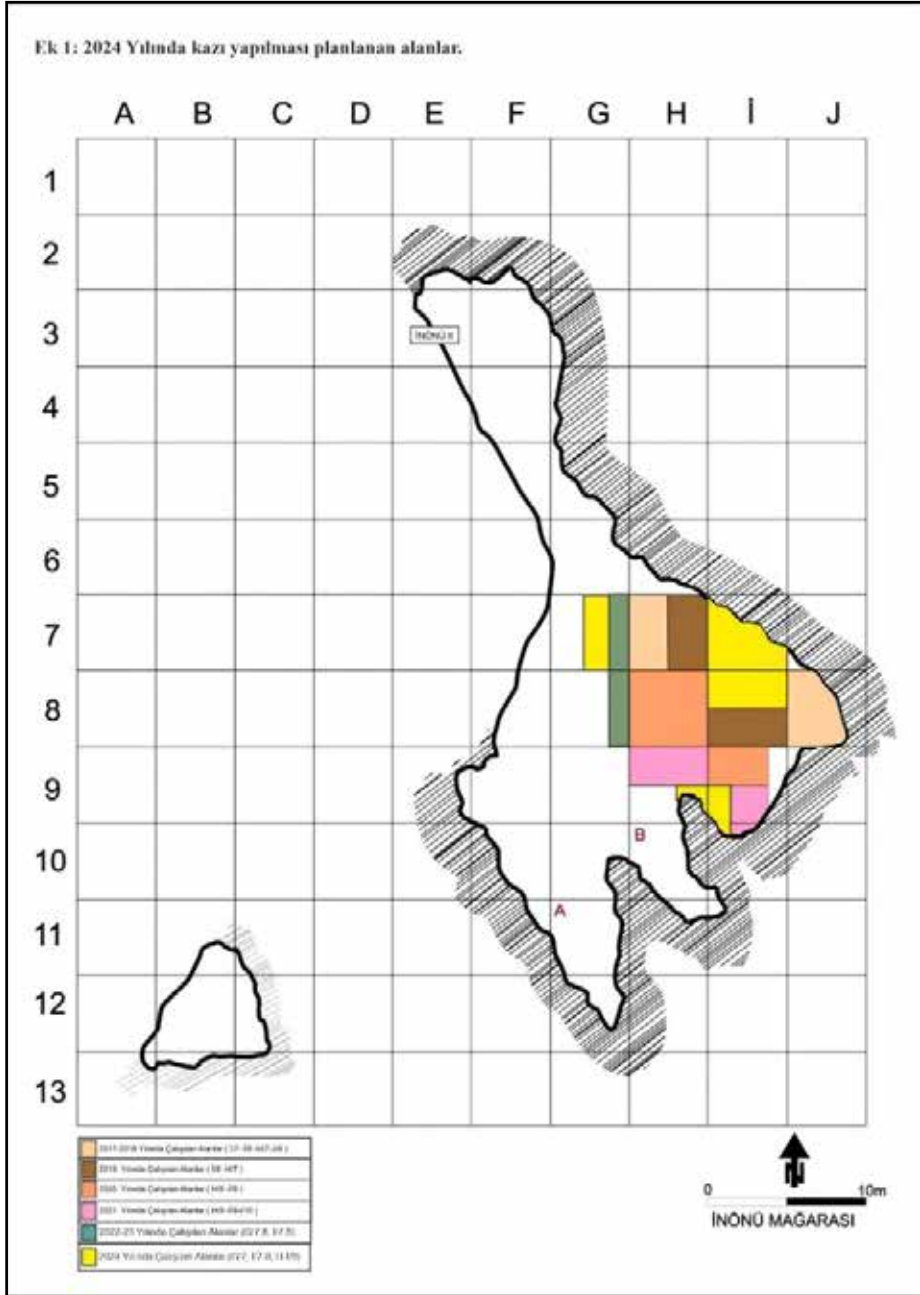
Ekmen, H. (2023). İnönü Mağarası'nda Bulunan Geç Tunç Çağı'na Ait Damgalar Üzerine Gözlemler. *Colloquium Anatolicum*, 22, s. 117-132.

Popov, S. (2015). *The Chalcolithic Civilisation in Varna*. Berlin: Varna.

Toderaş, M., Hansen, S., Reingruber, A., & Wunderlich, J. (2009). *Pietrele-Măgura Gorgana: o aşezare eneolitică la Dunărea de Jos între 4500 și 4250 î.e. / Siedlung Măgura Gorgana bei Pietrele an der Unteren Donau*. In: *Materiale și cercetări arheologice*: s. 39-90.

Yaman, B. and Ekmen, H. (2023). Waterlogged wood remains found in a Late Bronze Age settlement (İnönü Cave) on the Western Black Sea coast of Türkiye. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 52, s. 1-12.

EKLER

Resim 1: 2024 yılında kazı yapılan alanlar (sarı renkte gösterilmiştir).

Resim 2: G/7 açmasında Seviye 1 kazılarında bulunan kemikten yapılmış ağırşak.

Resim 3: G/7 açmasında Seviye 2 kazılarında bulunan *Anonim Follis B* grubuna ait sikke.

Resim 4: G/7 açmasında ana kaya üzerinde bulunan iri ve orta büyüklükteki özensiz taşlar.

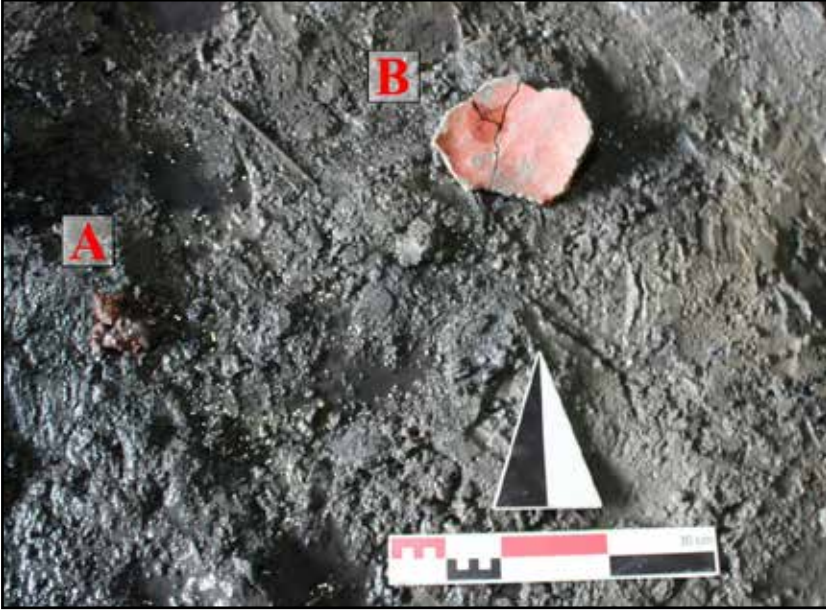
Resim 5: G/7 açmasında bulunan kemikten yapılmış bız.

Resim 6: İ/7 açmasında bulunan IV. tabakaya ait çanak.

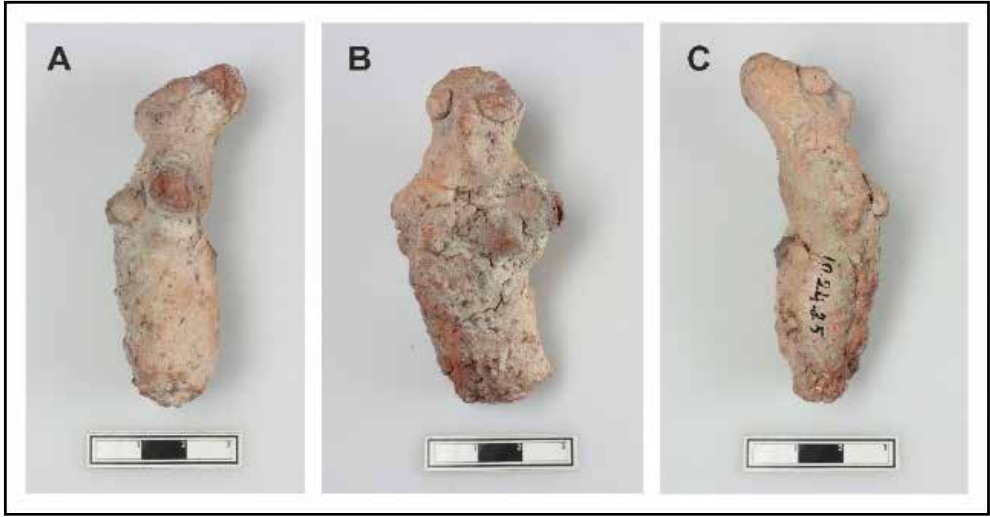
Resim 7: V. tabakaya ait kerpiç duvar ve doğusundaki aşı boyası işliği.

Resim 8: A- Boya topları ve bız B- Üzeri boyalı çanak.

Resim 9: H/9 açmasında toplu halde bulunan tezgâh ağırlıkları.

Resim 10: Pişmiş topraktan yapılmış kadın heykelciği.

Resim 11: Geç Tunç Çağı'na tarihlenen A yapısının temeline döşenen iri taşlar ve IV.-V. tabakalarda meydana gelen tahribat.

Resim 12: IV. tabakaya ait yanmış Kerpiç Platform.

2024 YILI İREMİR HÖYÜK KURTARMA KAZILARI

Hanifi BİBER*

Bülent DEMİR

Hakan YILMAZ

Rafet ÇAVUŞOĞLU

Selma SANCAK

Erdal ÖZGÜNER

Van ili, Gürpınar ilçesi, Otbiçer Mahallesi'nde yer alan İremir Höyük'te (Resim: 1) 2020 yılından itibaren yapılmakta olan kurtarma kazılarının 2024 yılı çalışmaları, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 25.06.2024 tarih ve E-4982777 sayılı izinleri ile Van Müze Müdürü Bülent Demir'in başkanlığında, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hanifi Biber'in bilimsel sorumluluğunda 21.10.2024-08.11.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Kazi çalışmalarına, Van Müze Müdürlüğü uzmanı Ömer Atan ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Elemanları Doç. Dr. Hakan Yılmaz, Prof. Dr. Rafet Çavuşoğlu, Doç. Dr. Sabahattin Erdoğan, Dr. Öğr. Üyesi Gulan Ayaz, Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Ü. M. Fuat Levendoğlu, Doktora Öğrencileri Selma Sancak, Güneş Çil ve Erdal Özgüner, Uzman Arkeolog Şilan Aydın, Serbest Arkeologlar Abdullah Kaçmaz ve Serap Yıldırım Çakar ile Arkeoloji Anabilim Dalı Lisans öğrencileri katılmışlardır.

2020 yılında kazılara başlanılan (Uslu vd., 2023, s. 46-48) İremir Höyük'te 2021, 2022 ve 2023 yıllarında da (Biber vd., 1017-126) kazılara devam edilmiştir. 2024 yılı kazı çalışmaları ise höyüğün nirengi noktasına yakın olan I10 plankare ile höyüğün kuzeydoğu eteğindeki K15 plankarelerde yürütülmüş (Resim: 2), G10 ve H10 plankarelerde temizlik ve kısmı plan çizimleri yapılmış olup bu açmalarda herhangi bir kazı yapılmamıştır.

- * Prof. Dr. Hanifi BİBER; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Zeve Kampüs Tuşba İlçesi-Van/TÜRKİYE, E-posta: hbiber@yyu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3719-4120.
Bülent DEMİR; Müze Müdürü, Van Müze Müdürlüğü, Yah Mahallesi, Kale Sokak No: 2 İpekyolu İlçesi, Van/TÜRKİYE, E-posta: b_rimed@hotmail.com, ORCID ID:0000-0003-3252-5218.
Doç. Dr. Hakan YILMAZ; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Zeve Kampüs Tuşba İlçesi-Van/TÜRKİYE, E-posta: hakanyilmaz@yyu.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-2399-5085.
Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Zeve Kampüs, Tuşba İlçesi-Van/TÜRKİYE, E-posta: rcavusoglu@yyu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0049-902X.
Selma SANCAK; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Van/Türkiye, E-posta: selmasancak30@gmail.com.tr, ORCID ID: 0000-0002-5427-4731.
Erdal ÖZGÜNER; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Van/Türkiye, E-posta: erdalozguner8@gmail.com, ORCID ID: 0000-0005-2421-3312.

I10 AÇMASI:

I10 plankarenin 2023 yılında açılan kuzey yarısında (a ve b bölümleri) tespit edilen bulguları takip edebilmek için plankarenin tamamında kazılara devam edilmiştir. Bu açmadaki çalışmalara plankarenin ilk kez kazılmaya başlanılacak olan güney yarısının oluşturan c ve d bölümlerinin köşe yükseltileri alınarak başlanılmıştır. Buna göre güneydoğu-kuzeybatı yönlü bir eğime sahip olan alanda c bölümünün kuzeydoğu köşesi 1785,64 m, güneydoğu köşesi 1785,76 m, d bölümünün kuzeybatı köşesi 1786,46 m, güneybatı köşesi ise 1786,64 m olarak ölçülmüştür.

I10 plankarenin güney yarısını oluşturan bölümde, I10c ve I10d bölümlerinde, I10c plankarenin güneybatı köşesinden kazıya başlanılmıştır. Kazı çalışmalarında 1786,46 m ile 1785,20 m'ler arasında kalan yaklaşık 125 cm'lik bir bölüm kazılmıştır.

Her iki bölümde de yüzey toprağının 10 cm altında küçük boyutlu, döküntü olduğu anlaşılan taşlar gelmeye başlamış ve derinleştikçe taşların yoğunluğu artmıştır. Çalışmalar sırasında I10c plankarede 1785,66 m ile 1785,42 m'ler arasında yıkıntı halinde, düzensiz taşlardan inşa edilmiş mimari kalıntılar ortaya çıkarılmaya başlamıştır. Başlangıçta herhangi bir plan vermeyen bu mimari dokunun altında ve çevresinde yangın izlerine ve kül kalıntılarına rastlanmıştır. Açmada sürdürülen çalışmalar sonucunda 2023 yılında a plankarede ortaya çıkarılmış olan kuzeybatı-güneydoğu yönlü duvar kalıntısının c bölümünde de devam ettiği görülmüştür. Bu duvarın 1.00 m kadar doğusunda, açmanın kuzeydoğu köşesinde atnalı-U biçimli bir ocak ortaya çıkarılmıştır (Resim: 3). Ağız kısmı kuzeye dönük ocağın yaklaşık 10 cm kalınlığındaki sıkıştırılmış topraktan yapılmış duvarlarında ve çevresinde yangın izleri ve kül kalıntıları arasında hayvan kemikleri ele geçmiştir. Ocak duvarları yer yer ateşten dolayı pişmiş ve açık kahverengini almış durumdadır. Ocağın kuzey ve güney kısımlarına yayılmış durumda, bazıları büyük parçalar halinde, aynı kaplara ait çanak-çömlek parçaları ortaya çıkarılmıştır (Resim: 4). Yerinde kırılmış olduğu anlaşılan parçalar Erken Transkafkas/Karaz Dönemi'ne ait olup farklı form ve mal gruplarına sahiptirler. Yine bu alandaki kazı çalışmalarında bir adet taş alet (Balta?), çeşitli taş alet parçaları, iki adet küçük taş boncuk, iki yüzünde biri daha derin çukurlar bulunan, düzgün olmayan kare şeklinde *alabaster* havan, 4,5 cm çapında, içi dairesel yapılı v halinde, muhtemelen madencilikte kullanılan bir taş pota ve bir adet kemik bız parçası ile çok sayıda üst ve alt ezgi taşı parçaları ve bir adet boynuzun da içinde yer aldığı çok sayıda hayvan kemiği ele geçmiştir.

2023 yılında açılan ve herhangi bir kalıntı bulunmayan a açmasının güney kısmında sürdürülen kazı çalışmalarında yüzeyin hemen altından başlayıp alt seviyelerde de hem a hem de d plankarede devam eden, kuzey-güney doğrultusunda uzanan taş dolgunun temizlenmesi sonucunda duvar kalıntısı olabilecek mimari kalıntılar tespit edilmiştir. Konturları net olmayan bu duvarlar (?) kaba yonu küçük ve orta boy taşlarla örülmüş olup taşların arası çamur harçla doldurulmuştur (Resim: 5). Taşların arasında seramik ve hayvan ke-

mikleri ile kırık ezgi taşlarına rastlanmıştır. Diğerinden biraz daha uzun olan doğudaki duvar 5,00 m uzunluğunda, 1,30 m genişliğinde olup a plankarede başlayıp d plankarede de devam etmektedir. Taban kodu 1785,78 m olan duvarın mevcut yüksekliği 60 cm'dir. Batıda olan duvar iki bölümlü gibi, mevcut uzunluğu 3,70 m, genişliği 1.00 m, yüksekliği ise 0,45 m'dir. İki duvar arasında genişliği 20 ile 30 cm arasında değişen koridor şeklinde bir boş kesim devam etmektedir. Bu boş kısmın kazılması sırasında bir adet geyik boynuzu ele geçmiştir. 1785,16 m seviyesine inildiğinde iki duvar arasında ve taşların altında olduğu çeşitli formlara sahip çanak-çömlek parçaları ele geçmiştir. Daha yumuşak ve steril bir toprak yapısına sahip bu seviyede toprak yapısı üst koddakinden farklılık göstermektedir.

I10d açmasının batı kesiti dibinde sürdürülen çalışmalarda 2023 yılında I10a açmasının güneybatı köşesinde ortaya çıkarılmış olan Nahçıvan kulplu çömlek parçalarının da içinde yer aldığı yangın tabakası ile hemen hemen aynı seviyelerde (1785,51 m) I10d plankarede de devam ettiği görülmüştür. Bu bölümde de kesit dibinde iki grup halinde ve yerinde kırılmış olduğu anlaşılan çift kulplu çömler ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla a ve d plankarelerde aynı seviyelerde devam ettiği anlaşılan yangın tabakasının aynı tabaka olduğu anlaşılmıştır. H10 plankareye göre yapılan geçici stratigrafimize göre bu mimari kalıntıların (duvarlar?) tabakanın 3. tabaka olduğu değerlendirilmektedir. Çanak-çömlek parçalarının ele geçmeye başladığı alttaki tabakanın ise 4. tabaka olduğu düşünülmektedir. Bu alandaki çalışmalarımız sırasında a plankare ile d plankarenin kesiştiği kısımda, duvar içinde 1785,43 m seviyesinde, dolgu malzemesi olarak kullanılmış oval yapıli bir adet üst ezgi taşı parçası, I10d plankarenin batı kesiti önündeki çalışmalarda ise biri kahverengi diğeri siyah hamurlu, çift kulplu olmak üzere iki grup halinde Erken Transkafkas Dönemi çanak çömlek parçaları ortaya çıkarılmıştır.

I10b plankarede 2023 yılında ortaya çıkarılmaya başlanılan taş ve kerpiç kalıntılarının tamamen ortaya çıkarılması amacıyla sürdürülen çalışmalarda, açmanın orta kısmında tek sıra taşlarla çevrili bazı üniteler ortaya çıkmıştır. Tam planı anlaşılamayan ancak ocak oldukları düşünülen bu ünitelerin çevresinde yoğun bir kül tabakası ile kül tabakasının içinde çok sayıda hayvan kemiği ve seramik parçaları ele geçirilmiştir. Plankarenin batı kesimi boyunca kuzeybatı-güneydoğu yönlü tek sıra halinde, üzeri çamur siva ile sertleştirilmiş durumda taş duvar ortaya çıkarılmıştır (Resim: 6).

2024 yılı I10 plankaredeki kazı çalışmalarında eğimli arazi yapısına göre 1786,00 ile 1785,00 arasındaki seviyeler arasında, yüzeyin yaklaşık 1.00-1,00 m arasında değişen derinliğe ulaşılmıştır (Resim: 7).

Höyükte H10c plankarede yapılan temizlik sırasında, 2022 yıl kazısında ortaya çıkarılmış olan güneydoğu-kuzeybatı yönlü uzanan tuf taşlarıyla inşa edilmiş duvarın doğuya bakan yüzünde, alt kesitindeki toprak kısım içerisinde bir adet obsidiyen mızrak ucu bulunmuştur.

2024 yıl I10 açması kazılarında ele geçen buluntular arasında farklı cinslerde taşlardan üretilmiş üst ve alt ezgi taşları (Resim: 8), kemik deliciler ile bazılarının üzerinde Nahçıvan kulpları da bulunan, Kahve-Kiremit Mal, Kahverengi Mal, Krem Astarlı Mal, Gri-Siyah Astarlı Mal, Gri Astarlı Mal, Siyah Mal gibi farklı mal gruplarına sahip, özellikle az sayıda bezemeli örneği ele geçen çift renkli tipik Erken Transkafkasya/Karaz çanak ve çömlekleri (Resim: 9) ele geçmiştir.

K15 AÇMASI:

K15 açmasındaki çalışmalara plankarenin genel temizliği yapılarak başlanmıştır (Resim: 15). Önceki yıllarda buluntu durumuna göre sürdürülen kazıların bu yıl plankare sınırlarına göre devam ettirilmesine karar verilmiş, a ve b plankarelerde kesitler düzeltilmiş, kazılar a plankare ile c plankarenin kazılmamış bölümleri ile d bölümünde sürdürülmüştür.

Plankarenin a bölümünün batı kesiminde yüzey toprağı kısmen kaldırıldığında yüzey toprağının 15-20 cm altında kısmen düzgün kenarlı, bazıları şekilsiz ve işçiliksiz büyük ve orta boy taşlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Resim: 10). Batı kesit dibinde, güneye doğru devam eden taşlardan bazıları oldukça büyük boyutlu olup 70x50x40 cm boyutlarında olanları mevcuttur. Kısmen duvar kısmen de döküntü-yıkıntı izlenimi veren taşların üzerinde çamur harç bulunmaktadır. Yüzeyden 30 cm kadar aşağıdaki, 20 cm kalınlığa sahip çamur sıva-dolgu içerisinde 5-6 cm büyüklükte çakıl taşları yer almaktadır. Bu alanda taşların arasında, toprakla birlikte çanak-çömlek parçaları da ele geçmektedir. Bu seramikler Demir Çağ'a ait olup, kiremit, kahve ve farklı tonlarında renklere sahiptirler. Büyük ve orta boy çömleklere ait profiller de içeren çanak-çömlekler çark yapımıdır (Resim: 11). Ayrıca yüzey toprağı içerisinde akıntı ile karıştığı düşünülen çift renkli Erken Transkafkas/Karaz Dönemi seramiklerine ait parçalar da ele geçmiştir.

Açmada yürütülen derinleşme çalışmaları sonucunda yukarıda belirtilen taşların doğu-batı doğrultusunda uzanan bir duvara ait olduğu anlaşılmıştır. Açmanın batı kesitinden 2 m içerde, söz konusu duvarın kuzey kesiminde, yüzeyin yaklaşık 1.00 m kadar aşağısında (1776,48 m kodunda) üzerinde çanak-çömlek parçaları ile yanmış ahşap parçaları ve kül kalıntılarının ele geçtiği sertleştirilmiş bir zemin tespit edilmiştir. Çamur sıva ile sertleştirilmiş bu zeminin alanın farklı kesimlerinde, bazı bölümlerde ana kaya üzerine de uygulandığı anlaşılmaktadır. Bazı bölümlerde ise ana kaya üzerine yerleştirilmiş plaka şeklindeki yassı taşlarla zemin düzeltilmiş durumdadır. Bu durum bazı kısımlarda çamur sıva bazı kesimlerde ise taş plakalar kullanılarak zeminin düzleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Bu seviyedeki kazılarda parçalar halinde çanak-çömlekler, bir adet taş kap parçası ve az sayıda hayvan kemiği ele geçmiştir. K15a plankarede sürdürülen çalışmalarda yüzey toprağının 90 cm aşağısına inildiğinde ana kayaya ulaşılmıştır. Ana kayanın üzeri çamur sıva ile kaplanarak düz bir zemin oluşturulmuştur. Bu seviyede açmanın batı kesiti dibinde, kesite paralel şekilde taban üzerine yerleştirilmiş, 1776,57 m seviyesinde bir grup çanak-çömlek parçası ortaya çıkarılmıştır. Açmanın kuzeybatı köşesinde *in situ* durumda ortaya

çıkan seramik parçaları, bir çömleğe ait sağlam durumda dip ve çevresinde de yine aynı çömleğe ait olduğu anlaşılan gövde ve ağız parçalarından oluşmaktadır. Bu grubun hemen güney kesiminde, yaklaşık aynı seviyelerde bir başka seramik parçası grubu daha tespit edilmiştir. Kırık ve dağınık vaziyetteki parçaların bir küpe ait olduğu anlaşılmaktadır. Killi bir zemin üzerine bırakılmış olan bu seramiklerin yerinde kırılmış olduğu anlaşılmaktadır (Resim: 12). Ayrıca çanak-çömleklerin hemen kuzey kesiminde de bir adet düzgün olmayan yuvarlak biçimli, orta kısmı çanak şeklinde çukur olan bir taş havan ele geçmiştir.

K15a plankarenin güney sınırında kalan kısımda yürütülen çalışmalarda, yukarıda bahsedilen doğu-batı doğrultulu, duvar olduğu izlenimini veren taşların güney yüzünden görünen, yüzü batıya dönük kafa kısmı güneye bakar pozisyonda bir kafatası tespit edilmiştir. 1776,98 m kodunda sürdürülen çalışmalarda gövdesinin duvarın altında olduğu görülmüştür. Kafatasının üzerindeki taşlar kaldırılarak açılmaya başlanan iskeletin tam *hoker* pozisyonunda, başı güneyde, gövdesi kuzey yönde uzanan, sol tarafına yatırılmış, yüzü batıya bakar durumda genç bir bireye ait olduğu anlaşılmıştır (Resim: 13). M5 kodu verilen gömü, aynı M3 ve M4 mezarlarında olduğu gibi başı ve gövdesinin üst kısmı taşlara, gövdesinin alt kısmı sertleştirilmiş toprak zemin üzerine yatırılmış ve üzeri tamamen çamurla sıvanmış vaziyettedir. Bireyin başının ense kısmı ile alın kısmına taşlar yerleştirilerek, yastık gibi destek oluşturulmuştur. Birey mevcut haliyle 120 cm uzunlukta, 70 cm genişlikte bir alana yatırılmıştır. Gömü bu haliyle doğu-batı doğrultusundaki bir duvarın altında kalmaktadır. Bu durum duvarın gömüden daha sonraki bir evreye ait olduğunu göstermektedir.

K15 plankarenin c ve d bölümlerindeki kazılara d bölümünün güneybatı köşesinden başlanılmış ve daha sonra c bölümünde de devam edilmiştir. Çalışmalarda yüzey toprağının hemen altında akıntı olduğu tahmin edilen yoğun bir taş dolguya rastlanılmış, bu durumun seviye inildikçe alt kodlarda da devam ettiği görülmüştür. Geniş bir alanı kaplayan bu taş dolgu, plankarenin güneybatı köşesinden başlayıp tüm plankarede doğuya doğru devam etmektedir. Sürdürülen çalışmalar sonunda 1777,50 m ile 1775,00 m seviyeleri arasında, alanın eğimli yapısına göre yüzeyden 1,50 m kadar derinliğe inilmiştir. Taş dolgunun temizliği yapıldıktan sonra; c bölümünün güneydoğu köşesinde doğu-batı ve kuzey-güney doğrultularında iki duvarın köşe yaparak birleştiği ve bir mekâna ait olabileceği düşünülen duvar kalıntıları tespit edilmiştir. Bu duvarların hemen doğusundaki bölümün ise aynı a plankarede olduğu gibi ve hemen hemen aynı seviyede sertleştirilmiş bir zemine sahip olduğu görülmüştür. Çalışmalarda taşların arasında çeşitli seramik parçaları ve kemikler ile alt havan, sapan taşı, ezgi taşı gibi çeşitli buluntular ele geçmiştir.

K15c bölümünde yürütülen çalışmalarda orta kısımda plankarenin doğu kesiti dibinde, daha önce tespit edilmiş olan taş dolgunun 45 cm altında bir insan kafatası tespit edilmiştir. Kafatası sağ tarafı üzerine, yüzü güneye bakar pozisyonda yatırılmış vaziyettedir. Yetişkin bir kadına ait olduğu değerlendirilen kafatasının kuzeye bakan arka kısmına 15 cm büyüklüğünde bir destek taşı yerleştirilmiştir (Resim: 13). Ön kısmında ise birkaç adet çanak-çömlek parçası ele geçmiştir. Kafatasının altında ve çevresinde yapılan çalışmalar-

da gövdesinin olmadığı anlaşılmıştır. Kafatasının güney kesiminde yürütülen çalışmalarda yoğun bir taş dolguya rastlanmıştır. Doğu-batı doğrultusunda devam eden işçiliksiz taşlardan oluşan bu bölümde bazıları 50x40x30 cm ve 50x45x20 cm ölçülerinde düzgün dörtgen taşlar da bulunmaktadır. Taşların arası çamur harçla doldurulmuş durumdadır. Taşlar arasında ayrıca farklı alanlarda, ancak aynı seramiğe ait olduğu anlaşılan Orta Demir Çağ'a ait seramik parçaları ele geçmiştir. Dolgunun daha güney kısmında nispeten daha steril, pudra kıvamında yumuşak bir toprak bölüm bulunmaktadır.

K15 Plankarenin Genel Durum Değerlendirmesi:

2021 yılından itibaren K15 plankarede yürütülen çalışmalar sonunda aşağıdaki şekilde bir mimari durumun olduğu tespit edilmiştir (Resim: 14).

K15 plankarenin zemini ana kayadan oluşmaktadır. Ana kaya üç ayrı seviyede işlenerek teraslar oluşturulmuş durumdadır. Tabanın üzeri bazı kesimlerde çamur sıva ile düzleştirilmiş, bazı bölümlerde ise ince sal taşları döşenmiş vaziyettedir.

Açmanın doğu kesiminde oluşturulmuş, kuzey-güney yönde uzanan 1. terasta alt seviyede, orta kısımda (1774,25 m) ana kaya işlenerek düzleştirilmiş, b plankarenin batı kısmına yine ana kaya oyularak iki adet yaklaşık 70-80 cm derinliğinde, işlevi şimdilik anlaşılamayan biri sığ iki dairesel yapılı çukur yer almaktadır. Plankarenin kuzey bölümünde ise farklı boyutlarda yassı taşlar kullanılarak zemin düzleştirilmiş durumdadır. K15b plankarede bir bölümü derin olan çukurun üzerine denk gelecek şekilde bir örme mezar (M1) yer almaktadır. Örme mezarın kuzey duvarının kuzey kısmında bir basit mezar (M2) daha bulunmaktadır. Söz konusu iki mezar da Orta Demir Çağ Dönemi'ne aittir.

1. terasın zemini batıya doğru yine ana kaya olarak kademeli bir şekilde devam etmektedir. K15a ve b plankarelerin keşiştiği kısımda kalan ve 2. teras olarak adlandırdığımız bu kesimin doğudaki başlangıç kısmında seviye yaklaşık 1775,00 m'dir. 1. terastan 2. terasa geçiş dik bir yapıdadır. K15a ve d plankarelerde hemen hemen aynı koda sahip bu terasın zemini de kısmen ana kaya üzerine çamur sıva kısmen de sal taşlı döşeme şeklinde düzleştirilmiş olup batıya doğru yükselen bir eğime sahiptir. Bu terasta, a plankarede, ikisi de aynı şekilde taşlarla oluşturulmuş, çamur harçla sıkılaştırılmış ölü yatağı üzerine yatırılmış M3 ve M4 mezarları yer almaktadır. M4 mezarının hemen kuzey kesiminde, a plankarenin kuzey kesitine yakın bir Çömlek Mezar ortaya çıkarılmıştır. Çömlek Mezar Post Urartu/Akamened Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

2. terasın batı kesiminde ise yaklaşık 1776,00 m ile 1777,00 m seviyeler arasında, batıya doğru yükselen bir eğime sahip 3. teras yer almaktadır. Hem a hem de d plankarede aynı koddaki devam eden ve 2. teras ile kurgu olarak aynı nitelikteki bu terasta, a plankarenin güney kenarına yakın M5 Mezarı bulunmaktadır. Bu mezar da M3 ve M4 Mezarları gibi taş ve sıkıştırılmış toprak zemin üzerine yatırılmış olup çevresi yine araları ve üzeri çamur harçla doldurulmuş taşlarla desteklenmiş vaziyettedir. Bu terasta, a plankarenin batı kenarı

dibinde ve M5 mezarının yanında çok sayıda, tümlenebilecek çanak-çömlek parçaları ele geçmiştir. K15 plankarenin güney bölümünde, c ve d plankarelerde henüz seviye eşitlenmediği için bu kesimdeki durum net olmamakla birlikte a ve b plankarelerdeki teras sisteminin bu bölümlerde de aynen devam ettiği anlaşılmaktadır (Resim: 15).

TEŞEKKÜR

Kazılarımıza izin veren ve maddi kaynak sağlayan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Van Valiliğine, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlüğüne, Van Büyükşehir Belediye Başkanlığına, Gürpınar Kaymakamlığına, evini ve müştemilatını kazı evi olarak kullanmamıza izin veren ve kazı boyunca desteklerini esirgemeyen Mehmet Üçer'e ve kazı ekibimizde yer alan öğretim elemanları ve öğrencilerimize çalışmalarındaki üstün gayret ve fedakârlıkları için ayrı ayrı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Biber, H., Acar, E., Yılmaz, H., Çavuşoğlu, R., Erdoğan, S., Kılıç, S. (2025). İremir Höyük Kurtarma Kazıları 2021-2023, 44. *Kazı Sonuçları Bildirileri*, Cilt, 5, s. 107-126.

Uslu, E., Biber, H., Çavuşoğlu, R., Yılmaz, H., Erdoğan, S. ve Kılıç, S. (2023). İremir Höyük 2020 Yılı Kurtarma Kazısı, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, 2023/1, 85, s. 43-57.

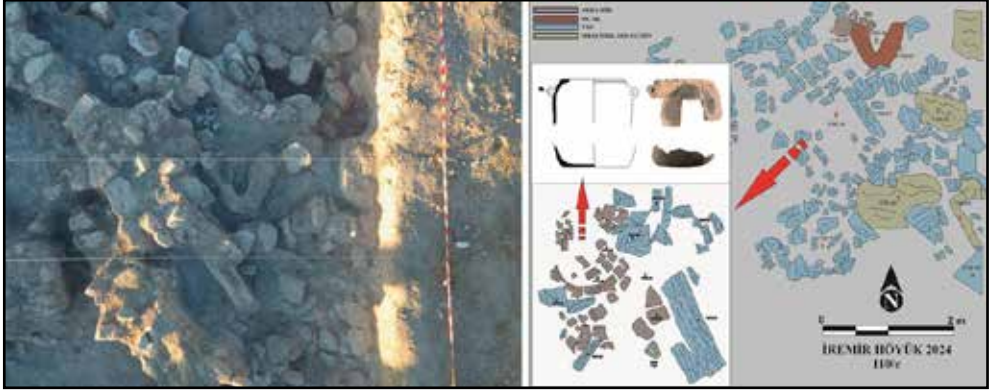
EKLER

Resim 1: İremir Höyük'ün doğudan genel görünümü.

Resim 2: 2024 yılı kazısında höyükte çalışılan açmalar.

Resim 3: I10c plankarede mimari kalıntılar ve “Atnalı-U Biçimli” ocağın havadan görünümü ve çizimi.

Resim 4: Atnalı biçimli ocak çevresindeki seramiklerin *in situ* durumu.

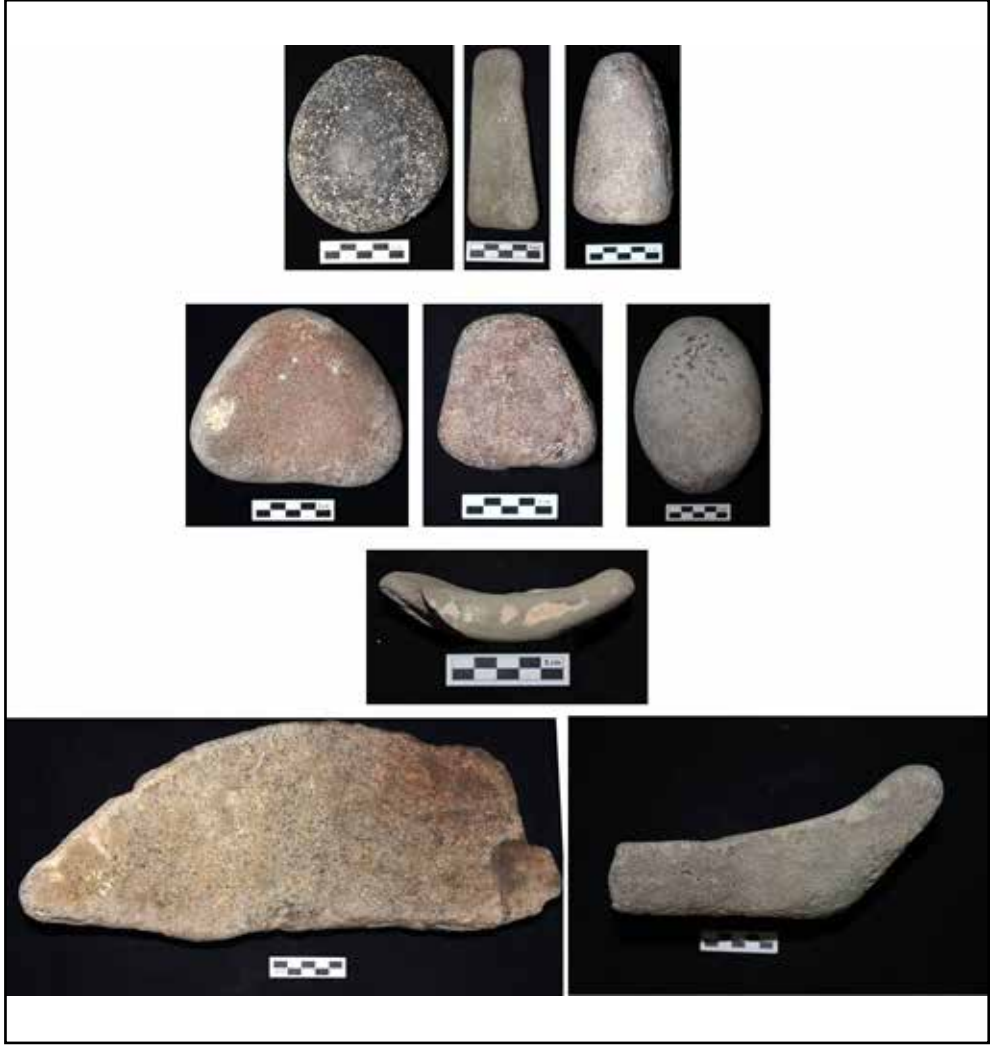
Resim 5: I10d plankarede duvar kalıntılarının kuzeyden görünümü.

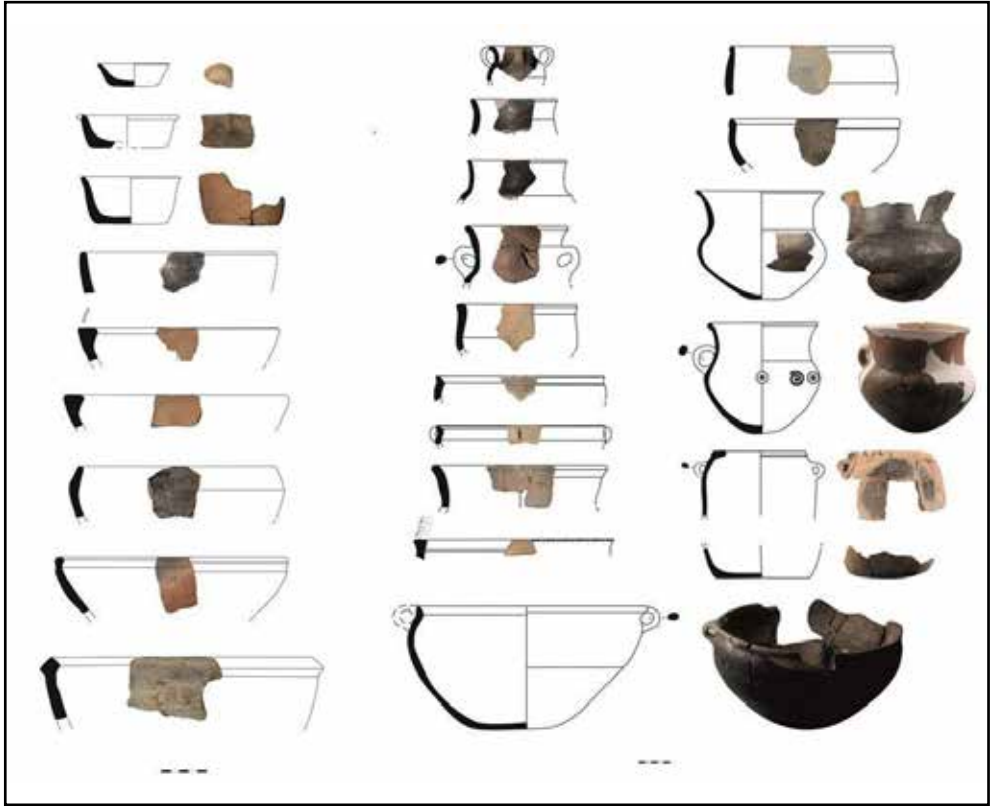
Resim 6: I10b plankarede ocaklar ve çevresinin kuzeyden görünümü.

Resim 7: I10 plankarenin 2024 yılı kazı sezonu sonundaki görünümü.

Resim 8: I10 açması üst ve alt ezgi taşları.

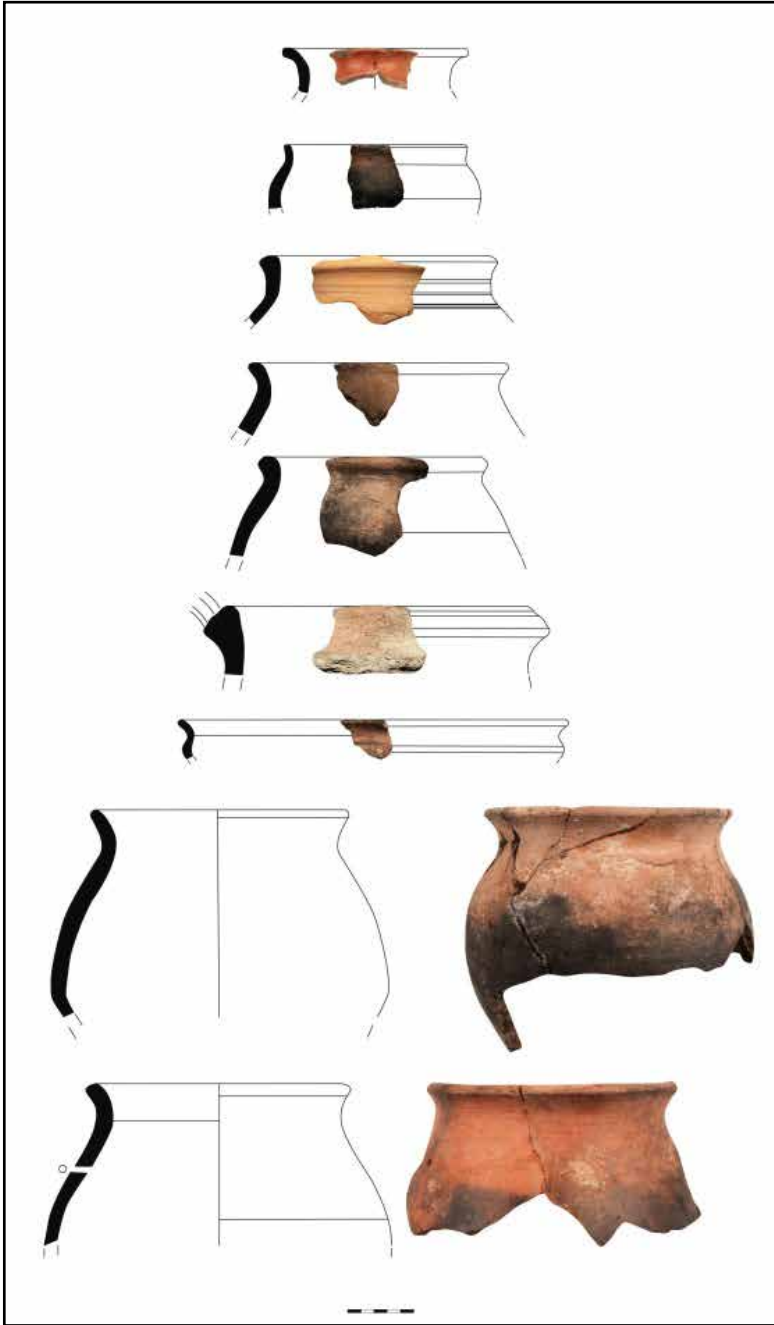
Resim 9: I10 açmasında ele geçen Erken Transkafkasya/Karaz çanak ve çömlükleri.

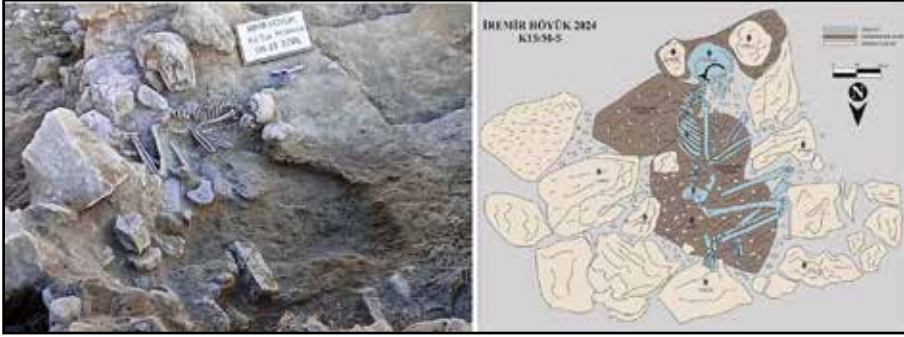
Resim 10: K15a plankarede ilk bulgular.

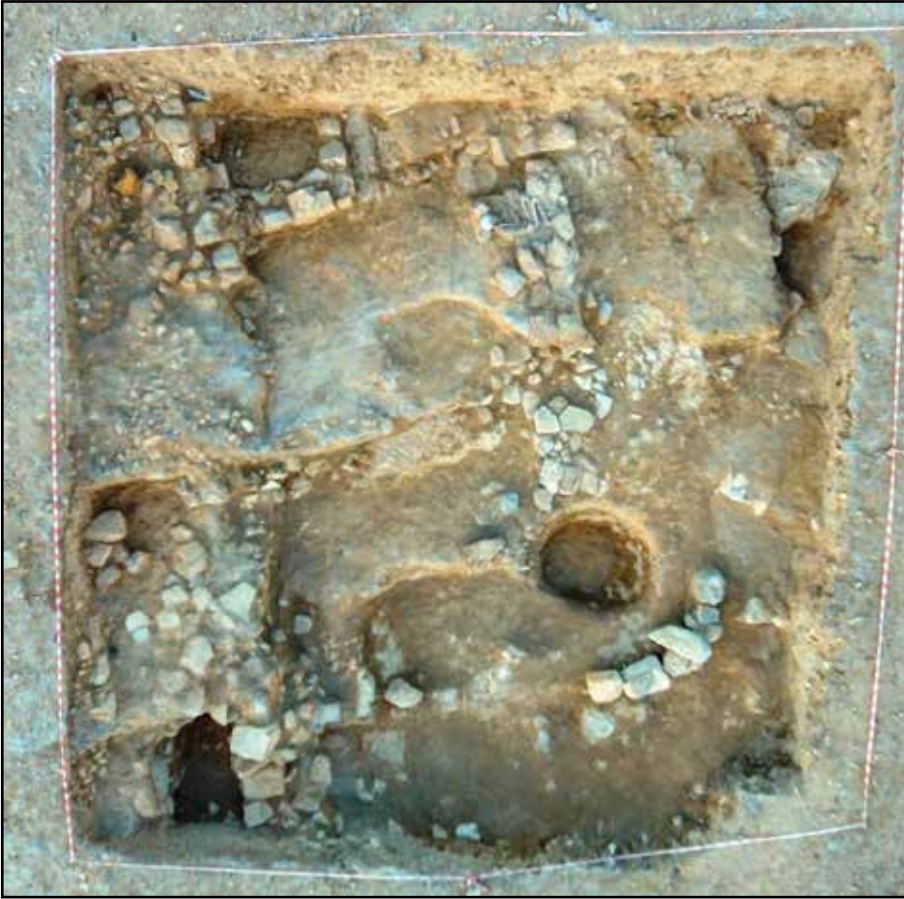
Resim 11: K15a plankaredeki duvar, düzeltilmiş zemin ve Demir Çağ çanak-çömleklerinin görünümü ile alanın planı.

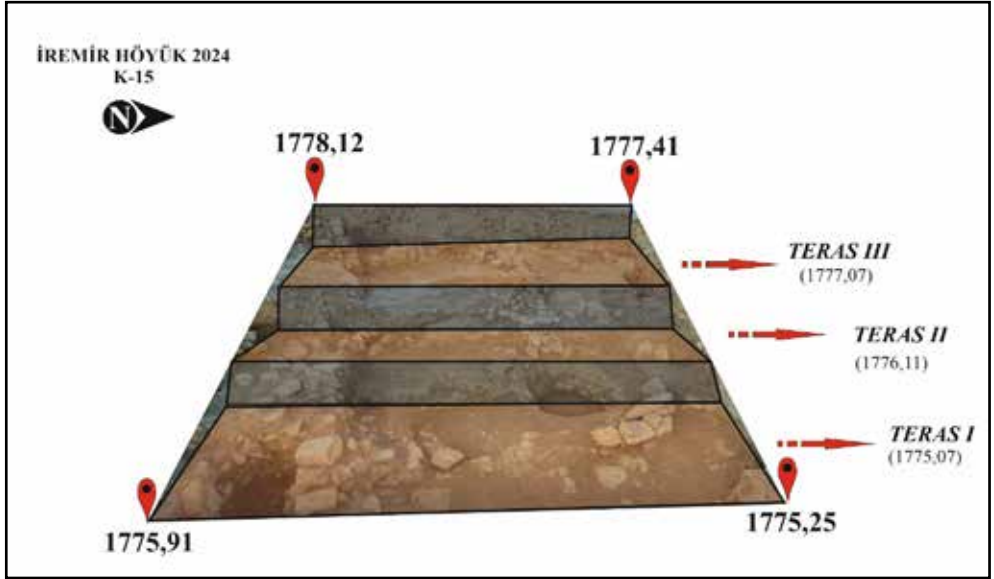
Resim 12: K15 açmasından Demir Çağ çömlekleri.

Resim 13: K15a plankarede M5 Mezarı'nın batıdan görünümü ve çizimi.

Resim 14: K15 plankarenin kazı sonrası havadan görünümü.

Resim 15: K15 plankarede teras sisteminin çizimi.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü